Phalera in ſinu Maniliaco tenuit uerior credo lectio Phalarna:ſic Plinius.

Romani ubi primum aquilones duo(namq; per aliquot dies ceciderant) tenuerunt uide ne de
nuo potius ſit legendum,& ſi apud Liuium non adeo uſitatum.

ℭLIBRO SEPTIMO.

Fabritium Luſinum emendatius luſcinum ſcripſiſſet.

Poſt Naualem ad Caricum pugnam:ſed Coricum legendum:ſic ſupra.

Ab eleunte & Dardano & rhoetio. Strabo de his locis Dardanus iquit priſca res eſt & mox ſubiicit
deinde pteleus lacus & rhytium cæterum elenſam & eleam in phrygia reperio tu boni conſule.

Rhodii contra claſſem ex ſyria uenientem ad terram indiatorum tetendere hoc quoq; aduertat le-
ctor ne Gnidiorum uerior ſit lectio & enim res in medio eſt.

Qui in meridiem uergit Nauſathemon ab re appellatur:ad melius nauſtrathmon nam & portũ &
nauium turbam ſignificat.

ℭLIBRO OCTAVO.

Lucaniam & myliadam utraq; dictione Corrupta exemplaria uulgo habent. Ego licaoniam & mi
ſiam repoſui proximus id liber demonſtrat.

Librumq; rationis eius cum. L. fratrem afferre iuſſiſſet ſpectante ſenatu ſuis ipſum manibus compl
ſiſſe hic quoq; concerpſiſſe reſtitui non temere:ſed auctoritate frætus.

ℭLIBRO NONO.

Tandem iudicium hoc maxime modo ad poſthumium conſulem peruenit. Cæterum indicium
uerius de indicio enim agitur & non iudicio.

Tum quoq; mutabundus petebat:& ſi omnia ſic haberent exemplaria ui ſum eſt tamen minitabũ-
dus reponere quod Catoni conuenit & de eodem ſupra a multis læſo & lædendi cupido.

FINIS

ℭT. LIVII PATAVINI HISTORICI PRIMAE DECADIS PRAEFATIO.

Fabius
exame-
ri exor
dio ait
Liuium
cœpiſſe

FACTVRVS NE OPERAE PRETIVM SIM:SI A PRIMORDIO
urbis res populi romani pſcripſero:nec ſatis ſcio:nec ſi ſciã:dicere auſim.qp-
pe qui cum ueterẽ: tum uulgatã eſſe rem uideam:dum noui ſemp ſcriptores:
aut in rebus certius allaturos aliquid ſe:aut ſcribendi arte rudem uetuſtatẽ ſu
peraturos credunt. Vtcũq; erit iuuabit tamẽ rerum geſtarum memoriæ prin-
cipis terrarũ populi:pro uirili parte & meipſum conſuluiſſe. Et ſi in tanta ſcri-
ptorum turba mea fama in obſcuro eſt:nobilitate ac magnitudine eorũ: qui
nomini officient meo:me cõſoler. Res eſt præterea & immenſi operis: ut quæ
ſupra ſeptingenteſimum annum repetatur:& quæ ab exiguis profecta initiis:
eo creuerit:ut iam magnitudine laboraret ſua:& legẽtiũ plæriſq; haud dubi-
to:quin primæ origines:& proxima originib⁹ min⁹ præbitura uoluptatis ſint:feſtinãtibus ad hæc
noua qb⁹ iampridem præualentis populi uires ſe ipſæ conficiunt. Ego contra:hoc quoq; laboris p̃
miũ petam:ut me a conſpectu malorum:quæ noſtra per tot annos uidit ætas:tantiſp certe:dum pri
ſca illa tota mente repeto:auertam omnis expers curæ:quæ ſcribentis animum & ſi non flectere a ue
ro:ſollicitum tamẽ efficere poteſt. Quæ ante conditam cõdendamue urbem poeticis magis deco
ra fabulis:quã incorruptis rerum geſtarum monumentis traduntur:ea nec affirmare:nec refellere ĩ
animo eſt:datur hæc uenia antiquitati:ut miſcẽdo humana diuinis primordia urbiũ auguſtiora fa
ciat:& ſi cui pplo licere oportet cõſecrare origines ſuas & ad deos referre auctores:ea belli gloria eſt
populo romano:ut cum ſuum conditoriſq; ſui parẽtem Martem potiſſimum ferat:tã hoc gentes hu
manæ patiãtur æquo animo: quam imperiũ patiuntur. Sed hæc & his ſimilia: utcũq; animaduerſa
aut æſtimata erũt:haud equidem in magno ponam diſcrimine:ad illa mihi pro ſe quiſq; acriter itẽ
dat animum quæ uita qui mores fuerint per quos uiros:quibuſq; artibus domi militiæq;:& partũ:
& auctum imperiũ ſit:labente deinde paulatim diſciplina:uelut deſidentis primo mores ſequat aĩo

Hiſto
riæ
uſus

deinde ut magis magiſque lapſi ſint:tũ ire cœperint præcipites:donec ad hæc tpa:quibus nec uitia
noſtra:nec remedia pati poſſumus:puẽtũ eſt. Hoc illud eſt præcipue i cognitiõe rerũ ſalubre ac frugi
ferũ:oĩs te exẽpli documẽta in illuſtri poſita monumeto ĩtueri:unde tibi tuæq; reipublicæ:qđ imite
re:capias:ũde fœdũ ĩceptu:fœdũ exitu qđ uites. Cæterũ aut me amor negotii ſuſcepti fallit aut nul
a unq̃ reſpublica nec maior nec ſanctior:nec bonis exemplis ditior fuit: nec in quã tã ſero auaricia:
luxuriaq; imigrauerint:nec ubi tantus ac tãdiu paupertati:ac parſimoniæ honos fuerit:adeo quãto
rerũ min⁹ tãto minus cupiditatis erat:nup diuitiæ auariciã:& abũdãtes uoluptates deſyderiũ p lu
xum:atq; libidinem pereundi perdendiq; omnia inuexere. Sed quærelæ ne tum quidem gratæ fu-
turæ:cũ forſitan neceſſariæ erunt:ab initio certe tantæ ordiendæ rei abſint:cum bonis poti⁹ omini
bus: uotiſq; ac precationibus deorum:dearumq; ſi:ut poetis:nobis quoq; mos eſſet:libentius inci
peremus:ut orſis tanti operis ſucceſſus proſperos darent.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

LIBER PRIMVS

IAM PRIMVM OMNIVM SATIS CONSTAT TROIA CAPTA
in cæteros ſæuitum eē Troianos: duobus Aenea Antenoreq; & uetuſti iure
hoſpitii: & qa pacis reddēdæq; Helenæ ſemp auctores fuerūt: omne ius bel-
li achiuos abſtinuiſſe. Caſibus deinde uariis Antenorem cū multitudine he
netū: qui ſeditione e paphlagonia pulſi: & ſedes & ducē rege Pylæmene ad
Troiam amiſſo quærebāt: ueniſſe in initiū maris adriatici ſinū: euganeiſq;
qui inter mare alpeſq; incolebant: pulſis: henetos troianoſq; eas tenuiſſe ter-
ras & in quem primū egreſſi ſunt locum: Troia uocatur: pagoq; inde tro-
iano nomē ē: gens uniuerſa Veneti appellati. Aeneam ab ſimili clade domo
profugum: ſed ad maiora rerū initia ducētibus fatis primo in Macedoniā
ueniſſe inde in Siciliam quærētem ſedes delatum: a Sicilia claſſem laurentē
agrum tenuiſſe: Troia & huic loco nomē eſt. Ibi egreſſi Troiani: ut quibꝰ
ab immēſo prope errore nihil præter arma & naues ſupereſſet: cum prædam ex agris agerent: Latinus rex
aborigeneſq;: qui tum ea tenebant loca: ad arcendam uim aduenarum armati ex urbe atq; agris concurrūt
Duplex inde fama eſt: alii prælio uictum Latinum pacem cum Aenea: deinde affinitatem iunxiſſe tradūt:
alii: cum inſtructæ acies cōſtitiſſent: priuſq̄ ſigna canerent proceſſiſſe Latinum inter primores: ducēq; adue
natum euocaſſe ad colloquium: percunctatum deinde qui mortales eſſent: unde aut quo caſu profecti do
mo: qui ue quærentes in agrum laurentē exiſſent: poſteaquam audiuit multitudinem Troianos eſſe: du
cem Aeneam filium Anchiſæ & Veneris cremata patria & domo profugos ſedem condendæq; urbi locū
quærere: & nobilitatem admiratum gentis: uiriq; animum uel bello uel paci paratum dextra data: fidē fu-
turæ amicitiæ ſanxiſſe: inde fœdus ictum inter duces: inter exercitus ſalutationem factam. Aeneam apud
Latinum fuiſſe in hoſpitio: ibi Latinum apud penates deos domeſticum publico adiunxiſſe fœdus: filia
Aeneæ in matrimonium data: Ea utiq; res Troianis ſpem affirmat: tandem ſtabili certaq; ſede finiendi er-
roris oppidum condunt. Aeneas ab nomine uxoris Lauinium appellat. Breui ſtirps quoq; uirilis ex no-
uo matrimonio fuit: cui Aſcanium parente dixere nomē. Bello deinde aborigines Troianiq; ſimul petiti
Turnus rex rutulorum cui pacta Lauinia ante aduentum Aeneæ fuerat: prælatum ſibi aduenam ægre pati
ens: ſimul Aeneæ Latinoq; bellum intulerat. Neutra acies læta ex eo certamine abiit: uicti rutuli: uictores
aborigines Troianiq; ducem Latinum amiſere. Inde Turnus rutuliq; diffiſi rebus ad florētes opes ethru
ſcorum Mezentiumq; eor; regem confugiunt: qui Cære opulento tum oppido imperitans: iā inde ab ini
tio minime lætus nouæ origine urbis: & tum nimio pluſq̄ ſatis tutum eſſet accolis rem Troianam creſce-
re ratus: haud grauatim ſocia arma rutulis iunxit. Aeneas aduerſus tanti belli terrorem: ut animos abori
ginum ſibi cōciliaret: ne ſub eodem iure ſolum: ſed etiam nomine omnes eſſent: latinos utranq; gentem ap
pellauit: nec deinde aborigines troianis ſtudio ac fide erga regem Aeneam ceſſere: fretuſq; his animis coale
ſcentium in dies magis duorum populorum: Aeneas: quāquam tanta opibus ethruria erat: ut iam non ter
ras ſolum: ſed mare etiam per totam Italiæ lōgitudinem ab alpibus ad fretum ſiculum fama nominis ſui
impleſſet: tamen cum mœnibus bellum propulſare poſſet: in aciem copias eduxit. Secundum inde præli
um latinis: Aeneæ etiam ultimum operum mortalium fuit. Situs eſt: quēcunq; eum dici ius faſq; ē: ſuper
Numicum flumen: Iouem indigetem appellant. Nondum maturus imperio Aſcanius æneæ filius erat:
tamen id imperium ei ad puberem ætatem incolume manſit tantiſper tutela muliebri (tanta indoles in La-
uinia erat) res latina & regnum auitum paternumq; puero ſtetit: haud ambigam! Quis enim rem tam ue
terem pro certo affirmet? hiccine fuerit Aſcanius: an maior: quam hic: Creuſa matre Ilio īcolumi natus: co-
meſq; inde paternæ fugæ: quem Iulum eundem Iulia gens auctorem nominis ſui nuncupat. is Aſcaniꝰ:
ubicunq; & quacunq; matre genitus (certe natum Aenea conſtat) abundante Lauinii multitudine floren-
tem iam ut tum res erant: atq; opulentam urbem matri ſeu nouercæ reliquit: nouam ipſe aliam ſub alba
no monte condidit: quæ ab ſitu porrectæ in dorſo urbis longa Alba appellata. Inter Lauinium & Albam
longam coloniam deductam triginta fere interfuere anni: tantū tamē opes creuerant maxime fuſis Ethru-
ſcis: ut ne morte quidem Aeneæ: nec deinde inter muliebrem tutelam rudimentumq; primum puerilis re-
gni mouere arma aut Mezentius: ethruſciq;: aut ulli alii accolæ auſi ſint. Pax ita conuenerat: ut ethruſcis la
tiniſq; fluuius albula: quem nunc tyberim uocant: finis eſſet. Siluius deinde regnat Aſcanii filius: caſu
quodam in ſiluis natus. is Aeneam Siluium creat. is deinde Latinum Siluium. ab eo coloniæ aliquot de-
ductæ: priſci latini appellati. manſit poſtea Siluius omnibus cognomen: qui albæ regnarunt. Latino Al-
ba ortus Alba Atys aty Capis. Capi Calpetus: Calpeto Tyberinus: qui ī traiectu albulæ amnis ſubmerſus
celebre ad poſteros nomē flumini dedit. Agrippa inde Tyberini filius poſt agrippam Romulus Siluius a
patre accepto: imperio regnat: auētino fulmine ictus ipſe regnum per manus tradidit: is ſepultus in eo col
le qui nunc eſt pars Romanæ urbis: cognomē colli fecit: proca deinde regnat: is Numitorem atque Amu
lium procreat. Numitori qui ſtirpis maximus erat: regnum uetuſtum ſiluiæ gentis legat: plus tamen uis
potuit quam uoluntas patris: aut uerecundia ætatis pulſo fratre Amulius regnat: addit ſceleri ſcelus ſtirpē
fratris uirilem interimit: fratris filiæ Rheæ Siluiæ per ſpeciem honoris: cum ueſtalem eam legiſſet perpe-

Ex hiperbori de puella ob ſide & Hercule latinꝰ natus

Turnus rex rutulorū orphe' argo nautarū unus latinos nominat

Pro Romulo: Dionyſius alladiū Agrippæ ſubiicit, proca numitor amulius

tua uiginitate ſpem partus adimit. Sed debebatur: ut opinor: fatis tantæ origo urbis maximiq; ſecundum
deorum opes imperii pricipium: ut compreſſa ueſtalis cum geminum partum ædidiſſet: ſeu ita rapta: ſeu
quia deus auctor culpæ honeſtior erat: Martem incertæ ſtirpis patrem nūcupat: ſed nec dii nec hoīes aut
ipſam: aut ſtirpem a crudelitate regia uindicant: ſacerdos uincta in cuſtodiam datur: pueros in profluentē
aquam mitti iubet. Sorte quadam: diuinit⁹ ſuper ripas tyberis effuſus lenibus ſtagnis nec adiri uſquam
ad iuſti curſum poterat amnis & poſſe quāuis languida mergi aqua īfantes ſpē ferentibus dabat: ita uelut
defuncti regis īperio in ꝓxīa alluuie: ubi nūc ficus ruminalis ē rumularē uocatā ferunt: pueros exponūt.
Vaſtæ tum in iis locis ſolitudines erant. Tenet fama cū fluitātem alueū: quo expoſiti erant pueri tenuis
in ſicco aqua deſtituiſſet: lupam ſitientem ex montibus qui circa ſunt: ad puerilem uagitum curſum flexiſ
ſe: eam ſummiſſas infantibus adeo mitem præbuiſſe mā mas: ut lingua lambentem pueros magiſter regii
Fauſtulus — pecoris inuenerit: Fauſtulo fuiſſe nomen ferunt: ab eo ad ſtabula delatos Laurentiæ uxori educandos da-
Laurentia — tos. Sunt qui Laurentiam uulgato corpore lupam uocatam inter paſtores putent: inde locum fabulæ ac
miraculo datum: ita geniti atq; educati: cum primum adoleuit ætas nec ī ſtabulis: nec hi ad pecora ſegnes:
uenando peragrare ſaltus: hinc robore animis corporibuſq; ſumpto: iam non feras tātum ſubſiſtere ſed in
latrones præda onuſtos impetum facere: paſtoribuſq; capta diuidere: & cum his: creſcente in dies grege
Lupercal iuuenum: ſeria ac iocos celebrare. Iam tū ī palatino monte lupercal hoc fuiſſe ludicrum ferunt & a Palan-
teo urbe arcadica palantium: deinde palatinum montem appellatum: ibi Euandrum: qui ex eo genere ar-
cadum multis ante tempeſtatibus ea tenuerit loca: ſolēne allatum ex Arcadia inſtituiſſe: ut nudi iuuenes ly
cæum Pana uenerantes per luxum atq; laſciuiam currerent quem Romani deinde uocauerunt Inuū. Huic
Dionyſiū deditis ludicro: cum ſolēne notum eſſet inſidiatos ob iram prædæ amiſſæ latrones: cum Romulus ui ſe de
ait tamen fendiſſet: Remum cepiſſe: captum Amulio regi tradidiſſe: ultro accuſantes crimini maxime dabāt in Nu-
Romulū mitoris agrum ab his impetum fieri: inde eos collecta iuuenum manu hoſtilem in modum prædas agere
ab fuiſſe ſic Numitori ad ſupplicium Remus deditur. iam īde ab initio Fauſtulo ſpes fuerat regiam ſtirpem apud
ſacroꝝ cā ſe educari: nam & expoſitos iuſſu regis infantes ſciebat: & tempus: quo ipſe eos ſuſtuliſſet: ad id ipſum cō
gruere ſed rem immaturam niſi aut per occaſionem: aut per neceſſitatem aperire noluerat: neceſſitas prior
uenit: ita metu ſubactus Romulo rem aperit. Forte & Numitori: cum in cuſtodia Remum haberet: audiſ
ſetq; geminos eſſe fratres: comparando ætatem eorum: & ipſam minime ſeruilem indolem tetigerat aīum
memoria nepotum: ſciſcitandoq; eodem peruenit: ut haud procul eſſet quin Remum agnoſceret: ita undi-
q; regi dolus nectitur Romulus nō cum globo iuuenum: nec enim erat ad uim apertam par: ſed aliis alio
itinere iuſſis certo tempore ad regiam uenire paſtoribus ad regem impetum facit: & a domo Numitoris
alia comparata manu adiuuat Remus: ita regem obtruncant. Numitor inter primum tumultum hoſtes
inuaſiſſe: urbem atq; adortos regiam dictitans: cum pubem albanam in arcem præſidio armiſq; obtinen
Amulius dam aduocaſſet: poſtea quam iuuenes perpetrata cæde pergere ad ſe gratulantes uidit: extemplo aduocato
īterficitur concilio: ſcelera in ſe fratris: originem nepotum: ut geniti: ut educati: ut cogniti eſſent: cædem deinceps ty-
ranni ſeq; eius auctorem oſtendit. Iuuenes per mediam concionem agmine ingreſſi cum auum regem ſa-
lutaſſent: ſecuta ex omni multitudine uox conſentiens ratum nomen imperiumq; regi effecit. Ita Numito
ri albana re permiſſa. Romulum Remumq; cupido cepit: in iis locis ubi expoſiti ubi educati erant: urbis
condendæ: & ſupererat multitudo albanorum latinorumq;: ad id paſtores quoq; acceſſerant: qui omnes
facilem ſpem facerent: paruam albanam: paruum Lauinium præ ea urbe: quæ conderetur: fore. Interue
nit deinde his cogitationibus auitum malum: regni cupido: atq; inde fœdum certamen coortū a ſatis mit-
origo ti principio quoniam gemini eſſent: nec ætatis uerecundia diſcrimen facere poſſet: ut dii in quorum tutela
urbis ea loca eſſent auguriis legerent eum: qui nomen nouæ urbi daret: qui conditam imperio regeret: palatinū
Romæ Romulus: Remus auentinum ad in augurandum templa capiunt: priori Remo augurium fertur ſex uul
tures: iamq; nunciato augurio: cum duplex numerus Romulo ſeſe oſtendiſſet utrunq; regem ſua multitu
do conſultauerat: tempore illi præcepto at hi numero auium regnum trahebant: Inde cum altercatione cō
greſſi certamine irarum ad cædem uertūtur: ibi in turba ictus Remus cecidit. Vulgatior fama eſt ludibrio
Mors Re fratris Remum nouos tranſiliſſe muros: inde ab irato Romulo cum uerbis quoq; increpitans adieciſſet:
mi De no ſic deinde quicunq; alius tranſiliet mœnia mea: interfectum. Ita ſolus potitus imperio Romulus: condita
mine & urbs conditoris nomine appellata. Palatinum primum: in quo ipſe erat educatus muniit ſacra diis aliis al
cōditione bano ritu: græco Herculi: ut ab Euandro inſtituta erant facit: Herculem in ea loca Geryone interempto bo
urbis ua- ues mira ſpecie abegiſſe memorant: ac prope tyberim fluuium: qua præ ſe armentum agens nando traiece
ria apud rat: loco herbido ut quiete: & pabulo læto reficeret boues & ipſum feſſum uia procubuiſſe: ibi cum eum
ueteres cibo uinoq; grauatum ſopor oppreſſiſſet: paſtor accola eius loci nomine Cacus ferox uiribus captus pul
opinio chritudine boum cum auertere eam prædam uellet: quia ſi agendo armentum in ſpeluncam compuliſſet
ipſa ueſtigia quæ rētem dominū eo deductura erāt: auerſos boues eximiū quēq; pulchritudine caudis in
ſpelūcam traxit. Hercules ad primā auroram excitus: cū gregem perluſtraſſet oculis: & partē abeſſe nume
ro ſenſiſſet: pgit ad ꝓximā ſpeluncā ſi forte eo ueſtigia ferrēt: q ubi oīa foras uerſa uidit: nec in partē aliam
ferre cōfuſus atq; incertus aī ex loco īfeſto agere porro armētū occœpit. Inde cū actæ boues q̄dā ad deſide-
rium ut fit: relictarū mugiſſent: reddita incluſarū ex ſpelunca boum uox Herculē cōuertit. quē cum uaden
tem ad ſpeluncā Cacus ui ꝓhibere conatus eēt: ictus claua fidem paſtoꝝ nec quicquā inuocās morte oc-
cubuit. Euāder tum ea profugus ex Peloponeſo auctoritate magis: quā imperio regebat loca: uenerabilis

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

uir miraculo litterarũ rei nouæ ĩter rudes artiũ hoĩes:uenerabilior diuinitate credita Carmẽtæ mr̃is:quam fatiloquã ante *Sybillæ* in italiã aduentũ miratæ hæ gẽtes fuerãt. Is tum Euãder cõcurſu paſtoꝝ trepidantiũ circa aduenã manifeſtæ reũ cædis excit⁹:poſteaquã facinus facinoriſqꝫ cãm audiuit:habitũ formãqꝫ uiri aliquãtũ ampliorẽ auguſtioreqꝫ humana intuens:rogitat:q uir eẽt:ubi nomẽ patreqꝫ ac patriã accepit: Ioue nate hercules ſalue:inqͬt:te mihi mr̃ ueridica ĩterpres deũ aucturũ cæleſtiũ numerũ cecinit tibiqꝫ arã hic dicatũ iri:quã opulẽtiſſima olim in terris gẽs maxima uocet tuoqꝫ ritu colat:dextera Hercules data accipere ſe omẽ ĩpleturũqꝫ fata:ara cõdita atqꝫ dicata ait. Ibi tũ primũ boue eximia capta de grege ſacrũ adhibitis ad miniſteriũ dapeqꝫ potitiis ac pinariis q̃ tũ familiæ maxĩe inclitæ ea loca incolebãt factũ. Forte ita euenit:ut pꝫitii ad tp̃s ꝑſto eẽnt:iiſqꝫ exta apponerent̃:pinarii extis adeſis ad cæterã uenirẽt dapẽ:inde ĩſtitutũ mãſit:donec pinariũ genus fuit:ne extis ſolẽnib⁹ ueſcerẽtur Potii ab Euãdro edocti antiſtites ſacri ei⁹ per multas ætates fuerũt:donec tradito ſeruis publicis ſolẽni familiæ miniſterio genus omne potiorum interiit:Hæc tum ſacra Romulus una ex omnib⁹ peregrina ſuſcepit. Iam tum immortalitatis uirtute parta:ad quam eum ſua fata ducebant:fautor rebus diuinis rite perpetratis uocataqꝫ ad concilium multitudine quæ coaleſcere in populi unius corpus nulla re præterq̃ legibus poterat:iura dedit.

Dionyſius Cacus & immanis & ferus & ĩ oppido opꝑſſus

Ara maxima Potitii & pinarii græcæ familiæ

Quæ ita ſancta generi hoĩum agreſti ratus fore ſi ſe ipſe uenerabilẽ inſignibus imperii feciſſet:cũ cætero habitu ſe auguſtiorem:tum maxime lictoribus duodecim ſumptis fecit:alii ab numero auiũ:quæ augurio regnũ portenderãt:eũ ſecutũ numerũ putãt:me haud pœnitet eorũ ſentẽtiæ eẽ: qbus & apparitores & hoc genus ab ethruſcis finitimis:unde ſella curulis unde toga ꝑtexta ſumpta ẽ: numerũ quoqꝫ ipſum ductum placet:& ita habuiſſe ethruſcos qꝺ ex.xii. populis cõiter rege creato ſingulos ſinguli populi lictores dederint. Creſcebat interim urbs munitõibus:& alia atqꝫ alia appetẽdo loca cum in ſpẽ magis futuræ multitudinis quã ad id quod tum hoĩum erat:munirent:deinde ne uana urbis magnitudo eẽt:adiiciẽdæ multitudinis cãtueteri cõſilio cõdentiũ urbes q obſcuram atqꝫ humilẽ cõciendo ad ſe multitudinem: natã e terra ſibi ꝓlem mẽtiebant̃: locus: q nunc ſeptus denſis ſentibus ĩter duos lucos ẽ aſylũ aperit:eo ex finitimis populis turba oĩs ſine diſcrimine:liber an ſeruus eẽt:auida nouaꝝ rerũ perfugit:idqꝫ primũ ad cœptam magnitudinẽ roboris fuit. Cum iã uiriũ haud pœniteret:cõſilium deinde uiribus pãrat centũ creat ſenatores:ſiue quia is numerus ſatis erat:ſiue qa ſoli centũ erãt qui creari patres poſſent:pr̃es certe ab honore:patritiiqꝫ progenies eorum appellati. Iam res romana adeo erat ualida:ut cuilibet finitimarũ ciuitatum bello par eẽt:ſed penuria mulierũ hominis ætatẽ duratura magnitudo erat:qppe quibus nec domi ſpes ꝓlis:nec cũ finitimis cõnubia eſſent. Tum ex cõſilio patrũ Romulus legatos circa uicinas gentes miſit q ſocietatẽ cõnubiũqꝫ nouo populo peterent. Vrbes quoqꝫ ut cætera ex infimo naſci:deinde qua ſua uirtus ac dii iuuent:magnas opes magnũqꝫ nomẽ ſibi facere:ſatis ſcire origini romanæ:& deos affuiſſe:& nõ defuturã uirtutem ꝓinde ne grauarent̃ hoĩes cũ hoĩbus ſanguinẽ ac genus miſcere nuſq̃ benigne legatio audita eſt:adeo ſimul oẽs ſpernebant ſimul tantã in medio creſcentẽ molẽ ſibi ac poſteris ſuis metuebãt: pleriſqꝫ rogitantibus dimiſſi:ecquod fœminis quoqꝫ aſylũ:aperuiſſent̃:id enim demũ cõpar conubiũ fore:Aegre id romana pubes paſſa:& haud dubie ad uim ſpectare res cœpit:cui tp̃s locũqꝫ aptũ ut daret Romulus: ægritudinẽ animi diſſimulãs ludos ex induſtria parat Neptũno equeſtri ſolẽnes:cõſualia uocat. Indici deinde finitimis ſpectaculũ iubet:quãtoqꝫ apparatu tũ ſciebant:aut poterant:cõcelebrant:ut rẽ claram expectatãqꝫ facerẽt. Multi mortales cõuenere ſtudio ẽt uidendæ nouæ urbis:maxime ꝓximi quiqꝫ ceninẽſes: cruſtumini antẽnates:Iam ſabinorũ oĩs multitudo cũ liberis ac cõiugibus uenit. Inuitati hoſpitaliter ꝑ domos:cũ ſitũ:mœniaqꝫ:& frequẽtẽ tectis urbẽ uidiſſent:mirantur tã breui rẽ romanã creuiſſe. Vbi ſpectaculi tẽpus uenit deditæqꝫ eo mẽtes cũ oculis erant tum ex cõpoſito orta uis:ſignoqꝫ dato iuuentus Romana ad capiendas uirgines diſcurrit:magna pars forte in quẽ quæqꝫ ĩciderat raptæ:quaſdã forma excellẽtes ꝓrimoribus patrũ deſtinatas:ex plebe hoĩes qbus datũ negociũ erat:domos deferebant. Vnã longe ante alias ſpecie ac pulchritudine inſignẽ a globo thalaſſii cuiuſdã raptã ferunt multiſqꝫ ſciſcitantibus:cui nã eã ferrẽt idẽtidẽ:ne quis uiolaret: Thalaſſio ferri calamitatũ:inde nuptialẽ hanc uocẽ factã: Turbato ꝑ metũ ludicro mœſti parẽtes uirginũ ꝓfugiunt incuſantes uiolati hoſpitii fœdus:deũqꝫ inuocantes:cuius ad ſolẽne ludoſqꝫ ꝑ fas:& fidẽ decepti ueniſſent:Nec raptis aut ſpes de ſe melior:aut indignatio ẽ minor:ſed ipſe Romulus circũibat:docebatqꝫ patrũ id ſupbia factũ:q cõnubiũ finitimis negaſſent. Illas tamẽ in mr̃imonio ĩ ſocietate fortunaꝝ oĩum ciuitatiſqꝫ:& quo nihil carius humano generi ſit liberũ fore:mollirent mõ iras:& quibus ſors corpora dediſſet:darent aĩos:ſæpe ex iniuria poſtmodũ gratiã ortã: eoqꝫ melioribus uſuras uiris quod annixurus ꝓ ſe quiſqꝫ ſit:ut cũ ſuam uicẽ functus officio ſit parẽtũ etiã patriæqꝫ expleat deſideriũ. Accedebant blãditiæ uiroꝝ factũ purgantiũ cupiditate atqꝫ amore:quæ maxime ad muliebre ingenium preces efficaces ſunt. Iam admodũ mitigati animi raptis erãt:at raptarum parentes tum maxime ſordida ueſte:lachrimiſqꝫ:& q̃relis ciuitates cõcitabant:nec domi tantum indignationes continebant: ſed congregabantur undiqꝫ ad Tatium regem ſabinorum:& legationes:eo quod Tatii maximum numẽ in iis regionibus erat conueniebant. Ceninenſes:chruſtuminiqꝫ:& antẽnates erãt ad quos ei⁹ iniuriæ pars pertinebat. Lente agere iis tatius ſabiniqꝫ niſi ſunt. Inter ſe tres populi cõiter bellum parant nec cruſtumini quidem atqꝫ antẽnates præ ardore iraqꝫ ceninẽſium ſatis ſe impigre mouent ita per ſeipſum nomen ceninum in agrum romanum impetum facit:ſed effuſe uaſtantibus fit obui⁹ cum exercitu Romulus: leuiqꝫ certamine docet uanã ſine uiribus iram:exercitũ fundit fugatqꝫ:fuſum perſequitur:regẽ in prælio obtruncat:& ſpoliat:duce hoſtium occiſo urbem primo impetu capit. Inde exercitu uictore reducto ipſe tum fa-

Faces

Cõſus & Neptũn⁹ eqͤſter idẽ ſecundũ quoſdã ſed dionyſius alr̃

De Thalaſſio plura Plutarchus & q̃dam diuerſa

Tatius rex cruſtumini Antennates Ceninenſes

Acronem regem ob truncat Romulꝰ

ctis uir magnificꝰ:tũ factorũ oſtẽtator haud minor:ſpolia ducis hoſtiũ cæſi ſuſpenſa fabricato ad id ap-
te ferculo gerens in capitoliũ aſcendit:ibiqꝫ cũ ea ad quercũ paſtoribus ſacram depoſuiſſet: ſimul cũ dono
deſignauit templo Iouis fines cognomenqꝫ addit deo. Iuppiter feretri:inq̃t:hæc tibi uictor Romulus rex
regia arma fero:tẽplumqꝫ his regionibus:quas modo aĩo metatꝰ ſum:dedico:ſedem opimis ſpoliis quæ

Romulꝰ Cornelꝰ coſſus Marcellꝰ

regibus ducibuſqꝫ hoſtium cæſis me auctorem ſequẽtes poſteri ferent. Hæc tẽpli eſt origo quod primum
omnium Romæ ſacratum eſt:ita deinde diis uiſum:nec irritam cõditoris tẽpli uocem eẽ:qua laturos eo
ſpolia poſteros nũcupauit nec multitudine cõpotum eius doni uulgari laudem:bina poſtea inter tot an-
nos tot bella opima parta ſunt ſpolia:adeo rara eius fortuna decoris fuit: Dũ ea ibi romani gerunt: antẽ-
natium exercitus per occaſionem ac ſolitudinem hoſtiliter in fines romanos incurſionem facit raptim ad
hos romana legio deducta palatos oppreſſit:fuſi igitur primo impetu & clamore hoſtes oppidum captũ
dupliciqꝫ uictoria ouantem Romulum Herſilia coniunx p̄cibus raptarum fatigata orat:ut parentibus ea
rum det ueniam & in ciuitatẽ accipiat:ita rem coaleſcere cõcordia poſſe:facile impetratũ. Inde cõtra cruſtu

Herſilia

minos profectus bellũ inferentes:ubi minus etiam quod alienis cladibus ceciderãt animi certaminis fuit
utroqꝫ coloniæ miſſæ:plures inuenti:qui ꝓpter ubertatem terræ in Cruſtuminium noĩa darent:& Romã
inde frequenter migratum eſt a parentibꝰ ac ꝓpinquis raptarum. Nouiſſimum bellũ ab ſabinis ortũ: mul-
toqꝫ id maximũ fuit nihil enim per irã aut cupiditatẽ actum eſt:nec oſtenderũt bellũ priuſq̃ intulerunt cõ
ſilio etiam additus dolus. SP. Tarpeius romanæ præerat arci huius filiã uirginem auro corrumpit Tati-
us:ut armatos in arcem accipiat. Aquam ea forte tum ſacris extra mœnia petitum ierat: accepti obrutã ar-
mis necauerunt ſeu ut ui capta potius arx uideretur ſeu prodendi exẽpli cã:nequid uſquam fidum prodi
tori eſſet: additꝰ fabulæ quod uulgo ſabini aureas armillas magni põderis brachio leuo:geminatoſqꝫ ma
gna ſpecie annulos habuerint:pepigiſſe eã quod in ſiniſtris manibus haberent eo ſcuta illi pro aureis donis
congeſta. Sunt qui eã ex pacto tradendi:quod in ſiniſtris manibus eẽt decreto arma petiſſe dicant & frau-
de uiſam agere ſua ipſam perẽptam mercede:tenuere tamẽ arcẽ ſabini:atqꝫ inde poſtero die cum romanus
exercitus inſtructus:quod inter capitolium collem pallatinumqꝫ cãpi ẽ:cõpleſſet:non prius deſcenderunt
in æquum ſabini:quã ira & cupiditate recuperãdæ arcis ſtimulante animos in aduerſum romani ſubiere

Metius curtiꝰ hoſtius hoſtiliꝰ Stator Iuppiter

Principes utrinqꝫ pugnam ciebant:ab ſabinis Metius Curtius:ab romanis Hoſtius Hoſtilius. hic rem ro
manam iniquo loco ad prima ſigna animo atqꝫ audacia ſuſtinebat. Vt Hoſtius cecidit confeſtim romana
inclinatur acies:fuſaqꝫ ẽ ad ueterem portam palatii. Romulus & ipſe turba fugientiũ actus arma ad cœlũ
tollens Iuppiter tuis:inquit auibus iuſſus hic in palatio prima urbi fundamenta ieci:arcẽ iam ſcelere em-
ptam ſabini habẽt:inde huc armati ſuperata ualle media tendũt at tu pater deum hoĩumqꝫ hinc ſaltem arce
hoſtes:deme terrorẽ romanis:fugãqꝫ fœdam ſiſte:hic ego tibi tẽplum Statori Ioui:quod monumentũ ſit
poſteris:tua p̄ſenti ope ſeruatam urbẽ eſſe uoueo:Hæc p̄catus:ueluti ſi ſenſiſſet auditas præces hinc:inquit
romani Iuppiter optimus maximus reſiſtere atqꝫ iterare pugnã iubet:reſtitere romãi tanq̃ cœleſti uoce iuſ
ſi ipſe ad primores Romulus uolat:Metiꝰ Curtiꝰ ab ſabinis princeps ab arce decurrerat:& effuſos agerat
romanos toto:q̃tum foro ſpatium eſt:nec ꝓcul iam a porta palatii erat clamitans uicimus perfidos hoſpi
tes imbelles hoſtes:iam ſciunt longe aliud eſſe uirgines rapere aliud pugnare cũ uiris. In eum hæc gloriãtẽ
cum globo ferociſſimoꝝ iuuenum Romulus impetũ facit ex quo tum forte Metius pugnabat eo pelli fa
cilius fuit pulſum romani perſequunť: & alia romana acies audacia regis accenſa:fundit ſabinos: Metius
in paludẽ ſeſe ſtrepitu ſequentiũ trepidante equo coniecit:auerteratqꝫ ea res ẽt ſabinos tanti periculo uiri:
Et ille quidẽ annuentibus ac uocantibus ſuis fauore multoꝝ addito aĩo euadit:Romani ſabiniqꝫ ĩ media

Dionyſius tertio anno poſtq̃ bellum ceptũ eſt id euciſſe ait Quirites unde

cõualle duorũ montiũ redintegrant p̄lium:ſed res romana erat ſupior. Tum ſabinæ mulieres:quarum ex
iniuria bellũ ortum erat:crinibus paſſis:ſciſſaqꝫ ueſte:uicto malis muliebri pauore auſæ ſe inter tela uolã
tia inferre ex tranſuerſo impetu facto dirimere infeſtas acies:dirimere iras:hinc patres:hinc uiros orãtes:ne
ſe ſanguine nefando ſoceri generiqꝫ reſpergerent:ne parricidio macularent partus ſuos:nepotũ illi liberoꝝ
hi ꝓgeniẽ:ſi affinitatis inter uos:ſi cõnubii piget:in nos uertite iras nos cã belli:nos uulnerũ ac cædium ui
ris ac parentibus ſumus melius peribimꝰ:q̃ ſine alteris ueſtrũ uiduæ aut orbæ uiuamus. Mouet res tum
multitudinẽ tum duces:ſilentium:& repentina fit qes. Inde ad fœdus faciendũ duces ꝓdeunt: nec pacẽ mõ
ſed ciuitatẽ unã ex duabus faciunt:regnũ cõſociant: imperiũ omne cõferunt Romã ita geminata urbe: ut
ſabinis tamen aliquid daretur:quirites a Curibus appellati:monumentum eius pugnæ ubi primũ ex ꝓ-
funda emerſus palude eques Curtius in uado ſtatuit curtium lacum appellarunt. Ex bello tam triſti læta re

Lacus Curtius

pente pax cariores ſabinas uiris ac parentibus:& ante oĩs Romulo ipſi fecit. Itaqꝫ cum populum ĩ curias
triginta diuideret:noĩa earum curiis impoſuit:id nõ traditur: cum haud dubie aliquãto numerus maior
hoc mulierum fuerit:ætate an dignitatibus ſuis:uirorumue:an ſorte lectæ ſint quæ curiis nomina darent.

Eodem tp̄e & centuriæ tres equitũ cõſcriptæ ſunt:ramnenſes a Romulo a Tito Tatio Titienſes appel-
lati:lucerũ noĩs:& originis cã incerta ẽ:inde nõ mõ cõmune:ſed cõcors ẽt regnũ duobus regibꝰ fuit. Poſt

Tatii cædes

aliquot annos ꝓpinq regis Tatii legatos Laurẽtiũ pulſant:cũqꝫ Laurẽtes iure gẽtiũ agerẽt: apud Tatium
gratia ſuorũ & preces plus poterãt:igiť illorũ pœnam in ſe uertit:nam lauinii:cum ad ſolẽne ſacrificium
eo ueniſſet:concurſu facto interficitur:eã rẽ minus ægre:quã dignũ erat:tuliſſe Romulum ferunt: ſeu ob
infidam ſocietatẽ regni: ſeu quia haud iniuria cæſum credebat. Itaqꝫ bello quidem abſtinuit: ut tamẽ ex-
piarentur legatorum iniuriæ:regiſqꝫ cædes: Fœdus inter Romam Lauiniumqꝫ urbes renouatum eſt. Et
cum his quidem inſperata pax erat: aliud multo propius atqꝫ in ipſis prope portis bellum ortũ. Fidena-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

tes nimis uicinas ꝓpe ſe conualeſcere opes rati: priuſquã tantũ roboris eſſet quantum futurum apparebat
occupant bellum facere: iuuẽtute armata imiſſa uaſtant agri quod iter urbẽ ac Fidenas ẽ. Inde ad leuã uer
ſi: quia dextera tyberis arcebat: cũ magna trepidatione agreſtium populant: tumultuſqꝫ repens exagris in
urbem allatus ꝓ nuncio fuit: excitus Romulus: neqꝫ enim dilationẽ pati tam uicinum bellũ poterat: exer
citum educit caſtra a fidenis mille paſſuũ locat: ibi modico pſidio relicto egreſſus oĩbus copiis ꝑtem mili
tũ locis circa denſa obſita uirgulta obſcuris ſubſidere in iſidiis iuſſit cum parte maiore atqꝫ omni eqtatu ꝓ
fectus: quod quærebat: tumultuoſo & minaci genere pugnæ obequitãdo ipſis ꝓpe portis hoſtem exciuit
fugæ quoqꝫ: quæ ſimulanda erat: eadem equeſtris pugna cãm minus mirabilẽ dedit: & cum uelut iter pu
gnam fugæqꝫ cõſilium trepidante equitatu pedes quoqꝫ referret gradum: plenis repẽte portis effuſi hoſtes
impulſa romana acie ſtudio inſtandi ſequẽdiqꝫ trahunt ad locũ inſidiarũ: inde ſubito exorti romani trãſ
uerſam inuadunt hoſtiũ aciẽ: addunt pauorem mota e caſtris ſigna eoꝝ: qui in præſidio relicti fuerant ita
multiplici terrore perculſi fidenates: prius pœne quã Romulus: quiqꝫ cum eo eqtes erant circũagerent fre
nis equos: terga uertunt multoqꝫ effuſius quippe uera fuga: qui ſimulantes pauloante ſecuti erãt: oppidũ
repetebant. nõ tamẽ eripuere ſe hoſti herẽs in tergo romanus priuſquã fores portarũ obiicerent: uelut ag
mine uno irrũpit. Belli fidenatis contagione irritati ueientiũ animi & cõſanguinitate: nã fidenates quoqꝫ
ethruſci fuerũt: & proquintas loci ſi romana arma oĩbus iſeſta finitimis eẽnt: ſtimulabat: in fines roma Fidenæ
nos excurrerũt populabundi magis: quã iuſti more belli. Itaqꝫ nõ caſtris poſitis nõ expectato hoſtiũ exer capiunt
citu: raptam ex agris prædam portantes. Veos rediere: romanus cõtra: poſtea quã hoſtẽ in agris non inue
nit: dimicationi ultimæ inſtructus intẽtuſqꝫ tyberim trãſit: quẽ poſtea quã caſtra ponere: & ad urbem ac
ceſſurũ ueiẽtes audiere: obuiã egreſſi ut potius acie decernerẽt: quã incluſi de tectis mænibuſqꝫ dimicarẽt:
ibi uiribus nulla parte adiutus tantum ueterani robore exercitus rex romanus uicit: perſecutuſqꝫ fuſos ad
mœnia hoſtes urbe ualida muris ac ſitu ipſo munita abſtinuit: agros rediens uaſtat ulciſcendi magis: quã
prædæ ſtudio: ea quoqꝫ clade haud minus: quã aduerſa pugna ſubacti ueiẽtes pacẽ petitũ oratores Romã
mittunt agri parte mulctati ſunt: in centũ annos induciæ datæ: Hæc ferme Romulo regnante domi mili Veientes
tiæqꝫ geſta quorum nihil abſonum fidei diuinæ originis: diuinitatiſqꝫ poſt mortem credite fuit non ani uicti pte
mus in regno auito recuperando: nõ condendæ urbis cõſilium: nõ bello ac pace firmandæ: ab illo. n. pro agri mul
fecto uiribus datis tantum ualuit: ut in. xl. deinde annos tutam pacẽ haberet multitudini tamẽ gratior fu ctantur
it quã pribus: longe ante alios accepiſſimus militũ aĩs trecentoſqꝫ armatos ad cuſtodiã corporis quos ce Romuli
leres appellauit: nõ in bello ſolũ ſed ẽt in pace habuit. His immortalibus æditis operibus: cum ad exercitũ interitus
recẽſendum cõcionẽ in campo ad capræ paludẽ haberet: ſubito coorta tempeſtas cũ magno fragore toni
tribuſqꝫ tã denſo regẽ operuit nimbo: ut cõſpectũ eius cõcioni abſtulerit: nec deinde in terris Romulus fu
it romana pubes ſedato tandẽ pauore: poſtea q̃ ex tã turbido die ſerena & tranquilla lux rediit: ubi uacuã
ſedem regiã uidit: & ſi ſatis credebat patribus: q proximi ſteterant: ſublimẽ raptũ procella: tamẽ uelut orbi
tatis metu icta mœſtũ aliquãdiu ſilentiũ obtinuit: deinde a paucis initio facto deũ deo natũ: regẽ parẽtem
qꝫ urbis romane ſaluere uniuerſi Romulũ iubent pacẽ expoſcũt: uti uolens ꝓpitius ſuã ſoſpitet ꝓgeniem
Fuiſſe credo tum quoqꝫ aliquos: q diſcerptũ regem patrũ manibus taciti arguerẽt: manauit. n. hæc quoqꝫ
ſed obſcura famã: illã alterã admiratio uiri & pauor preſens nobilitauit: & cõſilio ẽt unius hoĩs addita rei
ducitur fides nãqꝫ Proculus Iulius ſollicita ciuitate deſiderio regis & iſenſa pribus grauis ut traditur q̃uis Proculi
magnæ rei auctor in cõcionẽ prodit. Romulus inqt: quirites parens urbis huius prima hodierna luce cœ cõſiliũ in
lo repente delapſus ſe mihi obuiũ dedit cũ pfuſus horrore uenerabunduſqꝫ aſtitiſſem: petens pcibus ut cõ leniẽdo ci
tra ſe intueri fas eſſet: abi nuncia: inquit romanis cæleſtes ita uelle: ut mea roma caput orbis terrarũ ſit pro uium de
inde rem militarẽ colãt: ſciantqꝫ: & ita poſteris tradãt nullas opes humanas armis romanis reſiſtere poſſe ſyderio
hæc inquit: locutus ſublimis abiit Mirũ q̃tum illi uiro nunciãti hæc fides fuerit: quãqꝫ deſyderiũ Romu
li apud plebẽ exercitũqꝫ facta fide imortalitatis lenitũ ſit. Patrũ igitur aĩos certamẽ regni: ac cupido uerſa
bat: necdum a ſingulis: qa nemo magnope eminebat in nouo populo: puenerant factiones: inter ordines
certabatur: oriundi ab ſabinis ne quia poſt Tatii mortẽ ab ſua pte non erat regnatũ: in ſocietate æqua poſ
ſeſſionẽ iperii amitterẽt: ſui corporis creari regẽ uolebant: romani ueteres peregrinũ regẽ aſpernabantur: in
uariis uoluntatibus regẽ tamẽ oẽs uolebant: libertatis dulcedine nõdum experta: timor: deinde pres inceſ
ſit: ne ciuitatẽ ſine imperio: exercitũ ſine duce multarũ circa ciuitatũ irritatis aĩs uis aliqua externa adorire
tur: & eẽ igitur aliquod caput placebat: & nemo alteri concedere in aĩum inducebat: ita rem iter ſe centum
patres decẽ decuriis factis: ſinguliſqꝫ in ſingulas decurias egeatis: q ſummæ reꝝ pſſent: conſociant: decem
imperitabãt unus cũ iſignibus imperii & lictoribus erat qnqꝫ dieꝝ ſpacio finiebat iperiũ: ac p oẽs in or Decuriã
bem ibat: annuũqꝫ interuallum regni fuit id ab re quod nũc quoqꝫ tenet nomen inter regnũ appellatũ. Fre
mere deinde plebs multiplicatam ſeruitutẽ: centũqꝫ pro uno dominos factos: nec ultra uiſi regẽ: & ab ipſis
creatũ uidebantur paſſuri. Cũ ſenſiſſent ea moueri pres offerendũ ultro rati quod amiſſuri erant: ita gratiã
in eunt ſumma ptãte populo pmiſſa: ut non plus darẽt iuris: quã detinerẽt: decreuerũt. n. ut cũ populus re
gem iuſiſſet: id ſic ratũ eẽt: ſi pres auctores fierẽt: hodieqꝫ in legibus magiſtratibuſqꝫ rogãdis uſurpat id. n.
ius ui adẽpta: priuſq̃ populus ſuffragiũ ineat: in incertũ comitioꝝ euentum pres auctores fiunt: tum inter
rex concione aduocata quod bonũ fauſtũ fœlixqꝫ ſit: inquit quirites regem create: ita patribus uiſum eſt:
patres deinde ſi dignum: q ſecundus a Romulo numeret: crearetis: auctores fient: adeo id gratũ plebi fuit: Interre
ut ne uicti beneficio uiderentur: ut modo ſciſceret: iuberentqꝫ ut ſenatus decerneret: qui Romæ regnaret: gnum

Numa Pompilii

Inclyta iuſticia religioq; ea tempeſtate Numæ Pompilii erat: Curibus ſabinis habitabat cōſultiſſimus uir: ut in illa quiſquā ætate eſſe poterat oīs diuini: atq; humani iuris auctorem doctrinæ eius: qa nō extat aliꝰ falſo ſamiū Pythagoram edūt: quē Seruio Tullio regnāte romæ centū poſt annos amplius in ultima Italiæ ora circa Metapontū: Heracleāq; & Crotonā iuuenū æmulantiū ſtudia cœtus habuiſſe cōſtat: ex qbus locis & ſi eiuſdem ætatis fuiſſet: q̄ fama in ſabinos aut quo linguæ cōmertio quēquā ad cupiditatē diſcendi exiuiſſet: quoue pſidio unus p tot gentes diſſonas ſermone moribuſq; perueniſſet: Suopte igit̄ ingenio tēperatū aīum uirtutibus fuiſſe opinor magis: inſtructūq; nō tā peregrinis artibus: quā diſciplina tetrica

Sabinoꝶ laus

ac triſti ueterū ſabinorū: quo genere quondā nullū incorruptius fuit. Audito nomine Numæ patres romani: quāquā inclinari opes ad ſabinos rege inde ſumpto uidebatur: tamē neq; ſe quiſquam nec fationis ſuæ aliū: nec deniq; patrū aut ciuiū quēquā præferre illi uiro auſi: ad unum omnes Numæ Pompilio regnum deferendū decernunt. Accitus ſicut Romulus augurato urbe cōdenda regnū adeptus ē: de ſe quoq; deos cōſuli iuſſit: inde ab augure: cui deinde honoris gratia publicū id perpetuūq; ſacerdotium fuit: deductus in arcē in lapide ad meridiē uerſus concedit: augur ad leuā eius capite uelato ſedem cepit: dextera manu baculum ſine nodo aduncum tenēs quem lituū appellarunt: inde ubi proſpectu in urbē agrūq; capto deos pcatus: regiōes ab oriente ad occaſū determinauit: dexteras ad meridiem partes: leuaſq; ad ſeptentrionem eſſe dixit: ſignūm cōtra quo longiſſime cōſpectum oculi ferebant: aīo finiuit: tum lituo in leuam manum tranſlato dextra in capite Numæ impoſita præcatus ita eſt. Inppiter pater ſi eſt fas hunc Numā pōpilium: cuius ego caput teneo: regem Romæ eē: uti tua ſigna nobis certa ac clara ſint inter eos fines quos feci: tum peregit uerbis auſpicia: quæ mitti uellet: quibꝰ miſſis declaratus rex numa de templo deſcendit.

Inaugurādi regis ratio

Qui regno ita potitus urbem nouā cōditā ui & armis iure legibuſq; ac moribus de integro cōdere parat: qbus cū inter bella aſſueſcere uideret nō poſſe: quippe efferatis militia animis: mitigandū ferocē populū armorū diſſuetudine ratus: Ianū ad infimū argiletū indicē pacis belliq; fecit: apertus ut in armis eē ciuitatē: clauſus pacatos circa oīs populos ſignificaret. Bis deinde poſt Numæ regnū clauſus fuit ſemel Tito Manlio cōſule poſt primū punicū perfectū bellū iterū quod noſtræ ætati dii dederunt ut uideremus poſt bellū actiacū ab imperatore Cæſare auguſto pace terra mariq; parta. Clauſo eo cū ciuium circa finitimoꝶ ſocietate ac fœderibus iunxiſſet aīos poſitis externoꝶ periculorū curis ne luxuriarēt ocio aīquos metus hoſtium diſciplinaq; militaris cōtinuerat: oīum primū rē ad multitudinē imperitā: & illis ſæculis rudē efficaciſſimā deorū metum iniiciendū ratus eſt: q cū deſcēdere ad aīos ſine aliquo cōmēto miraculi nō poſſet ſimulat ſibi cū dea Aegeria cōgreſſus nocturnos eē eiuſq; ſe monitu: q̄ acceptiſſima diis eēnt: ſacra inſtituere ſacerdotes ſuos cuiq; deorū pficere: atq; oīum primū ad curſum lunæ in. xii. mēſes deſcribit annū: quē qa tricenos dies ſingulis mēſibus luna nō explet: deſuntq; dies ſolido anno: q ſolſticiali circūagit̄ orbe: īntercalares mēſibus īterponēdis ita diſpēſauit: ut uigeſimo q̄rto quoq; anno ad metā eandē ſolis unde orſi eſſent: plenis annorū aīum ſpaciis dies cōgruerēt. Idē nefaſtos dies faſtoſq; fecit: quia aliquādo nihil cū populo agi utile futurū erat: Tum ſacerdotibus creādis aīum adiecit: q̄q̄ ipſe plurima ſacra obibat: ea maxime: q̄ nunc ad dialē flaminē ptinēt: ſed qa in ciuitate bellicoſa plures Romuli: quā Numæ ſimiles putabat fore ituroſq; ipſos ad bella: ne ſacra regiæ uicis deſererent̄ flaminē Ioui aſſiduū ſacerdotē creauit: inſigniq; eum ueſte & curuli regia ſella adornauit: huic duo flamines adiecit: Marti unū: alteꝶ Quirino: uirgineſq; Veſtæ legit Alba oriundū ſacerdotiū & gēti cōditoris haud alienū: his ut aſſidue tēpli antiſtites eēnt ſtipēdiū de publico ſtatuit: uirginitate aliiſq; cærimoniis uenerabiles ac ſanctas fecit. Salios. itē. xii. marti gradiuo legit tunicæq; pictæ inſigne dedit: & ſup tunicā æneū pectori tegumē cœleſtiaq; arma: q̄ ancylia appellant̄: ferre ac per urbē ire canentes carmina cū tripudiis ſolēniq; ſaltatu iuſſit: Pōtificē deinde Numa Marcium Marci filiū ex patribus legit: eiq; ſacra oīa exſcripta exſignataq; attribuit: qbus hoſtiis: quibus diebus ad quæ tēpla ſacra fierēt: atq; unde in eos ſumptus pecunia erogaret̄: cæteraq; oīa publica priuataq; ſacra pontificis ſcitis ſubiecit: ut eēt: quo conſultum plebs uenīret: ne quid diuini iuris: negligēdo patrios ritus: peregrinoſq; aſciſcēdo turbaret̄: nec cæleſtes modo cærimonias: ſed iuſta quoq; funebria placandoſq; manes ut idem pontifex edoceret: quæq; prodigia fulminibns alioue quouis modo miſſa ſuſciperentur: atq; curarentur: ad ea eliciēda ex mentibus diuinis Ioui Elicio aram in auētino dicauit: deumq; conſuluit auguriis quæ ſuſcipienda eſſent ad hæc cōſultanda procurandaq; multitudine omnia ui & armis cōuerſa & animi aliquid agendo occupati erant: & deorū aſſidua inſidens cura cum intereſſe rebus humanis cæleſte uumen uideretur: ea pietate omnium pectora imbuerat: ut fides ac iuſiurādum pximo legum ac penarum metu ciuitatē regerent: & cum ipſi ſe homines in regis uelut unici exempli mores formarent. Tum finitimi etiam populi: qui ante caſtra non urbem poſitam in medio ad ſollicitādum omnium pacem crediderant: in eam uerecundiam adducti ſunt: ut ciuitatem incultum uerſam deorum uiolari ducerēt nefas.

Iani tēplū ubi & quotiens clauſum

Aegeria Vide Macrobium & intelliges uigeſimo q̄rto legi oportere

primi flamines ueſtales

Salii ancylia Primus pontifex

Iouis elicii

Lucus Camœnarum

Lucus erat quē mediū ex opaco ſpecu fons perēni rigabat aqua: quo qa ſe pſæpe Nūa ſine arbitris uelut ad cōgreſſū deæ īferebat: camœnis eū lucū ſacrauit: qđ deaꝶ ſibi cōcilia cū cōiuge ſua Aegeria eēnt: & ſoli fidei ſolēne īſtituit: ad id ſacrariū flamines bigis curru arcuato uehi iuſſit manuq; ad digitos uſq; inuoluta rē diuinam facere ſignificantes fidē tutādā ſedēq; eius ēt in dexteris ſacratā eſſe. Multa alia ſacrificia locaq; ſacris faciēdis: q̄ argeos pōtifices uocant dedicauit: oīum tamen maximū eius operū fuit tutela p omne regni tēpus: haud minor pacis quā regni. Itaq; duo deinceps reges alius alia uia: ille bello: hic pace ciuitatem auxere: Romulus ſeptē & triginta regnauit ānos. Numa tres & quadraginta. Numæ morte ad īter regnum res rediit. Inde Tullū Hoſtiliū nepotē Hoſtilii cuius in infima arce clara pugna aduerſus ſabinos

Argei

Mors Numæ

fuerat regem populus iuſſit:patres auctores facti:Hic nõ ſolum ꝓximo regi diſſimilis:ſed ferocior etiam
quam Romulus fuit:tum ætas uireſqꝫ:tum auita quoqꝫ gloria animum ſtimulabat ſeneſcere igitur ciui-
tatem ocio ratus undiqꝫ materiã excitãdi belli quærebat. Forte euenit:ut agreſtes romani ex albano agro:
albani ex romano prædas inuicẽ agerent:imperitabat tũ Caius Ciuilius Albæ:utrinqꝫ legati fere ſub idẽ
tempus ad res repetendas miſſi. Tullus præceperat ſuis ne quid preter mandata agerent:ſatis ſciebat nega- Tullus
turum Albanũ:ita pie bellũ indici poſſe ab albanis ſecordius res acta:excepti hoſpitio ab Tullo blãde ac Hoſtilius
benigne comiter regis conuiuiũ celebrant:tantiſper romani & res repetiuerant priores:& neganti albano rex Cai-
bellũ in trigeſimum diem indixerant:hæc renunciant Tullo tum legatis Tullus dicendi ꝑtãtem:quid pe- curilius
tentes uenerint:facit:illi oĩum ignari primũ purgãdo terunt tꝑs ſe inuitos quicqꝫ:quod minus placeat Tul
lo:dicturos:ſed imperio ſubigi:res repetitũ ſe ueniſſe:ni redantur bellum indicere iuſſos. Ad hæc Tullus
nunciate:inquit:regi ueſtro regem romanum deos facere teſtes:uter prius populus res repetẽtes legatos a-
ſpernatus dimiſerit:ut in eum oẽs expetant huiuſce clades belli. Hæc nuntiant domũ albani & bellũ utrĩqꝫ
ſumma ope parabatur ciuili ſimillimũ bello:prope inter parentes natoſqꝫ troianam utrãqꝫ prolem:cũ La-
uinium ab Troia:ab Lauinio Alba:ab albanorum ſtirpe regum oriundi romani eſſent. Euẽtus tamẽ bel
li minus miſerabilem dimicationem fecit:quod nec acie certatũ eſt:& tectis mõ dirutiꝫ alterius urbis:duo
populi in unum confuſi ſunt. Albani priores ingẽti exercitu in agrum romanũ impetũ fecere:caſtra ab ur
be haud plus quinqꝫ milia paſſuum locant:foſſa circundant:foſſa ciuilia ab noĩe ducis ꝑ aliquot ſæcula Foſſa ci-
appellata eſt:donec cum re nomẽ quoqꝫ uetuſtate aboleuit:in his caſtris Ciuilius albanus rex moritur:di uilia
ctatorem albani Metium Suffectium creant. Interim Tullus ferox præcipue morte regis: magnũqꝫ deo- Metius
rum omen ab ipſo capite orſum:in omne nomẽ albanum expetiturum pœnas ob bellũ impiũ dictitans: Suffecti⁹
nocte præteritis hoſtium caſtris in albanum agrũ ꝑgit:ea res ab ſtatiuis exciuit metium:ducit exercitum
quã proxime ad hoſtẽ põt inde legatum ꝓmiſſum nunciare Tullo iubet priuſquã dimiſcent:opus eẽ col
loquio:ſi ſecum cõgreſſus ſit:ſatis ſcire ea ſe allaturum:quæ nihilominus ad rem romanã:quã ad albanã
pertineant:haud aſpernatus Tullus:tã & ſi uana afferebantur:in aciẽ educit exeunt cõtra & albani. Poſtea
ꝗ inſtructi utrinqꝫ ſtabant:cũ paucis procerum in mediũ duces procedũt ibi infit albanus: Iniurias & nõ
redditas res ex fœdere: quæ repetitæ ſint & ego regẽ noſtrum ciuiliũ cãm huiuſce eſſe belli audiſſe uideor
nec te dubito Tulle eadem ꝓ te ferre:ſed ſi uera potius quã dictu ſpecioſa dicenda ſunt:cupido imperii du
os cognatos uicinoſqꝫ populos ad arma ſtimulat:neque recte an ꝑperã interpretor:fuerit iſta eius delibera
tio:qui bellũ ſuſcepit:me albani gerendo bello ducem creauere:Illud te Tulle monitum uelim. Ethruſca
res ꝗta circa nos teqꝫ maxime ſit:quo proprior uolſcis hoc magis ſcis multum illa terra plurimum mari
pollẽt:memor eſto iam cum ſignũ pugne dabis:has duas acies ſpectaculo fore:ut feſſos confectoſqꝫ ſimul
uictorem ac uictum aggrediantur. Itaqꝫ ſi nos dii amant qui nõ contenti libertate certa in dubiam imperii
ſeruitiiqꝫ aleam imus:ineamus aliquam uiam:qua utri utris ĩperent:ſine magna clade:ſine multo ſangui
ne utriuſqꝫ populi decerni poſſit. Haud diſplicet res Tullo ꝗꝗ tum indole animi:tũ ſpe uictoriæ ferocior
erat querentibus utrinqꝫ ratio initur: cui & fortuna ipſa præbuit materiam. Forte in duobus tum exerci- Tergemi
tibus erant tergemini fratres nec ætate:nec uiribus diſpares Horatios Curiatioſqꝫ fuiſſe ſatis conſtat:nec fe- ni fratres
re antiqua res alia eſt nobilior. Tamen in re tam clara nominum error manet utrius populi Horatii utri- horatii
us Curiatii fuerint:auctores utroqꝫ trahunt:plures tamen inuenio qui romanos Horatios uocent:hos ut curiatiqꝫ
ſequar inclinat animus. Cum tergeminis agunt reges:ut pro ſua quiſqꝫ patria dimiſcet ferro: ibi imperiũ
fore:unde uictoria fuerit:nihil recuſatur:tempus & locus conueniunt priuſquã dimicarẽt:fœdus ictum ĩ
ter romanos & albanos ẽ his legibus:ut cuius populi ciues eo certamine uiciſſent:his alteri populo cum
bona pace imperitaret: fœdera alia aliis legibus:cæterum eodem modo omnia fiũt: Tum ita factum acce-
pimus:nec illius uetuſtior fœderis memoria eſt. Fœcialis regem Tullum ita rogauit. Iubeſne me rex cum
patrepatrato populi albani fœdus ferire? iubente rege ſagmina inquit te rex poſco: rex ait:puram tollito:
fœcialis ex arce graminis herbam puram attulit poſtea regem interrogauit:rex facis ne me tu regium nun-
cium populiqꝫ romani quiritum:uaſa comiteſqꝫ meos? Rex reſpõdit:quod ſine fraude mea populiqꝫ ro- Sagmina
mani quiritum fiat:facio. Fœcialis erat Marcus ualerius. patrẽpatratum. Sp. Fuſium fecit:uerbena caput ex. xix.
capilloſqꝫ tangens:paterpatratus ad iuſiurandum patrandum:ideſt ſanciẽdum fit:fœdus multiſqꝫ id uer- Plynii re-
bis:quæ longo effata carmine:non operæ eſt referre peragit:legibus deinde recitatis:audi inquit: Iupiter: quire
audi paterpatrate populi albani:audi tu populus albanus ut illa palam prima poſtremaue ex illis tabulis
ceraue recitata ſunt ſine dolo malo utiqꝫ ea hic hodie rectiſſime intellecta ſunt illis legibus popu. Roma. Ad quid
prior non deficiet ſi prior defecerit:publico conſilio dolo malo:tu illo die Iuppiter populum romanum ꝑpatrat⁹
ſic ferito:ut ego hunc porcum hodie feriam:tantoqꝫ magis ferito:quãto magis potes polleſqꝫ:ubi id dixit fuit
porcum ſaxo ſcilice percuſſit. Sua item carmina albani ſuumqꝫ iuſiurãdum dictatorem ſuoſqꝫ ſacerdotes
peregerunt. Fœdere icto tergemini:ſicut cõuenerat:arma capiunt cum ſui uiroſqꝫ adhortarentur deos pa-
trios patriã atqꝫ parẽtes quicqd ciuiũ domi ꝗcquid in exercitu ſit:illoꝝ tũc arma illoꝝ intueri manus:fero
ces ſuopte ingenio: & pleni adhortantium uocibus in medium inter duas acies procedunt. Conſederant Sanciẽdũ
utrinqꝫ pro caſtris duo exercitus periculi magis præſentis:quam curæ expertes quippe imperium agebatꝰ fœderiſ rõ
in tam paucorum uirtute atqꝫ fortuna poſitum:itaqꝫ erecti ſuſpenſiqꝫ in minime gratum ſpectaculum ani
mo intenduntur:datur ſignum ĩfeſtiſqꝫ armis uelut acies eterni iuuenes magnorum exercituum animos
gerentes concurrunt:neqꝫ is:neqꝫ illis periculum ſuum:publicum imperium ſeruitiumqꝫ obſeruatur ani-

mo futuraq; ea deinde patriæ fortuna:quam ipſi feciſſent. Vt primo ſtatim concurſu increpuere arma mi-
Tergeminorū pugna
canteſq; fulſere gladii horror ingens ſpectantes perſtringit:& neutro inclinata ſpe torpebat uox ſpirituſq;
Conſertis deinde manibus : cum iam non motus tantum corporum agitatioq; anceps telorum armorū
q;:ſed uulnera quoq; & ſanguis ſpectaculo eēnt:duo romani ſuper alium alius:uulneratis tribus albanis
expirantes corruerunt ad quorum caſum cum clamaſſet gaudio albanus exercitus romanas legiones iam
ſpes tota nondum cura deſeruerat: exanimes uice unius quem tres. Curiatii circūſteterant. Forte is integer
fuit ut uniuerſis ſolus nequaquam par:ſic aduerſus ſingulos ferox ergo ut ſegregaret pugnam eorum:ca-
peſſit fugam:ita ratus ſecuturos ut quēq; uulnere affectum corpus ſineret. Iam aliquātum ſpatii ex eo lo-
co:ubi pugnatum eſt:aufugerat:cum reſpiciens uidit magnis interuallis ſequentes:unum haud procul ab
Attur Horatii uictoriá
ſeſe/ab eſſain cum magno impetu rediit & dum albanus exercitus inclamat Curiatiis uti opem ferant fra
tri:iam Horatius uictor cæſo hoſte ſecundam pugnam petebat:tunc clamore qualis ex inſperato fauentiū
ſolet:romani adiuuant militem ſuum:& ille defungi prælio feſtinat:prius itaq; quam alter : qui nec pro-
cul aberat:conſequi poſſet:& alterum Curiatium conficit. Iamq; æquato marte ſinguli ſupererát:ſed nec
ſpe ne uiribus pares:alterum intactum ferro corpus & geminata uictoria ferocem in certamen tertium da
bat alter feſſum uulnere feſſum curſu trahēs corpus uictuſq; fratrum ante ſe ſtrage uictori obicitur hoſti.
Nec illud prælium fuit:romanus exultans duos:inquit:fratrum manibus dedi:tertium cám belli huiuſ
ce:ut romanus albano imperet:dabo:male ſuſtinenti arma gladium ſuperne iugulo defigit:iacentem ſpo
liat: Romani ouantes ac gratulantes Horatium accipiunt:eo maiore cum gaudio:quo prope metum res
fuerat. Ad ſepulturam inde ſuorum nequaq̄ paribus animis uertuntur quippe imperio alteri aucti alteri
ditionis alienæ facti:ſepulchra extant:quo quiſq; loco cecidit:duo romana uno loco propius albam:triá
albana Romam uerſus ſed diſtantia locis ut pugnatum eſt. Priuſquam inde digrederentur roganti Me
tio ex fœdere icto:quid imperaret. Imperat Tullus uti iuuentutem in armis habeat uſurum ſe ipſorum
opera:ſi bellum cum ueientibus foret ita exercitus inde domos abducti. Horatius ibat tergemina ſpolia
præ ſe gerens:cui ſoror uirgo:quæ deſponſata uni ex Curiatiis fuerat:obuia ante portam capenam fuit co
gnitoque ſuper humeros fratris plaudamento ſponſi:quod ipſa confecerat: ſoluit crines: & flebiliter noīe
ſponſum mortuum appellat:mouet feroci iuueni animū comploratio ſororis in uictoria ſua tátoq; gau-
dio publico:ſtricto itaq; gladio ſimul uerbis increpans tranſfigit puellam. Abi hinc cum imaturato amo
re inquit:oblita fratrum mortuorum:uiuiiq;:& oblita patriæ ſic eat:quecunq; romanum lugebit hoſtē.
Atrox uiſum id facinus patribus plebiq;:ſed recens meritum facto obſtabat:tamen raptus in ius ad regē.
Rex ne ipſe tam triſtis ingratiq; ad uulgus iudicii aut ſecundum iudicium ſupplici auctor eſſet : concilio
Hora. ſorore Horatiam ferro tranſfigit
populi aduocato duum uiros:inquit qui Horatio perduellionem iudicent:ſecūdum legem facio:lex hor
rendi carminis erat:duumuiri perduellionem iudicent:ſi ad duumuiris prouocarit:prouocatione certato
ſi uincent:caput obnubito:infelici arbori reſte ſuſpendito:uerberato uel intra pomœrium uel extra poriū
Hac legē duumuiri creati qui ſe abſoluere non rebantur ea lege:ne innoxium quidem poſſe cum condem-
naſſent. Tum alter ex iis. P. Horatii tibi perduellinem iudico:inquit:lictor colliga manus acceſſerat lictor
iniiciebatq; laqueum:tum Horatius auctore Tullo clæmente legis interpræte prouoco:inquit:ita de pro-
uocatione certatum ad populum eſt. Moti homines in eo iuditio maxime. P. Horatio patre proclamante
ſe filiam iure cæſam iudicare:ni ita eſſet patrio iure in filium animaduerſurum fuiſſe:orabat deinde:ne ſe:
quem pauloáte cum egregia ſtirpe cōſpexiſſent:orbum liberis facerét:inter hæc ſenex iuuenum amplexus
Pila oratia
ſpolia Curatiorum fixa eo loco:qui nunc pila horatia appellatur oſtentans:hunccine quē modo decora-
tum ouanteq; uictoria incedentem uidiſtis:quirites:eum ſub furca uinctum inter uerbera & cruciatus ui
dere poteſtis? quod uix albanorum oculi tam deforme ſpectaculum ferre poſſent. I lictor:colliga manus:
quæ pauloante armatæ imperium populo romano pepererunt. I caput obnubie liberatoris huius urbis:
arbori infælici ſuſpende:uerbera uel intra pomœrium:mō inter illa pilla & ſpolia hoſtium:uel extra po-
mœrium:mō intra ſepulchra Curiatiorum:quo.n. ducere hunc iuuenem poteſtis:ubi nō ſua decora eum
a tantta fœditate ſupplicii uindicent ? Non tulit populus:nec patris lachrymas:nec ipſius parem in omni
periculo aīum:abſolueruntq; magis admiratione:uirtutis:q̄ iure cauſe. Itaq; ut cædes manifeſta aliquo ta
mē piaculo lueretur:īperatū patri ut filiū expiaret pecunia publica:is qbuſdam piacularibus ſacrificiis fa-
ctis:quæ deinde genti Horatiæ tradita ſunt:tranſmiſſo p uiam tigillo:capite adopto uelut ſub iugo miſit
iuuenē id hodie publice quoq; ſemp refectum manet ſororiū tigillū uocant:Horatiæ ſepulchrū: quo loco
corruerat icta conſtructū eſt ſaxo quadrato: Nec diu pax albana manſit:inuidia uulgi:quod tribus militi
bus fortuna publica cōmiſſa fuerit:uanū ingeniū dictatoris corrumpit:& quoniá recta cōſilia haud bene
euenerát:prauis recōciliare populariū aīos cœpit:igitur ut pri⁹ in bello pacē:ſic in pace bellū q̄rens qa ſuæ
ciuitati aīoꝝ pluſq̄ uiriū cernebat eē:ad bellū pallá atq; ex edicto gerēdū alios cōcitat populos:ſuis p ſpēm
ſocietatis reſeruat ꝑditionē. Fidenates colonia romana ueiētibus ſociis cōſilii aſſumptis pacto tráſitiōis al
banorū ad bellū atq; arma īcitant. Cū Fidenæ apte deſciſſent. Tullus Metio exercituq; eius ab Alba accito
cōtra hoſtes ducit:ubi anienē tráſit ad cōfluētis collocat caſtra:inter eū locū & fidenas ueiētiū exercitus ty-
Albanoꝝ defectio
berim tráſierat:hi & in acie ꝓpe flumē tenuere dextrꝫ cornu:in finiſtro fidenates ꝓpius montes cōſiſtunt.
Tullus aduerſus ueientē hoſtē dirigit ſuos albanos cōtra legionē fidenatiū collocat. Albano non plus ani
mi erat:q̄ fidei:nec manere ergo neq; tráſire apte auſus ſenſim ad montes ſuccedit:inde ubi ſatis ſubiſſe ſeſe
rat⁹ eſt:erigit totá aciē fluctáſq; aīo ut tereret tp̄s explicat ordines:cōſiliū erat:q̄ fortuna rē daret eo inclina-

re uires: miraculo primo ee̅ romanis: q ꝓximi ſteterant: ut nudari latera ſua ſocioꝝ digreſſu ſenſerunt: in/
de eques citato equo nunciat regi abire albanos. Tullus in re trepida. xii. uouit ſalios fanaq; pallori: ac pa
uori: eqte̅ clara increpa̅s uoce ut hoſtes exaudirent: redire in ꝑliu̅ iubet: nihil trepidatio̅e opus ee̅ ſuo iuſſu
circu̅duci albanu̅ exercitu̅ ut fidenatiu̅ nuda terga inuada̅t: ide̅ i̅pat: ut haſtas eqtes erigere iubeat: id factum
magnæ pti peditu̅ romanoꝝ co̅ſpectu̅ abeuntis albani exercitus interſepſit: q uiderant id q̄d ab rege audi/
tu̅ erat: rati: eo acrius pugna̅t. Terror ad hoſtes tranſit: & audiuerant clara uoce dictum: & magna ps fide/
natium: ut q coloni additi romanis ee̅nt: latine ſcieba̅. Itaq; ne ſubito ex collibus decurſu albanoꝝ i̅terclu/
derent̄: ab oppido terga uertunt: i̅ſtat Tullus: fuſoq; fidenatiu̅ cornu i̅ ueiente̅ alieno pauore pculſum fero
citer redit: nec illi tullere i̅petum: ſed ab effuſa fuga flume̅ obiectu̅ a tergo arcebat: quo poſteaq̄ fuga i̅clina
uit: alii arma fœde iacta̅tes i̅ aqua̅ cæci ruebant: alii dum cunctant̄ i̅ ripis i̅ter fugæ pugnæq; conſiliu̅ op/
preſſi: no̅ alia ante romana pugna atrocior fuit. Tum albanus exercitus ſpectator certaminis deductus
i̅ ca̅pos. Metius Tullo deuictos hoſtes: gratulat̄: co̅tra Tullus Metiu̅ benigne alloqtur: q̄d bene uerta̅t ca
ſtra albanos romanis caſtris iungere iubet ſacrificiu̅ luſtrale i̅ die̅ poſteꝝ parat. Vbi illuxit: paratis oi̅bꝰ: ut
aſſolet: uocari ad co̅cione̅ utrunq; exercitu̅ iubet: ꝑcones ab extremo orſi primos exciuere albanos: hi no/
uitate e̅t rei moti ut rege̅ romanoꝝ co̅cionante̅ audire̅t: ꝓxime co̅ſtitere: ex co̅poſito arma circu̅dat roma/
na legio: ce̅turionibus datu̅ negociu̅ erat: ut ſine mora i̅peria exeq̄rent̄. Tu̅ ita tullus infit: Romani: ſi un/
q̄ ante alias ullo in bello fuit: quod diis i̅mortalibus, gr̄as ageretis: deinde ueſtræ ipſoꝝ uirtuti heſternum
id ꝑlium fuit: dimicatu̅ eſt. n. no̅ magis cu̅ hoſtibus: qua̅ (quæ dimicatio maior ac piculoſior eſt) cu̅ ꝓdi/
tio̅e ac ꝑfidia ſocioꝝ: na̅ ne uos falſa opinio teneat in iuſſu meo albani ſubiere ad montes: nec impiu̅ illud
meu̅: ſed co̅ſilium & i̅perii ſimulatio fuit: ut nec uobis ignora̅tibus deſeri uos: auerteret̄ a certamine ai̅us:
& hoſtibus circu̅ueniri ſe ab tergo ratis terror ac fuga iniiceret̄. Nec ea culpa q̄ arguo: oi̅um albanoꝝ eſt:
ducem ſecuti ſunt: ut & uos ſi quo ego inde agme̅ declinare uoluiſſem: feciſſetis. Metius ille eſt ductor iti/
neris huius: Metius ide̅ huius machinator belli: Metius fœderis romani albaniq; ruptor audeat dei̅de ta/
lia alius niſi hunc inſigne ia̅ docume̅tum mortalibus dedero. Ce̅turio̅es armati Metiu̅ circu̅ſiſtunt: rex cæ/
tera: ut orſus erat pagit. Quod bonu̅ fauſtu̅ fœlixq; ſit po. Romano ac mihi uobiſq; albani populu̅ oe̅m
albanu̅ roma̅ traducere in ai̅o e̅: ciuitate̅ dare plebi: primores in p̄res legere: una̅ urbe̅ una̅ re̅publica̅ facere:
ut ex uno quo̅da̅ in duos populos diuiſa albana res e̅: ſic nu̅c i̅ unu̅ redeat. Ad hæc albana pubes i̅ermis ab
armatis ſepta in uariis uolu̅tatibus co̅i ti̅ metu coge̅te ſile̅tiu̅ tenet: Tu̅ Tullus meti: Suffeti inqt: ſi ipſe di/
ſcere poſſes fide̅ ac fœdera ſeruare: uiuo tibi ea diſciplina a me adhibita ee̅t: nu̅c q̄m tuu̅ inſanabile ingeniu̅
eſt tu tuo ſupplicio doce hu̅anu̅ genus ea ſancta credere: quæ a te uiolata ſunt: ut igit̄ pauloante ai̅um inter
fidenate̅ romana̅q; re̅ ancipite̅ geſſiſti: ita ia̅ corpus paſſim diſtrahendu̅ dabis. Exinde duabus admotis q̄
drigis i̅ currus eaꝝ diſte̅tu̅ alligat Metiu̅: dei̅de i̅ diuerſum eq co̅citati: laceꝝ in utroq; curru corpus: qua in
heſera̅t uinculis me̅bra porta̅tes: auertere oe̅s a ta̅ta fœditate ſpectaculi oculos. Primum ultimumq; illud
ſuppliciu̅ apud romanos exe̅pli: paꝝ memoris legu̅ humanaꝝ fuit: in aliis gloriari licet nullu̅ ge̅tiu̅ mitio
res placuiſſe pœnas i̅ter hæc ia̅ ꝓmiſſi era̅t albani eqtes: q multitudine̅ traducere̅t Roma̅: legiones deinde
ductæ ad dirue̅da̅ urbe̅: quæ ubi intrauere portas: no̅ quidem fuit tumultus ille nec pauor: qualis captaꝝ
eſſe urbium ſolet: cum effractis portis: ſtratiſue ariete muris: aut arce ui capta clamor hoſtilis & curſus per
urbem armatorum omnia ferro fla̅maq; miſcet: ſed ſilentium triſte ac tacita mœſticia ita defixit omnium
animos ut præ metu obliti quid relinquerent: quid ſecum ferrent deficiente conſilio: roga̅teſq; alii alios
nunc in liminibus ſtarent. nunc errabundi domos ſuas ultimum illud uiſuri peruagarentur. Vt uero iam
equitum clamor exire iubentium inſtabat: iam fragor tectorum: quæ diruebantur: ultimis urbis parti/
bus audiebatur: puluiſq; ex diſtantibus locis ortus uelut nube inducta omnia impleuerat: raptim quibus
quiſq; poterat elatis: cum larem ac penates tectaq;: in quibus natus quiſq; educatuſq; eſſet: relinquentis exi
rent iam continens agmen migrantium impleuerat uias & conſpectus aliorum mutua miſeratio̅e integra
bat lachrymas: uoceſq; etiam miſerabiles exaudiebantur mulierum: præcipue cum obſeſſa ab armatis tem
pla auguſta præterirent: ac uelut captos relinquerent deos. Egreſſis urbem albanis: Romanus paſſim
publica priuataq; omnia tecta adæquat ſolo: unaq; quadringentorum opus annoru̅: quibus Alba ſtete/
rat: excidio ac ruinis dedit: templis tantum deum: ita. n. edictum ab rege fuerat: temperatum eſt. Roma in
terim creſcit Albæ ruinis duplicatur ciuium numerus: cælius additur urbi mons: & quo frequentius habi
taret̄ eandem ſede̅ Tullus regiæ capit: ibiq; habitauit: principes albanoꝝ in patres: ut ea quoq; ps reipubli
cæ creſceret: legit: Tullios: ſeruilios Quintios: geganios. Curiatios. Chloelios: templumq; ordini ab ſe au
cto curia̅ fecit: q Hoſtilia uſq; ad patꝝ noſtroꝝ ætatem appellata e̅: & ut oi̅um ordinum uiribus aliqd ex
nouo populo adiiceret̄ equitum decem turmas ex alba̅is legit: legiones ueteres eodem ſupplemento exple
uit & nouas ſcripſit: hac fiducia uirium Tullus ſabinis bellu̅ indicit: ge̅ti ea te̅peſtate ſecundum Ethruſcos
opulentiſſime uiri armiſq;: utrinq; iniuriæ factæ: ac res ne quicq̄ era̅t repetitæ. Tullus ad Fenoriæ fanu̅
mercatu frequenti negociatores romanos co̅prehenſos q̄rebat̄: ſabini ſuos prius in lucu̅ confugiſſe ac Ro
mæ rete̅tos hæ cauſæ belli ferebant̄. Sabini haud paꝝ memores & ſuaꝝ uirium partem Romæ ab Tatio
locata̅ & romanam re̅ nup e̅t adiectione populi albani aucta̅: circu̅ſpicere & ipſi externa auxilia. Ethruria
erat uicina: proximi Ethruſcoru̅ ueientes;: inde ob reſiduas belloru̅ iras maxime ſollicitatis ad defectione̅
animis uoluntarios traxere: & apud uagos quoſdam ex inopi plebe etiam merces ualuit: publico auxilio
nullo adiuti ſunt: ualuitq; apud ueientes: nam de cæteris minus miru̅ eſt pacta cu̅ Romulo induciarum fi

Cur Fa/na pallo/ri & pa/uori uota

Ro. ui/ctoria

Tulli oratio

Attur Tulli re/gis conſi/lium

Fœdiſſi/mu̅ ſpe/ctaculum

Alba exci/dium q̄ dionyſius cccc. lxxx vii. unde ſtetiſſe ait

Curia Ho/ſtilia

Vbi fero/nicæ fanu̅ & un̄ no/me̅ docet Dionyſi/us

de. Cum bellũ utriq; ſumma opẽ pararent: uertiq; ĩ eo res uidereť: utri prius arma ĩferrent: occupat Tullus
ĩ agrum ſabinum trãſire: pugna atrox ad ſiluã malicioſum fuit: ubi & peditum q̃dem robore: cæteꝝ equi
tatu aucto nup plurimũ romana acies ualuit: ab ꝑq̃tibus repẽte iuectis turbati ordines ſunt ſabinoꝝ: nec
pugna deĩde illis cõſtare: nec fuga explicari ſine magna cæde potuit. Deuictis ſabinis cũ in magna gloria
magniſq; opibus regnũ Tulli ac tota res romana eſſet: nunciatũ regi patribuſq; eſt ĩ monte albano lapidi
bus pluiſſe: q̃d cũ credi uix poſſet: miſſis ad id uiſendum ꝓdigium ĩ cõſpectu haud aliter: q̃ã cum grãdi
nẽ uẽti glomeratã in terras agunt: crebri cecidere cœlo lapides: uiſi ẽt audire uocẽ ingentem ex ſummi ca
cuminis luco: ut p̃rio ritu ſacra albãi facerẽt: quæ uelut diis quoq; ſimul cum patria relictis obliuioni de
derãt: & aut Romana ſacra ſuſceperãt: aut fortunæ: ut fit: obirati cultum reliquerãt deũ. Romanis quoq;
Nouẽdialis ſacri origo
ab eodẽ ꝓdigio nouẽdiale ſacrum publice ſuſceptum ẽ: ſeu uoce cæleſti ex albano mõte miſſa: nã id quoq;
tradiť: ſeu aruſpicũ monitu: mãſit certe ſolẽne: ut quãdo id q̃dem ꝓdigium nunciareť: feriæ p. ix. dies age
renť: haud ita multo poſt peſtilentia laboratum eſt: unde cum pigricia militãdi orireť: nulla tamen ab ar
mis q̃es dabať a bellicoſo rege: ſalubriora ẽt credente militiæ: q̃ domi iuuenũ corpora eẽ: donec ipſe quoq;
lõginquo morbo eſt ĩplicitus: tunc adeo fracti ſimul cum corpore ſunt ſpiritus illi feroces: ut q̃ nihil ante
ratus eẽt minus regium quã ſacris dedere animum repẽte oĩbus magnis paruiſq; ſupſtitionibus obnoxi⁹
degeret: religiõibuſq; ẽt populum ĩpleret: uulgo iam hoĩes eum ſtatum reꝝ: q̃ ſub Numa rege fuerat: req
rentes: unã opem ægris corporibus relictam ſi pax ueniaq; ab diis ĩpetrata eſſet: credebant: ipſum regẽ tra
dunt uoluentem cõmentarios Numæ cum ibi quædã occulta ſolẽnia ſacrificia Ioui Elicio facta inueniſ
ſet: operatum iis ſacris ſe abdidiſſe ſed non rite initum aut curatum eſſe id ſacrum: nec ſolum nullam ei ob
latã cæleſtium ſpẽm ſed ira Iouis ſollicitati praua religione fulmine ictum cũ domo flagraſſe. Tullus ma
Tulli regis interitus
gna gloria belli regnauit annos duos & trigĩta mortuo Tullo res: ut ĩſtitutum iam inde ab initio erat: ad
patres redierat: hiq; ĩter regẽ nominauerãt: quo comitia habente Ancum Martium regẽ populus creauit:
patres fuere auctores. Numæ Põpilii nepos filia ortus Ancus Marti⁹ erat: q: ut regnare cœpit: & auitæ glo
Ancus Martius rex declarať
riæ memor: & q̃a ꝓximum regnũ ob cætera egregium ab una parte haud ſatis proſpeꝝ fuerat ſacris aut
neglectis aut praue cultis: lõgeq; antiq̃ſſimum ratus ſacra publica: ut a Numa ĩſtituta erant: facere: omnia
ea ex cõmentariis regis pontificẽ ĩ album relata proponere ĩ publico iubet: ĩde & ciuibus ocii cupidis: &
finitimis ciuitatibus facta ſpes ĩ aui mores atq; ĩſtituta regem abituꝝ. Igiť latini: cum q̃bus regnante Tul
lo ictum fœdus erat: ſubſtulerant aĩos & cum ĩcurſionẽ ĩ agrum Romanũ feciſſent: repetentibus res Ro
manis ſupbe reſpõſum reddunt deſidẽ romanũ regẽ ĩter ſacella & aras actuꝝ eſſe regnũ rati. Medium erat
ĩ anco ĩgenium & Numæ & Romuli memor: & p̃terq̃ q̃ď aui regno magis neceſſariã fuiſſe pacem crede
bat: cum ĩ nouo tum feroci populo: q̃d illi contigiſſet ocium ſine iniuria: id ſe haud facile habituꝝ: tempta
ri patiẽtiã & tẽptatã contẽni: tpaq; eſſe Tullo regi aptiora quam Numæ: ut tamen q̃m Numa ĩ pace reli
giones ĩſtituiſſet: a ſe bellicæ cerimoniæ ꝓderenť: nec gererenť ſolum, ſed ẽt ĩdicerenť bella aliquo ritu: ius
Fœciale ius unde
ab antiqua gẽte eq̃culis: q̃d nunc fœciales habẽt: deſcripſit: quo res repetunť. Legatus ubi ad fines coꝝ ue
nit: unde res repetunť: capite uelato filo lanæ uelamẽ eſt: audi Iuppiter: inq̃t: audite fines: cuiuſcũq; gentis
ſunt nominãt: audiat fas: ego ſum publicus nuncius Populi Romani iuſte pieq; legatus uenio: uerbiſq;
meis fides ſit: pagit deĩde poſtulata: ĩde Iouem teſtem facit: ſi ego iniuſte ĩpieq; illos hoĩes: illaſq; res dedi
er Populo Romano: mihiq; expoſco: tum patriæ cõpotẽ me nunq̃ ſinas eſſe. Hæc cum fines ſupra ſcandit
hæc q̃cunq; ei primus uir obuius fuerit: hæc portam ĩgrediens: hæc foꝝ ĩgreſſus paucis uerbis carminis
concipiendiq; iuſiurãdi mutatis peragit ſi non deduntť: quos expoſcit: diebus tribus & triginta: tot. n. ſolẽ
nes ſunt: pactis bellum ita indicit. Audi Iuppiter & tu Iuno: Quirine diiq; celeſtes: uoſq; terreſtes uoſq; in
ferni audite: ego uos teſtor: populum illum (q̃cunq; eſt nominat) iniuſtũ eẽ: neq; ius ꝑſoluere: ſed de iſtis
rebus ĩ patria maiores natu conſulemus: quo pacto ius noſtrum adipiſcamur. Cum is nuncius Romã ad
cõſulẽdum redit: cõfeſtim rex ex his ferme uerbis patres cõſulebat: quaꝝ reꝝ litium cãrũ condixit paterpa
tratus populi Ro. q̃ritium p̃ripatrato priſcoꝝ latinoꝝ hoĩbuſq; priſcis latinis: q̃s res dari fieri ſolui opor
tuit: q̃s res nec dederũt: nec ſoluerunt nec fecerũt: dic inq̃t ei: q̃uẽ primum ſnĩam rogabat: q̃d cẽſes: tũ ille pu
ro pioq; duello q̃rẽdas cẽſeo: itaq; cõſentio cõſciſcoq;: ĩde ordine alii rogabanť: q̃ſq; ps maior coꝝ: q̃ ade
rant ĩ eandẽ ſnĩam ibãt bellũ erat cõſenſu fieri ſolitũ: ut fœcialis haſtã ferratã aut ſanguineã p̃uſtã ad fines
coꝝ ferret: & nõ minus tribus puberibus p̃ſentibus diceret: q̃d populi priſcoꝝ latinoꝝ hoĩeſue p̃ſci latini
populo Ro. q̃ritium fecerunt: delinquerunt: q̃d Populus Romanus q̃ritium bellum cũ priſcis latinis iuſ
ſit eſſe ſenatuſue populi romani q̃ritiũ cẽſuit: cõſenſit: cõſciuit: ut bellũ cũ priſcis latinis fieret. Ob eã rẽ ego
Indicendi belli ratio
populuſq; romanus populo priſcoꝝ latinoꝝ hoĩbuſq; priſcis latinis bellũ indico: facioq;: id ubi dixiſſet
haſtã in fines coꝝ emittebat. Hoc tum mõ ab latinis repetitæ res ac bellũ ĩdictum: moreq; eum poſteri ac
ceperunt. Ancus demãdata cura ſacroꝝ flaminibus ſacerdotibuſq; aliis: exercitu nouo conſcripto: profe
ctus Politoriũ urbẽ latinoꝝ ui cepit: ſecutuſq; morẽ regum prioꝝ: qui rẽ romanam auxerant: hoſtibus ĩ
ciuitatem accipiẽdis multitudinẽ oẽm Romã traduxit: & cum circa palatium ſedem ueteres romanorũ
ſabini capitolium atq; arcẽ: cælium montẽ albani ĩpleſſent: auẽtinum nouæ multitudini datum additi ei
dem haud ita multo poſt Tellenis Ficanaq; captis noui ciues. Politorium inde rurſus bello repetitum:
quod uacuum occupauerant priſci latini: eaq; cã diruenda urbis eius fuit romanis: ne hoſtium ſemper re
ceptaculum eſſet. Poſtremo oĩ bello latino in Eduliam cõpulſo aliquẽdiu ibi marte incerto uaria uictoria
pugnatum eſt: nam & urbs tuta munitiõibus præſidioq; firmata ualido erat & caſtris in apto poſitis ali

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

quotiens exercitus latinus cominus cum Romanis ſigna contulerat. Ad ultimum omnibus copiis con-
nixus Ancus acie primum uincit: inde ingenti præda potitus Romam redit. Tum quoq; multis millibꝰ
latinorum in ciuitatem acceptis: quibus ut iungeretur palatio auentinum ad murtiæ datæ ſedes. Ianicu-
lum quoq; adiectum non inopia loci: ſed ne quando ea arx hoſtium eſſet: id non muro ſolum: ſed ob cõ-
moditatem itineris: ponte ſublicio tum primum in tyberim facto coniungi urbi placuit: quiritium quo-
q; foſſa haud paruum munimentum a planioribus aditum locis Anci regis opus eſt. Ingẽti ĩcremen-
to rebus auctis: cum in tanta multitudine hominum diſcrimine recte an perperam facti confuſo facino-
ra clandeſtina fierent: carcer ad terrorẽ ĩcreſcẽtis audaciæ media urbem ĩminẽs foro ædificat᷑: nec urbs tñ
hoc rege creuit: ſed ẽt ager fineſq; ſilua meſia ueiẽtibus adẽpta: uſq; ad mare ĩperiũ ꝓlatũ: & ĩ ora tyberis
Hoſtia urbs cõdita ſalinæ circa factæ: ægregieq; rebus bello geſtis ædes Iouis feretrii amplificata. Anco re-
gnãte Lucumo: uir ĩpiger ac diuitiis potẽs Romã cõmigrauit cupidine maxĩe ac ſpe magni honoris: cu-
ius adipiſcẽdi Tarquiis nã ibi quoq; pegrina ſtirpe oriundus erat: facultas nõ fuerat. Demarathi corĩthii
filius erat: q ob ſeditiões domo ꝓfugus cũ Tarquiis forte conſediſſet: uxore ibi ducta duos filios genuit:
nõia his Lucumo atq; Aruns fuerũt: Lucumo ſupfuit prĩ bonoꝝ oĩum hæres Aruns: priuſq̃ pater morit᷑
uxore grauida relicta: nec diu manet ſupſtes filio pr̃: q cũ ignorãs nuꝝ uẽtrẽ ferre: ĩmemor ĩ teſtãdo nepo
tis deceſſiſſet: puero poſt aui mortẽ ĩ nullã ſortẽ bonoꝝ nato ob inopiã Egerio ĩditum nomẽ. Lucumoni
cõtra oĩum hæredi bonoꝝ: cũ diuitiæ iã aĩos facerẽt: auxit: ducta ĩ mr̃imonium Tanaql ſummo loco na
ta: & q haud facile iis ĩ qbus nata erat humiliora ſineret: ea cũ illi nupſiſſet ſpnentibus ethruſcis Lucumonẽ
exulẽ aduena ortum ferre ĩdignitatẽ nõ potuit: oblitaq; ĩgenitæ erga patriã caritatis dũmodo uiꝝ honora
tum uideret: cõciliũ migrãdi ab Tarquiis cœpit. Roma ẽ ad id potiſſimũ uiſa ĩ nouo populo: ubi oĩs re-
pẽtina atq; ex uirtute nobilitas fit futuꝝ locum forti ac ſtrenuo uiro regnaſſe Tatium ſabinũ: accerſitum ĩ
regnũ Numam a curibus: & Ancũ ſabina matre ortum nobilẽq; una imagine Numæ eſſe: facile pſuadet:
ut cupido honoꝝ: & cui Tarquii materna tñ patria eſſet. Sublatis itaq; rebus commigrat Romam. Ad
ianiculum forte uentũ erat: ibi carpento ſedenti cũ uxore aqla ſuſpenſis demiſſa leniter alis pileum aufert:
ſuperq; carpentum cũ magno clangore uolitans rurſus uelut miniſterio diuinitus miſſa capiti apte repo-
nit: ĩde ſublimis abiit: accepiſſe id auguriũ læta dicitur Tanaql perita ut uulgo Ethruſci cæleſtium prodi-
gioꝝ mulier: excelſa & alta ſperare complexa uiꝝ iubet: eam alitem ea regione cæli & eius dei nunciam
ueniſſe: circa ſummũ culmen hoĩs auſpicium feciſſe: leuaſſe humano ſuppoſitum capiti decus: ut diuini-
tus eidẽ redderet. Has ſpes cogitationeſq; ſecũ portantes urbem ĩgreſſi ſunt: domicilioq; ibi comparato. L.
Tarqui. Priſcũ ædidere nomen. Iam Romanus cõſpicuũ eum nouitas diuitiæq; faciebant: & ipſe fortunã
benigno alloqo comitate ĩuitandi beneficiiſq; quos poterat: ſibi conciliando adiuuabat donec in regiam
quoq; de eo fama plata eſt: noticiaq; eum breui apud regem liberaliter dextereq; obeundo officia ĩ fami-
liaris amicitiæ adduxerat iura: ut publicis pariter ac priuatis conſiliis bello domiq; ĩtereſſet: & per omnia
expertus poſtremo tutor etiam liberis regis teſtamento inſtitueretur. Regnauit Ancus is quattuor &.xx.
annos: cuilibet ſuperioꝝ regum belli: paciſq; & artibus & gloria par. Iam filii ꝓpe puberem ætatem erãt:
eo magis Tarquius inſtare: ut quãprimum comitia regi creando fierent: qbus indictis ſub tempus pue-
ros uenatum ablegauit: iſq; primus & petiſſe ambitioſe regnũ: & orationẽ dicit᷑ habuiſſe ad conciliandos
plebis animos cõpoſitam: cum ſe non rem nouam petere: qppe qui non primus quod quiſquã indignari
mirariue poſſet: ſed tertius Romæ peregrinus regnum affectet: & Tatium non ex peregrino ſolum. ſed ex tus q
hoſte regem factum & Numam ignaꝝ urbis non petentem in regnũ ultro accitum: ſe ex quo ſui potens
fuerit Romam cum coniuge ac fortunis oĩbus cõmigraſſe: maiorem partem ætatis eius: qua ciuilibus of
ficiis fungant᷑ homines: Romæ ſe quam ĩ uetere patria uixiſſe: domi militiæq; ſub haud pœnitendo magi
ſtro ipſo Anco rege romana ſe iura romanos ritus didiciſſe obſeqo: & obſeruantia in regem cum omni-
bus: bonitate erga alios cum rege ipſo certaſſe. Hæc cum haud falſa memorantem ĩgenti conſenſu Popu-
lus Romanus regnare iuſſit: ergo uiꝝ cætera egregium ſecuta: quam ĩ petendo habuerat: ẽt regnantem am
bitio eſt: nec minus regni ſui firmandi: quam augendæ reipublicæ memor: centum in patres legit: q deĩde
minoꝝ gentium ſunt appellati: factio haud dubia regis: cuius beneficio ĩ curiam uenerant. Bellum primũ
cum latinis geſſit: & oppidũ ibi Appiolas ui cœpit: prædaq; ĩde maiore: quam quanta belli fama fuerat:
reuecta: ludos opulentius inſtructiuſq;: quam priores reges fecit. Tum primum circo: qui nunc maxi-
mus dicitur: deſignatus eſt locus loca diuiſa patribus equitibuſq;: ubi ſpectacula ſibi quiſq; facerent fori
appellati. Spectauere furcis duodenos ab terra ſpectacula alta ſubſtinentibus pedes: ludicrum fuit: equi pu
gileſq; ex Ethruria maxime acciti: ſolemnes deĩde annui manſere ludi romani: magniq; uarie appellati:
ab eodem rege & circa forum priuatis ædificandi diuiſa ſunt loca: porticus tabernæq; factæ: muro quo-
q; lapideo circundare urbem parabat: cum ſabinum bellum cœptis interuenit: adeoq; ſubita res fuit: ut
prius anienem tranſierint hoſtes: quam obuiam ire ac prohibere exercitus romanus poſſet: itaq; trepi-
datum Romæ eſt & primo dubia uictoria: magna utrinq; cæde pugnatum eſt: reductis deinde in caſtris
hoſtium copiis: datoq; ſpacio romanis ad comparandum de integro bellum: Tarquinius equitem ma-
xime ſuis deeſſe uiribus ratus: ad ramnenſes titienſes luceres: quas centurias Romulus ſcripſerat addere
alias conſtituit. ſuoq; inſignes relinquere nomine id: quia inaugurato Romulus fecerat: negare Actius
Nauius iclytus ea tempeſtate augur neq; mutari neq; nouum conſtitui: niſi aues addixiſſent: poſſe. Ex eo
ira regi mota: eludenſq; artem: ut ferunt: agedum inquit: diuina inauguratio: fieri ne poſſit: quod nunc

Murtia eadẽq; & Venus

Carcer

Hoſtia ab anco conditur

Silua Meſia

Summo

Att᷑ augurium

Anci ĩteri annoſ regnauit q̃ttuor &.xx.

Pœnitendo magiſtro

minoꝝ gentiũ pr̃es

Circus maximꝰ deſignat᷑

Quid fori ĩ circo

ludi ro. et magni iidem

Actius Nauius augu. ſiue nemi

ut ẽ apud Diony.

ego mente concipio? cum ille in augurio rem aptus ꝑfecto futuram dixiſſet: atq hoc animo agitaui: inq̄t
renouacula cotẽ diſciſſuꝝ: cape hæc: & perage: q̄d aues tuæ fieri poſſe portendunt: Tum illum haud cun
ctanter diſcidiſſe cotẽ ferunt: ſtatua Actii capite uelato: quo in loco res acta eſt: in comitio in gradibus ip
ſis ad leuam curiæ fuit cotẽ quoq; eodem loco ſitã fuiſſe memorant: ut eſſet ad poſteros miraculi eius mo
numentũ auguriis certe ſacerdotioq; auguꝝ tãtus honos acceſſit: ut nihil belli domiq; poſtea: niſi auſpica
to gereret: concilia populi: exercitus uocati: ſumma reꝝ: ubi aues nõ admiſiſſent dimererent: neq; tum Tar

Inde ob nũciatio uide pedianum

qnius de equitum centuriis q̄cq̄ mutauit: numero tñ alteꝝ adiecit: ut: mille &. ccc. equites in tribus centu
riis eſſent: poſteriores modo ſub iiſdem nominibus: q additi erant: appellati ſunt: quas nunc: q̄a gemina
tæ ſunt: ſex uocant centurias. Hac parte copiaꝝ aucta: iteꝝ cum ſabinis confligit: ſed præterq̄ q̄d uiribus
creuerat Romanus exercitus: ex occulto ẽt additur dolus miſſis q magnam uim lignoꝝ in anienis ripa ia
centem ardẽtem in flumen coniicerent: uentoq; addiuuãte accenſa ligna: & plæraq; in ratibus ĩpacta ſubli
cis cum hærerent: pontem incendunt: ea quoq; res in pugna terrorem attulit ſabinis effuſis: eadem fugam
ĩpediuit: multiq; mortales cum hoſtem effugiſſent: in flumine ipſo periere: quoꝝ fluitantia arma ad urbẽ
cognita in tyberi prius pœne: quam nunciari poſſet: inſignem uictoriã fecere. Eo prœlio præcipua equi
tũ gloria fuit: utrinq; ab cornibus poſitos: cũ iã pelleret media peditum ſuoꝝ acies: ita incurriſſe ab late
ribus ferunt: ut non ſiſterent mõ ſabinas legiones ferociter inſtantes cedẽtibus: ſed ſubito in fugã uerterent
montes ſabini curſu effuſo patebant: & pauci tenuere maxima pars: ut ante dictum eſt ab equitibus ĩ flu
mẽ acti ſunt. Tarquinius inſtandum pterritis ratus p̄da: captiuiſq; Romam miſſis: ſpoliis hoſtiũ: uotũ

Iteꝝ fligati ſabini

id Vulcano erat: ingenti cumulo accenſis: pergit porro ĩ agrũ ſabinũ exercitũ inducere: & quãquam male
geſta res erat: nec geſturos melius ſperare poterant: tamẽ: quia cõſulendi res nõ dabat ſpatiũ: ĩ ere obuiã ſa
bini tumultuario milite: iterũq; ibi fuſi pditis iã ꝓpe rebus pacem petiere. Collatia & quicquid circa Col
latiam agri erat: ſabinis ademptum. Egerius hic fratris filius erat regis. Collatiæ in præſidio relictus: dedi
toſq; collatinos: ita accipio: eamq; deditionis formulam eſſe. Rex interrogauit? Eſtiſne uos legati orato

Attẽ deditionis formulam

reſq; miſſi a populo collatio: ut uos populumq; collatinum dederetis? Sumus. Eſtne populus collatinus
in ſua poteſtate? Eſt. Deditiſne uos populumq; collatinum: urbem agros: aquam: terminos delubra: uten
ſilia: diuina humanaq; omnia in meam Populiq; Romani dicionem? Dedimus. Et ego recipio. Bello ſa
bino perfecto: Tarqnius triumphans Romam rediit: ĩde Priſcis Latinis bellum fecit: ubi nuſq̄ ad uniuer
ſæ rei dimicationem uentum eſt ad ſingula oppida circũferendo arma omne nomẽ latinum domuit. Cor
niculum. Ficulnea. Vetus. Cameria. Cruſtumerium. Ameriola. Medulia. Nomentum. Hæc de priſcis lati
nis: aut q ad latinos defecerant: capta oppida. Pax deĩde eſt facta maior inde animo pacis opera inchoata:
quam quanta mole geſſerat bella: ut non q̄etior populus domi eſſet: quam militiæ fuiſſet: nam & muro

Tarqni⁹ urbẽ muro cingere parat

lapideo: cuius exordium operis ſabino bello turbatum erat: urbem: quam nondum munierat: cingere pa
rat: & infima urbis loca circa foꝝ: aliaſq; interiectas collibus conualles: q̄a ex planis locis haud facile eue
hebant aquas e cloacis faſtigio in tyberim ductis ſiccat: & aream ad ædem in capitolio Iouis: quam uoue
rat bello ſabino: iam præſagiente animo futuram olim amplitudinem loci occupat fundamentis. Eo tp̄e
in regia ꝓdigium uiſum: euentuq; mirabile fuit: puero dormienti: cui Seruio Tullio nomen fuit: caput
arſiſſe ferunt multoꝝ in conſpectu plurimo igit̃ clamore inde ad tantæ rei miraculũ orto excitum regẽ: &
cum q̄dam familiarium aquam ad extinguendum ferret: ab regina retentum: ſedatoq; iam tumultu: mo

Attur ꝓdigium

ueri uetuiſſe pueꝝ: donec ſua ſponte ex perrectus eſſet: mox cum ſomno flamam abiſſe. Tum adducto in
ſecretum uiro Tanaquil: Videſne tu pueꝝ hunc: inquit: quem tam humili cultu educamus? Scire licet hũc
lumen quondam rebus noſtris dubiis futurum. Præſidiumq; regiæ afflictæ: proinde materiam ingentis
publice priuatiq; decoris oĩ indulgentia noſtra nutriamus: inde pueꝝ liberum loco cœptum haberi erudi
riq; artib⁹: quibus ingenia ad magnæ fortunæ cultũ excitantur: Euenit facile: quod diis cordi eſſet: iuue
nis euaſit uere indolis regiæ: nec: cum quæreretur gener Tarquinio quiſq̄ Romanæ iuuentutis ulla arte

Tullius pr̃ ſeruii mr̃ ocriſia dicta

conferri potuit: filiamq; ei ſuam rex: deſpondit. Hic quacunq; de cauſa tantus illi honos habitus credere
prohibet ſerua natum eum patruumq; ipſum ſeruiſſe: eorum magis ſententiæ ſum qui corniculo capto
Seruii Tulli: q princeps in illa urbe fuerat: grauidam uiro occiſo uxorem: cum inter reliquas captiuas co
gnita eſſet: ob unicam nobilitatem: ab regina Romana prohibitã ferunt ſeruitio: partum Romæ ædidiſ
ſe Priſci Tarquinii domo: inde tanto beneficio: & inter mulieres familiaritate auctam: & puerum: ut ĩ do
mo a paruo educatum: in caritate atq; honore fuiſſe: fortunam matris: quod capta patria in hoſtium ma
nus uenerit: ut ſerua natus crederet̃ feciſſe. Duo de quadrageſimo ferme anno: ex quo regnare cœpat Tar
quinius: non apud regem modo: ſed apud patres plebemq; longe maximo honore Seruius Tullius erat.
Tum Anci filii duo: & ſi antea ſemper pro indigniſſimo habuerant ſe patrio regno tutoris fraude pulſos:
regnare Romæ aduenam: non modo uiciniæ: ſed ne italicæ quidem ſtirpis: tunc impenſius his indigni
tas creſcere: ſi ne ab Tarquinio quidem ad ſe rediret regnũ: ſed præceps inde porro ad ſeruitia caderet: ut in
eadem ciuitate poſt centeſimum fere annum: quam Romulus deo prognatus: deus ipſe tenuerit regnum
donec in terris fuerit: id ſeruus ſerua natus poſſideat: tum cõmune romani nominis tum præcipue id do
mus ſuæ decus fore: ſi Anci regis uirili ſtirpe ſalua non modo aduenis: ſed etiam ſeruis romanum regnũ
pateret. Ferro igitur eam arcere contumeliam ſtatuunt: ſed iniuriæ dolor ĩ Tarqnium ipſum magis: quã
in ſeruium eos ſtimulabat: & quia grauior ultor cædis: ſi ſupereſſet: rex futurus erat: q̄ priuatus: tum Ser
uio occiſo quẽcũq; alium generum delegiſſet: eundem regni hæredem facturus uidebatur. Ob hoc ipſi re

gi inſidiæ parantur. Ex paſtoribus duo ferociſſimi delecti ad facinus q̄ conſueti erát: uterq; agreſtibus fer/ramentis in ueſtibulo regiæ quam potuere tumultuoſiſſimæ ſpecie rixæ in ſe oẽs apparitores regios con/uertunt: inde cum ambo regem appellarent: clamorq; eorum penitus in regiam perueniſſet uocati ad regem pergunt: primo uterq; uociferari: & certatim alter alteri obſtrepere: coerciti a lictore: ac iuſſi inuicem dice/re: tandem obloqui deſiſtunt: unus rem ex compoſito orditur: dum intentus ĩ eum ſe rex totus auerteret: al ter elatam ſecurim in caput deiecit: relictoq; in uulnere telo ambo ſe foras eiiciunt Tarquinium moribun dum: cum q circa erant: excepiſſent: illos fugientes lictores comprehendunt clamor inde concurſuſq; po/puli mirantium quid rei eſſet. Tanaquil inter tumultum claudi regiam iubet: arbitros eiicit: ſimulq;: quæ curãdo uulneri opus fuit tanq̄ ſpes obeſſet: ſedulo comparat: ſimul: ſi deſtituat ſpes: alia præſidia molitur. Seruio propere accito: cum pœne exanguem uirum oſtendiſſet: dextram tenens: orat: ne inultam mortem soceri: ne ſocerum inimicis ludibrio eſſe ſinat. Tuum eſt inquit: Serui: ſi uir es: regnum: non eorum: q alie nis manibus peſſimum facinus fecere: erige te: deoſq; duces ſequere: qui claꝝ hoc fore caput diuino quon dam circunfuſo igni portenderunt: nunc te illa cæleſtis excitet flamma: nunc expergiſcere uere: & nos pere/grini regnauimus: qui ſis: non unde natus ſis: reputa: ſi tua re ſubita conſilia torpent: at tu mea conſilia ſe/quere. Cum clamor impetuſq; multitudinis uix ſuſtineri poſſet: ex ſuperiore parte ædium per feneſtras in nouam uiam uerſus (habitabat. n. rex ad Iouis ſtatoris ædem) populum Tanaquil alloquitur. Iubet bo/no animo eſſe: ſopitum regem fuiſſe ſubito ictu: ferrum haud ante in corpus deſcendiſſe: iam ad ſe rediſſe: inſpectum uulnus abſterſo cruore: omnia ſalubria eſſe: confidere propediem ipſum eos uiſuros. Interim Seruii Tullii iubere populum dicto audientem eſſe: eum iura redituꝝ: obiturũq; alia eius munia eẽ. Ser/uius cum trabea: & lictoribus ꝓdit: ac ſede regia ſedens alia decernit: de aliis conſultuꝝ ſe regem eſſe ſimu/lat. Itaq; per aliquot dies cum iam expiraſſet Tarqnius: celata morte per ſpeciem alienæ fungendæ uicis: ſuas opes firmauit tum demum palam facta & comploratione in regia orta. Seruius præſidio firmo mu nitus primus iniuſſu populi uoluntate patrum regnauit. Anci liberi iam tum comprehenſis ſceleris mini ſtris: ut uiuere regem: & tantas eſſe opes Seruii nunciatum eſt: Sueſſam Pometiam exulatum ierant. Nam iam publicis magis conſiliis Seruius: quam priuatis munire opes: & ne qualis Anci libeꝝ animus aduer/ſus Tarqnium fuerat talis aduerſus ſe Tarquinii libeꝝ eſſet: duas filias iuuenibus regiis Lutio atq; Arun/ti Tarquiniis iungit. Nec tamen rupit fati neceſſitatem humanis conſiliis: quin inuidia regni ẽt iter dome ſticos infida oĩa atq; infeſta faceret: Peropportune ad præſentis qetem ſtatus bellum cum ueientibus (iam .n. induciæ exierant) aliiſq; ethruſcis ſumptum in eo bello & uirtus: & fortuna enituit Tulli: fuſoq; ingẽ ti hoſtium exercitu: haud dubius rex ſeu patrum: ſeu plebis animus periclitaret. Romam rediit: aggredi/turq; inde pacis longe maximum opus: ut queadmodum Numa diuini auctor iuris fuiſſet: ita Seruium conditorem omnis in ciuitate diſcriminis ordinumq;: qbus inter gradus dignitatis: fortunæq; aliquid in terluceret: poſtem fama ferrent. Cenſum. n. inſtituit: rem ſaluberrimam tanto futuro imperio: ex quo belli paciſq; munia non uiritim ut ante: ſed pro habitu pecuniaꝝ fierent: tum claſſes centuriaſq;: & hunc ordi/nem ex cenſu deſcripſit uel pace decorum: uel bello. Ex iis q centum millium æris: aut maiorem cẽſum ha berent. lxxx. confecit centurias: quadragenas ſeniorum ac iunioꝝ: prima claſſis oẽs appellati: ſeniores ad urbis cuſtodiam ut præſto eſſent: iuuenes ut fors bella gererent: arma his imperata galea clypeus ocreæ lo rica oĩa ex ære: hæc ut tegumenta corporis eſſent: tela in hoſtem haſtaq; & gladius: additæ huic claſſi duæ fabrum centuriæ: quæ ſine armis ſtipendia facerent: datum munus: ut machinas in bello ferrent. Secunda claſſis intra centum uſq; ad quinq; & ſeptuaginta millium cenſum inſtituta: & ex his ſenioribus iuniori/buſq; uiginti conſcriptæ centuriæ: arma imperat ſcutum pro clypeo: & præter loricam oĩa eadem Tertiæ claſſis in quinquaginta millium cenſum eſſe uoluit: totidem centuriæ: & eæ eodem diſcrimine ætatum fa ctæ: nec de armis qcq̄ mutatum ocreæ tantum ademptæ. In quarta claſſe cenſus quinq; & uiginti millium: totidẽ centuriæ factæ arma mutata nihil præter haſtam & uerutum datum. Quinta claſſis aucta: centuriæ triginta factæ: fundas lapideſq; miſſiles hi ſecum gerebant: in his accenſi cornicines tibicineſq; in tres centu rias diſtributi: undecim millibus hæc claſſis cenſebatur. Hic minor cẽſus reliquam multitudinem habuit. Inde una centuria facta eſt ĩmunis militia. Ita pedeſtri exercitu ornato diſtributoq;: eqtum ex primoribꝰ ciuitatis. xii. ſcripſit centurias: ſex item alias centurias tribus ab Romulo inſtitutis: ſub iiſdem: quibus in auguratæ erant: nominibus fecit. Ad equos emendos dena millia æris ex publico data: & qbus equos ale rent: uiduæ attributæ: quæ bina millia æris in annos ſingulos penderent. Hæc oĩa in dites a pauperibus inclinata onera. Deide eſt honos additus: non. n. ut ab Romulo traditum cæteri ſeruauerãt reges: uiritim ſuffragium eadem ui: eodemq; iure promiſcue omnibus datum eſt: ſed gradus facti: ut neq; excluſus qſq̄ ſuffragio uideretur: & uis omnis penes primores ciuitatis eſſet: equites. n. uocabant primi. lxxx. Inde pri mæ claſſis centuriæ peditum uocabantur: ibi: ſi uariaret: quod raro incidebat: ut ſecundæ claſſis uocaren/tur: nec fere unq̄ infra ita deſcẽderent: ut ad infimos peruenirent. Nec mirari oportet hunc ordinem q nũc eſt: poſt expletas quinq; &. xxx. tribus: duplicato eorum numero centuriis inioꝝ ſeniorumq; ad inſtitu tam: a Seruio Tullio ſummam non conuenire: quadrifariam. n. urbe diuiſa regionibus collibuſq;: qui habitabãtur: partes eas tribus appellauit (ut ego arbitror) ab tributo: nam eius quoq; æqualiter & ex cen/ſu conferendi ab eodem inita ratio eſt: neq; hæ tribus ad centuriaꝝ diſtributionem numerumq; qcq̄ perti nuere. Cenſu perfecto: quẽ maturauerat: metu legis deinceps late cum uinculoꝝ minis: mortiſq; edixit: ut oẽs ciues romani equites pediteſq; in ſuis quiſq; centuriis in cãpo martio prima luce adeſſent: ibi iſtru

Tarqnii cædes q annos re/gnauit duo de xl.

Atturta/naqlis cõ cilium

Diony. nepotes L. Arũtẽ nõ filios Tarqnii ait fuiſſe

cẽſus pria Claſſis Secũda claſſis Tertia claſſis Quarta claſſis Quinta claſſis

Iõ raro qa plus dimidio cẽturiaꝝ cũ eqtibꝰ in ea erat

Vnde tri/bus dictæ

ctum exercitum omnem ſue:oue:tauriſqꝫ luſtrauit:idqꝫ conditum luſtrum appellatum:quia in cenſendo
Quid finis factus eſt. Millia.lxxx.eo luſtro ciuium cenſa dicūtur: Adiicit ſcriptorum antiquiſſimus Fabius Pi-
Luſtrum ctor eorum:qui ferre arma poſſent:eum numerum fuiſſe: Ad eam multitudinem urbs quoqꝫ amplifican
cōdere ſit da uiſa eſt:addit duos colles:quirinalem:uiminalemqꝫ:inde deinceps auget eſquilias:ibiqꝫ ipſe:ut loco di
Quid po gnitas fieret:habitat:aggere & foſſis & muro urbem circundat:item pomœrium ꝓfert:pomœrium uer-
mœriū & bi uim ſolum intuentes poſtmœnium interpretantur eſſe:eſt autem magis circa murum locus:quē in con
unī dictū dendis urbibus quondam ethruſci qua murum ducturi erant: certis circa terminis inaugurato conſecra-
bant:ut neqꝫ interiore parte ædificia mœnibus continuarentur:quæ nunc uulgo etiam coniungunt:& ex
trinſecꝰ puri aliqd ab humano cultu pateret ſoli hoc ſpatiū:qđ neqꝫ hītari neqꝫ arari fas erat:nō magis qđ
poſt murum eſſet: quam quod murus poſt:id pomœrium romani appellarunt: & in urbis incremen-
to ſemper quantum mœnia proceſſura erant: tantum termini hi conſecrati proferebantur: aucta ciuitate
magnitudine urbis: formatis omnibus domi: & ad belli & ad pacis uſus: ne ſemper armis opes acqui
rerentur: conſilio augere imperium conatus eſt: ſimul & aliquod addere urbi decus. Iam tum erat incly-
tum dianæ epheſiæ fanum id cōmuniter a ciuitatibus aſiæ: factum fama ferebat. Cum conſenſum deoꝶ
qꝫ conſociatos laudaret mire. Seruius inter proceres latinorum: cum quibus publice priuatimqꝫ hoſpitia
Dianæ amicitiaſqꝫ de induſtria iunxerat:ſæpe iterando eadem perpulit: tandem ut Romæ fanum Dianæ popu
templum li latini:cum Populo Romano facerent:ea erat confeſſio: caput rerum Romam eſſe:de quo totiens armis
certatum fuerat: id q̄q̄ omiſſum iam ex omnium cura latinorum ob rem totiens infœliciter tentatam ar
mis uidebatur: uni ſe ex ſabinis fors dare uiſa eſt priuato conſilio imperii recuperandi. Bos in ſabinis na
ta cuidam patrifamiliæ dicitur miranda magnitudine ac ſpecie: fixa per multas ætates cornua in ueſtibu
lo templi Dianæ monumentum ei fuere miraculo: habita (ut erat) res prodigii loco eſt: & cecinere ua-
tes: cuius ciuitatis eam ciues dianæ immolaſſent: ibi fore imperium. Id carmen peruenerat ad antiſti-
tem fani Dianæ Sabinus ut primum apta dies ſacrificio eſt uiſa: bouem Romam actam deducit ad fa-
num Dianæ: & ante aram ſtatuit ibi Antiſtes Romanus cum eum magnitudo uictimæ celebrata fama
mouiſſe nouiſſet: memor reſponſi ſabinum ita alloquitur. Quidnam tu hoſpes paras inquit: inceſtum
Attur. ſacrificium Dianæ facere? quin tu ante uiuo perfunderis flumine? infima ualle perfluit tyberis. Reli-
artem gione tactus hoſpes: qui omnia: ut prodigio reſponderet euentus: cuperet rite facta: extemplo deſcen-
Dianæ dit ad tyberim: interea Romanus immolat Dianæ bouem id mire gratum regi ac ciuitati fuit. Seruius:
antiſtitis q̄q̄ iam uſu haud dubie regnum poſſederat tamen quia īterdum iactari uoces a iuuene Tarquinio audie-
bat ſeiuſſu populi regnare: cōciliata prius uoluntate plebis: agro capto ex hoſti bus uiritim diuiſo: au-
ſus eſt ferre ad populum uellent: iuberent ne ſe regnare: tantoqꝫ conſenſu quāto haud quiſq̄ alius ante rex
declaratus eſt: neqꝫ ea res Tarquinio ſpē affectandi regni minuit: immo eo impenſius: quia de agro ple
bis aduerſum patrum uoluntatē ſenſerat agi: criminandi Seruii apud patres: creſcēdiqꝫ ī curia ſibi occaſio
nem datā ratus ē. & ipſe iuuenis ardētis aī & domi uxore Tullia inqetū aīum ſtimulāte: Tulit.n.romana
regia ſceleris tragici exēplū ut tedio regū maturior ueniret libertas: ultimūqꝫ regnū eēt: qđ ſcelere ptū foret.

Hic.L. Tarquinius Priſci Tarquinii regis filius nepoſue fuerit: parum liquet: plurimis tamen aucto-
Diony.fi ribus filium crediderim: fratrem habuerat Aruntem Tarquinium mitis ingenii iuuenem. His duobꝰ:
lios fuiſ- ut ante dictum eſt: duæ Tulliæ regis filiæ nupſerant: & ipſæ longe diſpares moribus. Forte ita inciderat:
ſe ait ne duo uiolenta ingenia matrimonio iungerentur: fortuna credo Populi Romani: quo diuturnius. Ser-
uii regnum eſſet: conſtituiqꝫ ciuitatis mores poſſent. Angebatur ferox Tullia: nihil materiæ uiro neqꝫ
ad cupiditatem neqꝫ ad audientiam eſſe: tota in alterum uerſa Tarquinium: eum uirum dicere: ac regio
ſanguine ortum ſpernere ſororem: quod uirum nacta muliebri ceſſaret audacia. Contrahit celeriter ſimi-
litudo eos: ut ferre ſit: malum malo aptiſſimum: ſed initium turbandi omnia a fœmina ortum eſt: ea
ſecretis uiri alieni aſſuefacta ſermonibus: nullis uerborum contumeliis parcere de uiro ad fratrem: de ſo-
rore ad uirum: & ſe rectius uiduam: & illum cælibem futurum fuiſſe contendere: quam cum impari
coniungi haud elangueſcendum aliena ignauia eſſe: ſi ſibi eum: quo digna eſſet: dii dediſſent uirū: domi
ſe propediem uiſuram regnum fuiſſe: quod apud patrem uideat: celeriter adoleſcentem ſuæ temeritatis
Maior implet: Aruns Tarquinius & tullia maior prope continuatis funeribus: cum domos uacuas nouo ma
Tullia eſt trimonio feciſſent: iunguntur nuptiis: magis non prohibente Seruio: quam approbante: Tum uero
legēdum in dies infeſtior Tulli ſenectus: infeſtius cœpit regnum eſſe: iam enim ab ſcelere ad aliud ſpectare mu-
lier. Scelus: nec nocte: nec interdiu uirum conquieſcere pati ne gratuita præterita parricidia eſſent: non
ſibi defuiſſe: cui nupta diceretur: nec cum quo tacita ſeruiret defuiſſe qui ſe regno dignum putaret: qui
meminiſſet ſe eſſe Priſci Tarquinii filium: qui habere: quam ſperare regnum mallet: ſi tu is es: cui nu-
ptam me eſſe arbitror: & uirum & regem appello: ſin minus: eo nunc peius mutata eſt res: quod iſtic
cum ignauia eſt ſcelus. Quin accingeris? non tibi a corintheo: nec a Tarquiniis ut patri tuo peregrina re-
gna moliri neceſſe eſt: dii te penates patriiqꝫ: & patris imago: & domus regia: & in domo regale ſoliū:
& nomen Tarquinium creat uocatqꝫ regem: aut ſi ad hæc parum eſt animi: quid fruſtraris ciuitatem? qd
te ut regium iuuenem conſpici ſinis? faceſſe hinc Tarquinios: aut Corinthum deuoluere retro ad ſtirpē
fratri ſimilior: quam patri. His aliiſqꝫ increpando iuuenem inſtigati: nec conquieſcere ipſa pōt: ſi cū Ta-
naquil peregrina mulier tantum moliri potuiſſet animo: ut duo continua regna uiro: ac deinceps genero
dediſſet: ipſa regio ſemine orta nullū momentum in dando adimendoqꝫ regno faceret: His mulieribus in-

ſtinctus furiis Tarquinius circūire:& præhenſare minorum,maxime gentium patres:admonere ꝑni be‐ Attur
neficii:ac ꝓ eo gratiam repetere:allicere donis iuuenes:tum de ſe ingentia pollicendo: tū regis criminibus Tarqnii
oībus locis creſcere:poſtremo ut iam agendæ rei tꝑs uiſum eſt:ſtipatus agmine armatorum in forum ir‐ fautus
rupit:inde omnibus perculſis pauore in regia ſede pro curia ſedens pr̄es in curiam per præconem ad regē
Tarquinium citari iuſſit.Conuenere extemplo alii iam ante ad hoc ꝑparati:alii metu ne non ueniſſe:frau
di eēt:nouitate ac miraculo attoniti:etiā de Seruio actum rati.Ibi Tarquinius maledicta ab ſtirpe ultima
orſus:ſeruum ſerua natum:poſt mortem indignam parentis ſui:non inter regno ut antea inito:non comi‐
tiis habitis:non per ſuffragium populi:non auctoribus patribus:muliebri dono occupaſſe regnū: ita na‐
tum:ita creatum regem fautorem infimi generis hominum:ex quo ipſe ſit:odio alienæ honeſtatis: ereptū
primoribus agrum ſordidiſſimo cuiqꝫ diuiſiſſe:omnia onera:quæ cōia quondam fuerunt inclinaſſe ī pri
mores ciuitatis:inſtituiſſe cenſum:ut inſignis ad inuidiam locupletiorū fortuna eſſet: & parta:ubi uellet:
egentiſſimis largiret̃: Huic oroni Seruius cū interueniſſet trepido nuncio excitatus extemplo a ueſtibulo
curiæ magna uoce:Quid hoc:inquit: Tarquinii rei eſt qua tu audacia me uiuo uocare auſus es patres?aut
in ſede conſidere mea?Cum ille ferociter ad hæc ſe patris ſui tenere ſedem:multo quam ſeruū potiorem fi‐
lium regis regni hæredem:ſatis diu illum ꝑ licentiā eludentē inſultaſſe dominis.Clamor ab utriuſqꝫ fau‐
toribus orit̃:& cōcurſus populi fiebat in curiā:apparebatqꝫ regnaturꝫ:qui uiciſſet. Tum Tarquinius ne
ceſſitate iam ēt ipſa cogente ultima audere:multo & ætate & uiribus ualidior mediū arripit Seruium ela‐ Seruius e
tumqꝫ e curia in inferiorem ꝑtē per gradus deiicit:inde ad cogendū ſenatum ī curiā redit:fit fuga regis ap curia præ
paritorꝫ atqꝫ comitū:ipſe prope exanguis cū ſemianimis regio comitatu domū ſe recipet: perueniſſetqꝫ ad ces eiicit̃
ſummū cypriū uicū:ab iis q miſſi a Tarquio fugientē cōſecuti erant:interficit̃.Creditur: quia non abhor
ret a cætero ſcelere admonitu Tulliæ id factū carpento certe id qđ ſatis cōſtat:in forū inuecta : nec reuerita
cœtum uirorꝫ euocauit uirū e curia:regēqꝫ prima appellauit:a quo faceſſere iuſſa ex tanto tumultu:cum ſe
domum reciperet:perueniſſetqꝫ ad ſumū cypriū uicū:ubi dianiū nuper fuit:flectenti carpentū dextera ī uir Cyprus
bium cliuū:ut in collē eſquiliarū eueheretur:reſtitit pauidus atqꝫ inhibuit frænos:is qui iumenta agebat: uicus
iacentēqꝫ dominæ: Seruiū trucidatū:oſtendit:fœdū inhumanūqꝫ inde traditur ſcelus:monumentoqꝫ locꝰ
eſt:ſceleratū uicum uocāt:quo amens:agitantibus furiis ſororis ac uiri: Tullia per patris corpus carpētū
egiſſe fertur:parteqꝫ ſanguinis accedis ꝑnæ cruento uehiculo contaminata ipſa re ſparſaqꝫ tuliſſe ad pena‐
tes ſuos uiriqꝫ ſui:quibus iratis malo regni principio:ſimiles propediem exitus ſequerentur: Seruius Tul
lius regnauit annos quattuor & quadraginta:ita ut bono ēt moderatoqꝫ ſuccedenti regi difficilis æmula‐ Seruius
tio eſſet.Cæterū id quoqꝫ ad gloriā acceſſit:qđ cū illo ſimul iuſta ac legitima regna occiderunt:idipſum tā Tullius
mite ac moderatum impiū:tamen:quia unius eſſet:deponere eum in aīo habuiſſe qdā auctores ſunt ni ſce regnauit
lus inteſtinū liberandæ patriæ cōſilia agitanti interueniſſet.Inde.L.Tarquinius regnare cœpit cui Supbo ānos qua
cognomē facta indiderunt:quia ſocerꝫ gener ſepultura prohibuit:Romulū quoqꝫ inſepultum piiſſe di‐ tuor &
ctitans:primores patꝝ:quos Serui rebus fuiſſe credebat:interfecit:conſcius deinde male querendi regni a quadragī
ſeipſo aduerſus ſe exēplum capi poſſe:armatis corpus circūſepſit:neque.n.ad ius regni quicquam præter ta
uim habebat:ut qui nec populi iuſſu:neqꝫ auctoribus patribꝰ regnaret: eo accedebat:ut in caritate ciuium Vnde ſup
nihil ſpei reponenti metu regnum tutandum eſſet:quem ut pluribus incuteret cognitiones capitalium regꝫ bi cogno
ſine conſiliis per ſe ſolus exercebat:perqꝫ eam cauſam occidere:in exilium agere:bonis mulctare poterat nō men
ſuſpectos modo aut inuiſos:ſed unde nihil aliud:quam prædā ſperare poſſet.Præcipue ita patrum nume‐
ro īminuto:ſtatuit nullos in patres legere:quo contemptior paucitate ipſa ordo eſſet:minuſqꝫ per ſe nihil
agi indignarentur.Hic.n.regum primus:ut traditur:a prioribus morem de omnibus ſenatum conſulēdi Dionyſiꝰ
ſoluit:rempublicam domeſticis conſiliis adminiſtrauit:bellum:pacem:fœdera:ſocietateſqꝫ per ſe ipſe:cum legiſſe ait
quibus uoluit:iniuſſu populi ac ſenatus fecit:diremitqꝫ.Latinorꝫ ſibi maxime gentem conciliabat:ut pere ſed ami‐
grinis quoqꝫ opibus tutior inter ciues eſſet : neqꝫ hoſpitia modo cum primoribus eorum : ſed affinitates cos tantū
quoqꝫ iungebat.Octauio Mamilio tuſculano:is longe princeps latini nominis erat:ſi famæ credimus:ab
Vlyſſe deaqꝫ Circe oriundus:ei Mamilio filiam nuptum dat:perqꝫ eas nuptias multo ſibi cognatos ami‐
coſqꝫ eius conciliat.Iam magna Tarquinii auctoritas inter latinorum proceres erat:cum in diem certam:
ut ad lucum Ferentinæ conueniant: indicit: eſſe quæ agere de rebus communibus uelit. Conueniunt fre‐
quentes prima luce:ipſe Tarquinius diem quidem ſeruauit:ſed pauloante:quam ſol occideret:uenit: mul
ta ibi toto die in concilio uariis iactata ſermonibus erant. Turnus Herdonius ab aricia ferociter in abſen‐
tem Tarquinium erat inuectus:haud mirum eſſe ſuperbo inditum Romæ cognomen(iam enim ita clā Turnus
quidam muſſitantes uulgo tamen eum appellabant)an quicquam ſuperbius eſſe:quam ludificari ſic om Herdoniꝰ
ne nomen latinum principibus longe ab domo excitis:ipſum:qui concilium indixerit:non adeſſe: tēpta‐
ri profecto patientiam ut ſi iugum acceperint:obnoxios premat:cui enim non appareret:affectare eū im‐
perium in latinos? Quod ſi ſui bene crediderint ciues:aut ſi creditum illud:& non raptum parricidio ſit
credere & latinos:quamquam nec ſic quidem alienigenæ deberēt:in ſuos eius pœniteat:quippe qui alii ſu
per alios trucidentur:exulatum eant bona amittant:qđ ſpei melioris latinis portendi.Si ſe audiant: domū
ſuam quēque inde abituros:neqꝫ magis obſeruaturos diem concilii:quam ipſe:qui indixit:obſeruet.Hæc
atqꝫ alia eodē ꝑtinentia ſeditioſus facinoroſuſqꝫ homo:hiſqꝫ artibus opes domi nactus:cum maxime diſ
ſereret:interuenit Tarquinius.Is finis oroni fuit.Auerſi omnes ad Tarquinium ſalutandum:q ſilentio fa
cto monitus a proximis:ut purgaret ſe:quod id tꝑis ueniſſet:diſceptatorem ait ſe ſumptum inter patrem

& filium:cura reconciliandi eos in grãm moratum eſſe:& quia ea res exemiſſet illum diẽ:poſtero die actu
rum quæ cõſtituiſſet. Ne id quidẽ ab Turno Tuliſſe tacitum ferunt:dixiſſe.n.nullam breuiorem eſſe co
gnitionẽ:quá inter prẽm & filium:paucis tranſigi uerbis poſſe:ni pareat prĩ:habiturum infortunium eẽ.
Hæc Aricinius in regẽ romanũ incr pás ex cõcilio abiit. Quá rem Tarqnius aliquáto quá uidebať:ægri
us ferens confeſtim Turno necẽ machinať:ut eundẽ terrorẽ:quo ciuiũ aĩos domi oppreſſerat:latinis inii
ceret:& quia pro imperio palá interfici non poterat:oblato falſo crimine inſontem oppreſſit:per aduerſæ
factionis quoſdam aricinos ſeruũ Turni auro corrupit:ut in diuerſorium eius uim magnam gladiorum
inferri clam ſineret:eam una nocte perfecta eſſent. Tarquinius pauloante lucem accitis ad ſe principib⁹ la
tinorum quaſi re noua perturbatus:moram ſuam heſternam:uelut deorum quadam prouidentia illatam

Cõſilium Tarqnii in Herdonio opp/mendo

ait ſaluti ſibi atque illis fuiſſe:ab Turno dici ſibi:& primoribus populorum parari necem: ut latinorum
ſolus imperium teneat:aggreſſurum fuiſſe heſterno die in concilio:dilatam rem eſſe:quod auctor concilii
abſuerit:quem maxime peteret:inde illam abſentis inſectationem eſſe natam:quod morando ſpem deſti
tuerit:non dubitare:ſi uera deferantur:quin prima luce:ubi in concilium uentum ſit:inſtructus cum con
iuratorum manu armatuſq; uenturus ſit:dici gladiorum ingentem numerum eſſe ad eum conuectum id
uanum nec ne ſit:extemplo ſciri poſſe rogare eos:ut inde ſecum ad Turnum ueniant. Suſpectam fecit rẽ &
ingenium Turni ferox:& oratio heſterna & mora Tarquinii:quod uidebatur ob eam differri cædes po
tuiſſe. Eunt inclinatis quidem ad credendũ animis:tamen niſi gladiis depræhenſis:cætera uana exiſtima
turi:ubi eſt eo uentum: Turnũ ex ſomno excitatũ circũſiſtunt cuſtodes cõprehenſiſq; ſeruis:qui caritate do
mini uim parabát:cũ gladii abditi ex omnibus locis diuerticuli protraherentur(enimuero manifeſta res
uiſa)iniectæ Turno cathenæ:& confeſtim latinoꝝ cõciliũ magno cum tumultu aduocatur ibi tam atrox
inuidia orta eſt gladiis in medio poſitis:ut uindicta cauſa nouo genere lœti deiectus ad caput aquæ feren
tinæ crate ſuperne iniecta:ſaxiſq; congeſtis:mergeretur. Reuocatis deinde ad concilium latinis. Tarqnius
collaudatiſq;:qui turnum nouátem res pro mãifeſto parricidio merita pœna affeciſſent:ita uerba fecit poſ
ſe quidẽ ſe uetuſto iure agere quod cum oẽs latini ab alba oriundi ſint:in eo fœdere teneanť:quod ab Tul
lo oĩs res albana cum colonis ſuis in romanum ceſſerit imperium:cæterum ſe utilitatis id magis omniũ
cá cenſere:ut renouetur id fœdus:ſecundaq; potius fortuna populi Romani:ut participes latini fruantur:

Fœdus cũ latinis renouať

quá urbium excidia uaſtationeſq; agroꝝ:quas Anco prius:pr̃e deinde ſuo regnante perpeſſi ſint:ſemꝑ aut
expectent: aut patiantur. Haud difficulter perſuaſum latinis quanquá in eo fœdere ſuperior romana res
erat cæterum & capita nominis latini ſtare ac ſentire cum rege uidebátur:& turnus ſui cuiq; periculi: ſi ad
uerſatus eſſet recens erat documentum. Ita renouatum fœdus:indictumq; iunioribus latinoꝝ: ut ex fœde

Vtroſq; manipu/los dimi/diatos ĩtel lige

re die certa ad lucum Ferentinæ armati frequentes adeſſent. Qui ubi ad edictum romani regis ex omnib⁹
populis conuenere:ne ducem ſuum:neue ſecretum imperium propriaq; ſigna haberent:miſcuit manipu
los ex latinis romaniſq;:ut ex binis ſingulos faceret:binoſq; ex ſingulis:ita geminatis manipulis centurio
nes impoſuit. Nec ut iniuſtus rex in pace:ita dux belli prauus fuit:quin ea arte æquaſſet ſuperiores reges:
ni degeneratum in aliis huic quoq; decori offeciſſet. Is primus uolſcis bellum in ducẽtos amplius poſt ſu
am ætatẽ annos mouit:Sueſſamq; Pometiam ex his ui cepit:ubi cum diuidenda præda.xl.talenta argen
ti auriq; cepiſſet:concepit aĩo eam amplitudinem Iouis tẽpli:quæ digna deum hoĩumq; rege:quæ roma
no imperio:quæ ipſius ẽẽ loci maieſtate eſſet:captiuam pecuniá in ædificationẽ eius templi ſe poſuit. Ex
cepit deinde cũ lentius ſpe bellũ:quo Gabios propinquá urbem neqequá ui adortus:cum obſidẽdi quo
q; urbem ſpes pulſo a mœnibus adempta eẽt:poſtremo minime arte romana fraude ac dolo aggreſſus eſt:
nam cũ uelut poſito bello:fundamentis templi faciendis:aliiſq; urbanis operibus intentum ſe eſſe ſimula
ret:Sextus filius eius:qui minor ex tribus erat:tranſfugit ex compoſito Gabios:patris in ſe ſæuitiam in
tolerabilem conquerens:iam ab alienis in ſuos uertiſſe ſuperbiam & liberoꝝ quoq; eũ frequentiæ tedere:
ut quam in curia ſolitudinẽ fecerit:domi quoq; faciat:nequam ſtirpẽ:nequẽ hæredem regni relinquat: ſe

Attur. Sexti Tarqnii fraudem

quidẽ inter tela & gladios pr̃is elapſum:nihil uſquá ſibi tutum niſi apud hoſtẽ. L. Tarquinii credidiſſe:
ná ne errarent:manere iis bellũ:quod poſitum ſimuletur:& ꝑ occaſionẽ eũ incautos inuaſurum. Quod ſi
apud eos ſupplicibus locus non ſit:pererraturũ ſe oẽ Latium:uolſcoſq; ſe inde:& equos:& hernicos peti
turum:donec ad eos perueniat:qui a patrũ crudelibus atq; impiis ſuppliciis tegere liberos ſciant: forſitan
etiam ardoris aliquid ad bellum armaq; ſe aduerſus ſuperbiſſimũ regem ac ferociſſimum populum inuẽ
turum. Cum:ſi nihil mouerentur:infenſus ira porro inde abiturus uidereť benigne ab gabinis excipitur.
Vetant mirari:ſi qualis in ciues:qualis in ſocios:talis ad ultimum in liberos eẽt:in ſeipſum poſtremo ſæ
uiturum:ſi alia deſint:ſibi uero gratum aduentum eius eſſe:futurumq; credere breui:ut illo adiuuante ab
portis gabinis ſub romana mœnia bellum transferatur. Inde in conſilia publica adhiberi:ubi cum de ali
is rebus aſſentire ſe ueteribus gabinis diceret: qbus hæ notiores eſſent:ipſe identidem belli auctor eſſet ĩ eo
ſibi prudentiam præcipue aſſumere:quod utriuſq; popali uires noſſet:ſciretque inuiſam profecto ſuper
biam regiam ciuibus eſſe:quam ferre ne liberi quidem potuiſſent:Ita cum ſenſim ad rebellandum primo
res gabinorum incitaret:ipſe cum promptiſſimis iuuenum prædatum atq; in expeditiones iret: ut dictis
factiſq; omnibus ad fallendum inſtructis uana accreſceret fides:dux ad ultimnm belli legitur: ibi cum in
ſcia multitudine quid ageretur:prælia parua inter Romam Gabioſque fierent: quibus plerunque gabina
res ſuperior eſſet:tũ certatim ſummi ĩfimiq; gabinorũ: Sex. Tarquinium dono deum ſibi miſſum ducem
credere apud milites uero obeundo pericula ac labores:pariter prædá munifice largiendo tanta caritate eẽ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ut non pater Tarquinius potentior Romæ: quá filius Gabiis eēt. Itaq; poſteaq̃ ſatis uirium collectum ad
oēs conatus uidebat: tum ex ſuis unum ſciſcitatum Romam ad patrē mittit: qd ná ſe facere uellet: quádo
quidem: ut oīa unus Gabiis poſſet: ei dii dediſſent. Huic núcio: quia credo: dubiæ fidei uidebat̃: nihil uo-
ce reſponſum eſt: rex uelut deliberandus in hortú ædiú tranſit ſequēte núcio filii: ibi inábulans tacitus ſum
ma papauerꝝ capita dicitur baculo decuſſiſſe. Interrogando expectandoq; reſpōſum núcius feſſus ut re ī-
perfecta redit gabios: q̃ dixerit ipſe: quæq; uiderit: refert: ſeu ira: ſeu odio ſeu ſupbia inſita ingenio nullá eū
uocē emiſiſſe: Sexto: ubi qd uellet: parés: quidue ꝑciperet: tacitis ambagibus patuit: primores ciuitatis cri-
minádo: alios apud populum: alios ſua ipſos īuidia oportunos interimit: multi palam: quidam in qui
bus minus ſpecioſa criminatio erat futura: clam interfecti: patuit quibuſdá uolentibus fuga: aut in exiliú
acti ſunt: abſentiumq; bona iuxta atq; interemptorum diuiſa fuere: Largitionis inde prædæq; & dulcedine
priuati cōmodi ſenſus maloꝝ publicoꝝ adimi: donec orba cōſilio auxilioq; gabina res regi romano ſine
ulla dimicatione in manú tradit̃. Gabiis receptis: Tarquinius pacē cú equoꝝ gēte fecit: fœdus cú tuſcis re
nouauit. Inde ad negocia urbana aīum cōuertit: quoꝝ erat primú ut Iouis tēplú ī mōte tarpeio monumē
tú regni ſui: noīſq; relinqueret. Tarquinios reges ambos patrē uouiſſe: filiú ꝑfeciſſe. Et tú libera a cæteris re-
ligionibus arx ea eſſet: tota Iouis tēpliq; ei᷒: ꝙ inædificaret̃ exaugurare fana ſacellaq; ſtatuit: q̃ aliquot ibi
a Tacio rege primú ī ipo diſcrimīe aduerſus Romulú pugnæ uota cōſecrata: inaugurataq; poſtea fuerát.
Inter principia cōdēdi huius operis mouiſſe numé ad indicandú táti īperii molē traditur deos: ná cú om-
nium ſacellorú exaugurationes admitterent aues: in termini fano nō addixere: idq; omen auguriúq; ita ac
ceptum eſt: nō motá termini ſedem: unumq; eum deorú nō euocatum: ſacratis ibi finib᷒ firma ſtabiliaq;
cuncta portēdere. Hoc perpetuitatis auſpicio accepto: ſecutú aliud magnitudinē imperii portendēs prodi-
gium eſt: caput humanú integra facie aperientibus fundamēta templi dicitur apparuiſſe: quæ uiſa ſpecies
haud per ambages arcē eam imperii caputq; rerú fore portēdebat: idq; ita cecinere uates: quiq; ī urbe erát:
quoſq; ad eam rē cōſultádam ex Ethruria acciuerát augebatur ad impenſas regis animus: itaq; pometinæ
manubiæ: quæ perducēdo ad culmē operi deſtinatæ erant: uix in fundamēta ſuppeditauere. Eo magis Fa-
bio Piſtori: ꝑter quá ꝙ antiquior eſt: crediderim. xl. ea talenta ſola fuiſſe: quam Piſoni: qui. xl. millia pon
do argenti ſepoſita in eá rem ſcribit: quá ſummam pecuniæ neq; ex unius tum urbis præda ſperandá: &
nullius ne horum quidem magnificentiæ operú fundamēta nō exuperaturam. Intentus perficiendo tem-
plo: fabris ex Etruria undiq; accitis: nō pecunia ſolum ad id publica eſt uſus: ſed operis etiá ex plebe: qui
cum haud paruus & ipſe militiæ adderetur labor: minus tamen plebs grauabatur ſe templa deú ædificare
ſuis manibus. Quæ poſteaquá & ad alia ut ſpecie minora: ſic laboris aliquáto maioris traducebant̃ ope
ra: foros in circo faciendos: cloacáq; maximá receptaculú omnium purgamentorum urbis ſub terrá agē-
dam: quibus duobus operibus uix noua hæc magnificētia quicquá adæquare potuit. His laboribus ex-
ercita plebe: quia & urbi multitudinē: ubi uſus nō eſſet: oneri rebatur eē: & colonis mittendis occupari la
tius imperii fines uolebat: Signeam: Circeoſq; colonos miſit: præſidia urbi futura terra mariq;. Hæc agē-
ti portētum terribile uiſum: anguis ex colúna lignea elapſus: cú terrorem ac fugam in regiam feciſſet: ipſi᷒
regis nō tam ſubito pauore perculit pectus: quá anxiis īpleuit curis. Itaq; cum ad publica prodigia ethruſi
tátum uates adhiberentur: hoc uelut domeſtico exterritus uiſu: Delphos ad maxime inclytú in terris ora-
culum mittere ſtatuit: neq; reſpōſa ſortiú ulli alii committere auſus: duos filios per ignotas ea tēpeſtate ter
ras ignotiora maria in græciá miſit. Titus & Aruns ꝓfecti: comes iis additus. L. Iunius Brutus Tarqui-
nia ſorore regis natus: iuuenis longe alius ingenio: quá cuius ſimulationē induerat. Is cum primores ciui
tatis: in quibus fratrem ſuú ab auunculo interfectum audiſſet: neq; in animo ſuo quicquá regi timēdum
neq; in fortuna concupiſcēdum relinquere ſtatuit: cōtemptuq; tutus eſſe: ubi in iure parum præſidii eſſet.
Ergo ex induſtria factus ad imitationē ſtultitiæ: cum ſe ſuaq; ꝑdæ eſſe regi ſineret: Bruti quoq; haud ab-
nuit cognomen: ut ſub eius obtentu cognominis liberator ille Popu. Roma. animus latens aperiret̃ tēpo
re ſuo. Is tum a Tarquiniis ductus delphos ludibrium uerius: quá comes aureum baculú incluſum cor-
neo cauato ad id baculo tuliſſe donum Apollini dicit̃. per ambages effigiem ingenii ſui. Quo poſteaq̃
uentú eſt: perfectis patris mandatis: cupido inceſſit animos iuuenú ſciſcitandi: ad quē eoꝝ regnú romanú
eſſet uenturum: ex infimo ſpecu uocem redditam ferút imperium ſummú Romæ habebit: q uestrum pri
mus o iuuenes oſculú matri tulerit. Tarqnii: ut Sextus: qui romæ relictus fuerat: ignarus reſpōſi: experſq;
imperii eſſe: rem ſumma ope taceri iubent: ipſi inter ſe uter prior: cú Romam rediſſent: matri oſculú daret:
ſorti permittunt: Brutus alio ratus: ſpectare pythycam uocē: uelut ſi prolapſus cecidiſſet: terram oſculo cō
tigit: ſcilicet quod ea cōmunis mater omnium mortalium eſſe. Reditú inde romam ubi aduerſus rutu-
los bellum ſumma ui parabattur: Ardeá rutuli habebant: gens ut in ea regiōe atq; in ea ætate diuitiis præ
pollens: eaq; ipſa cá belli fuit: ꝙ rex romanus: cú ipſe ditari exhauſtus magnificentia publicorú operum:
tum præda delinire popularium aīos ſtudebant' præter aliam ſuperbiam regno infeſtos etiam. quod ſe in
fabrorum miniſteriis ac ſeruili tá diu habitos opere ab rege indignabantur. Temptata res eſt: ſi primo ī-
petu capi Ardea' poſſet: ubi id parum proceſſit obſidione munitionibuſque cœpti premi hoſtes. In his
ſtatiuis: ut fit: longo magis: quam acri bello ſatis liberi commeatus erant: primoribus tamen magis: quá
militibus: regii quidem iuuenes interdum otium conuiuiis commeſſationibuſque inter ſe terebant.

Forte potantibus iis apud Sextú Tarquinium: ubi & Collatinus cœnabat Tarquinius Egerii filius: ī-
cidit de uxoribus mētio: ſuá qſq; laudare miris modis: īde certamine accēſo: Collatinus negat uerbis op᷒

Petroan-
tiſuis ſabi
nus ſub
falſo cri-
mine pe-
riit quaſi
ſextú tra-
dere pri
uoluiſſet

Termin᷒

Attēde, ꝓ-
digium

Plyni. in
ethruriá
ob idipm
legatos ue
niſſe ait

Cloacæ
Fori

Signia
Coloniæ
Circei

Brutus

Titus
Aruns
Tarqnii
Sextus

Ardeæ
obſidio

Lucretiæ lans

eſſe: paucis id qdem horis poſſe ſciri quātum cæteris præſtet Lucretia ſua qn: ſi uigor iuuentæ ineſt: cōſcēdimus equos: inuiſimuſqꝫ præſentis noſtrarum ingenia: id cuiqꝫ ſpectatiſſimū ſit ꝙ inopinato uiri aduētu occurrerit oculis. Incaluerāt uino: age ſane oēs citatis eqs aduolāt Romā: quo cū primis ſe intēdētibus tenebris peruenissent: ꝑgunt inde collatiā: ubi Lucretiā haud q̄q̄ ut regias nurus: quas in cōuiuio luxuqꝫ cū æqualibus uiderāt tp̄s terētes: ſed nocte ſera deditā lanæ inter lucubrantes ancillas in medio ædiū ſedētem inueniunt. Muliebris certaminis laus penes Lucretiā fuit. Aduenienſ uir Tarquiniiqꝫ benigne ſuſcepti uictor maritus comiter inuitat regios iuuenes: ibi Sex. Tarquiniū mala libido Lucretiæ per uim ſtuprādæ capit: tum forma: tum ſpectata caſtitas incitat: & tum quidem a nocturno iuuenili ludo in caſtra redeunt.

Paucis interiectis diebus. Sex. Tarquinius inſcio Collatino cum comite uno collatiam uenit: ubi except⁹ benigne ab ignaris cōſilii: cū poſt cœnā in hoſpitale cubiculū ductus eēt: amore ardēs poſtea quā ſatis tuta circa: ſoſpitiqꝫ oēs uidebantur ſtricto gladio ad dormiētem Lucretiam uenit: ſiniſtraqꝫ manu mulieris pectore oppreſſo: tace Lucretia: inquit. Sex. Tarquinius ſum: ferrum in manu eſt: morieris ſi emiſeris uocem. Cum pauida e ſumno mulier ꝓpe mortem imminentē uideret: tum Tarquinius fateri amorem: orare: miſcere precibus minas: uerſare in omnes partes mulierbrem animū: ubi obſtinatā uidebat: & ne mortis quidem morte inclinari: addit ad metum dedecus: cum mortua iugulatū ſeruum nudū poſiturum ait: ut in ſordido adulterio necata dicatur. Quo terrore cū uiciſſet obſtinatā pudicitiā uelut uictrix libido profectuſqꝫ inde Tar. ferox expugnato decore muliebri eſſe. Lucretia mœſta tanto malo Romam nuntium:

Videne Valeſi ꝓ Voleſi ſit legēdum

eundem ad patrem Ardeamqꝫ ad uirum mittit: ut cum ſingulis amicis fidelibus ueniant: ita facto maturatoqꝫ opus eſſe: rem atrocem incidiſſe. SP. Lucretius cum. P. Valerio Voleſi filio Collatinus cum. L. Iunio Bruto uenit: cum quo forte Romam rediēs ab nuntio uxoris erat cōuentus Lucretiam mœſtam in cubiculo ſedentem inueniunt: aduentu ſuorum lachrymæ abortæ: quærentiqꝫ uiro ſatin ſaluæ? Minime īquit: quid. n. eſt mulieri amiſſa pudicitia? ueſtigia uiri alieni Collatine in lecto ſunt tuo cæterū corpus eſt tantū uiolatum: aīus inſons: mors teſtis erit: ſed date dextras fideqꝫ haud impune adultero fore: Sex. eſt Tarquinius: qui hoſtis pro hoſpite priore nocte ui armat⁹ mihi: ſibiqꝫ: ſi uos uiri eſtis: peſtiferū hinc abſtulit gaudium. Dant ordine oēs fidem: cōſolantur ægram animi auertendo noxā a coacta in auctorē delicti: mentem peccare nō corpus: & unde cōſilium abfuerit: culpam abeſſe. Vos: inqt: uideritis: qd illi debeatur: ego me: & ſi peccato abſoluo ſupplicio nō libero: nec ulla deinde īpudica Lucretiæ exēplo uiuet: cultrū: quem ſub ueſte abditū habebat: eū in corde defigit: prolapſaqꝫ in uulnus moribūda cecidit. Cōclamant uir pr̄qꝫ Brutus illis luctu occupatis cultrū ex uulnere Lucretiæ extractū manentē cruore p̄ſe tenēs ꝑ hūc: inquit: caſtiſſimū ante regiā iniuriā ſanguinem iuro: uoſqꝫ dii teſtes facio: me. L. Tarquiniū ſuperbū cū ſcelerata cōiuge & omni liberorum ſtirpe ferro igniqꝫ quacūqꝫ dehinc ui poſſim executurū: nec illos: nec aliū queq̄ regnare Romæ paſſurū: cultrū deinde Collatino tradit: īde Lucretio & Valerio ſtupētibus miraculo rei unde nouū in Bruti pectore ingeniū: ut præceptū erat: iurāt: totiqꝫ a luctu uerſi in irā Brutū iā inde ad expugnandū regnū uocantē ſecunt̄ ducē. Elatum domo Lucretiæ corpus in forū deferunt: conciētqꝫ miraculo: ut fit: rei nouæ atqꝫ indignitate hoīes pro ſe quiſqꝫ ſcelus regiū ac uim querunt̄. Mouet: tū pr̄is mœſticia: tum Brutus caſtigator lachrymarū atqꝫ inertium q̄relarū auctor: quod uiros: quod romanos deceret: arma capiendi aduerſus hoſtilia auſos. Ferociſſimus quiſqꝫ iuuenū cum armis uoluntarius adeſt: ſequitur & cætera iuuentus: inde pari p̄ſidio relicto Collatiæ ad portas: cuſtodibuſqꝫ datis: neqꝫ cum motum regibus nūciaret: cæteri armati: duce Bruto: Romā profecti: ubi eo uentum eſt: quacūqꝫ incedit armata multitudo: pauorē ac tumultū facit: rurſus ubi anteire primores ciuitatis uidēt quicqd ſit: haud temere eē rent̄: nec minorē motū animorū Romæ tum atrox res facit: quam Collatiæ fecerat. Ergo ex omnibus locis ur

De iure uocandi ad cōciliū populi in deglēū

bis in forum currit̄: quo ſimul uentū eſt: præco ad tribunum celerū: in quo tum magiſtratu forte Brutus erat: populū aduocauit. Ibi oratio habita neq̄q̄ ei⁹ pectoris ingeniiqꝫ qd̄ ſimulatū ad eam diē fuerat: de ui ac libidine Sex. Tarquinii: de ſtupro īfando Lucretiæ: & miſerabili cæde: de orbitate Tricipitini: cui morte filiæ cauſa mortis indignior ac miſerabilior eēt: addita ſuperbia ipſi⁹ regis miſeriæqꝫ & labores plebis in foſſas cloacaſqꝫ exhauriēdas demerſæ. Romanos uictores omnium circa populorū: opifices ac lapicidas pro bellatoribus factos: indigna Seruii Tulii regis memorata cædes: & inuecta corpori patris nefando uehiculo filia. Inuocatiqꝫ ultores parentū dii. His atrocioribuſqꝫ: credo aliis: q̄ præſens rerꝫ indignitas haud quaq̄ relatu ſcriptoribus facilia ſubiicit memoratis: incenſam multitudinē perpulit: ut imperiū regi abrogaret: exuleſqꝫ eſſe iuberet. L. Tarquiniū cum cōiuge ac liberis. Ipſe iunioribus: qui ultro nomina dabant lectis armatiſqꝫ ad cōcitandū inde aduerſus regem exercitū Ardeam in caſtra eſt profectus. Imperiū in urbe Lucretio præfecto urbis iam ante ab rege inſtituto reliquit. Inter hūc tumultum Tullia domo ꝓfugit: execrantibus quacunqꝫ incedebat: inuocātibuſqꝫ parētum furias uiris mulieribuſqꝫ. Harum rerum nunciis in caſtra perlatis: cum re noua trepidus rex pergeret Romam ad cōprimēdos mot⁹: flexit uiā Bru

L. Iunius Brutus & L. Tarquinius Collatinus cōſul

tus ſenſerat enim aduentum: ne obuius fieret: eodemqꝫ fere tempore diuerſis itineribus Brutus Ardeam: Tarquinius Romam uenere. Tarquinio clauſæ portæ: exiliumqꝫ indictum: Liberatorem urbis læta caſtra accepere: exactiqꝫ inde liberi regis duo patrem ſecuti ſunt: qui exulatum Cære in ethruſcos ierunt. Sex. Tarquinius Gabios tanq̄ in ſuum regnum profectus ab ultoribus ueterum ſimultatum: quas ſibi ipſe cædibus rapiniſqꝫ concitauerat: eſt interfectus. L. Tarquinius ſuperbus regnauit annos quinqꝫ: &. xl. regnatum Romæ ab cōdita urbe ad liberatam annos. ccxliiii. Duo conſules inde comitiis cēturiatis a præfecto urbis ex commētariis Seruii Tullii creati ſunt. L. Iunius Brutus &. L. Tarquinius Collatinus.

TITI LIVII PATAVINI HISTORICI AB VRBE CONDITA LIBER SECVNDVS.

Quid de aſſerta libertate

TIBERI IAM Hinc Populi Romani res bello paceq; geſtas:annuos'magiſtratus
imperiaq; legum potentiora:quam hoīum peragam:quæ libertas:ut lætior'eſſet:
proximi regis ſuperbia fecerat. Nam priores ita regnauerunt: ut'haud immerito
deinceps oēs conditores partium cœptæ urbis:quas nouas ipſi ſedes ab ſe auctæ
multitudini addiderunt:numerent᷑. Neq; ambigitur:quin Brutus idem:qui tan-
tum gloriæ Superbo exacto rege meruit:peſſimo publico id facturus fuerit: ſi li-
bertatis īmaturæ cupidine priori regum alicui regnum extorſiſſet. Quid.n.futuꝝ
fuit:ſi illa paſtoꝝ aduenarūq; plebs transfuga ex ſuis populis ſub tutela inuiolati
templi:aut libertatem:aut certe impunitatem adepta ſoluta regio metu: agitari cœ
pta eſſet tribunitiis procellis:& in aliena urbe cum patribus ſerere certamina priuſq̄ pignora coniugum ac
liberoꝝ:caritaſq; ipſius ſoli:cum longo tp̄e aſſueſcitur:aīos eorum conſociaſſet'diſſipatæ res nondū adul-
tæ diſcordia forent:quas fouit tranquilla temꝑatio imperii:eoq; nutriendo perduxit:ut bonam frugem li
bertatis:maturis iam uiribus'ferre poſſet. libertatis aūt originē inde magis:quia annuū impiū cōſulare fa-
ctum eſt:quam q̄d diminutum quicq̄ ſit ex regia ptāte numeres. Oīa iura:oīa inſignia primi conſules reti
nuere. Id modo cautum eſt:ne'ſi ambo faſces haberent:duplicatus terror uideretur: Brutus prior conceden
te collega faſces habuit:qui nō acrior uindex libertatis fuerat:quā deinde cuſtos. Oīum primum auidum
nouæ libertatis populū:ne poſtmodū flecti ꝑcibus:aut donis regiis'poſſet:iureiurando adegit neminē ro-
mæ paſſuros regnare. Deinde quo plus uiriū in ſenatu ēt frequentia ordinis faceret:cædibus regis diminu
tum patrū numerū primoribus eq̄ſtris gradus electis ad tercentoꝝ ſūmā expleuit:traditumq; deinde fert᷑.
ut in ſenatū uocarent᷑ qui patres:quiq; cōſcripti eſſent:cōſcriptos uidelicet nouū ſenatū appellabant lectos.

Alternis faſces conſules hr̄e cœperunt

Qui conſcripti dicerent᷑ in ſenatu rex ſacrificul'

Id mirū quantū profuit ad cōcordiā ciuitatis:iungendoſq; patribus plebis aīos. Rerum inde diuinarū cu-
ra habita:& quia quædā publica ſacra p ipſos reges factitata erant:nec ubi deſyderium regum eſſet:regem
ſacrificolū creāt:id ſacerdotiū pontifici ſubiecere:ne additus nomini honos aliquid'libertati:cuius tūc pri-
ma erat cura officeret:ac neſcio:an nimis eam undiq; minimis quoq; rebus muniendo modū exceſſerint
conſulis.n.alterius:cum nihil aliud offenderit:nomen inuiſum ciuitati fuit: nimium Tarquinios regno
aſſueſcere initiū a Priſco factū:regnaſſe deinde Seruium Tulliū:ne interuallo quidem facto oblitum tanq̄
alieni regni:ſuperbum Tarquinium uelut hæreditatem gentis ſcelere ac ui repetiſſe pulſo ſupbo penes Col
latinum imperium eſſe'neſcire Tarquinios priuatos uiuere nō placere nomē periculoſum libertati eē. Hic
primo ſenſim tentantium aīos ſermo per totam ciuitatem eſt datus ſollicitatamq; ſuſpitione plebē Bru-
tus ad concionem uocat ibi oīum primū iuſiurandum populi recitat:neminem Romæ regnare paſſuros
nec eſſe Romæ:unde periculum libertati foret:id ſumma ope tuendū eſſe neq; ullam rem:quæ eo pertine-
at:contēnendam:inuitū ſe dicere hoīs cauſa:nec dicturum fuiſſe:ni caritas reipublicæ uinceret. non credere
populū romanum ſolidā libertatē recuperatam eſſe regium genus:regiū nomen non ſolū in ciuitate:ſed ēt ī
imperio eſſe id officere:id obſtare libertati. Hunc tu:inquit:tua uoluntate. L. Tarquini remoue metū: me-
minimus fatemur:eieciſti reges abſolue beneficium tuum:aufert hinc regium nomen:res tuas tibi non ſo
lum reddunt ciues tui auctore me ſed ſi quid deeſt:munifice augebunt:amicus abi:exonera ciuitatem ua-
no forſan metu:ita perſuaſum eſt aīs cum gente tarquinia hinc regnum abiturum:Cōſuli primo tam no-
uæ rei ac ſubitæ admiratio incluſerat uocem:dicere deinde incipientem primores ciuitatis circunſiſtunt:ea
dem multis precibus orant: & cæteri quidem mouebant minus poſteaq̄. SP. Lucretius maior ætate & di
gnitate:ſocer præterea ipſius agere uarie rogando alternis ſuadendoq; cœpit:ut uinci ſe conſenſu ciuitatis
pateretur timens conſul ne poſtmodum priuato ſibi eadem illa cum bonoꝝ amiſſione:additaq; inſuper
alia ignominia:acciderent:abdicauit:ſe conſulatu rebuſq; ſuis oībus Lauinium tranſlatis ciuitate exceſſit.

Tarquinius Collatin' ſpōte exilium conceſſit

Brutus ex ſenatuſconſulto ad populū tulit:ut oēs Tarqniæ gentis exules eſſent. collegam ſibi comitiis cen
turiatis creauit. P. Valerium:quo adiutore reges eiecerat. Cum haud cuiquā in dubio eſſet:bellū ab Tarq
niis īminere:id quidem ſpe oīum ſerius fuit:cæterum id:quod nō timebant:p dolū ac proditionē ꝓpe li-
bertas amiſſa ē. Erāt in Ro. iuuentute adoleſcentes aliquot:nec ii tenui loco orti:quoꝝ in regno libido ſo
lutior fuerat:æquales:ſodaleſq; adoleſcentium Tarqnioꝝ aſſueti more regio uiuere:eam tum æquato iu-
re oīum licentiā q̄rentes. libertatē alioꝝ in ſuā uertiſſe ſeruitutē inter ſe cōquerebant᷑:regē hoīem eſſe a quo
impetres:ubi ius:ubi iniuria opus ſit:eē gr̄iæ locum eſſe beneficio:& iraſci & ignoſcere poſſe:inter amicū
& inimicū diſcrimē noſſe. Leges rē ſurdam inexorabilē eē:ſalubriorē melioremq; inopi:quam potenti:ni
hil laxamēti:nec ueniæ habere:ſi modum exceſſeris:periculoſum eſſe in tot humanis erroribus ſola inno
centia uiuere. Ita iā ſua ſponte ægris aīs legati ab regibus ſuperueniunt ſine mentione reditus bona tātum
repetentes. Eoꝝ uerba poſteaq̄ in ſenatu audita ſunt:p aliquot dies ea conſultatio tenuit:ne nō reddita bel
li cā:reddita belli materia:& adiumentum eſſent. Interim legati cū aliis alia moliri aperte bona repetētes:
clam recuperandi regni conſilia ſtruere:& tanq̄ ad id:quod agi uidebatur ambientes:nobilium adoleſcen-
tium aīos ptemptabant:a q̄bus placide oratio accepta ē:his lr̄as ab Tarqniis reddūt:& de accipiendis clā
nocte in urbē regibus colloquunt᷑. Vitelliis Aq̄liiſq; fratribus prīo cōmiſſa res. Vitellioꝝ ſoror cōſuli nup
ta bruto erat: iamq; ex eo matrimonio adoleſcētes erant liberi Titus: Tyberiuſq;:eos quoq; in ſocietatem
conſilii:auunculi aſſumunt:præterea & nobiles aliquot adoleſcentes conſcii aſſumpti : quorum uetuſta-

M. & manilius gelli' fratres uxoris bruti

L.&. M. aqlii Colˀlatini ſoro ris filii de tecta côiu ratio

te memoria abiit. Interim cũ in ſenatu uiciſſet ſnia: q̃ cenſebat reddenda bona eamq; ipſam cám moræ in urbe haberẽt legati. qđ ſpaciũ ad cõparanda uehicula a cõſulibus ſumpſiſſent: quibus regũ aſportarent res omne id tp̃s cum coniuratis conſultando abſumunt: euincuntq; inſtando ut litteræ ſibi ad Tarqnios daˀrentur: non aliter qdem credituros eos: nõ uana ab legatis ſup rebus tantis afferri. Datæ litteræ: ut pignus fidei eſſent: manifeſtum facinus fecerunt. Nam pridie quam legati ad Tarquinios proficiſcerent̃: & cœnati forte apud Vitellios eſſent coniuratiq; ibi: remotis arbitris: multa inter ſe de nouo: ut fit conſilio egiſſent:

Marti⁹ cã pus Tarq niorum ager olim Inſula tyˀberina. T. & Tiberi us Iunii bruti filii ex aqlioꝝ ſorore In côiuratos aĩaduerſũ

ſermonẽ eoꝝ ex ſeruis unus excepit: q iam antea id ſenſerat agi: ſed eã occaſionẽ ut lr̃æ legatis darent̃: q̃ deˀp̄henſæ rẽ coarguere poſſent: expectabat. Poſteaq̃ datas ſenſit: rẽ ad conſules ad dep̄hendendos legatos con iuratoſq; p̄fecti domo ſine tumultu rem oẽm opp̄ſſere: litteraꝝ in primis habita cura ne intercideret: p̄di toribus exemplo in uincla coniectis: de legatis paulum addubitatum ẽ: &. q̃q̃ uiſi ſunt cõmiſiſſe: ut hoſtiũ loco eſſent: ius tamẽ gentiũ ualuit. De bonis regis: q reddenda ante cenſuerant: res integra refert̃ ad p̄res: ibi uicti ira: uetuere reddi: uetuere in publicũ redigi: diripẽda plebi ſunt data: ut contracta regia p̄da ſpem in p petuum cũ iis pacis amitteret: ager Tarquinioꝝ q inter urbem ac tyberim fuit cõſecratus Marti: martius deinde campus fuit. Forte ibi tum ſeges farris dicit̃ fuiſſe matura meſſi: quẽ campi fructũ: qa religioſum erat cõſumere: deſectam cum ſtramento ſegetem magna uis hoĩum ſimul ĩmiſſa corbibus fudere in tybeˀrim tenui fluentem aqua: ut medius ſolet caloribus: ita in uadis hæſitantis frumenti aceruos conſediſſe illi tos limo: inſulam inde paulatim & aliis: q fert temere flumen eodem ĩuectis factam: poſtea additas credo moles: manuq; adiutũ: ut tam eminens area firmaq; templis quoq; ac porticibus ſuſtinendis eſſet. Direpˀtis bonis regum dãnati proditores: ſumptũq; ſupplicium cõſpectius eo quod pœnæ capiundæ miniſteri

Cenineſis uindex Vĩdictæ nomẽ ipſi manumiſ ſioni datũ Plut, ait

um patri de liberis conſulatus impoſuit: & qui ſpectator erat amouendus: eum ip̄m fortuna exactorẽ ſup plicii dedit. Stabant̃ ad palum deligati nobiliſſimi iuuenes: ſeda cæteris uelut ab ignotis capitibus cõſulis liberi oĩum in ſe auerterant oculos: miſerabatq; nõ pœnæ magis hoĩes: quã ſceleris: quo pœnam meriti eſˀſent: illos eo potiſſimum anno patriã liberatã: patrem liberatorem: conſulatum ortum ex domo Iunia: pa tres plebẽ: quicquid hoĩum deorumq; romanoꝝ eẽt. induxiſſe in aĩum ut Superbo quondam regi: tum infeſto exuli p̄derent. Cõſules in ſedẽ p̄ceſſere ſuã: miſſiq; lictores ad ſumẽdum ſuppliciũ nudatos uirgis cædunt: ſecuriq; feriũt: cum inter oẽ tp̃s pater uultuſq; & os eius ſpectaculo eẽt: eminente patrio animo inˀter publicæ pœnæ miniſteriũ ſecundum pœnã nocẽtium: ut in utrãq; partẽ arcendis ſceleribus exemplum nobile eẽt. Præmium indici: pecunia ex ærario: libertas & ciuitas data: ille primũ dicit̃ uindicta liberatus: q̄dam uindictæ quoq; nomen tractum ab il o putant: Vindicio ipſi nomen fuiſſe. Poſt illum ſeruatum: ut qui ita liberati eſſent: in ciuitatẽ accepti uiderent̃. His: ſicut acta erant: nunciatis: incẽſus Tarquinius nõ dolore ſolum tantæ ad irritũ cadentis ſpei: ſed etiam ita odioq;: poſteaq̃ dolo uia obſeptam uidit: bellũ ap te moliendum ratus circuire ſupplex Ethruriæ urbes: orare maxime ueientes tarquinienſeſq;: ne ſe ortum eiuſdem ſanguinis extorrẽ egentẽ ex tanto modo regno cũ liberis adoleſcentibus ante oculos ſuos perire ſi nerent: alios peregre in regnum Romã accitos: ſe regẽ augentẽ bello romanum imperiũ a proximis ſcelera ta cõiuratione pulſum: eos inter ſe: qa nemo unus ſatis dignus regno uiſus ſit: partes regni rapuiſſe: bona ſua diripenda populo dediſſe: ne quis expers ſceleris eſſet patriam ſe regnũq; ſuum repoſcere: & perſequi in gratos ciues uelle: ferrent opem: adiuuarent: ſuas quoq; ueteres iniurias ultum irent: totiens cæſas legiones

pulchrũ

agrum ademptũ. Hæc mouerunt Veientes: ac p ſe quiſque romano ſaltẽ duce ignominias demendas: bel loq; amiſſa repetenda minaciter fremunt: tarquinenſes nomẽ ac cognatio mouet: pulchrum uidebat̃ ſuos Romæ regnare. Ita duo duaꝝ ciuitatum exercitus ad repetendum regnum belloq; perſequẽdos romanos ſecuti Tarquinium. Poſteaq̃ in agrum romanũ uentum eſt: obuiam hoſti conſules eunt Valerius quadraˀto agmine peditem ducit Brutus ad explorandum cũ equitatu anteceſſit. Eodẽ modo primus eques hoſti

Olĩ duciˀb⁹ capeſceˀre pugna

um agminis fuit: præerat Aruns Tarquinius filius regis: rex ipſe cum legionibus ſequebatur Aruns ubi ex lictoribus procul conſulẽ eſſe: deinde iam p̄prius ac certius facie quoq; Brutum cognouit: inflãmatus ira: ille eſt uir: inqt: qui nos extorres expulit patria ipſe en ille noſtris decoratus inſignibus magnifice ince dit: dii regum ultores adeſte eõcitat calcaribus equum atq; in ipſum infeſtus conſulẽ dirigit ſenſit in ſe iri

Bruti & Arũtis tar quinii inˀteritus

Brutus: decoꝝ erat tum ipſis capeſſere pugnã ducibus: auide itaq; ſe certamini offert adeoq; infeſtis aĩs cõ curreruntut neuter: dũ hoſtẽ uulneraret: ſui p̄tegendi corporis memor: cõtrario ictu p parmã uterq; trãſ fixus: duabus hærentes haſtis moribundi ex equis lapſi ſint: ſimul & cætera eq̄ſtris pugna cœpit: neq; ita multo poſt & pedites ſuperueniunt. Ibi uaria uictoria & uelut æquo marte pugnatũ eſt: dextera utrinque cornua uicere: leua ſuperata. Veientes uinci ob romano milite ſueti fuſi fugatiq; ſunt tarqnieſis & nouus hoſtis non ſtetit ſolum ſed ẽt ab ſua parte romanũ pepulit. Ita cum pugnatum eſſet: tantus terror Tarquiˀnium atq; ethruſcos inceſſit: ut omiſſa irrita re nocte ambo exercitus ueiens Tarquinienſiſq; ſuas quiſq; abierent domos: adiiciunt miracula huic pugnæ: ſilentio proximæ noctis ex ſilua arſia ingentem æditam uocẽ: ſiluani uocẽ eam creditam: hæc dicta: uno plus ethruſcoꝝ cecidiſſe in acie uincere bello romanũ: ita

Matronæ annũ bru tũ luxerũt

certe ĩde abiere: romani ut uictores: ethruſi p uictis: nã poſteaq̃ illuxit: nec q̃ſq̃ hoſtiũ ĩ cõſpectu erat. P. Va le. cõſul ſpolia legit: triũphãſq; ĩde Romã rediit: collegæ fun⁹: qto tũ potuit apparatu: fecit: ſed multo ma ius morti decus publica fuit mœſticia: eo ante oĩa inſignis: qa matronæ annũ ut parẽtẽ eũ luxerũt: qđ tam acer ultor uiolatæ pudicitiæ fuiſſet. Conſuli indeq ſupfuerat: ut ſunt mutabiles uulgi aĩ: ex fauore non in uidia modo ſed ſuſpicio ẽt cum atroci crimine orta: regnũ eũ affectare fama ferebat: qa nec collegã ſubroˀgauerat in locũ Bruti: & ædificabat in ſũma uelia: ibi alto atq; munito loco arcẽ inexpugnabilẽ fore. Hæc

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

dicta uulgo creditaq; cũ indignitate quoq; angerẽt aĩum conſulis uocato ad cõſiliũ populo: ſummiſſis fa-
ſcibus: in concionẽ aſcendit. Gratũ ad multitudini ſpectaculũ fuit: ſummiſſa ſibi eẽ imperii iſignia conceſ-
ſionẽq; factã: populi quã cõſulis maieſtatẽ uimq; maiorem eẽ. Vbi audire iuſſi cõſul laudare fortunã col-
legæ: quod liberata pñia in ſummo honore ꝓ repu. dimicãs matura gloria: nec dum ſe uertente in inuidiã
mortẽ occubuiſſet: ſe ſupſtitem gloriæ ſuæ ad crimẽ: atq; inuidiã ſupereſſe: ex liberatore pñiæ ad Aquilios
Vitellioſq; recidiſſe: Nunq̃ ne ergo: inqt: ulla adeo a uobis ſpectata uirtus erit: ut ſuſpiciõe uiolari nequeat
Ego me illum acerrimũ regũ hoſtem: ipm cupiditatis regni crimẽ ſubiturũ timere? Ego ſi in ipſa arce ca-
pitolioq; habitarẽ: metui me credere poſſem a ciuibus meis? tam leui momẽto mea apud uos fama pẽdet
adeo ne eſt fundata leuiter fides: ut ubi ſim: quã q ſim magis referat? Non obſtabunt. P. Valerii ædes li-
bertati ueſtræ qrites: tuta erit uobis uelia. deferam nõ in planũ mõ ædes: ſed colli ẽt ſubiiciã: ut uos ſupra
ſuſpectũ me ciuẽ habitetis: in uelia ædificẽt: qbus melius q̃. P. Valerio credit᷑ libertas. Delata cõfeſtim ma
teria oĩs infra ueliam: & ubi nunc uicus publicus eſt: domus in infimo cliuo ædificata. Latæ deinde leges
nõ ſolum q̃ regni ſuſpiciõe cõſulẽ abſoluerẽt: ſed q̃ adeo in cõtrariũ uerterent: ut popularẽ ẽt facerent. Inde
cognomẽ factũ Publicolæ eſt. Ante oẽs de ꝓuocatione aduerſus magiſtratus ad populũ: ſacrãdoq; cũ bo
nis capite eius: qui regni occupandi conſilia iniſſet. Gratæ in uulgus leges fuere: quas cũ ſolus ptuliſſet ut
ſua unius in his grã eẽt: tũ deinde comitia collegæ ſubrogando habuit. Creatus. Sp. Lucretius cõſul: q ma
gno natu nõ ſufficientibus iã uiribus ad cõſularia munera obeunda intra paucos dies morit᷑. Suffectus ĩ
Lucretii locũ. M. Horatius Puluillus: apud quoſdã ueteres auctores nõ inuenio Lucretiũ cõſulẽ: Bruto ſta
tim Horatium ſuggerunt: credo quod nulla geſta res inſignẽ fecerit: cõſulatũ memoria ĩtercidiſſe. Nondũ
dedicata erat in capitulio Iouis ædes. Valerius Horatiuſq; cõſules ſortiti uter dedicaret. Horatio ſorte eue-
nit. Publicola ad ueientẽ bellũ ꝓfectus Aegerius: quẽ dignum erat: tulere: Valerii neceſſarii dedicationẽ tã ĩ
clyti tẽpli Horatio dari: id oĩbus modis impedire conati: poſteaq̃ alia fruſtra tẽptata erant: poſtem iã tenen
ti cõſuli fœdum inter p̃cationẽ deũ nunciũ incutiũt: mortuũ eius filiũ eẽ: funeſtaq; familia dedicare eũ tem
plũ nõ poſſe. Non crediderit factum: an tm̃ roboris aĩo fuerit: nec tradit᷑ certũ: nec interpretatio ẽ facilis ni
hil aliud ad eũ nunciũ a ꝓpoſito auerſus: quã ut cadauer efferri iuberet: tenẽs poſtẽ p̃cationẽ peragit: & de
dicat tẽplum: Hæc poſt exactos reges domi militiæq; geſta primo anno. Inde. P. Valerius iterum. T. Lu-
cretius cõſules facti. Iam tarquinii ad Lartẽ Porſenã Cluſinũ regẽ perfugerant: ibi miſcendo cõſiliũ p̃ceſq;
nunc orabant: ne ſe oriundos ex ethruſcis eiuſdẽ ſanguinis nominiſq; egentes exulare pateret᷑: nunc moue
bant ẽt ne orientẽ morẽ pellendi reges inultũ ſineret: ſatis libertatẽ ipſam habere dulcedinis: niſi q̃ta ui ci-
uitates eã expetant: tãta regna reges defendant: æquari ſumma infimis: nihil excelſum: nihil quod ſup cæ-
tera emineat: in ciuitatibus fore: adeſſe finẽ regnis rei inter deos hoĩeſq; pulcherrimæ. Porſena tum regem
eſſe Romæ: tum Etruſcæ gentis regẽ amplum tuſcis ratus: Romã infeſto exercitu uenit: nõ unq̃ alias ante
tãtus terror ſenatum inuaſit: adeo ualida res tum cluſina erat: magnumq; Porſenæ nomẽ. Nec hoſtes mo-
do timebant: ſed ſuos metipſos ciues: ne romana plebs metu perculſa: receptis in urbem regibus uel cum
ſeruitute pacẽ acciperet. Multa igitur blandimenta plebi per id tempus ab ſenatu data: annonæ in primis
habita cura: & ad frumentũ comparãdum miſſi: alii in uolſcos: alii Cumas: ſalis quoq; uendẽdi arbitriũ
quia impenſo precio ueniebat in publicũ omni ſumptu ademptũ priuatis: portoriis quoq; & tributo ple
be liberata: ut diuites cõferrent qui oneri ferendo eſſent pauperes ſatis ſtipendii pendere ſi liberos educent.
Itaq; hæc indulgentia patrũ aſperis poſtmodũ rebus in obſidione ac fame adeo cõcordẽ ciuitatẽ tenuit ut
regium nomẽ nõ ſummi magis: quã infimi horrerent: nec quiſquã unus malis artibus poſtea tã popula-
ris eſſet: quantum bene imperando uniuerſus ſenatus fuit. Cum hoſtes adeſſent pro ſe quiſq; in urbem ex
agris demigrant: urbem ipſam ſæpiunt præſidiis alia muris: alia tyberi obiecto uidebant᷑ tuta pons ſubli
cius iter pene hoſtibus dedit: ni unus uir fuiſſet Horatius Cocles id munimentum illo die fortuna urbis
romanæ habuit: qui poſitus forte in ſtatione pontis. cũ captũ repẽtino impetu ianiculum: atq; inde citatos
decurrere hoſtes uidiſſet: trepidamq; turbam ſuorũ arma ordineſq; relinquere: repræhenſans ſingulos: ob-
ſiſtens obteſtãſq;: deũ & hoĩum fidem teſtabatur ne quicquam deſerto præſidio eos fugere: ſi tranſitum põ
tem a tergo reliquiſſent: iam plus hoſtium in palatio capitolioq; quam ĩ ianiculo fore itaq; monere: præ
dicare ut pontẽ ferro igni quacunq; ui poſſint: interrũpant: ſe impetum hoſtium: quantum corpore uno
poſſet obſiſti: excepturum. Vadit idẽ in primum aditum pontis: inſigniſq; inter cõſpecta cedentium pu-
gnæ terga: obuerſis comminus ad ineundum prælium armis ipſo miraculo audaciæ obſtupefecit hoſtes:
duos tamen cum eo pudor tenuit Spurium Laertium ac Titum Herminiũ ambos claros genere factiſq;.
Cum his primam periculi procellam & quod tumultuoſiſſimum pugnæ erat parumper ſuſtinuit: deĩde
eos quoq; ipſos exigua parte pontis relicta reuocantibus: qui reſcindebant: cedere in tutum coegit. Circũ
ferens inde minaciter truces oculos ad proceres ethruſcorum nunc ſingulos prouocare: nunc ĩcrepare om
nes: ſeruitia regum ſuperborum ſuæ libertatis ĩmemores alienam oppugnatum uenire. Cũctati aliquãdiu
ſunt: dum alius aliũ ut prælium incipiant: circũſpectant: pudor deinde cõmouit aciem: & clamore ſubla-
to undiq; in unum hoſtẽ tæla cõiiciunt: q̃ cũ in obiecto cũcta ſcuto hæſiſſent: neq; ille minus obſtinatus ĩ
genti pontem obtineret gradu iam impetu detrudere conabantur uiꝝ: cũ ſimul fragor rupti pontis: ſimul
clamor romanorũ alacritate perfecti operis ſublatus pauore ſubito impetum ſuſtinuit. Tum Cloces tybe
rine: inquit: pater te ſancte precor hæc arma: & hunc militem propitio flumine accipias: ita ſic armatus
in tyberim deſiluit: multiſq; ſuper incidentibus tælis incolumis ad ſuos tranauit: rem auſus plus famæ ha

Pñia orõ funebris ap̃. ro. q̃ ĩ funere Bruti habuit ualerius conſul

Vñ publicolæ cognõ.

Primũ caput legis ut reis ꝓuocatio eſſet a magiſtratibus ad pp̃.

Secundum ut capitale eſſet ſi quis magiſtratum in iuſſu pp̃. adiret

Idibus ſeptemb. tẽplũ dedicatũ.

Veriſimilibus ẽnũciatũ in caſtris filiũ piiſſe

P. Valerius: & T. Lucretius cõſul

Põs ſublicius Horatii coclitis memorabile facinus

Sp. laertius. T. Herminius

Cocles ab eo quod alterum oculũ in bello amiſiſſet

bituram ad poſteros:quā fidei. Grata erga tantam uirtutē ciuitas fuit:ſtatua in comitio poſita: agri quā
tum uno die circum arauit datum priuata quoqꝫ inter publicos honores ſtudia eminebant:nā in magna
inopia pro domeſticis copiis unuſqſqꝫ ei aliquid fraudans ſe ipſe uictu ſuo cōtulit. Porſena primo co
natu repulſus:conſiliis ab oppugnāda urbe ad obſidendā uerſis:præſidio in ianiculo locato:ipſe in plano
ripiſqꝫ tyberis caſtra poſuit:nauibus undiqꝫ accitis & ad cuſtodiēdum ne quid Romā frumenti ſubuehi
ſineret:& ut prædatum milites trans flumen per occaſionem aliis atqꝫ aliis locis traiicerent: breuiqꝫ adeo
infeſtū oēm Ro. agrū reddidit:ut nō cætera ſolū ex agris:ſed pecus quoqꝫ omne in urbem cōpelleretꝛ:neqꝫ
quiſq̄ extra portas ꝓpellere auderet. Hoc tantum licentiæ ethruſcis nō metu magis:quā cōſilio cōceſſum.
Nāqꝫ Valerius conſul intentus in occaſionē multos ſimul & effuſos īprouiſo adoriēdi:ī aruis rebus negli
gens ultor:grauē ſe ad maiora uindicem ſeruabat:itaqꝫ ut eliceret ꝑdatores:edicit ſuis poſtero die frequen
tes porta eſquilina: q̄ auerſiſſima ab hoſte erat:expellerēt pecus ſcituros in hoſtes ratus: quod in obſidio
ne & fame ſeruitia infida trāſfugerent:& ſciere perfugæ indicio multoqꝫ plures ut in ſpem uniuerſæ ꝑdæ
flumen traiiciunt. P. Valerius inde. T. Herminium cum modicis copiis ad ſecundum lapidē gabina uia
occultum conſidere iubet. SP. Largiū cū expedita iuuētute ad portam collinam ſtare: donec hoſtis præte
reat:inde ſe obiicere:ne ſit ad flumen reditus:cōſulum alter. T. Lucretius porta næuia cū aliquot manipu
lis militum egreſſus:ipſe Valerius cælio monte cohortes delectas educit:hiqꝫ primi apparuere hoſti. Her

Cædunť ethruſci ī inſidiam ꝑcipitati

minius:ubi tumultū ſenſit:cōcurrit ex inſidiis:uerſiſqꝫ in Lucretiū ethruſcis:terga cædit dextera leuaqꝫ hic
a porta collina: illinc ab næuia redditus clamor. Ita cæſi in medio ꝑdatores:neqꝫ ad pugnā uiribus pares
& ad fugam ſeptis oībus uiis:finiſqꝫ ille tā effuſe uagandi ethruſcis fuit. Obſidio erat nihilominus:& fru
menti cū ſumma caritate inopia:ſedendoqꝫ expugnaturum ſe urbē ſpem Porſena habebat. Cum. C. Mu
tius adoleſcens nobilis:cui indignū uidebat. Po. Ro. ſeruientē:cū ſub regibus eēt:nullo bello nec ab hoſti
bus ullis obſeſſum eſſe:liberū eundem populū ab iiſdem ethruſcis obſideri:quoꝝ ſæpe exercitus fuderit:
itaqꝫ magno audaciqꝫ aliquo facinore eam indignitatē uindicandum ratus primo ſua ſponte penetrare in
hoſtium caſtra cōſtituit:deinde metuens:ne ſi conſulum iniuſſu & oībus ignaris iret:forte deprehenſus a
cuſtodibus Romanis retraheretꝛ:ut tranſfuga:fortuna tum urbis crimē affirmante:ſenatū adiit. Tranſire:
inquit:tyberim patres:& intrare ſi poſſim caſtra hoſtiū uolo:nō prædo nec populationum inuicē ultor:
maius:ſi dii iuuant in animo ē facinus:approbant patres:abdito intra ueſtem ferro ꝓficiſcitur: ubi eo ue

Ageſila themiſto/ clis frater mardōiū ꝑ Xerxe occidit fa cere & pa ti fortia romanū eſt. Hanc ſpectare manum. Porſena nō potuit Cur ſce/ uolæ co/ gnomen inditum

nit:in cōfertiſſima turba prope regium tribunal cōſtitit:ibi cum ſtipēdium forte militibus daretur:& ſcri
ba cū rege ſedens pari fere ornatu multa ageret:cū milites uulgo adirent: timēs ſciſcitari uter Porſena eſſet
ne ignorando regem ſemetipſe aperiret:quis eēt quo temere traxit fortuna facinus: ſcribam ꝓ rege obtrū
cat:uadentē inde qua per trepidā turbam cruento mucrone ſibi ipſe fecerat uiā:cum cōcurſu ad clamorem
facto:compræhēſum regii ſatellites retraxiſſent ante tribunal regis deſtitutus:tū quoqꝫ inter tantas fortu
næ minas metuendus magis:quā metuens:romanus ſum:inquit ciuis. C. Mutium uocāt:hoſtis hoſtē oc
cidere uolui:nec ad mortem minus animi eſt:quam ad cædem fuit:& facere & pati fortia romanū eſt: nec
unus ego in te hos animos geſſi:longus poſt me ordo eſt idem petentium decus:proinde in hoc diſcrimē
ſi iuuat accingere:ut in ſingulas horas capite dimices tuo ferrum haſtamqꝫ ī ueſtibulo habeas regiæ: hoc
tibi iuuentus romana indicimus bellum:nullam aciem:nullum prælium timueris:uni tibi:& cum ſingu
lis res erit. Cum rex ſimul ira infenſus:periculoqꝫ conterritus circundari ignis minitabundus iuberet niſi
expromeret propere:quas inſidiarum minas per ambages iaceret:en tibi:inquit:ut ſentias:quam uile cor
pus ſit iis:qui magnam gloriam petunt:dextrāqꝫ accenſo ad ſacrificium foculo iniicit:quam cū uelut alie
nato ab ſenſu torreret aīo:prope attonitus miraculo rex:cum ab ſede ſua proſiluiſſent:amoueriqꝫ ab alta
ribus iuuenem iuſſiſſet:tum uero abi:inquit:in te magis:quam in me hoſtilia auſus iuberem macte uirtu
te eſſe:ſi pro mea patria iſta uirtus ſtaret:nunc iure belli liberum te intactum inuiolatumqꝫ hinc dimitto.
Tunc Mutius quaſi remunerans meritum. Quando quidem:inquit:eſt apud te uirtuti honos:ut benefi
cio tuleris a me quod minis nequiſti. ccc. coniurauimus principes iuuentutis romanæ:ut in te hac uia graſ
ſaremur:mea prima ſors fuit:cæteri:utcunqꝫ ceciderit:primi quoad te opportunum fortuna dederit: ſuo
quiſqꝫ tempore aderunt. Mutium dimiſſum:cui poſtea ſcæuolæ a clade dextræ manus cognomentum in
ditum:legati a Porſena Romam ſecuti ſunt(adeo mouerat eum & primi periculi caſus)quo nihil ſe ꝑter
errorem inſidiatoris texiſſet:& ſubeunda dimicatio totiens:quod coniurati ſupereſſent:ut pacis conditio
nes ultro ferret romanis. Iactatum in conditionibus nequicquam de Tarquiniis in regnū reſtituendis ma
gis:quia id negare ipſe nequiuerat Tarquiniis:quam quod negatum iri ſibi a romāis ignoraret:de agro ue
ientibus reſtituendo imperatum:expreſſaqꝫ neceſſitas obſides dandi romanis ſi ianiculo præſidium de
duci uellent. His conditionibus compoſita pace:exercitum ab ianiculo deduxit Porſena: & agro romano
exceſſit. Patres. C. Mutio uirtutis cum trans tyberim agrum dono dedere:quæ poſtea ſunt mutia prata ap
pellata. Ergo ita honorata uirtute:fœminæ quoqꝫ ad publica decora excitatæ. Chloelia uirgo una ex obſi
dibus cum caſtra ethruſcorum forte haud procul ripa tyberis locata eſſent:fruſtrata cuſtodes dux agminis

Chloelia Mutia prata

uirginum iter tæla hoſtium tyberim tranauit: ſopiteſqꝫ omnes Romam ad propinquos reſtituit. Quod
ubi regi nunciatum eſt primo incēſus ira oratores Romā miſit ad Chloeliam obſidem depoſcendam alias
haud magnificare:deinde in admirationem uerſus ſupra Coclites Mutioſqꝫ dicere id facinus eſſe: & præ
ſe ferre quemadmodum:ſi nō dedatur obſes:pro rupto ſe fœdus habiturum:ſic deditam inuiolatamqꝫ ad
ſuos remiſſurum. Vtrinqꝫ conſtitit fides:& romani pignus ex fœdere reſtituerūt:& apud regem ethruſcū

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

non tuta ſolum:ſed honorata etiã uirtus fuit:laudataqꝫ uirgine partem obſidum ſe donare dixit:ipſa quos
uellet:legeret:ꝓductis oĩbus legiſſe impuberes dicit᷑:qđ & uirginitati decoꝝ & conſenſu obſidum ipſoꝝ
probabile erat:eam ætatem potiſſimum liberari ab hoſte:quæ maxime opportuna iniuriæ eſſet. Pace re/
dintegrata Romani nouam in fœmina uirtutem nouo genere honoris ſtatua equeſtri donare: in ſumma
ſacra uia fuit poſita uirgo inſidens equo. Huic tam pacatæ profectioni ab urbe regis Ethruſci abhorrens
mos traditus ab antiquis uſqꝫ ad noſtram ætatem inter cætera ſolemnia manet bonis uẽdendis:Bona Por
ſenæ regis uendendi. Cuius originem moris neceſſe eſt:aut inter bellum natam eſſe neque omiſſam in pa/
ce:aut a mitiore creuiſſe principio:quam hic præ ſe ferat titulus bona hoſtiliter uendendi. Proximum ue
ro eſt ex iis:quæ traduntur:Porſenam diſcedentem a ianiculo caſtra opulenta:conuecto ex propinquis ac
fertilibus ethruriæ aruis cõmeatu romanis dono dediſſe:inopi tum urbe ab longinqua obſidione: ea de/
inde:ne populo ĩmiſſo diriperentur hoſtiliter ueniſſe:bonaqꝫ Porſenæ appellata:gratiam muneris magis
ſignificante titulo:quam auctionem fortunæ regiæ:q̃ ne in poteſtate quidem Po.Ro.eſſet. Omiſſo roma
no bello Porſena:ne fruſtra in ea loca exercitus adductus uideretur:cum parte copiarum filium Aruntem
Ariciam oppugnatum mittit. Primo aricinos res nec opinata perculerat:accerſita deinde auxilia & a lati/
nis populis:& a Cumis tantum ſpei fecere:ut acie decernere auderent. Prælio inito adeo concitato impetu
ſe intulerant ethruſci:ut funderent ipſo incurſu aricinos. Cumanæ cohortes arte aduerſus uim uſæ declina
uere paululum:effuſeqꝫ prælatos hoſtes conuerſis ſignis a tergo adortæ ſunt:ita in medio prope iam uicto
res cæſi ethruſci:pars exigua:duce amiſſo:quia nullum perfugium erat:Romam inermes fortuna ac ſpe/
cie ſupplicum delati ſunt:ibi benigne excepti:diuiſiqꝫ in hoſpicia:curatis uulneribus alii profecti domos
nuncii hoſpitalium beneficiorum:multos Romæ hoſpitum urbiſqꝫ caritas tenuit. Iis locus ad habitãdũ
datus:quem deinde Tuſcum uicum appellauere. P. Lucretius inde & P. Valerius Publicola conſules facti.
Eo anno poſtremum legati a Porſena de reducendo in regnum Tarquinio uenerunt:quibus cum reſpon/
ſum eſſet miſſurum ad regem ſenatum legatos:miſſi confeſtim honoratiſſimus quiſqꝫ e patribus:nõ quin
breuiter reddi reſponſum potuerit non recipi reges:ideo delectos potius patrum ad eum miſſos: quam le
gatis eius romæ daretur reſponſum:ſed ut in perpetuum eius rei mentio finiretur:neu in tantis mutuis be
neficiis animi ſolicitarentur:cum ille peteret:quod contra libertatem populi romani eſſet:romani:niſi ſi p
nitiem ſuam faciles eſſe uellent:negarent. cui nihil negatum uellent non in regno populum romanum. ſed
in libertate eſſe:ita induxiſſe in animum hoſtibus potius quam portas regibus patefacere:eam eſſe uolũ/
tatem omnium:ut qui libertati erit:in illa urbe finis idem urbi ſit:proinde:ſi ſaluam eſſe uellet Romam:
ut patiatur liberam eſſe:orare: Rex uerecundia uictus quando id certum atqꝫ obſtinatum eſt:inquit: neqꝫ
ego obtundam ſæpius eadem ne quicquam agendo:nec Tarquinios ſpe auxilii:quod nullum in me eſt:
fruſtrabor:alium hinc:ſeu bello opus eſt:ſeu quieto exilio quærant locum:ne quid meam uobiſcum pa/
cem diſtineat. Dictis facta amiciora adiecit:obſidum quod reliquum erat:reddidit agrum ueientem:fœde
re ad ianiculum icto:ademptum reſtituit. Tarquinius ſpe omni reditus inciſa:exultatum ad generũ Ma/
milium Octauium Tuſculum abiit:Romanis pax fida ita cum Porſena fuit cõſules Marcus Valerius pu
blius poſthumius. Eo anno bene pugnatum cum ſabinis:conſules triumpharunt. Maiore inde molle ſa/
bini bellum parabant:aduerſus eos:& ne quid ſimul ab Tuſculo. unde & ſi non apertum:ſuſpectum tamẽ
bellum erat:repentini periculi oriretur. P. Valerius quar. T. Lucretius iterum conſules facti. Seditio inter
belli paciſqꝫ auctores orta in ſabinis aliquantum uirium tranſtulit ad romanos:namqꝫ. Ap. Clauſus: cui
poſtea. Ap. Claudio fuit Romæ nomen:cum pacis ipſe auctor a turbatoribus belli premeretur nec par fa
ctioni eſſet:ab Gn. Regillo magna clientium comitatus manu Romam tranſfugit. Iis ciuitas data agerqꝫ
trans Anienem uetus claudia tribus poſtea nouis additis tribulibus qui ex eo uenirẽt agro appellata. Ap
pius inter patres lectus:haud ita multo poſt in principum dignationem peruenit. Conſules infeſto exerci/
tu in agrum ſabinum profecti cum ita uaſtatione:deinde prælio afflixiſſent opes hoſtium:ut diu nihil in
de rebellionis timere poſſent:triumphantes Romam redierunt. P. Valerius omnium cõſenſu princeps bel
li paciſqꝫ artibus anno poſt. Agrippa Menenio. P. Poſthumio conſulibus:moritur gloria ingenti:copiis
familiaribus adeo exiguis:ut funeri ſumptus deeſſet:de publico eſt datus:luxere matronæ:ut Brutũ. Eo/
dem anno duæ coloniæ latinæ Pometia & Cora ad Auruncos deficiunt. Cum auruncis bellum initũ:fu/
ſoqꝫ ingenti exercitu:qui ſe ingredientibus fines conſulibus ferociter obtulerat: omne auruncum bellum
Pometiam cõpulſum ẽ. Nec magis poſt ꝑlium:qua in prælio cædibus temperatum ẽ:& cæſi aliq̃to plu/
res erant:quam capti:& captos paſſim trucidauerunt ne ab obſidibus quidẽ:qui.ccc.accepti numero erãt:
ira belli abſtinuit:& hoc anno Romæ triumphatum. Secuti conſules Opiter Virginius. SP. Caſſius prĩo
Pometiã ui:deinde uineis aliiſqꝫ operibus oppugnauerũt:in quos aurunci magis iam inexpiabili odio:
quam ſpe aliqua aut occaſione coacti:cum plures igni:quam ferro armati excurriſſent:cæde incẽdioqꝫ cũ/
cta cõplent:uineis incenſis multis hoſtium uulneratis & occiſis:cõſulum quoqꝫ alterꝫ:ſed uerum nomen
auctores nõ adiiciunt:graui uulnere ex equo deiectum prope interfecerũt. Romam inde male geſta re redi/
tum:inter multos ſaucios cõſul ſpe incerta uitæ relictus. Interiecto deinde haud magno ſpacio quod uul
neribus curandis ſupplendoqꝫ exercitui ſatis eſſet:cum ira maiore:tum uiribus etiam aucti: Pometiæ ar/
ma illata:& cum uineis refectis aliaqꝫ mole belli iam in eo eſſet ut in muros euaderet miles:deditio ẽ facta
cæterum nihilominus fœde dedita urbe:quam ſi capta foret:aurunci paſſim principes ſecuri percuſſi:ſub
corona uenierũt coloni alii oppidum dirutum:ager ueniit. Conſules ob iras magis grauiter ultas: quã ob

Plutar. & Phunus Valeria & publicolæ filiæ ſtatuam erectã aiunt

Aruns Porſe. filius circa ariciam periit

Vnde tuſcus. P. Lucre. P. Valer. conſul

Tarquinius a porſena ad Mamiliũ generũ abiit. M. Valerius & P. poſthumius conſul

P. Val. & T. Lucre. cõſ. Videne a Lauiregillo ſit legendum potius qđ Diony. ſentire uſ

Agrippa menenius P. poſthumius conſul Pometia & cora

Opiter uirginius & SP. caſſius conſ.

Poſthumius cominiꝰ.&.T. largiꝰ cō. T.Largiꝰ primꝰ putatur. Sp. Caſſiꝰ magi. equitū Seruilius ſulpitius M. Māliꝰ cō. T.ebutiꝰ.G.Vetuſius cō.

magnitudinem perfecti belli triumpharunt. Inſequens annus Poſthumium Cominium. &. T. Largium cōſules habuit. Eo anno Romæ cū per ludos ab ſabinoꝝ iuuentute per laſciuiā ſcorta raperent: concurſu hominum rixa ac prope prælium fuit: paruaq; ex re ad rebellionem ſpectare res uidebatur. Supra belli latini metū id quoq; acceſſerat: quadraginta iam coniuraſſe populos concitante Octauio Mamilio ſatis cōſtabat. In hac tantaꝝ expectatione rerum ſollicita ciuitate dictatoris primum creandi mētio orta: ſed nec quo anno: nec quibus factis conſulibus: qa ex factiōe tarquiniana eſſent. Id quoq; enim traditur: parum creditum ſit: nec quis primū dictator ſit creatus: ſatis cōſtat: apud ueterrimos tantum auctores. T. Largium dictatorem primū. SP. Caſſium magiſtrū equitum creatos inuenio: conſulares legere: ita lex iubebat de dictatore creando lata: eo magis adducor: ut credam: Largium: qui conſularis erat: potius quam. M. Valeriū Fuſium Voleſi nepotem: qui nondum conſul fuerat: moderatorem & magiſtrum conſulibus appoſitum qui ſe maxime ex ea familia legi dictatorem uellent: patrem multo potius. M. Valerium ſpectatæ uirtutis conſularem uirum legiſſent. Creato dictatore primum Romæ: poſteaq̄ præferri ſecures uiderunt: magnus plebem metus inceſſit: ut intentiores eſſent ad dicto parendum: neq; enim ut in conſulibus qui pari poteſtate eſſent: alterius auxilium: neq; prouocatio erat neq; ullum uſquam: niſi in cura parendi auxilium: ſabinis etiam creatus Romæ dictator eo magis: quod propter ſe creatum crediderant: metum incuſſit: itaq; legatos de pace mittunt: quibus orantibus dictatorem ſenatumq;: ut ueniam erroris hominibus adoleſcētibus darent: reſponſum ignoſci adoleſcentibus poſſe: ſenibus non poſſe: qui bella ex bellis ſererent: actum tamen eſt de pace: impetrataq; foret: ſi quod impenſæ factum in bellum erat: præſtare ſabini(id enim poſtulatum erat)in animum induxiſſent: bellum indictum: tacitæ induciæ quietum annum tenuere. Conſules Seruilius Sulpicius. M. Manlius Tullus: nihil dignum memoria actum. T. Ebutius deinde: &. G. Vetuſius.

Aulus poſthumius dictator

His conſulibus Fidenæ obſeſſæ: Cruſtumeria capta: Præneſte ab latinis ad romanos deſciuit: nec ultra bellum latinum gliſcens iam per aliquot annos dilatum. Aulus Poſthumius dictator. T. Ebutius magiſter equitum magnis copiis peditum equitumq; profecti ad lacum regillum in agro tuſculano agmini hoſtium occurrerunt: & quia Tarquinios eſſe in exercitu latinoꝝ auditum eſt: ſuſtineri ira non potuit qn extemplo confligerent. Ergo etiam prælium aliquanto: quam cætera grauius atq; atrocius fuit: non enim duces ad regendam modo conſilio rem affuere: ſed ſuis metipſis corporibus dimicātes miſcere certamina: nec quiſquam procerum ferme hac aut illa ex acie ſine uulnere præter dictatorem romanū exceſſit. In poſthumium prima in acie ſuos adhortantem inſtruentemq; Tarquinius Superbus quanquam iam ætate

Attꝰ ducū cōgreſſus

& uiribus erat grauior: equum infeſtus admiſit: ictuſq; a latere concurſu ſuorum receptus in tutum ē. Et ad alterum cornu Ebutius magiſter equitum in Octauium Mamilium impetum dederat: nec fefellit uenïens tuſculanum ducem: contra quem & ille concitat equum: tantaq; uis infeſtis uenientium haſtis fuit: ut brachium Ebutio traiectum ſit. Mamilio pectus percuſſum: hunc quidem in ſecundam aciem latini recepere. Ebutius cum ſaucio brachio tenere tælum non poſſet: pugna exceſſit. Latinus dux nihil deterritus uulnere prælium ciet: & quia ſuos perculſos uidebat: acerſit cohortem exulum romanorum: cui. L. Tarquinii filius præerat: ea quoniam maiore pugnabat ira ob erepta bona patriamq; ademptam: pugnam

Valerii interitus

parumper reſtituit. Referentibus iam pedem ab ea parte Romanis. M. Valerius Publicolæ frater conſpicatus ferocem iuuenem Tarquinium oſtentantem ſe in prima exulum acie domeſtica etiam gloria accenſus: ut cuius familiæ decus eiecti reges erant eiuſdem interfecti forent: ſubdit calcaria equo & Tarquinium infeſto ſpiculo petit: Tarquinius retro in agmen ſuorum infenſo ceſſit hoſti: Valerium inuectum temere in exulum aciem ex tranſuerſo quidem adortus tranfugit: nec quicq̄ equitis uulnere equo retardato: mori-

Mamilii interitus

bundus romanus labentibus ſuper corpus armis ad terram defluxit. Dictator Poſthumius: poſteaquam cecidiſſe talem uirum exules ferociter citato agmine īuehi ſuos perculſos cedere animaduertit: cohorti ſuæ: quam delecta manu præſidii cauſa circa ſe habebat: dat ſignum: ut quem ſuorum fugientem uiderint: pro hoſte habeant: ita metu ancipiti uerſi a fuga romani in hoſtem & reſtituta acies Cohors dictatoris tū pri-

Vota caſtori ædē

mum prælium iniit: integris corporibus animiſq; feſſos adorti exules cedūt. Ibi alia inter proceres cohorta pugna: imperator latinus: ubi cohortem exulum a dictatore romano circūuentam uidit: ex ſubſidiariis manipulos aliquot in primam aciem ſecum rapit: hos agmine uenientes. T. Herminius legatus conſpicatus inter eos inſignem ueſte armiſque Mamilium noſcitans tanto ui maiore: quam pauloante magiſter equitum cum hoctium duce prælium init: ut & uno ictu tranſfixum per latus occideret Mamilium: & ipſe inter ſpoliandum corpus hoſtis ueruto percuſſus: cum uictor in caſtra eſſet: relatus inter primam curationem expirauerit. Tum ad equites dictator aduolat obteſtans: ut feſſo iam pedite deſcendant ab equis: & pugnam capeſſant: dicto paruere: deſiliunt ex equis: prouolant in prælium & pro anteſignatis parmas obiiciunt. recipit extemplo animum pedeſtris acies poſteaquam iuuentutis proceres æquato genere pugnæ ſecum partem periculi ſuſtinentes uidit. Tum demum impulſi latini: perculſaq; inclinauit acies: equitibus admoti equi: ut perſequi hoſtem poſſent: ſecuta & pedeſtris acies: ibi nihil nec diuinæ nec huma-

Qu. chloelius & T. Lartius conſul

næ opis dictator prætermittens ædem Caſtori nouiſſe fertur: ac pronunciaſſe militi præmia: qui primus: qui ſecundus caſtra hoſtium intraſſet: tantuſque ardor fuit: ut eodem impetu: quo fuderant hoſtem: romani caſtra caperent. Hoc modo ad lacum regillum pugnatum eſt. Dictator: & magiſter equitum triumphantes iu urbem rediere. Trienniō deinde: nec certa pax: nec bellum fuit Conſules. Qu. Chloelius: &. T. Lartius inde. A. Sempronius: &. M. Minutius: his conſulibus ædes Saturno dedicata: ſaturnalia inſtitutus feſtus dies. A. deinde Poſthumius &. T. Virginius conſules facti. Hoc demum āno ad regillū lacum

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

pugnatum apud quoſdam inuenio. A. Poſthumium: quia collega dubiæ fidei fuerit: ſe conſulatu abdicaſ
ſe: dictatorem inde factum. Tanti errores implicant temporum aliter apud alios ordinatis magiſtratibꝰ:
ut nec qui conſules ſecundum quoſdam: nec quid quoq; anno factum ſit: in tāta uetuſtate non rerum mo/
do: ſed etiam auctorum digerere poſſis. Ap. Claudius: deinde &. P. Seruilius conſules facti: īſignis hic an/
nus eſt nuncio Tarquinii mortis: mortuus eſt Cumis: quo ſe poſt fractas opes latinorum ad Ariſtode/
mum Tyrannum contulerat. Eo nuncio erecti patres: erecta plebs: ſed patribus nimis luxurioſa fuit læ/
ticia. Plebi: cui ad eam diem ſumma ope inſeruitum erat: iniuriæ a primoribus fieri cœpere. Eodem an/
no Signia colonia: quam rex Tarquinius deduxerat: ſuppleto numero colonorum iterum deducta eſt.
Romæ tribus una &. xxx. factæ. Aedes Mercurii dedicata eſt idibus maiis. Cum uolſcorum gente latino
bello neq; bellum fuerat: nam & uoſci comparauerant auxilia: quæ mitterent latinis: ni maturatum ab
dictatore Ro. eſſet: & maturauit Romanus: ne prælio uno cum latino uolſcoq; contenderet. Hac ira con/
ſules in uolſcum agrum legiones duxere: uolſcos conſilii pœnam metuentes: nec opinata res perculit: ar/
morum immemores obſides dant. ccc. principum a Cora: atq; Pometia liberos: ita ſine certamine in/
de abductæ legiones. Nec ita multo poſt uolſcis leuatis metu ſuum rediit ingenium: rurſus occultum
parant bellum hernicis in ſocietatem armorum aſſumptis legatos quoq; ad ſollicitādum Latium paſſim
dimittunt: ſed recens ad regillum lacum accepta clades: latinos ira odioq; eius quicunq; arma ſuaderet:
ne ab legatis quidem uiolandis abſtinuit: compræhenſos uolſcos Romam duxere: ibi traditi conſuli/
bus: indicatumq; eſt uolſcos hernicoſq; parare bellum romanis: Relata re ad ſenatum adeo fuit gratum
patribus: ut & captiuorum ſex millia latinis remitterent: & de fœdere: quod prope in perpetuum nega
tum fuerat: rem ad nouos magiſtratus traiicerent. Enimuero tam latini gaudere facto: pacis auctores in
ingenti gloria eſſe: coronam auream Ioui donum in capitolium mittunt: cum legatis donoq; qui capti/
uorum remiſſi ad ſuos fuerant magna circunfuſa multitudo uenit pergunt domos eorum: apud quem
quiſq; ſeruierant: gratias agunt liberaliter habiti cultiq; in calamitate ſua: inde hoſpitia iungunt. Nun/
quam alias ante publice priuatimq; latinum nomen Romano imperio coniunctius fuit. Sed & bellum
uolſcum imminebat: & ciuitas ſecum ipſa diſcors inteſtino inter patres plebemq; flagrabat odio: ma/
xime propter nexos ob æs alienum: fremebant ſe foris pro libertate & imperio dimicantes domi a ciui/
bus captos & oppreſſos eſſe: tutioremq; in bello quam in pace: inter hoſtes: quam inter ciues libertatem
plebis eſſe: inuidiamque eam ſua ſponte gliſcentem inſignis unius calamitas accendit. Magno natu qui/
dam cum omnium maiorum ſuorum inſignibus ſe in forum proiecit: obſita erat ſquallore ueſtis: fœ/
dior corporis habitus pallore ac macie perempti: ad hoc prolixa barba: & capilli efferauerant ſpeciem
oris: noſcitabatur tamen iu tanta deformitate: & ordinem duxiſſe aiebant: aliaq; militiæ decora uulgo
miſerantes eum iactabant: ipſe teſtes honeſtatum aliquot locis pugnarum cicatrices aduerſo pectore ob
ſtentabat. Sciſcitantibus unde ille habitus: unde deformitas: cum circunfuſa turba eſſet: prope in con/
cionis modum ſabino bello ait ſe militantem: quia propter populationes agri non fructu modo carue/
rit: ſed uilla incenſa fuerit: direpta omnia pecora abacta: tributum iniquo ſuo tempore imperatum:
æs alienum feciſſe: id cumulatum uſuris: primo ſe agro paterno auitoq; exuiſſe: deinde fortunis aliis:
poſtremo uelut tabem perueniſſe ad corpus: ductum ſe ab creditore non in ſeruitium: ſed in ergaſtu/
lum: & carnificinam: inde oſtentare tergum fœdum recentibus ueſtigiis uerberum. Ad hæc uiſa audi/
taq; clamor ingens oritur: non iam foro ſe tumultus continet: ſed paſſim totam urbem peruadit: nexu
uincti ſolutiq; ſe undique in publicum proripiunt: implorant quiritium fidem: nullo loco deeſt ſedi/
tionis uoluntarius comes: multis paſſim agminibus per omnes uias cum clamore in forum curritur.
Magno cum periculo ſuo: qui forte patrum in foro erant: in eam turbam inciderunt: nec temperatum
manibus foret: ni propere conſules. P. Seruilius & Ap. Claudius ad comprimendam ſeditionem inter/
ueniſſent: in eos multitudo uerſa oſtentare uincula ſua deformitatemq; aliam: hæc ſe meritos dicere ex/
probrantes ſuam: quiq; alius alibi militiam: poſtulare magis minaciter: quam ſuppliciter: ut ſenatum
uocarent: curiamq;: ipſi futuri arbitri moderatoreſq; publici conſilii circunſiſtunt. Pauci ad modum
patrum: quos caſus obtulerat contracti ad conſules. cæteros metus non curia modo: ſed etiam foro arce
bat: nec agi quicquam per infrequentiam poterat ſenatus. Tum uero eludi atq; extrahi ſe multitudo puta
re: & patrum qui abeſſent: non caſu non metu: ſed impediendæ rei cauſa abeſſe: & conſules ipſos tergi/
uerſari: nec dubie ludibrio eſſe miſerias ſuas. Iam prope erat: ut ne conſulum quidem maieſtas coerceret
iras hominum: cum incerti morando: an ueniendo plus periculi contraheret: tandem in ſenatum ueni
unt: frequentique tandem curia non modo inter patres: ſed ne inter conſules quidem ipſos ſatis conuenie/
bat. Appius uæhementis ingenii uir imperio conſulari rem agendam cenſebat: uno aut altero arrepto
quieturos alios. Seruilius lenibus remediis aptior: concitatos animos flecti: quam frangi putabat: cum
tutius: tum facilius eſſe. Inter hæc maior alius terror: latini equites cum tumultuoſo aduolant nuncio.
Volſcos infeſto exercitu ad urbem oppugnandam uenire: quæ audita: adeo duas ex una ciuitate diſcor/
dia fecerat: longe aliter patres ac plebem effecere: exultare gaudio plebes: ultores ſuperbiæ patrum adeſ/
ſe dicere deos: alius alium confirmare: ne nomina darent: cum omnibus potius: quam ſolos perituros:
patres militarent: patres arma caperent: ut penes eoſdem pericula belli: penes quos præmia eſſent. At ue/
ro curia mœſta ac trepida ancipiti metu & ab ciue: & ab hoſte. Seruilium conſulem: cui ingenium ma/
gis populare erat: orare ut tantis circūuentam terroribus expediret rempublicam. Tum conſul miſſo ſe/

An. Sempronius &. M. Minutiꝰ cō. A. poſthumiꝰ &. T. Virginiꝰ cōſ. Ap. Claudius. P. Seruilius conſ.

Romane latiūq; officiis intē dunt

Att̄ unde orta p̄rm & plebis diſcordia Attur tumultū ob nexum

Seruilii ad populū orō tpi accōmodata

natu in concionem prodiit: ibi curæ eſſe patribus oſtendit: ut conſulatur plebi:cæterum deliberationi de
maxima qdem illa:ſed tamen parte ciuitatis metum pro uniuerſa republica interueniſſe:nec poſſe:cũ ho-
ſtes prope ad portas eſſent:bello præuertiſſe qcquam:nec ſi ſit laxamenti aliquid:aut plebi honeſtum eſſe:
niſi mercede prius accepta arma pro patria non cepiſſe:neq; patribus decoꝝ ſatis p metum potius: quã
poſtmodum uoluntate afflictis ciuium ſuoꝝ fortunis conſuluiſſe. Concioni deinde edicto addidit fidem
quo edixit:neqs ciuem Ro.uinctum:aut clauſum teneret. quo minus ei nominis ædendi apud conſules
poteſtas fieret:neu qs militis:donec in caſtris eſſet:bona poſſideret:aut uẽderet:liberos nepoteſue eius mo
raret. Hoc propoſito edicto:& q aderant nexi profiteri extemplo nomina:& undiq; ex tota urbe ꝓripien
tium ſe ex priuato:cum retinendi ius creditori non eſſet:concurſus in forum:ut ſacramentum dicerent fie
ri:magna ea manus fuit:neq; alioꝝ magis in uolſco bello uirtus atq; opera enituit. Conſul copias contra
hoſtem educit:paruo dirimente interuallo caſtra ponit:proxima inde nocte uolſci diſcordia romana fræ
ti:ſiqua nocturna trãſitio ꝓditione fieri poſſet:tẽptant & caſtra ſenſere uigiles:excitatus exercitus ſigno da
to:concurſum eſt ad arma:Ita fruſtra id inceptum uolſcis fuit:reliquum noctis utrinq; qeti datum:poſte
ro die prima luce uolſci foſſis repletis uallum inuadunt. Iamq; ab omni parte munimenta uallabantur:
cum conſul:q̃q̃ cuncti undiq; & nexi ante omnes:ut ſignum daret:clamabant:experiendi animos militũ
cauſa parumper moratus:poſteaq̃ ſatis apparebat ingens ardor:dato tandem ad erumpendum ſigno:mi
litem auidum certaminis emittit:primo ſtatim ĩcurſu pulſi hoſtes:fugiẽtibus:quoad inſequi pedes potu
it:terga cæſa:eques uſq; ad caſtra pauidos egit:mox ipſa caſtra legionibus circundatis:cum uolſcos ẽt pa-
uor inde expuliſſet:capta direptaq;. Poſtero die ad Sueſſam Pometiam:quo confugerant hoſtes:legioni-
bus ductis intra paucos dies oppidum capit:captum prædæ datum ĩde paulum recreatus egẽs miles:Cõ

Volſci uicti caſtris exuuntur

ſul cum magna gloria ſua uictorem exercitum Romam reducit:decedentem Romam Mecetranoꝝ uol-
ſcoꝝ legati rebus ſuis timentes poſt Pometiam captam adeunt. His ex ſenatuſconſulto data pax: ager adẽ
ptus. Confeſtim & ſabini romanos territauere, tumultus enim fuit uerius:quam bellum nocte in urbe nũ

Sabinius tumultus

ciatum eſt exercitum ſabinum ꝑdabundum ad anienem ꝑueniſſe:ibi paſſim diripi atq; incendi uillas:miſ
ſus extemplo eo cũ oĩbus copiis eqtum. A. Poſthumius:q dictator bello latino fuerat:ſecutus conſul Ser
uilius cũ delecta peditum manu. Plæroſq; palantes eques circũuenit:nec aduenienti peditum agmini reſti
tit ſabina legio:feſſi tum populatiõe nocturna:magna pars in uillis repleti cibo uinoq;: uix fugæ: qđ ſa
tis eẽt uirium:habuere. Nocte una audito ꝑfectoq; bello ſabino:poſtero die in magna iam ſpe undiq; pa
triæ pacis legati aurũci ſenatum adeũt:ni decedat uolſco agro bellum ĩdicentes cum legatis ſimul exercit⁹
aurũcoꝝ domo ꝓfectus erat:cuius fama haud ꝓcul iam ab Aricia uiſi tanto tumultu conciuit romanos
ut nec conſuli ordine patres:nec pacatum reſponſum arma inferentibus arma ipſi capientes dare poſſent.

Aurũci acie uincuntur

Ariciam infeſto agmine itur:nec procul inde cum auruncis ſigna collata:prælioq; uno debellatum eſt.

Fuſis auruncis uictor tot ĩtra paucos dies bellis Romanus promiſſa conſulis fidemq; ſenatus expecta-
bat:cum Appius & inſita ſupbia animo:& ut collegæ uanam faceret fidem:quam aſperrime poterat ius
de creditis pecuniis dicere:deinceps & q ante nexi fuerãt:creditoribus tradebant: & nectabant alii. Quod
ubi:cui militi ĩciderat:collegã appellabat:concurſus ad ſeruiliũ fiebat:illius promiſſa iactabant illi expro-
brabãt ſua qſq; belli merita:cicatriceſq; acceptas:poſtulabãt:ut aut referret ad ſenatum aut ut auxilio eſſet
cõſul ſuis imperator militibus. Mouebant conſulẽ hæc:ſed tergiuerſari res cogebat:adeo in alteram cãm
non collega ſolum ꝑceperat:ſed oĩs factio nobilium: ita medium ſe gerendo nec plebis uitauit odiũ: nec
apud patres gratiã iniit:patres mollẽ conſulem:& ambitioſum rati plebs fallacẽ:breuiq; apparuit æquaſ
ſe eum Appii odium. Certamẽ conſulibus ĩciderat:uter dedicaret Mercurii ædem:ſenatus a ſe rem ad po-

Vide ne ꝑceps ierat ſit legẽdum

pulũ reiecit. utri eoꝝ dedicatio iuſſu populi data eſſet:cum præeſſe annonæ:mercatoꝝ collegium inſtitue
re:ſolẽnia pro pontifice iuſſit ſuſcipere populus:dedicationẽ ædis dat. M. Lectorio primipili centurioni:
qđ facile appareret non tam ad honorem eius:cui curatio altior faſtigio ſuo data eſſet:factum quã ad con
ſulum ignominiam. Sæuire inde utiq; conſulum alter patreſq;:ſed plebi creuerant animi : & longe alia:
quam primo inſtituerant uia graſſabantur:deſperato.n.conſulum ſenatuſq; auxilio:cum in ius duci de-
bitorem uidiſſent:undiq; conuolabant:neq; decretum exaudiri conſulis præ ſtrepitu:& clamore poterat:
neq; cum decreuiſſet:quiſq̃ obtemperabat:ui agebat:metuſq; omnis & periculum libertatis:cum in con-
ſpectu conſulis ſinguli a pluribus uiolarent:in creditores a debitoribus uerterant. Super hæc timor ĩceſſit
ſabini belli:delectuq; decreto:nemo nomen dedit:furente Appio & inſectante ambitionem collegæ:q po-
pulari ſilentio rempublicam proderet:& ad id:qđ de credita pecunia ius non dixiſſet:adiiceret:ut ne dele-
ctum qdem ex ſenatuſconſulto haberet:non eſſe tamen omnino deſertam rempublicam : neq; proiectum
conſulare imperium:ſe unum & ſuæ:& patrum maieſtatis uindicem fore. Cum circunſtaret quottidiana
multitudo licentia accenſa:arripi unum inſignem ducem ſeditionum iuſſit:ille:cum a lictoribus iam tra
heretur:prouocauit:nec ceſſiſſet prouocationi cõſul:qa non dubium erat populi iudicium:niſi ægre uicta
pertinacia foret conſilio magis & auctoritate principum : quam populi clamore:adeo ſupererant animi
ad ſuſtinendam inuidiam. Creſcere inde malum in dies non clamoribus modo apertis : ſed quod multo

A. Verginius & T. uetuſius cõſ.

pernicioſius erat: ſeceſſione occultiſq; colloquiis. Tandem inuiſi plebi conſules magiſtratu abeunt. Ser-
uilius neutris:Appius patribus mire gratus. A. Verginius inde & T. Vetuſius conſulatum ineunt. Tum
uero plebs incerta:quales habitura cõſules eẽt:cœtus nocturnos pars exqliis:pars in auentino facere:ne in
foro ſubitis trepidaret conſiliis:& omnia temere ac fortuito ageret. Eam rem conſules rati : ut erat perni-

cioſam ad patres referunt: ſed delatam conſulere ordine nõ licuit: adeo tumultuoſe excepta eſt clamoribus
undiq; & indignatione patrũ: ſi quod imperio cõſulari exequendum eſſet: inuidiam eius conſules ad ſena
tum reiicerent: profecto: ſi eſſent in republica magiſt ratꝰ: nullum futurũ fuiſſe Romæ: niſi publicum con
cilium: nunc in mille curias concioneſq; cum alia in eſquiliis: alia in auentino fiant concilia: diſperſam &
diſſipatam eſſe Rempu. unum hercule uirum: id enim plus eẽ: quam conſulem: qualis Ap. Claudius fue
rit momento temporis diſcuſſurum illos cœtus fuiſſe. Correpti conſules: cũ quid ergo ſe facere uellent: ni-
hil enim ſegnius molliuſue: quam patribus placeat acturos: percũctarentur: decernũt: ut delectum quam
acerrimum habeant: otio laſciuire plebem. Dimiſſo ſenatu: conſules in tribunal aſcendunt: citant nomi-
natim iuniores: cum ad nomen nemo reſponderet: circũfuſa multitudo in concionis modum negaret ul-
tra decipi plebem poſſe: nunquam unum militem habituros: ni præſtaretur fides publica libertatem uni-
cuiq; prius reddendam eſſe: quam arma danda: ut pro patria ciuibuſq;: non pro dominis pugnent: conſu
les: qd mandatum eẽt a ſenatu: uidebant: ſed eoꝝ: q intra parietes curiæ ferociter loquerent: neminẽ adeſſe
inuidiæ ſuæ participem: & apparebat atrox cum plebe certamen: prius itaq;: qua ultima experirentur: ſe-
natum iterũ conſulere placuit: tum uero ad ſellas conſulũ prope conuolauere: minimus quiſq; natu patꝝ
abdicare cõſulatu iubentes: & deponere imperiũ: ad quod tuendũ animus deeſſet: Vtraq; re ſatis experta:
tũ demum cõſules: ne præditũ negetis patres cõſcripti: adeſt ingens ſeditio: poſtulamus: ut ii qui maxime
ignauiá increpant: adſint nobis habẽtibus delectũ: cuiuſcũq; acerrimi arbitrio. quando ita placet: rẽ age
mus. Redeũt in tribunal ſcitari nominatim unum ex iis: q in conſpectu erant: dedita opa iubent: cum ſta
ret tacitus: & circa eum aliquot hominum: ne forte uiolaret: conſtitiſſet globus: lictorem ad eum conſu-
les mittunt: quo repulſo: tum uero indignum facinus clamitantes: q patrum conſulibus aderant: deuolãt
de tribunali: ut lictori auxilio eſſent: ſed ab lictore nihil aliud: quam præhendere prohibito: cum conuer-
ſus in patres ĩpetus eſſet: conſulum intercurſu rixa ſedata eſt: in qua tamẽ ſine lapide: ſine tælo plus clamo-
ris: quam iniuriæ fuerat. Senatus tumultuoſe uocatus: tumultuoſius conſulit quæſtionem poſtulantibꝰ
iis: q pulſati fuerant: decernente ferociſſimo quoq; non ſententiis magis quam clamore & ſtrepitu: tandẽ
cum iræ reſediſſent: exprobrantibus conſulibus: nihilo plus ſanitatis in curia: quam in foro eſſe: ordine
conſuli cœpit: Tres fuere ſententiæ: Publius Verginius rem nõ uulgabat: de iis tantum: q fidem ſecuti Pu-
blii Seruilii conſulis uolſco aurunco ſabinoq; militaſſent bello: agendum cenſebat. T. Largius non id tem
pus eſſe: ut merita tantummodo exoluerentur: totam plebem ære alieno demerſam eſſe: nec ſiſti poſſe: ni
omnibus conſulatur: quin ſi alia aliorum ſit condicio: accendi magis diſcordiam: quam ſedari. Ap. Clau
dius & natura immitis & efferatus hinc plebis odio: illinc patrum laudibus: non miſeriis ait: ſed licentia
tantum cõcitum turbarum: & laſciuire magis plebem quam ſæuire: id adeo malum ex prouocatione na-
tum: quippe minas eſſe conſulum: non imperium: ubi ad eos: qui una peccauerint: prouocare liceat age-
dum inquit: dictatorem: a quo prouocatio non eſt: creemus: iam hic: quo nunc omnia ardent: contice-
ſcet furor: pulſet tum mihi lictorem: qui ſciet ius de tergo uitaq; ſua penes unum illum eſſe: cuius maieſta
tem uiolauit. Multis: ut erat: horrida & atrox uidebatur Appii ſententia: rurſus Verginii Largiiq; exẽplo:
haud ſalubrem utiq; Largii putabant ſententiam: q̃ totam fidem tolleret: medium maxime & moderatũ
utroq; conſilium Verginii habebatur: ſed factione reſpectuq; rerum priuatarum: quæ ſemper offecere of-
ficientq;: publicis conſiliis Appius uicit: ac prope fuit: ut dictator ille diem crearetur: quæ res utiq; alienaſ
ſet plebem periculoſiſſimo tempore: cum uolſci: equiq;: & ſabini forte una omnes in armis eſſent: Sed cu
ræ fuit conſulibus & ſenioribus patrum: ut imperium ſuo uæhemens manſueto permitteretur ingenio.
M. Valerium dictatorem Voleſi filium creant. Plebs: & ſi aduerſus ſe creatum dictatorem uidebat: tamẽ
cum prouocationem: fratris lege haberet: nihil ex ea familia triſte: nec ſuperbum timebat: edictum deinde
a dictatore propoſitum confirmauit animos Seruilii fere conſulis edicto conueniens: ſed & homini & po
teſtati melius rati credi omiſſo certamine nomina dedere: quantus nunquam ante exercitus legiones decẽ
effectæ: ternæ inde datæ conſulibꝰ: quattuor dictatori: nec poterat iam bellum differri. Equi latinum agrũ
inuaſerant. Oratores latinorũ a ſenatu petebant: ut aut mitterent ſubſidium: aut ſeipſos tuendorum finiũ
cauſa capere arma ſinerent. Tutius uiſum eſt defendi inermes latinos: quam pati retractare arma. Vetu-
ſius conſul miſſus eſt: is finis populationibus fuit: Ceſſere. Equi campis locoq; magis quam armis freæ
ti: ſummis ſe iugis montium tutabantur. Alter conſul in uolſcos profectus: ne & ipſe tereret tempus: ua-
ſtandis maxime agris hoſtem ad conferenda propius caſtra: dimicandumq; acie exciuit: medio inter ca-
ſtra campo ante ſuum quiſq; uallum infeſtis ſignis conſtitere. Multitudine aliquãtum uolſci ſuperabant:
itaq; effuſi & contemptim pugnam iniere. Conſul Ro. nec promouit aciem: nec clamorem reddi paſſus:
defixis pilis ſtare ſuos iuſſit: ubi ad manum ueniſſet hoſtis: tum cohortes tota ui gladiis rem gerere. Vol-
ſci curſu & clamore feſſi: cum ſe uelut ſtupentibus metu intuliſſent romanis poſteaquam impreſſionẽ ſen
ſere ex aduerſo factam: & ante oculos micare gladios: haud ſecus: quã ſi ĩſidias incidiſſent: turbati uertunt
terga: & ne ad fugam qdem ſatis uirium fuit: qa curſu in prælium ierant Ro. cõtra: quia in principio pu-
gnæ quieti ſteterant: uigentes corporibus facile adepti feſſos: & caſtra impetu cœperunt: & caſtris exutum
hoſtem Velitras perſecuti uno agmine uictores cum uictis in urbem irrupere: pluſq; ibi ſanguinis promi
ſcua omnium generum cæde: quam in ipſa dimicatione factum. Paucis data uenia: qui inermes in dedi-
tionem uenerunt. Dum hæc in uolſcis geruntur: dictator ſabinos: ubi longe plurimũ belli fuerat: fundit
fugatq;: exuitq; caſtris eqtatu miſſo mediam turbauerat hoſtium aciẽ: qua dum ſe cornua latius pandũt

Attur certaminis ſpecies inter pres & plebẽ

Varinæ patrum de nexu ſniæ

Res priuatæ ſp offecere publicis conſiliis

M. Valerius dictator

Attur Verginii ſtratagema

Volſci uicti caſtris exiuntur. Velitræ capiunť. Attur ro. ĩ hoſtes ferociam

parum apte ĩtrorſus or[d]inibus aciem firmauerant: turbatos pedes inuaſit: eodē ĩpetu caſtra capta: debellatũq; eſt. Poſt pugnam ad regillum lacum nõ alia illis annis pugna clarior fuit. Dictator triumphans Romam inuehiť. Super ſolitos honores locum ĩ circo ipſi: poſteriſq; ad ſpectaculum datus ſella in eo loco curulis poſita: Volſcis deuictis ueliternus ager adeptus. Velitras coloni ab urbe miſſi & colonia deducta. Cũ Equis poſt aliquanto pugnatum eſt: ĩuito qdem cõſule: qa loco iniquo ſubeundum erat ad hoſtes ſed milites extrahi rem criminantes: ut dictator prius: quam ipſi redirent ĩ urbem: magiſtratu abiret: irritaq; ſicut ante conſulis promiſſa eius caderent: ꝑpulerunt: ut forte temere in aduerſos montes agmen erigeret. Id male cõmiſſum ignauia hoſtium in bonum uertit: q priuſq̃ ad coniectum tæli ueniret: ob ſtupefacti audacia Ro. relictis caſtris: q̃ munitiſſimis tenuerant locis: in aduerſas ualles deſiluere: ubi ſatis prædæ & uictoria ĩcruenta fuit. Ita trifariam rebello bene geſta de domeſticarum reꝝ euentu nec patribus: nec plebi cura deceſſerat: tanta cum gratia: tum arte ꝑparauerãt fœneratores: qđ non modo plebem ſed ipſum ēt dictatorē fruſtrarenť. Namq; Valerius poſt Vetuſii conſulis reditum oĩum actionum in ſenatum primam habuit pro uictore populo: retulitq; qd de nexis fieri placeret. Quæ cum reiecta relatio eſſet: non placeo: inqt: cõcordiæ auctor: optabitis mediuſſidius propediem: ut mei ſimiles romana plebs patronos habeat: qđ ad me attinet: neq; fruſtrabor ultra ciues meos: neq; ipſe fruſtra dictator ero. Diſcordiæ inteſtinæ: bellum externum facere: ut hoc magiſtratu egeret reſpublica: pax foris parta eſt: domi impeditur: priuatus potius: quam dictator ſeditioni intereo: ita curia egreſſus dictura ſe abdicauit. Apparuit cauſa plebis ſuam uicē indignantem magiſtratu abiſſe: Itaq; uelut ꝑſoluta fide: quoniam per eum non ſtetiſſet: quin præſtaretur:

Attur ſeditionem. Plebs ĩ ſacrum mõtē ſeceſſit

decedentem domum cum fauore ac laudibus proſecuti ſunt. Timor ĩde patres inceſſit: ne ſi dimiſſus exercitus foret: rurſus cœtus occulti: cõiurationeſq; fierent: itaq; q̃q̃ per dictatorē delectus habitus eſſet: tamen quia in conſulum uerba iuraſſent: ſacramento teneri militem rati: per cauſam renouati ab Equis belli educi ex urbe legiones iuſſere: quo facto maturata eſt ſeditio: & primo agitatum dicitur de conſulum cæde: ut ſoluerentur ſacramento: doctos deinde nullam ſcelere religionē exolui. Sicinio quodam auctore: iniuſſu conſulũ in ſacrũ montē receſſiſſe trãs aniené amnē tria ab urbe millia paſſuũ. Ea frequentior fama eſt: quã cuius Piſo auctor eſt in auentinũ ſeceſſionē factam eſſe. Ibi ſine ullo duce: uallo foſſaq; cõmunitis caſtris: qeti rē nullã niſi neceſſariã ad uictũ ſumēdo: ꝑ aliquot dies neq; laceſſiti neq; laceſſentes ſeſe tenuere: pauor ingens in urbe: metuq; mutuo ſuſpenſa erant omnia: timere relicta ab ſuis plebes uiolētiam patrum: timere patres reſidem in urbe plebem incerti manere eam: an abire mallent: quamdiu autem tranquillam: quæ ſeceſſerit multitudinem foreť: quid futurum deinde: ſi quod externum interim bellum exiſtať: nullam profecto niſi in concordia ciuium ſpē reliquam ducere: eam per æqua: per iniqua reconciliandam ciuitati eē. Placuit igitur oratorem ad plebem mitti Menenium Agrippam facundum uirum: & quod inde oriun-

Meneniꝰ Agrippa ad plebē recõciliãdã mittiť

dus erat plebi carum. Intromiſſus in caſtra priſco illo dicēdi & horrido modo nihil aliud: quam hoc narraſſe fertur: Tempore: quo in homine non ut nunc omnia in unum conſentiebat: ſed ſingulis membris ſuum cuiq; conſilium ſuus ſermo fuerat: indignatas reliquas partes: ſua cura: ſuo labore: ac miniſterio uentri omnia quæri: uentrem in medio quietum nihil aliud quam datis uoluptatibus frui cõſpiraſſe inde ne manus ad os cybum ferrent: nec os acciperet datum: nec dentes conficerent: hac ira dum uentrem fame domare uellent: ipſa una membra totumq; corpus ad extremam tabem ueniſſe: inde apparuiſſe uentris quoq; haud ſegne miniſterium eſſe: nec magis ali: quam alere: eum reddentem in omnes corporis partes: hũc quo uiuimus uigemuſq;: diuiſum pariter in uenas, maturum confecto cybo ſanguinem. Comparando hinc quam inteſtina corporis ſeditio ſimilis eſſet iræ plebis in patres: flexiſſe mentes hominum. Agi deinde de concordia cœptum: conceſſumq; in condiciones: ut plebi ſui magiſtratus eſſent ſacroſancti quibus auxilii latio aduerſus conſules eſſet: neue cui patrum capere eum magiſtratum liceret: ita tribuni plebeii creati duo. G. Licinius: & L. Albinus. Hi tres collegas ſibi creauerunt: in his Sicinium fuiſſe ſeditiõis au-

C. Liciniꝰ & L. Albinꝰ primi Tri. Sp. Caſſius & poſthumius cominius conſul. Attur Martii ſtrēnitatē circa Coriolos

ctorum: de duobus: qui fuerint: minus conuenit. Sunt qui duos in ſacro monte creatos tribunos eſſe dicant: ibi ſacratam legem latam: per ſeceſſionem plebis. SP. Caſſius: & Poſthumius Cominius conſulatum inierunt. His conſulibus cum latinis populis ictum fœdus: ad id feriendum conſul alter Romæ manſit alter ad uolſcum bellum miſſus. Antiates uolſcos fundit fugatq;: compulſos in oppidum Longulam perſecutus mœnibus potitur: ĩde protinus Mucamitem uolſcorum capit: tum magna ui adortus eſt Coriolos: Erat tum in caſtris inter primores iuuenum Gn. Martius adoleſcens & conſilio & manu promptus: cui cognomen poſtea Coriolano fuit. Cum ſubito exercitum Ro. Coriolos obſidentem. atq; in oppidanos: quos intus clauſos habeat intentum: ſine ullo metu extrinſecus ĩminentis belli uolſcæ legiões profectæ ab Antio inuaſiſſent: eodemq; tempore ex oppido erupiſſent hoſtes: forte in ſtatione Martius fuit. Is cum delecta militum manu non modo impetum erumpentium retudit: ſed per patentem portam ferox irrupit: cædeq; in proximo urbis facta ignē temere arreptũ ĩminentibus muro ædificiis iniecit. Clamor inde oppidanoꝝ mixtus puerili muliebriq; ploratu ad terrorē: ut ſolet: prĩo ortus & romanis auxit aĩum: & turbauit uolſcos: utpote capta urbe: qui ad ferendam opem uenerant. Ita fuſi uolſci antiates: Corioli oppidum captum: tantũq; ſua laude obſtitit famæ conſulis Martius: ut niſi fœdus cũ latinis columna ahenea inſculptum monumeuto eſſet ab Sp. Caſſio uno: quia collega abfuerat: ictum: Poſthumium Cominium bellum geſſiſſe cum uolſcis memoria ceſſiſſet. Eodem anno Agrippa Menenius moritur uir omni uita pariter patribus ac plebi carus: poſt ſeceſſionē plebi carior factus. Huic ĩterpretari: arbitroq; cõcordiæ ciuiũ legato patꝝ ad plebē: reductori plebis Ro. ĩ urbē ſũptus funeri defuit: extulit eũ plebs ſextãtibus collatis in

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

capita:Conſules deinde. T. Greganius. P. Minutius facti. Eo anno cum & foris quieta omnia bello eēnt:
& domi ſanata diſcordia:aliud multo grauius malum ciuitatem inuaſit. Caritas primum annonæ ex in-
cultus per ſeceſſi nem plebis agris:fames deinde: qualis clauſis ſolet:uentumq; ad interitum ſeruitiorum:
utiq; & plebis eſſet: ni conſules prouidiſſent:dimiſſis paſſim ad frumentum coemendum non in Ethru-
riam modo:dexteris ab Hoſtia littoribus:leuoq; per Volſcos mari uſq; ad Cumas: ſed quæſitum in Sici-
lia quoq;:adeo finitimorum odia longinquis coegerant indigere auxiliis. Frumentum cum Cumis co-
emptum eſſet: naues pro bonis Tarquiniorum ab Ariſtodemo Tyranno: qui hæres erat: retentæ ſunt.
In Volſcis:Pomptinoq; ne emi quidem potuit: periculum quoq; ab impetu hominum ipſis frumenta-
toribus fuit. Ex ethruſcis frumentum tyberi uenit:eo ſuſtentata eſt plebs. Incommodo bello in tam arctis
commeatibus uerſati forent: ni uolſcos iam mouentes arma peſtilentia ingens inuaſiſſet:ea clade conterri-
tis hoſtium animis: ut etiam: ubi ea remiſiſſet:terrore aliquo tenerentur:& Velitris auxere numerum co-
lonorum romani: & Norbæ in montes nouam coloniam quæ arx in Pomptino eſſet: miſerunt. M. Mi
nutio deinde &. A. Sempronio conſulibus magna uis frumenti ex Sicilia aducta: agitatumq; in ſenatu
quantum plebi daretur. Multi ueniſſe tempus premendæ plebis putabant:recuperandiq; iura:quæ extor
ta ſeceſſione:ac ui patribus eſſent. In primis Martius Coriolauus hoſtis tribunitiæ poteſtatis: ſi anno-
nam:inquit: ueterem uolunt: ius priſtinum reddant patribus:cur ego plebeios magiſtratus: cur Siciniū
pollentem uideo ſub iugum miſſus tanquam a latronibus redemptus? ego ne has indignitates diutius pa
tiar: quam neceſſe eſt? Tarquinium regem:qui non tulerim: Sicinium feram? ſecedat nunc auocet plebē:
patet uia in ſacrum montem alioſq; colles:rapiant frumenta ex agris noſtris: quemadmodum tertio an-
no rapuere:utantur annona: quam furore ſuo fecere:audeo dicere:hoc malo domitos ipſos:potius culto
res agrorum fore quam ut armati per ſeceſſionem coli prohibeant. Haud tam facile dictu eſt: faciendum
ne fuerit: quam potuiſſe arbitror fieri:ut conditionibus laxandi annorum:& tribunitiam poteſtatem:&
omnia inuitis iura impoſita patres demerent ſibi:& ſenatui. Nimis atrox uiſa ſententia eſt: & ira plebem
prope armauit: fame iam ſe ſicut hoſtes peti:cybo uictuq; fraudari:peregrinum frumentum:quæ ſola ali
menta ex inſperato fortuna dederit:ab ore rapi:niſi Gn. Martio uincti dedant̄ tribuni:niſi de tergo plebis
Ro. ſatiſfiat:eum ſibi carnificē nouum exortum: q aut mori:aut ſeruire iubeat. In exeuntem in curia ipe-
tus factus eſſet:ni popportune tribuni diem dixiſſent. Vbi ira eſt ſuppreſſa: ſe iudicē quiſq;: ſe dominum
uitæ neciſq; inimici factū uidebat. Contēptim primo Martius audiebat minas tribunitias:auxilii nō pœ
næ ius datum illi poteſtati:plebiſq; non patrū tribunos eſſe:ſed adeo coorta erat īfenſa plebs:ut unius pœ
na defungendum eſſet patribus. Reſtiterunt tamen aduerſa inuidiaq;:uſiq; ſunt qua ſuis qſq;: qua totius
ordinis uiribus:ac primo tēptata res ē:ſi diſpoſitis clientibus abſterrendo ſingulos a cōcionibus conciliiſ
q; diſiicere rē poſſent: uniuerſi deinde ꝓceſſere:qcqd erat patrum reos dicere ꝑcibus plebem expoſcentes:
unum ſibi ciuē:unum ſenatorē:ſi innocentē abſoluere nollent:ꝓ nocētē darent. Ipſe:cum die dicta nō adeſ
ſet:pſeueratū in ira ē:damnatus abſens in uolſcos exulatū abiit:minitans patriæ:hoſtileſq; iam tum ſpiri-
tus gerens. Venientem uolſci benigne excepere:benigniuſq; in dies colebāt:quo maior ira in ſuos emine-
bat:crebæq; nūc querelæ: nūc minæ ꝑcipiebant̄ hoſpitio utebat̄ Actii Tullii. Longe is tū princeps uolſci
nominis erat romanis ſemp infeſtus:ita cū alterꝫ uetus odium:alterꝫ ira recens ſtimularet: conſilia confe-
runt de Romano bello:haud facile credebant plebē ſuam impelli poſſe: ut totiens infeliciter tēptata arma
caperent:multis ſæpe bellis:peſtilentia poſtremo amiſſa iuuentute fractos ſpiritus eſſe:arte agēdū in exo-
leto iam uetuſtate odio:ut recēti aliqua ira exacerbarent̄ animi. Ludi forte ex inſtauratione magni Romæ
parabant̄:Inſtaurandis hæc cā fuerat ludis:mane ſeruum qdam paterfamiliæ nondnm cōmiſſo ſpectacu-
lo ſub furca cæſum medio egerat circo:cœpti inde ludi:uelut ea res nihil ad religionem ptinuiſſet:haud ita
multo poſt. T. Latino de plebe homini ſomnium fuit. uis Iuppiter dicere ſibi ludi pſultorem diſplicuiſſe
niſi magnifice īſtaurarent̄. Ii ludi piculū urbi fore iret:ea conſulibus nunciaret. Quāq̄ haud ſane liber erat
religione animus:uerecundia tamen maieſtatis magiſtratuū timorem uicit: ne in ora hoīum ꝓ ludibrio
abiret:magno illi ea cunctatio ſtetit:filiū nāq; īt͡ra paucos dies amiſit:cuius repente cladis: ne cauſa dubia
eſſet: ægro animi eadē illa in ſomniis obuerſata ſpecies uiſa eſt rogare ſat in magnam ſpreti numinis habe-
ret mercedem? maiorem inſtare:ni eat propere:ac nunciet cōſulibus:iam præſentior res erat: cunctantē ta
mē ac prolatātem ingens uis morbi adorta eſt debilitate ſubita:tum enimuero deorum ira admonuit:feſ-
ſus igitur malis præteritis inſtantibuſq; conſilio propinquorum adhibito:cum uiſa atq; audita & obſer-
uatum totiens ſomno Iouem:minas iraſq; cæleſtes repſentatis caſibus ſuis expoſuiſſet:cōſenſu inde haud
dubio omnium: qui aderant:in forum ad conſules lectica defertur:inde in curiam iuſſu conſulum dela-
tus:eadem illa cum patribus ingenti omnium admiratione enarraſſet:ecce aliud miraculū:qui captus om
nibus membris delatus in curiam eſſet:eum functum officio pedibus ſuis domum rediſſe traditum me-
moriæ eſt. Ludi quam ampliſſimi ut fierent. Senatus decernit:ad eos ludos auctore Actio Tullio uis ma
gna uolſcorum uenit. Priuſquam committerentur ludi. Tullius:ut domi compoſitum cum Martio fue-
rat:ad conſules uenit:dicit eſſe:quæ ſecreto agere de Repu. uelit arbitris remotis. Inuitus:inquit:quos ſe-
qui iuſſi de meis ciuibus loquor: non tamen admiſſum quicquam ab iis criminatum uenio: ſed cautum
ne admittant: nimio pluſquam uelim noſtrorum ingenia ſunt mobilia:multis id cladibus ſenſimus: qp
pe qui non noſtro merito: ſed ueſtra patientia incolumes ſumus:magna hic uolſcorum multitudo eſt:
ludi ſunt:ſpectaculo intenta ciuitas erit:memini quid per eandem occaſionem ab ſabinorum iuuētute in

Menenii īteritus
T. Greganius
P. Minutius cōſul.
M. Minutius
A. Sēpronius coſ.
Martio a tribunis dies dicit̄
Dānat̄ abſens Marti⁹ coriolanus
Plu. Tulliū Amphidium uocat.
T. Latinus Lactanti⁹ L. Atiniū appellat
Attur de monum pſtigias

hac urbe cõmiſſum ſit:horret animus:neqd inconſultos ac temere fiat:hæc noſtra ueſtraqꝫ cã primum di
cenda uobis conſulibus ratus ſum:qđ ad me attinet:extemplo hinc domum abire in aĩo eſt:ne cuius facti
dictiqꝫ contagione præſens uiolet:hæc locutus abiit. Conſules cũ ad patres rem dubiam ſub auctore certo
detuliſſent:auctor magis:ut fit:quã res ad pcauendũ uel ex ſupuacuo mouit:factoqꝫ ſenatuſconſulto:ut ur
be excederent uolſci: pcones dimittunt: qui oẽs proficiſci ante noctem iuberent. Ingens pauor primo di-
ſcurrentes ad ſuas res tollendas in hoſpitia pculit:proficiſcentibus deĩde indignatio aborta: ut cõſceleratos
contaminatoſqꝫ ab ludis feſtis diebus cœtu quodãmodo hominũqꝫ deorũqꝫ abactos. Cum ppe continua
to agmine irent:pgreſſus Tullius ad caput ferentinum:ut qſqꝫ eueniret: primores eoꝝ excipiens q̃rendo
indignandoqꝫ:& eos ipſos ſedulo audientes ſecũda iræ uerba:& p eos multitudinem aliã in ſubiectũ uiæ

Actii Tullii orõ ad ſuos

cãpum deduxit. Ibi in concionis modũ orationem exorſus. Veteres Po. Ro. iniurias cladeſqꝫ gentis uol-
ſcoꝝ:ut oĩa:inqt:obliuiſcamini alia:hodiernã hanc contumeliam quo tandem aĩo fertis? qua p noſtram
ignominiã ludos cõmiſcere:an nõ ſenſiſtis triũphatum hodie de uobis eſſe? uos oĩbus ciuibus: peregrinis
tot finitimis populis ſpectaculo abeuntes fuiſſe? ueſtras coniuges:ueſtros liberos traductos p ora hoĩum
qd eos:q audiuere uocem præconis? qd qui:uos uidere abeũtes? qd eos:q huic ignominioſo agmini fuere
obuii:exiſtimaſſe putatis:niſi aliqđ profecto nefas eſſe: quod ſi ĩterſimus ſpectaculo: uiolaturi ſimus lu-
dos:piaculũqꝫ merituri:ideo nos ab ſede pioꝝ:cœtu concilioqꝫ abigi:qd inde illud non ſuccurrit? uiuere
nos:qui maturauimus proficiſci:ſi hæc profectio & nõ fuga eſt:& hanc urbẽ uos non hoſtiũ duceris? ubi
ſi unum diẽ morati eſſetis:moriendũ oĩbus fuit? & bellũ uobis indictũ eſt magno illoꝝ malo:q indixere:
ſi uiri eſtis. Ita & ſua ſponte iraꝝ pleni & incitati domos inde digreſſi ſunt: inſtigandoqꝫ ſuos qſqꝫ popu-

Actius Tulli⁹ & Martius Coriolanus belli duces

los effecere:ut oẽ uolſcũ nomen deficeret. Impatores ad id bellũ de omniũ populoꝝ ſñia lecti Actius Tul-
lius & Gn. Martius exul Romanus:in quo aliquãto plus ſpei repoſitum:q̃ ſpem nequaq̃ fefellit: ut facile
appareret ducibus ualidiorẽ:quã exercitu rem Romanã eſſe. Circeios profectus primũ colonos inde Ro-
manos expulit:liberãqꝫ eam urbẽ uolſcis tradidit:inde in latinã uiam trãſuerſis tramitibus trãſgreſſus. Sa

Bolam quoqꝫ Diony. ait a Martio occupatã.

tricũ Longulam Poluſtiã Coriolos Nollã:hæc romanis oppida ademit:inde Lauiniũ recepit: tunc dein-
ceps Corbionẽ Veteliam Trebiũ Labicos pedum cepit:poſtremũ ad urbem a Pedo ducit:& ad foſſas clu-
uillas quinqꝫ ab urbe millia paſſuũ caſtris poſitis populatur inde agrum Ro. cuſtodibus inter populato-
res miſſis:q patricioꝝ agros intactos ſeruarent: ſiue infenſus magis plebi:ſiue ut diſcordia inter patres ple
bẽqꝫ oriret:quæ pfecto orta eſſet:adeo tribuni ferocẽ p ſe plebem criminando in primores ciuitatis inſti-
gabant:ſed externus timor maximum concordiæ uinculum:q̃uis ſuſpectos infeſtoſqꝫ iter ſe iungebat ani
mos: Id modo non conueniebat:qđ ſenatus conſuleſqꝫ nuſq̃ alibi ſpem:quam in armis ponebant: plebs

Sp. Nauci⁹ & Sex. furi⁹ cõſ. M. Minuti⁹ Poſt cõmunus Sp. Largius. P. Pinarius Q. Supplicius

oĩa:quam bellum malebat. Sp. Naucius iam & Sex. Furius conſules erant:eos recenſentes legiones:præ-
ſidia p muros aliaqꝫ:in quibus ſtationes uigiliaſqꝫ eſſe placuerat:loca diſtribuentes: multo ingens pacem
poſcentium multitudo primum ſeditioſo clamore conterruit:deinde uocare ſenatum: referre de legatis ad
Gn. Martium mittendis coegit. Acceperũt relationem patres:poſteaquam apparuit labore plebis animos
miſſiqꝫ de pace ad Martium oratores:atrox reſponſum rettulerunt. Si uolſcis ager redderetur:poſſe agi de
pace:ſi præda belli p otium frui uelit:memorem ſe & ciuium iniuriæ:& hoſpitum beneficii: anniſurum
ut appareat exilio ſibi irritatos non fractos animos eſſe. Iterum deinde iidem miſſi non recipiuntur in ca-
ſtra. Sacerdotes quoqꝫ ſuis inſignibus uelatos iſſe ſupplices ad caſtra hoſtium traditum eſt:nihilo magis:
quam legatos flexiſſe animum. Tum matronæ ad Veturiam matrem Coriolani Volumniãqꝫ uxorẽ
frequentes coeunt:id publicum conſilium an mulieribus timor fuerit:parum inuenio:peruicere certe: ut
& Veturia magno natu mulier & Volumnia duos paruos ex Martio ferens filios ſecum in caſtra hoſtiũ
irent:& quam armis uiri defendere urbem non poſſent: mulieres precibus lachrymiſqꝫ defenderent. Vbi

Ad Coriolanũ miſſi Sacerdotes Augures & Aruſpices miſſi ut Plu. ait Cõſiliũ ipm & ualeria ortũ ait Plu.

ad caſtra uentum eſt:nunciatumqꝫ Coriolano eſt adeſſe ingens mulierum agmen:ut qui nec publica ma-
ieſtate in legatis:nec in ſacerdotibus tanta effuſa oculis animoqꝫ religione motus eſſet: multo obſtinatior
aduerſus lachrymas muliebres erat:deinde familiarium quidam:qui inſignem mœſticia inter cæteras co-
gnouerat Veturiam inter nurum nepoteſqꝫ ſtantem:niſi me fruſtrantur:inquit:oculi:mater tibi coniunx
qꝫ adſunt & liberi. Coriolanus propere ut amens conſternatus ab ſede ſua:cum ferret matri obuiæ com-
plexum:mulier in iram ex precibus uerſa:ſine priuſquã complexum accipio:ſciam:inqt ad hoſtem:an ad
filium uenerim captiua mater ne in caſtris tuis ſim:in hoc me longa uita infelix ſenecta traxit: ut exulẽ te:
deinde hoſtẽ uiderem? Potuiſti populari hanc terram:q te genuit atqꝫ aluit? non tibi q̃uis infeſto aĩo & mi
naci pueneras ingredieti fines ira cecidit? non cum in conſpectu Roma fuit:ſuccurrit:intra mœnia illa do
mus ac penates mei ſunt? mater coniunx liberiqꝫ? Ergo:ego niſi peperiſſem:Roma non oppugnaret? niſi
filium haberem:libera in libera patria mortua eſſem? Sed ego nihil iam pati:nec tibi turpius:q mihi mi-
ſerius poſſum:nec ut ſim miſerrima:diu futura ſum:de his uideris:quos: ſi pgis: aut ĩmatura mors: aut
longa ſeruitus manet: Vxor deinde ac liberi amplexi:fletuſqꝫ ab omni turba mulieꝝ ortus:& complora-
tio ſui patriæqꝫ fregere tandẽ uiꝝ:cõplexus inde ſuos dimittit:ipſe retro ab urbe caſtra mouit:abductis de
inde legionibus ex agro Ro. inuidia rei oppſſum:piſſe tradũt:alii alio lœto:apud Fabiũ lõge antiqſſimũ
auctorẽ uſqꝫ ad ſenectutẽ eundẽ uixiſſe inuenio:refert certe hãc ſæpe eũ exacta ætate uſurpaſſe uocẽ: mul-
to miſerius ſeni exiliũ eſſe. Nõ inuiderũt laudes ſuas mulieribus uiri Ro. adeo ſine obtrectatione gloriæ
alienæ uiuebat monumento quoqꝫ:qđ eſſet tẽplũ mulieri Fortunæ edificatũ dedicatũqꝫ ẽ. Rediere deinde
uolſci:adiunctis Equis:in agrum Ro. ſed equi Actium Tulliũ haud ultra tulere ducem. Hinc ex certami-

ne uolſci Equi ne imperatorem coniuncto exercitui darent ſeditio: deinde atrox prælium ortum. Ibi fortuna Po. Ro. duos hoſtium exercitus haud minus pnicioſo: quam ptinaci certamine cōfecit: Conſules. T. Sicinius &. C. Aqlius. Sicinio uolſci: Aquilio hernici: nam ii quoq̃ ī armis erant: ꝓuincia euenit eo āno hernici deuicti: cū uolſcis æquo marte diſceſſum eſt. Sp. Caſſius deīde & Proculus Verginius conſules facti: cū hernicis fœdus ictū: agri partes adéptæ: īde dimidiū latinis dimidiū plebi diuiſurus conſul Caſſius erat: adiiciebat huic muneri agri aliq̃tum: quē publicū poſſideri a priuatis criminabat̃. Id multos qdem patrū ipſos poſſeſſores periculo rex̃ ſuax̃ terrebat: ſed & publica patribus ſollicitudo inerat largitione cōſulē piculoſas libertati opes ſtruere. Tum primū lex agraria ꝓmulgata eſt: nunquā deīde uſq̃ ad hanc memoriā ſine maximis motibus rex̃ agitata. Cōſul alter largitōi reſiſtebat auctoribꝰ pribꝰ: nec oī plebe aduerſante: q primo cœperat faſtidire munus uulgatū a ciuibus iſſe ī ſocios: ſæpe deīde & Virginiū conſulē ī cōcióibus uelut uaticinantē audiebat: peſtilēs collegæ munus eē: agros illos ſeruitutē iis: q acceperant: laturos: regno uiā fieri. Quid. n. ita aſſumi ſocios nomēq̃ latinum? qd attiuuiſſet hernicis pauloante hoſtibꝰ capti agri tertiā ptem reddi? niſi ut hæ gētes ꝓ Coriolano duce Caſſium habeant? popularis iā eſſe diſſuaſor & īterceſſor legis agrariæ cœperat: uterq̃ deīde conſul certatim plebi īdulgere: Verginius dicere paſſurum ſe aſſignari agros: dum necui: niſi ciui Ro. aſſignent̃. Caſſius: qa in agraria largitione ambitioſus in ſocios eoq̃ ciuibus uilior erat: ut alio munere ſibi recōciliaret ciuium animos: iubere ꝓ ſiculo frumento pecuniam acceptā retribui populo. Id uero haud ſecus: quā præſentē mercedē regni aſpernata plebs: adeo pp ſuſpicionem inſitā regni uelut abūdarent oīa: munera eius ī animis hominū reſpuebant̃: quem ubi primum magiſtratu abiit: dānatum necatumq̃ cōſtat. Sunt q patrem auctorem eius ſupplicii ferant: eū cognita domi cā uerberaſſe ac necaſſe: peculiūq̃ filii Cereri cōſecrauiſſe: ſignum īde factū eſſe & īſcriptum ex Caſſia familia datum. Inuenio apud quoſdā: idq̃ ꝓpius fidei eſt: a q̃ſtoribus Ceſone Fabio &. L. Valerio diē dictam pduellionis: damnatūq̃ populi iudicio: dirutas publice ædes: ea ē area ante Telluris ædē. Cæterx̃ ſiue illud domeſticum: ſiue publicum fuit iudicium: damnat̃. Seruilio Cornelio. Qu. Fabio conſulibus. Haud diuturna ira populi ī Caſſiū fuit: dulcedo agrariæ legis ipſa per ſe dempto auctore: ſubibat animos: accenſaq̃ ea cupiditas eſt malignitate patrum: q deuictis eo anno uolſcis: equiſq̃ militē præda fraudauere: qcquid captum ex hoſtibus eſt: uendidit Fabius conſul: ac redegit ī publicum: Inuiſum erat Fabiū nomen plebi propter nouiſſimum conſulem: tenuere tamē patres: ut cum. L. Aemylio Ceſo Fabius conſul crearetur: eo infeſtior facta plebs. Seditio domeſtica bellū externum exſciuit: bello deīde ciuiles diſcordiæ ītermiſſæ: uno animo patres ac plebs rebellantes uolſcos & equos duce Aemylio proſpera pugna uicere: plus tamen hoſtium fuga: quā prælium abſumpſit: adeo ptinaciter fuſos inſecuti ſunt equites. Caſtoris ædes eodem anno idibus quintilibus dedicata eſt: uota erat latino bello Poſthumio dictatore: filius eiꝰ duumuir ad idipſum creatus dedicauit. Sollicitati & eo anno ſunt dulcedine agrariæ legis animi plebis. Tr. Pl. popularem pōteſtatē lege populari celebrant: patres ſatis ſuperq̃ gratuiti furoris in multitudine credentes eſſe: largitiones temeritatiſq̃ inuitamenta horrebant: acerrime patribus duces ad reſiſtendum conſules fuere. Ea igit̃ pars reipublicæ uicit: nec in præſens modo: ſed ī ueientem etiam annum. M. Fabium Ceſonis fratrem: & magis īuiſum alterum plebi accuſatione. Sp. Caſſii. L. Valerium conſulem dedit. Certatum eo quoq̃ anno cum tribunis eſt: uana lex: uaniq̃ legis auctores iactando irritum munus facti. Fabium īde nomen ingens poſt tres continuos cōſulatus: unoq̃ uelut tenore omnes expertos tribuniciis certaminibus habitum: itaq̃ ut bene locatus manſit ī ea familia aliquādiu honos. Bellum inde ueiens initū: & uolſci rebellarunt: ſed ad bella externa prope ſupererant uires: abutebanturq̃ iis īter ſemetipſos certando. Acceſſere ad ægras iam omnium mentes prodigia cæleſtia prope quottidianas in urbe agriſq̃ oſtentātia minas: motiq̃ ira numinis cauſam nullam aliam uates canebant: publice priuatimq̃ nunc extis: nunc per aues cōſulti quam haud rite ſacra fieri: qui terrores eo euaſere: ut Oppia uirgo ueſtalis damnata inceſti pœnas dederit. Qu. Fabius inde &. C. Tullius conſules facti: eo anno non ſegnior diſcordia domi: & bellum foris atrocius fuit. Ab Equis arma ſumpta. Veientes quoq̃ agrum Romanox̃ populantes inierunt. Quorum bellox̃ creſcente cura Ceſo Fabius & Sp. Furius conſules fiunt. Artonam latinam urbem equi oppugnabant: ueientes pleni iam populationum Romam ipſam ſe oppugnaturos minitabantur: q terrores cum compeſcere deberent: auxere inſuper animos plebis: redibatq̃ non ſua ſponte plebi mos detrectandi militiam: ſed. Sp. Publius Licinius Tr. Pl. ueniſſe tempus ratus per ultimam neceſſitatem legis agrariæ patribus iniungendæ: ſuſceperat rem militatem impediendam. cæterum tota inuidia tribunitiæ poteſtatis uerſa in auctorem eſt: nec in eum conſul acrius: quam ipſius eius collegæ coorti ſunt: auxilioq̃ eorum delectum conſules habent. Ad duo ſimul bella exercitus ſcribitur ducendus: Fabio in ueientes: In equos Spurio datur: & in equis quidem nihil dignum memoria geſtum eſt: Fabio aliquanto plus negoti cum ciuibus: quam hoſtibus fuit. Vnus ille uir ipſe conſul rēpublicam ſuſtinuit: quam exercitus odio conſulis: quantum ī ſe fuit: prodebat: Nam cum cōſul præter cæteras imperatorias artes: quas parādo gerendoq̃ bello ædidit plurimas: ita inſtruxiſſet aciem: ut ſolo equitatu emiſſo exercitum hoſtium funderet: inſequi fuſos pedes noluit: nec illos & ſi non adhortatio inuiſi ducis: ſuum ſaltem flagitium: & publicum in præſentia dedecus: poſtmodum periculū, ſi aīus hoſti rediſſet: cogere potuit gradū accelerare: aut ſi aliud nihil inſtare inſtructos: Iniuſſu ſigna referunt: mœſtiq̃ crederes uictos: execrātes nūc īperatorē: nūc nauatam ab equite operam redeunt in caſtra. Nec huic tam peſtilenti exemplo remedia ulla ab īperatore quæſita ſunt: adeo excellētibus ingeniis citius defuerit ars: qua ciuem regant: quam qua hoſtem ſuperent.

Plu. uergiliam coriolam cōiugem & nō uolummam uocat.

T. Sicinius &. G. aqlius conſ.

SP. Caſſius & proculus uerginiꝰ cōſ.

Pria lex agraria

SP. caſſii dānatio

Seruilius Corneliꝰ &. Q. Fab. conſul.

L. Aemiliꝰ Cæſo fabius conſul

M. Fab. L. Valerius cō.

Oppia ueſtalis dānat̃.

Q. fab. &. SP. furiꝰ conſul

M. Fabiꝰ & Gn. Maniliꝰ coſ.

Conſul Romam rediit non tam belli gloria aucta: quam irritato exacerbatoq; ī ſe militū odio obtinuere
tn̄ patres: ut ī fabia gente cōſulatus maneret. M. Fabium cōſulē creant: Fabio collega. Gn. manilius dat̄.
Et hic annus tribunū auctorē legis agrariæ habuit. T. Pōtificiꝰ fuit: is eadē uiam uelut ꝓceſſiſſet. Sp. Lici
nio īgreſſus: delectū pauliſper īpediit. Perturbatis iteꝝ patribus. Ap. claudius uictā tribunitiam ptātem di
cere priore anno ī pſentia: Reipub. exēplo ī ppetuum: q̄do inuentum ſit: ſuis ipſam uiribus diſſolui: neq;
n. unq̄ defutuꝝ: q ex collega uictoriā ſibi: & gratiā melioris partis bono publico uelit eſſe q̄ſitā: & plures:
ſi pluribus opus ſit tribunos ad auxiliū conſulū paratos fore: & unū uel aduerſus oēs ſatis eē: darēt mō &
cōſules & primores patrū opam: ut ſi minus oēs aliquos tn̄ ex tribunis reipu. ac ſenatui cōciliarēt. Præce
ptis Appii moniti patres uniuerſi comiter ac benigne tribunos appellare: & cōſulares: ut cuiq; eoꝝ priua
tim aliqd iuris aduerſus ſingulos erat: partim gratia: partim auctoritate obtinuere: ut tribunitiæ ptātis ui
res ſalubres uellēt reipu. eē: nouēq; tribunoꝝ aduerſus unū moratorem publici cōmodi auxilio: delectum
cōſules habēt. Inde ad ueiens bellum ꝓfecti: quo undiq; ex Ethruria auxilia cōuenerāt: nō tā ueientiū gra
tia cōcitata: quā qd ī ſpem uētum erat diſcordia īteſtina diſſolui rē Ro. poſſe: pricipeſq; ī oīum Ethruriæ
populoꝝ cōciliis fremebāt: æternas opes eē romanas: niſi īter ſemetipſi ſeditionibus ſæuiant: id unū uene
num eā labē ciuitatibus opulētis reptam: ut magna impia mortalia eēnt: diu ſuſtētatū id malum partim
patrū cōſiliis: parti patiētia plebis: iā ad extrema ueniſſe: duas ciuitates ex una factas: ſuoſq; cuiq; parti ma
giſtratus ſuas leges eē: primum ī delectibus ſæuire ſolitos: eoſdē in bello tn̄ parere ducibus: q̄licunq; urbis
ſtatu manēte diſciplina militari ſiſti potuiſſe: iam non parēdi magiſtratibus morē: ī caſtra quoq; romanū

Cur uictis eqs quū duobus locis ethruſcos ꝓuinciā Fabio datū ſupbiꝰ dixeris

militē ſeq. Proximo bello ī ipſa acie: ī ipſo certamine cōſenſu exercitus traditā ultro uictoriā uictis equis:
ſigna deſerta: īperatorē ī acie relictū: iniuſſu ī caſtra reditum: ꝓfecto ſi īſtetur: ſuo milite uinci Romam poſ
ſe: nihil aliud opus eē quā indici oſtēdiq; bellum: cætera ſpōte ſua fata: & deos geſturos. Hæ ſpes Ethru
ſcos armauerant multis īuicē caſibus uictos uictoreſq;. Cōſules quoq; romani nihil ꝑterea aliud: quam
ſuas uires: ſua arma horrebāt: memoria peſſimi ꝓximo bello exēpli terrebat: ne rem cōmitterent: eo ubi
duæ ſimul acies timēdæ eſſent: itaq; caſtris ſe tenebant tam ancipiti ꝑiculo auerſi: diē tpſq; forſitan ipſum
lenituꝝ iras ſanitatēq; animis allatuꝝ. Veiēs hoſtis ethruciſq; eo magis ꝑpropere ageř: laceſſere ad pugnā
primo obequitādo caſtris: prouocādoque: poſtremo ut nihil mouebat tam cōſules ipſos: quā exercitū in
crepādo: ſimulationē inteſtinæ diſcordiæ remediū timoris inuētū: & cōſules magis nō cōfidere: quā non
credere ſuis militibus: nouū ſeditionis genus ſilentiū otiumque inter armatos. Ad hæc in nouitatē generis
originiſq; tā falſa: q̄ uera iacere. Hæc cū ſub ipſo uallo portiſq; ſtreperēt. Haud ægre cōſules pati: at īperitæ
multitudini nunc indignatio: nunc pudor pectora uerſare: & ab inteſtinis auertere malis: nolle inultos ho
ſtes: nolle ſucceſſum non patribus: non cōſulibus: externa & domeſtica odia certare ī animis: tādem ſupe
rant externa: adeo ſuperbe īſolenterq; hoſtis eludebat: frequentes ī prætorium conueniūt: poſcunt pugnā:
poſtulant: ut ſignum detur. Cōſules uelut deliberabundi capita conferunt: diu colloquuntur: pugnare cu
piebant: ſed retro reuocāda & addenda cupiditas erat: ut aduerſando remorandoq; īcitato ſemel militi ad
derent īpetum. Redditř reſponſum īmaturam rem agi: nondum tēpus pugnæ eſſe: caſtris ſe tenerent: edicūt
īde: ut abſtineant pugna: ſiqs iniuſſus pugnauerit: ut ī hoſtem animaduerſuros: ita dimiſſis: quo minꝰ con
ſules uelle credunt: creſcit ardor pugnandi: accendunt īſuper hoſtes ferocius multo: ut ſtatuiſſe non pugna
re conſules creditum ē: quippe impune ſe inſultaturos: non credi militi arma: rem ad ultimum ſeditionis
erupturam: finemq; ueniſſe Romano īperio. His fræti occurſant portis: ingerunt probra: ægre abſtinent:
qui caſtra oppugnēt. Enimuero non ultra contumelia pati romanus poſſe: totis caſtris undiq; ad conſu
les curritur: non tam ſenſim ut ante per centurionum principes poſtulant: ſed paſſim omnes clamoribus
agunt: matura res erat tergiuerſantur tamen. Fabius deīde ad creſcentem tumultū iam metu ſeditionis col
lega concedente: cum ſilentium claſſico feciſſet: ego iſtos Manili poſſe uincere ſcio: uelle ne ſcirem: ipſi fece
runt: itaq; certum atq; decretum eſt non dare ſignum: niſi uictores ſe redituros ex hac pugna iurent: conſu
lem Romanum miles ſemel in acie fefellit: deos nunquam fallet. Centurio erat. M. Flauoleius īter primo

Attur pugnādi cupiditatē

res pugnæ flagitator: uictor: inquit. M. Fabi reuertar ex acie: ſi fallat: Iouem patrem Gradiuumq; Mar
tem alioſq; iratos inuocat deos: inde deiceps omnis exercitus in ſe quiſq; iurat. Iuratis datur ſignum: ar
ma capiunt: eunt in pugnam iraꝝ ſpeiq; pleni nunc iubent ethruſcos probra iacere: nunc armato ſibi qſ
q; lingua promptum hoſtem offerri. Omnium illo die: qua plebis: qua patrum eximia uirtus fuit: fabia
gens maxime enituit: multis ciuilibus certaminibus infenſos plebis animos illa pugna ſibi recōciliare ſta
tuunt: inſtruitř acies. Nec ueiens hoſtis ethruſcæq; legiones detrectant: prope certa ſpes erat: non magis ſe
cum pugnaturos: quam pugnauerint cum equis: maius quoq; aliquod ī tam irritatis animis: & occaſiōe
ancipiti haud deſperandum eſſe facinus: res aliter longe euenit: nam non alio ante bello infeſtior romanus

Immo cū ethruſcis ſi uera ſuꝑbius dixiſti. Q. Fabii interitus

adeo hīc contumeliis hoſtes: hinc conſules mora exacerbauerant: præliū iniit. Vix explicandi ordinis ſpa
tium ethruſcis fuit: cum pilis īter primam trepidationem abiectis temere magis: quam emiſſis: pugna iā
ad manus: iam ad gladios: ubi mars eſt: atrociſſimus uenerat. Inter primores genus Fabium inſigne ſpe
ctaculo exēploq; ciuibus erat: ex his. Qu. Fabium: tertio hic anno ante conſul fuerat principem in confer
ctos ueientes euentē ferox uiribus & armoꝝ arte: tuſcus incautum inter multas uerſantē hoſtium manus
gladio ꝑpectus tranſfigit: tælo extracto præceps Fabius in uulnus abiit. Senſit utraq; acies unius uiri ca
ſum: cedebat inde Romanus: cū. M. Fabius cōſul trāſiliit iacētis corpus: obiectaq; parma hoc iuraſtis inq̄
qt milites: fugiētes uos ī caſtra redituros? adeo ignauiſſimos hoſtes magis timetis: quā Iouē Marteq; per

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

quos iuraſtis?at ego iniuratus:aut uictor reuertar:aut ꝓpe te hic. Q. Fabi dimicás cadam:Conſuli tú.C.
Fabius prioris anni cóſul:uerbis ne iſtis frater:ut pugnent:te ípetraturú credis?dii impetrabunt:per quos
iurauere:& nos:ut decet ꝓceres:ut Fabio noíe eſt dignú pugnádo potius:quá adhortando accédamus mi
litum aíos:ſic in primum infeſtis haſtis ꝓuolant duo Fabii:totáq; mouerunt ſecú acié. Prælio ex pte una
reſtituto nihilo ſegnius in altero cornu Manilius cóſul pugná ciebat:ubi ꝓpe ſimilis fortuna eſt uerſata:
ná ut altero cornu. Qu. Fabiú:ſic in hoc ipm cóſulem maniliú iam uelut fuſos agenté hoſtes: & ípigre mi
lites ſecuti ſunt:& ut ille graui uulnere ictus ex acie ceſſit interfectum rati gradú retulere:ceſſiſſentq; loco:ni
cóſul alter cú aliquot turmis eqtum in eá partem citato equo aduectus uiuere clamitans collegam ſe uicto
rem effuſo altero cornu adeſſe:rem inclinatam ſuſtinuiſſet: Manlius quoq; ad reſtituendá aciem ſeipſe co-
ram offert:duoꝶ cóſulú cognita ora accendunt militú aíos:ſimul & uanior iam erat hoſtium acies: dum
abundáte multitudine fræti ſubtracta ſubſidia mittunt ad caſtra oppugnáda:in quæ haud magno certami
ne facto impetu dum ꝑdæ magis:quá pugnæ memores terrerent tps:triarii romani: q primá irruptioné
ſuſtinere nó potuerát:miſſis ad cóſules núciis:quo loco res eént cóglobati ad ꝑtoriú redeunt:& ſua ſponte
ꝑlium ipſi renouant:& Manilius cóſul reuectus in caſtra ad oés portas milite oppoſito hoſtibus uiá clau Manilii
ſerat. Ea deſperatio tuſcis rabiem magis:quá audaciá accendit:ná cum incurſantes quacunq; exitum oſté- cóſulis in
deret ſpes uano aliquotiés ípetu eſſent globus iuuenú in ipm cóſulé inſigné armis inuadit: prima excepta teritus
a circúſtantibus tæla:ſubſtineri deinde uis nequit:cóſul mortifero uulnere ictus cadit:fuſiq; circa oés. Tu-
ſcis creſcit audacia:Romanos terror ꝑ tota caſtra trepidos agit:& ad extrema uentú foret:ni ligati rapto có
ſulis corpore pateſeciſſent una porta hoſtibus uiam:ea erumpunt:cóſternatoq; agmine abeuntes in uicto- Triúphꝰ
rem alteꝶ incidunt cóſulem:ibi iteꝶ cæſi fuſiq; paſſim:uictoria egregia parta:triſtis tamen duobus tá cla- tépeſtiue
ris funeribus. Itaq; cóſul decernente ſenatu triúphum:ſi exercitus ſine imperatore triumphare poſſit:ꝓ exi- repudiatꝰ
mia belli opa ſe paſſuꝶ:reſpondit ſe familia funeſta. Qu. Fabii fratris morte:Rep. ex parte orba:cóſule al- dantur oí
tero amiſſo publico priuatoq; deformé luctu laureá non acceptuꝶ:omni acto triumpho depoſitus trium triúpho
phus clarior fuit:adeo ſpreta in tpe gloria interdú cumulatior redit:funera deinde duo collegæ fratriſq; du- clarior
cit. idé in utroq; laudat:cú cócedendo illis ſuas laudes: ipſe maximá pté eaꝶ ferret. Neq; ímemor eius:qđ
initio cóſulatus imbiberat reconcilandis aíos plebis:ſaucios milites curandos diuidit patribus. fabiis plu
rimi dati:neq; alibi maiore cura habiti:inde populares iam eé Fabii:nec hoc ulla re niſi ſalubri rep. parte.
Igiť nó patrú magis:q̃ plebis ſtudiis. Gn. Fabiꝰ cú. T. Verginio cóſul factus:neq; bella:neq; delectus: neq;
ullam aliá prioré curam agere:quam ut iá aliqua ex arte inchoata concordiæ ſpe:primo quoq; tépore cú
patribus coaleſcerent animi plebis:Itaq; principio anni cenſuit:priuſquá quiſquá agrariæ legis auctor tri-
bunus exiſteret:occuparent patres ipſi ſuum munus facere:captiuum agrum plebi quá maxime æquali-
ter darent:æquum eé habere eos:quorum ſanguine ac ſudore partus ſit. Aſpernati atres ſunt equeſtri quo-
q; qdá nimia gloria luxuriare & euaneſcere uiuidum illud quondá Ceſonis ingeniú:nullæ deinde urbanæ
factiones fuere. Vexabanť incurſionibus equorum latini:eo cú exercitu Ceſo miſſus in ipſoꝶ equorum
agrú depopulandú tranſit. Equi ſe in oppida receperunt:muriſq; ſe tenebant:eo nulla pugna memorabilis
fuit. At a ueiente hoſte clades accepta temeritate alterius cóſulis:actúq; de exercitu foret:ni Ceſo Fabius in
tpe ſubſidio ueniſſet. Ex eo tpe neq; pax:neq; bellum cú ueientibus fuit. Res proxime in formá latrocinii
uenerat:legionibus romanis cedebant in urbem:ubi abductas ſenſerant legiones:agros incurſabant:bellú
quiete:quietem bello inuicé eludentes:ita neq; omitti tota res:neq; perfici poterat:& alia bella aut ꝑſentia
inſtabant:ut ab Equis:Volſciſq; non diutius:quá dolor recens ꝓxime cladis tranſiſſet quieſcentibus: aut
mox moturos ſe apparebat ſabinos ſemp infeſtos Etruriáq; oém. Sed ueiens hoſtis aſſiduus magis: quá Fabia gés
grauis:cótumeliis ſæpius:quam piculo aíos agitabat:quod nullo tpe negligi poterat:aut auerti alio ſine- ueiés bel-
bat. Tum fabia gens ſenatú adiit:cóſul ꝓ gente loquiť. Aſſiduo magis quá magno ꝑſidio:ut ſcitis patres lú ſuſcipit
cóſcripti:bellú ueiens eget:uos alia bella curate:Fabios hoſtes ueientibus date:auctores ſumus tutá ibi ma
ieſtatem Ro. nominis fore:noſtrum id nobis uelut familiare bellum priuato ſumptu gerere in animo eſt:
reſpu. & milite illic & pecunia uacet. Gratiæ ingentes actæ:cóſul e curia egreſſus comitante Fabioꝶ agmi
ne:q in ueſtibulo curiæ ſenatuſconſultum expectátes ſteterant:domum rediit:iuſſi armati poſtero die ad
limé conſulis adeſſe:domos inde diſcedunt. Manat tota urbe rumor:Fabios ad cælú laudibus ferunt:fami
liam unam ſubiſſe ciuitatis onus:ueiens bellum in priuatá curam:in priuata arma uerſum:ſi ſint duæ ro-
boris eiuſdé in urbe gentes depoſcant hæc uolſcos ſibi:illa equos:Po. Ro. pacem tranquillam agente oés
finitimos ſubigi populos poſſe. Fabii poſtero die arma capiunt:quo iuſſi erant:conueniunt. Cóſul plau-
datus egrediens in ueſtibulo gentem oém ſuá inſtructo agmine uidet:acceptus in mediú ſigna ferri iubet.
Nunq̃ exercitus neq; minor numero:neq; clarior fama & admiratione hoíum ꝑ urbé inceſſit. *Sex & .ccc.* *Sed & ccc. fabii*
milites oés patricii:oés unius gentis:quoꝶ neminé ducé ſperneret:egregius quibuſlibet tpibus ſenatꝰ:ibát
unius familiæ uiribus ueienti populo peſtem minitantes:ſequebať turba propria:alia cognatorum ſodali
umq;:nihil medium nec ſpem:nec curá:red ímenſa oía uoluentium aío:alia publica ſollicitudine excitata
fauore & admiratione ſtupens:ire fortes ire fœlices iubent:inceptis euentus pares reddere:conſulatus inde
ac triumphos omnia præmia ab ſe:omnes honores ſperare. Prætereúťbus capitolium arcemq; & alia té-
pla quicquid deorum oculis:quicquid aío occurrit:præcantur:ut illud agmen fauſtum atq; fœlix mittát
ſoſpites breui in patriam ad parentes reſtituant. Incaſſum miſſæ preces: infœlici uia a dextero Iano portæ
carmentalis profecti ad cremeram flumé ꝑueniunt:is opportunus uiſus locus communiendo præſidio.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

L. Aemilius. G. Seruilius

L. Aemylius inde: &. C. Seruilius cõſules facti: & donec nil aliud: quã in populatiõibus res fuit: nõ ad p̄ſidiũ mõ tutandũ Fabii ſatis erant: ſed tota regione: qua tuſcus ager romano adiacet: ſua tuta oĩa: infeſta hoſtium uagantes ꝑ utrunqꝫ finẽ facere. Interuallũ deinde haud magnũ populatiõibus fuit: dum & ueientes: accito ex ethruria exercitu: p̄ſidium cremeræ oppugnãt: & romanæ legiões ab. L. Aemylio cõſule abductæ cominus cũ ethruſcis dimicãt acie: q̄q̄ uix dirigẽdi aciem ſpaciũ ueientibus fuit: adeo ĩter primã trepidationem: dum poſt ſigna ordines introeunt: ſubſidiaqꝫ locãt: inuecta ſubito ab latere romana ala eqtũ nõ pugnæ modo incipiendæ: ſed conſiſtẽdi ademit locũ: ita fuſi retro ad Saxa rubra ibi caſtra habebãt: pacem ſupplices petunt: cuius ĩpetratæ ab inſita aĩs leuitate ante deductũ cremera romanũ præſidiũ pœnituit

Fabiorũ ſucceſſus

Rurſum cũ Fabiis erat ueienti populo ſine ullo maioris belli apparatu certamẽ: nec erant incurſiones mõ in agros aut ſubiti impetus incurſantiũ: ſed aliquotiẽs æquo cãpo collatiſqꝫ ſignis certatũ: genſqꝫ una Po. Ro. ſæpe ex opulentiſſima: ut tum res erant: ethruſca ciuitate uictoriã tulit. Id primo acerbũ indignũqꝫ ueientibus eſt uiſum: inde cõſilium ex renatũ inſidiis ferocẽ hoſtem captandi: gaudere ẽt multo ſucceſſu Fabiis audaciã creſcere: itaqꝫ & pecora p̄dantibus aliquotiẽs uelut caſu incidiſſent obuiã acta: & agreſtiũ fuga uaſti relicti agri: & ſubſidia armatoꝝ ad arcendas populationes miſſa: ſæpius ſimulato: quã uero bello

Fabii oẽs ad unum ceduntur

refugerunt. Iamqꝫ fabii adeo contẽpſerant hoſtẽ: ut ſua inuicta arma neqꝫ loco: neqꝫ tpe ullo crederẽt ſuſtineri poſſe: hæc ſpes prouexit ut ad cõſpecta ꝓcul a cremera magno campi ĩteruallo pecora: q̄q̄ rara hoſtiũ apparerent arma: decurrerent: & cũ improuidi effuſo curſu inſidias circa ipſum iter locatas ſupaſſent: palanteſqꝫ paſſim uaga: ut fit: pauore iniecto raperent pecora: ſubito ex inſidiis cõſurgitur: & aduerſi & undiqꝫ hoſtes erant. Primo clamor circũlatus exterruit: deinde tæla ab omni parte accedebant: coeuntibuſqꝫ ethruſcis iam cõtinenti agmine armatoꝝ ſepti: quo magis ſe hoſtis inferebat: cogebant breuiore ſpatio: & ipſi orbẽ colligere: quæ res paucitatẽ eoꝝ inſignẽ: & multitudinẽ ethruſcoꝝ multiplicatis in arcto ordinibus faciebat: tum omiſſa pugna: quã in oẽs partes parem intẽderat: in unũ locũ ſe oẽs inclinãt: eo niſi corporibus armiſqꝫ rupere cuneo uiã: duxit uia in æditũ leniter collẽ: inde primo reſtitere: mox ut reſpirandi ſuperior locus ſpaciũ dedit: recipiendiqꝫ a pauore tãto aĩum pepulere ẽt ſubeuntes: uincebatqꝫ auxilio loci paucitas: ni iugo circũmiſſus ueiens in uerticẽ collis euaſiſſet. Ita ſuperior rurſus hoſtis factus: Fabii cæſi: ad unum omnes preſidiumqꝫ expugnatum. ccc. vi. periſſe ſatis conuenit: unum prope puberem ætate relictum ſtirpẽ genti Fabiæ: dubiiſqꝫ rebus po. Ro. ſæpe domi belliqꝫ maximũ futurũ auxiliũ. Cum hæc accepta clades eẽt: iam. C. Horatius &. T. Menenius conſules erãt: Menenius aduerſus tuſcos uictoria elatos

G. Horatius. T. Meneniuſ cõſul. A. Verginiuſ &. SP. Seruilius conſul.

cõfeſtim miſſus: tum quoqꝫ male pugnatũ eſt: & ianiculum hoſtes occupauere: obſeſſaqꝫ urbs foret ſuper bellum annona premẽte: tranſierãt enim ethruſci tyberim: ni Horatius conſul e uolſcis eẽt reuocatus: adeo qꝫ id bellũ ipſis inſtitit mœnibus: ut primo pugnatũ ad ſpei ſit æquo marte: iterum ad portam collinam: ibi quãquam paruo momẽto ſuperior Ro. res fuit: meliorem tamen militẽ recepto priſtino animo in futura prælia id certamẽ fecit. A. Verginius: &. SP. Seruilius cõſules fiunt. Poſt acceptã proximam pugnæ cladem ueientes abſtinuere acie: populationes erant: & uelut ab arce ianiculi paſſim in Ro. agrum impe°dabant: nõ uſquã pecora tuta: nõ agreſtes erant: capti deinde eadẽ arte ſunt: qua cœperant Fabios. Secuti dedita opera paſſim ad illecebras ꝓpulſa pecora præcipitauere in ĩſidias: quo plures erant: maior cædes fuit: ex hac clade atrox ira maioris cladis cauſa: atqꝫ initiũ fuit: traiecto enim nocte tyberi caſtra Seruilii cõſulis adorti ſunt oppugnare: inde fuſi magna cæde in ianiculũ ſe ægre receperunt. Confeſtim cõſul & ipſe trãſit tyberim: caſtra ſub ianiculo cõmunit: poſtero die luce orta nõ nihil & heſterna felicitate pugnæ ferox: magis tamẽ inopia frumẽti: quãuis p̄cipitia: dum celeriora eſſent: agebant cõſilia temere aduerſo ianiculo ad caſtra hoſtiũ aciẽ erexit: fœdiuſqꝫ inde pulſus: quã pridie pepulerat: interuẽtu collegæ ipſe exercituſqꝫ ẽ ſeruatus: inter quas acies ethruſci cũ inuicem his atqꝫ illis terga darent occidione occiſi: ita oppreſum temeritate felici ueiens bellum. Vrbi cũ pace laxior ẽt annona rediit: & aduecto ex Campania frumẽto: & poſteaq̃

Ethruſci Verem q ianiculũ occupa‑rant ceſi ſunt. T. Menenio diem. T. Statio dicit. L. Cæditio dies dicta

timor ſibi cui futuræ inopiæ abiit eo quod abditum fuerat ꝓlato: Ex copia deinde ocioqꝫ laſciuere rurſus animi & priſtina mala: poſteaq̃ foris deerant: domi quærere: tribuni plebem agitare ſuo ueneno agraria lege in reſiſtentes incitare patres: nec in uniuerſos modo: ſed in ſingulos. Qu. Conſidius &. T. Genutius auctores agrariæ legis. T. Menenio diẽ dicunt: inuidiæ erat amiſſum Cremeræ p̄ſidium: cũ haud ꝓcul inde ſtatiua cõſul habuiſſet: eã oppreſſit: cũ patres haud minus quã ꝓ Coriolano annixi eſſent & patris Agrippæ fauor haud dum exoleuiſſet. In mulcta tẽperarũt tribuni: cũ capitis anqſiſſent: duo milia æris dãnato mulctã edixerũt: ea in caput uertit: negant tuliſſet ignominiã ægritudinẽqꝫ: inde morbo abſumptũ eẽ: ali° inde reus. SP. Seruili° ut cõſulatu abiit Gaio Nautio & publio Valerio conſulibus initio ſtatim anni ab L. Cæditio &. T. Statio tribunis die dicta: nõ ut Menenius p̄cibus ſuis aut patrũ: ſed cũ multa fiducia ĩnocentiæ gr̃aqꝫ tribinitios ĩpetus tulit: & huic p̄liũ cũ tuſcis ad ianiculũ erat crimini: ſed feruidi animi uir ut in publico periculo ante: ſic tũ in ſuo nõ tribunos mõ ſed plebẽ orõne feroci refutando, exprobrãdoqꝫ. T. Menenii dãnationẽ: mortẽqꝫ: cuius patris munere reſtituta quõdã plebs: eos ipſos: quibus cum ſæuiret magiſtratus eas leges hr̃et: piculũ audacia diſcuſſit: iuuit & Verginius collega teſtis productus p̄ticipãdo laudes magis tamẽ menenianũ: adeo mutauerant aĩum: ꝓfuit iudiciũ: Certamina domi finita: ueiens bellum exortũ: qbus ſabini arma cõiũxerant. P. Valerius cõſul: accitis latinoꝝqꝫ auxiliis: cum exercitu Veios miſſus: caſtra ſabina: quæ pro mœnibus ſocioꝝ locata erant confeſtim aggredit̃: tãtãqꝫ trepidationẽ iniecit ut dum diſpſi alii: alii manipulatĩ excurrũt ad arcẽdã hoſtiũ uim: ea porta: ubi ſignũ intulerat caperet̃: ĩtrauallũ deinde cædes magis q̃ p̄liũ eẽ tumultus e caſtris in urbẽ penetrat tanq̃ Veiis captis ita pauidi ueiẽtes

ad arma currunt:pars ſabinis eunt ſubſidio:pars romanos toto ĩpetu intẽtos ĩ caſtra adoriunt̃: pauliſper
auerſi turbatiqꝫ ſunt:deinde & ipſi utroqꝫ uerſi ſignis reſiſtũt:& eques ab cõſule immiſſus tuſcos fundit fu
gatqꝫ eadẽqꝫ hora duo exercitus:duæqꝫ potẽtiſſimæ & finitimæ gẽtes ſuperatæ ſunt. Dum hæc ad Veios
gerunt̃:uolſci equiqꝫ in latino agro poſuerat caſtra populatiqꝫ fines erant eos:per ſe ipſi latini aſſũptis her
nicis ſine romano aut duce aut auxilio caſtris exuerunt:ingenti p̄da p̄ter ſuas recuperatas res potiti ſunt:
miſſus tamẽ ab roma cõſul in uolſcos. C. Nautius. mos:credo:nõ placebat ſine romano duce exercituqꝫ
ꝓpriis ſocios uiribus cõſiliiſqꝫ bella gerere nullũ genus calamitatis cõtumeliæqꝫ nõ æditũ in uolſcos ẽ:nec
tamẽ perlici potuere:ut acie dimicarent. L. Furius inde &. C. Manilius conſules Manilio Veientes ꝓuin
cia euenit:nõ tamẽ bellatũ induciæ in annos. xl. petentibus datæ frumẽto ſtipendioqꝫ imperato. Paci ex
ternæ confeſtim cõtinuatur diſcordia domi:agrariæ legis tribunitiis ſtimulis plebs furebat:conſules nihil
Menenii dãnatione:nihil periculo deterriti Seruilii ſumma ui reſiſtunt:abeũtes magiſtratu conſules Genu
tius tribunus plebis arripuit. L. Aemilius & Opiter Verginius cõſulatũ ineunt. Vopiſcũ Iulium ꝓ Vergi
nio in qbuſdam annalibus cõſulẽ inuenio. Hoc anno quoſcũqꝫ cõſules habuit:rei ad populũ Furiꝰ & Ma
nilius:circũeant ſordidati nõ plebũ magis:quã iuniores patrũ:ſuadent:monẽt:honoribus & adminiſtra
tione reipu. abſtineãt:cõſulares uero faſces:p̄textã:curulẽqꝫ ſellã:nihil aliud quã pompã funeris putẽt:cla
ris inſignibus uelut infulis uelatos ad mortẽ deſtinari:ꝙ ſi cõſulatus tanta dulcedo ſit, iã nunc ita in ani
mũ inducãt:conſulatũ captũ & oppreſſum ab tribunitia ptãte eẽ:cõſuli uelut apparitori tribunitio oĩa ad
nutũ impiũqꝫ tribuni agẽda eẽ:ſi ſe cõmouerit:ſi reſpexerit p̄res:ſi aliud:ꝙ plebẽ eẽ in rep. crediderit:exiliũ
Gn. Martii:Menenii dãnationẽ:& mortẽ ſibi ꝓponant ante oculos. His accenſi uocibus p̄res cõſilia inde
nõ publica:ſed in priuato:ſeductaqꝫ a pluriũ cõſcientia habuere:ubi cũ id mõ conſtaret iure an iniuria eri
piendos eſſe reos:atrociſſima quæqꝫ maxime placebat ſñia:nec auctor q̃uis audaci facinori deerat. Igit̃ iu
dicii die cũ pleps in foro erecta expectatione ſtaret mirari primo ꝙ nõ deſcẽderet tribunus:deinde cũ iam
mora ſuſpectior fieret:deterritũ a primatibus credere & deſertã ac ꝓditã publicã cãm q̃ri:tandẽ:q obſerua
ti ueſtibulo tribuni fuerant:nũciant domi mortuũ inuentũ:ꝙ ubi ĩ totã cõcionẽ ꝑtulit rumor:ſicut acies
fundit̃ duce occiſo:ita dilapſi paſſim alii alio:p̄cipuus pauor tribunos inuaſerat : quã nihil auxilii ſacra
tæ leges haberent morte collegæ monitos. Nec ſatis p̄res moderate ferre lætiϲiã:adeoqꝫ neminẽ noxæ pœ
nitebat:ut ẽt ĩſontes feciſſe uideri uellent:palãqꝫ ferret̃ malo domandã tribunitiã ptãtem. Sub hac peſſimi
exẽpli uictoria delectus edicit̃:pauentibuſqꝫ tribunis ſine interceſſione ulla cõſules rẽ peragũt. Tum uero
iraſci plebs tribunorũ magis ſilẽtio:quã cõſulũ imperio:& dicere actũ eſſe de libertate ſua: rurſus ad anti
qua reditũ:cũ Genutio una mortuã ac ſepultã tribunitiã ptãtem:aliud agendũ ac cogitãdum qũo reſiſtat̃
p̄ribus:id hoc unũ cõſiliũ eẽ:ut ſe ipſa plebs qñ aliud nihil auxiliũ habeat:defendat:quattuor & uiginti li
ctores apparere cõſulibus:eos ipſos plebis hoĩes nihil contẽptius neqꝫ infirmius:ſi ſint:q cõtẽnãt: ſibi quẽ
qꝫ ea magna atqꝫ horrẽda facere. His uocibus alii alios cũ incitaſſent ad Voleronem Publiũ de plebe homi
nẽ:qa ꝙ ordines duxiſſet:negaret ſe militẽ fieri debere:lictor miſſus eſt a cõſulibus. Voleroꝰ appellat tri
bunos:cũ auxilio nemo eẽt:cõſules ſpoliari hoĩem:& uirgas expediri iubent ꝓuoco inqt ad populũ Vo
lero:qm̃ tribuni ciuẽ Roma. in cõſpectu ſuo uirgis cædi malunt:quam ipſi ĩ lecto ſuo a uobis trucidari:
quo ferocius clamitabat:eo infeſtius circũſcindere & ſpoliare lictor:tum Volero & præualẽs ipſe & adiu
uantibus aduocatis:repulſo lictore:ubi indignantiũ ꝓ ſe acerrimus erat clamor: eo ſe in turbã confertiſſi
mã recipit:clamitãs ꝓuoco & fidẽ plebis ĩploro:adeſte ciues adeſte cõmilitones:nihil eſt quod expectetis
tribunos:qbus ipſis ueſtro auxilio opus eſt. Cõcitati hoĩes ueluti ad p̄liũ ſe expediunt apparebatqꝫ omne
diſcrimẽ adeſſe:nihil quã ſanctũ nõ publici fore:nõ priuati iuris:Huic tantæ tẽpeſtati cũ ſe cõſules obtuliſ
ſent:facile experti ſunt parũ tutã maieſtatẽ ſine uiribus eẽ: uiolatis lictoribus:faſcibus fractis:e foro ĩ cu
riam cõpellunt̃ incerti quatenus Volero exerceret uictoriã. Conticeſcẽte deinde tumultu:cũ ſenatũ uocari
iuſſiſſent querunt̃ iniurias ſuas:uim plebis: Voleronis audaciã: Multis ferociter dictis ſentẽtiis uicere ſe
niores:quibus ira patrũ aduerſus temeritatẽ plebis certari nõ placuit. Voleronẽ amplexa plebs proximis
comitiis tribunũ creat in eũ annũ:q. L. Pinariũ. P. Furiũ cõſules habuit cõtraqꝫ hoĩum opinionẽ:q eũ ue
xandis prioris anni cõſulibus adminiſtraturũ tribunatũ credebant:poſt publicã cãm priuato dolore habi
to:ne uerbo quidẽ uiolatis cõſulibus rogationẽ tulit ad populum:ut plebei magiſtratus tributis comitiis
fierent. Haud parua res ſub titulo prima ſpecie minime atroci ferebatur:ſed quæ patriciis omnẽ poteſtatẽ
per clientiũ ſuffragia creãdi:quos uellẽt:tribunos auferret. Huic actioni gratiſſimæ plebi cũ ſumma ui re
ſiſterent patres:nec quæ una uis ad reſiſtendum erat:ut intercederet aliquis ex collegio:auctoritate aut con
ſulum:aut p̄cipũ adduci poſſet:res tamẽ ſuo ipſa molimine grauis certaminibus in annũ extrahit̃. Plebs
Voleronem tribunũ reficit:patres ad ultimũ dimicationis rati rem uenturã. Ap. Claudiũ. Appii filium
iam inde a paternis certaminibus inuiſum infeſtũqꝫ plebi cõſulẽ faciunt:collega ei Quintius dat̃. Princi
pio ſtatim anni nihil prius:quã de lege agebat̃:ſed ut inuentor legis Volero:ſic Lectorius collega eius au
ctor tũ recẽtior tũ acrior erat:ferocẽ faciebat belli gloria ingẽs:ꝙ ætatis eiꝰ haud qſquã manu promptior
erat:is cũ Volero nihil p̄terq̃ de lege loqueret̃:inſectatiõe abſiſtens conſulũ in accuſationẽ Appii:familiæqꝫ
ſuperbiſſimæ ac crudeliſſimæ in plebẽ romanã exorſus:cũ a patribus nõ cõſulem:ſed carnificẽ ad uexan
dam & lacerandã plebẽ creatũ eſſet cõtẽderet:rudis ĩ militari hoĩe linguã nõ ſuppetebat libertati animoqꝫ.
Itaqꝫ deficiente orõne quãdoquidẽ nõ facile loquor ĩquit: quirites:quã ꝙ locutus ſum: Præſto craſtina
die adeſte:aut hic ego in cõſpectu uro moriar: aut perferã legẽ. Occupant tribuni tẽplum poſtero die:con

Sabini & Veientes uincũtur

L. Furius G. Manilius cõſul

L. Aemilius Opiter Verginius

Genutiis tribuni Pleb. domi occiſus

Volero

Violãtur littores faſces frangũtur pelluntur in curia conſules.

L. Pinariuſ. P. Furiꝰ cõſul.

Ap. claudius Quintiꝰ conſul.

Atſ certamen inter plebē & patres Viator lictor

ſules nobilitaſqꝫ ad impediendā legē in cōcione conſiſtunt: ſummoueri Lectorius iubet: ꝑterq̄ q ſuffragi-
um ineant: adoleſcentes nobiles ſtabāt nihil cedētes uiatori: tum ex his ꝓhendi quoſdā Lectorius iubet: cō
ſul Appius negare ius eē tribuno in quēq̄ niſi in plebiū: nō enim populi: ſed plebis eū magiſtratū eſſe: nec
illum ipſm ſummouere ꝓ īperio poſſe more maioꝝ: qa ita dicat: ſi uobis uidet: diſcedite quirites. Facile
& contēptim de iure diſſerēdo perturbare Lectoriū poterat: ardens igitur ira tribunus uiatorē mittit ad cō
ſulē: cōſul lictorē ad tribunū: priuatū eſſe clamitās ſine īperio: ſine magiſtratu: uiolatuſqꝫ eēt tribunus: ni
concio oīs atrox coorta ꝓ tribuno in cōſulē eēt: & cōcurſus hoīum in forū ex tota urbe concitatæ multitu
dinis fieret: ſuſtinebat tamē Appius pertinacia tantā tēpeſtatē: certatūqꝫ haud incruēto ꝓlio foret: ni Quin
tius conſul alter cōſularibus negocio dato ut collegā ui: ſi aliter nō poſſent: de foro abducerēt: ipſe nunc ple
bem ſæuientē ꝓcibus lenire: nūc orare tribunos: ut cōciliū dimitterent: darent iræ ſpaciū: num uim ſuā illis
tp̄s adepturū: ſed cōſiliū uiribus additꝰꝝ: & p̄res in populi: & conſulē in ꝓatrū fore ptāte. Aegre ſedata ab
Quintio plebs: multo ægrius cōſul altera a patribus. Dimiſſo tādē cōcilio plebis: ſenatū conſules habent:
ubi cū timor atqꝫ ira inuicē ſententias uariaſſent: quo magis ſpatio interpoſito ab īpetu ad cōſultandū ad-
uocabant: eo plus abhorrebant a certatiōe animi: adeo ut Quintio grās agerent: qd eius opa mīgrata diſ
cordia eēt: ab Appio petit: ut tantā conſularē maieſtatē eē uellet: q̄ta in cōcordi ciuitate eē poſſet: dū tribu-
ni & cōſules ad ſe qſqꝫ oīa trahant: nihil relictū eſſe uiriū in medio: diſtractā laceratāqꝫ rēp. per magiſtratꝰ
quoꝝ in manu ſit: quā ut incolumis ſit q̄ri. Appius cōtra: teſtari deos atqꝫ hoīes: remp. ꝓdi ꝑ metū ac de-
ſeri nō conſulē ſenatui: ſed ſenatū conſuli deeſſe: grauiores accipi leges: quā in ſacro mōte acceptæ ſint: uictꝰ

Lex de tributis comitiis perfertur

tamen patrū cōſenſu q̄euit: lex ſilentio ꝑfert. Tum primū tributis comitiis creati tribuni ſunt: numero etiā
addito: tres ꝑinde ac duo antea fuerint: Piſo auctor ē: nominat quoqꝫ tribunos Gn. Siccium. L. Numito
rium. M. Duelliū. SP. Illicium. L. Meciliū Volſcum: Equicūqꝫ inter ſeditionē romanā eſt bellū coortū: ua
ſtauerant agros ut ſi qua ſeceſſio plebis fieret: ad ſe receptū haberent: cōpoſitis deinde rebus caſtra retro mo
uere. Ap. Claudius in uolſcos miſſus: Quintio eq ꝓuincia euenit. Eadē in militia ſæuitia Appii: q̄ domi
eſſe: eo liberior: quod ſine tribunitiis uinculis erat: odiſſe plebē pluſquā paterno odio: qd ſe uictū uidebat
ab ea: ſe unico cōſule obiecto aduerſus tribunitiā poteſtatē: perlatū legē eſſe: quam minore conatu nequa-
quā tanta patrū ſpe priores impedierāt conſules. Hæc ira indignatioqꝫ ferocē animū ad uexandū ſæuo im-

Atſ militū contumaciā in cōſulē. Iā tertio ducāt a liuio aliter ſupra traditum

perio exercitū ſtimulabat: nec ulla ui donari poterat: tantū certamē animis imbiberat: ſegniter ocioſe negli
genter cōtumaciter oīa agere: nec pudor: nec metus coercebat: ſi citius agi uellet agmen: tardius ſedulo īce-
dere: ſi adortator operis adeſſet: oēs ſua ſponte motā remittere induſtriam: præſenti uultus dimittere tacite
prætereūtem execrari: ut inuictus ille odio plebeio animus interdū moueret: omni nequicquā acerbitate
prompta nihil iam cū militibus agere: a centurionibus corruptū exercitum dicere: tribunos plebeios cauil
lans: interdū & Volerones uocare. Nihil eorū uolſci neſciebant: inſtabantqꝫ eo magis ſperantes idem certa-
men animorū aduerſus Appium habiturū exercitū romanū: quod aduerſus Fabium cōſulem habuiſſet:
Cæterū multo Appio: quam Fabio uiolētior fuit: nō enim uincere tm̄ noluit ut fabianus: ſed uinci uoluit
ꝓductus in aciē turpi fuga petit caſtra: nec ante reſtitit: quā ſigna īferentē uolſcum munimentis uidit: fœ-
damqꝫ extremi agminis cædē: tum expreſſa uis ad pugnādū ut uictor iam a uallo ſummoueret hoſtis: ſa-
tis tm̄ appareret: capi tantū caſtra militē romanū noluiſſe: alii gaudere ſua clade atqꝫ ignominia. Quibus
nihil infractus ferox Appii aīus: cū inſuper ſcæuire uellet: cōcionēqꝫ aduocaret cōcurrunt ad eum legati tri
buniqꝫ monētes: ne utiqꝫ experiri uelle imperiū cuius uis oīs in cōſenſu obedientiū eſſet: negare milites uul
go ſe ad concionē ituros: paſſimqꝫ exaudiri uoces poſtulantiū ut caſtra ex uolſco agro moueantur: hoſtē
uictorem paulo ante ꝓpe in portis ac uallo fuiſſe: ingentiſqꝫ mali nō ſuſpitionē mō: ſed apertā ſpeciē ob-
uerſari ante oculos: Victus tandē quādoqdē nihil ꝑter tp̄s noxæ lucraretur: remiſſa cōcione iter in īſequē-
tem diē ꝓnunciari cū iuſiſſet: prima luce claſſico ſignū ꝓfectionis dedit. Cū maxime agmē e caſtris expli-
caretur: uolſci: ut eodē ſigno excitati: nouiſſimos adoriunt: a qbus perlatus ad primos tumultus eo pauo
re ſignaqꝫ: & ordines turbauit: ut neqꝫ īperia exaudiri: neqꝫ inſtrui acies poſſet: nemo ullius niſi fugæ me-
mor: ita effuſo agmine per ſtragē corporū armorūqꝫ euaſere: ut prius hoſtis deſiſteret ſeq: quā romanus
fugere. Tandem collectis ex diſſipato curſu militibus: conſul cū reuocando nequicq̄ ſuos perſecutus eſſet
in pacato agro caſtra poſuit: aduocataqꝫ cōcione inuectus haud falſo in ꝓditorē exercitū militaris diſcipli
næ deſertorē ſignorum: ubi ſigna ubi arma eſſent ſingulos rogitans: inermes milites: ſigno amiſſo ſignife
ros: ad hoc cēturiōes dupliciarioſqꝫ: q reliquerant ordines: uirgis cæſos ſecuri percuſſit. cætera multitudo

Atſ appii aīaduerſioné & ī ſuos

ſorte decimus quiſqꝫ ad ſupplicium lecti. Contra ea in equis inter conſulem ac militem comitate ac bene-
ficiis certatum eſt: & natura Quintius erat lenior: & ſæuitia infœlix collegæ: quo is magis gauderet inge-
nio ſuo: effecerat. Huic tantæ concordiæ ducis exercituſqꝫ non auſi offerre ſe equi: uagari pupulabundum
hoſtem per agros paſſi nec ullo ante bello latius inde actæ prædæ omnis militi data eſt: addebantur &
laudes quibus haud minus quam præmio gaudent militum animi: Tum duci tum propter ducem patri
bus quoqꝫ placatior exercitus rediit ſibi parentem: alteri exercitui dominum datum ab ſenatu memorās

L. Valerius & . T. Aemilius conſul.

Variatum fortuna belli atroci diſcordia domi foriſqꝫ annum exactum inſignem maxime comitia tribu-
nitia efficiunt: res maior uictoria ſuſcepti certaminis: quam uſu plus enim dignitatis comitiis ipſis detra-
ctum eſt patribus ex conſilio ſummouendis: quam uirium aut plebi additum aut demptum patribus.

Turbulentior inde annus excœpit. L. Valerio. T. Aemylio cōſulibus: tum ꝓpter certamina ordinū de
lege agraria: tum ꝑꝑ iudicium Ap. Claudii: cui acerrimo aduerſario legis: cauſamqꝫ poſſeſſorum publici

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Atẽ. A. Claudii rei contumacis ſpiritus

Eiuſdem mors

agri tanq̃ tertio cõſuli ſuſtinenti. M. Duellius & Gn. Siccius diem dixere nunquam ante tam inuiſus plebi reus ad iudicium uocatus populi eſt: plenus ſuarum plenus paternarũ iraꝝ: patres quoq; nõ temere ꝓ ullo æque annixi ſunt: ꝓpugnatorẽ ſenat⁹ maieſtatiſq; uindicẽ: ſuæ: ad oẽs tribunitios plebeioſq; oppoſitũ tumultus: modũ dũtaxat in certamine egreſſũ obiici iratæ plæbi. Vnus e patribus ipſe Appius claudi⁹ & tribunos: & plebẽ: & ſuum iudiciũ ꝓ nihilo habebat: illũ nõ minæ plebis: nõ ſenatus ꝑces perpellere unq̃ potuere: nõ modo ut ueſtẽ mutaret: aut ſupplex ꝑhenſaret hoĩes ſed ne ut ex cõſueta qdẽ aſperitate orationis: cũ ad populũ agenda cã eſſet: aliqd leniret atq; ſummitteret: idẽ habitus oris: eadẽ cõtumacia in uultu: idẽ in oratione ſpiritus erat, adeo ut magna pars plebis Appium nõ minus reũ timeret: quã cõſulẽ timuerat: ſemel cauſam dixit: quo ſemꝑ agere oĩa ſolitus erat accuſatorio ſpiritu: adeoq; cõſtãtia ſua & tribunos obſtupefecit & plebẽ ut diẽ ipſi ſua uoluntate ꝓducerent: trahi deinde rem ſinerent: haud ita multũ interim tẽporis fuit: ante tamẽ: quã prædicta dies ueniret: morbo moritur, cuius cũ laudationẽ tribuni plebis ĩpedire conarentur: plebs fraudari ſolẽni honore ſupremũ diem tanti uiri noluit: & laudationem tam æquis auribus mortui audiuit: quã uiui accuſationẽ audierat: & exequias frequẽs celebrauit.

Plebei ſtudii uariatio

Eodẽ anno Valerius conſul cũ exercitu in equos ꝓfectus: cum hoſtẽ ad præliũ elicere nõ poſſet: caſtra oppugnare eſt adort⁹ prohibuit fœda tempeſtas cũ grandine ac tonitribus cælo deiecta: admirationẽ: deinde auſit ſigno receptui dato: adeo trãquilla ſerenitas reddita: ut uelut numine aliquo defenſa caſtra: oppugnare iterũ religio fuerit: omnis ira belli ad populationẽ agri uertitur. Alter cõſul Aemylius in ſabinis bellum geſſit: & ibi: quia hoſtis mœnibus ſe tenebat: uaſtati agri ſunt. Incendiis deinde nõ uillarũ modo: ſed etiam uicorũ: quibus frequenter habitabatur: ſabini exciti: cũ prædatoribus occurriſſent ancipiti ꝓlio digreſſi. Poſtero die retulere caſtra in tutiora loca: id ſatis cõſuli uiſum cũ ꝓ uicto relinqueret hoſtem integro inde decedẽs bello.

T. Nũitius Priſc⁹ A. Verginius coſ.

Inter hæc bella manente diſcordia domi, T. Numitius Priſcus, A. Verginius cõſules facti. Nõ ultra uidebatur latura plebs dilationẽ agrariæ legis ultimaq; uis parabatur: cũ uolſcos adeſſe fumo ex incendiis uillarũ fugaq; agreſtiũ cognitũ eſt: ea res maturã iam ſeditionem ac prope erumpentẽ oppreſſit. Conſules coacti extemplo ab ſenatu ad bellum educta ex urbe iuuentute: tranquilliorẽ cæterã plebem fecerunt: & hoſtes quidem nihil aliud: q̃ perfuſis uano timore romanis citato agmine abeunt. Numitius Antium aduerſus uolſcos: Verginius cõtra equos profectus: ibi ex inſidiis ꝓpe magna accepta clade: uirtus militũ rem ꝑlapſam negligentia conſulis reſtituit. Melius in uolſcis imperatũ eſt: fuſi primo ꝓlio hoſtes: & in urbẽ antiũ: ut tũ res erant opulentiſſimã acti: quã cõſul oppugnare nõ auſus. Cenonẽ aliud oppidũ nequaq̃ tã opulẽtũ ab antiatibus cepit. Dum equi uolſciq; romanos exercitus tenent: ſabini uſq; ad portas urbis populantes inceſſere: deinde ipſi paucis poſt diebus a duobus exercitibus: utroq; ꝑ irã cõſule ingreſſo in fines: plus cladiũ q̃ intulerant: acceperũt. Extremo anno pacis aliquid fuit: ſed ut ſemꝑ alias ſollicitæ pacis certamine patrũ: & plebis: irata plebs intereſſe conſularibus comitiis noluit ꝑ patres clientesq; patrũ cõſules creati.

P. Quintius Quintius Seruilius conſul.

P. Quintius & Quintius Seruili⁹: ſimilẽ annũ priori cõſules habent: ſeditioſa initia bello deinde externo trãquilla. Sabini cruſtuminos campos citato agmine tranſgreſſi: cũ cedes & incẽdium circũ Anienẽ flumẽ feciſſent: a porta ꝓpe collina mœnibuſq; pulſi: ingẽtes tamẽ ꝓdas hoĩum pecudumq; egere: quos Seruilius conſul infeſto exercitu inſecutus: ipſum qdem agmẽ adipiſci æquis locis nõ potuit: populationẽ adeo effuſa fecit ut nihil bello intactum relinqueret: multipliciq; capta ꝓda rediret. Et in Volſcis reſpublica ægregie geſta: tũ ducis: tum militũ opera primũ æquo cãpo ſignis collatis pugnatũ: ingẽti cæde utrinq; plurimo ſanguine: & romani quia paucitas dãno ſentiendo ꝓprior erat gradũ rettuliſſent ni ſalubri mẽdacio cõſul fugere hoſtes a cornu altero clamitãs cõcitaſſet aciẽ: impetu facto: dum ſe putant uinci: uicere. Conſul metuẽs ne nimis inſtando renouaret certamẽ: ſignũ receptui dedit. Interceſſere pauci dies uelut tacitis ĩduciis utrinq; qete ſumpta: ꝑ quos ingens uis hoĩum ex oĩbus uolſcis: equiſq; populis in caſtra uenit: haud dubitãs: ſi ſenſerint romanos nocte abituros: itaq; tertia fere uigilia ad caſtra oppugnãda ueniũt.

Quintii ſtratagema conſ.

Quinti⁹ ſedato tumultu: quẽ terror ſubitus exciuerat: cũ manere ĩ tentoriis qetum militẽ iuſſiſſet: hernicoꝝ cohortẽ ĩ ſtationem educit cornicines tibicineſq; ĩ equos ĩpoſitos canere añ uallũ iubet: ſollicitũq; hoſtẽ ad lucẽ tenere: reliquũ noctis adeo tranqlla oĩa in caſtris fuere: ut ſõni quoq; romanis copia eẽt. Volſcos ſpẽs armatoꝝ peditum quos & plures eẽ: & romanos putabãt: fremitus hinnituſq; equoꝝ: q inſueto ſedẽte eqte: & ĩſuꝑ aures agitãte ſonitu ſæuiebã: intẽtos uelut ad ĩpetũ hoſtium tenuit: Vbi illuxit romanus integer: ſatiatuſq; ſõno: ꝓductus ĩ aciẽ feſſum ſtãdo & uigiliis uolſcũ primo ĩpetu ꝑculit q̃q̃ ceſſere magis: q̃ pulſi hoſtes ſunt qa a tergo erãt cliui: in quos poſt prĩcipia integris ordinibus tutus receptus fuit.

Atẽ. ro. miſerociam

Cõſul ubi ad iniquũ locum uentũ eſt: ſiſtit aciẽ miles ægre teneri: clamare & poſcere ut ꝑculſis inſtare liceat: ferocius agũt equites circũfuſi ducib⁹: uociferantʳ ſe ante ſigna ituros: Dũ cũctatʳ cõſul uirtute militũ fretus: loco paꝝ fidẽs cõclamat ſe ituros: clamoreq; res eſt ſecuta: fixis in terrã pilis: quo leuiores ardua euaderẽt: curſu ſubeũt: uolſcus effuſis ad primũ ĩpetũ miſſilibus telis: ſaxa obiacentia pedibus ĩgerit in ſubeuntes turbatoſq; ictib⁹ crebris urget ex ſuperiore loco. ſic ꝓpe oneratũ eſt ſiniſtrũ romanis cornu: ni referentibus gradũ cõſul increpando ſimul temeritatẽ: ſimul ignauiã: pudore motũ excuſſiſſet: reſtituere primo obſtinatis aĩs: deinde ut obtinentes locũ uires ferebãt: audẽt ultro gradũ ĩferre: & clamore renouato cõmouent aciẽ: tũ rurſus ĩpetu capto enituntʳ: atq; exuperant iniqtatẽ loci: iã ꝓpe erat: ut in ſummũ cliui iugũ euaderẽt: cum terga hoſtes dedere effuſoq; curſu pene agmine uno fugientes ſequẽteſq; caſtris incidere: in eo pauore caſtra capiuntur: q uolſcoꝝ effugere potuerunt. Antium petunt Antiũ & romanus exercitus ductus: paucos circũſeſſum dies deditur nulla oppugnantium ui noua: ſed quod iam inde ab infelici pugna caſtris amiſſis ceciderant animi.

Antiũ capitur a roma.

T.Aemy lius
Quintiꝰ Fabius conſul.

TITI LIVII PATAVINI HISTORICI AB VRBE CONDITA LIBER TERTIVS.

ANTIO CAPTO.T.Aemylius:& Quintius Fabius cõſules fiunt:hic erant Fa
bius Quintius:qui unus extinctæ ad cremerá genti ſupfuerat.Iam priore cõſu
latu Aemylius dandi agri plebi fuerat auctor:itaq̃ ſecũdo quoq̃ cõſulatu eiꝰ &
agrarii ſe in ſpem legis erexerant:& tribuni rẽ cõtra conſules ſæpe tẽptatam adiu
tore utiq̃ cõſule obtineri poſſe rati ſuſcipiunt:& cõſul manebat in ſnĩa ſua.Poſ
ſeſſores & magna pars patrũ tribunitiis ſe iactare actiõibus principẽ ciuitatis:&

Coloni Antium miſſi

largiendo de alieno popularẽ fieri q̃rentes:totius inuidiá rei a tribunis in cõſulẽ
auerterát:Atrox certamẽ aderat:ni Fabiꝰ cõſilio neutri partium acerbo rem expe
diſſet.L.Quintii.ductu & auſpicio agri capti priore ãno aliquátulum a uolſcis
eſſe:Antium propinquã opportunã:& maritimã urbẽ coloniam reduci poſſe:ita ſine querelis poſſeſſoꝝ
plebem in agros ituram:ciuitatẽ in cõcordia fore.Hæc ſententia accepta eſt:triumuiros agro dando creat.
T.Quintium.A.Verginium.P.Furium:iuſſi nomina dare:qui agrũ accipere uellent.Fecit ſtatim:ut fit:

Quin. Seruius Sp.poſthumius conſul.

faſtidium copia:adeoq̃ pauci nomina dedere:ut ad explendũ numerum coloni uolſci adderẽtur:cætera
multitudo poſcere Romæ agrũ malle:quã alibi accipere Equi a Quintio Fabio:is eo cũ exercitu uenerat:
pacem petiere:irritáq̃ eam ipſi ſubita incurſione in agrũ latinum fecere.Q.Seruilius in ſequẽti anno:(is
enim cũ.SP.Poſthumio cõſul fuit)in equos miſſus:in latino agro ſtatiua habuit:quies neceſſaria morbo
implicitũ exercitũ tenuit.Extractum in tertiũ annũ bellũ eſt.Q.Fabio:&.T.Quintio cõſulibus:Fabio

Quin. Fabius T.Quintius

extra ordinẽ:qa is uictor pacẽ eqs dederat:ea ꝓuincia data q haud dubia ſpe ꝑfectus famá noĩs ſui paca
turá equos legatos in cõciliũ gentis miſſos nunciare iuſſit.Q.Fabiũ conſulẽ dicere ſe ex eqs romá pacem
tuliſſe:ab Roma eqs bellũ afferre eadẽ dextra armata:quá pacatá illis antea dederat:quorũ id piurio & per
fidia fiat deos nunc teſtes eẽ:mox fore ultores:ſe tañ:utcunq̃ ſit:ẽt nunc pœnitere ſua ſpõte equos:q̃ pati
hoſtilia malle:ſi pœniteat tutũ receptũ ad expertá clæmẽtiá fore:ſin periurio gaudeam diis magis iratis:
q̃ hoſtibus geſturos bellũ:hæc dicta adeo nihil mouerunt:queq̃ ut legati prope uiolati ſint:exercituſq̃ in

Vincunt̃ in algido equi

Algidum aduerſus romanos miſſus:Quæ ubi romá ſunt nũciata:indignitas rei magis q̃ periculũ conſulẽ
alterũ ab urbe exciuit:ita duo conſulares exercitus ad hoſtẽ acceſſere acie iſtructa:ut cõfeſtim dimicarent:
ſed cũ forte haud multũ diei ſupereſſet:unus ab ſtatiõe hoſtiũ exclamat:oſtentare hoc eſt romani nõ gerere
bellũ in noctẽ iminẽtẽ aciẽ inſtruitis:longiore luce ad id certamẽ:qđ inſtat nobis opus ẽ craſtino die oriẽ
te ſole redite in aciẽ:erit copia pugnãdi:ne timete.His uocibus irritatus miles in diẽ poſteꝝ in caſtra redu
citur:longã uenire noctẽ ratus:q̃ morá certamini faceret:tũ qdẽ corpora cibo ſomnoq̃ curant.Vbi illuxit

Att̃ trepidationẽ ex ĩ equorũ incurſatione

poſtero die prior aliquáto cõſtitit romana acies:tandẽ & eq ꝓceſſere:pliũ fuit utrinq̃ uehemẽs:quod &
romanus ira odioq̃ pugnabat:& equos cõſcientia cõtracti culpa periculi:& diſperatio futuræ ſibi poſtea
fidei ultima audere & experiri cogebat:nõ tñ ſuſtinuere aciẽ romaná eq:pulſiq̃ cum ĩ fines ſuos ſe recepiſ
ſent:nihilo iclinatoribus ad pacẽ aĩs ferox multitudo increpare:duces qđ in aciẽ.qua pugnãdi arte roma
nus excellat:cõmiſſa res ſit.Equos populationibus ĩcurſionibuſq̃ moliores eẽ:& multas paſſim manus:
q̃ magna mole unius exercitus rectius bella gerere.Relicto itaq̃ caſtris pſidio egreſſi tanto cũ tumultu ĩ
uaſere fines romanos:ut ad urbem quoq̃ terrorẽ pertulerint:nec opinata ẽt res plus trepidatõis fecit:qđ
nihil minus:q̃ ne uictus ac ꝓpe in caſtris obſeſſus hoſtis memor populatiõis eſſe:timeri poterat agreſteſq̃
pauidi incidẽtes portis nõ populationẽ nec pdonũ paruas manus:ſed oĩa uano augentes timore:exercitus
& legiones adeſſe hoſtiũ:& infeſto agmine ruere ad urbẽ clamabant.Ab his ꝓxime audita ĩcerta:eoq̃ ua
niora ferre ad alios:curſus clamorq̃ uocantiũ ad arma:haud multum a pauore captæ urbis abeſſe.Forte
ab algido Quintius conſul redierat Romã:id remedium timori fuit:tumultuq̃ ſedato uictos timeri in
crepans hoſtes præſidia portis impoſuit:uocato deinde ſenatu cũ ex auctoritate patrum iuſticio ĩdicto ꝓ
fectus ad tutandos fines eẽt.Qu.Seruilio pfecto urbis relicto:hoſtem in agris nõ inuenit.Ab altero con
ſule res geſta egregie ẽ:q qua uentuꝝ hoſtẽ ſciebat grauẽ præda:eoq̃ ĩpeditiori agmine incedentẽ agreſſus
fenuſtá ei populationẽ fecit:pauci hoſtium euaſere ex inſidiis pda:oĩs recepta ẽ:ſic finẽ iuſticio quod qua
triduum fuit:reditus Quintii conſulis in urbẽ fecit.Cenſus deinde actus:& cõditum a Quintio luſtrum
cenſa ciuium capita cẽtum quattuor &.xx.millia.ccxiiii.dicunt̃ præter orbos orbaſq̃.Inde eqs nihil de

Cenſus Sp.Furiꝰ poſthumius albus conſul.

inde memorabile actum:in oppida ſua ſe recepere:uri ſua populariq̃ peſſi:Conſul cũ aliquotiens p omnẽ
hoſtiũ agrũ infeſto agmine populabundus iſſet:cum ingẽti laude pdaq̃ Romá rediit.Cõſules ĩde Poſthu
mius albus SP.Furiꝰ ſiue Fuſius.Fuſios.Furios Fabius & qdá ſcripſere:id admoneo ne qs ĩmutationẽ
ipſoꝝ uiroꝝ eẽ:quæ noĩum ẽ:putet.Haud dubiũ erat:qn cũ eqis alter cõſulũ bellum gereret:itaq̃ equi ab
ecetranis uolſcis pſidiũ petiere:quo cupide oblato(adeo ciuitates hæ ppetuo in romanos odio certauere)
bellum ſumma ui parabat̃.Sentiũt hernici:& pdicunt romanis.Ecetranũq̃ ad equos deſciſſe:ſuſpecta &

Vide ne Fabius ut qdam ſcripſere ſit legẽdũ

colonia Antiũ fuit:quod magna uis hoĩum inde cũ oppidũ captum eſſet:cõfugiſſet ad equos:iſq̃ miles
p bellũ eqtũ uel acerrimꝰ fuit.Cõpulſis deinde ĩ oppida eqs:multitudo dilapſa:cũ Antiũ rediſſet:ſua ſpõ
te iá infidos colonos romanis abalienauit.Nec dum maturare:cũ defectionẽ parari delatũ ad ſenatum eẽt
datum negocium eſt conſulibus:ut principibus coloniæ romá excitis quærerent:qdná rei eſſet:q cũ haud
grauate ueniſſent:introducti a cõſulibus ad ſenatum ita reſponderunt ad interrogata:ut magis ſuſpecti:q̃
uenerát:dimitterent̃.Bellũ inde haud dubiũ haberi.SP.Furius cõſulũ alter:cui ea ꝓuincia euenerat:ꝓfe

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ctus in equos hernicorũ in agro populabũdũ hoſtẽ inuenit: ignaruſq; multitudinis: quia nuſq̃ uniuerſa cõ
ſpecta fuerat: imparẽ copiis exercitũ temere pugnæ cõmiſit. Primo cõcurſu pulſus ſe ĩcaſtra recepit. Neq;
is finis ꝑiculi fuit: nãq; & ꝓxima nocte: & poſtero die tãta ui caſtra ſunt circũceſſa atq; oppugnata: ut ne
nuncius qdem ĩde Romã mitti poſſet. Hernici & male pugnatũ: & cõſulẽ exercitũq; obſideri nunciauerũt
tantũq; terrorẽ incuſſere p̄ribus: ut q̃ forma ſenatuſcõſulti: ultimæ ſemꝑ neceſſitatis habita ẽ: Poſthumio al
teri cõſulũ negociũ daretᷓ: uideret: neqd detrimẽti reſpu. caperet. Ipſum cõſulẽ Romæ manere ad cõſcriben
dos oẽs: q arma ferre poſſent: optimũ uiſum ẽ ꝓcõſulẽ. T. Quintiũ ſubſidio caſtris cũ ſociali exercitu mit
ti: ad eũ explẽdũ latini hernicíq; & colonia Antiũ dare Quintio ſubitarios milites: ita tũ repentina auxilia
appellabant iuſſi. Multi ꝑ eos dies motus: multiq; ĩpetus hinc atq; illĩc facti: qa ſuꝑante multitudine ho
ſtes capere multifariã uires romanas ut non ſuffecturas ad oĩa aggreſſi ſunt. Simul caſtra oppugnabantᷓ: ſi
mul pars exercitus ad populandũ agrũ Ro. miſſa: urbẽq; ipſam: ſiqua fortuna daret: tẽptandã. L. Valerius
ad p̄ſidiũ urbis relictus. Conſul Poſthumius ad arcẽdas populatiões finiũ miſſus. nihil remiſſum ab ulla
parte curæ aut laboris: uigiliæ in urbe: ſtatiões ante portas: p̄ſidiaq; in muris diſpoſita: & qđ neceſſe erat
in tanto tumultu: iuſticiũ ꝑ aliquod dies ſeruatũ. Interim in caſtris Furius cõſul: cũ primo qetus obſidio
nẽ paſſus eẽt: in incautũ hoſtẽ decumana porta erupit: & cũ ꝑſequi poſſet metu ſubſtitit: nequa ex parte ĩ ca
ſtris uis fieret. Furiũ legatum: frater idẽ cõſulis erat: longius extulit curſus: nec ſuos ille redeũtes ꝑſequẽdi
ſtudio: neq; hoſtiũ a tergo ĩcurſum uidit: ita excluſus multis ſæpe fruſtra conatibus captis: ut uiã ſibi ad ca
ſtra faceret: acriter dimicã cecidit. Et cõſul nũcio circũuenti fratris cõuerſus ad pugnãdũ ſe temere magis: q̃
ſatis caute in mediã dimicationẽ infert. Vulnere accepto ægre a circunſtantibus ereptus: & ſuorũ aĩos tur
bauit: & ferociores hoſtes fecit: q cæde legati: & cõſulis uulnere accẽſi nulla deinde ui ſuſtineri potuere. Cũ
cõpulſi ĩ caſtra romani ruſſus obſiderentᷓ: nec ſpe: nec uiribus pares: ueniſſetq; ĩ periculũ ſũma rerũ. ni. T.
Quin. peregrinis copiis cũ latino hernicoq; exercitu ſubueniſſet. is intẽtos ĩ caſtra roma. equos legatiq; ca
put ferociter oſtentãtes a tergo adortus: ſimul ad ſignũ a ſe ꝓcul æditũ ex caſtris eruptiõe facta magnã uim
hoſtiũ circũuenit. Minor cædes: fuga effuſior equorũ in agro fuit romano: ĩ quos palãtes p̄dã agẽtes Poſt
humius aliquot locis: qbus oportuna ĩpoſuerat p̄ſidia. impetũ dedit ii uagi diſſipato agmine fugiẽtes in
Quintiũ uictorẽ a ſaucio cõſule reuertẽtẽ ĩcidere. Tum cõſularis exercitus egregia pugna cõſulis uulnus le
gati & cohortiũ ultus ẽ cæde. Magnæ clades ultro citroq; illis diebus & illatæ & acceptæ: difficile ad fidẽ
ẽ in tã antiqua re: quot pugnauerint ceciderintue: exacto affirmare nũero audet tñ antias Valerius cõcipere
ſũmas: romãos cecidiſſe ĩ hernico agro mille &. ccc. ex p̄datoribꝰ equoꝝ: q populabũdi ĩ finibus romãis
uagabantᷓ: ab cõſule Poſthumio. cccc. cæſos: cæterã multitudinẽ p̄dã agẽtẽ: q inciderit ĩ Quintiũ: nequaq̃
pari defunctã eẽ cæde: interfecta inde quattuor millia: & exequẽdo ſubtiliter numerũ. cc. ait &. xxx. Vt Ro
mã reditũ ẽ: iuſtitiũ remiſſũ ẽ. Cælũ uiſum ẽ ardere plurimo igni: portẽtaq; alia aut obuerſata oculis: aut
uanas exterritis oſtẽtauere ſpẽs. His auertẽdis terroribꝰ in triduũ feriæ ĩdictæ: ꝑ quas oĩa delubra pacẽ deũ
expoſcẽtium uirorum mulierumq; turba ĩplebantur. Cohortes inde latinæ hernicæq; ab ſenatu gratiis:
ob impigrã militiam: actis remiſſæ donos. Antiates mille milites: quia ſerum auxilium poſt p̄liũ uene
rant: ꝓpe cum ignominia dimiſſi: Comitia inde habita: creati conſules. L. Ebutius: P. Seruilius Kalendis
ſextilibus: tũc principiũ ãni agebatᷓ cõſulatum incũt. Graue tp̄s & forte ãnus peſtilẽs erat urbi agriſq;: nec
hoĩbus magis: q̃ pecori: & auxere uim morbi terrores populatiõis: pecoribꝰ agreſtibuſq; in urbẽ acceptis
ea colluuione mixtoꝝ oĩs generis aĩantiũ ex odore ĩſolito urbanos: & agreſtẽ confertũ in arcta tecta æſtu
ac uigiliis ãgebat: miſſeriaq; inuicẽ ac cõtagio ĩpa uulgabãt morbos. Vix inſtãtes ſuſtinẽtibus clades repẽ
te legati hernici nunciãt in agro ſuo equos uolſcoſq; cõiunctis copiis caſtra poſuiſſe. inde ingẽti exercitu
fines ſuos depopulari: p̄ter q̃ quod infrequẽs ſenatus indicio erat ſociis afflictã ciuitatẽ peſtilẽtia eſſe: mœ
ſtũ ẽt reſponſum tulere: ut ꝑ ſe ipſi hernici cũ latinis res ſuas tutarẽtur: urbẽ Ro. ſubita deũ ira morbo po
pulari: ſiqua eius mali qes ueniat: ut anno ante: ut ſemꝑ alias: ſociis opẽ laturos. Diſceſſere ſocii pro triſti
nũcio triſtiorẽ domũ referẽtes: qppe qbus ꝑ ſe bellũ ſuſtinẽdi erat: quod uix romani fulcti uiribꝰ ſuſtinuiſ
ſent. Nõ diutius ſe in hernico hoſtis cõtinuit: ꝑgit inde ĩfeſtus in agros romanos ẽt ſine belli iniuria uaſta
tos. Vbi cũ obuius nemo ne inermis qdẽ fieret: ꝑq; oĩa nõ p̄ſidiis mõ deſerta: ſed ẽt cultu agreſti trãſirent:
uenere ad tertiũ lapidẽ gabina uia. Mortuus Ebutius erat romanus cõſul cũ collega eiꝰ Seruiliꝰ exigua in
ſpe trahebat aĩam: affecti pleriq; principiũ: patꝝ maior pˢ: militaris fere ætas oĩs: ut nõ mõ ad expeditiões
q̄s in tãto tumultu res poſcebat: ſed uix ad qetas ſtatiões uiribꝰ ſufficerent: munus uigiliaꝝ ſenatores: q ꝑ
ætatẽ ac ualitudinẽ poterãt: ꝑ ſe ipi obibãt: circũitio ac cura ædiliũ plebis erat ad eos ſũma reꝝ ac maieſtas
cõſularis ĩperii uenerat. Deſerta oĩa ſine capite: ſine uiribꝰ: dii p̄ſides ac fortuna urbis tutata eſt: q̃ uolſcis:
eqſq; p̄donũ potiꝰ mẽtẽ q̃ hoſtiũ dedit: adeo. n. nulla ſpes nõ potiũdi mõ: ſed ne adeũdi qdẽ romana mœ
nia aĩos eoꝝ cepit: tectaq; ꝓcul uiſa atq; ĩminẽtes tumuli auertere mẽtes eoꝝ: ut totis paſſim caſtris fremi
tu orto: qd ĩ uaſto ac deſerto agro iter tabẽ pecoꝝ hoĩumq; deſides ſine p̄da tp̄s tererẽt: cũ ĩtegra loca tuſcu
lanũ agrũ opimũ copiis petere poſſent: ſigna repẽte cõuellerẽt: trãſuerſiſq; itineribꝰ ꝑ lauicanos agros ĩ tu
ſculanos colles trãſtulerẽt: eo uis oĩs tẽpeſtaſq; belli cõuerſa ẽ. Interim hernici latiniq; pudore ẽt ñ miſericor
dia ſolũ moti: ſi nec obſtitiſſent cõibꝰ hoſtibꝰ ĩfecto agmine romanã urbẽ petẽtibus: nec opẽ ullã obſeſſis
ſociis ferrẽt: cõiuncto exercitu Romã ꝑgũt: ubi cũ hoſtes nõ inueniſſent: ſecuti famã ac ueſtigia obuiã fiũt
decẽdẽtibꝰ a tuſculano in albanã uallẽ: ibi haud q̃q̃ æquo p̄lio pugnatũ ẽ fides ſua ſociis paꝝ fœlix in p̄
ſentia fuit: Haud minor & Romæ ſtrages: q̃ q̃ta ferro ſocioꝝ facta erat: Cõſul: qui unus ſuperat: moritur:

Ro. uicti ab equis in caſtris obſidentᷓ

Quid ſint ſubitarii milites

Decumana porta principalis ſeu oĩum maxima

Ro. clades & hoſtiũ illatæ & acceptæ

Cælũ ardere uiſũ principiũ anni. L. Ebutiꝰ & P. Seruilius conſ.

Ebutiꝰ cõſul. moritᷓ

Seruilius conſul. moritur

mortui & alii clari uiri. M. Valerius. T. Verginius Rutilius augures Seruius Sulpitius curio maximꝰ & per ignota capita late uagata eſt uis morbi. Inops ſenatus auxilii humani ad deos populũ: ac uota uertit: iuſſi cũ coniugibus a liberis ſupplicatũ ire: pacẽqꝫ expoſcere deũ ad id: quod ſua quẽqꝫ mala cogebãt: au ctoritate publica euocati oĩa delubra ĩplẽt: ſtratæ paſſim mr̃es crinibꝰ tẽpla uerrẽtes: ueniã iraꝝ cæleſtiũ fi nẽqꝫ peſti expoſcũt. Inde paulatim ſiue pace deũ ĩpetrata: ſeu grauiore tp̃e ãni iã circũacto defũcta morbis corpa ſalubriora eẽ incepere: uerſiſqꝫ aĩs iã ad publicã curã cũ aliquot ĩterregna exiſſent. P. Valerius Publi cola tertio die: q̃ interregnũ iniierat: cõſules creat. L. Lucretiũ tricipitinũ: & T. Veturiũ geniũ: ſiue ille Vetu

L. Lucretius. T. Veturius conſul.

ſius fuit ãte. iii. idus ſextilis cõſulatũ ineũt: iã ſatis ualida ciuitate ut nõ ſolũ arcere bellũ: ſed ultro ẽt inferre poſſet. Igitur nunciãtibꝰ hernicis: fines ſuos trãſcẽdiſſe hoſtes: ĩpigre ꝓmiſſum auxiliũ duo conſulares exercitus ſcripti. Veturius miſſus in uolſcos ad bellũ ultro inferendũ: Tricipitinus populationibus arcen dis ſociorꝝ agro oppoſitus nõ ultra: q̃ hernicos ꝓcedit. Veturius primo p̄lio hoſtes fundit Lucretiũ: dum in Hernicis ſedet: p̄donũ agmen fefellit ſupra mõtes prænestinos ductũ: inde dimiſſum in cãpos uaſtauere agros prænestinũ gabinumqꝫ: ex gabino in tuſculanos flexere colles: urbi quoqꝫ Romæ ingens præbitus terror: magis in re ſubita: q̃ quod ad arcendam uim parũ uirium eẽt. Q. Fabius præerat urbi: is armata iuuentute: diſpoſitiſqꝫ præſidiis: tuta oĩa ac tranquilla fecit. Itaqꝫ hoſtes præda ex proximis locis rapta ap propinquare urbi nõ auſi: cum circũacto agmine redirent: q̃to longius ab urbe hoſtiũ abſcederẽt: eo ſolu tiore cura in Lucretiũ incidunt conſulẽ: iã ante exploratis itineribus ſuis inſtructũ: & ad certamẽ intẽtum. Igitur p̄paratis aĩs repẽtino pauore ꝑculſos adorti aliq̃to pauciores multitudinẽ ingentẽ fundũt fugãtqꝫ:

Attur Volſcorũ ſtragem

& cõpulſos in cauas ualles: cũ exitus aut in facili eẽt: circũueniunt: ibi uolſcũ nomen prope deletũ eſt: decẽ milia. cccclxx. cecidiſſe in acie ac fuga mille: & . ccl. captos uiuos: ſigna. xiiii. militaria relata: ĩ quibuſdam annalibus inuenio. Ibi: etſi adiectũ numero aliquid eſt: magna certe cædes fuit: Victor conſul ingenti præ da potius eodẽ in ſtatiua rediit: tum conſules caſtra cõiungunt: & uolſci: equiqꝫ afflictas uires ſuas in unũ cõtulere: tertia illa pugna eo anno fuit: eadem fortuna uictoriã dedit: fuſis hoſtibus ẽt caſtra capta. Sic res romana in antiquũ ſtatum rediit: ſecundæqꝫ belli res extẽplo urbanos motus excitauerũt. G. Terentillus

G. Terentillus tribu. pleb.

Arſa tribunus plebis eo anno fuit: is cõſulibus abſentibus ratus locũ tribunitiis actionibus datum: per ali quot dies patrũ ſuperbiam ad plebem criminatus: maxime in conſulare imperiũ tanquam nimiũ nec to lerabile liberæ ciuitati inuehebatur: nomine enim tantum minus inuidioſum: re ipſa prope atrocius: q̃ re gnum eſſe quippe duos pro uno dominos acceptos: immoderata infinita poteſtate: qui ſoluti atqꝫ effrena ti ipſi omnis metus legum omniaqꝫ ſupplicia uerterent in plebem: quæ ne eterna licentia ſit: legem ſe pro mulgaturum: ut quinque uiri creentur legibus de imperio conſulari ſcribendis: quod populus in ſe ius de derit eo conſulem uſurum non ipſos libidinem ac licentiam ſuam pro lege habituros. Qua promulgata lege cum timerent patres abſentibus conſulibus iugum accipere: ſenatus a præfecto urbis. Qu. Fabio uo catur: qui adeo atrociter in rogationem latoremqꝫ ipſum eſt inuectus: ut nihil: ſi ambo conſules infeſti cir cũſtarent tribunum: relictum minarum atqꝫ terroris ſit. inſidiatũ eum & tempore capto adortũ rẽp. ſi quẽ ſimilem eius priore ãno inter morbum bellumqꝫ irati dii tribunũ dediſſent nõ potuiſſe ſiſti: mortuis duo bus conſulibus: iacente ægra ciuitate in colluuione omniũ rerũ ad tollendũ reipublicæ cõſulare imperiũ la turum leges fuiſſe: ducem uolſcis Equiſque ad oppugnandã urbẽ futurũ. Quid tandẽ illi nõ licere? ſiquid conſules ſuperbe in aliquẽ ciuium aut crudeliter fecerint: diem dicere accuſar̃ his ipſis iudicibus: quorum in aliquem ſæuitum ſit non illud conſulare imperium: ſed tribunitiam poteſtatẽ inuiſam intolerandãqꝫ facere: quam pacatam reconciliatamqꝫ patribus de integro in antiqua redigi mala neqꝫ illum ſe deprecari: quo minus pergat: ut cœperit. uos: inquit Fabius: cæteri tribuni oramꝰ: ut primum omnium cogitetis? poteſtatem iſtam ad ſingulorum auxilium: nõ ad pernicem uniuerſorum comparatam eſſe: tribunos ple bis uos creatos: non hoſtes patribus nobis miſerum: inuidioſum uobis eſt: deſertam rempublicam inua di: non ius ueſtrum: ſed inuidiam minueritis: agite cum collega: ut rẽ integrã in aduentum cõſulum diffe rat: ne equi quidem ac uolſci morbo aſſumptis priore anno conſulibus ſuperbo crudeliqꝫ nobis bello in ſtitere. Agunt cũ Terentillo tribuni: dilataqꝫ in ſpeciem actione re ipſa ſublata: conſules extemplo accerſiti Lucretius cum ingenti præda maiore multo gloria rediit: & auget gloriam aduenĩẽs expoſita omni in cã po martio præda: ut ſuum quiſqꝫ per triduum cognitum abduceret: reliqua uendita: quibus domini non extitere. Debebatur omnium conſenſu conſuli triumphus: ſed dilata res eſt tribuno de lege agente: id anti

Triumphus lucretii de eqs & uolſcis uictis

quius conſuli fuit: iactata per aliquot dies tum in ſenatu res: tum ad populum eſt: ceſſit ad ultimum ma ieſtati conſulis tribunus: & deſtitit. Tum imperatori exercituiqꝫ honos ſuus redditus: triũphauit de Vol ſcis Equiſqꝫ: triumphantem ſecutæ ſuæ legiones. Alteri cõſuli datum: ut ouãs ſine militibus urbem iniret. Anno deinde ſequenti lex terentilla ab toto relata collegio nouos aggreſſa conſules eſt: erant conſules. P.

P. uolũnius Ser. ſulpicius ꝓdiſia conſul.

Volumnius Seruius Sulpicius. Eo anno cælum ardere uiſum: terra ingenti concuſſa motu eſt: bouem lo cutam: cui rei priore anno fides nõ fuerat: creditũ eſt. Inter alia prodigia carne pluit: quem imbrem ingens numerus auium uolitãdo rapuiſſe fertur: quod ĩtercidit ſparſum ita iacuiſſe ꝑ aliquot dies: ut nihil odor mutaret: libri ꝑ duumuiros ſacrorum additi: pericula a cõuentu alienigenarum prædicta: ne qui in loca ſũ ma urbis impetus cædeſqꝫ inde fierẽt: inter cætera monitũ: ut ſeditionibus abſtineretur: id factũ ad impe diendam legẽ tribuni criminabantur: ingenſqꝫ aderat certamẽ. Ecce ut idem in ſingulos ãnos orbis uolue retur: hernici nunciãt Volſcos: & Equos: & ſi abſciſſæ res ſint reficere exercitus. Antii ſũmã rei poſitã: cæ teros antiates colonos palã cõcilia facere. id caput eas uires belli eſſe. Vt hæc dicta in ſenatu ſũt: delectus edi

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

citur:cōſules belli adminiſtrationē inter ſe diſpartiri iuſſi:alteri ut Volſci:alteri ut Equi ꝓuincia eſſet. Tri
buni coram in foro perſonate fabulam cōpoſitā uolſci belli:hernicos ad patres paratos. Iā ne uirtute qdē
premi libertatem Po.Ro.ſed arte ludi:qa occidione ꝓpe occiſos uolſcos:& Equos mouere ſua ſponte ar
ma poſſe:iā fides abierit:nouos hoſtes qri:coloniā fidā:ꝓpinquam:infamē fieri:bellum īnoxiis anciati
bus indici:geri cum plebe Ro.quā oneratā armis ex urbe:ꝑcipiti agmine acturi eſſent:exilio & relegatōe
ciuium ulciſcētes tribunos:ſic neqd aliud actum putēt:uictā legē eſſe:niſi dum ī ītegro res ſit:dum domi:
dum togati ſunt:caueant:ne poſſeſſione urbis pellant:ne iugum accipiant:ſi aīus ſit nō defore auxilium:
cōſentire oēs tribunos nullum terrorē externū:nullum piculū eē:cauiſſe deos priore āno:ut tuto libertas
defendi poſſet:hæc tribuni. At ex parte altera cōſules ī cōſpectu eoꝝ poſitis ſellis delectum habebāt:eo de
currunt tribuni:cōcionemq́ ſecū trahunt:citati pauci uelut rei experiundæ cā:& ſtatim uis coorta quēcū
q́ lictor iuſſu cōſulis ꝑhendiſſet:tribunus mitti iubebat:neq́ ſuum cuiq́ ius modum faciebat:ſed uirum
ſpe:ſed manu obtinendū erat:qđ ītenderes:quēadmodum tribuni geſſiſſent in ꝓhibendo delectu: ſic pa
tres in lege:quæ ꝑ oēs comitiales dies ferebat:īpedienda gerebāt. Initium erat rixæ:cum diſcedere popu
lum iuſſiſſent tribuni:qđ patres ſe ſummoueri haud ſinebant:nec fere ſeniores rei ītererant: qppe quæ nō
cōſilio regenda:ſed pmiſſa temeritati audaciæq́ eēt:multū & cōſules ſe abſtinebant:ne cui in colluuiōe re
rū maieſtatē ſuā contumeliæ offerrent. Ceſo erat Quintius ferox iuuenis tam nobilitate gentis:quā corpo
ris magnitudine ac uiribus:ad ea munera data a diis:& ipſe addiderat multa belli decora:facundiáq́ ī fo
ro:ut nemo nō lingua:non manu promptior ī ciuitate haberet:hic:cū in medio patrū agmine conſtitiſſet
eminens inter alios:uelut oēs dictaturas cōſulatuſq́ gerens ī uoce ac uiribus ſuis:unus īpetus tribunicios
populareſq́ ꝓcellas ſuſtinebat:hoc duce ſæpe pulſi foro tribuni:fuſa ac fugata plebs eſt: q obuius fuerat
mulctatus nudatuſq́ abibat:ut ſatis appareret:ſi ſic agi liceret:uictā legē eſſe. Tum prope iā perculſis aliis
tribunis. A. Verginius ex collegio unus Ceſoni capitis diē dicit:atrox ingeniū accenderat eo facto magis:
quā conterruerat:eo acrius obſtare legi agitare plebē:tribunos uelut iuſto pſequi bello. Accuſator pati re
um ruere:inuidiæq́ flamā ac materiā criminibus ſuis ſuggerere:legē interim nō tam ad ſpem perferendi:
q̄ ad laceſſendā Ceſonis temeritatē ferre. Ibi multa ſæpe a iuuentute inconſulto dicta factaq́ in unius Ceſo
nis ſuſpectū incidunt ingeniū:tamen legi reſiſtebat. A. Verginius idētidē plebi ecqd ſentitis uos qrites Ce
ſonē ſimul ciuem:& legem:quam cupitis babere nō poſſe:q̄q̄ qd ego legem loquor:libertati obſtat: oēs
Tarqnios ſupbia exuperat:expectare:dum cōſul aut dictator fiat:quē priuatū uiribus:& audacia regnan
tē uideis:aſſentiebant multi pulſatos ſe querentes:& tribunū ad rem peragendā incitabant. Iam aderat iu
dicio dies:apparebatq́ uulgo hoīes in dānatione Ceſonis libertatē agi credere:tum demum coactus cum
multa indignitate ꝑhenſabat ſingulos:ſequebant neceſſarii principes ciuitatis. T. Quintius Capitolinus:
qui ter cōſul fuerat:cū multa referret ſua familiæq́ decora affirmabat neq́ in Quintia gente:neq́ in ciuita
te romana tantā indolē tam maturæ uirtutis unq̄ extitiſſe:ſuū primū militē fuiſſe:ſe ſæpe uidente pugnaſ
ſe in hoſtē. Sp. Furium & ipſum miſſum ab Quintio Capitolino ſibi eū in dubiis ſuis rebus ueniſſe ſub
ſidio:neminē unum eē:cuius magis opa putet rempu. reſtitutam. P. Lucretius conſul anni prioris recenti
gloria nitens:ſuas laudes participare cum Ceſone:memorare pugnas:referre egregia facinora nūc in expe
ditionibus:nunc in acie:ſuadere & monere iuuenem egregium inſtructum naturæ fortunæq́ omnib⁹ bo
nis:maximum momentum reꝝ eius ciuitatis in quācunq́ ueniſſet:ſuum quam alienum mallent: ciuem
eſſe:quod offendat in eo:feruorē & audaciam ætatē quottidie auferre:quod deſyderet conſiliū: id in dies
creſcere:ſeneſcentibus uitiis:matureſcente uirtute:ſinerent tantū uiꝝ ſenem in ciuitate fieri. Pater inter hos.
L. Quintius:cui Cincinato cognomen erat:nō iterando laudes:ne cumularet:inuidiam:ſed ueniam errori
atq́ adoleſcentiæ petendo:ſibi qui nō dicto:qui nō facto quēquam offendiſſet:ut cōdonarent filium ora
bat:ſed alii auerſabantur preces aut uerecundia:aut metu:alii ſe ſuoſq́ mulctatos querentes atroci reſpōſo
iudicium ſuū pferebant:pmebat reum præter uulgatam inuidiam crimen unū:quod. M. Volſcius fictor
qui ante aliquot annos tribunus plebis fuerat:teſtis extiterat:ſe haud multo:poſt quā peſtilētia ī urbe fue
rat:in iuuentutē graſſantē in ſuburra incidiſſe:ibi rixam natam eſſe:fratremq́ ſuum maiorē natu : nec dū
ex morbo ſatis ualidum pugno ictum a Ceſone cecidiſſe ſemianimem: īter manus domum illatum:mor
tuumq́ inde arbitrari:nec ſibi rem exequi tam atrocem per conſules ſuperioꝝ ānoꝝ licuiſſe. Hæc Volſcio
clamitante adeo concitati homines ſunt:ut haud multum abfuerit:quin impetu populi Ceſo īteriret. Ver
ginius arripi iubet hominem:& in uincula duci patricii ui contra uim reſiſtunt. T. Quintius clamitat:cui
reo capitalis dies dicta ſit:& de qno futuꝝ ꝓpediem iudicium:eum indemnatum in dicta cauſa nō debe
re uiolari:tribunus ſuppliciū negat ſumpturū ſede indemnato:ſeruatuꝝ tamen eē in uinculis ad iudicii di
em:ut q hominē necauerit:de eo ſupplicii ſumendi copia po.ro.fiat. Appellati tribuni:medio decreto ius
auxilii ſui expediunt:in uincla coniici uetant:ſiſti reum:pecuniamq́ niſi ſiſtatur:populo prompti place
re ꝓnunciant:ſummam pecuniæ:quam tam æquū eſſet ꝓmitti ueniebat in dubiū:id ad ſenatū reiicit: re
us dum cōſulerentur patres:retentus in publico eſt:uades dare placuit. unum uadem triū milliū æris obli
garūt:quot darent tribunis pmiſſum eſt:decem finiebant:tot uadibus accuſator uadatus ē reū:hic primus
uades publicos dedit:dimiſſus e foro nocte proxima iuſſu cōſulum in tuſcos in exiliū abiit. Iudicii die cū
excuſaret.ſolū uertiſſe exilii cauſa:nihilominus Verginio comitia habente collegæ appellati dimiſere cōci
lium pecunia a patre exacta crudeliter:ut diuænditis omnibus bonis aliquādiu trans tyberim ueluti rele
gatus agello quodā in tugurio uiueret. Hoc iudiciū & ꝓmulgata lex exercuit ciuitatem:ab externis armis

Et cū con ſulib⁹ tur bātes iura tribuni

Cæſonis laudes

Cæſoni Dies dſ

Hinc creſ do ortam iudicialē laudatio nem

Cæſo in exilium abiit

Atꝰ patri tioꝝ artē

ociũ fuit:cum uelut uictores tribuni perculſis patribus Ceſonis exilio ꝓpe perlata eē crederent legē: & qđ
ad ſeniores patrum ꝑtinere:ceſſiſſent poſſeſſione reipu. iuniores:id maxime qđ Ceſonis ſodaliũ fuit:auxe
re iras in plebē:non minuerunt aĩos ſed ibi plurimũ ꝓfectum eſt:quod modo quodã tẽperauere ĩpetus ſu
os:Cum primo poſt Ceſonis exiliũ lex cœpta ferri eſt:inſtructi paratiq; cũ ingenti clientiũ exercitu:ſic tri
bunos:ubi primum ſũmouentes ꝑbuere cãm:adorti ſunt:ut nemo unus ĩde ꝑcipuũ quicq̃ gloriæ domũ ĩ
uidiæ ue ferret:mille ꝓ uno Ceſones extitiſſe pleb es q̃reret. Mediis diebus:qbus tribuni de lege nõ agerẽt
nihil eiſdẽ illis placidius:aut qetius erat:benigne ſalutare:alloq plebis hoĩes:domũ inuitare:adeſſe in foro
tribunos ipſos cætera pati ſine interpellatione cõcilia habere:nunq̃ ulli neq; publice:neq; priuatim truces
eē:niſi cũ de lege agi cœptum eēt:alibi popularis,iuuentus erat. Nec cætera modo tribuni tranquille pege
re:ſed refecti quoq; in ſequentẽ annum:ne uoce qdẽ incõmoda: nedũ ut ulla uis fieret:paulatim ꝑmulcen
do tractãdoq; manſuefecerant plebẽ. His ꝑ totũ annũ artibus lex eluſa eſt. Accipiunt ciuitatẽ placidiorẽ cõ

G. Claudius. P. Valerius conſul.

ſules. C. Claudius Appii filius:& Publius Valerius Publicola. Nihil noui nouus annus attulerat:legis fe
rendæ:aut accipiẽdæ cura ciuitatẽ tenebat. Quantũ iuniores patrũ plebi ſe magis inſinuabant:eo acrius cõ
tra tribuni tendebãt:ut plebi ſuſpectos eos criminãdo fecerãt:cõiurationẽ factam Ceſonẽ Romæ eſſe: ĩter
ficiendoꝝ tribunoꝝ:trucidandæ plebis cõſilia inita:id negotiũ datum ab ſenioribus patrum:ut iuuentus
tribuniciã poteſtatẽ e republica pelleret:formaq; eadẽ eſſet ciuitatis:quæ ante ſacrum montẽ occupatũ fue
rat:& ab uolſcis & Equis ſtatutum iã & prope ſolemne in ſingulos annos bellum timebatꝰ. Propiuſq; ali
ud nonum malũ nec opinato exortũ. Exules ſeruiq; ad quattuor milia & qngenti hoĩum:duce Ap. Herdo
nio ſabino:nocte capitolium atq; artẽ occupauerunt:cõfeſtim in arce facta cædes coꝝ:q cõiurare & ſimul
capere arma noluerãt:alii inter tumultũ ꝑcipites pauore in foꝝ deuolant:alternæ uoces ad arma:& hoſtes
in urbe ſunt:audiebantꝰ:Cõſules & armare plebẽ:& inermem eſſe pati timebant:incerti:qđ malum repen
tinum:externum:an ĩteſtinũ:ab odio plebis:an a ſeruili fraude urbẽ iuuaſiſſet:ſedabãt tumultus:ſedando
interdũ mouebãt:nec.n. poterat pauida & cõſternata multitudo regni impio:dant tamen arma nõ uulgo
tm̃ ut incerto hoſte ꝑſidium ſatis fidũ ad oĩa eſſet. Sollicit reliquũ noctis incertiq;:q hoĩes:q̃tus numerus
hoſtium eſſet:in ſtationibus diſponẽdis ad opportuna oĩs urbis loca egere:Lux deinde aperuit bellum du

Ars & capitolium ab exulibus occupantur

cemq; belli:ſeruus ad libertatẽ Ap. Herdonius ex capitolio uocabat:ſe miſerrimi cuiuſq; ſuſcepiſſe cãm:ut
exules iniuria pulſos in patriã reduceret:& ſeruitutis graue iugũ demeret: id male Po. Ro. auctore fieri: ſi
ibi ſpes non ſit:ſe uolſcos:& equos:& oĩa extrema temptatuꝝ & cõcitaturũ. Dilucere res magis patribus
atq; cõſulibus:ꝑter ea tamẽ:q denunciarentꝰ:ne ueientium:neu ſabinoꝝ id cõſilium eſſet:timere:& cũ tm̃
in urbe hoſtium eſſet:mox ſabinæ ethruſcæq; legiones excõpoſito adeſſent:tum æterni hoſtes uolſci:& eq
nõ ad populandos ut ante fines:ſed ad urbẽ ut ex parte captã uenirent. Multi & uarii timores: inter cæte
ros eminebat terror ſeruilis:ne ſuus cuiq; domi eſſet hoſtis:cui nec credere:nec non credendo : ne infeſtior
fieret:abrogare ſatis erat tutum:uixq; cõcordia ſiſti uidebatꝰ poſſe tantũ ſuꝑantibus aliis ac emergentibus
malis nemo tribunos ac plebẽ timebat:manſuetũ id malum:& ꝑ alioꝝ quietẽ maloꝝ ſemꝑ exoriens: tũ
q; eſſe ꝑegrino terrore ſopitum uidebatꝰ:ad id prope unũ maxime inclinatis rebus incubuit:tantus.n. tri
bunos furor tenuit:ut nõ bellũ:ſed uanã imaginẽ belli ad auertendos ab legis cura plebis aĩos capitolium
ĩnſediſſe contẽderent patricioꝝ hoſpites clienteſq;:ſi perlata lege fruſtra tumultuatos ſe ſentiãt:maiore quã
uenerint:ſilentio habituros:cõciliũ inde legi ꝑferendæ hr̃e aduocato populo ab armis. Senatũ interim con
ſules habẽt alio ſe maiore a tribunis metu oſtendẽte:quã quẽ nocturnus hoſtis intulerat. Poſteaq̃ arma po
ni:& diſcedere hoĩes a ſtationibus nunciatũ eſt. P. Valerius collega ſenatũ retinente ſe ex curia proripit: ĩde
in templum ad tribunos uenit. Quid hoc rei eſt:inqt:tribuni? Ap. Herdonii ductu & auſpicio rempubli
cã auerſuri eſtis? tã fœlix uobis corrũpendis fuit:qui ſeruitia nõ cõmouit:auctor? cum hoſtes ſupra caput
ſint:diſcedi ab armis legeſq; ferri placet? Inde ad multitudinem oratione cõuerſa:ſi uos urbiſq;:ſi ueſtri nul
la cura tangit:at uos ueremini deos ueſtros ab hoſtibus captos:Iuppiter optimus maximus: Iuno regina
& Minerua:alii dii:deæq; obſidentur:caſtra ſeruoꝝ publicos noſtros penates tenent:hæc uobis forma ſa
ne ciuitatis uidetur? tm̃ hoſtiũ non ſolũ ĩtra muros:ſed in arce ſupra foꝝ curiamq;:comitia interim in fo
ro ſunt:ſenatus in curia ẽ:uelut cum ociũ ſuꝑat:ſenator ſn̄iam dicit:alii quirites ſuffragium ineunt:nõ qc
qd patrum plebiſq; eſt:cõſules:tribunos deos:homineſq; omnes armatos opem ferre in capitolium curre
re:liberare ac pacare auguſtiſſimam illam domũ Iouis optimi maximi decuit? Romule pater tu mentem
tuam:qua quondam arcem ab his iiſdem ſabinis auro captam recepiſti:da ſtirpi tuæ:iube hãc ingredi ui
am:quam tu dux:quam tuus ingreſſus exercitus eſt:primus en ego conſul:quantum mortalis deum poſ

Atꝰ ferociſſimi Valerii cõ. orõnẽ Attur Tuſculanoꝝ ĩ ro. officium

ſum:te ac tua ueſtigia ſequar. Vltimum orationis fuit ſe arma capere:uocare omnes quirites ad arma:ſi qs
impediat:iam ſe conſularis imperii:iam tribuniciæ poteſtatis ſacrarumq; legum oblitum:quiſquis ille ſit
ubicunq; ſit:in capitolio:in foro pro hoſte habiturum:iuberent tribuni. quoniam in Ap. Herdonium ue
tarent in. P. Valerium conſulem ſumi arma. auſuꝝ ſe in tribunis:quod princeps familiæ ſuæ auſus in re
gibus eſſet:Vim ultimã apparebat futurã:ſpectaculoq; ſeditionem romanã hoſtibus fore:nec lex tamẽ fer
ri:nec ire in capitolium cõſul potuit:nox certamina cœpta oppreſſit:tribuni ceſſere nocti timentes conſu
lum arma amotis inde ſeditionis auctoribus patres circũire plebem inſerenteſq; ſe in circulos: ſermones tẽ
pori aptos ſerere:admonere:ut uiderent:in quod diſcrimen rempublicam adducerent:non inter patres &
plebem certamen eſſe: ſed ſimul partes:plebemq;:arcem urbis:templa deorũ : penates publicos:priuatoſ
q; hoſtibus dedi. Dum hæc in foro ſedandæ diſcordiæ cauſa aguntur:conſules interim : ne ſabini : ne ue

ſens hoſtis moueret̃ circa portas muroſq; diſceſſerãt. Eadẽ nocte & Tuſculũ de arce capta capitolioq; oc-
cupato: & alio turbatæ urbis ſtatu nuncii ueniunt. L. Manilius Tuſculi tum dictator erat: is cõfeſtim con
uocato ſenatu: atq; introductis nunciis: magnope cẽſet: ne expectent: dũ ab Roma legati auxiliũ petentes
ueniant: periculũ ipſum diſcrimẽq; ac ſociales deos fidem fœderum id poſcere: demerendi beneficio tã po
tentem: tam ꝓpinquã ciuitatẽ nunq̃ parem occaſionẽ daturos deos. Placet ferri auxilium: iuuentus con-
ſcribitur: arma dantur. Romam prima luce uenientes procul ſpẽm hoſtium ꝓbuere. Equi aut uolſci ueni
re uiſi ſunt: deinde ubi uanus terror abiit: accepti in urbem agmine in forum deſcendunt: ibi iam. P. Va-
lerius relicto ad portarum ꝓſidia collega inſtruebat aciẽ: auctoritas uiri mouerat affirmantis capitolio re
cuperato & urbe pacata: ſi ſe doceri ſciuiſſent: quæ fraus ab tribunis occulta in lege ferret̃: memorem ſe ma
ioꝝ ſuoꝝ: memorẽ cognominis: qđ populi colendi uelut hæreditaria cura ſibi a maioribus tradita eſſet:
concilium plebis nõ ĩpeditur: hunc ducem ſecuti nequicq̃ reclamantibus tribunis in cliuum capitolinum
erigunt aciẽ: adiungitur & tuſculana legio: certare ſocii ciueſq; : utri recuperatæ arcis ſuum decus facerent:
dux uterq; ſuos adhortat̃. Trepidare tũ hoſtes: nec ulli ſatis rei ꝑterq̃ loco fidere: trepidantibus inferunt ſi-
gna romani ſociiq;. Iã in ueſtibulũ perrupant tẽpli: cum. P. Valerius inter primores pugnã ciens interfici-
tur. P. Volumnius conſularis uidit cadentẽ: is dato negotio ſuis ut corpus obtegerẽt: ipſe in locũ uicẽq; cõ
ſulis ꝓuolat: ꝑ ardore impetuq; tãtæ rei ſenſus nõ ꝑuenit ad militẽ: prius uicit: quam ſe pugnare ſine duce
ſentiret multi exulũ cæde ſua fœdauere tẽplũ: multi uiui capti. Herdonius interfectus: ita capitolium recu-
peratũ. De captiuis ut q̃ſq; liber: aut ſeruus ẽẽt: ſuæ fortunæ a quoq; ſumptũ ſuppliciũ ẽ: Tuſculanis gra
tiæ. Capitolium purgatũ atq; luſtratũ. In cõſulis domũ plebes quadrãtes: ut funere ampliore efferretur: ia
ctaſſe fert̃. Pace parta inſtare tũ tribuni pr̃ibus: ut. P. Valerii fidẽ exoluerẽt. Inſtare Claudio: ut collegæ de
os manes fraude liberaret: agi de lege ſineret. Cõſul anteq̃ collegã ſibi ſubrogaſſet: uegare paſſurum agi de
lege hæ tenuere cõtentiões uſq; ad comitia cõſulis ſubrogãdi. Decẽbri mẽſe ſũmo patrum ſtudio. L. Qui-
tius Cincinatus pr̃ Ceſonis cõſul creat̃: q magiſtratũ ſtatim occipet. ꝑculſa erat plebs cõſulẽ habitura ira-
tũ: potentẽ fauore patꝝ uirtute ſua: tribus liberis quoꝝ nemo Ceſoni cedebat magnitudine aĩ cõſilium &
modũ adhibẽdo: ubi res poſceret: priores erãt. Is ut magiſtratũ iniit: aſſiduis cõcionibus ꝓ tribunali nõ in
plebe coercẽda: quã ſenatu caſtigãdo uæhemẽtior fuit: cuius ordinis langore ꝑpetuo iam tribuni plebis:
nõ ut in republica po. ro. ſed ut ĩ ꝑdita domo lingua criminibuſq; regnarẽt: cũ Ceſone filio ſuo uirtutem:
cõſtantiã: oĩa iuuẽtutis: belli domiq; decora pulſa ex urbe romana & fugata: eſſe loquaces: ſeditioſos ſemi
na diſcordiaꝝ iteꝝ ac tertio tribunos peſſimis artibus regia licentia uiuere. A. inq̃t: ille Verginius: q̃a in ca
pitolio nõ fuit: minus ſupplicii: quã Ap. Herdonius meruit? plus hercule aliq̃to: q uere rem æſtimare ue-
lit Herdoni⁹: ſi nihil aliud hoſtẽ ſe fatendo ꝓpe denunciauit: ut arma caperetis: hic negando bella eſſe arma
uobis ademit: nudoſq; ſeruis ueſtris & exulibus obiecit: & uos (cũ. C. Claudii pace &. P. Valerii mortui
loquar) prius in cliuũ capitolinũ ſigna intuliſtis: quã hos hoſtes de foro tolleretis: pudet deoꝝ hoĩumq;
cũ hoſtes in arce: in capitolio eſſent: exulũ & ſeruoꝝ dux ꝓfanatis oĩbus in cella Iouis optimi maximi ha
bitaret. Tuſculi anteq̃ Romæ ſumpta ſunt arma: ĩ dubiũ fuit utrũ. L. Manilius tuſculanus dux. an. P. Va
lerius: &. C. Claudius cõſules romanã arcẽ liberarẽt. & q ante latinos ne ꝓ ſe q̃dem ipſis cum in finib⁹ ho
ſtem haberẽt: attingere arma paſſi ſumus: latini nũc niſi ſua ſpõte arma ſũpſiſſent: capti & deleti eramus
hoc eſt tribuni auxiliũ plebi ferre inermẽ eã hoſti trucidãdã obiicere: ſcilicet ſiqs uobis humillimus hõ de
ueſtra plebe: quã partem ueluti abruptã a cætero populo ueſtrã patriã peculiarẽq;. rẽpublicã ꝑfeciſtis: ſiqs
ex his domũ ſuã obſeſſam a familia armata nũciaret: ferẽdũ auxilium putaretis. Iuppiter Opti. Maxi. exu
lũ atq; ſeruoꝝ ſeptus armis nulla humana ope dignus erat? & hi poſtulant: ut ſacro ſancti habeant̃? q̃bus
ipſi dii neq; ſacri: neq; ſancti ſunt. Et. n. diuinis: humaniſq; obruti ſceleribus legẽ uos hoc anno laturos
dictitatis? tum hercule illo die: quo ego cõſul ſum creatus: male geſta reſp. eſt: peius multo: quam cũ. P. Va
lerius cõſul periit: ſi tuleritis. Iã primum oĩum inq̃t: q̃rites in uolſcos & equos mihi atq; collegæ legiones
ducere in aĩo eſt: neſcio quo fato magis bellantes: quã pacati ꝓpitios habeamus deos: q̃tũ piculũ ab illis
fuerit: ſi capitoliũ ab exulibus obſeſſum ſciſſent: ſuſpicari: q̃ re ipſa experiri eſt melius. Mouerat plebẽ orõ
cõſulis: erecti patres reſtitutã credebãt rempu. cõſul alter comes aĩoſior: quã auctor ſuſcepiſſe collegã prio-
rem actionẽ tam grauis rei facile paſſus: in ꝑagendis conſularis officii partẽ ad ſe uendicabat. Tum tribu-
ni eludentes uelut uana dicta perſequi quærendo quonã modo exercitum educturi conſules eſſent: quos
delectũ habere nemo paſſurus ſit. Nobis uero: inquit Quintius: nihil delectu opus eſt: cum quo tpe. P.
Valerius ad recipiendum capitoliũ arma plebi dedit: oẽs in uerba iurauerint: conuenturos ſe iuſſu cõſulis
nec iniuſſu abituros: edicimus itaq; omnes qui in uerba iuraſtis: craſtina die armati ad lacum regillum ad
ſitis. Cauillari tum tribuni: & populum exoluere religione uelle: priuatum eo tempore Quintium fuiſſe
cum ſacramento adacti ſunt: ſed nondũ hæc: quæ nunc tenet: ſæculũ negligentia deum uenerat: nec ĩterpre-
tando ſibi quiſq; iuſiurandũ & leges aptas faciebat: ſed ſuos potius mores ad eas accõmodabat. Igitur tri-
buni: ut impediendæ rei nulla ſpes erat de ꝓferẽdo exercitu agere: eo magis quod & augures iuſſos adeſſe
ad regillũ lacũ fama exierat: locumq; inaugurari: ubi auſpicato cũ populo agi poſſet: ut quicq̃d Romæ ui
tribunicia rogatum eſſet: id comitiis ibi abrogaretur: oẽs id iuſſuros: quod conſules uellent: neq; enim ꝓ-
uocationẽ eſſe longius ab urbe mille paſſuum: & tribunos: ſi eo ueniant: in alia turba quiritium ſubiectos
fore conſulari imperio. Terrebant hæc: ſed ille maximus terror aĩos agitabat: qđ ſæpius Quintius dictita
bat ſe conſulũ comitia: nõ habituꝝ non ita ciuitatẽ ægram eſſe: ut conſuetis remediis ſiſti poſſet: dictatore

Valerius ĩ capitolii ueſtibulo interficit̃

Capitolium recuperatur

L. Quintius Cincinatus cõſul ualerio ſurrogatu

Attẽde ueterem religionem

opus eſſe reip. ut q ſe mouerit ad ſollicitádum ſtatú ciuitatis ſentiat ſine ꝓuocatióe dictaturá eſſe. Senatus in capitolio erat: eo tribúi cum ꝑterrita plebe ueniút: multitudo clamore ingēti núc cóſulú. nunc patrum fidē íplorát: nec ante mouerunt de ſnia cóſulé: quá tribuni ſe í auctoritate patꝝ futuros eē polliciti ſút. Túc referēte cóſule de tribunoꝝ & plebis poſtulatis ſenatuſcóſulta fiunt: ut neqꝫ tribuni legē eo anno ferrēt: neqꝫ cóſules ab urbe exercitum educerēt: in reliquú mgratus cótinuari: & eos tribunos refici iudicare ſenatú cótra Rēpu. eſſe: cóſules fuere í patrum ꝑtāte tribuni reclamátibus cóſulibus refecti: pr̄es quoqꝫ neqd cederent plebi & ipſi. L. Quintium cóſulē reficiebát. Nulla toto anno uæhemētior actio conſulis fuit. Mirer: inquit: ſi uana ueſtra patres cóſcripti ad plebē auctoritas eſt: uos eleuatis eá: qppe quia plebs ſenatuſcóſultú í cótinuádis mgratib⁹ ſoluit: ipſi quoqꝫ ſolutum uultis: ne temeritati multitudinis cedatis: tanꝗ id ſit plus poſſe í ciuitate: plus leuitatis ac licētiæ habere: leuius. n. uaniuſqꝫ eſt profecto ſua decreta & cóſulta tollere: ꝗ alioꝝ. Imitamini pr̄es cóſcripti turbá incóſultam: & q aliis exēplo eſſe debetis: alioꝝ exēplo peccatis potius: quá alii ueſtro recte faciant: dum ego ne imiter tribunos: nec me contra ſenatuſcóſultum conſulem renunciari patiar. Te uero. C. Claudi adhortor: ut ipſe Po. Ro. hac licētia arceas & de me hoc tibi ꝑſuadeas me ita acceptuꝝ: ut nó honorē meum a te ípeditú: ſed gloriá ſpreti honoris auctá: inuidiáqꝫ: quæ ex cótinuato eo ípenderet: leuatá putē. Cómuniter inde edicunt neqs. L. Quintiú cóſulē faceret: ſiqs feciſſet: ſe id ſuffragiú nó obſeruaturos. Cóſules creati. Qu. Fabius terti. &. L. Cornelius Maluginenſis. Cenſus auctus eo anno luſtrú ꝑꝑ capitolium captum cóſulē occiſum códi religioſum fuit. Q. Fabio. &. L. Cornelio cóſulibus ꝓ̄cipio anni ſtatim res turbulentæ: inſtigabát plebē tribuni: bellú ingens a uolſcis & equis latini atqꝫ hernici nunciabát. Iá Antii uolſcoꝝ legióes eē: & ipſam coloniá ingens metus erat defecturá: ægreqꝫ impetratú a tribunis: ut bellum ꝑ̄uerti ſineret: Cóſules inde partiti ꝓuincias: Fabio: ut Antiú legióes duceret: datum. Cornelius: ut Romæ ꝑ̄ſidio eſſet: ne qua pars hoſtiú: q equis mos erat: ad populandum ueniret.

Cōtentio Pl. & patrú & reprimēdis magiſtratibus qntii uehemens oīo

Qu. Fabius. L. Corneli⁹ conſul.

Hernici & latini iuſſi milites dare ex fœdere: duæqꝫ partes socioꝝ in exercitu: tertia ciuium fuit. Poſteaquá ad diem ꝑ̄ſtitutú uenerunt ſocii: cóſul extra portá capená caſtra locat: inde luſtrato exercitu Antium profectus: haud ꝓcul oppido ſtatiuiſqꝫ hoſtium cóſedit. Vbi cú uolſci: quia nódum ab eqs ueniſſet exercit⁹: dimicare nó auſi: queadmodú qeti uallo ſe tutarent: pararēt: poſtero die Fabius nó ꝑmixtá uná ſocioꝝ ciuiumqꝫ: ſed trium populoꝝ tres ſeparatim acies circa uallum hoſtium inſtruxit: ipſe erat medius cum legionibus romanis: inde ſignum obſeruare iuſſit: ut pariter & ſocii rē inciperēt: referrentqꝫ pedē: ſi receptui ceciniſſet: eqtes item ſuæ cuiqꝫ parti poſt principia collocat. In trifariá adortus caſtra circúuenit: & cum undiqꝫ íſtaret nó ſuſtinētes ípetú uolſcos uallo deturbat tráſgreſſus inde munitiones pauidá turbá inclinantéqꝫ in partē uná caſtris expellit: inde effuſe fugiētes eques: cui ſuparare uallú haud facile fuerat: cum ad id ſpectator pugnæ aſtitiſſet: libero cápo adeptus parte uictoriæ fruit: territos cædēdo. Magna í caſtris & extra munimenta cædes fugientium fuit: ſed ꝑ̄da maior: qa uix arma ſecum efferre hoſtis potuit: deletuſqꝫ exercitus foret: ni fugiētes ſiluæ texiſſent.

Fabii có. ſtratagema

Dum ad Antium hæc gerunt: interim equi robore iuuentutis ꝑ̄miſſo arcē tuſculaná improuiſo nocte capiunt: reliquo exercitu haud ꝓcul mœnibus Tuſculi cóſidunt: ut diſtēderent hoſtium copias. Hæc celeriter Romá: ab Roma in caſtra Antium ꝑlata mouēt romanos aut ſec⁹: quá ſi capitolium captum nunciaret: adeo & recēs erat tuſculanoꝝ meritú: & ſimilitudo ipſa ꝑiculi repoſcere datum auxilium uidebat. Fabius: omiſſis oíbus ꝑ̄dam ex caſtris raptim. Antium cóuehit ibi: modico ꝑ̄ſidio relicto citatú agmen Tuſculum rapit: nihil ꝑter arma: & qđ cocti ad manum fuitqꝫ cibi: ferre militi licuit. Cómeatú ab Roma cóſul Cornelius ſubuehit. Aliquot mēſes Tuſculi bellatum: ꝑte exercitus conſul caſtra equoꝝ oppugnabat: partē tuſculanis dederat ad arcē recuperandá: ui nunꝗ eos ſubigere potuit: fames poſtremo íde detraxit hoſtē: quo poſteaꝗ uentum ad extremú ē: inermes undiqꝫ oēs ſub iugum ab tuſculanis miſſi: hos ignominioſa fuga domum ſe recipiētes romanus cóſul í Algido cóſecutus ad unú oēs occidit. Victor ad Columē: id loco nomē eſt: exercitu relicto caſtra locat: & alter cóſul poſteaꝗ mœnibus romanis iá pulſo hoſte ꝑiculum eē deſierat: & ipſe ab Roma ꝓfectus: ita bifariá conſules ígreſſi hoſtium fines ingenti certamine hinc uolſcos hinc equos populant. Eodē anno deſciſſe antiates apud plæroſqꝫ auctores inuenio. L. Corneliú cóſulē id bellum geſſiſſe: oppidumqꝫ cepiſſe: certum affirmare: qa nulla apud uetuſtiores ſcriptores ei⁹ rei mētio ē: nó auſim. Hoc bello ꝑfecto tribunitiú domi bellú pr̄es irritat: clamát fraude fieri: qđ foris teneat exercitus: fruſtrationē eá legis tollēdæ eſſe: ſe nihilominus rem ſuſceptá peracturos: obtinuit tamen. P. Lucretius ꝑ̄fectus urbis: ut actiones tribunitiæ í aduentú cóſulum differrent. Erat & noua exorta cá motus. A. Cornelius atqꝫ Seruilius q̄ſtores. M. Volſcio qđ falſus haud dubie teſtis í Ceſonē extitiſſet: diē dixerant: multis. n. emanabat indiciis: neqꝫ fratrē Volſcii ex quo ſemel fuerit æger: unꝗ nó mó uiſum í publico: ſed ne aſſurrexiſſe qdá ex morbo: multoꝝqꝫ tabe menſium mortuum: nec his tēporibus: in quæ teſtis crimen conieciſſet. Ceſonem Romæ uiſum: affirmantibus: qui una meruerunt ſecum eum tum frequentēqꝫ ad ſigna ſine ullo cómeatu fuiſſe: niſi ita eſſet: multi priuatim ferebant Volſcio iudices: cum ad iudicium ire nó auderet: oēs eæ res in unú congruentes haud magis dubiá damnationem Volſcii: quam Ceſonis Volſcio teſte fuerat: faciebát. In mora tribuni erant: q comitia q̄ſtores hr̄e de reo: niſi prius habita de lege eſſent: paſſuros negabát: ita extracta utraqꝫ res in conſulú aduētum eſt: qui ubi triumphátes uictore cum exercitu urbem inierunt: quia ſilentium de lege erat: ꝑculſos magna pars credebat tribunos: at illi & enim extremum anni iam erat: quartum affectantes tribunatú in comitioꝝ diſceptationem ab lege certamē auerterant: & cú cóſules nihilominus aduerſus continuationem tribunatus: quam ſi lex minuendæ ſuæ maieſtatis cauſa promulgata ferretur: tetendiſſent: uictoria certaminis penes tribunos

Tuſculane ars capitur

Vide ne diſtinerēt ſit potius legendú

Vide ne reliquo ſit potius legendú

Indues libētius legerim

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

fuit. Eodem anno equis pax eſt petentibus data. Cēſus res priore anno inchoata perficitur: idq; luſtrū ab
origine urbis decimū conditū ferunt: cenſa ciuiū capita centum triginta duo millia. cccxix. Conſulū ma
gna domi belliq; eo anno gloria fuit: quod & foris pacē pepere & domi: & ſi nō cōcors: minus tamē q̃
alias infeſta ciuitas fuit. L. Minutius inde & Lucius Nautius cōſules facti: duas reſiduas anni prioris cāſ
exceperunt: eodē modo cōſules legem: tribuni iudiciū de Volſcio impediebant: ſed in q̃ſtoribus nouis ma
ior auctoritas erat. Cū. M. Valerio Valerii filio Voleſi nepote quæſtor erat. T. Quintius Capitolinus: q
ter conſul fuerat: is quoniā neq; quintiæ familiæ Ceſo: neq; reipu. maximus iuuenū reſtitui poſſet: falſum
teſtem: q dicendæ cauſæ innoxio poteſtatē ademiſſet: iuſto ac pio bello perſequebatur: cū Verginius maxi
me ex tribunis de lege ageret: duum menſium ſpatium conſulibus datum eſt ad inſpiciendā legē: ut cum
edocuiſſent populum: qd fraudis occultæ ferret: ſinerent deinde ſuffragium inire: hoc interualli datum res
trāqllas in urbe fecit. Nec diuturnā qetē equi dederunt: qui rupto fœdere: quod ictum erat priore anno
cū romanis: imperiū ad Gracchum Chloeliū deferunt: is tū longe princeps in equis erat. Graccho duce in
latinū agrum: inde in tuſculanū hoſtili populatione ueniunt: pleniq; prædæ in Algido caſtra locant in ea
caſtra. Qu. Fabius. P. Volumnius. A. Poſthumius legati ab Roma ueniunt q̃ſtum iniurias: & ex eo fœ-
dere res repetitū: eos equoꝝ īpator: quæ mandata habeāt ab ſenatu Romano: ad quercū iubet dicere ſe alia
interim acturū: q̃rcus ingens arbor ꝓtorio īminebat: cui⁹ umbra opaca ſedes erat. Tum ex legatis un⁹ abi
ens: & hæc: inquit: ſacrata quercus & qcqd deoꝝ eſt: audiāt fœdus a uobis ruptū nr̄iſq; & nūc querelis ad
ſunt: & mox armis cū deoꝝ hoīumq; ſimul uiolata iura exequemur: Romā rediere legati. Senatus iuſſit
alteꝝ cōſulē contra Gracchū in Algidū exercitū ducere: alteri populationē finiū equoꝝ prouinciam dedit.
Tribuni ſuo more impedire delectū: & forſitan ad ultimum impediſſent: ſed nouus ſubito additus terror
eſt: uis ſabinoꝝ ingens prope ad mœnia urbis infeſta populatione uenit: fœdati agri terror iniectus urbi ē
tum plebes benigne arma cepit: reclamantibus fruſtra tribunis magni duo exercitus ſcripti alteꝝ. Nautius
cōtra ſabinos duxit: caſtriſq; ad Eretum poſitis per expeditiōes paruas plærunq; nocturnis incurſionibus
tantā uaſtitatem in ſabino agro reddidit: ut comparati ad eam: prope intacti bello fines Ro. uiderent. Mi
nutio neq; fortuna: neq; uis animi eadem in gerendo negotio fuit: nam cum haud procul ab hoſte caſtra
poſuiſſet: nulla magnopere clade accepta caſtris ſe pauidus tenebat qd ubi ſenſerunt hoſtes: creuit ex metu
alieno: ut fit: audacia: & nocte adorti caſtra: poſteaquam parum uis aperta profecerat: munitiones poſtero
die circundant. Quæ prius: quam undiq; uallo obiectæ clauderent exitus: quinq; equites inter ſtationes
hoſtiū emiſſi: Romā pertulere conſulem: exercitūq; obſideri. Nihil tam nec inopinatū: nec inſperatum ac
cidere potuit: itaq; tantus pauor: tanta trepidatio fuit quanta ſi urbē non caſtra hoſtes obſiderent. Nautiū
conſulem accerſunt in quo cū paꝝ præſidii uideret dictatorēq; dici placeret: qui rem ꝑculſam reſtitueret.
L. Quintius Cincinatus cōſenſu oīum dicitur. Operepretiū ē audire: q oīa præ diuitiis humana ſpernūt:
neq; honori magno locum: neq; uirtuti putant eē: niſi effuſe affluant opes. Spes unica imperii Po. Ro. L.
Quintius trans tyberim cōtra eū ipſum locum: ubi nunc naualia ſunt: quatuor iugerum colebat agrum:
quæ prata quintia uocātur: ibi a legatis ſeu forſan fodiens palo innixus: ſeu cū araret: operi certe id quod
cōſtat: agreſti intentus: ſalute data inuicem redditaq;: rogatus: ut quod bene uerteret: ipſi reiq; pu. mandata
ſenatus audiret: admiratus rogitāſq; ſatis ne ſalua eēnt oīa: togam propere e tugurio proferre uxorē Racili
am iubet: qua ſimul abterſo puluere ac ſudore uelatus proceſſit: dictatorem eum legati gratulantes conſa
lutāt: in urbē uocāt: qui terror ſit in exercitu: exponūt. Nauis Quintio publice parata fuit: trāſuectūq; tres
obuiā egreſſi filii excipiunt: inde alii propinqui atq; amici: tum patrū maior pars: ea frequentia ſtipatus
antecedētibus lictoribus deductus eſt domum: & plebis cōcurſus ingens fuit ſed ea nequaq̃ tā læta. Quin
tiū uidit: & imperii nimiū: & uiꝝ in ipſo impio uæhementiorē rata. Et illa qdem nocte nihil præterq̃ ui-
gilatū eſt in urbe: poſtero die dictator cū ante lucem in forum ueniſſet: magiſtratū equitū dicit. L. Tarqui-
nium patriciæ gentis: ſed qui tum ſtipendia pedibus ꝓ paupertatē feciſſet: bello tamē primus lōge roma-
næ iuuentutis habitus eſſet. Cū magiſtro eqtum in cōcionē uenit: iuſticiū edicit: claudi tabernas tota urbe
iubet: uetat quēquā priuatæ qcq̃ rei agere. Tū qcunq; ætate militari eēnt: armati cū cibariis in dies quinq;
coctis: ualliſq; duodenis ante ſolis occaſum martio in cāpo adeſſent: quibus ætas ad militandum grauior
eēt: uicino militi: dū is arma pareret: uallūq; peteret: cibaria coq̃re iuſſit. Sic iuuētus diſcurrit ad uallū pe-
tendū: ſumpſere unde cuiq; ꝓximū fuit: ꝓhibitus nemo eſt: impigreq; oēs ad dictū dictatoris ꝑſto fuere.
Inde cōpoſito agmine nō itineri magis apto: q̃ ꝓlio: ſi res ita tuliſſet: legiones ipſe dictator: magiſter equitū
ſuos eqtes ducit in utroq; agmine: quas tp̄s ip̄m poſcebat: adhortationes erāt: ut adderent gradū matura-
to opus eē: ut nocte ad hoſtē ꝑuenire poſſent: cōſulū exercitūq; romanū obſideri: tertiū diē iā clauſos eſſe:
qd q̃q; nox: aut dies ferat: īcertum eē: puncto ſæpe tp̄is maximaꝝ reꝝ momenta uerti accelera ſignifer: ſe-
quere miles: interſe gratificantes ducibus clamabāt: media nocte in Algidū ꝑueniunt: ut ſenſere ſe iam ꝓpe
hoſtes eſſe: ſigna cōſtituunt. Ibi dictator q̃tum nocte ꝓſpici poterat: equo circūuectus: cōtēplatuſq;: q̃ tra-
ctus caſtroꝝ: quæ forma eſſet: tribunis militū īperauit: ut ſarcinas in unū coniici iubeāt: militē cū armis:
ualloq; redire in ordines ſuos: facta quæ imperauit. Tū quo ordine fuerāt ī uia: exercitū oēm lōgo agmi
ne circundat hoſtium caſtris: & ubi ſignū datum ſit: clamorē omnes tollere iubet: clamore ſublato ante ſe
quēque ducere foſſam: & iacere uallum. Aedito imperio ſignum ſecutum eſt: iuſſa miles exequitur cla-
mor hoſtes circunſonat: ſuperat inde caſtra hoſtium: & in caſtra cōſulis uenit: alibi pauorem alibi gaudi-
um ingens facit. Romani ciuilem eſſe clamorem atq; auxilium adeſſe inter ſe gratulantes: ultro ex ſtationi

Idē tribuni Pl. q̃eto reficiūtur cenſa ro. cxxxii millia ciuiū. cccxix. L. minuti⁹. L. Nauti⁹ cōſul

Equitum bellum

Sabinoꝝ incurſus

Minuti⁹ Cōſul cū exercitu ab equis obſidetur

Quintius agreſti opi intentus dictator ſalutatur.

L. Tarquinius magiſter equitum

Att hortationes ī qntiano exercitu

bus ac uigiliis territant hoſtem:cõſul differendum negat:illo clamore nõ aduentũ modo ſignificari: ſed rẽ
ad ſuis cœptá,mirumq; eſſe:ni iam exteriori parte caſtra hoſtium oppugnentur:itaq; arma ſuos capere:
& ſe ſubſequi iubet. Nocte initũ prœliũ eſt:legionibus dictatoris clamore ſignificantibus ab ea quoq; par
te rem in diſcrimine eſſe. Iam ſe ad prohibenda circundari opera equi parabát:cũ ab interiore hoſſe prælio
cœpto:ne p media ſua caſtra fieret eruptio:a munientibus ad pugnátes introrſum uerſi uacuam noctẽ ope
ri dedere:pugnatumq; cũ conſule ad lucem eſt:luce prima iá circũuallati ab dictatore erant:& uix aduerſũ
unum exercitiũ pugnam ſuſtinebant:tum a quintiano exercitu:qui confeſtim a perfecto opere ad arma re-

Fit ex caſtris erupto

diit:inuaditur uallum:hic inſtabat noua pugna:illa nihil remiſerat prior:tum ancipiti malo urgente a p̃-
lio ad præces uerſi:hinc dictatorem:hinc conſulem orare: ne in occidione uictoriam ponerent:ut inermes
ſe inde abire ſinerent. Ab conſule ad dictatorẽ ire iuſſis ignominiam incenſus addidit Gracchum Chlodiũ

Quibus cõditionibus ſint eq ex algido miſſi Iugi forma eq iugo a rõanis ſubiiciuntur

ducem principeſq; alios uictos ad ſe adduci iubet:oppido Corbione decedi:ſanguinis ſe equorũ non ege-
re:licere abire:ſed ut exprimatur tandẽ confeſſio ſubactam domitamq; eſſe gentem ſub iugum habituros.
Tribus haſtis iugũ fit:humi fixis duabus ſuperq; eas una tráſuerſa deligata:ſub hoc iugo dictator equos
miſit. Caſtris hoſtium receptis plenis omniũ rerum:nudos.n.emiſerat:prædam omnem ſuo tantum mi-
liti dedit:conſularem exercitũ conſulemq; ipſum increpans:carebis:inquit:prædæ parte miles ex eo hoſte:
cui prope p̃dæ fuiſti:& tu.L.Minuti:donec conſularem aĩum incipias habere:legatus ſis:legionibus præ
eris. Ita ſe Minutius abdicat conſulatu:iuſſuſq; ad exercitũ manet. Sed adeo tum imperio meliori animis
manſuete obediens erat:ut beneficii magis:quam ignominiæ hic exercitus memor:& coronam aureá di-
ctatori libræ pondo decreuerit:& proficiſcentem eũ patronũ ſalutauerit. Romæ a.Qu.Fabio præfecto ur

Quintii triũphus

bis ſenatus habitus triumphátem.Quintium:quo ueniebat agmine:urbẽ ingredi iuſſit:ducti ante currũ
hoſtium duces:militaria ſigna prælata : ſecutus exercitus præda onuſtus epulæ inſtructæ dicuntur fuiſſe
ante oĩum domos:epulanteſq; cũ carmine triumphali:& ſolemnibus iocis comeſſantium modo currum

Dánatur uolſcius

ſecuti ſunt. Eo die.L.Manilio Tuſculano:approbantibus cunctis:ciuitas data eſt:confeſtimq; ſe dictator
magiſtratu abdicaſſet:ni comitia.M.Volſcii falſi teſtis tenuiſſent:ea ne impedirent:tribuni dictatoris ob-

Eretũ unꝰ ſabinorũ

ſtitit metus. Volſcius dánatus Lanuuium exulatum abiit. Quintius ſextodecimo die dictatura in ſex men
ſes accepta ſe abdicauit. Per eos dies conſul Nautius ad Eretũ cũ ſabinis egregie pugnat:ad uaſtatos agros

Fabiꝰ minutii loco in algidũ mittitur

ea quoq; clades acceſſit ſabinis. Minutio Fabius Quintius ſucceſſor in Algidum miſſus. Extremo anno
agitatum de lege ab tribunis ẽ:ſed quia duo exercitus aberant:nequid ferretur ad populum patres tenuere
plebes uicit:ut quinto eoſdem tribunos crearent:Lupos uiſos in capitolio ferunt a canibus fugatos:ob id
prodigium luſtratum capitolium eſſe. Hæc eo anno geſta. Sequuntur conſules Quintius Minutius.M.

Qu.Minutius cõſul.

Horatius Puluillus:cuius initio anni cum foris ocium eſſet:domi ſeditiões idem tribuni eadem lex facie-
bat ulteriuſq; foret uentum:adeo exarſerant animis:ni uelut dedita opera Nocturno impetu equorũ Cor
bione amiſſum præſidium nunciatum eſſet. Senatum conſules uocant:iubentur ſubitariũ ſcribere exercitũ
atq; in Algidum ducere. Inde poſito legis certamine noua de delectu contentio exorta:uincebaturq; conſu
lare imperium tribunitio auxilio:cum alius terror additur ſabinum exercitum prædatum deſcendiſſe in

Decẽ tribũi pleb. creantur

agros Romanos:inde ad urbẽ uenire:is metus perculit:ut ſcribi militẽ tribuni ſinerent non ſine pactione
tamen:ut quoniam ipſi quinquenniũ eluſi eſſent:parumq; id plebi præſidium foret:decem deinde tribu-
ni plebis crearent. Expreſſit hoc neceſſitas patribus:id mõ excepe:ne poſtea eoſdẽ tribunos iuberẽt. Tribu
nitia comitia:ne id quoq; poſt bellum ut cætera uanum eſſet extemplo habita trigeſimo ſexto anno a pri
mis tribunis plebis decem creati ſunt:bini ex ſingulis claſſibus:itaq; cautum eſt:ut poſtea crearentur: De-
lectu deinde habito Minutius contra ſabinos profectus non inuenit hoſtem. Horatius:cum iá equi Cor-
bione interfecto præſidio Hortanam etiam cepiſſent:in Algido pugnat:multos mortale occidit: fugat ho

M.Vale. Sp.Verginius cõſ.

ſtem non ex Algido modo:ſed a Corbione Hortanaq;:Corbionem etiam diruit propter proditum præſi
dium. Deinde.M.Valerius SP.Verginius conſules facti:domi foriſq; ocium fuit:annona propter aqua-
rum intemperiem laboratum eſt. De auentino publicando lata lex eſt. Tribuni plebis iidem refecti. Hi ſe-

T.Romulius G.Veturius cõſ.

quente anno.T.Romulio &.C.Veturio conſulibus legem oĩbus concionibus ſuis celebrát:Pudere ſe nu
meri ſui nequicq̃ aucti:ſi ea res æque ſuo biennio iaceret:ac toto ſuperiore luſtro iacuiſſet. Cum maxime
hæc agerent:trepidi nuncii a Tuſculo ueniunt equos in agro Tuſculo eſſe. Fecit pudorem recens eius po-
puli meritum morandi auxilii ambo conſules cũ exercitu miſſi:hoſtem in ſua ſede in Algido inueniũt:ibi
pugnatum ſupra quatuor millia hoſtium cæſa:alii fugati præda parta ingens eam:p̃p inopiam ærarii cõ-
ſules uendiderunt:inuidiæ tamen ad exercitum fuit:ea deniq; tribunis materiam criminandi ad plebẽ con
ſules præbuit. Ita ergo ut magiſtratu abiere.SP.Tarpeio &.A.Aternio conſulibus:dies dicta Romulio

S.Tarpeius.A. aterinus conſul.

ab.C.Claudio Cicerone tribuno plebis. Veturio ab.L.Halieno ædili plebis:uterq; magna patrum indi-
gnatiõe damnatus. Romulius decẽ millibus æris. Veturius.xii.millibus. Nec hæc priorum calamitas cõ-
ſulum ſegniores nouos fecerat conſules:& ſe damnari poſſe aiebant:& plebem & tribunos legem ferre nõ
poſſe tum abiecta lege:quæ promulgata conſenuerat:tribuni lenius agere cum patribus:finem tandẽ cer-
taminum facerent:ſi plebeiæ leges diſplicerent:at illi cõmuniter legum latores & ex plebe:& ex patribus:q
utriſq; utilia ferrent:quæq; æquandæ libertatis eſſent:ſinerent creari. Rem non aſpernabantur patres: da-
turum legem neminem niſi ex patribus aiebant. Cum de legibus conueniret: de latore tantum diſcrepa-
rent:miſſi legati Athenas Sp.Poſthumius Albus.P.Sulpicius Camerinus.A.Manlius iuſſiq; inclytas le
ges Solonis deſcribere:& aliarũ Græciæ ciuitatum inſtituta:mores iuraq; noſcere. Ab externis bellis quie

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

tas annus fuit quietior inſequens. P. Curiatio & Sex. Quintilio conſulibus ꝑpetuo ſilentio tribunorum
qđ primo legatoꝝ: qui Athenas ierant: legumq; peregrinaꝝ expectatio præbuit: deīde duo ſimul mala in
gentia exorta: fames peſtilentiaq; fœda homini: fœda pecori: uaſtati agri ſunt: urbs aſſiduis exhauſta fune
ribus multæ & claræ lugubres dom⁹. Flamen qrinalis Ser. Cornelius mortuus augur. C. Horatius Pul-
uillus in cuius locum. C. Veturium eo cupidius: qa dānatus a plebe erat: augures legere: mortuus conſul
Quintilius: tres tribuni plebis: multiplici clade fœdatus annus: ab hoſte ocium fuit: domi motus orti. Iā
redierant legati cū atticis legibus: eo intentius inſtabant tribuni: ut tandem ſcribendaꝝ legum initiū fieret.
Placet creari decēuiros ſine prouocatiōe: & ne qs eo anno alius magiſtratus eſſet: ne admiſcerent plebei: cō
trouerſia aliq̄diu fuit: poſtremo cōceſſum patribus: modo ne lex acilia de auentino: aliæq; ſacratæ leges ab
rogarent. Anno trigēteſimo altero: quam cōdita Roma erat: iteꝝ mutat forma ciuitatis ab cōſulibus ad
decēuiros: quēadmodum a regibus ante ad cōſules uenerat: Trāſlato imperio minus īſignis: quia nō diu
turna mutatio fuit: læta. n. principia magiſtratus eius nimis luxuriauere: eo citius lapſa res eſt: repetitūq;
duobus uti mandaretur conſulū nomē imperiūq;. Decēuiri creati Ap. Claudius. T. Genutius. P. Seſtius.
L. Veturius. C. Iulius. A. Manlius. P. Sulpitius. P. Curiatius. T. Romulius. Sp. Poſthumius Claudio &
Genutio: q deſignati conſules ī eum annum fuerant: ꝓ honore honor redditus: & Seſtio alteri conſulum
prioris anni: qđ eam rem collega inuito ad patres rettulerat: his ꝓximi legati tres habiti: q Athenas ierāt:
ſimul ut pro legatiōe tam longinqua præmio eſſet honos: ſimul ꝑitos legum peregrinarum ad condenda
noua iura uſui fore credebāt: ſuppleuere cæteri numeꝝ graues quoq; ætate electos nouiſſimis ſuffragiis fe
runt: quo minus ferociter alioꝝ ſcitis aduerſarent. Regimen totius magiſtratus penes Appium erat fauo-
re plebis: adeoq; nouum ſibi īgenium induerat: ut plebicola repēte omniſq; auræ popularis captator eua-
deret pro truci ſæuoq; īſectatore plebis. Decimo die ius populo ſinguli reddebāt: eo die penes præfectū iu
ris faſces duodecim erāt: collegis nouē ſinguli accenſi apparebāt: & unica concordia īter ipſos: q conſenſus
in priuatis interdū īutilis eēt: ſumma aduerſus alios æquitas erat. Moderationis coꝝ argumētū exemplo
unius rei notaſſe ſatis erit: cū ſine prouocatione creati eēnt deſoſſo cadauere domi apud. P. Seſtiū patriciæ
gentis uiꝝ īuento ꝓlatoq; ī cōcionē: ī re iuxta manifeſta atq; atroci. C. Iulius decēuir diē Sextio dixit: &
accuſator ad populum extitit: cuius rei iudex legitimus erat: deceſſitq; iure ſuo: ut dēptū de ui magiſtratus
populi libertati adiiceret. Cum ꝓmptū hoc ius uelut ex oraculo incorruptū pariter ab his ſummi infimi
q; ferrēt tum legibus condēdis opera dabat: ingentiq; hominum expectatōe propoſitis decem tabulis po
pulū ad cōcionem aduocauerunt: & qđ bonum fauſtum felixq; Reipu. ipſis liberiſq; eoꝝ eſſet: ire & lege
re leges ꝓpoſitas iuſſere: ſe q̄tum decem hominum ingeniis prouideri potuerit: oībus ſummis infimiſq;
iura æquaſſe: plus pollere multoꝝ ingenia conſiliaq;: uerſarent in animis ſecum unamquāq; rem: agitarēt
deinde ſermonibus: atq; in medium qd in quaq; re plus minuſue eſſet: conferrent: eas leges habituꝝ Po.
Ro. quas cōſenſus oīum non iuſſiſſe latas magis: quā tuliſſe uideri poſſet. Cū ad rumores hoīum de uno
quoq; legum capite ædito ſatis correctæ uiderent: centuriatis comitiis. x. tabulaꝝ leges perlatæ ſunt: quæ
nunc quoq; in hoc īmenſo aliaꝝ ſuper alias aceruataꝝ legum cumulo: fons oīs publici priuatiq; eſt iuris.
Vulgat deinde rumor duas deeſſe tabulas: qbus adiectis abſolui poſſe uelut corpus oīs romani iuris. Ea
expectatio cum dies comitioꝝ appropinquaret: deſyderium decēuiros iteꝝ creandi fecit. Iam plebs: ꝑterq̄
qđ conſulum nomen haud ſecus quā regum peroſa erat: ne tribunitium qdem auxiliū: decedentibus inui
cem appellatione decēuiris: qrebat. Poſteaq̄ uero comitia decēuiris creandis in trinūdinum indicta ſunt tā
ta exarſit ambitio: ut primores quoq; ciuitatis: metu credo: ne tāti poſſeſſio imperii uacuo ab ſe relicto lo
co haud ſatis dignis pateret: præhenſarent homines: honorem ſumma ope ab ſe impugnatum ab ea plebe
cum qua contenderant: ſuppliciter petentes. Dimiſſa iam in diſcrimen dignitas ea ætate: hiſq; honoribus
actis: ſtimulabat Ap. Claudium: neſcires utrum inter decēuiros: an inter candidatos numerares: propior
interdum petendo: quam gerendo magiſtratui erat: criminari optimates: extollere candidatorum leuiſſi-
mū quenq; humillimūq; ipſe medius inter tribunitios duillos. Iciliosq; in foro uolitare: per illos ſe plebi
uendicare: donec collegæ quoq;: qui unice illi dediti fuerant ad id tēpus: coniecere in eum oculos: miran-
tes qd ſibi uellet: apparere nihil ſyncæri eſſe: profecto haud gratuitam in tanta ſuperbia comitatem fore:
nimium in ordinem ſeipſum cogere: & uulgari cum priuatis nō tam properantis obire magiſtratu: quā
uiam ad continuandum magiſtratum quærētis eſſe. Propalam obuiam ire: cupiditati parum auſi: obſe-
cundando mollire impetum aggrediuntur: comitiorum illi habēdorum quando minimus natu ſit: mu
nus conſenſu iniungunt: ars hæc erat: ne ſemetipſe creare poſſet: qđ præter tribunos plebis & idipſum peſ
ſimo exemplo nemo unquam feciſſet. Ille enim uero: qđ bene uertat: habiturum ſe comitia profeſſus im-
pedimentum pro occaſione arripuit deiectiſq; honore per concionē duobus Quintiis Capitolino & Cin
cinato & patruo ſuo. C. Claudio cōſtantiſſimo uiro in optimatium cauſa & aliis eiuſdem faſtigii ciuibus
nequaquam ſplendore uitæ pares decemuiros creat: ſe in primis: quod haud ſecus factum improbant bo-
ni: quam nemo facere auſurū crediderat. Creati cum eo. M. Cornelius Maluginenſis. M. Sergius Lucius
Minutius. Qu. Fabius Vibulauus. Qu. Petilius. T. Antonius Merenda Ceſo Duillius Sp. Oppius Cor
nicem. Marcus Robuleius. Ille finis alienæ perſonæ ferendæ Appio fuit: ſuo iam inde uiuere ingenio cœ
pit: nouoſq; collegas iam priuſquam iniret magiſtratum: in ſuos mores formare. Quottidie coibant: re-
motis arbitris: inde impotentibus inſtructi conſiliis: quæ ſecreto ab aliis coquebant: iam haud diſſimu-
lando ſuperbiam: rari additus colloquentibus difficiles iam ad idus Maias rem perduxere. Idus tū maiæ

Legati ad ſcribēdas leges athenas mittū tur. P. Curiatius & Sex. q̄ntilius cōſ.

Nouæ adminiſtratiōis rō. Decēuiri ad ſcribendas leges

Accēſi ui & de Tarq̄ lū ī cæſare

X. tabulæ

Ap. claudii ābitus

Decẽuiri ad tyrãni dẽ deſciſcunt

ſolemnes ineundis magiſtratibus erant. Initio igit᷑ magiſtratus primum honoris diẽ denunciatione ingẽ
tis terroris inſignẽ fecere:nã cum ita priores decẽuiri ſeruaſſent:ut unus faſces haberet:& hoc ĩſigne regium
in orbem ſuã cuiuſqꝫ uicem ꝑ oẽs iret: ſubito oẽs cum duodenis faſcibus prodiere:centum uiginti licto
res foꝝ ĩplerant:& cum faſcibus ſecures illigatæ præferebant᷑:nec attinuiſſe demi ſecurim:cum ſine prouo
catione creati eſſent:interpraetabant᷑:decem regum ſpecies erat. Multiplicatus terror nõ infimis:ſolum ſub
primoribus patrũ:ratis cædis cãm ac prĩcipium q̄ri:ut ſi qs memorem libertatis uocem aut in ſenatu aut
in populo miſiſſet:ſtatim uirgæ ſecureſqꝫ ẽt ad cæteroꝝ metum expedirent᷑:nam præterq̃ qd̄ in populo ni
hil erat p̄ſidii ſublata ꝓuocatione:interceſſionẽ quoqꝫ conſenſus ſuſtulerat:cũ priores decẽuiri appellatiõe
collegæ corrigi:reddita ab ſe iura tuliſſent:& q̃dã:q̃ ſui iudicii uideri poſſent:ad populũ reieciſſent. Aliquã
diu æquatus inter oẽs terror fuit:paulatim totus uertere in plebẽ cœpit:abſtinebat᷑ a patribus in humilio
res libidinoſe crudeliterqꝫ conſulebat᷑:hoĩum nõ cauſarum toti erant:ut apud quos gratia uim æqui habe
ret:iudicia domi cõflabant:pronunciabant in foro:ſi qs collegam appellaſſet:ab eo: ad quem uenerat : ita

Attur rumorem

diſcedebat:ut pœniteret nõ prioris decreto ſtetiſſe. Opinio ẽt ſine auctore exierat:nõ in præſentis modo tẽ
poris eos iniuriam cõſpiraſſe:ſed fœdus clandeſtinũ iter ipſos iureiurãdo ictum ne comitia haberẽt : ꝑpe
tuoqꝫ decẽuiratu poſſeſſum ſemel obtinerent ĩperium. Circunſpectare tum patricioꝝ uultus plebii: & ĩde
libertatis captare aurã:unde ſeruitutem timendo in eum ſtatum Remp. adduxerant. Primores patrũ odiſ
ſe decẽuiros:odiſſe plebẽ:nec probare:quæ fierent:& credere haud ĩdignis accidere:auide ruendo ad liber
tatẽ in ſeruitutẽ elapſos:iuuare nolle:cumulare quoqꝫ iniurias:ut tedio p̄ſentium conſules duo tandem &
ſtatus priſtinus reꝝ in deſyderium ueniant. Iam & proceſſerat ps maior anni:& duæ tabulæ legũ ad prio
ris anni decẽ tabulas erant adiectæ:nec qcq̃ iam ſuperat:ſi hæ quoqꝫ leges centuriatis comitiis platæ eẽnt:
cur eo magiſtratu Reip. opus eſſet. Expectabãt:quam mox cõſulibus creandis comitia edicerẽtur. Id mo
do plebs agitabat:quoniam modo tribuniciã poteſtatẽ munimẽtum libertatis rẽ ĩtermiſſam repararent:
cũ interim mẽtio comitioꝝ nulla fieri:& decẽuiri:q primo tribunicios homines:qa id populare habebat᷑
circum ſe obſtentarant plebi:patriciis iuuenibus ſepſerant latera:eoꝝ cateruæ tribunalia obſederant. Hi ſe

Atẽ plebis ſupplicia

re agere plebẽ:plebiſqꝫ res:cum fortuna qua:qcqd cupitum foret:potentioris eſſet ẽt ne tergo qdem abſti
nebat᷑:uirgis cædi alii:alii ſecuri ſubiici:& ne gratuita crudelitas eſſet: bonoꝝ donatio ſequi domini ſup
plicium. Hac mercede iuuentus nobilis corrupta:nõ modo non ire obuiam iniuriæ:ſed propallam licen
tiam ſuã malle:quam omniũ libertatem. Idus maiæ uenere nullis ſubrogatis magiſtratibus:priuati ꝓ de
cẽuiris neqꝫ animis ad ĩperium ĩhibendũ ĩminutis:neqꝫ ad ſpeciem honoris ĩſignibus prodeunt. Id uero
regnum haud dubie uideri:deplorat᷑ in perpetuum libertas nec uindex quiſquam exiſtit: aut futurus ui
det᷑. Nec ipſi ſolum deſponderant animos:ſed contẽni cœpti erant a finitimis populis: ĩperiumqꝫ ibi eẽ:
ubi non eſſet libertas:indignabãtur. Sabini manu magna incurſionẽ in agrum Romanũ fecere:lateqꝫ po
pulati cum hoĩum atqꝫ pecudũ multi prædas egiſſent:recepto ad Eretrum:qd̄ paſſim uagatum erat:agmi
ne:caſtra locãt:ſpem in romana diſcordia ponentes:eam ĩpedimentum delectui fore. Non nuncii ſolum:
ſed ꝑ urbem agreſtium fuga trepidationem iniecit. Decẽuiri conſultant:quid facto opus ſit: deſtitutis in
ter patrum & plebis odia addit terrorem inſup alium fortuna. Equi alia ex parte caſtra in Algido locant:
depopulãturqꝫ inde excurſionibus Tuſculanũ agrum legatiqꝫ ab Tuſculo præſidium orantes nunciant.
Is perculit pauor decẽuiros:ut ſenatum ſimul duobus circunſtantibus urbẽ bellis conſulerent:citari iubẽt
in curiam patres haud ignari quanta inuidiæ ĩmineret tempeſtas:omnes uaſtari agri periculorumqꝫ ĩmi
nentium cauſas in ſe cõgeſturos:temptationẽqꝫ eam fore abolendi ſibi magiſtratus ni cõſenſu reſiſterent:
imperioqꝫ inhibẽdo acriter in paucos præ ferocis animi conatus alioꝝ comprimerẽ. Poſteaq̃ audita in fo
ro uox eſt præconis patres in curiam ad decẽuiros uocantis:uelut noua res:quia intermiſerant iãdiu mo
rem conſulendi ſenatu mirabundam plebem conuertit:quid nam incidiſſet:cur ex tanto interuallo rem de
ſuetam uſurparent: hoſtibus belloqꝫ gratiam habendam: quod ſolitum quicquam liberæ ciuitatis fieret:
circunſpectare omnibus fori partibus ſenatorem : raroqꝫ uſquam noſcitare: curiam inde ac ſolitudinem
circa decẽuiros intueri : cum & ipſi conſenſu inuiſum imperium:& plebs : quia priuatis ius non eſſet uo
candi ſenatum : non conuenire patres interpraetarentur:iam caput fieri libertatem repetentium: ſi ſe plebs
comitem ſenatui det:& quemadmodum patres uocati non coeant in ſenatum:ſic plebs abnuat delectum:
hæc fremit plebs. Patrum haud fere quiſq̃ in foro in urbe rari erant : indignitate rerum ceſſerant in agros:
ſuarum rerum amiſſa publica tantum ſe abeſſe ab iniuria rati:quãtum a cœtu congreſſuqꝫ impotentium
dominorum ſe amouiſſent. Poſteaq̃ citati non conueniebant : dimiſſi circa domos apparitores ſimul ad
pignora capienda:ſciſcitandumqꝫ num conſulto detractarent:referunt ſenatum in agris eſſe. Lætius id de
cẽuiris accidit:quam ſi præſentes detractare imperium referrent : iubent acciri omnes:ſenatumqꝫ in diem
poſterum edicunt qui aliq̃to ſpe ipſorum frequentior conuenit. Quo facto proditam a patribus plebs li
bertatem rata:quod iis:qui iam magiſtratu abiſſent:tanquam iure cogentibus ſenatus paruiſſet. Sed ma
gis obediẽter uentum in curiam eſt:quam obnoxie dictas ſententias accepimus. L. Valerium Potitum ꝓ

Atẽ motũ ĩ curia. M. Horatii ferox oratio

ditum memoriæ eſt poſt relationem Ap. Claudii:priuſquam ordine ſententiæ rogarentur:poſtulando ut
de repu. liceret dicere:prohibentibus minaciter decẽuiris:proditurum ſe ad plebem denũtiantem tumul
tum exciuiſſe. Nec minus ferociter. M. Horatium Barbatum iſſe in certamen. x. Tarquinios appellãtem:
admonentẽqꝫ Valeriis & Horatiis ducibus pulſos reges:nec nominis homines tum perteſum eſſe:quip
pe quo Iouem appellari fas ſit:quo Romulum cõditorem urbis deincepſqꝫ reges appellatos:quod ſacris

etiam ut ſolẽne retẽrum ſit: ſupbiã uiolentiamq; tum poſos regis: q̃ ſi ĩ rege tũ eodẽ aut ĩ filio regis ferẽda
nõ fuerit: quẽ latuꝝ ĩ tot priuatis: uiderẽt ne uectãdo ĩ curia libere hoĩes loq extra curiã ẽt mouerẽt uocẽ:
neq; ſe uidere: q ſibi minus priuato ad cõcionẽ populũ uocare: quã illis ſenatũ cogere liceat: ubi uellẽt: ex
peritẽt q̃to fortior dolor ĩ libertate ſua uindicãda: q̃ cupiditas in iuſta dñatione eẽt. De bello ſabino eos
referre: tanq̃ maius ullum populo Ro. bellũ ſit: quã ĩ iis: q legũ ferendaꝝ cã creati: nihil iuris ĩ ciuitate re-
liquerint: q comitia: q ãnuos magiſtratus: q uiciſſitudinẽ ĩperitãdi: qđ unũ exequẽdæ ſit libertatis: ſuſtule
rint: q priuati faſces & regiũ impium habeãt. Fuiſſe regibus exactis patricios magiſtratus creatos: poſtea
poſt ſeceſſionẽ plebis plebeios: cuius illi ptis eẽnt rogitare: populares: qd enim eos p populũ egiſſe: opti-
mates: q ãno ꝓpe iã ſenatũ nõ habuerint: tũc ita habeãt: ut de republica loq ꝓhibeãt: ne nimiũ in metu alie
no ſpei ponerẽt: grauiora: q̃ patiantur: uideri iam hoĩbus: quã quæ metuãt. Hæc uociferante Horatio cũ
decemuiri: nec ire: nec ignoſcendi modũ reperirẽt: nec quo euaſura res eẽt: cernerẽt. C. Claudii qui patruus
Appii decemuiri erat: oratio fuit ꝑcibus: q̃ iurgio ſimilis: perorantis per ſui fratris parẽtiſq; eius manes:
ut ciuilis potius ſocietatis: in qua natus eſſet: quam fœderis nefarie icti cum collegis meminiſſet. Multo id
magis ſe illius cauſa orare: q̃ reipublice quippe rempu. ſi a uolentibus nequeat ab inuitis ius expetituram
ſed ex magno certamine magnas excitari ferme iras: eaꝝ euentum ſe horrere. Cum aliud: præterq̃ de quo
rettuliſſent: decemuiri dicere prohiberent. Claudium: interpellandi uerecũdia fuit: ſententiam igitur peregit
Nullum placere ſenatuſconſultum fieri: omneſq; ita accipiebãt priuatos eos a Claudio iudicatos: multiq;
ex cõſularibus uerbo aſſenſi ſunt. Alia ſententia aſperior in ſpeciem: uim minorem aliquanto habuit: quæ
patricios coire ad prodendum interregem iubebat: cẽſendo enim quoſcũq; magiſtratus eſſe: qui ſenatum
haberent: iudicabat: quos priuatos fecerat auctor nullius ſenatuſconſulti faciendi. Ita labente iam cau-
ſa decemuirorum. L. Cornelius Maluginẽſis. M. Cornelii decẽuiri frater: cum ex conſularibus ad ultimũ
dicendi locum conſulto ſeruatus eſſet: ſimulando curam belli fratrem collegaſq; eius tuebatur. Quoniam
fato incidiſſet. mirari ſe dictans: ut decemuiros: q decẽuiratũ petiſſent aut ſocii: aut hi maxime oppugna-
rent: aut quid ita per tot menſes uacua ciuitate nemo iuſti ne ingratus ſummæ reꝝ ꝑeſſent: cõtrouerſiam
fecerint: demum cum hoſtes ꝓpe ad portas ſint: ciuiles diſcordias ſerant. niſi qđ in turbido minus ꝑſpicuũ
fore putẽt qd agatur. Cæteꝝ nemine maior cura occupatis aĩs: ueꝝ eẽ ꝑiudiciũ rei tantæ afferre. Sibi pla-
cere de eo: qđ Valerius Horatiuſq; ante idus maias decemuiros abiſſe magiſtratu ĩſimulent: bellis: q̃ im-
mineant: perfectis: republica in trãquillũ redacta ſenatu diſcrepante agitẽt nũc ita ſe parare. Ap. Claudium
ut comitioꝝ: q decẽuiris creãdis decẽuir ipſe habuit: ſciat ſibi rationem reddẽdã eſſe; utrum in unum an-
num creati ſint: an donec leges: quæ deeſſent: perferantur: in pñtia oĩa ꝑter bellum mitti placere cuius ſi
falſo famam uulgatam uanamq; non nuncios ſolum: ſed tuſculanorum etiam legatos attuliſſe putent: ſpe
culatores mittendos cenſere: qui certius explorata referant: ſin fides & nunciis: & legatis habeatur: delectũ
quoq; primo tempore haberi: & decemuiros: quo cuiq; eorum uideatur: exercitus ducere: nec rem aliã ꝑuer
ti. In hãc ſñiam ut diſcederetur: iuuenes patꝝ euincebant: ferocioreſq; iterum cohorti Valerius Horatiuſq;
uociferari ut de republica licere: dicere dicturos ad populum ſi in ſenatu p factionem non liceat: neq; eñi

Vis ab Appio in tenditur Horatio

ſibi priuatos aut in curia: aut in concione poſſe obſtare neq; ſe imaginariis faſcibus eorum ceſſuros eſſe.
Tum Ap. iã ꝓpe eẽ ratus: ut in uiolẽtiæ eorum pari reſiſteret audacia uictum imperium eſſet: nõ erit me
lius: inqt niſi de quo conſulimus: uocem miſiſſe: & ad Valeriũ negantẽ ſe priuato reticere: lictorem accede
re iuſſit. Iã quiritiũ fidẽ ĩplorãte Valerio a curiæ limine. L. Cornelius cõplexus Appiũ non qđ ſimulabat
cõſulẽdo: diremit certamẽ: factaq; p Cornelium Valerio dicendi grã: quæ uellet: cũ libertas non ultra uo-
cem exceſſiſſet: decẽuiri ꝓpoſitum tenuere. Conſulares quoq; ac ſeniores: ab reſiduo tribunitiæ ptãtis odio
cuius deſiderium plebi multo acrius: q̃ conſularis ĩperii rebantur eſſe: ꝓpe malebant: poſtmodum ipſos
decemuiros uoluntate abire magiſtratu: q̃ inuidia eoꝝ exurgeret ruſſus plebem ſi leniter ducta res ſine po-
pulari ſtrepitu ad conſules rediſſet: aut bellis interpoſitis: aut moderatione cõſulum in imperiis exercen-
dis poſſe in obliuionem tribunorum adduci. Silentio patrum edicitur delectus: iuniores cum ſine prouo
catione imperium eſſet: ad nomina reſpondent. Legionibus ſcriptis inter ſe decemuiri comparabant quos
ire ad bellum: quos præeſſe exercitibus oporteret. Principes inter decemuiros erant. Qu. Eabius & Ap.
Claudius bellum maius domi: q̃ foris apparebat: Apii uiolentiam aptiorẽ rapti ad comprimẽdos urba-
nos motus. In fabio minus: in bono cõſtans q̃ ignauũ ingeniũ in malitia eſſe: hunc enim uirum egregium
olim domi militiæq; decemuiratus collegæq; ita mutauerant: ut Apii: q̃ ſui ſimilis mallet eſſe: huic bel-
lum in ſabinis. M. Rabuleio: &. Qu. Petilio: additis collegis: mandatum. M. Cornelius in algidum miſ-

Xuri impii admi niſtratiõe ĩ et ſe cõparant

ſus cũ. L. Minutio: & Ceſone Duillio: &. T. Antonio: &. M. Sergio. SP. Oppiũ. Ap. Claudio adiutorem
ad urbẽ tuendã æquo oĩum decẽuirorum imperium decernunt. Nihilo militiæ: q̃ domi melius reſp. ad
miniſtrata eſt illo modo in ducibus culpa: quod: ut odio eẽnt ciuibus: fecerant alia omnis penes milites
noxa erat: q nequid ductu atq; auſpitio decemuirorum ꝓſpere uſq̃ gereretur: uinci ſe per ſuum atq; illo-
rum dedecus patiebantur. Fuſi & ab ſabinis ad Eretum: & in Algido ab equis exercitus erant. Ab Ereto

Aduerſæ utraq; ꝓuincia ro. res.

per ſilentium noctis ꝓfugi: ꝓpius urbẽ ĩter Fideas Cruſtumeriaq; loco ædito caſtra cõmunierant: perſe
cutis hoſtis: nuſq̃ ſe æquo certamine committentes natura loci ac uallo non uirtute aut armis tutabantur
Maius flagitium in Algido. maior etiam clades accepta caſtra quoq; amiſſa erãt: exutuſq; oĩbus utenſili-
bus miles. Tuſculum ſe fide miſericordiaq; uicturus hoſpitiũ: quæ tamẽ nõ fefellerũt: cõtulerãt. Romã
tanti erant terrores allati: ut poſito iã decẽuirali odio pres uigilias in urbe habẽdas cenſerent: oẽs q p ætatẽ

arma ferre poſſent:cuſtodire mœnia:ac pro portis ſtationes agere iuberent:arma Tuſculū ad ſupplemētū
deſcernerēt decēuiroſqꝫ ab arce Tuſculi digreſſos in caſtris militē habere caſtra alia a Fidenis ī ſabinū agrū
trāſferri:belloqꝫ ultro īferēdo deterreri hoſtes a cōſilio urbis oppugnādæ. Ad clades ab hoſtibus acceptas:
duo nefanda facinora decēuiri belli domiqꝫ adiiciūt. L: Sicciū in ſabinis ꝑ īuidiā decēuiralē tribunorum
creādoꝝ:ſeceſſioniſqꝫ mētiones ad uulgus militū ſermonibus occultis ſerentē:ſpeculatū ad locū caſtris ca-
piēdū mittūt:datꝰ negociū militibus:quos miſerant expeditōis eius comites ut eū opportuno adorti loco
īterficerēt:haud inultū īterficere:nā circa repugnantē aliquot inſidiatores cecidere:cū ipſe ſe ꝑualidus pari
uiribus aīo circūuētus tutaretꝰ. Nūciāt ī caſtra cæteri ꝑcipitatū ī īſidias eē Sicciū egregie pugnātē:militeſqꝫ
quoſdā cū eo amiſſos. Prīo fides nūciātibus fuit:ꝓfecta deīde cohors ad ſepeliēdos:q ceciderāt: decēuiro-
Sicii cæ-
des.
rū ꝑmiſſu poſteaꝗ nullū ſpoliatū ibi corpꝰ. Sicciūqꝫ ī medio iacētē armatūqꝫ oībus ī eū uerſis corpibus ui-
dere:hoſtiū neqꝫ corpus ullū:nec ueſtigia abeūtiū:ꝓfecto a ſuis interfectū memorātes rettulere corpus īui-
diæqꝫ plena caſtra erāt. & Romā ferri Sicciū ꝓtinꝰ placebat:niſi decēuiri funus militare ei publica īpenſa
facere maturaſſent:Sepultus īgēti militū mœſtitia:peſſima decēuiroꝝ ī uulgus fama ē. Seqtur aliud in ur-
be nefas ab libidine ortū:haud minus fœdo euētu:ꝗ qđ ꝑ ſtrupū cædēqꝫ Lucreciæ urbe regnoqꝫ Traqnios
expulerat:ut nō finis ſolū idē decēuiris:q regibus: ſed cā ēt eadē impii amittēdi eēt Ap. Claudiū uirginis
plebeiæ ſtuprādæ libido cœpit:pater uirginis. L. Virginius honeſtū ordinē ī Algido ducebat:uir exēpli re-
cti militiæ domiqꝫ:ꝑinde uxor īſtituta fuerat liberiqꝫ īſtituebātꝰ:reſpōderat filiā. L. Icilio tribunicio uiro
Attur te-
merariū
appii con
ſilium in
uirginia
ſtuprāda.
acri:& ꝓ cā plebis expꝫtæ uirtutis. Hāc uirginē adulatā:forma excellētē: Appius amore amēs ꝑcio:ac ſpe
pellicere adortus:poſteaꝗ oīa pudore ſepta aīaduerterat:ad crudelē ſuperbāqꝫ ui aīum cōuertit. Mar. Clau-
dio clienti negociū dedit:ut uirginē in ſeruitutem aſſereret:neqꝫ cederet ſecundū libertatem poſtulantibus
uindicias:qđ pater puellæ abeſſet:locum iniuriæ eſſe ratus. Virginii uenienti ī forum (ibi nāqꝫ in tabernis
līraꝝ ludi erāt) miniſter decēuiri libidinis manū iniecit:ſerua ſua natam:ſeruāqꝫ appellās:ſequi iubebat:cū-
ctātem ui abſtracturum. Pauida puella ſtupēte ad clamorē nutricis fidē qritium īplorātis ſit concurſus:
Virginii patris:ſpōſiqꝫ Icilii populare nomē celebratꝰ:notos gratia eorum:turbā indignitas rei. Virgini
cōciliat. Iam a ui tuta erat:cum aſſertor nihil opus eſſe multitudine concitata ait:ſe iure graſſari:non ui.
uocat puellā ī ius:auctoribus q aderant:ut ſequeretꝰ:ad tribunal Apii peruētum ē. Notam iudici fabulā
petitor:quippe apud ipm auctorem argumenti:peragit:puellam domi ſuæ natā:furtoqꝫ inde tranſlatam
in domum Virginii ſuppoſitā ei eſſe:id ſe indicio compertum afferre. ꝓbaturumqꝫ uel ipſo Virginio iu-
dicem:ad quem maior pars iniuriæ eius pertineat:iterum dominum ſequi ancillā equū eē: Aduocati pu-
ellæ cū Virginium reip. cauſa abeſſe dixiſſent:biduo affutuꝝ:ſi nunciatū ei ſit:iniquū eſſe abſentem de li-
beris dimicare: poſtulant: ut rem integram in patris aduentum differat lege ab ipſo lata uindicias det ſe-
cundum libertatem:neu patiatur uirginem adulatam:famæ priuſquam libertatis periculum adire. Ap-
pius decreto præfatus:quam libertati fauerit eam ipſam legem declarare quā Virginii amici poſtulationi
ſuæ prætendant:cæterum ita ī ea libertatis fore præſidium:ſi nec cauſis:nec perſonis uariet:in his enim q
aſſerantur in libertatem. quia quiuis lege agere poſſit:id iuris eſſe: In ea quæ ī patris manu ſit: neminem
eſſe aliud:cui dominus poſſeſſione cedat:placare itaqꝫ patrem accerſiri:interea iuris ſui iacturam aſſerto-
rem non facere:quin ducat puellam:ſiſtendāqꝫ in aduentum eius:q pater dicatꝰ: ꝓmittat. Aduerſus īiuriā
decreti cum multi magis fremerent ꝗ quiſquā unus recuſare auderet. P. Numitorius puellæ auūculus:&
ſponſus Icilius interueniunt:dataqꝫ inter turbā uia:cū multitudo Icilii maxime īteruētū reſiſti poſſe Ap-
pio crederet:lictor decreſſe ait:uociferantēqꝫ Iciliū ſummouet. Placidum quoqꝫ ingeniū tā atrox īiuria ac-
cediſſet:ferro tibi hinc ſummouēdus ſum Appi:inquit:ut tacitū feras:qđ celari uis: uirginem ego hāc ſū
ducturus nuptam pudicam habiturus:proinde oēs collegaꝝ quoqꝫ lictores conuoca. expediri uirgas &
ſecures iube:non manebit extra domum patris ſponſa Icilii. Nō ſi tribunitium auxiliū & ꝓuocationem
plebi romanæ:duas arces libertatis tuendæ ademiſtis:ideo ī liberos quoqꝫ noſtros cōiugeſqꝫ regnū ueſtræ
libidini datū eſt:ſæuite in tergum & in ceruices noſtras:pudicitia ſaltē in tuto ſit. Huic ſi uis affertur: ego
ꝑſentiū qritiū pro ſpōſa. Virginius militum ꝓ unica filia oēs deoꝝ hominūqꝫ īplorabimus fidē neqꝫ tu
iſtud unꝗ decretū ſine cæde noſtra referes poſtulo. Appi ēt atqꝫ ēt conſideres:quo ꝓgrediare. Virginius ui-
derit de filia:ubi uenerit:qd agat:hoc tantū ſciat:ſi ipſe huius uindiciis ceſſerit:conditionē filiæ querendā
eſſe:me uindicantem ſponſam in libertatem uita citius deſeret:ꝗ fides. Cōcitata multitudo erat:certamen-
qꝫ inſtare uidebatur:lictores Icilium circūſteterant:nec ultra minas tamen ꝓceſſum eſt:cum Appius uir-
ginē nō defendi ab Icilio ſed inqetum hoīem & ad tribunatum ēt nunc ſpirantē locū ſeditionis quærere
diceret:nō præbituꝝ ſe illi eo die materiā:ſed ut iā ſciret nō id petulātiæ ſuæ:ſed Virginio abſenti & pa-
trio nomini & libertati datum:ius eo die ſe nō dicturum:neqꝫ decretū īterpoſiturum:a. M. Claudio pe-
titurū:ut decederet iure ſuo:uindicariqꝫ puellā ī poſterū diem pateretꝰ:quod niſi pater poſtero die affuiſ-
ſet:denunciare ſe Icilio ſimilibuſqꝫ Icilii:neqꝫ legi ſuæ latorem:neqꝫ decemuiro conſtantiā defore: nec ſe
utiqꝫ collegaꝝ lictores cōuocaturū ad coercendos ſeditōis auctores: contentum ſe ſuis lictoribus fore.
Cum dilatum tempus iniuriæ eſſet:seceſſiſſentqꝫ aduocati puellæ placuit oīum primum fratrem Icilii:fi-
liumqꝫ Numitori īpigros iuuenes pergere inde recta ad portam: & quantum accelerari poſſet Virgi-
nium acciri e caſtris. in eo uerti puellæ ſalutem:ſi poſtero die uindex iniuriæ ad tempus eſſet: Iuſſi per-
gunt: citatiſqꝫ equis nuncium ad patrem perferunt. Cum inſtaret aſſertor Puellæ:ut uindicaret: ſpon-
ſoreſqꝫ daret:atqꝫ idipſum agi diceret Icilius:ſedulo tempus terens dum præriperent iter nuncii miſſi ī ca-

ſtra:manus tollere undiq; multitudo:& ſe quiſq; paratũ ad ſpondendum Icilio oſtẽdere atq; ille lachry-
mabũdus gratũ ẽ:inq̄t:craſtino die ueſtra opa utar:ſponſoꝝ nũc ſatis ẽ. Ita uĩdicatur Virginia ſpõdẽtib᷒
ꝓpinqs: Appius pauliſp moratus ne eius cã ſediſſe uideret᷑. poſteaq̄ omiſſis rebus aliis præ cura unius
nemo eũ adibat domũ ſe recepit:collegiſq; ĩ caſtra ſcribit:ne Virginio cõmeatũ dẽt:atq; et ĩ cuſtodia habe
ant:improbũ cõſiliũ ſeũ:ut debuit:fuit:& iã cõmeatu ſumpto ꝓfectis Virginius pria uigilia erat:cum po
ſtero die mane de retinẽdo eo neq̄q̄ litteræ redant᷑. At ĩ urbe pria luce cũ ciuitas ĩ foro expectatione erecta
ſtaret: Virginius ſordidatus filiã ſecũ obſoleta ueſte:cõmitãtibus aliquot matronis:cũ ĩgẽti aduocatiõe
ĩ foꝝ adducit:circũire ibi:& ꝓhẽſare hoĩes cepit:& nõ orare ſolũ ꝑcariã opẽ:ſed ꝓ debita petere:ſe ꝓ libe
ris eoꝝ ac cõiugibus quotidie ĩ acie ſtare:nec aliũ uiꝝ eẽ:cuius ſtrenue ac ferociter facta ĩ bello plura me
morari poſſent:qd ꝓdeſſe:ſi ĩcolumi urbe: quæ capta ulĩa timeãtur liberis ſuis ſint patiẽda? Hæc ꝓpe con
cionabũdus circũibat hoĩes: Similia his ab Icilio iactabãtur comitatus muliebris plus tacito fletu: q̄ ulla
uox mouebat: Aduerſus quæ oĩa obſtinato animo Appius (tãta uis amẽtiæ uerius q̄ amoris mẽtẽ turba
uerat) ĩ tribunal aſcẽdit:& ultro querẽte pauca petitore:qđ ius ſibi pridie ꝑ ambitionẽ dictũ nõ eẽt:priuſq̄
ille poſtulatũ ꝑageret:aut Virginio reſpõdẽdi daret᷑ locus. Appius interfat᷑. Quẽ decreto ſermonẽ ꝓtende-

Decretæ uinciæ ſecundũ ſeruitutẽ.

rit:forſan aliquẽ uerũ auctores antiq tradiderint:qa nuſq̄ ullũ ĩ tãta fœditate decreti ueriſimilẽ inuenio:id
qđ cõſtat:nudũ uidet᷑ ꝓponẽdum:decreuiſſe uindicias ſcđm ſeruitutẽ. Primo ſtupor oẽs admiratione rei
atrocis defixit. Silẽtiũ ĩde aliquãdiu tenuit:deinde cum. M. Claudius circũſtantib᷒ matronis iret ad com-
prehendẽdam uirginẽ:lamentabiliſq; eoũ mulieꝝ cõploratio excepiſſet: Virginius intentans ĩ Appiũ ma-
nus: Icilio:iquit: Appi nõ tibi filiã deſpõdi:& ad nuptias nõ ad ſtuprũ educaui:placet pecudũ ferarumq;
ritu promiſcue in concubitus ruere? paſſuri ne hoc iſti ſint:neſcio:non ſpero eẽ paſſuros illos: q arma ha-
bẽt. Cum repelleret᷑ aſſertor uirginis a globo mulieꝝ circũſtãtium aduocatorum:ſilentium factum ꝑ præ
conem. Decẽuir:alienato ad libidinem animo negat:heſterno tantum cõuicio Icilii: uiolentiaq; Virginii
cuius teſtem romanum populum habeat:ſed certis quoq; indiciis cõpertum ſe habere:nocte tota cœtus in
urbe factos eſſe admonendam ſeditionem:itaq; ſe haud inſcium eius dimicationis cum armatis deſcendiſ-
ſe:nõ ut quẽquã quietum uiolaret:ſed ut turbantes ciuitatis otium pro maieſtate imperii coherceret: ꝓinde
q̄es erit melius:inquit lictor ſummoue turbam:& da uiam domino ad præhendendum mancipium.

Cũ hæc intonuiſſet plenus iræ:multitudo ipſa ſe ſua ſponte dimouit:deſertaq; præda iniuriæ puella ſta
bat. Tum Virginius:ubi nihil uſquam auxilii uidit quæſo inq̄t Appi primũ ignoſce patrio dolori. ſi qd
inclæmentius in te ſum inuectus deĩde ſinas hic coram uirgine nutricẽ percũctari:qd hoc rei ſit: ut ſi falſo
pater dictus ſum æquiore hinc aĩo diſcedã:data uenia ſeducit᷑ filiã ac nutricem prope Cloacinæ ad taber-
nas:quibus nũc nouis eſt nomen:atq; ibi ab lanio cultro arrepto:hoc te uno:quo poſſum ait modo filia ĩ
libertatem uendico pectus deinde puellæ trãſfigit:reſpectenſq; ad tribunal te:inq̄t Appi tuũq; caput ſan-
guine hoc cõſecro. Clamore ad tam atrox facinus orto:exercitus Appius cõprehẽdi Virginium iubet:ille

Tranſfigit Virginius filiã

ferro:quacũq; ibat:uiam facere. donec multitudinem ẽt ꝓſeq̄ntium iuuenũ tuẽre ad portã ꝑrexit. Icili᷒
Numitoriuſq; exãgue corpus ſublatũ oſtentant populo:ſcelus Appi puellæ ĩfœlicẽ formã neceſſite ẽ pris
deplorãt:ſequentes clamitant matronæ:eam ne liberorum ꝓcreãdoꝝ cõditionẽ:ea pudicitiæ præmia eſſe?
cæteraq;:q̄ in tali re muliebris dolor:quo eſt mœſtior imbecillo aĩo: eo miſerabilia magis querentibus
ſubiicit. Viroꝝ & maxime Icilii uox tota tribuniciæ ꝑtãtis ac ꝓuocationis ad populũ ereptæ publicarũq;
indignationũ erat. Concitat᷑ multitudo partim atrocitate ſceleris:partim ſpe per occaſionẽ repetẽdæ liber
tatis. Appius nũc uocari Iciliũ nũc retractãtem arripi:poſtremo cũ locus adeundi apparitoribus non dare
tur:ipſe cum agmine patricioꝝ iuuenũ ꝑ turbã uadẽs in uincula duci iubet. Iam circa Iciliũ nõ ſolũ mul-
titudo:ſed duces quoq; multitudinis erãt. L. Valerius. M. Horatius:qui repulſo lictore:ſi iure agerẽt:uin
dicare ſe a priuato Icilium aiebant:ſi uim afferre conarentur:ibi quoq; ſe haud ĩpares fore. Hic atrox rixa
orit᷑. Valeriũ Horatiũq; lictor decẽuiri inuadit:frangunt᷑ a multitudine faſces. In cõcionẽ Appius aſcẽdit
ſequuntur Horatius: Valeriuſq; eos cõcio audit:decẽuiro obſtrepitur. Iã ꝓ ĩperio Valerius diſcedere a pri-
uato lictores iubebat:cũ fractis aĩs Appius uitæ metuẽs ĩ domũ ſe ꝓpinq̄ foro ĩſciis aduerſariis:capite ob

Eiicitur foro appius.

uoluto recepit. SP. Oppius:ut auxilio collegæ eẽt in foꝝ ex altera ꝑte irrũpit:uidet ĩperiũ ui uictũ. Agita
tus deinde cõſiliis:atq; ex oĩ ꝑte aſſentiẽdo multis auctorib᷒ trepidus:ſenatũ poſtremo uocari iuſſit:ea res
qđ magnæ ꝑti patrũ deſpicere acta decẽuiroꝝ uidebant᷑:ſpe ꝑ ſenatũ finiendæ ꝑtãtis eius:multitudine ſe-
dauit:ſenatus nec plebem irritãdam cenſuit:multo magis ꝓuidẽdũ:ne qđ Virginii aduẽtus ĩ exercitu mo
tus faceret:itaq; miſſi iuniores patrũ in caſtra:q̄ tũ in mõte Vecilio erant nũciãt decẽuiris:ut oĩ ope ab ſe-
ditiõe milites contineãt ubi Virginius maiorẽ:q̄ reliq̄rat in urbe:motũ exciuit. Nã ꝓterq̄ qđ agmine ꝓpe
quadringentoꝝ hoĩum uenĩẽs:q ab urbe ĩdignitate rei accẽſi comites ei ſe dederãt:conſpectus ẽ:ſtrictũ ẽt
tælum:reſpſuſq; ipe cruore:tota ĩ ſe caſtra cõuertit:& toga multifariã ĩ caſtris uiſæ maioris aliq̄to:q̄ erat
ſpeciẽ urbanæ multitudinis fecerãt. Quærentibus qd rei eẽt:flens diu uocẽ nõ emiſit:tãdem ut iã ex trepi-
datione concurrẽtiũ turba cõſtitit:ac ſilẽtiũ fuit:ordĩe cuncta:ut geſta erãt:expoſuit ſupinas deĩde tendens
manus cõmilitones appellãs orabat:ne qđ ſcelus. Ap. Claudii eẽt:ſibi attribuerẽt:neu ſe ut parricidam li-
berũ auerſarent᷑:ſibi uitã filiæ ſua cariorẽ fuiſſe:ſi libere ac pudice uiuere licitũ fuiſſet:cum uelut ſeruam ad
ſtuprum rapi uideret:morte amitti melius ratũ:q̄ cõtumelia liberos:miſericordia ſe in ſpeciẽ crudelitatis
lapſum:nec ſupſtitẽ filiæ futuꝝ fuiſſe:niſi ſpẽ ulciſcẽdæ mortis eius ĩ auxilio cõmilitonum habuiſſet:il-
lis quoq; filias ſorores cõiuges eẽ:nec cũ filia ſua libidinem. Ap. Claudii extĩctã eẽ:ſed quo ĩpunitior ſit

Attur Verginii conciōnē in caſtris

eo effrenatiorē fore:aliena calamitate documentū datum illis cauēdæ ſimilis iniuriæ:q̄d ad ſe attineat uxo
rem ſibi fato raptā filiā:qa nō ultra uictura pudica fuerit:miſera:ſed honeſta morte occubuiſſe:nō eē iam
Appii libidini locū ī domo ſua:ab alia uiolentia eius eodē ſe aīo corpus uindicaturꝝ:quo uīdicauerit filiæ
cæteri ſibi:ac liberis ſuis cōſulerēt. Hæc Virginio uociferāti ſucclamabat multitudo: nec illius dolori: nec
ſuæ libtati ſe defuturos. Et īmixti turbæ militū togati cū eadē illa q̄rēdo docēdoq; q̄to uiſa:q̄ audita īdigni
ora potuerit uideri: ſimul ꝓfligatā rē iā nūciādo Romæ eē:īſecutoſq; q Appiū ꝓpe interēptū ī exiliū abiſ
ſe dicerēt:ꝑpulerūt:ut ad arma cōclamarēt:uellerētq; ſigna:& Romā ꝓficiſcerēt. Decēuiri ſimul iis:q̄ ui
debāt:iiſq;:q̄ acta Romæ audierāt:ꝑturbati:alius ī aliā ꝑtē caſtroꝝ ad ſe dādos motus diſcurrit:& leniter

Seceſſio militum a decem uiris.

agētibus reſpōſū nō redditᷓ:īperiū ſi qs īhiberet: & uiros:& armatos ſe eē rn̄deᷓ:eūt agmīe ad urbē:& auē
tinū īſidūt:ut qſq; occurrerat plebē ad repetēdā libertatē creandoſq; tribunos plebis adhortantes:nulla alia
uox uiolēta audita ē. Senatū. SP. Oppius hēt:nihil placet aſpe agi:qppe ab ipſis datū locū ſeditōis eē:mit
tunᷓ tres legati cōſulares. C. Iulius. P. Sulpitius. Sp. Tarpeius:q q̄rerēt ſenatus uerbis:cuius iuſſu caſtra
deſeruiſſent:aut qd ſibi uellēt:q armati auētinū obſediſſēt:belloq; auerſo ab hoſtibꝰ:pṛiam ſuā cepiſſent:
nō defuit:qd rn̄deretᷓ:deerat:q daret rn̄ſum:nullo dū certo duce nec ſatis audētibꝰ ſingulis īuidiæ ſe offer
re:id mō a multitudīe cōclamatū ē:ut. L. Valeriū:&. M. Horatiū ad ſe mitterēt:his ſe daturos rn̄ſum. Di
miſſis legatis admōet milites Virginiꝰ ī re nō maxīa pauloāte trepidatū eē:qa ſine capite multitudo fuerit

Auentinum milites occupant.

rn̄ſumq; q̄q̄ nō īutiliter:fortuito tn̄ magis cōſenſu:q̄ cōi cōſilio eē:placere decē creari:q ſummæ rei præ
eſſent:militariq; honore tribunos militum appellare. Cum ad eū ipſum primū his honos deferretᷓ:melio
ribus meis:ueſtriſq; rebus reſeruate inqt iſta de me iudicia:nec mihi filia in uita honorem ullū iucūdū eē
patitur:nec in ꝑturbata re eos utile ē ꝑeſſe uobis:q ꝓximi īuidiæ ſint:ſiqs uſus mei ē:nihilo minor ex pri
uato capietᷓ. Ita decem numero tribunos militares creāt. Nec ī ſabinis qeuit exercitus: ibi quoq; auctore
Icilio Numitorioq; ſeceſſio a decēuiris facta eſt: nō minore motu aīorum Sicci cædis memoria renoua
ta:q̄ qui noua fama de uirgine adeo fœde ad libidinē petita accenderat. Icilius ubi audiuit tribunos mili

Seceſſio in ſabinis a decem uiris reiectio.

tum in auentino creatos:ne comitioꝝ militariū prærogatiuā urbana comitia iiſdē tribunis plebis crean
dis ſequerentᷓ:peritus rerum popularium:īminēſq; poteſtati & ipſe priuſq̄ iretur ad urbem: pari poteſta
te eundem numerum ab ſuis creandū curat. Porta collina urbē ītrauere ſub ſignis mediaq; urbe agmine in
auentinum pergunt:ibi coniuncti alteri exercitui. xx. tribunis militum negociū dederūt:ut ex ſuo nume
ro duos crearent:q ſummæ reꝝ ꝑeſſent. M. Oppiū. Sex. Maniliū creāt:pr̄es ſolliciti de ſūma reꝝ:cū ſenatꝰ
quottidie eēt: iurgiis ſæpius terunt tempus:quā conſiliis. Sicii cædes decēuiris & Appiana libido: & de
decora militiæ obiiciebantur: placebatq; Valeriū:Horatiūq; ire in auentinū:illi negabant ſe aliter ituros:q̄
ſi decemuiri deponerent inſignia magiſtratus eius: quo anno iam ante abiſſent decemuiri querentes ſe in
ordinem cogi:nō ante quā perlatis legibus:quarum cauſa creati eſſent:depoſituros imperium ſe aiebant.
Per Marcum Duilliū:qui tribunus plebis fuerat certior facta plebs:cōtentionibus aſſiduis nihil trāſigi:ī
ſacrū montem ex auentino tranſit:affirmante Duillio:non priuſquā deſeri urbem uideāt curā ī aīos patrū
deſcenſuram: admonituꝝ ſacrū montē conſtantiæ plebis:ſcituros qdᷓ ſine reſtituta poteſtate redigi in con
cordiā res nequeant. Via nomentana:cui tum ficulēſi nomen fuit:profecti:caſtra in monte ſacro locauere
modeſtiam patrū ſuorum nihil uiolando imitati. Secuta exercitū plebs:nullo:qui per ætatē ire poſſet: re
tractāte:ꝓſequūtur cōiuges liberiq;:cuinam ſe relinquerēt ī ea urbe:ī qua nec pudicitia:nec libertas facta
eſſet:miſerabiliter rogitātes:Cū uaſta oīa Romæ inſueta ſolitudo feciſſet in foro præter paucos ſeniorum
nemo eſſet uocatis utiq; in ſenatum patribus:deſertum apparuiſſet forum:pluresq; iam:q̄ Horatius:& Va
lerius:uociferabantᷓ:qd expectabitis pr̄es cōſulti:ſi decemuiri finē pertinaciæ nō faciūt:ruere & deflagrare
omnia paſſuri eſtis:Quod aūt iſtud imperiū ē decemuiri:quod amplexi tenetis:rectis ac pari tibus iura

Plebs in ſacrum montem ſecedit

dicturi eſtis:non pudet lictorum ueſtrorum maiorem prope numeꝝ ī foro conſpici:q̄ togatoꝝ aliorūq;
Quid ſi hoſtes ad urbem ueniant:facturi eſtis:quid ſi plebs mox ubi paꝝ ſeceſſione moueamur: armata
ueniat:occaſu ne urbis uultis finire imperiū:atqui aut plebs nō eſt habenda:aut habendi ſunt tribuni ple
bis nos citius caruerimus patritiis magiſtratibus:q̄ illi plebeis nouam inexpertā eam ꝑtātē eripuere patri
bus noſtris:ne nunc dulcedine ſemel capti ferant deſiderium:cū præſertim nec nos tēperemus imperiis quo
minus illi auxilii egeāt. Cū hæc ex oī parte iactarentᷓ:uicti cōſenſu decēuiri:futuros ſe:quando ita uidea
tur: in poteſtate patrum affirmāt:id mō ſimul orant ac monent:ut ipſis ab inuidia caueatᷓ:ne ſuo ſanguie
ad ſupplicia patrū plebē aſſuefaciāt. Tū Valerius. Horatiuſq; miſſi ad plebem conditionibus: quibus ui

Decemuiri in ordinem ſe redigunt

deretᷓ:reuocandam cōponēdaſq; res:decēuiris quoq; ab ira & īpetu multitudinis præcauere iubentᷓ: Pro
fecti gaudio ingenti plebis accipiuntᷓ in caſtra:quippe liberatores haud dubie:& motus initio: & exitu
rei:ob hæc iis aduenietibus gratiæ actæ. Icilius ꝓ multitudine uerba facit:idem cū de conditionibus agi
taretur:querētibus legatis. quæ poſtulata plebis eēnt:cōpoſito iā ante aduētum legatoꝝ cōſilio:ea poſtula
uit:ut appareret in æquitate reꝝ pluſq̄ in armis reponi ſpei:ꝑtātem. n. tribunitiā: ꝓuocationemq; repete
bant: quæ ante decēuiros creatos auxilia plebis fuerāt:& necui fraudi eēt conciſſe milites:aut plebem ad
repetendā ꝑ ſeceſſionē libertatem. De decemuiroꝝ mō ſupplicio atrox poſtulatū fuit:dedi qppe eos equū
cenſebāt:uiuoſq; igni crematuros minabantᷓ. Legati ad ea:quæ cōſilii fuerunt: adeo æqua poſtulaſtis:ut

Plebis poſtulata

ultro deferenda fuerint:libertati. n. ea ꝑſidia petitis:nō licētiæ ad īpugnandū alios iræ ueſtræ magis igno
ſcendum:q̄ indulgendū eſt:quippe qui crudelitatis odio in crudelitatē ruitis:& prius pene: q̄ ipſi liberi ſi
tis:dominari iam in aduerſarios uultis. Nunquam ne quieſcet ciuitas noſtra a ſuppliciis:aut patrū in ple

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

bem romanã. aut plebis ĩ patres? Scuto magis uobis: q̃ gladio opus ẽ: ſatis ſupq̃ humilis eſt: q iure æquo in ciuitate uiuit: nec inferẽdo iniuriã: nec patiẽdo ẽt: ſi quãdo metuendos uos ꝓbituri eſtis cũ recuperatis magiſtratibus legibuſq̃ ueſtris: iudicia penes uos erũt: de capite nr̃o fortuniſq̃ tũc ut quæq̃ cauſa erit: ſtatueris: nũc libertatẽ reperi ſatis eſt. Facerẽt: ut uellẽt ꝑmittẽtibus cũctis: mox redituros ſe: legati rebus perfectis affirmãt. Profecti cũ mãdata plebis patribus expoſuiſſent alii decẽuiri quãdo qdẽ præter ſpẽ ipſorum ſupplicii ſui nulla mẽtio fieret: haud quicquã abnuere: Appius truci ĩgenio & ĩuidia ꝓcipua: odiũ ĩ ſe aliorũ ſuo ĩ eos metiẽs odio: haud ignaro: inqt: ĩminet fortuna: uideo: donec arma aduerſariis tradant̃ differri aduerſus nos certamẽ: dãdus ĩuidiæ eſt ſanguis: nihil ne ego qdẽ moror: quo min⁹ decẽuiratu abeã: Factũ ſenatuſcõſultũ ut decẽuiri ſe prĩo quoq̃ tpe magiſtratu abdicarẽt: & necui fraudi eẽt ſeceſſio militũ plebiſq̃. His ſenatus conſultis ꝑfectis dimiſſo ſenatu: decẽuiri ꝓdeũt ĩ cõcionẽ: abdicãtq̃ ſe magiſtratu ĩgẽti hominũ læticia. Nũciãt̃ hæc plebi p legatos: qcqd in urbe hoĩum ſuperat: ꝓſequitur: huic multitudini alia turba ex caſtris occurrit: gratulant̃ libertatẽ cõcordiãq̃ ciuitati reſtitutã. Legati ꝓ cõcione: qđ bonum fælix fauſtũq̃ ſit uobis: reiq̃ publicæ: redite in patriã ad penates cõiuges liberoſq̃ ueſtros: ſed qua hic modeſtia fuiſtis ubi nullus ager in tot uſu reꝝ neceſſario tãtæ multitudini ẽ uiolatus. eã modeſtiã ferte in urbem in Auentinũ ite. unde profecti eſtis: ibi fœlici loco: ubi pr̃ia initia inchoaſtis: libertatis ueſtræ tribunos plebis creabitis: p̃ſto erit pontifex maximus: q comitia habeat: Ingens aſſenſus alacritaſq̃ cũcta approbantiũ fuit: conuellunt inde ſigna: profectiq̃ Romã certãt cũ obuiis gaudio: armati p urbem ſilẽtio ĩ Auẽtinũ ꝑueniunt: ibi extẽplo pontifice comitia habente tribunos plebis creauerũt primũ omniũ. A. Virginiũ: ide. L. Icilium: &. P. Numitoriũ auunculũ Virginiæ auctores ſeceſſionis: tũ. C. Siciniũ ꝓgeniẽ eius quẽ primũ tribunum plebis creatũ in ſacro mõte ꝓditũ memoriæ ẽ: &. M. Duilliũ: q tribunatũ inſignẽ ante decemuiros creatos geſſerat: nec ĩ decẽuiralibus certaminibus plebi defuerat: ſpe deinde magis: q̃ meritis electi. M. Titinius. M. Pomponius. C. Apronius. Ap. Iulius. C. Oppius. Tribunato inito. L. Icilius extẽplo plebẽ rogauit: & plebs ſciuit: necui fraudi eẽt: ſeceſſio a decẽuiris facta cõfeſtim de cõſulibus creandis cũ prouocatione. M. Duillius rogationem ꝑtulit: ea oĩa in Pratis flaminiis cõcilio plebis acta: quẽ nũc circũ flaminium appellãt. Per interregẽ deĩde cõſules creati. L. Valerius: &. M. Horatius: q extẽplo magiſtratũ acceperunt: quorum conſulatus popularis ſiue ulla patrũ iniuria nec ſine offenſione fuit: qcqd enim libertati plebis caueret̃: id ſuis decedere opibus credebãt. Oĩum primũ: cum ueluti ĩ controuerſo iure eẽt: tenerentur nec p̃res plebiſcitis: legem cẽturiatis comitiis tulere: ut qđ tribuni plebis iuſſiſſent: populus teneret: q̃ lege tribunitiis rogationibus telũ acerrimũ datũ eſt. Aliam deinde cõſularẽ legẽ de ꝓuocatiõe unicum p̃ſidiũ libertatis decẽuirali ꝑtãte euerſam nõ reſtituũt mõ: ſed ẽt in poſteꝝ muniũt: ſantiẽdo nouã legem: nequis ullum magiſtratum ſine ꝓuocatione crearet: q creaſſet: eũ ius faſq̃ eẽt occidi: neue ea cædes capitali noxæ haberetur: & cũ plebẽ hinc ꝓuocatione hinc tribunitio auxilio ſatis firmaſſent: ipſis quoq̃ tribunis iut ſacroſancti uiderent̃: cuius ei prope iam memoria aboluerat: relatis qbuſdã ex magno interuallo cerimoniis renouarunt: & cũ religione inuiolatos eos tũ lege ẽt fecerũt: ſanciẽdo ut q tribunis ple. ædilibus: iudicibus decẽuiris nocuiſſet: ei⁹ caput Ioui ſacrũ eẽt familia ad ædẽ Cereris liberi liberæq̃ uenum irent. Hac lege iuris interpretes negãt quẽq̃ ſacroſanctũ eẽ: ſed eum: q deoꝝ quẽq̃ nocuerit: id ſacrũ ſanciri: itaq̃ ædilem ꝓhendi duciq̃ a maioribus magiſtratibus: qđ & ſi nõ iure fiat: noceri. n. cum hac lege non liceat: tamen argumẽtum eſt nõ haberi ꝓ ſacroſancto ædilem: tribunos ueteres iureiurẽdo plebis cum primũ eã ꝑtãtem creauit ſacroſanctos eẽ. Fuerunt q ĩterp̃tarent̃ eadẽ hac horatia lege cõſulibus quoq̃ & p̃toribus qa eiſdẽ auſpiciis: qbus conſules crearent̃: cautum eẽ: iudicẽ enim conſulẽ appellari: q̃ refellit̃ ĩterp̃tatio: qđ his tpibus nõdum cõſulẽ iudicẽ p̃torẽ appellari mos fuerit. Hæc cõſulares leges fuere. Inſtiturum ẽt ab iiſdem conſulibus ut ſenatus cõſulta in ædẽ Cereris ab ædiles plebis deferrẽtur. quæ ante arbitrio conſulum ſupprimebatur: nunciabãturq̃. M. Duillius deinde tribunus plebis plebẽ rogauit: plebeſq̃ ſciuit: qui plebẽ ſine tribunis reliquiſſet: quiq̃ magiſtratum ſine prouocatione creaſſet: tergo ac capite puniretur. Hæc oĩa ut inuitis: ita non auerſantibus patritiis tranſacta: quia nondum in quẽq̃ unum ſæuiebatur. Fundata deinde & ꝑtãte tribunicia & plebis libertate: cum tribuni aggredi ſingulos tutum maturumq̃ iã rati: accuſatorem primum Virginium & Appium reum deligunt. Cum diẽ Appio Virginius dixiſſet: & appi⁹ ſtipatus patriciis iuuenibus in foꝝ deſcẽdiſſet: redĩtegrata eſt extẽplo oĩs mẽoria fœdiſſimæ ꝑtãtis: cum ipm ſatelliteſq̃ eius uidiſſent: Tum Virginius oro: iqt: rebus dubiis ĩuenta ẽ. Itaq̃ neq̃ ego accuſando apud uos eum tps terã: a cuius crudelitate uoſmetipſi armis uĩdicaſtis: nec iſtũ ad cætera ſcelera ĩpudentiã ĩ defendẽdo ſe adiicere patiar: oĩum igit̃ tibi Ap. Claudii: q̃ ipe nefarieq̃ bienniũ alia ſup alia es auſus gratiã facio: unius tantum criminis: niſi te uĩdices ab libertate ĩ ſeruitutẽ cõtra leges uĩdicias nõ dediſſe. ĩ uĩcula te duci iubeo. Nec in tribunicio auxilio Appius: nec ĩ iudicio populi ullam ſpem hẽbat: attamen & tribunos appellauit: & nullo morãte arreptus a uiatore ꝓuoco: iquit: Audita uox una libertatis ex cõmiſſa ore quo uĩdiciæ nup ab libertate dictæ erãt: ſilẽtium fecit. Et dum ꝓ ſe qſq̃ deos & non negligere humana fremunt: & ſupbiæ crudelitatiq̃: & ſi ſeras: nõ leues tamẽ ueniret pœnas: ꝓuocare: q ꝓuocationẽ ſuſtuliſſet: & ĩplorare præſidium populi: qui oĩa iura populi obtriſſet: rapiq̃ ĩ uĩcula egentem iure libertatis: q liberum corpus ĩ ſeruitutem addixiſſet. Ipſius Appii ĩter conciõis murmur fidem populi ro. ĩplorantis uox audiebatur: maioꝝ merita ĩ rẽp. militiæq̃ cõmemorabat: ſuũ ĩfelix erga plebem romanã ſtudiũ coequãdaꝝ legum cã: cum maxĩa offenſione patrum cõſulatu abiſſet: ſuas leges: qbus manentibus: lator eaꝝ in uĩcula ducat̃. Cæteꝝ ſua propria bona malaq̃ cũ cauſæ dicẽdæ data facultas ſit: tum ſe expturum: in

Decemuiri ſe ĩ ordinem redigunt.

Noui. Tri. ple.

æ. Valerius cõſulatus. M. Horatius cum prouocatiõe.

Ecce quo pacto magiſtratiuũ ſanctitas Sanciebatur prætor olim conſul.

præſentia ſe cõmun i iure ciuitatis ciuẽ romanũ dicta die poſtulare: ut dicere liceat: ut iudiciũ po. Ro. expe
riri nõ ita ſe inuidiã primuiſſe: ut nihil in æq̃tate & miſericordia ciuiũ ſuoꝝ ſpei hẽat. Quod ſi ĩ dicta cã
in uincula ducat̃: iteꝝ ſe tribunos plebis appellare & monere ne imitẽt̃: quos oderĩt: qđ ſi tribuni eodẽ fœ
dere obligatos ſe fateanẽ: tollẽdæ appellationis cã: ĩ quã cõſpiraſſe decẽuiros criminati ſint: ait ſe ꝓuocare
ad populum: ĩplorare leges de ꝓuocatiõe & cõſulares & tribunicias eo ipſo anno latas: quẽ enim ꝓuocatu
rũ: ſi hoc indẽnato ĩ dicta cauſa nõ liceat: cui plebeio & humili præſidiũ ĩ legibꝰ fore: ſi. Ap. Claudio nõ ſit

Atẽ Appii Claudii ꝓuocationem

ſe documẽto futuꝝ utrum nouis legibus dominatio: an libertas firmata ſit: & appellatio ꝓuocatioq; ad-
uerſus iniuriã magiſtratuũ oſtẽtata tm̃ inanibus litteris an uere data ſit: Cõtra ea Virginius unũ: Ap. Clau
diũ & legũ expertẽ & ciuilis & humani fœderis eſſe aiebat: reſpicerent tribun. l hoĩes caſtellum oĩm ſcele-
rũ: ubi decẽuir ille ꝑpetuus bonis: tergo: ſanguini ciuiũ infeſtus uirgas ſecureſq; omnibus minitans: deo-
rum hominumq; cõtemptor: carnificibus non lictoribus ſtipatus: iam ab rapinis: & cædibꝰ animo ad li-
bidinem uerſo: uirginem ingenuam in oculis populi romani: uelut bello captam: a complexu patris abre
ptam: miniſtro cubiculi ſui clienti dono dederit: ubi crudeli iudicio nefandiſq; indiciis dextram patris in
filiam armauerit: ubi tollentis corpus ſemianimæ uirginis ſponſum auunculumq; in carcerem duci iuſſe-
rit: ſtupro interpollato magis: q̃ cæde motus: & illi carcerem ædificatum eſſe: quod domicilium plebis ro
manæ uocare ſit ſolitus. Proinde ut ille iterum ac ſæpius prouocet: ſic ſe iterum ac ſæpius indicem illi ferre

Appius Claudius in carcerẽ

ne uindicias in ſeruitutem ab libertate dederit: ſi ad iudicem non eat: pro damnato in uincula duci iubere.
Vt haud quoq̃ improbante: ſic magno motu animorũ: cũ tanti uiri ſupplicio ſua & plebi iam nimia liber
tas uideretur: in carcerẽ eſt coniectus: tribunus ei diem ꝓdixit. Inter hæc latinis & hernicis legati gratulatũ
de concordia patrũ: ac plebis Romã uenerunt: donũq; ob eam Ioui optimo maximo coronã aureã in ca-
pitolio tulere parui ponderis: prout res opulentæ erant: colebanturq; legiones pie magis: q̃ magnifice. Iiſ-
dem auctoribus cognitũ equos uolſcoſq; ſumma ui bellũ apparare. Itaq; partiri prouincias cõſules iuſſi.

Leges ĩ æs ĩciſæ ĩ publico ꝓponunẽ

Horatio Sabini. Valerio Equi euenere. Cum ad ea bella delectũ edixiſſent: fauore plebis nõ iuniores mõ:
ſed ẽt emeritis ſtipendiis pars magna uoluntariorũ ad noĩa danda præſto fuere: eoq; nõ copia mõ: ſed gene
re etiã militũ ueteranis admixtis firmior exercitus fuit. Priuſq̃ urbẽ egrederentur: leges decẽuirales: quibꝰ
tabulis duodecim eſt nomen: in æs inciſas in publico propoſuerunt. Sunt qui iuſſu tribunoꝝ ædiles fun-
ctos eo miniſterio ſcribant. C. Claudius: qui peroſus decẽuiroꝝ ſcelera. & ante oĩs fratris filii ſuperbiæ in
feſtus: Regillũ antiquã in patriã ſe cõtulerat. Is magno iam nutu cũ ad pericula eius deprecãda rediſſet: cu-
ius uitia fugerat: ſordidatus cũ gentilibus cliẽtibuſq; in foro ꝓhenſabat: ſingulos orabatq; ne claudiæ genti
eam iniuſtã maculã uellent: ut carcere & uinculis uiderent̃ digni: uiꝝ honoratiſſimæ imaginis: futurum
ad præpoſteros legum latorem: conditorẽq; romani iuris iacere uinctum inter fures nocturnos ac latrões
auerterent ab ira parumper ad cognitionem cogitationemq; animos: & potius unũ tot Claudiis deprecã-
tibus cõdonarent: q̃ propter unius odium multoꝝ preces aſpernarentur: ſe quoq; id generi ac nomini da-
re: nec cum eo in gratiã rediſſe: cuius aduerſæ fortunæ uelit ſuccurſum: uirtute libertatẽ recuperatã eſſe: clæ
mentia concordiã ordinũ ſtabiliri poſſe. Erant quos moueret magis ſua pietate: q̃ eius: pro quo agebat cã
ſed Virginius ut ſui potiꝰ miſererentur: orabat: filiæq; nec gentis claudiæ regnum in plebe ſortitæ: ſed ne-
ceſſariorum Virginiæ trium tribunorum preces audirent: qui ad auxilium plebis creati ipſi plebis fidem
atq; auxilium implorarent: Iuſtiores hæ lachrymæ uidebantur. Itaq; ſpe inciſa: priuſq̃ prædicta dies adeſ-

Appius ĩ carcere ſibi montẽ cõſciuit

ſet: Appius ſibi mortem conſciuit. Subinde arreptus a. P. Numitorio. Sp. Oppius inuidiæ proximus qđ
in urbe fuerat: cum iniuſtæ uindiciæ a collega dicerentur: plus tamen facta iniuria Oppio: quã non pro-
hibita inuidiæ fecit: teſtis productus: qui. vii. & . xx. enumeratis ſtipendiis: octies extra ordinem donatus:

Oppius & ipſe in carcere periit

donaq; ea gerens in conſpectu populi: ſciſſaq; ueſte tergum laceratum uirgis oſtendit. nihilum deprecans:
quin ſiquã ſuam noxam reus dicere poſſet: priuatus in ſe iterum ſæuiret. Oppius quoq; ductus in uincu-
la eſt: & ante iudicii idem finem ibi uitæ fecit: bona Claudii Oppiiq; tribuni publicauere: collegæ eorum
exilii cã ſolũ uerterũt: bona publicata ſunt: & . M. Claudius aſſertor Virginiæ die dicta dãnatus: ipſo remit
tente Virginio ultimã pœnã: dimiſſus Tybur exulatũ abiit: maneſq; Virginiæ mortuæ quã uiuæ fœlicio

M. duillii tri. ple. ꝓnunciatio

res per tot pœnas uagati: nullo relicto ſonte: tandẽ quieuerunt. Ingens metus inceſſerat patres: uultuſq; iam
inde tribunorum erant: qui decẽuiroꝝ fuerant: cum. M. Duillius tribunus plebis inhibito ſalubriter mõ
nimiæ poteſtatis: & libertatis inquit noſtræ: & pœnarũ ex inimicis ſatis eſt: itaq; hoc anno nec diem dici
cuiq̃ nec uincula duci queq̃ ſum paſſurus: nam neq; uetera peccata repeti iam oblitterata placet: cũ ẽt noua
expiata ſint decemuiroꝝ ſuppliciis: & nihil admiſſum iri: quod uim tribuniciam deſyderet ſpõdet ꝑpetua
conſulum amboꝝ in libertate ueſtra tuenda cura. Ea primũ moderatio tribuni metum patribus dempſit:
eademq; auxit conſulum inuidiã: quod adeo toti plebis fuiſſent: ut patrũ ſalutis libertatiſq; prior plebeio
magiſtratui: q̃ patricio cura fuiſſet: & ante inimicos ſatietas pœnarum ſuaꝝ cepiſſet: q̃ obuiam ituros li-
centiæ eorum conſules appareret: multiq; erãt: qui mollius cõſultũ dicerent: qđ legũ ab iis lataꝝ patres au

Valerii cõſulis conſilium

ctores fuiſſent: neq; erat dubiũ: quin turbato reipublicæ ſtatu: tẽpori ſuccubuiſſent. Conſules rebus urba-
nis cõpoſitis: fundatoq; plebis ſtatu: in prouincias diuerſi abiere. Valerius aduerſus cõiũctos iã in Algido
exercitus equoꝝ: Volſcorũq; ſuſtinuit cõſilio bellum: quod ſi extemplo rem fortunæ cõmiſiſſet: haud ſcio
an qui tum animi ad decemuirorum infelicibus auſpiciis romanis hoſtibuſq; erãt: magno detrimẽto cer
tamen ſtaturum fuerit caſtris mille paſſuum ab hoſte poſitis: copias continebat: hoſtes medium iter bina
caſtra ſpacium acie inſtructa complebant: prouocantibuſq; ad ꝓlium reſpõſum romanus nemo reddebat

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

tandem fatigati ſtando:ac nequicq̄ expectando certamen equi Volſciqꝫ poſteaq̄ cōceſſum prope modū de
uictoria credebant:pars in hernicos ps in latinos p̃datum abeunt:relinquit᷑ magis caſtris præſidiū : q̄ ſatis
uirium ad certamē.Quod ubi ſenſit cōſul:reddit illatū antea terrorē:īſtructaqꝫ acie ultro hoſtē laceſſit:ubi
illi cōſciētia qd abeſſet uiriū detrectauere pugnā:creuit extēplo romāis aīus:& ꝓ uictis habebāt pauētes in
tra uallū:cū p totū diē ſtetiſſent intēti ad certamē:nocti ceſſere:& romāi qdē pleni ſpei corpa curabāt:haud
quaq̄ pari hoſtes aīo nūcios paſſim trepidi ad reuocādos p̃datores dimittūt: recurrit᷑ ex ꝓximis locis:ul-
teriores nō īuēti. Vbi illuxit:egredit᷑ caſtris romāis uallū inuaſurus:ni copia pugnæ fieret:& poſteaq̄ mul
ta iā dies erat:nec mouebat᷑ qcq̄ ab hoſte:iubet ſigna īferri cōſul:motaqꝫ acie īdignatio Equos & Volſcos
inceſſit:ſi uictores exercitus uallū potius: q̄ uirtus & arma tegerent:igitur & ipſi efflagitatū ab ducibus ſi-
gnū pugnæ accepere.Iāqꝫ pars egreſſa portis erat:deīceps alii ſeruabāt ordinē in ſuū quiſqꝫ locū deſcedētes

Valerii stratagema

cū cōſul romanus:priuſqꝫ totis uiribus fulta cōſtaret hoſtiū acies:intulit ſigna: adortuſqꝫ nec oēs dū edu-
ctos:nec qui erāt:ſatis explicatis ordinibus:prope fluctuantē turbā trepidantium huc atqꝫ illuc:circūſpe-
ctantiūqꝫ ſe ac ſuos: addito turbatis mētibus clamore atqꝫ impetu inuadit:Rettulere primo pedē hoſtes:
deinde cum animos collegiſſent:& undiqꝫ duces uictis:ne ceſſuri eſſent:increparēt:reſtituitur pugna.Con
ſul ex altera parte romanos meminiſſe iubebat:illo die primū liberos pro libera urbe romana pugnare.ſi-
bimetipſis uicturos nō ut decēuirorꝫ uictores præmiū eſſent:nō Appio duce rē geri:ſed conſule Valerio a
liberatoribus populi romani orto:liberatore ipſo oſtenderent prioribus præliis per duces non per milites
ſtetiſſe:ne uincerēt:turpe eſſe cōtra ciues plus animi habuiſſe:q̄ cōtra hoſtes:& domi:q̄ foris ſeruitutē ma
gis timuiſſe. Vnam Virginiam fuiſſe:cuius pudicitiæ in pace periculū eſſet : Vnū Appiū ciuē periculoſæ
libidinis: ac ſi fortuna belli inclinet ab tot millibus hoſtiū periculum fore:Nolle ominari:quæ nec Iuppi
ter:nec Mars pater paſſuri ſint:iis auſpiciis conditæ urbi accidere. Auētini ſacriqꝫ mōtis admōebat:ut ubi
libertas parta eſſet paucis ante menſibus:eo imperium illibatum referrent:oſtenderentqꝫ eandē indolē mi-
litibus romanis poſt exactos decēuiros eſſe:quæ ante creatos fuerit:nec æquatis legibus īminutam uirtu
tem populi romani eſſe.Hæc ubi inter ſigna peditum dicta dedit:aduolat deinde ad equites.Agite iuuenes
inquit:præſtate uirtute peditem:ut honore atqꝫ ordine præſtatis:primo concurſu pedes mouebit hoſtem:

Præſtate uirtute peditem

pulſum uos īmiſſis equis exigite campo:non ſuſtinebunt impetū:& nūc cūctantur magis:q̄ reſiſtunt:Cō-
citant equos:permittuntqꝫ in hoſtem pedeſtri iam turbatum pugna:perruptis ordinibus elati ad nouiſſi-
mam aciem:pars libero ſpatio circumuecti iam fugam undiqꝫ capeſſentes pleroſqꝫ a caſtris auertūt præter
equitanteſqꝫ abſterrent peditum acies:& conſul ipſe uiſqꝫ omnis belli fertur in caſtra captiſqꝫ cum ingenti
cæde maiore præda potitur. Huius pugnæ fama perlata non in urbem modo: ſed in Sabinos ad alterum
exercitum in urbe modo læticia celebrata eſt: iu caſtris animos militum ad æmulandum decus accendit.

Vincunt᷑ hoſtes

Iam Horatius eos excurſionibus ſufficiendo:præliiſqꝫ leuibus experiundo:aſſueſecerat ſibi potius fide
re:q̄ meminiſſe ignominiæ decēuirorꝫ ductu acceptæ:paruaqꝫ certamina in ſummam totius profecerant
ſpei.Nec ceſſabant ſabini feroces ab re priore anno bene geſta laceſſere atqꝫ inſtare:rogitātes quid latrocinii
modo procurſantes pauci recurrērēt:eſqꝫ tererēt tempus?& in multa prælia paruaqꝫ carperēt ſummā unius
belli?quin illi cōgrederē̄tur acie:inclinādamqꝫ ſemel fortunæ rem darēt?ad id quod ſua ſpōte ſatis collectū
animorꝫ erat indignitate etiā romani accēdebātur:iam alterꝫ exercitū uictorē in urbē redditurū ſibi ultro
per cōtumelias hoſtem īſultare:quādo autem ſe:ſi tum nō ſint pares:hoſtibus fore? Vbi hæc fremere mili-
tem in caſtris cōſul ſenſit:cōcione aduocata:quēadmodum:īquit:in Algido res geſta ſit: arbitror uos mili
tes audiſſe:qualem liberi populi exercitū decuit eſſe:talis fuit:cōſilio collegæ uirtute militū uictoria parta
eſt.Quod ad me attinet:id cōſilii animiqꝫ habiturus ſum:quod uos milites mihi effeceritis: & trahi bellū
ſalubriter:& mature perfici poteſt:ſi trahendum eſt:ego:ut in dies ſpes uirtuſqꝫ ueſtra creſcat:eadē qua īſti-
tui diſciplina:efficiam:ſi ſatis animi ē:decerniqꝫ placet:agitedum clamorem: qualē in acie ſublaturi eſtis:
tollite hic īdicem uoluntatis uirtutiſqꝫ ueſtræ:Poſteaq̄ īgenti alacritate clamor eſt ſublatus: qđ bene uertat

Horatii adhortatio ad ſuos

geſturum ſe illis morem:poſteroqꝫ die ī aciem deductorꝫ affirmat:reliquum diei apparādis armis cōſum
ptum eſt.Poſtero die ſimul īſtrui romanam aciem uidere ſabini:& ipſi iāpridem auidi certaminis proce-
dunt.Prælium fuit q̄le īter fidētes ſibimet ambos exercitus: ueteris ꝑpetuæqꝫ alterꝫ gloriæ:alterum nuper
noua uictoria elatū. Conſilio ēt ſabini uires adiuuere:nā cum equaſſent aciē:duo extra ordinem millia: q̄
ī ſiniſtrum cornu romanorꝫ ī ipſo certamine īpreſſionem facerē :tenuere:q̄ ubi illatis ex trāſuerſo ſignis de
grauabant ꝓpe circūuentum cornu:eqtes duarꝫ legionum ſexcēti fere ex eqs deſiliunt:cedētibuſqꝫ ſuis ꝓ-
uolant ī primum:ſimulqꝫ & hoſti ſe opponūt:& æquato primum ꝑiculo pudore deīde aīos peditum ac
cendunt:uerecundiæ erat eqtem ſuo alienoqꝫ marte pugnare:peditē ne ad pedes qdem digreſſo equiti pa-
rem eſſe. Vadunt igit᷑ ī prælium ab ſua parte omiſſum:& locum:ex quo exceſſerant:repetunt:momento-

Equitū opa in reparanda

qꝫ reſtituta modo pugna:ſed īclinatur ēt ſabinis cornu:eques īter ordines peditum tectus ſe ad equos reci-
pit. Tranſuolat inde in partem alteram ſuis uictoriæ nuncius:ſimul & in hoſtes iam pauidos:quippe fu-
ſo ſuæ partis ualidiore cornu:impetum facit:non aliorum eo prælio uirtus magis enituit: conſul proui
dere omnia:laudare fortes:increpare ſicubi ſegnior pugna eſſet:caſtigati fortium opera ædebant: tantum
qꝫ hos pudor : quantum alios laudes excitabant. Redintegrato clamore undiqꝫ omnes connixi hoſtem
auertunt : nec deinde romana uis ſuſtineri potuit. Sabini fuſi paſſim per agros caſtra hoſti ad prædam
elinquunt:ibi non ſociorum ſicut in Algida res: ſed ſuas romanus uopulationibus agrorum amiſſas re
cepit.Gemina uictoria duobus bifariam ꝑliis parta:maligne ſenatus in unum diem ſupplicationes cōſu

lum noĩe decreuit: populus iniuſſu & altero die frequens init: ſupplicatumq; eſt: & hæc uaga populariſq;
ſupplicatio ſtudiis prope celebratior fuit. Conſules ex cõpoſito eodẽ biduo ad urbẽ acceſſere: ſenatumq; in
martiũ cãpum euocauere: ubi cũ de rebus a ſe geſtis agerent: q̃ſti primores patrũ ſenatũ ĩter milites dedita
opa terroris cã haberi: itaq; inde conſules: ne criminatiõi locus eſſet: ĩ prata flaminia: ubi nũc ædes Apolli/
nis: iã tum apollinarẽ appellabant: auocauere ſenatũ: ubi cũ ĩgenti cõſenſu patrũ negaret̃ triũphus. L. Icili
us tri. ple. tulit ad populũ de triũpho cõſulũ: multis diſſuaſum ꝓdeũtibus: maxime corã Claudio uocife/
rante: de patribus: nõ de hoſtibus cõſules triũphare uelle: gratiãq; pro priuato merito ĩ tribunũ nõ pro uir
tute honorẽ peti: nunq̃ ante de triũpho ꝑ populũ actum: ſꝑ æſtimationẽ arbitriũq; eius honoris penes ſe/
natũ fuiſſe: ne reges qdẽ maieſtatẽ ſummi ordinis ĩminuiſſe: ne ita oĩa tribuni poteſtatis ſuæ ĩplerent: ut nul
lum publicũ cõſiliũ ſinerent eſſe: ita demũ liberã ciuitatẽ fore: ita æquatas leges: ſi ſua qſq; iura ordo ſuam
maieſtatẽ teneat. In eandẽ ſnĩam multa: & a cæteris ſenioribus patrũ cũ eſſent dicta: oẽs tribus eã rogatio/
nẽ acceperũt. Tum primũ ſine auctoritate ſenatus populi iuſſu triũphatũ eſt. Hæc uictoria tribunoꝝ ple/
biſq; ꝓpe ĩ haud ſalubrẽ luxuriã uertit: cõſpiratione ĩter tribunos facta ut iidẽ tribuni reficeret̃: & quo ſua
minus cupiditas emineret: conſulibus quoq; cõtinuarent magiſtratum cõſenſum patrũ cauſabant̃: quo ꝑ
cõtumeliam conſulũ iura plebis labefactata eſſent: qd futuꝝ nondum firmatis legibus: ſi nouos tribunos
ꝑ factiones ſuas conſules adorti eſſent? non. n. ſemꝑ Valerios Horatioſq; conſuleſq; fore: q libertati plebis
ſuas opes poſtferrent. Forte quadã utili ad tꝑs: ut comitiis præeſſet: potiſſimum. M. Duillio ſorte euenit
uiro prudenti: & ex continuatione magiſtratus ĩuidiam ĩminẽtem cernenti: q cum ex ueteribus tribunis
negaret ullius ſe rationem habituꝝ: pugnarentq; collegæ: ut liberas tribus in ſuffragiũ mitteret: aut conce/
deret ſortem comitioꝝ collegis habituris e lege potius comitia: quam ex uolũtate patrũ: iniecta contẽtiõe
Duillius conſules ad ſubſellia accitos cum ĩterrogaſſet: qd de comitiis conſularibus ĩ animo haberent: re/
ſpondiſſentq; ſe nouos conſules creaturos auctores popularis ſententiæ: haud populares nactus ĩ concio/
nem cum iis ꝓceſſit: ubi cum conſules ꝓducti ad populum: ĩterrogatiq; ſi eos populus romanus memor
libertatis ꝑ illos receptæ domi: memor militiæ rerumq; geſtaꝝ conſules iteꝝ faceret: quidnam facturi eſ/
ſent? nihil ſniæ ſuæ mutaſſent? Collaudatis conſulibus: quod pſeuerarent ad ultimum: diſſimiles decẽuiro
rum eſſe: comitia habuit: & quinq; tribunis plebis creatis: cum præ ſtudiis apte petentium nouem tribu/
noꝝ: alii candidati tribus non explerent: concilium dimiſi: nec deĩde comitiorum cãm habuit: ſatiſfactum
lagi aiebat: quæ numero nuſq̃ præfinito tribuni modo: ut relinquerent̃: ſanxiſſet: & ab iis: q creati eſſent
cooptari collegas iuberet: recitabatq; rogationis carmen: in quo: ſi tribunos plebis: decẽ rogabo: ſi qui uos
minus hodie decẽ tribunos plebis fecerit ut hi tum: utiq;: quos ſibi collegas cooptaſſent: ut illi legitimi ea

Sp. Her/ mini⁹ & . T. Virgi ni⁹ cõſ. pa tricii & cõſulareſ a tri. ple co/ optati.

leges tribuni plebei ſint: ut illi quos hodie tribunos plebei feceritis. Duillius cum ad ultimum pſeueraſſet
negando. xv. tribunos plebei rẽpublicam habere poſſe: uicta collegaꝝ cupiditate pariter patribus plebiq;
acceptus magiſtratu abiit. Noui tribuni plebis ĩ cooptandis collegis patrum uoluntatem fouerunt duos
ẽt patritios conſulareſq;. Sp. Tarpeium: &. A. Aeternium cooptauere. Conſules creati. Sp. Herminius: &
T. Virginius Cælimontanus: nihil magnope ad patrum: aut plebis cãm ĩclinati: otium foris ac domi ha
buere. L. treboni⁹ tribunus plebis ĩfeſtus patribus quod ſe ab iis in cooptandis tribunis fraude captum ꝓ
ditumq; a collegis aiebat rogationem tulit: ut q plebem romanam tribunus plebis rogaret: is uſq; eo ro/
garet dum. x. tribunos plebei faceret: inſectandiſq; patribus unde Aſpero etiam ĩditum eſt cognomen: tri/

M. Gega/ nius. C. Iunius cõ ſul. T. Quĩtius capitolin⁹ An. Furi/ us cõſul.

bunatam geſſit. Inde. M. Geganius Macrinus: &. C. Iunius conſules facti: conciones tribunoꝝ aduerſus
nobilium iuuẽtutem ortas ſine ĩſectatione poteſtatis eius. cõſeruata maieſtate patrum ſedauere. Plebem de
creto ad bellum Volſcoꝝ & Equorum delectu ſuſtinendo rem ab ſeditionibus continere: urbano quoq;
ocio foris omnia tranqlla eſſe: affirmantes ꝑ diſcordias ciuiles externos tollere animos: cura pacis concor/
diæ quoq; inteſtinæ cã fuit. Sed alter ſemꝑ ordo grauis alterius modeſtiæ: erat quieſcenti plebi ab iuniori/
bus patrum iniuriæ fieri cœptæ: ubi tribuni auxilio humilioribus eſſent in primis paꝝ proderat: deĩde ne
ipſi qdem inuiolati erãt: utiq; poſtremis menſibus cum & ꝑ conciones potentioꝝ iniuria fieret: & uis po/
teſtatis omnis aliquanto poſteriore anni parte languidior ferme eſſet: iamq; plebs ita in tribunatu pone/
ret ſpei aliqd ſi ſimiles Icilio tribunos haberet: nomina tantum ſe biẽnio habuiſſe. Seniores cõtra patrum
ut nimis feroces ſuos credere iuuenes: ita malle: ſi modus excedẽdus eſſet: ſuis quam aduerſariis ſupeſſe ani
mos adeo moderatio tuendæ libertatis: dum æquari uelle ſimulando: ita ſe quiſq; extollit ut deprimat ali/
um: in difficili eſt: cauendoq; ne metuant homines: metuẽdos ultra ſe efficiunt: iniuria a nobis repulſa:
tanq̃ aut facere: aut pati neceſſe ſit: iniungimus aliis. T. Quintius Capitolinus quartum: &. A. Furius cõ
ſules facti nec ſeditionem domi nec foris bellum acceperũt: ſed ĩminebat utrũq;. Iam non ultra diſcordia ci
uium reprimi poterat: & tribunis & plebe ĩcitati in patres: cũ dies alicui nobilium dicta nouis ſꝑ certami/
nibus conciones turbaret: ad quaꝝ primũ ſtrepitũ: uelut ſigno accepto: arma cœpe Equi: & Volſci: ſimul
qd pſuaſerãt iis duces cupidi ꝑdaꝝ: biẽnio ante delectũ ĩdictum haberi nõ potuiſſe abnuẽte iam plebe im
perium: eo aduerſus ſe nõ eſſe miſſos exercitus: diſſolui licentia militandi morẽ nec ꝓ cõi iã patria Romã
eſſe: qcqd iraꝝ ſimulatũq; cũ externis fuerit: in ipſos uerti: occæcatos lupos ĩteſtina rabie opprimendi occa
ſionem eẽ. Coniũctis exercitibus latinũ primũ agrum populati ſunt: deĩde poſteaq̃ ſibi nemo uindex oc/

Quintii conſulis oratio

currebat: tũ uero exultantibus belli auctoribus ad mœnia ipſa Romæ populabundi regione portæ eſqui/
linæ acceſſere uaſtationẽ agroꝝ urbi ꝑ cõtumeliam oſtentantes. Vnde poſteaq̃ multi ꝑdam præ ſe agẽtes
retro ad Corbionẽ agmine iere: Quintius cõſul ad cõcionem populum uocauit: ibi in hanc ſnĩam locu/

tum accipio. Etſi mihi nullius noxæ cõſcius quirites ſum: tñ cum pudore ſummo in concionem ueſtrã
ꝓceſſi: hoc uos ſcire: hoc poſteris memoriæ traditum iri. Equos & uolſcos uix hernicis modo pares. T.
Quintio.iiii.conſule ad mœnia urbis Romæ ĩpune armatos ueniſſe: hanc ego ignominiam: q̃q̃ iamdiu
ita uiuitur: is ſtatus rerum ẽ: ut nihil boni diuinet aĩus: ſi huic potiſſimũ ĩminere anno ſciſſem: uel exilio
uel morte ſi alia fuga honoris non eſſet: uitaſſem: ergo ſi illa arma uiros habuiſſent quæ ĩ portis fuere no
ſtris: capi Roma me cõſule potuit? ſatis honoꝶ ſatis ſuperq; uitæ erat: mori conſulem.iii. oportuit. Quẽ
tandem ignauiſſimi hoſtium cõtempſere: nos conſules: an uos qrites? ſi culpa ĩ nobis eſt: auferte ĩperium
ĩdignis: & ſi parum ẽ: ĩſuper pœnas expetite: ſi ĩ uobis nemo deoꝶ nec hoĩum ſit: qui ueſtra puniat pecca
ta qrites: uoſmet tantũ pœniteat. Non illi ueſtrã ignauiã contẽpſere: nec ſuæ uirtuti confiſi ſunt: quippe to
tiens fuſi fugatiq; caſtris exuti agro mulctati ſub iuga miſſi: & ſe: & uos nouere: diſcordia ordinum ẽ ue-
nenum urbis huius: patrum & plebis certamina: dum nec nobis ĩperii: nec uobis libertatis ẽ modus: dũ
tedet uos patricioꝶ hos plebeioꝶ magiſtratuũ: ſuſtulere aĩos. Proh deũ fidẽ: quid uobis uultis? tribunos
plebis concupiſtis: concordiæ cauſa conceſſimus: decẽuiros deſyderatis: creari paſſi ſumus: decẽuirorum
uos pteſum eſt, abiere magiſtratu manẽte ĩ eoſdem priuatos ira ueſtra mori atq; exulare nobiliſſimos ui
ros atq; honoratiſſimos paſſi ſumus: tribunos ple. iterũ creare uoluiſtis: creaſtis: conſules facere ueſtrarũ
partium: & ſi patribus uidebamus iniquũ: patricium quoq; magiſtratum plebi donũ fieri uidimus: au-
xilium tribuniciũ: prouocationẽ ad populũ: ſita plebis iniũcta patribus ſub titulo æquãdarũ legum nr̃a
iura oppreſſa tulimus & ferimus: q finis erit diſcordiarum? & qñ unã urbẽ habere: & qñ cõem hanc pa-
triam eẽ licebit? Victi nos æquiore aĩo quieſcimus: quã uos uictores: ſatis ne ẽ uobis uos metuendos eẽ?
Aduerſus nos Auentinũ capit᷑: aduerſus nos ſacer occupat᷑ mons: eſquilias qdem ab hoſte ꝓpe captas: &
ſcandentẽ ĩ aggerem uolſcum hoſtem nemo ſubmouit: ĩ nos uiri: ĩ nos armati eſtis. Agitedum ubi hic cu-
riã circũſederitis: & forũ ĩfeſtum feceritis: & carcerẽ pricipibus ĩpleueritis: hiſdẽ iſtis ferocibus aĩs egredi-
mini extra portã eſquilinã: aut ſi ne hoc qdem audetis: ex muris uiſite agros ueſtros ferro igniq; uaſtatos
ꝑdam abigi: fumare ĩcenſa paſſim tecta. At.n. cõis res p hæc loco eſt peiore: ager urit᷑: urbs obſidetur: bel
li gloria penes hoſtes eſt. Quid tandem priuatæ res ueſtræ quo ĩ ſtatu ſunt? iã unicuiq; ex agris ſua dãna
nunciabunt᷑: qd eſt tandem domi: unde ea expleatis: tribuni uobis amiſſa reddent ac reſtituẽt? uocis uer-
borumq; quãtum uoletis: ĩgerent: & criminũ ĩ pricipes & legum aliarũ ſup alias & concionũ: ſed ex illis
concionibus nunq̃ ueſtrũ quiſq̃ re fortuna domũ auctior rediit. Ecqs rettulit aliqd ad cõiugẽ & liberos ꝑ
ter odia: offenſiões: ſimultates publicas priuataſq;: a qbus ſemp non ueſtra uirtute ĩnocentiaq;: ſed auxilio
alieno tuti ſitis. At hercules cũ ſtipendia nobis cõſulibus nõ tribunis ducibus: & ĩ caſtris non ĩ foro facieba
tis: & ĩ acie ueſtrum clamorẽ hoſtes nõ ĩ concione patres romani horrebãt: ꝑda parta agro ex hoſte capto:
pleni fortunarũ gloriæq; ſimul publicæ ſimul priuatæ: triũphantes domũ ad penates redibatis: nunc one
ratum ueſtris fortunis hoſtẽ abire ſinitis. Hærete affixi cõcionibus: & ĩ foro uiuite: ſequitur uos neceſſitas
militandi: quã fugitis. Graue erat ĩ equos & Volſcos proficiſci? ante portas eſt bellum: ſi ĩde non pellit᷑ iã
ĩtra mœnia erit: & arcẽ & capitoliũ ſcandet: & ĩ domos ur̃as uos pſequent᷑. Biẽnio ante ſenatus delectum
haberi: & educi exercitũ ĩ Algidum iuſſit: ſedemus deſides domi mulierũ ritu altercantes ĩter nos: pſenti pa
ce læti: nec cernẽtes ex otio illo breui multiplex bellũ rediturũ. His ego gratiora alia dictu ſcio: ſed me uera
ꝓ gratis loq: & ſi meũ ĩgeniũ nõ monet: neceſſitas cogit: uellẽ eqdem uobis placere qrites: ſed multo ma-
lo uos ſaluos eẽ: qualicũq; erga me aĩo futuri eſtis. Natura hoc ita cõparatũ eſt: ut q apud multitudinem
ſua cã loqtur: gratior eo ſit: cuius mens nihil ꝑter publicũ cõmodum uidet: niſi forte aſſentatores publicos
plebicolas iſtos: q uos nec ĩ armis: nec ĩ ocio eẽ ſinunt: ueſtra uos cauſa ĩcitare & ſimulare putatis: concita-
ti aut honori: aut queſtui illis eſtis: & qa ĩ concordia ordinum nullos ſe uſquã eſſe uident: male rei ſe quã
nullius: turbarum ac ſeditionum duces eſſe uolunt. Quarum rerũ ſi uos tediũ tandẽ capere põt: & patrum
ueſtroſq; antiquos mores uultis pro his nouis ſumere: nulla ſupplicia recuſo: niſi paucis diebus hos po-
pulatores agroꝶ noſtrorum fuſos fugatoſq; caſtris ex muro & a portis noſtris mœnibuſq; ad illorum ur
bes hunc belli terrorẽ: quo nunc uos attoniti eſtis: tranſtulero. Raro alias tribuni popularis oratio acce- poratio
ptior plebi: quã tunc ſeueriſſimi cõſulis fuit. Iuuentus quoq;: quæ ĩter tales metus detrectationẽ militiæ
telum acerrimũ aduerſus patres habere ſolita erat: bellum & arma ſpectabat: & agreſtium fuga ſpoliatiq;
ĩ agris & uulnerati fœdiora iis: q̃ ſubiiciebantur oculis nunciantes: totã urbẽ ira ĩpleuere. In ſenatum ubi
uentum eſt: ibi uero ĩ Quintiũ oẽs uerſi ut unũ uĩdicem maieſtatis Romanæ ĩtueri: & primiores patrum
dignã dicere concionẽ ĩperio cõſulari: dignã tot cõſulatibus anteactis: dignã oĩ uita plena honoꝶ ſæpe ge
ſtorũ ſæpius meritoꝶ: alios cõſules aut p ꝓditionẽ dignitatis patrum plebi adulatos: aut acerbe tuendo iu
ra ordinis aſperiorẽ domãdo multitudinẽ feciſſe. T. Quĩtium orationẽ memorẽ maieſtatis patrũ: cõcor-
diæq; ordinũ & tẽpoꝶ ĩ primis habuiſſe: orare cũ collegãq; ut capeſſerent rẽp. orare tribunos ut uno aĩo
cũ cõſulibus bellũ ab urbe ac mœnibus ꝓpulſari uellent: plebẽq; obedientẽ ĩ re tam trepida patribus ꝓbe-
rent: appellare tribunos cõem patriam auxiliumq; eoꝶ ĩplorare. Vaſtatis agris urbe prope oppugnata:
conſenſu oĩum delectus decernitur habeturq;. Conſules cum in concione pronunciaſſent tempus non eſſe
cauſas cognoſcendi: oẽs iuniores poſtero die prima luce in campo martio adeſſent: cognoſcendis cauſis eo
rum: qui nomina non dediſſent: bello perfecto ſe daturos tempus: pro deſertore futurum: cuius probaſ-
ſent cauſam: omnis iuuentus affuit: poſtero die cohortes ſibi quæque centuriones legerunt: bini ſena-
tores ſingulis cohortibus præpoſiti. Hæc omnia adeo mature perfecta accepimus ut ſigna eo ipſo die a

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Attur Su q̄ſtoribus ex ærario prompta delataqꝫ ĩ Campum: quarta diei hora mota ex Cãpo ſint exercituſqꝫ nouus
bitã expe paucis cohortibus ueterum militũ uoluntate ſequentibus manſerit ad decimũ lapidem: ĩſequens dies ho/
ditionẽ ſtem in conſpectu dedit: caſtraqꝫ ad Corbionem caſtris ſunt cõiecta: tertia die cũ ira romanos: illos cum to
Corbio tiens rebellaſſent conſcientia culpæ ac deſperatio irritaret: mora dimicãdi nulla ẽ facta. In exercitu romão
cũ duo cõſules eſſent ptãte pari: quod ſaluberrimũ ĩ adminiſtratione magnarũ rerũ ẽ: ſumma ĩperii conce/
dente Agrippa penes collegã erat: & ꝑlatus ille facilitati ſũmittentis ſe: comiter reſpondebat cõmunicãdo
conſilia laudeſqꝫ & æquãdo ĩparem ſibi. In acie Quintius dexterum cornu: Agrippa ſiniſtrum tenuit. SP.
poſthumio Albo legato datur media acies tuenda: legatũ alterum. P. Sulpiciũ equitibus ꝑficiunt. Pedites
a dextero cornu egregie pugnauere: haud ſegniter reſiſtẽtibus uolſcis. P. Sulpicius per mediam hoſtium
aciem cum eq̃tatu perrupit: unde cum eadem reuerti poſſet ad ſuos: priuſq̃ hoſtes turbatos ordĩes reficerẽt
terga ĩpugnare hoſtiũ ſatius uiſum ẽ: momẽtoqꝫ temporis ĩ aduerſam ĩcurſando aciem ancipiti terrore diſ
ſipaſſet hoſtes: ni ſuo proprio eũ ꝓlio eq̃tes uolſcoꝝ & equorum exceptum aliquandiu tenuiſſent. Ibi ue/
ro Sulpicius negare cunctandi tempus eſſe: circũuentos ĩtercluſoſqꝫ ab ſuis uociferãs: ni equeſtre prælium
cõnixi omni ui perficerent: nec fugare eq̃tem ĩtegrum ſatis eſſe conficerent æquos uiroſqꝫ: nequis reuehere
Vincunt tur ĩde ad prælium aut ĩtegraret pugnam: non poſſe illos reſiſtere ſibi: q̃bus conferta peditum acies ceſſiſſet
equi Haud ſurdis auribus dicta: ĩpreſſione una totum eq̃tatum fudere magnã uim ex equis præcipitauere: ip/
ſos equoſqꝫ ſpiculis confodere. Is finis pugnæ equeſtris fuit: tunc adorti peditum aciem nuncios ad con/
ſules rei geſtæ mittunt: ubi iam ĩclinabatur hoſtium acies: nuncius deĩde & uicentibus romanis animos
auxit: & referentes gradum perculit equos. In media primum acie uici cœpti: qua ꝑmiſſus equitatus tur/
bauerat ordinem: ſiniſtrum deĩde cornu a Quintio conſule pelli cœptum ĩ dextero plurimum laboris fu/
it: ibi Agrippa ætate uiribuſqꝫ ferox: cum omni parte pugnæ melius rem geri: quam apud ſe uideret: acce
pta ſigna a ſigniferis ipſe ĩferre: quædam iacere etiam ĩ confertiſſimos hoſtes cœpit: cuius ignominiæ me/
tu concitati milites inuaſere hoſtem: ita æquata ex omni parte uictoria eſt. Nuncius tum a Quintio uenit
uictorem iam ſe ĩminere hoſtium caſtris: nolle irrumpere ante quã ſciat debellatum & ĩ ſiniſtro cornu eſſe
Caſtra ſi iam fudiſſet hoſtes: conferret ad ſe ſigna: ut ſimul oĩs exercitus ꝑda potiretur. Victor Agrippa cum mu/
hoſtium tua gratulatione ad uictorem collegã caſtraqꝫ hoſtium uenit: ibi paucis defendentibus momento fuſis: ſi
caſta ne certamine in munitiones irrumpunt: prædaqꝫ ĩgenti compotem exercitum: ſuis etiam rebus recupatis:
quæ populatione agrorũ amiſſæ erant reducunt. Triumphum nec ipſos poſtulaſſe: nec delatum iis ab ſe/
natu accipio: nec traditur cauſa ſpreti aut non ſperati honoris: ego quantum ĩ tanto interuallo temporum
coniicio: cum Valerio atqꝫ Horatio conſulibus: qui præter uolſcos & equos ſabini etiam belli perfecti glo
riam pepererant: negatus a ſenatu triumphus eſſet: uerecundiæ fuit pro parte dimidia rerum conſulibꝰ pe/
tere triumphum: ne etiam: ſi impetraſſent: magis hominum ratio: quam meritorum habita uideretur.

Victoriam honeſtam ex hoſtibus partam turpe domi de finibus ſociorum iudiciũ populi deformauit
aricini atqꝫ ardeates de ambiguo agro cum ſæpe bello certaſſent: multis inuicem cladibus feſſi iudicem po
pulum Romanum cepere. Cum ad cauſam orandam ueniſſent: concilio populi a magiſtratibus dato: ma
gna contentione actum: iamqꝫ æditis teſtibus cum tribus uocari: & populum inire ſuffragium oporteret
conſurgit. P. Scaptius de plebe magno natu: Et ſi licet: inquit conſules de repub. dicere: errare ego populũ
in hac cauſa non patiar: Cum ut uanum eum negarent conſules audiendum eſſe: uociferantẽqꝫ prodi pu/
blicam cauſam ſũmoueri iuſſiſſent: tribunos appellat. Tribuni ut fere ſemper reguntur a multitudine ma/
gis: quam regunt: dedere cupidæ audiendi plebi: ut quæ uellet: Scaptius diceret. Ibi infit annum ſe tertium
Scaptii ĩ & nonageſimum agere: & ĩ eo agro: de quo agitur: militaſſe non iuuenem uigeſima iam ſtipendia meren/
diciũ de tem: cum ad Coriolos ſit bellatum: eo ſe rem uetuſtate oblitteratam cæterum ſuæ memoriæ ĩfixam affer/
ambiguo re: agrum: de quo ambigitur: finiũ coriolanorum fuiſſe: captiſque Coriolis iure belli publicum Po. Ro.
agro factum mirari ſe quonam more ardeates ariciniqꝫ: cuius agri ius nunq̃ uſurpauerint ĩcolumi coriolana re:
eum ſe a Popu. Ro. quem pro domino iudicẽ fecerit: intercepturos ſperent. Sibi exiguum uitæ tp̃s ſuper
eſſe: non potuiſſe ſe tamen ĩducere in aĩum: quin quem agrũ miles pro parte uirili manu cepiſſet: eum ſe/
nex quoqꝫ uoce: qua una poſſet: uĩdicaret: magnopere ſe ſuadere populo: ne inutili pudore ſuam ipſe cau/
ſam damnaret. Conſules cum Scaptium nõ ſilentio modo: ſed cum aſſenſu etiã audiri aĩaduertiſſent: deos
hoĩeſqꝫ teſtãtes flagitiũ ĩgens fieri: patrum primores accerſunt: cũ his circũire tribunos orare ne peſſimum
facinus peiore exemplo admitterent: iudices ĩ ſuam rem litem uertendo: cum præſertim ẽt ſi fas ſit: curam
emolumenti ſui iudici eſſe: nequaquã tantũ agro ĩtercipiendo acquiratur: quantum amittatur alienandis
iniuria ſociorum aĩs. Nam famæ quidem ac fidei damna maiora eſſe: quam quæ æſtimari poſſent. Hoc
legatos referre domum? hoc uulgari? hoc ſocios audire? hoc hoſtes? quo cum dolore? hos quo cum gau/
dio illos? Scaptio ne hoc concionali ſeni aſſignaturos putarent finitimos populos? clarum hoc fore ima/
gine Scaptii Popu. Roma. quadruplatoris & interceptoris litis alienæ perſonam laturum: quem enĩ hoc
priuatæ rei iudicem feciſſe: ut ſibi controuerſioſam adiudicaret rem? Scaptium ipſum id quidem & ſi præ
mortui iam ſit pudoris non facturum. Hæc conſules: hæc patres uociferabantur ſed plus cupiditas & au/
Attur fœ ctor cupiditatis Scaptius ualet: uocatæ tribus iudicauerunt agrum publicum Populi Romani eſſe: nec
dum Po. abnuitur ita fuiſſe: ſi ad iudices alios itum foret: nunc haud ſane quicquam cauſæ bonæ leuatur dedecus
Ro. iudi iudicii: idqꝫ nõ Aricinis Ardeatibuſqꝫ: quam patribus romanis fœdius atqꝫ acerbius uiſum. Reliquum
cium anni quietum ab urbanis motibus & ab externis manſit.

TITI LIVII PATAVINI HISTORICI AB VRBE CONDITA LIBER QVARTVS.

HOS SECVTI .M.GENVTIVS ET .P. CVRATIVS CONSVLES. Fuit M.Genu
annus domi foriſq; ĩfeſtus: nã ãni pĩcipio & de connubio patrũ & plebis Caius tius.P.
Canuleius tribunus plebis rogationẽ ꝓmulgauit: qua cõtaminari ſanguinẽ ſuum Curatius
patres: cõfundiq; iura gẽtiũ rebant. Et mẽtio prĩo ſenſim illata a tribunis alterum conſul
ex plebe cõſulẽ liceret fieri: eo ꝓceſſit deĩde: ut rogationẽ nouẽ tribuni ꝓmulgarẽt
ut populo poteſtas eſſet: ſeu de plebe: ſeu de patribus uellet cõſules faciẽdi. Id uero
ſi fieret: non uulgari modo cum infimis: ſed prorſus aueſri a primoribus ad
plebem ſũmum ĩperium credebant: læti ergo audiere patres ardeatium populum
ob iniuriam agri abiudicati deſciſſe: & Veientes depopulatos extrema agri roma
ni: & Volſcos: Equoſque ob communitam Verruginem fremere adeo uel infelix bellum ignomi
nioſæ paci præferebant. His itaque in maius etiam acceptis: ut inter ſtrepitum ut tot bellorum conticeſce
rent actiones tribunitiæ delectus haberi bellum armaq; ui ſumma apparari iubent: ſi quo intentius poſ
ſit: quam. T.Quintio conſule apparatum ſit: Tum. C.Canuleius pauca ĩ ſenatu uociferans nequicq̃ terri
tando conſules auertere plebẽ a cura nouaꝝ legũ: nunq̃ eos ſe uiuo delectũ habituros antequã ea: q̃ ꝓmul
gata ab ſe collegiſq; eſſent plebes ſciuiſſet: & cõfeſtim ad cõcionẽ aduocauit. Eodẽ tpe & cõſules ſenatum ĩ
tribunũ: & tribunus populũ ĩ cõſules ĩcitabat: negabant cõſules iã ultra ferri poſſe furores tribunicios: uẽ
tũ iã ad finẽ eẽ: domi plus belli cõcitari: quã foris: id adeo nõ plebis: quã patrũ: neq; tribunoꝝ magis: quã
cõſulum culpa accidere: cuius rei ꝓmiũ ſit ĩ ciuitate eã maximis ſemp auctoribus creſcere: ſic pace bonos:
ſic bello fieri: maximũ Romæ ꝓmiũ ſeditionũ eẽ: id & ſingulis uniuerſiſq; ſemp honori fuiſſe. Reminiſce
rent: quã maieſtatem ſenatus ipſi a patribus accepiſſent: quã liberis tradituri eſſent: ut queadmodũ plebs
gloriari poſſet auctorẽ ampliorẽq; eẽ: finẽ ergo nõ fieri: nec futurũ: donec quã felicis ſeditiões tã honorati
ſeditionũ auctores eſſent: quas quãtaſq; res. C.Canuleiũ aggreſſum: colluione gentiũ: ꝑturbationẽ auſpi
corum publicoꝝ priuatorũq; afferre: neqd ſyncæri: neqd ĩ cõtaminati ſit: ut diſcrimĩe oĩ ſublato: nec ſe qſ
quã nec ſuos nouerit: quã.n.aliã uim cõnubia ꝓmiſcua habere: niſi ut ferarũ prope ritu uulgent concubi
tus plebis patrumq;? ut qui natus ſit: ignoret: cuius ſanguinis: quoꝝ ſacrorum ſit: dimidius plebis: ne ſe
cum quidem ipſe concors. Parũ id uideri quod oĩa diuina humanaq; turbentur. Iam ad conſulatum uul
gi turbatores accingi: & prĩo: ut alter conſul ex plebe fieret: id modo ſermonibus temptaſſe: nunc rogari ut
ſeu ex patribus ſeu ex plebe uelit populus conſules creet: & creaturos haud dubie ex plebe ſeditioſiſſimum Conſulũ
queq;. Canuleios igit: Iciliosq; cõſules fore: ne id iuppiter optimus maximus ſineret regiæ maieſtatis ĩpe q̃relæ ĩ cu
rium eo recidere: & ſe milies morituros potius: quã ut tantũ dedecoris admitti patiantur: certũ habere ma ria contra
iores quoq; ſi diuinaſſent cõcedendo oĩa non mitiorẽ ĩ ſe plebẽ: ſed aſperiorẽ: alia ex aliis iniquiora poſtu trib.
lando cũ prima ĩpetraſſet futurã. Primo quãlibet dimicationẽ ſubituros fuiſſe potius: quã eas leges ſibi ĩpo
ni paterent: quia tum conceſſum ſit de tribunis iterũ conceſſum eſſe: finẽ nõ fieri poſſe in eadem ciuitate
tribunos plebis: & patres eſſe: aut hunc ordinẽ: aut illum magiſtratum tollendũ eſſe: potiuſq; ſero: quam
nunq̃ obuiã eundum audaciæ temeritatiq;: illi ne ut ĩpune prĩo diſcordias ſerentes concitent finitima bel
la: deinde aduerſus ea: quæ concitauerint: defendiq; prohibeant? & cum hoſtes tantũ non acceſſierit, exerci
tus conſcribi aduerſus hoſtes non patiant? Sed audeat Canuleius ĩ ſenatu proloqui: ſe niſi ſuas leges tãquã
uictoris patres accipi ſinant delectũ haberi prohibiturũ: qd eſſe aliud: quã minari ſe ꝓditurũ patriam, op
pugnari atq; capi paſſurum: qd eã uocem aĩorum non plebi romanæ: ſed uolſcis & equis & Veientibus
allaturam nõ ne Canuleio duce ſe ſperaturos capitoliũ: atq; arcem ſcandere poſſe: ſi patribus tribuni cum
iure ac maieſtate adempta aĩos ẽt eripuerint? conſules paratos eſſe duces prius aduerſus ſcelus ciuium: quã
aduerſus hoſtium arma. Cum maxime hæc ĩ ſenatu agerent. Canuleius ꝓ legibus ſuis & aduerſus conſu
les ita diſſeruit: Quãtope uos quirites cõtemnerent patres: quã ĩdignos ducerent: q una ſecum urbe ĩtra ea
dem mœnia uiueretis: ſæpe eqdem & ante uideor aĩaduertiſſe: nunc tñ maxime: quod adeo atroces in has
rogationes noſtras coorti ſunt: quibus qd aliud: quã admonemus: ciues nos eoꝝ eſſe: & ſi non eaſdẽ opes
habere: eandem tñ patriam ĩcolere? Altera cõnubium petimus: quod finitimis externiſq; dari ſolet: nos q
dem ciuitatẽ. qui pluſq̃ cõnubium ẽ: hoſtibus etiã uictis dedimus. Altera nihil noui ferimus: ſed id quod
populi eſt: repetimus: atq; uſurpamus: ut quibus uelit Po.Ro. honores mandet. Quid tandem ẽ: cur cæ
lum ac terras miſceant? cur ĩ me ĩpetus modo pene ĩ ſenatu ſit factus? negent ſe manibus temperaturos uio
laturoſq; denuncient ſacroſanctam poteſtatẽ ſi Po.Ro. liberum ſuffragiũ dat: ut quibus uelit conſulatum
mandet: & non ꝑcidit ſpes plebeio quoq;: ſi dignus ſũmo honore erit: adipiſcendi ſummi honoris: ſtare
urbs hæc non poterit? de ĩperio actum eſt: & peĩde hoc ualet plebeius ne cõſul fiat: tanq̃ ſeruum: aut liber
tinum aliquis conſulẽ futurũ dicat. Ecquid ſentitis: in quãto cõtẽptu uiuatis. Lucis uobis huius partem
ſi liceat: adimant: quod ſpiratis: quod uocem mittitis: quod formã hoĩum habetis ĩdignantur: quin etiam
ſi diis placet: nefas aiunt eſſe cõſulem plebeiũ fieri. Obſecro uos: ſi nõ ad faſtos: non ad cõmentarios ponti
ficum admittimur. Ne ea quidem ſcimus: quæ omnes peregrini etiam ſciunt: conſules in locum regum
ſucceſſiſſe: nec aut iuris: nec aut maieſtatis quicquam habere: quod non regibus ante fuerit. En un
quam creditis fando auditum eſſent Numam Pompilium non modo non patricium: ſed ne ci
uem quidem romanum ex ſabino agro accitum populi iuſſu: patribus auctoribus Romæ regnaſſe?

Quo ſanguine ex fortūa uiri romæ regnarūt

L. deinde Tarq̄niū nō mō romanæ: ſed ne italicæ q̄dem gentis Demarati corithi filiū incolā a Tarq̄niis ui-
uis liberis Anci regē factū? Seruiū Tullium poſt hunc captiua Corniculana natum: patre nullo matre ſer-
ua: īgenio & uirtute regū tenuiſſe? Quid. n. de. T. Tatio Sabino dicā? quē ipſe Romulus parēs urbis ī ſo-
cietatē regni accepit? Ergo dū nullū faſtidit genus: in quo eniteret uirtus: creuit īperiū romanū pœniteat
uos nunc plebei cōſulis cū maiores noſtri aduenas reges nō faſtidierint: & ne regibus q̄dem exactis: clau-
ſa urbs fuerit pegrinæ uirtuti. Claudiā gentē certe poſt reges exactos ex Sabinis nō ī ciuitatē modo acce-
pimus: ſed ēt ī patricio℞ numerū. Ex peregrino ne patricius deīde cōſul fiat? ciuis romanus ſi ſit ex plebe:
p̄ciſa cōſulatus: ſpes erit? Vtrū tandē nō credimus fieri poſſe: ut uir fortis ac ſtrenuus pace belloq̄ bonus
ex plebe: Numæ ſit. L. Tarq̄nio: Seruio Tullio ſimilis? an ne ſit q̄dem: ad gubernacula reip. accedere eum
patiemur? potiuſq̄ decēuiris teterrimis mortaliū: q tū oēs ex patribus erāt: quā optīus regū nouis hoībus
ſimiles cōſules ſimus habituri? At. n. nemo poſt reges exactos de plebe conſul fuit: q̄d poſtea? nulla ne res
noua inſtitui debet? & q̄d nondū eſt factū: multa. n. nōdum ſunt facta ī nouo populo: ea ne ſi utilia q̄dem
ſint fieri oportet? Pontifices: augures Romulo regnāte nullo erāt: ab Numa Pōpilio creati ſunt: cēſus ī ci-
uitate. & deſcriptio cēturiarū: claſſiūq̄ nō erat: ab Seruio Tullio eſt facta. Cōſules nunq̄ fuerāt: regib⁹ exa-
ctis: creati ſunt. Dictatoris nec imperiū: nec nomē fuerat: apud patres eē cœpit. Tr. Pl. ædiles: q̄ſtores nulli
erant: īſtitutum eſt: ut fierēt. Decēuiros legibus ſcribēdis ītra ducē hos ānos & creauimus: & e republica ſu-
ſtulimus. Quis. n. dubitat q̄n ī æternū urbe cōdita & ī īmenſum creſcēte: noua īperia: ſacerdotia: iura gen-
tium hoīumq̄ īſtituantur? Hoc ipſum ne cōnubium patribus cū plebe eſſet: nō decēuiri tulerūt paucis his
annis peſſimo exēplo cū ſūma iniuria plebis? an eſſe ulla maior aut īſignior cōtumelia pōt: quā partē ciuita-
tis uelut cōtaminatam: īdignam cōnubio haberi? quid eſt aliud: quā exiliū ītra eadem mœnia: quā relatio-
nem pati. ne affinitatibus: ne propinq̄tatibus īmiſceamur: caueť: ne ſocieť ſanguis: q̄d hoc ſi polluit nobi-
litatem iſtam ueſtrā: quā plæriq̄ oriūdi ex albanis: & ſabinis nō genere: nec ſanguine: ſed p cooptationem
ī patres habetis: aut ab regibus lecti: aut poſt reges exactos iuſſu populi: ſyncerā ſeruare priuatis conſiliis
non poteratis nec ducēdo ex plebe: neq̄ ueſtras filias ſororeſq̄ etiā nubere ſinēdo e patribus? Nemo plebe-
ius patriciæ uirgini uim afferret: patricio℞ iſta libido ē: nemo inuitū pactionē nuptialē queq̄ facere coe-
giſſet. Verū enīuero lege id prohiberi: & cōnubium tolli patrū ac plebis: iddemum cōtumelioſum plebi
eſt. cur enim nō cōfertis: ne ſit cōnubium diuitibus: ac pauperibus: quod priuatorū cōſiliorum ubiq̄ ſem-
per fuit: ut ī quam cuiq̄ fœminæ conueniſſet domum: nuberet: ex qua pactus eſſet: uir domo ī matrimo-
nium duceret: id uos ſub legis ſupbiſſimæ uincula coniicitis: qua dirimatis ſocietatem ciuilem: duaſq̄ ex
una ciuitate faciatis. Cur nō ſancitis: ne uicinus patricio ſit plebeius: ne eodē itinere eat? ne idem conuiuiū
ineat? ne in foro eodem cōſiſtat? quid. n. in re eſt aliud: ſi plebeiā patricius duxerit: ſi patriciam plebeius. q̄d
iuris tandem mutatur? nempe patrē ſequuntur liberi: nec quod nos ex cōnubio ueſtro p̄tamus: quicq̄ ē
p̄terq̄ ut hoīum: ut ciuium numero ſimus: nec uos niſi cōtumeliam ignominiāq̄ noſtram certare iuuat:
quod contendatis: quicq̄ eſt. Deniq̄ utrum tandem Po. Ro. an ueſtrum ſūmum īperium eſt? regibus exa-
ctis utrum uobis dominatio: an cībus æqua libertas parta eſt? Oportet licere Po. Ro. ſi uelit iubere legem
an ut quæq̄ rogatio promulgata erit: uos delectū ꝓ pœna decernetis? & ſimul ego tribunus uocare trib⁹
ī ſuffragium cœpero: tu ſtatim conſul ſacramento iuniores adiges: & caſtra educes? & minaberis plebi. mi-

Attur Cauillationem

naberis tribuno? Quid ſi nunq̄ tum iſtæ minæ aduerſus plebis conſenſum ualerent: bis iā experti eſſetis.
ſcilicet: q̄a nobis conſultum uolebatis certamīe abſtinuſtis? an ideo non eſt dimicatum: quod quæ pars fir-
mior eadem modeſtior fuit? Nec nunc erit certamen q̄rites: aīos ueſtros illi temptabunt ſemper: uires non
experirentur. Itaq̄ ad bella iſta ſeu falſa: ſeu uera ſunt cōſules: parata uobis plebs eſt: ſi connubiis redditis
unam hāc ciuitatē tandē facitis ſi coaleſcere: ſi iungi miſceriq̄ uobis priuatis neceſſitudinibus poſſunt: ſi
ſpes: ſi aditus ad honores uiris ſtrenuis & fortibus datur: ſi ī conſortio: ſi ī ſocietate reipublicæ eſſe: ſi quod
æque libertatis ē: inuicē ānuis magiſtratibus parere atq̄ īperitare licet: ſi hæc īpediet aliq̄s: ferte ſermonib⁹
& multiplicate fama bella: nemo ē nomen daturus: nemo capturus: nemo dimicaturus ꝓ ſupbis dn̄is: cū
quibus nec ī republica honor: nec ī priuata cōnubii ſocietas ē. Cū ī Cōcionē cōſules ꝓceſſiſſent: & res a p̄pe-

Attur intēpeſtiuū reſpōſū

tuis orationibus ī altercationē uertiſſet: īterroganti tribuno cur plebeiū cōſulē fieri nō oportet? ut fortaſſe
uere ſic parū utiliter ī p̄ſens certamē reſpondit: q̄d nemo plebeius auſpicia haberet: ideoq̄ decēuiros cōnu-
bium diremiſſe: ne īcerta prole auſpicia turbarentur. Plebs ad id maxime īdignatione exarſit quod auſpica-
ri: tanquam inuiſi diis īmortalibus negarentur poſſe. Nec ante finis contentionum fuit: cum & tribu-
num acerrimū auctorem plebs nacta eſſet: & ipſa cum eo pertinacia certaret: quā uicti tandem patres:
ut de connubio ferretur conſenſere: ita maxime rati contentionem de plebeis conſulibus tribunos: aut
totam depoſituros: aut poſt bellum dilaturos eſſe: contentamque interim connubio plebem paratam

Rogatio de connubiis plebis & patrum

delectui fore: Cum Canuleius uictoria de patribus & plebis fauore ingens eſſet: accenſi alii tribuni ad
certamen pro rogatione ſua ſumma ui pugnant: & creſcente in dies fama belli delectum impediunt. Con-
ſules cum per ſenatum ītercedentibus tribunis nihil agi poſſet: conſilia principum domi habebant: appa-
rebat aut hoſtibus: aut ciuibus de uictoria concedendum eſſ. Soli ex conſularibus Valerius atque Ho-
ratius non intererant conſiliis. C. Claudii ſententia conſules armabat in tribunos. Quintiorum Cincin-
natique & Capitolini abhorrebantur a cæde: uiolandiſque quos fœdere icto cum plebe ſacroſanctos
accepiſſent. Per hæc conſilia eo deducta res eſt: ut tribunos ac militum conſulari poteſtate promi-
ſcue ex patribus ac plebe creari ſinerent: de conſulibus creandis nihil mutaretur: eoque contenti tri-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

buni contẽta plebs fuit: Comitia tribunis cõſulari poteſtate tribus creãdis indicũtur: qbus indictis extemplo quicũq; aliquid ſeditioſe dixerat aut fecerat: hũc quã maxime tribunicii & prꝛhẽſare homines: & cõcurſare toto foro candidati cœpere: ut patricios deſperatio primo irritata plebe adipiſcendi honoris: deinde ĩdignatio: ſi cũ his gerẽdus eſſet honos: deterreret: poſtremo coacti tamẽ a primoribus petiere: ne ceſſiſſe poſſeſſione reip. uiderentur. Euẽtus eoꝝ comitioꝝ docuit: alios animos in cõtentione libertatis dignitatiſq;: alios ſecundũ depoſita certamina in corrupto iudicio eſſe: tribunos. n. oẽs patricios creauit populus cõtẽtus eo quod ratio habita plebeioꝝ eẽt. Hanc modeſtiã equitatẽq; & altitudinẽ animi: ubi nunc ĩ uno inueneris: ꝗ tum populi uniuerſi fuit! Anno tricẽteſimo decimo: ꝗ urbs romana cõdita erat: primũ tribuni militũ ꝓ conſulibus magiſtratũ ineunt. A. Sempronins Atratinus. L. Atilius. T. Cæcilius: quoꝝ ĩ magiſtratu cõcordia domi pacẽ ẽt foris ꝑbuit. Sunt q pp adiectũ Equoꝝ Volſcorũq; bello & Ardeatiũ defectioni ueiens bellũ: quia duo conſules obire tot ſimul bella neqrent: tribunos militũ tres creatos dicãt: ſine mẽtione ꝓmulgatæ legis de cõſulibus creandis ex plebe & iperio & inſignibus cõſularibus uſos: non tamẽ pro firmato iã ſtetit magiſtratus eius ius: quia tertio mẽſe: quã inierũt: augurũ decreto peride: ac uitio creati honore abiere: qđ. C. Curiatius: q Comitiis eoꝝ ꝓfuerat: parũ recte tabernaculũ cepiſſet. Legati ab ardeatibus Romã uenerũt ita de iniuria querentes: ut ſi demeretur ea in fœdere atq; amicitia manſuros reſtituto agro appareret. Ab ſenatu reſponſum eſt iudicium populi reſcindi ab ſenatu non poſſe: ꝑterꝗ qđ nullo: nec exemplo: nec iure fieret: cõcordiæ etiã ordinũ cã: ſi ardeates ſua tpa expectare uelint: arbitriũq; ſenatui leuãdæ iniuriæ ſuæ ꝑmittãt: fore ut poſtmodũ gaudeãt ſe iræ moderatos: ſciantq; patribus æque curæ fuiſſe: nequa iniuria in eos oriretur ac ne orta diuturna eſſet. Ita legati: cũ ſe rem ĩtegrã relaturos dixiſſent: comiter dimiſſi patricii: cum ſine curuli magiſtratu reſp. eẽt: coire: & ĩterregẽ creauere: contentio conſules ne an tribuni militũ crearent ĩ interregno rẽ dies cõplures tenuit. Interrex ac ſenatus conſulum comitia: tribuni plebis & plebs tribunoꝝ militũ: ut habeantur: tendunt. Vicerunt patres: quia plebs patriciis ſeu hunc: ſeu illum delatura honorẽ: fruſtra certare ſuperſedit: & principes plebis ea comitia malebãt: quibus non haberetur ratio ſua: quam quibus ut ĩdigni ꝑterirentur: tribuni quoq; plebis certamẽ ſine effectu in beneficio apud primiores patrum reliquere. T. Quintius Barbatus ĩterrex conſules creat. L. Papyrium Mugilanum. L. Semproniũ Atratinum. His conſulibus cũ ardeatibus fœdus renouatum eſt: idq; monumenti eſt: conſules eos illo anno fuiſſe: q neq; ĩ aĩalibus priſcis: neq; ĩ libris magiſtratuum inueniunt: credo quod tribuni militum initio anni fuerunt: eo perid: ac ſi totum annum ĩ imperio fuerint: ſuffectis his conſulibus ꝑtermiſſa noĩa conſulum horum. Licinius Macer auctor eſt: & ĩ fœdere ardeatino: & in linteis libris ad Monetæ inuentis. Et foris cũ tot terrores a finitimis oſtentati eſſent: & domi otium fuit. Hũc annum ſeu tribunos modo: ſeu tribunis ſuffectos conſules quoq; habuit: ſeqtur annus haud dubiis conſulibus. M. Geganio Macerio iterum. T. Quĩtio Capitolino. V. conſule. Idem hic annus cẽſuræ initium fuit rei a parua origine ortæ quæ deĩde tanto ĩcremento aucta eſt: ut moꝝ diſciplinæq; romanæ penes eã regimen: ſenatus: equitumq; centuriis decoris dedecoriſq; diſcrimen: ſub dicione eius magiſtratus publicorum ius priuatorumq; locoꝝ: uectigalia Po. Ro. ſub nutu: atq; arbitrio eſſent. Ortum autem initiũ rei eſt: quod ĩ populo ꝑ multos annos ĩcenſo: neq; differri cenſus poterat: neq; conſulibus cum tot populoꝝ bella ĩminerent: operæ erat id negocium agere: mentio illata ab ſenatu eſt: rem operoſam: ac minime cõſularem ſuo proprio magiſtratu egere: cui ſcribarum miniſteriũ cuſtodiæq;: & tabularum cura: cui arbitriũ formulæ cenſendi ſubiiceretur. Patres ꝗꝗ rem paruam: tamen quo plures patricii magiſtratus in repu. eſſent: læti accepere id quod euenit: futurum etiam credo rati: mox ut ope eoꝝ: qui ꝑeſſent ipſi honori: ius maieſtatemq; adiicerent: & tribuni id quod tunc erat magis neceſſarium ꝗ ſpecioſi miniſterii procurationem ĩtuẽtes: ne ĩ paruis quoq; rebus ĩcommode aduerſarentur: haud ſane tetendere: cum a primoribus ciuitatis ſpretus honor eſſet: Papyrium Semproniumq;: quoꝝ de conſulatu dubitat: ut eo magiſtratu parum ſolidum conſulatum explerẽt: cẽſui agendo populus ſuffragiis ꝑfecit: cenſores ab re appellati ſunt.

Tribuni militares conſulari poteſtate

L. Papyri⁹. L. Sẽpronius conſul.

M. Geganius. T. Quĩti⁹ cõſul.

Cenſoriæ ꝑtãtis origo

Papyri⁹ & Sẽpronius primi cenſores

Dum hæc Romæ geruntᷣ: legati ab Ardea ueniunt pro ueterrima ſocietate: renouatoq; fœdere recenti auxiliũ prope euerſæ urbi ĩplorantes: frui nãq; pace optimo cõſilio cũ po. ro. ſeruata ꝑ inteſtina arma non licuit: quorum cã atq; initiũ tradit ex certamĩe factionũ ortũ: quæ fuere erũtq; plurib⁹ populis magis exitio: quã bella externa: ꝗ fames morbiue: quæq; alia in deũ iras uelut ultima publicorũ maloꝝ uertũt. Virginẽ plebeii generis maxĩe forma notam petiere iuuenes: alter uirgini genere par tutoribus frætus: qui & ipſi eiuſdẽ corporis erãt: nobilis alter nulla re præterꝗ forma captus: adiuuabant eũ optimatium ſtudia: per quæ in domũ quoq; puellæ certamẽ partium penetrauit: nobilis ſuperior iudicio matris eſſet: quæ ꝗ ſplendidiſſimis nuptiis iungi puellam uolebat: tutores in ea quoq; re partium memores ad ſuum tẽdere cum res peragi intra parietes nequiſſet: uentum in ius eſt: poſtulatu audito matris tutorumque magiſtratus ſecundum parentis arbitrium dant ius nuptiarum: ſed uis potentior fuit: namq; tutores inter ſuæ partis homines de iniuria decreti palam in foro concionati: manu facta uirginem ex domo matris rapiunt: aduerſus quos infeſtior coorta optimatium acies ſequitur accenſum iniuria iuuenem: fit prælium atrox: pulſa plebs nihil romanæ plebi ſimilis armata ex urbe profecta colle quodam capto in agros optimatim cum ferro igniq; excurſiones facit: urbem quoq; omnis etiam expertem ante certaminis: multitudine opificum ad ſpem prædæ euocata obſidere parat: nec ulla ſpecies cladeſq; belli abeſt: uelut contacta ciuitate rabie duorum iuuenum: funeſtas nuptias ex occaſu patriæ petentium. Parum parti utriq; domi armorum belliq; eſt uiſum: optimates romanos ad auxilium urbis obſeſſæ plæbs ad expugnandam ſecum At

Atẽ. ĩ nuptiis certamen

deam Volſcos excitere. Priores Volſci duce equo Ciuilio Ardea uenerũt: & mœnibus hoſtiũ uallũ obiece
Quod ubi Romam eſt nunciatũ: extẽplo. M. Geganius cõſul cum exercitu ꝓfectus tria milia paſſum ab
hoſte locũ caſtris cepit: precipitiq; iam die curare corpora milites iubet: quarta deinde uigilia ſigna ꝓfert:
cœptũq; opus adeo approperatũ eſt: ut ſole orto uolſci firmiore ſe munimento ab romanis circũuallatos:
quã a ſe urbẽ uiderẽt: & alia parte cõſul muro Ardeæ brachiũ iniũxerat: qua ex oppido ſui commeare poſ
ſent. Volſcus ĩperator: qui ad eã diẽ nõ cõmeatu ꝑparato: ſed ex populatione agroꝝ rapto in diẽ frumen
to aluiſſet militẽ: poſteaq̃ ſeptus uallo repẽte inops oĩum rerum erat ad colloquiũ cõſule uocato: ſi ſoluen
dæ obſidionis cã uenerit romanus: abductuꝝ ſe ĩde Volſcos ait. Ad uerſus ea cõſul uictis cõditiones acci
piẽdas eſſe nõ ferẽdas reſpõdit: neq; ut uenerint ad oppugnãdos ſocios Po. Ro. ſuo arbitrio: ita abituros
Volſcos eſſe dedi ĩperatorẽ: arma poni iubet fatẽtes uictos ſe eſſe & ĩperio parere: aliter tã abeuntibus: quã
manẽtibus ſe hoſtẽ ĩfenſũ uictoriã potius ex uolſcis: quã pacẽ infidã Romã relatuꝝ. Volſci exiguã ſpem

Volſci ad ardeam ſub ingatur

ĩ armis alia undiq; abſciſa cũ tẽptaſſent: præter cætera aduerſa loco quoq; iniquo ad pugnã cõgreſſi: iniq
iore ad fugã: cũ ab oĩ partæ cæderẽtur ad ꝑces a certamine uerſi: dedito ĩperatore: tradiſq; armis: ſub iugũ
miſſi: cũ ſingulis ueſtimẽtis: ignominiæ cladiſq; pleni dimittũtur: & cũ haud ꝓcul urbe Tuſculo cõſediſ
ſent: uetere Tuſculanoꝝ odio inermes oppreſſi dederũt pœnas: uix nunciis cædis relictis. Romanus con
ſul Ardeæ turbatas ſeditiõe res prĩcipibus eius motus ſecuri ꝑcuſſis: boniſq; eoꝝ ĩ publicũ ardeatium reda
ctis cõpoſuit demptãq; iniuriã iudicii tãto beneficio Po. Ro. ardeates credebãt: ſenatui ſupeſſe aliqd ad de
lendum publicæ auariciæ monumẽtum uidebatur. Conſul triumphans in urbem redit. Ciuilio uolſco
rum duce ante currum ducto: prælatiſq; ſpoliis: quibus dearmatum exercitum hoſtium ſub iugũ miſerat
Aequauit: quod haud facile eſt. Quintius conſul togatus armati gloriã collegæ: qua concordiæ paciſque
domeſticam curam iura ĩfimis ſummiſq; moderando ita tenuit: ut eum: & patres ſeuerum conſulem: &
plebs ſatis comem credederint: & aduerſus tribunos: auctoritatæ plura: quam certamine tenuit: quinq;
conſulatus eodem tenore geſti: uitaq; omnis conſulariter acta: uerendum pene ipſum magis quam hono
rabilem faciebat: eo tribunorum militarium nulla mentio his conſulibus fuit: Conſules creant. M. Fabiũ

M. Fabius poſthumius conſul

Vibulanum Poſthumium Ebutium Coruicinem. Fabius & Ebutius conſules quo maiori gloriæ rerũ
domi foriſq; geſtarum ſuccedere ſe cernebant: maxime autẽ memorabilẽ ãnum apud finitimos ſocios ho
ſteſq; eſſe: quod ardeatibus in re præcipiti tanta foret cura ſubuentum: eo impenſius ut delerẽt prorſus ex
animis hominum infamiam iudicii ſenatuſcõſultũ fecerunt: ut quoniã ciuitas ardeatiũ inteſtino tumultu
redacta ad paucos eſſet: coloni eo præſidii cauſa aduerſus Volſcos ſcriberentur. Hoc palam relatũ in tabu
las: ut plebem tribunoſq; falleret iudicii reſcidẽdi cõſilium initum: cõſenſerãt autẽ: ut multo maiore par
te rutulorum colorum: quã romanorum ſcripta: nec ager ullus diuideretur: niſi is: qui interceptus iudicio
infami erat: nec ulli prius romano ibi: quã oĩbus rutulis diuiſus eſſet: gleba ulla agri aſſignaretur. Sic ager

Ager ardeatibus reſtituet

ad ardeates rediit: triũuiri ad coloniã Ardeã deducendam creati Aggrippa Menenius. T. Cluilius: Sicu
lus. M. Ebutius Helua: qui preter minimæ populare miniſteriũ agro aſſignando ſociis quẽ Po. Ro. ſuũ
iudicaſſet: cum plebem offendiſſent: nec primoribus quidẽ patrum ſatis accepti: quod nihil gratiæ cuiuſq̃
dederãt: uexationes ad populum iam die dicta ab tribunis: coloni aſcripti remanendo ĩ colonia: quã teſtẽ
integritatis iuſticiæq; habebant: uitauere. Pax domi foriſq; fuit: & hoc & ĩſequenti anno. C. Furio Pacilio
&. M. Papyrio Craſſo cõſulidus. Ludi ab decẽuiris per ſeceſſionem plebis apatribus ex ſebatuſcõſulto uo
ti eo anno facti ſunt. Cauſa ſeditionum nequicq̃ a Pitilio quæſita: qui tribunus plebis iterũ ea ipſa denun
ciãdo factus: neq; ut de agris diuidendis plebi referrẽt cõſules ad ſenatum ꝑuincere potuit: & cũ magno cer
tamine obtinuiſſet: ut cõſulerẽtur ꝑres: cõſulũ an tribunoꝝ placeret comitia haberi: cõſules creari iuſſi ſũt.

Furius pacilius M. papirius conſul. Proculus geganius L. Meneniuſ conſ.

ludibrio erãt minæ tribuni denunciãtis ſe delectum ĩpedituꝝ: cũ quietis finitimis neq; bello: neq; belli ap
paratũ opus eſſet: Seqtur hãc trãqlitatẽ reꝝ annus: Proculo Geganio Macerino. L. Menenio Lanato con
ſulibus multiplici cladæ ac ꝑiculo inſignis: ſeditionibus: fame regno ꝓpe per largitionis dulcedinẽ ĩ ceruі
ces accepto. Vnum abfuit bellũ externũ: quo ſi aggrauatæ res eſſent, uix ope deoꝝ omniũ reſiſti potuiſſet.
Cepe a fame mala: ſeu aduerſus annus frugibus fuit: ſeu dulcedine cõcionum & urbis deſerto agroꝝ cul
tu: nã utrũq; traditur: & patres plebẽ deſidem: & tribuni plebis nunc fraudẽ: nũc negligẽtiã cõſulũ accuſa
bãt. Poſtremo ꝑpulere plebem haud aduerſante ſenatu: ut. L. M. ꝑfactus annonæ crearetur: felicior in eo
mgſatu ad cuſtodiã libertatis futurus quam ad curationem miniſterii ſui: q̃q̃ poſtremo annonæ quoque
leuatæ haud immeritam gratiam & gloriam tulit. Qui cum multis circa finitimos populos legatiõibus

Fames.

terra mariq; neq̃q̃ miſſis: niſi quod ex Ethruria haut ita multum frumenti aduectum ẽ: ut nullum mo
mẽtũ annonæ feciſſet: & reuolutus ad diſpenſationem inopiæ profiteri cogendo frumentum & uændere
qđ uſu menſtruo ſupeſſet: fraudandoq; partem diurni cybi ſeruitia: criminando ĩde & obiiciẽdo iræ po
puli frumentarios acerba inquiſitione aperiret magis: quam leuaret inopiã: multi ex plebe ſpe amiſſa po
tius: quam ut cruciarentur trahendo animam capitibus obuolutis ſe in tyberim precipitauerunt. Tũ Sp.

Sp. Melii largitio.

Melius ex equeſtri ordine, ut illis temporibus prædiues: rem utilẽ peſſimo exemplo: peiore cõſilio eſt ag
greſſus: frumento nãq; ex Ethruria priuata pecunia per hoſpitum clienniumq; miniſteria coepto: que cre
do ipſa res ad leuandam publica cura annonã ĩpedimento fuerat: largitiones frumẽti facere ĩſtituit: plebẽq;
hoc munere delinitam: quacunq; ĩcederet cõſpectus: eleatuſq; ſupra modum hominis priuati: ſecum trahe
re haud dubium conſulatum ei fauore: ac ſpe deſpondentem. Ipſe: ut eſt animus humanus inſatiabilis: eo
qđ fortuna ſpondet: ad altiora & non conceſſa tendere: & quoniã conſulatus quoq; eripiẽdus inuitis pa

tribus eſſet: de regno agitaret: id unũ dignũ tanto apparatu conſilio℞ & certaminũ: quod ingens exudãdũ
eſſe: p ræmiũ fore. Iam comitia cõſulatia inſtabãt: quæ res eũ nec dũ cõpoſitis: maturiſue ſatis cõſiliis op
preſſit. Cõſul. VI. creatus. T. Quintius Capitolinus minime opportunus uir nouãti res: collega additur

T. Quintius Agrippi conſul.

ei Aggrippa Menenius: cui Lanato erat cognomen: &. L. Minutius præfectus ãnonæ ſeu refectus: ſeu qđ
id res poſceret ĩ icertũ creatus: nihil. n. cõſtat niſi ĩ libros linteos utroque anno relatũ inter mgr̃atus p̃fecti
nomen. Hic Minutius eãdẽ reip. curationẽ agẽs. quã Melius priuati agẽdã ſuſceperat: cũ in utraq; domo
genus idẽ hoĩum uerſaretur: rẽ cõpertã ad ſenatũ refer: tæla ĩ domũ Melii cõferti: eumq; cõciones domi
haberet: ac nõ dubia regni cõſilia eſſe: tẽpus agẽdæ rei nõdum ſtare: cætera iã cõueniſſe: & tribunos merce
de emptos ad ꝑdendã libertatẽ & partita ducibus multitudinis miniſteria eſſe: ſerius ſe pene: quã tutũ fue
rit: ne cuius incerti uaniq; auctor eſſet: ea deferr. Q uæ poſteaq̃ ſunt audita: & undiq; primores patrũ &
prioris anni cõſules increparent: quod eas largitiones cœtuſq; plebis in priuata domo paſſi eſſent fieri: &
nouos cõſules qđ expectaſſent: donec a præfecto ãnonæ tãta res ad ſenatũ deferretur: quæ cõſulẽ nõ aucto
rem ſolũ deſiderare: ſed etiã uindicẽ. Tunc Quĩtius cõſules ĩmerito ĩcrepari ait qui cõſtricti legibus de pro
uocatione ad diſſoluendum imperium latis: neq̃ tantũ uiriũ in magiſtratu ad eã rem pro attrocitare uin
dicãdã: q̃tũ animi haberẽt: opus eſſe nõ forti ſolũ uiro: ſed etiam libero: exolutoq; legum uinculis. Itaq; ſe
dictatorem. L. Quintiũ diſtructũ: ibi aĩum parẽ tãtæ poteſtati eſſe. Approbantibus cunctis prio. Q uin
tius abnuere: & qđ ſibi uellent: rogitare: qui ſe ætate exacta tantæ dimicationi obiicerent: Dein cum undiq;
plus in illo ſenili animo non conſilii modo: ſed etiam uirtutis eſſe: quam in omnibus aliis dicerent: laudi

L. Quintius dictator

buſq; haud immeritis onerarent: & conſul nihil remitteret: præcatus tandem deos ĩmortales Cincinnatus
ne ſenectus ſua in tã trepidis rebus damno dedecoriq; reip. eſſet: dictator a conſule dicitur: ipſe deinde. C.
Seruilium Halam magiſtrum equitum dicit: Poſtero die: diſpoſitis præſidiis: cum in forum deſcendiſſet:
conuerſaq; in eum plebs nouitate rei ac miraculo eſſet: & meliani & ipſe dux eorum in ſe intentam uim tã
ti imperii cernerent: expertes conſiliorum regni: qui tumultus: quod bellum repens: aut dictatoriã maie
ſtatem: aut Quintium poſt octageſimũ annum rectorem reipublicæ quæſiſſet: rogitarẽt: miſſus ab dicta
tore Seruilius magiſter equitum ad Melium: uocat te: inquit dictator: cum pauidus ille: quid uellet. quere
ret: Seruiliuſq; cãm dicendam eſſe proponeret: crimenq; a Minutio delatum ad ſenatum diluendum: tunc
Melius recipere ſe in cateruam ſuorum: & primum circunſpectans tergiuerſari: poſtremo cum apparitor
iuſſu magiſtri equitum duceret: ereptus a circũſtantibus: fugienſq; fidẽ plebis romanæ ĩploraret: & oppri
mi ſe conſenſu patrum diceret: quod plebi benigne feciſſet: orare: ut opẽ ſibi ultimo in diſcrimĩe ferrent: ne
ue ante oculos ſuos trucidari ſinerent. Hæc eum uociferantem aſſecutus Hala Seruilius obtrũcat: reſperſuſ
que cruore obtruncati: ſtipatuſq; caterua patriciorum iuuenum dictatori renũciat: uocatũ ad eum Meliũ

Ap. Melius occiditur.

repulſo apparitore concitantem multitudinem pœnã meritã habere. Tũ dictator macte uirtute. inq̃t. Ser
uili eſto: liberata republica: tumultuãtem deinde multitudinem ĩcerta exiſtimatione facti ad cõcionem uo
cari iuſſit: & Melium iure cæſum pronunciauit: etiam ſi regni crimine inſons fuerit: q uocatus a magiſtro
eqtum ad dictatorem nõ ueniſſet: ſe ad cãm cognoſcẽdam conſcẽdiſſe: qua cognita habiturum fuiſſe meliũ
ſimilẽ cauſæ fortunam: uim parãtem ne iudicio ſe cõmitteret ui coercitũ eſſe: nec cũ eo tanq̃ cũ ciue agẽdũ
fuiſſe: ĩnatus in libero populo iter iura: legeſq;: ex qua urbe rege exactos ſciret: eodemq; ãno ſororis filios
regis: & liberos conſulis liberatoris patriæ pp pactionem indicatam recipiẽdo℞ ĩ urbẽ regũ a prẽ ſecuri ef
ſe percuſſos: ex qua Collatinũ Tarquinium conſulẽ nominis odio abdicare ſe magiſtratu atq; exulare iuſ
ſum: in qua de Sp. Caſſio poſt aliquot annos: propter conſilia inita de regno: ſupplicium ſumptum: ĩ qua
nuper decẽuiros bonis exilio capite mulctatos ob ſuperbiam regiam in ea: Sp. Melius ſpem regni cõcepe

Attur ferocem Quintii oronem ĩ Sp. Melium.

rit: & quis gomo: q̃q̃ nullam nobilitatem: nullos honores: nulla merita: cuiquam ad dominationẽ pan
dere uiã: ſed tamen Claudios: Caſſios conſulatibus: decẽuiratibus ſuis: maiorũq; honoribus: ſplendere fa
miliarum ſuſtuliſſe aĩos: quod neſas fuerit. Sp. Melium: cui tribunatus plebis magis optandus: quã ſpe
randus fuerit: frumentarium diuitem bilibre farris ſperaſſe libertatem ſe ciuium ſuorum emiſſe: cyboq;
obiiciendo ratum uictorem finitimo℞ oĩum populum in ſeruitutẽ perlici poſſe: ut quæ ſenatorem conco
quere ciuitas uix poſſet: regem ferret Romuli conditoris ab diis orti: recepti ad deos inſigna: atq; imperiũ
habentem non pro ſcelere id magis: quam pro monſtro habendum: Nec ſatis eſſe ſanguine eius expiatũ:
niſi tecta: parieteſq; intra quæ tantum amentiæ conceptum eſſet: diſſiparentur: bonaq; contacta pretiis re
gni mercandi publicarentur. Iubere itaq; quæſtores uændere ea bona: atq; in publicum redigere: domum
deinde: ut monumento area eſſet oppreſſæ neſariæ ſpei dirui extemplo iuſſit: id equimelium appellatum
eſt. L. Minutius boue aurato extra portam trigeminam eſt donatus ne plebe quidem inuita: quia frumẽ

eq meliũ Plinius non bo ue ſed ſtatua donatum ait.

tum melianum aſſibus in modios æſtimatum plebi diuiſit: Hunc Minutium apud quoſdam aucto
res tranſiſſe a patribus ad plebem undecimumque tribunum plebis cooptatum: ſeditionem motam ex
meliana cæde ſedaſſe inuenio: cæterum uix credibile numerum tribunorum patres augeri paſſos: idque
potiſſimum exemplum a patricio homine introductum: nec deinde id plebi conceſſum ſemel obti
nuiſſe: aut certe temptaſſe ſed ante omnia refellit falſum imaginis Titulum paucis ante annis lege cautum
ne tribunis collegã coopertare liceret. Qu. Cecilius: Quintus Iunius: Sextus Titinius: ſoli ex collegio
tribunorum neque tulerant de honoribus Minutii legem & criminari nunc Minutium: nunc Seruili
um apud plebem: querique indignam necem Melii non deſtiterant: peruicerunt igitur: ut tribunorum
militum: potius: quam conſulum comitia haberentur: haud dubii: quin ſex locis tot enim iã creati li

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Tribuni militares

cebat: & plebeii aliqui profitendo ſe ultores fore melianæ cædis crearentur. Plebs q̄q̄ agitata multis eo anno & uariis motibus erat: nec plures: quam tres tribunos cõſulari poteſtate creauit: & in iis. L. Quintium Cincinnatũ filiũ: ex cuius dictaturæ inuidia tumultus q̄rebat̄: ꝑlatus ſuffragiis Quintio Mamerc⁹ Aemylius uir ſũmæ dignitatis. L. Iuliũ tert. creant. In hoꝝ magiſtratu Fidenæ colonia romana ad lartẽ Tolumniũ ueientiũ regẽ: ac ueientes defecere. Maius additũ defectioni ſcelus. C. Fulciniũ: Clocliũ Tulliũ. Sp. Antiũ. L. Roſciũ legatos romanos cãm noui cõſilii querẽtes iuſſu Tolũnii interfecerũt. Leuant q̄dã regis facinus in teſſeraꝝ proſpero iactu: uocẽ eius ambiguã: ut occidi iuſſiſſe uideretur: a fidenatibus exceptã: cãm mortis legatis fuiſſe: rẽ incredibilẽ interuẽtu fidenatiũ nouoꝝ ſocioꝝ cõſulentiũ de cæde ruptura ius gentiũ: non auerſum ab intentiõe luſus aium: nec deinde in horrorẽ uerſum facinus. Propius eſt fidẽ obſtringi fidenatiũ populũ: ne reſpicere ſpem ullã ab romanis poſſet cõſcientia tanti ſceleris uoluiſſe. Legatoꝝ: qui Fidenis cæſi erant: ſtatuæ publicæ in roſtris poſitæ ſunt. Cũ ueientibus fidenatibuſq; ꝑterq̄ finitimis populis: ab cãm ẽt tã nefanda bellũ exorſis: atrox dimicatio inſtabat. Itaq; ad curã ſũmæ reꝝ quieta plebe tribuniſq; eius nihil controuerſiæ fuit: qui conſules crearent̄. M. Gaganius Macerinus tert. &. L. Sergius Fidenas: a bello: credo: q̄d deinde geſſit appellatus. hic. n. primus cis Aniene cũ rege Veientiũ ſecũdo prælio conflixit: nec in cruentã uictoriã rettulit. Maior itaq; ex ciuibus amiſſis dolor: quã lætitia fuſis hoſtibus fuit: & ſenatus ut in trepidis rebus dictatorẽ dici Mamercũ Aemyliũ iuſſit: is magiſtrũ equitũ ex collegio prioris anni: uno ſimul tribuni militũ cõſulari ꝑtãte fuerãt. L. Quintiũ Cincinnatũ dignũ parente iuuenẽ dixit. Ad delectum a conſulibus habitum: centuriones ueteres belli periti adiecti: & numerus amiſſorum proxima pugna expletus. Legatos Quĩtium Capitolinum: &. M. Fabium Vibulanum ſequi ſe dictator iuſſit. Tum poteſtas maior: tum uir quoq; poteſtati par: hoſtes ex agro romano trans aniene ſubmouere: colleſq; intra Fidenas atq; aniene ceperunt referentes caſtra: nec ante in campos digreſſi ſunt: quã legiones auxilio faliſcorum uenerunt: tum demum caſtra ethuſcorum pro mœnibus fidenarum poſita. Et dictator romanus haud procul inde ad confluentes conſedit in utriuſq; ripis amnis: qua ſequi munimento poterat uallo interpoſito: poſtero die in aciem eduxit. Inter hoſtes uariæ fuere ſententiæ: faliſcus procul ab domo militiam ægre patiens: ſatiſq; fidens ſibi poſcere pugnam: ueienti fidenatiq; plus ſpei in trahendo bello ẽẽ. Tolumnius: quãq̄ ſuorum magis placebant conſilia: ne longinquam militiam non paterentur faliſci: poſtero die ſe pugnaturũ dicit: Dictatori ac romanis: quod detrectaſſet pugnam hoſtis: animi acceſſere. Poſtero die: iam militibus caſtra urbemq; ſe oppugnaturos fremẽtibus: ni copia pugnæ fiat: utrinq; acies inter bina caſtra in medium cãpi ꝓcedunt. Veiens multitudine abũdans: qui inter dimicationẽ caſtra romana aggrederentur. poſt montes circũmiſit: trium populoꝝ exercitus ita ſtetit inſtructus: ut dexterum cornu ueientes: ſiniſtrum faliſci tenerent: medii fidenates eſſent. Dictator dextero cornu aduerſus faliſcos. ſiniſtro contra ueientem Capitolinus Quintius intulit ſigna: ante mediam aciem cũ equitatu magiſter equitum proceſſit: Parump ſilentium & quies fuit: nec Ethruſcis: niſi cogerentur: pugnã inituris: & dictatore arcem romanam reſpectante: ut ex auguribus ſimul aues rite admiſſæ eſſent: ex compoſito tolleretur ſignũ quod ſimul ubi conſpexit primos equites: clamore ſublato: in hoſtem emiſit: ſecuta peditum acies ingenti ui conflixit: nulla parte legiões Ethruſcæ ſuſtinere impetum romanorum: eques maxime reſiſtebat: equitumq; longe fortiſſimus ipſe rex: ab omni parte effuſe ſequentibus obequitans romanis trahebat certamẽ

Coſſus lartem' Tolumnium occidit

Erat tum inter equites tribunus militum. A. Cornelius Coſſus eximia pulchritudine corporis animo ac uiribus par: memorq; generis: quod ampliſſimum acceptum maius auctiuſq; reliquit poſteris: is cum ad impetum Tolumnii quacunq; ſe intendiſſet: trepidantes romanas uideret turmas: inſignemq; cum regio habitu uolitantem tota acie cognouiſſet: hiccine eſt: inquit ruptor fœderis humani: uiolatorq; gentium iuris: iam ego hanc mactatam uictimam: ſi modo ſancti quicq̄ in terris eſſe dii uolunt: legatoꝝ manib⁹ dabo: calcaribus ſubditis infeſta cuſpide in unum fertur hoſtem: quẽ cũ ictum equo deieciſſet: confeſtim & ipſa haſta innixus ſe in pedes excipit: aſſurgentẽ ibi regẽ umbone reſupinat: repetitumq; ſæpius cuſpide ad terram affixit: tum exangui detracta ſpolia: caputq; abſciſſum uictor ſpiculo gerens terrore cæſi regis hoſtes fundit: ita equitum quoq; fuſa acies: quæ una fecerat anceps certamen. Dictator: fugatis legionib⁹ inſtat: & ad caſtra compulſos cædit: fidenatiũ plurimi locoꝝ noticia effugere in montes. Coſſus tyberim cum equitatu tranſuectus: ex agro ueientano ingentem detulit p̄dam ad urbẽ. Inter præliũ & ad caſtra romana pugnatũ eſt: aduerſus partẽ copiaꝝ ab Tolumnio: ut ante dictum eſt: ad caſtra miſſam. Fabius Vibulanus corona primum uallum defendit: intentos deinde hoſtes in uallum: egreſſus dextra principali cum triariis repente inuadit: quo pauore iniecto cædes minor: quia pauciores erant fuga non minus trepida quã in acie fuit. Oĩbus locis re bene geſta dictator ſenatuſconſulto iuſſuq; populi triumphans in urbẽ

Coſſus opima ſpolia deducit

redit. Longe maximum triũphi ſpectaculũ fuit. Coſſus ſpolia opima regis interfecti gerens: in eũ milites carmina incondita æquantes eum Romulo canere: ſpolia in æde Iouis Feretrii prope Romuli ſpolia: quæ prima opima appellata ſola ea tẽpeſtate erant: cum ſolemni dedicatione dono fixit: auerteratq; in ſe a curru dictatoris ciuiũ ora & celebritatis eius diei fructum prope ſolus tulerat. Dictator coronã aureã libræ pondo ex publica pecunia populi iuſſu in capitolio Ioui donũ poſuit. Oẽs ante me auctores ſecutus. A. Corneliũ Coſſum tribunũ militũ ſecũda ſpolia opima Iouis Feretrii tẽplo intuliſſe expoſui: cæteꝝ ꝑterq̄ quod ea rite opima ſpolia habentur: quæ dux duci detraxerit: nec ducẽ nouimus: niſi cuius auſpicio bellũ geritur: titulus ipſe ſpoliis iſcriptus illos meq; arguit: conſulẽ ea Coſſum cepiſſe: hoc ego cum Auguſtum Cæſarẽ temploꝝ oĩum conditorem aut reſtitutorem ingreſſum ædẽ Feretrii Iouis: quã uetuſtate dilapſã

Romani legati fideius cæſi

Statuſt legatis cæſis in roſtris poſite.

M. Geganius L. Sergius conſ.

releciт ſeipſum in thorace linteo ſcriptum legiſſe audiſſem ꝓpe ſacrilegiũ ratus ſum Coſſum ſpolioꝝ ſuo-
rum: Cæſareq; ipſius tẽpli auctorem ſubtrahere teſtẽ: q ſi ea ĩ re error: qđ tam ueteres annales quodq; ma-
giſtratuũ libri: quos linteos ĩ æde repoſitos Monetæ Macer Licinius citat idẽtidem auctores: ſeptimo poſt
demum anno cũ. T. Quintio Peno Aulum Corneliũ Coſſum conſulẽ habeant: eſtimatio cõis omnibus
eſt: nam ẽt illud accedit: ne tam clara pugna ĩ eum annũ transferri poſſet: qđ ĩbelle triẽnium ferme peſtilẽtia
ĩopiaq; frugum circa. M. Corneliũ conſulẽ fuit: adeo ut qdam annales uelut funeſti nihil ꝑter nomina cõ
ſulum ſuggerant: tertius ab cõſulatu Coſſi ãnus tribunũ eum militũ conſulari ptãte habet: eodẽ ãno magi-
ſtrum eqtum quo in ĩperio alteram ĩſignem ædidit pugnam equeſtrem: ea libera coniectura eſt: ſed ut ego
arbitror: uana uerſare in oẽs opiniões licet: cum auctor pugnæ recẽtibus ſpoliis ĩ ſacra ſede poſitis: Iouem
prope ipſum: cui uota erant: Romulũq; ĩtuens: haud ſpernendos falſi tituli teſtes ſeſe. A. Cornelium conſu
lem ſcripſerit. M. Cornelio maluginenſe. L. Papyrio Craſſo conſulibus: exercitus ĩ agrum ueientem ac fa- M. Corne
liſcum ducti: prædæ abactæ hominum pecorumq;: hoſtis ĩ agris nuſquam ĩuentus: neq; pugnandi copia lius. L.
facta: urbes tamen non oppugnatæ qa peſtilentia populum ĩuaſit & ſeditiones domi queſitæ ſunt: nec mo Papyrius
tæ tamen ab Sp. Melio tri. ple. q fauore nominis moturum ſe aliquid ratus: & Minutio diem dixerat: & cõſ. Clau.
rogationem de publicandis bonis Seruilii Halæ tulerat: falſis criminibus a Minutio circũuẽtum Melium Iulio. L.
arguens Seruilio cædem ciuis ĩdemnati obiiciẽs: quæ uaniora ad populum ipſo auctore fuere: cæterũ ma Virginio
gis uis morbi ĩgraueſcens curæ erat terroreſq; ac prodigia: maximeq; crebris motibus terræ ruere ĩ agris conſul.
nunciabantur tecta obſecratio itaq; a populo duumuiris præeuntibus facta. Peſtilentior inde annus Clau
dio Iulio iterum &. L. Virginio conſulibus: tantum metum uaſtitatis ĩ urbem agriſq; fecit: ut non modo
prædandi cauſa quiſquam ex agro romano non exiret: belliue ĩferendi memoria patribus aut plebi eſſet:
ſed ultro fidenates: qui ſe primo aut oppido aut montibus aut muris tenuerant: populabundi deſcenderẽt
in agrum romanum: deinde ueientium exercitu accito: nam faliſci perpelli ad inſtaurandum bellum: ne-
q; clade romanorum: neq; ſociorum precibus potuere: duo populi tranſiere anienem: atq; haud procul
collina porta ſigna habuere: Trepidatum itaq; non in agris magis: quam in urbe eſt. Iulius conſul in agge
re muriſq; explicat copias: Ab Virginio ſenatus in æde Quirini conſulitur dictatorem dici. A. Seruiliũ pla
cet: cuiq; Priſco alii: alii Structo fuiſſe cognomẽ tradunt. Virginius: dum collegam cõſuleret moratus: per
mittente eo nocte dictatorem dixit: is ſibi magiſtrum eqtum Poſthumium Ebucium Heluiũ dicit. Dicta
tor oẽs luce prima extra portam collinam ad eſſe iubet qbuſcunq; uires ſuppetebant ad arma ferenda: præ-
ſto fuere: ſigna ex ærario prompta feruntur ad dictatorem: quæ cum agerentur: hoſtes ĩ loca altiora conceſ
ſere eo dictator agmine ĩfeſto ſubit: nec ꝓcul Nomento: ſignis collatis: fudit hetruſcas legiones: compulit
inde in urbem Fidenas ualloq; circundedit ſed neq; ſcalis capi poterat urbis alta & munita: neq; ĩ obſidio-
ne uis ulla erat: qa frumentum non neceſſitati modo ſatis: ſed copiæ quoq; abunde ex ante conuecto ſuffi-
ciebat. Itaq; expugnandi pariter cogendiq; ad deditionem ſpe amiſſa: dictator ĩ locis propter propinqta-
tem notis ab auerſa parte urbis maxime neglecta: qa ſuapte natura tutiſſima erat: agere ĩ arcem cuniculum
inſtituit. Ipſe: diuerſiſſimis locis ſubeundo ad mœnia quadrifariam diuiſo exercitu: qui alii: aliis ſuccede- Fidenæ
rent ad pugnam: continenti die ac nocte prælio: ab ſenſu opis hoſtes auertebat: donec pfoſſo a caſtris mon- capiunt
te: erecta ĩ arcem uia eſt: intentiſq; hetruſcis ad uanas a certo periculo minas clamor ſupra caput hoſtilis ca Villa pu-
ptam urbẽ oſtendit. Eo anno. C. Furius. P. Acilius: &. M. Geganius Macerinus cẽſores uillam publicam blica
in cãpo martio probauerunt: ibiq; primum cẽſus populi eſt actus. Eoſdem conſules ĩ ſequenti anno refe-
ctos Iulium tertiũ. Virginium iteꝝ apud Macrum Licinium inuenio. Valerius Antias: &. Qu. Tubero.
M. Manilium &. Qu. Sulpicium conſules ĩ eum annum edunt: cæteꝝ in tam diſcrepanti editione & Tu-
bero & Macer libros linteos auctores profitentur: neuter tribunos militum eo anno fuiſſe traditum a ſcri-
ptoribus antiqs diſſimulat Licinio libros haud dubie ſeq linteos placet & Tubero ĩcertus ueri eſt ſed inter
cætera uetuſtate incomperta hoc quoq; in ĩcerto poſitum. Trepidatum in hetruria eſt poſt Fidenas captas:
non ueientibus ſolum exterritis metu ſimilis excidii: ſed etiam faliſcis memoria initi primo cum iis belli:
quãq̃ repellantibus non affuerant. Igitur cum duæ ciuitates: legatis circa. xii. populos miſſis: impetraſſent
ut ad Voltumnæ fanum indiceret omni hetruriæ concilium: Velut magno inde tumultu ĩminente: ſena- Voltũnæ
tus Mamercum Aemylium dictatorem iteꝝ dici iuſſit. Ab eo Aurelius Poſthumius. Tubero magiſter eq fanum
tum eſt dictus: belliq; tanto maiore: quam proximo conatu apparatum eſt: quanto plus erat ab omni he-
truria piculi quam ab duobus populis fuerat. Ea res aliquanto expectatiõe oĩum tranqlior fuit. Itaq; cum
renunciatum a mercatoribus eſſet: negata ueientibus auxilia: iuſſoſq; ſuo conſilio bellum initum ſuis uiri
bus exeq: nec aduerſaꝝ reꝝ qrere ſocios: cum quibus ſpem ĩtegram cõicati non ſint: tũ dictator ne nequicq̃
creatus eſſet: materia quærendæ bello gloriæ adempta: in pace aliquid operis edere: quod monumentum
eſſet dictaturæ cupiens: cenſuram minuere parat: ſeu nimiam poteſtatem ratus ſeu non tam magnitudine
honoris: quam diuturnitate offenſus. Concione itaq; aduocata: rempublicam foris gerendam ait: tutaq; Dictatu-
omnia præſtanda deos ĩmortales ſuſcepiſſe: ſe quod intra muros agẽdum eſſet libertati populi romani cõ ra ĩ annũ
ſultuꝝ: maximam autem eius cuſtodiam eſſe: ſi magna imperia diuturna non eſſent & temporis modus & dimi-
imponeretur: quibus iuris imponi non poſſet: Alios magiſtratus annuos eſſe: quinquẽnalem cenſuram dium cõ-
grauem eſſe: iiſdem p tot annos magna parte uitæ obnoxios uiuere: ſe legem latuꝝ: ne plus: quam annua tracta
ac ſemeſtris cenſura eſſet. Conſenſu ingenti populi legem poſtero die pertulit: ut re ipſa: inquit: ſciatis quiri
tes: quam mihi diuturna non placeãt imperia: dictatura me abdico: depoſito ſuo magiſtratu: modo alio-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

eum magiſtratui impoſito: ſine alteri congratulatione ac fauore ĩgeniti populi domum eſt reductus. Cen
ſores ægre paſſi Mamercum: qđ magiſtratum populi romani minuiſſet: tribu. mouerũt: octuplicatoq; cẽ
ſu ærariũ fecerunt. Quã rẽ ipſum ingenti aĩo tuliſſe ferunt: cãm potius ignominiæ ĩtuentem: quã ignomi
niã. Primores patrum quãq̃ diminutũ cenſuræ ius uoluiſſent: exẽplo acerbitatis cenſoriæ offenſos qppe
cum ſe qſq; diutius ac ſæpius ſubiectũ cenſoribus fore cerneret: q̃ cenſuram geſtuꝝ. Populi certe tanta ĩdi
gnatio coorta dr: ut uis a cenſoribus nullius auctoritate præterq̃ ipſius Mamerci deterreri querit. Tribuni
plebis aſſiduis concionibus prohibendo conſularia comitia: cum res prope ad ĩterregnum perducta eſſet:
euicere tandem: ut tribuni militũ conſulari ptãte crearent̃ uictoriæ præmium: qđ petebat̃ ut plebeius crea
ret̃: nullum fuit. Omnes patritii creati ſunt. M. Fabius. Vibularius. M. Folius. L. Sergius Fidenas. Peſtilẽ
tia eo anno aliaꝝ reꝝ otium præbuit: ædes Apollini pro ualitudine populi uota eſt: multa duũuiri ex li
bris placandæ deum iræ: auertendæq; a populo peſtis cã fecere: magna tñ clades in urbe agriſq; promiſcue

Tribuni militũ cõſulari ptãte

hoĩum pecorũq; pernicie accepta: famem cultoribus agroꝝ timentes ĩ ethruriam pomptinũq; agrũ & Cu
mas: poſtremo ĩ Siciliam quoq; frumenti cã miſere. Conſularium comitioꝝ nulla mentio habita eſt: tribu
ni militum conſulari ptãte oẽs patritii creati ſunt. L. Pinarius Mamercus. L. Furius Medulin⁹. Sp. Poſthu
mius Albus. Eo anno uis morbi leuata: neq; a penuria frumenti: qa ante prouiſum erat: piculum fuit Cõ

Aedes apollini uota

ſilia ad mouenda bella in Volſcoꝝ Equorũq; conciliis: & ĩ ethruria ad fanum Voltũnæ agitata. Ibi prola
tæ ĩ annum res: decretoq; cautum ne qđ ante conſilium fieret: nequicq̃ ueniente populo q̃rente: eandem: qua
Fidenæ delectæ ſint: iminere Veiis fortunam. Interim Romæ pricipes plebis iamdiu nequicq̃ ĩminente ſpe
maioris honoris: dum foris otium eſſet: cœtus ĩdicere in domos tribunoꝝ plebei. Ibi ſecreta conſilia agita
re: q̃ri ſe a plebe adeo ſpretos: ut cum p tot annos tribuni militum conſulari ptãte crearentur: nulli unq̃ plebe
io ad eum honorẽ aditus fuerit: multum prouidiſſe ſuos maiores q cauerint: ne cui patritio plebeii magi

Plebeius ingrat⁹ nõ patet patritiis

ſtratus paterent: aut patritios habẽdos fuiſſe tribunos plebis: adeo ſe ſuis ẽt ſordere: nec a plebe minus: quã
a patribus contẽni. Alii purgare plebem: culpam ĩ patres uertere: eoꝝ ambitione artibuſq; fieri: ut obſeptũ
plebi ſit ad honorem iter: ſi plebi reſpirare ab eoꝝ mixtis precibus miniſq; liceat: memorem eam ſuorum
inituram ſuffragia eſſe: & parto auxilio ĩperium quoq; aſciturã. Placet tollendæ ambitionis cã tribunos
legem promulgare: ne cui album ueſtimentum addere petitionis cã liceret: parua nunc res: & uix ſerio agẽ
da uideri poſſit quæ tunc ĩgenti certamĩe patres ac plebem accendit. Vicere tamen tribuni: ut legem pferrẽt:
apparebatq; irritatis animis plebem ad ſuos ſtudia ĩclinaturam: quæ ne libera eſſent: ſenatuſconſultum fa
ctum eſt: ut conſularia comitia haberentur: tumultus cauſa fuit. quem ab eqs: & Volſcis latini: atq; Herni

T. Quintius Gn. Iuli⁹ cõſ.

ci nunciarent. T. Quintius. L. filius Cincinnatus eidem & Peno cognomen addit̃: &. Gn. Iulius Mento
conſules facti: nec ultra terror belli eſt dilatus lege ſacrata: quæ maxima apud eos uis cogendæ militiæ erat
delectu habito: utrinq; ualidi exercitus profecti in Algidum conuenere: ibiq; ſeorſum Equi: ſeorſum Vol
ſci caſtra cõmuniuere: ĩtentiorq; quam unq̃ ante muniendi exercendiq; militem cura ducibus erat: eo plus
nuncii terroris Romam attulere. Senatui dici dictatorem placuit: qa & ſi ſæpe uicti populi: maiore tamẽ
conatu: quam alias unq̃ rebellarent: & aliq̃tum romanæ iuuentutis morbo abſumptum erat: ante oĩa pra
uitas conſulum: diſcordiaq; ĩter ipſos & certamina ĩ conſiliis oĩbus terrebant. Sunt q male pugnatum ab
his conſulibus ĩ Algido auctores ſint: eamq; cãm dictatoris creandi fuiſſe. Illud ſatis conſtat ad alia diſcor
des: ĩ uno aduerſus patrum uoluntatem conſenſiſſe ne dicerent dictatorẽ: donec cum alia aliis terribiliora
afferent̃: nec in auctoritate ſenatus conſules eſſent. Quintus Seruilius Priſcus ſummis honoribus egregie
uſus: uos: inqt: tribuni plebis: quoinam ad extrema uentum eſt: ſenatus appellat: ut in tanto diſcrimine rei
publicæ dictatorem dicere conſules pro ptãte ueſtra cogatis. Qua uoce audita: occaſiõem oblatam rati tri
buni augendæ ptãtis ſecedunt: proq; collegio pnunciant placere conſules ſenatui dicto audientes eſſe: ſi ad
uerſus conſenſum ampliſſimi ordinis ultra tendant: in uincula ſe duci eos iuſſuros. Conſules a tribunis:
quam a ſenatu uinci maluerunt pditum a patribus ſummi ĩperii ius: datũq; ſub iugum tribuniciæ ptãti
conſulatũ memorantes: ſi qdem cogi aliqd pro ptãte ab tribuno conſules: & quo qd ulterius priuato timẽ
dum foret: in uincula ẽt duci poſſent. Sors ut dictatorem diceret: nam ne id qdem ĩter collegas cõuenerat.

Tribuni cõſules p ptãte cogunt

T. Quintio euenit: is. A. Poſthumiũ Tubertum ſoceꝝ ſuum ſe ueriſſimi ĩperii uiꝝ dictatorem dixit: ab
eo. L. Iulius magiſter eqtum eſt dictus ſimul edicit̃ & iuſticium: neq; aliud tota urbe agi: quam bellũ ap
parari: cognitio uacantium militiæ munere poſt bellũ differt̃ ita dubii quoq; ĩclinant ad noĩa danda: &
Hernicis: latiniſq; milites ĩperati: utrinq; obnixe obeditum dictatori eſt. Hæc oĩa celeritate ingenti acta: re
lictoq; Gn. Iulio cõſule ad pſidium urbis: &. L. Iulio magiſtro eqtum ad ſubita belli miniſteria: ne qua
res: qua eguiſſent ĩ caſtris: moraret̃: dictator peunte. A. Cornelio põtifice maximo ludos magnos tumul
tus cã uouit: pfectuſq; ab urbe: diuiſo cum Quintio cõſule exercitu: ad hoſtes puenit. Sicut bina caſtra ho
ſtiũ paruo ĩter ſe ſpatio diſtantia uiderant: ipſi quoq; mille ferme paſſus ab hoſte. dictator Tuſculo: conſul

Ludi magni uoti

Lanuuio propiorẽ locum caſtris ceperũt. Ita quattuor exercitus totidem munimẽta planiciem in medio
non paruis modo excurſionibus ad prælia ſed uel ad explicandas utrinq; acies ſatis patentẽ habebant: nec ex
quo caſtris caſtra collata ſunt: ceſſatum a leuibus præliis eſt. facile patiẽte dictatore conferendo uires ſpem
uniuerſæ uictoriæ temptato paulatim euentu certaminum ſuos pcipere. Itaq; hoſtes nulla in prælio iuſto
relicta ſpe: nocte adorti caſtra cõſulis: rẽ in caſum ancipitis euẽtus cõmittũt. Clamor ſubito ortus: nõ con
ſulis mõ uigiles: exercitum deĩde oẽm: ſed dictatorem quoq; ex ſomno exciuit. Vbi pſenti ope res egebãt:
conſul nec aĩo deficit: nec cõſilio: pars militum portaꝝ ſtationes firmant: pars corona uallum cingunt. In

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

alteris apud dictatorem caſtris quo minus tumultus ẽ:eo plus aĩaduertit᷑:qd opus facto ſit miſſum extẽplo ad caſtra ſubſidiũ:cui. Sp. Poſthumius albus legatus præficit᷑. Ipſe parte copiaꝝ paruo circuitu locũ maxime ſecretũ ab tumultu petit unde ex nec opinato aduerſum hoſtẽ ĩuadat. Qu. Sulpiciũ legatum ꝑfecit caſtris. M. Fabio legato aſſignat eqtes nec ante lucẽ mouere iubet:manũ ĩter nocturnos tumultus moderatu difficilẽ. Oĩa:quæ uel alius ĩperator prudẽs & ĩpiger in tali re ꝑciperet ageretq;:ꝑcepit ordine: atq; egit. Illud eximiũ cõſilii aĩq; ſpecimẽ & neutiq; uulgatæ laudis:qd ultra ad oppugnanda caſtra hoſtiũ: unde maiore agmĩe ꝓfectos exploratũ fuerat. M. Geganiũ cũ cohortibus delectis miſit. Qui poſteaq̃ ĩtentos hoĩes in euentũ ꝑiculi alieni:ꝓ ſe ĩ cautos neglectis uigiliis ſtatiõibuſq; eſt adortus prius pene cœpit caſtra q̃ oppugnati hoſtes ſatis ſcirent. Inde fumo:ut cõuenerat:datũ ſignũ:ubi cõſpectũ a dictatore eſt:exclamat: capta hoſtiũ caſtra nunciariq; paſſim iubet. Et iã luceſcebat:oĩaq; ſub oculis erãt:& Fabius cum eqtatu impetũ dederat:& cõſul eruptionẽ e caſtris ĩ trepidos iã hoſtes fecerat. Dictator ãt parte altera ſubſidia: & ſecũdam aciẽ adortus:circũagentes ad diſſonos clamores ac ſubitos tumultus:hoſti undiq; obiecerat uictorem peditẽ eqtemq;. Circũuenti igit᷑ iam ĩ medio ad unum oẽs pœnas rebelliõis dediſſent:ni Vectius Meſſius rex uolſcis nobilior uir factis quã genere:iam orbẽ uoluẽtes ſuos ĩcrepans clara uoce:Hic præbituri: inqt uos tælis hoſtiũ eſtis indefenſi:inulti? qd igit᷑ arma habetis? aut qd ultro bellum ĩtuliſtis? in otio tumultuoſi:ĩ bello ſegnes qd hic ſtantibus ſpei eſt an deũ aliquem ꝓtectuꝝ uos rapturumq; hic putatis? ferro uia faciẽda eſt hac:qua me progreſſum uideritis:agite:q uiſuri domos:parẽtes: coniuges: liberos eſtis: item ecum:nõ murus nec uallum:ſed armati armatis obſtant uirtute pares:neceſſitate:quæ ultimũ ac maximum telum eſt:ſuperiores eſtis. Hæc locutũ exequentẽq; dicta redintegrato clamore ſecuti dãt impreſſionem:qua Poſthumius albus cohortes obiecerat:& mouerunt uictorẽ:donec dictator plebem iam referentibus ſuis aduenit:eoq; oẽ præliũ uerſum eſt: Vni uiro Meſſio fortuna hoſtiũ initit᷑: multa utrinq; uulnera:multa paſſim cædes eſt. Iam ne duces qdem romani ĩcruenti pugnãt. Ibi Poſthumius ictus ſaxo ꝑfracto capite acie exceſſit. Non dictatorem humerus uulneratus:nõ Fabium ꝓpe affixũ equo femur:nõ brachium abſciſum cõſulem extã ancipiti prælio ſummouit. Meſſium ĩpetus ꝑ ſtratos cæde hoſtes cum globo fortiſſimoꝝ iuuẽtum extulit ad caſtra Volſcoꝝ:quæ nondũ capta erãt eodem oĩs acies ĩclinatur. Conſul effuſos uſq; ad uallum ꝑſecutus:ipſa caſtra uallũq; aggredit᷑:eodem & dictator alia parte copias admouet:nõ ſegnior oppugnatio eſt:quam pugna fuerat. Conſulẽ ſignum quoq; ĩtra uallum inieciſſe ferũt:quo milites acrius ſubirent repetendoq; ſigno primam ĩpreſſionem factam:& dictator pro tuto uallo iam ĩ caſtra bellum ĩtulerat tum abiici arma paſſim ac dedi hoſtes cœpti:caſtriſq; & his captis:hoſtes præter ſenatores oẽs uenũdati ſunt:Prædæ pars ſua cognoſcentibus latinis:atq; hernicis addita partem ſub haſta dictator uendidit:præpoſitoq; cõſule caſtris ipſe triumphans ĩuectus urbem:dictatura ſe abdicauit:Egregiæ dictaturæ triſtẽ memoriam faciunt:q filium ab. A. Poſthumio:quo occaſione bene pugnandi captus iniuſſu diſceſſerit præſidio:uictorem ſecuri ꝑcuſſum tradunt:nec libet credere:& licet in uariis opinionibus argumento eſt:quod ĩperia malliana non poſthumiana appellata ſint:quoniam qui prior auctor tam ſæui exempli foret:occupaturus ĩſignem titulum crudelitas fuerit:imperioſo quoq; Mallio cognomen ĩditũ: Poſthumius nulla triſti nota eſt ĩſignitus. C. Iulius conſul ædem Apollinis:abſente collega:ſine ſorte dedicauit:ægre id paſſus Quintius: cũ dimiſſo exercitu ĩ urbẽ rediſſet:ne qcquam in ſenatu eſt conqueſtus. Inſignis magnis rebus anno addit᷑:nihil tum ad rem romanam ꝑtinere uiſum:quod carthaginenſes tanti hoſtes futuri:tũ primum ꝑ ſeditiones ſiculoꝝ ad partis alterius auxilium ĩ Siciliam exercitum traiecere.

Att᷑ hoſtiũ cladẽ

Ro. uictor

Dubium an. poſthumius filiũ occiderit Carthaginenſes quo priuũ tpe ĩ ſiciliã traiecerint

Agitatum in urbe a tribunis plebis:ut tribuni militum cõſulari ꝑtãte crearent᷑:nec optineri potuit. Cõſules fiunt. L. Papyrius Craſſus. L. Iulius. Equoꝝ legati fœdus ab ſenatu cum petiſſent:& pro fœdere deditio oſtentaret᷑:ĩducias annoꝝ octo ĩpetrauerũt. Volſcoꝝ res ſup acceptam in Algido cladem ꝑtinaci certamine ĩter pacis belliq; auctores ĩ iurgia & ſeditiones uerſa:undiq; otium fuit romanis. Legẽ de mulctaꝝ æſtimatione ꝑgratam populo:cum ab tribunis parari cõſules unius ex collegio ꝓditione excepiſſent: ipſi ꝑoccupauerunt ferre. Conſules. L. Sergius Fidenas iteꝝ:Hoſtius Lucretius Tricipitinus:nihil dignum dictu his conſulibus. Secuti eos conſules. A. Cornelius Coſſus. T. Quĩtius Pœnus iteꝝ Veiẽtes in agrum romanum excurſiões fecerũt: fama fuit quoſdam ex fidenatiũ iuuentute participes eius populationis fuiſſe cognitio ei' rei. L. Sergio &. Qu. Seruilio & Mamerco Aemylio ꝑmiſſa. qdam Hoſtiam relegati quod cur ꝑ eos dies a Fidenis abfuiſſent:paꝝ conſtabat:colonoꝝ additus numerus:agerq; iis bello ĩteremptoꝝ aſſignatus. Siccitate eo anno plurimum laboratum eſt:nec cæleſtes mõ defuerunt aq̃:ſed terra quoq; ĩgenito humore egens uix ad peremnes ſuffecit amnes defectus alibi aquarum circa torridos fontes riuoſq; ſtragem ſiti pecoꝝ morientium dedit:ſcabie aliæ abſumpta uulgatiq; attactu in hoĩes morbi:& primo in agreſtes ĩgruerãt ſeruitiaq;:urbs deĩde ĩplet᷑. Nec corpora modo affecta tabo:ſed animos quoq; multiplex religio:& pleraq; externa inuaſit:nouos ritus ſacrificandi, uaticinando ĩferentibus in domos: qbus q̃ſtui ſunt capti ſupſtitione animi:donec publicus iam pudor ad primores ciuitatis ꝑuenit: cernentes in omnibus uicis ſacelliſq; ꝑegrina atq; ĩſolita piacula pacis deum expoſcẽdæ:datum ĩde negotiũ ædilibus: ut aĩaduerterẽt:nequi:niſi romani dii:neu quo alio more:quam patrio colerent᷑. Iræ aduerſus Veientibus in inſequentem annum. C. Seruilio Hala. L. Papyrio Mugilano conſulibus dilatæ ſunt. Tũc quoq; ne cõfeſtim bellum ĩdiceret᷑:neue exercitus mitterent᷑:religio obſtetit:fœciales prius mittendos ad res repetẽdas cenſuere. Cum ueientibus nuꝑ acie dimicatum ad Nomentum & Fidenas fuerat ĩduciæq; ĩde non pax facta: q̃rum & dies exierat:& ante diem rebellauerãt:miſſi tamẽ fœciales:nec cũ morẽ patrum iurati repeterẽt res

L. Sergi' hoſtilius tricipitin' cõ. Aulus Corneli' Coſſus. T. Quĩtius penus' conſſ. C. Seruilius hala. L. Papyrius conſ.

uerba ſunt audita. Controuerſia ĩde fuit: utrum populi iuſſu ĩdicerentᷣ bellum: an ſatis eſſet ſenatuſconſultũ:
pͥuicere tribuni denunciando ĩpedituros ſe delectũ: ut Quĩtius conſul de bello ad populũ ferret: oẽs centu/
riæ iuſſere. In eo quoq; plebs ſupior fuit: qđ tenuit: ne cõſules in proximũ annũ crearentᷣ: tribuni militum
cõſulari ptãte quattuor creati. T. Quĩtius Penus ex cõſulatu. C. Furius. Martius Poſthumius &. A. Cor
nelius Coſſus: ex iis Coſſus p̃fuit urbi: tres delectu habito ꝓfecti ſunt Veios: documẽtoq; fuere quã plu/
rium ĩperiũ bello inutile eẽ: tendẽdo ad ſua qſq; cõſilia: cũ alii aliud uiderentᷣ: apuerũt ad occaſionẽ locum
hoſti: ĩcertam nãq; aciẽ: ſignũ aliis dari receptui: aliis cani iubẽtibus: ĩuaſere oportune ueiẽtes caſtra ꝓpin/
qua: turbatos ac terga dãtes accepe. Plus itaq; ignominiæ: quã cladis eſt acceptũ: mœſta ciuitas fuit uinci ĩ/
ſueta: odiſſe tribunos: poſcere dictatorẽ: in eo uerti ſpes ciuitatis: & cũ ibi quoq; religio obſtaret: ne poſſet
niſi a cõſule dici dictator: augures cõſulti eam religionẽ exemere. A. Cornelius dictatorem Mamercũ æmy/
liũ dixit: & ipſe ab eo magiſter eqtum eſt dictus: adeo ſimul fortuna ciuitatis uirtute uera eguit: qđ nil cẽſo
ria aĩaduerſio effecit: quo minus regimina reꝝ ex notata ĩdigne domo peterẽt. Veiẽtes re ſecunda elati miſ
ſis circũ Ethruriæ populos legatis: iactãdo tres duces romanos a ſe uno p̃lio fuſos: tum tamen nullã publi/
ci cõſilii ſocietatem mouiſſent: uolũtarios undiq; ad ſpem p̃dæ accurrerant. Vni fidenatiũ populo rebellare

Recens fi/denatiũ ſcelus

placuit: & tãq; niſi ab ſcelere bellũ ordiri nefas eſſet: ſicut legatoꝝ antea: ita tum nouoꝝ colonoꝝ cæde ĩbu/
tis armis Veiẽtibus ſeſe cõiungunt. Conſultare ĩde principes duoꝝ populorum Veios an Fidenas ſedem
belli caperẽt: Fidenæ uiſæ opportũiores. Itaq; traiecto tyberi ueiẽtes fidenas trãſtulerunt bellũ: Romæ ter
ror ĩgens erat: accito exercitu a Veiis: hoſtibus poſitis ad Fidnas: eoq; ipſo ob rem male geſtam pculſa caſtra
locantᷣ ante portam collinã: & in muris armati diſpoſiti: & iuſtitium ĩ foro tabernæq; clauſæ fiũtq; oĩa ca/
ſtris: quam ubi ſimiliora. Tum trepidã ciuitatem p̃conibus p uicos dimiſſis dictator ad cõcionem aduo
catã increpauit: qđ aĩos ex tam leuibus fortunæ momẽtis ſuſpẽſos gererẽt: ut parua iactura accepta: q ipſa
nõ uirtute hoſtiũ: nec ignauia Ro. exercitus: ſed diſcordia ĩperatoꝝ accepta ſit: ueientem hoſtẽ ſepties uictũ
ptimeſcant: Fidenaſq; ꝓpe ſæpius captas: quã oppugnatas: eoſdẽ & romanos: & hoſtes eẽ q per tot ſæcula
fuerint: eoſdẽ aĩos: eaſdem corpis uires: eadem arma gerere: ſe quoq; eundẽ dictatorem Mamercũ Aemyliũ
eſſe: q ante ueiẽtium fidenatiumq; adiunctis faliſcis ad Nomentum exercitus fuderit: & magiſtrum eqtũ.
A. Cornelium eundẽ in acie fore: q priore bello tribunus militum. L. Tolumnio rege Veiẽtium in cõſpe/
ctu duoꝝ exercituum occiſo ſpolia opima: Iouis feretrii tẽplo ĩtulerit: proinde memores ſecum triũphos:
ſecum ſpolia ſecum uictoriã eſſe: cum hoſtibus ſcælus legatoꝝ contra ius gẽtium ĩterfectoꝝ: cædem in pa
ce fidenatium colonoꝝ: ĩducias ruptas: ſeptimam ĩfelicem defectionem: arma caperent: ſimul caſtra caſtris
cõiunxiſſent ſatis cõfidere: nec ſceleratiſſimis hoſtibus diutinum ex ignominia exercitus romani gaudium
fore: & Po. Ro. ĩtellectuꝝ quanto melius de republica meriti ſint: q ſe dictatorem tert. dixerint: quam coſ:
qui ob ereptum cenſuræ regnum: labẽ ſecundæ dictaturæ ſuæ impoſuerunt. Votis deinde nũcupatis pro/

Conſulis ſtratatage ma

fectus mille &. d. paſſus citra Fidenas caſtra locat: dextra mõtibus: leua tyberi amne ſeptus. T. Quintium
Pœnum legatum occupare mõtes iubet: occultumq; id iugum capere: quod a tergo hoſtibus foret: ipſe po
ſtero die cum Ethruſci pleni animorum: ac priſtini dici meliore occaſione: quam pugna in aciem proceſſiſ
ſent: cũctatus parumper: dum ſpeculatores referrent. Quintium euaſiſſe ĩ iugum propinquum arci. Fide/
naꝝ ſigna profert: peditumq; aciem inſtructam pleno gradu in hoſtem inducit: magiſtro eqtum p̃cipit:
ne iniuſſu pugnã ĩcipiat: ſe cũ opus ſit eqſtri auxilio ſignum datuꝝ: tum ut memor regiæ pugnæ memor
opimi doni Romuliq; ac Iouis feretrii rem gereret. Legiones ĩpetu ingenti confligunt: romanus odio accẽ
ſus ĩpium fidenatem: p̃donem ueientem: ruptores ĩduciarum: cruentos legatorum infanda cæde reſperſos:
ſanguine colonorum ſuorum: perfidos ſocios: imbelles hoſtes compellans: factis ſimul dictiſq; odium ex/
plet. Concuſſerat primo ſtatim congreſſu hoſtem: cum repente: patefactis Fidenarum portis noua erupit
acies: inaudita ante id tempus: inuſitataq;: ignibus armata ingens multitudo: facibuſq; ardentibus tota col
ucens: uelut phanatico inſtincta curſu in hoſtem ruit: formaq; inſolitæ pugnæ romanos parumper exter/

Atꝗ aciẽ flammis ſtructam

ruit. Tum dictato magiſtro equitum equitibuſq; tum ex montibus Quintio accito prælium ciens: ipſe
in ſiniſtrum cornu quod incendio ſimilius: quam prælio territum ceſſerat flãmis accurrit: claraq; uoce:
fumo ne uicti, inquit: uelut examen apum loco ueſtro exacti inermi cedetis hoſti? non ferro extinguitis?
ignes non faces has ipſas pro ſe quiſq;: ſi igni non tælis pugnandum eſt ereptas ultro inferetis: agite no/
minis romani & uirtutis patrum ueſtræq; memores uertite incendium hoc in hoſtium urbem: & ſuis flã
mis delete Fidenas: quas ueſtris beneficiis placare non potuiſtis: legatorum hoc uos ueſtrorum colono/
rumq; ſanguis uaſtatiq; fines monent. Ad imperium dictatoris mota cuncta acies: faces partim emiſſæ
excipiuntur partim ui eripiuntᷣ. utraq; acies armatur igni. Magiſter equitum & ipſe nouat pugnam eque
ſtrem: frenos ut detrahant equis imperat: & ipſe princeps calcaribus ſubditis euectus effreno equo in me/
dios ignes infertur: & alii concitati equi libero curſu ferunt equitem in hoſtem. Puluis elatus mixtuſq; fu/
mo lucem ex oculis uirorum equorumq; aufert: ea quæ militem terruerat ſpecies: nihil terruit equos: rui/
næ igitur ſimilem ſtragem equus quacunq; peruaſerat: dedit. Clamor deĩde accidit nouus: qui cum utrãq;
mirabundam in ſe aciem uertiſſet: dictator exclamat. Quintium legatum: & ſuos ab tergo hoſtem ador/
tos: ipſe redintegrato clamore infert acrius ſigna. Cum duæ acies duo diuerſa prælia circunuentos hetru/
ſcos & a fronte & a tergo urgerent: neq; in caſtra retro: neq; in montes: unde ſe nouus hoſtis obiecerat: iter fu
gæ eſſet. & equitem paſſim liberi frænis diſpuliſſent equi. Veientium maxima pars tyberim effuſi petunt:
fidenatium qui ſuperſunt: ad urbem Fidenas tendunt: infert pauidos fuga in mediam cædem: obtrun/

cantur in ripis:alios in aqua compulſos gurgites ferunt ēt peritos nandi laſſitudo:& uulnera:& pauor de
grauant : alteꝝ agmen fertur per caſtra in urbem:eodem & romanos ſequentes impetus rapit. Quintium
maxime:& cum eo digreſſos modo de montibus recentiſſimum ad laborem militem : quia ultimo præ-
lio aduenerant. Hi poſteaq̄ mixti hoſtibus portam intrauere muros inuadunt: ſuiſq; capti oppidi ſignum
ex muris tollunt. Quod ubi dictator conſpexit:iam.n.& ipſe in deſerta hoſtium caſtra penetrauerat cupiē- Fidenæ
tem militem diſcurrere ad prædam:ſpe iniecta maioris in urbe prædæ : ad portam ducit : receptuſq; intra capiunt̕
muros:in arcem:quo ruere fugientium turbam uidebat pergit: Nec minor cædes in urbe : donec abiectis
armis:nihil præter uitam petentes dictatori deduntur urbs caſtraq; diripiuntur. Poſtero die ſingulis capti
uis ab equite ad centurionem ſorte ductis:& quorum eximia uirtus fuerat binis : aliis ſub corona uendi-
tis: exercitum uictorem opulentumque præda triumphans dictator Romam reduxit : iuſſoq; magiſtro
equitum abdicare ſe magiſtratu : ipſe deinde abdicat die ſextodecimo reddito in pace imperio : quod in
bello trepidiſq; rebus acceperat . Claſſibus quoq; ad Fidenas pugnatum cum ueientibus quidam anna-
les rettulere rem : æque difficilem atq; incredibilem:nec nunc lato ſatis ad hoc amne : & tum aliquanto ut
a ueteribus accipimus arctiore : niſi in traiectu forte fluminis prohibendo aliquarum nauium cōcurſum:
in maius : ut fit : celebrantes naualis uictoriæ uanum titulum appetiuere . Inſequens annus tribunos
militares conſulari ptāte habuit. A. Sempronium Atratinum. L. Quītium Cīcinatum. L. Horatium Bar-
batū. Veientibus annoꝝ. xx. īduciæ datæ:& æq̄s triennii cum plurium annoꝝ petiſſent:& a ſeditionibus
urbanis otiū fuit. Annum īſequentē neq; bello foris:neq; domi ſeditione īſignem:ludi bello uoti celebrē:
& tribunoꝝ militum apparatu & finitimoꝝ concurſu fecere. Tribuni cōſulari ptāte erāt. C. Craſſus. Sp.
Neuius Rutilius. T. Seruius Fidenas & Sex. Iulius Tellus: ſpectaculum cōitate ēt hoſpitum ad qd̄ pu-
blico conſenſu uenerāt:aduenis gratius fuit. Poſt ludos ſeditiones tribunoꝝ plebis fuerūt:obiurgantium
multitudinē qd̄ admiratione eoꝝ:quos odiſſent ſtupēs:æterno ſe ipſa teneret ſeruitio: & nō mō ad ſpem
cōſulatus ī partem reuocandā aſpirare nō auderet:ſed ne ī tribunis q̄dem militum creandis cōmunia eſſent
comitia patrum ac plebis:aut ſui ac ſuorum meminiſſet:deſineret ergo mirari:cur nemo de cōmodis ple
bis ageret:eo īpendi laborē ac p̄iculum:unde emolumētum:atq; honos ſperet̕:nihil non agreſſuros hoīes
ſi magnis conatibus:magna p̄mia proponat̕:ut q̄d enim aliq̄s tribunus plebis ruat cæcus ī certamina p̄i
culo īgenti fructu nullo! Ex q̄bus pro certo habeat:patres:aduerſus quos tenderet:bello inexpiabili ſe pſe-
cuturos:apud plebem:pro qua dimicauerit:nihilo ſe honoratiorē fore:neq; ſperandum: neq; poſtulandū
eſſe: magnos aīos niſi magnis honoribus fieri:neminem ſe plebeiū contēpturum:ubi contēni deſiſſent: ex
periendam rem deniq; ī uno:aut ī altero eſſe:ſit ne aliq̄s plebeius ferendo magno honori:an portēto ſimi-
le miraculoq; ſi fortem ac ſtrenuum aliquē exiſtere ortum ex plebe crederent. Summa ui expugnatū eē: ut
tribuni militum cōſulari ptāte & ex plebe crearent̕:petiſſe uiros domi militiæq; ſpectatos:primis ānis ſu-
gillatos:repulſos riſui patribus fuiſſe:deſiſſe poſtremo p̄bere ad contumeliam os:nec ſe uidere: cur non lex
quoq; abroget̕:q̄a id liceat:qd̄ nunq̄ futuꝝ ſit:minorem q̄ppe ruborē fore in iuris iniq̄tate:quam ſi p īdi
gnitatem eoꝝ prætereant̕. Huius generis orationes cum aſſenſu auditæ īcitauere quoſdam ad petendū tri-
bunatum militū:alium alia de cōmodis plebis latuꝝ ſe in magiſtratu profitentem:agri publici diuidendi
coloniariūq; deducendaꝝ oſtentate ſpes: & uectigali poſſeſſoribus agroꝝ īpoſito in ſtipendium militum
erogandi æris. Captatum deīde tp̄s ab tribunis militum quo p diſceſſum hominum ab urbe : cum patres
clandeſtina denunciatione reuocati ad idē certum eſſent:ſenatuſconſultum fieret abſentibus tribūis plebis:
ut quoniam Volſcos ī Hernicoꝝ agros prædatum exiſſe fama eſſet:ad rem īſpiciēdam tribuni militū ꝓfi-
ciſcerent̕:cōſulariaq; comitia haberent̕. Profecti. A. Claudium filium decēuiri p̄fectum urbis reliquerūt
īpigrum iuuenem:ēt inde ad īcunabilis ībutum odio tribunoꝝ plebis nec cum abſentibus iis : q ſenatuſ-
conſultum fecerant:nec cum Appio:tranſacta re qd̄ contēderent: fuit. Creati conſules. A. Sempronius : & A. Sēpro
Qu. Fabius. Vibulanus. Peregrina res:ſed memoria digna tradit̕ eo anno facta. Vulturnum hetruſcoꝝ ur nius cōſ.
bem q̄ nunc Capua eſt ab ſamnitibus captam Capuāq; ab duce eoꝝ Capi:uel quod ꝓpius uero ē a cā- Qu. Fab.
peſtri agro appellatā. Cepere aūt prius:bello fatigatis hetruſcis:ī ſocietatem urbis agrorumq; acceptis:dei- uibulan⁎
de feſto die grauatos uino epuliſq; īcolas ueteres noui coloni nocturna cæde adorti. His rebus actis conſu unde
les ii quos diximus:idibus decembris magiſtratū occepere. Iam nō ſolum:q ad id miſſi erāt:rettulerunt ī- Capua
minere uolſcum bellum:ſed legati quoq; ab latinis & hernicis nūciabant:nō ante unquam uolſcos nec du
cibus legendis:nec exercitui ſcribendo ītentiores fuiſſe: Vulgo fremere:aut ī perpetuum bellum armaq; ob
liuioni dāda iugumq; accipiēdum:aut iis:cum q̄bus de imperio certet̕:nec uirtute:nec patientia:nec diſci
plina rei militaris cedendum eſſe. Haud uana attulere ſed nec perinde patres moti ſunt. &. A. Sempronius:
cui ea prouincia ſorte euenit tanquam conſtātiſſimæ rei fortuna frætus qd̄ uictoris populi exercitum ad-
uerſus uictos duxiſſet:oīa temere ac negligēter egit:adeo ut diſciplinæ romanæ plus ī uolſco exercitu: quā
ī romano eſſet. Ergo fortuna:ut ſæpe alias:uirtutem eſt ſecuta primo. Prælio: quod a Sempronio incaute
inconſulteq; cōmiſſum eſt:non ſubſidiis firmata acie:non eq̄te apte locato concurſum eſt:clamor īdicium
primum fuit:quo res īclinatura eſſet:excitatior crebriorq; ab hoſte ſublatus:ab romanis diſſonus:impar:
ſegnis:ſæpe iteratus incerto clamore prodidit pauorem aīoꝝ:eo ferocior illatus hoſtis urgere ſcutis: mica
re gladiis altera ex p̄te nutant circunſpectantibus galeæ:& incerti trepidant:applicantq; ſe turbæ:ſigna nūc
reſiſtentia deferunt̕ ab anteſignanis:nunc īter ſuos manipulos recipiuntur. Nondum fuga certa:nondum
uictoria erat:tegi magis romanus:quam pugnare. Volſci īferre ſigna: urgere aciem:plus cædis hoſtiū ui-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

dere:quam fugæ. Iam in oĩbus locis ceditur nequicq̃ Sempronio conſule obiurgante atq; hortãte: nihil
Sex. Tē- nec imperium:nec maieſtas ualebat:dataq; mox terga hoſtibus forent:ni. Sex. Tempanius decurio eqtum
panius labente iam re:præſenti aĩo ſubueniſſet:q cum magna uoce exclamaſſet:ut equites:q ſaluam rempublicam
uellent eſſe:ex equis deſilirent:omnium turmaꝝ eqtibus uelut ad conſulis ĩperium motis:niſi hæc:inquit:
armata cohors ſiſtat ĩpetum hoſtium:actum de ĩperio ē:ſequimini pro uexillo cuſpidem meam oſtendite
romanis:uolſciſq; neq; eqtibus uobis ullos eqtes:neq; peditibus eſſe pedites pares. Cum clamore appro-
bata adhortatio eſſet:uadit alte cuſpidē gerens:quacunq; incedunt:ui uiam faciunt:eo ſe inferunt obiectis
parmis:ubi ſuoꝝ plurimum laborem uident:reſtituunt oĩbus locis pugnam:in quæ eos impetus tulit:nec
dubium erat:qn ſi tam pauci ſimul obire oĩa poſſent:terga daturi hoſtes fuerint. Et cũ iam parte nulla ſu-
ſtinerent̃:dat ſignum uolſcus ĩperator:ut parmatis nouæ cohorti hoſtium locus det̃:dõec ĩpetu illatis ab
ſuis excludant̃. Quod ubi factum eſt:ĩterclusi eqtes cum nec prorumpere eadem:qua tranſierant: poſſent:
ibi maxime cõfertis hoſtibus:qua uiam fecerant:& cõſul legioneſq; romanæ:cum q̃d tegimen modo oĩs
exercitus fuerat:nuſq̃ uiderent:ne tot fortiſſimos uiros ĩterclusos opprimeret hoſtis: tendunt in quẽcunq;
caſum:diuerſi uolſci hinc conſulem: ac legiones ſuſtinere:altera fronte inſtare Tempanio atq; equitibus.
Qui cum ſæpe conati nequiſſent perrumpere ad ſuos:tumulo quodam occupato:in orbem ſe tutabantur:
nequaq̃ multi:nec pugnæ finis ante noctem fuit. Conſul quoq;:nuſq̃ remiſſo certamine:dum quicq̃ ſup-
fuit luminis:hoſtem tenuit. Nox ĩcertos diremit. Tantuſq; ab imprudentia euentus utraq; caſtra tenuit pa
uor:ut relictis ſauciis:& magna parte impedimentoꝝ: ambo pro uictis exercitus ſe ĩ montes proximos
reciperent. Tumulus tñ circunſeſſus ultra mediam eſt noctē quo cum circũſedentibus denũciatum eſſet ca-
Att̃ anci- ſtra deſerta eſſe:uictos rati ſuos & ipſi:qua quẽq; in tenebris pauor tulit:fugerunt. Tempanius metu inſi-
pitē pu- diaꝝ ſuos ad lucem tenuit:digreſſus deĩde ipſe cum paucis ſpeculatum:cum ab ſauciis hoſtibus ſciſcitãdo
gnæ euen comperiſſet caſtra uolſcoꝝ deſerta eſſe:lætus ab tumulo ſuos deuocat:& in caſtra romana penetrat. Vbi cũ
tum uaſta deſertaq; oĩa atq; eandem:quam apud hoſtes fœditatem inueniſſet:priuſq̃ uolſcos cognitus error re
duceret:q̃bus poterat ſauciis ductis ſecum:ignarus:quam regionem cõſul petiſſet:ad urbem proximis iti
neribus pergit: Iam eo fama pugnæ aduerſæ:caſtrorumq; deſertoꝝ perlata erat: & ante oĩa deplorati erant
eqtes non priuato magis:quam publico luctu. Fabiuſq; conſul:terrore urbi quoq; iniecto: ſtationes ante
portas agebat:cum eqtes procul uiſi non ſine terrore ab dubiis:quinam eſſent:mox cogniti tantam ex me
tu lætitiam fecere ut clamor urbem peruadere gratulantium ſaluos uictoreſq; rediſſe equites: & ex mœſtis
pauloante domibus:quæ complorauerant ſuos:procurreret̃ in uias:pauidæq; matres ac coniuges oblitæ
præ gaudio decoris obuiam agmini occurrerent:in ſuos quæq; ſimul corpore atq; animo uix præ gau-
dio compotens effuſæ. Tribunis plebis:qui. M. Poſthumio. &. T. Quintio diem dixerant:quod ad Ve-
ios eoꝝ opera male pugnatum eſſet:occaſio uiſa eſt per recens odium Sempronii conſulis renouandæ in
eos inuidiæ. Itaq; aduocata concione cum proditam Veiis remp. eſſe ab ducibus:proditum deĩde:quia il-
lis impune fuerit:in Volſcis ab conſule exercitum:traditos ad cædem fortiſſimos eqtes:deſerta fœde caſtra
uociferati eſſent. C. Iunius unus ex tribunis Tempanium equitem uocari iuſſit: coramq; eis Sexte Tem-
pani:inquit:quæro de te:arbitreris ne. A. Sempronium conſulem aut in tempore pugnam iniſſe: aut fir-
maſſe ſubſidiis aciem? aut ullo boni cõſulis functum officio? & cum ipſe uictis legionibus romanis tuo
cõſilio equitem ad pedites deduxeris:reſtitueriſq; pugnam:excluſo deinde ab acie noſtra tibi atq; equitib9
num aut conſul ipſe ſubuenerit:aut miſerit præſidium? poſtero deniq; die ecquid præſidii uſq̃ habueris?
an tu cohorſq; in caſtra ueſtra uirtute prorupperitis? ecquem in caſtris conſulem:ecquem exercitum inue-
neritis? an deſerta caſtra relictos ſautios milites? Hæc pro uirtute tua fideq;: qua una hoc bello reſpublica
ſtetit:dicenda tibi ſunt hodie. Deniq; ubi. A. Sempronius? ubi legiones noſtræ ſint? deſertus ſis an deſerue-
ris conſulem exercitumq;? uicti deniq; ſimus an uicimus? Aduerſus hæc Tempanii oratio incompoſita
Tēpanii fuiſſe dicitur cæterum militariter grauis:non ſuis uana laudibus:non crimine alieno læta. Quanta prudē-
facinus tia rei bellicæ in. A. Sempronio eſſet:non militis de imperatore æſtimationem eſſe:ſed Po. Ro. fuiſſe:cum
eum comitiis cõſulem legeret. Itaq; ne ab ſe imperatoria cõſilia:nec conſulares artes exquirerent: quæ pẽſi-
tanda quoq; magnis animis atq; ĩgeniis eſſent:ſed quod uiderit referre poſſe. Vidiſſe autem ſi prius:quam
ab acie intercluderet̃:conſulem in prima acie pugnantem:adhortantem ĩter ſigna romana:tælaq; hoſtium
uerſantem:poſtea ſe ab conſpectu ſuoꝝ ablatum ex ſtrepitu & clamore ſenſiſſe uſq; ad noctem extractum
certamẽ:nec ad tumulum:quẽ ipſe tenuerat:præ multitudine hoſtium perrumpi potuiſſe. Exercitus ubi eſ
ſet:ſe neſcire arbitrari:uelut ipſe in re trepida loci præſidio ſe ſuoſq; ſit tutatus:ſic conſulem ſeruandi exerci-
tus cauſa loca tutiora caſtris cepiſſe: Nec uolſcoꝝ meliores res eſſe credere quam Po. Ro. fortunam:noctẽ
q; omnia terroris mutui impleſſe:præeantẽq; demum ne ſe feſſum labore ac uulneribus tenerent: cum in-
genti laude nõ uirtutis magis:quam moderationis dimiſſum accipio. Cum agerentur hæc iam cõſul uia
lauicana ad fanum quietis erat:eo miſſa paluſtra iumentaq; alia ab urbe:exercitum affectum prælio ac uia
nocturna excepere. Paulopoſt in urbem eſt ĩgreſſus conſul nõ ab ſe magis enixe amouens culpam: quam
Att̃ tēpa- Tempanium meritis laudibus ferens. Mæſtæ ciuitati ab re male geſta & iratæ ducibus. M. Poſthumius
nii mode reus obiectus:qui tribunus militum pro cõſule ad Veios fuerat: decẽmilibus æris grauis damnatur. T.
ſtam ora- Quintium collegã eius:qa in Volſcis cõſul auſpitio dictatoris Poſthumii Tuberti:& ad Fidenas legatus
tionem dictatoris alterius Mamerci Aemylii res proſpere geſſerat:totã culpã eius tpis in ꝑdamnatũ collegã tráſfe-
rẽtẽ oẽs tribus abſoluerẽt,ꝑfuiſſe ei Cincinati pr̃is memoria dr̃ uenerabilis uiri & exactæ iam ætatis: Capi

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſolinus Quītius ſupplicitee orās ne ſe breui reliquo uitæ ſpatio tam triſtē nunciū ferre ad Cincīnatum pa-
terent. Plebs tribunos plebis abſentes. Sex. Tēpanium. A. Selliū: & Antiſtiū. & Spuriliū fecit: quos & ꝓ
cēturionibus ſibi ꝓfecerāt Tēpanio auctore eqtes. Senatus: cū odio Sēpronii conſulare nomē offenderet:
tribunos militum cōſulari ptāte creari iuſſit. Creati ſunt. L. Manilius Capitolinus. Qu. Antonius Meren-
da. L. Papyrius Mugillanus. Pīcipio ſtatim anni. L. Hortēſius tribunus plebis. A. Sēpronio conſuli anni
prioris diē dixit: quem cū quattuor collegæ īſpectante populo romano orent ne impatorem ſuū obnoxiū
ī quo nihil ꝑter fortunam rephendi poſſet: uexaret: ægre Hortēſius pati tēptationē eā credēs eſſe ꝑſeueran-
tiæ ſuæ: nec ꝑcibus tribunoꝝ: q̄ in ſpēm mō iactent: ſed auxilio cōfidere reū. Itaqꝫ mō ad eum conuerſus
ubi illi patritii ſpiritus ubi ſubnixus & fidēs īnocentiæ aīus eſſet: q̄rebat: ſub tribunitia umbra cōſularem
uiꝝ delituiſſe: mō ad collegas: uos aūt: ſi rē pago: qd acturi eſtis? an erepturi qdem ius populo & euerſuri
tribunitiā ptātem? Cū illi & de Sēpronio: & de oībus ſummā populi romani ptātem eē dicerent: nec ſe iu
diciū populi tollere: aut uelle: aut poſſe: ſed ſi ꝑces ſuæ ꝓ impatore: q ſibi parētis eſſet loco nō ualuiſſent: ſe
ueſtē cū eo mutaturos. tū Hortenſius nō uidebit: inqt: plebs romana ſordidata tribunos ſuos. A. Sēproniū
nihil moror q̄do hoc eſt ī īperio cōſecutus: ut tam carus eēt militibꝰ: nec pietas quattuor tribunoꝝ: q̄ Hor-
tēſii tam placabile ad iuſtas ꝑces ingeniū pariter plebi patribuſqꝫ gratior fuit. Non diutius fortuna eqs in-
dulſit: q ambiguā uictoriam ꝓ ſua amplexi fuerāt: ꝓximo anno. Gn. Fabio Vibulano &. T. Quītio Ca- Gn. Fa-
pitolino filio Capitolini cōſulibus: ductu fabii: cui ſorte a prouincia euenerat nihil dignū memoratu actū bius. T.
cum trepidam tm̄ oſtendiſſent aciem: eq turpi fuga fundunt haud mago cōſulis decore. Itaqꝫ triūphus ne Quītius
gatus: cæteꝝ ob ſemproniana cladis eleuatā ignominiā ut ouans urbē intraret cōceſſum eſt. Quēadmodū conſu.
bellum minore: q̄ timuerāt: dimicatione erat ꝑfectum: ſic in urbe ex tranqllo: nec opinata moles diſcordia
rum īter plebem ac patres exorta eſt: cœpta a duplicando quæſtoꝝ numero: q̄ rem: ꝑter duos urbanos q̄- Quæſto-
ſtores: duo q conſulibus ad miniſteria belli ꝑſto eſſent a cōſulibus relatam: cū & patres ſumma ope appro res
baſſent: cōſulibus tribuni plebis certamen ītulerunt ut pars quæſtoꝝ (nam ad id tp̄s patritii creati erant) ex
plebe fieret: aduerſus quā actionem primo & cōſules: & patres ſumma ope annixi ſunt: concedendo deīde
ut quēadmodum ī tribunis cōſulari ptāte creandis uſi ſunt: id æquæ in q̄ſtoribus libeꝝ eſſet arbitrium po
puli romani: cum paꝝ proficerent: totam rem de augēdo quæſtoꝝ numero omittunt. Excipiūt omiſſam
tribuni aliæqꝫ ſubinde: īter quas & agrariæ legis ſeditioſæ actiones exiſtunt: ꝑ quos motus cum ſenatus cō
ſules: q̄ tribunos creari mallet neqꝫ poſſet ꝑ interceſſiones tribunitias ſenatuſconſultum fieri: reſp. a conſuli
bus ad īterregnum: neqꝫ id ipſum (nam coire patritios tribuni prohibebant) ſine certamine ingenti redit.
Cum pars maior īſequentis anni ꝑ nouos tribunos plebis: & aliquot īterreges certaminibus extracta eſſet
modo prohibentibus tribunis patritios coire ad prohibēdum īterregem: modo īterregem interpellantibus
ne ſenatuſconſultum de comitiis cōſularibus faceret. Poſtremo. L. Papyrius Mugillanus proditus interrex
caſtigando nunc patres: nūc tribunos plebis deſertam omiſſamqꝫ ab hoībus remp. deoꝝ prouidentia cura
qꝫ exceptam memorabat: ueientibus īduciis & cunctatione equorum ſtare: unde ſiqd inſtrepat terroris ſine
patritio magiſtratu placere remp. opprimi: non exercitum: nō ducem ſcribendo exercitui eſſe: an bello īte-
ſtino bellum externum propulſaturos? quæ ſi ī unum conueniant: uix deoꝝ opibus: quin obruatur roma
na reſ: r ſiſti poſſe: quin illi remittendo de ſumma qſqꝫ iuris: mediis diis copularent cōcordiam: patres pa-
tiendo tribunos militum pro cōſulibus fieri: tribunos plebis non īter cedendo quo minꝰ quattuor quæſto
res promiſcue de plebe ac patribus libero ſuffragio populi fierēt. Tribunitia primum comitia ſunt habita
creati tribuni conſulari ptāte amnes patricii. L. Quintius Cincīnatus tert. Sex. Furius Medullinus iterum
Martius Manlius &. A. Sempronius. Hoc tribuno quæſtoꝝ comitia habente: petētibuſqꝫ īter aliquot tri Comitia
bunos plebeios filio Antiſtii tribuni plebis: & fratre alterius tribuni plebis Sex. Pompilii: nec poteſtas nec Tribuno
ſuffragatio eoꝝ ualuit: quin quoꝝ patres auoſqꝫ cōſules uiderant: eos nobilitate ꝓferrent. Furere oēs tribu rū militū
ni plebis: ante oēs Pompilius Antiſtiuſqꝫ: q rēpulſa ſuorum accenſi qd nam id rei eſſet? nō ſuis beneficiis: Comitia
nō patrum iniuriis: nō deniqꝫ uſurpandi libidine: cum liceat: quod non ante licuerit: ſi non tribunum mi q̄ſtorum
litarem ne q̄ſtorem qdem quem quā ex plebe factum: non ualuiſſe patris pro filio fratris pro fratre ꝑces tri
bunoꝝ plebis: ptātis ſacroſanctæ ad auxilium libertatis creatæ. Fraudem ꝓfecto in re eſſe: &. A. Sempro-
nium comitiis plus artis adhibuiſſe: quam fidei: eius iniutia q̄ri ſuos honore deiectos. Itaqꝫ cum ī ipſum
& īnocentia tutum & magiſtratu: ī quo tūc erat: īpetus fieri non poſſet: flexere iras in. C. Sēproniū patrue-
lem. A. Sempronii eiqꝫ ob ignominiam uolſci belli adiutore collega. M. Canuleio diem dixere: ſubinde de
eiſdem tribunis mentio in ſenatu de agris diuidendis illata eſt: cui actioni ſemꝑ acerrime. C. Sempronius
reſtiterat: ratus id: quod erat: aut depoſita cauſa leuiorem futuꝝ apud patres reum: aut ꝑſeuerantem ſub iu
dicii tempus plebem offenſurum aduerſæ inuidiæ obiici maluit. & ſuæ nocere cauſæ: quam publicæ deeſ
ſe: ſtetitqꝫ in eadem ſententia: nequa largitio ceſſura in trium gratiam tribunoꝝ fieret: nec tum agrum ple-
bi: ſed ſibi inuidiam quæri: ſe quoqꝫ ſubituꝝ eam tempeſtatem forti aīo: nec ſenatui tanti ſe ciuem: aut quē
quā alium debere eē: ut in parcendo uni malum publicum fiat. Nihilo demiſſiore animo: cum dies uenit
cauſa ipſa ꝑ ſe dicta nequicq̄ oīa expertis patribus ut mitigarent plebem: quindecī milibus æris damnat.

Eodem anno Poſthumia uirgo ueſtalis de inceſtu cauſam dixit crimini obnoxia ob ſuſpicionem ꝓpter
cultum amœniorem: īgeniūqꝫ liberius quā uirginē decet: paꝝ abhorrēs famā ampliatā: deīde abſolutam
ꝓ collegii ſnīa: pōtifex maximus abſtinere iocis. coliqꝫ ſanctæ potius: quam ſcite iuſſit. Eodē anno a cāpa
nis Cumæ: quā græci tum urbem tenebant: capiunt. Inſequēs annus tribūos militū cōſulari ptāte habuit

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Amplia/ Agrippam Meneniū Lanatū. P. Lucretiū tricipitinū: &. Sp. Nautium. Annus felicitate Po. Ro. ꝑiculo po
tū qd am/ tius īgenti: quam clade īſignis. Seruitia: urbem: ut īcenderent: diſtātibus locis coniurarūt: populoq; ad opē
pliare ſit paſſim ferēdam tectis ītento: ut arcē capitoliūq; armati occuparent. Auertit nefanda cōſilia iuppiter: īdicio
ex aſco/ q; duoꝝ cōpræhenſi ſontes pœnas dederunt: īdicibus dena millia grauis eris: q̄ tum diuitiæ habebant̄: ex
nio reqre ærario numerata: & libertas ꝓmium fuit. Bellū inde ab eq̄s reparari cœptum: & nouos hoſtes lauicanos
cōſilia cū ueientibus iūgere haud īcertis auctoribus Romā eſt allatū. Equoꝝ iam uelut āniuerſariis armis
aſſueuerat ciuitas. Lauicos legati miſſi: cū reſponſa īde rettuliſſent dubia: q̄bus nec tunc bellū parari: nec diu
turnā pacem fore appareret: tuſculanis negotiū datum auerterent aīos: neq̄d noui tumultus Lauicis oriret̄.
Ad īſequentis anni tribunos militum cōſulari ptāte inito magiſtratu ab Tuſculo legati uenerāt. L. Sergiū
Fidenatē. M. papyrium Mugilanū: & Claudiū Seruiliū. Q. Seruilii Priſci filiū: quo dictatore Fidenæ ca
ptæ fuerāt: nunciabāt legati lauicanos arma cepiſſe: & cū equoꝝ exercitu depopulatos agrū tuſculanū ca/
ſtra ī Algino poſuiſſe. Tum lauicanis bellū īdictum: factoq; ſenatuſconſulto: ut duo ex tribunis ad bellū
ꝓficiſcerent̄: unus res Romæ curaret: Certamen ſubito īter tribunos exortū ſe q̄ſq; belli ducē potiorem fer
re curā urbis: ut īgratā ignobileq; aſpnari. Cum paꝝ decoꝝ īter collegas certamen mirabundi p̄res cōſpi
cerēt. Qu. Seruilius q̄do nec ordinis huius ulla: inq̄t: nec reipublicæ eſt uerecūdia: patria maieſtas alterca/
tionē iſtam dirimet: filius meus extra ſortē ꝑerit urbi: bellum utinā: q̄ appetunt: cōſideratius cōcordiuſq;
quam cupiūt: gerāt. Delectū haberi nō ex toto paſſim populo placuit: decē tribus ſorte ductæ ſunt: ex his
ſcriptos iuniores duo tribuni ad bellum duxere. Cœpta īter eo ī urbe certamina cupiditate eadē īperii mul
to īpenſius in caſtris accendi: nihil ſentire idem ꝓ ſnīa pugnare: ſua cōſilia uelle: ſua imperia ſola rata eſſe:
cōtemnere īuicem & cōtemni: donec caſtigantibus legatis tādem ita cōparatum eſt ut alternis diebus ſum/
mam īperii haberēt. Quæ cum allata Romā eſſent: dr̄. Qu. Seruilius ætate: & uſu doctus precatus ab diis
īmortalibus: ne diſcordia tribunorum lachrymoſior reip. eſſet: quam ad Veios fuiſſet: & uelut haud du/
Ro. cla/ bia clade īminente intimaſſe filio ut milites ſcriberet: & arma pararet. Nec falſus uates fuit: nam ductu. L.
des Sergii. cuius dies īperii erat: loco iniquo ſub hoſtium caſtris: cum (q̄a ſimulato metu recepat ſe hoſtis ad
uallum) ſpes uana expugnandi caſtra eo traxiſſet: repentino īpetu equorum ꝑ ſupinam uallem fuſi ſunt:
multiq; ī ruina maiore. q̄ fuga oppreſſi obtruncatiq;: Caſtra eo die ægre retenta. Poſtero die circūfuſis iam
magna ex parte hoſtibus: ꝑ auerſam portam fuga turpi deferunt̄: duces legatiq;: & q̄d circa ſigna robo/
ris de exercitu fuit. Tuſculū petiere: palantes alii ꝑ agros paſſim multis itineribus: maioris: q̄ accepta erat
cladis: nuncii Romam cōtenderunt. Minus trepidationis fuit: q̄d euentus timor hoīum cōgruens fuerat:
& q̄ ſubſidia: q̄ reſpicerent in re trepida: ꝑparata erant ab tribuno militum: iuſſuq; eiuſdem ꝑ minores ma
giſtratus: ſedato ī urbe tumultu: ſpeculatores propere miſſi nunciauere Tuſculi duces exercitūq; eſſe: ho/
ſtem caſtra loco nō mouiſſe: & q̄d plurimum aīoꝝ fecit: dictator ex ſenatuſconſulto dictus. Quītus Serui
lius Priſcus: uis cuius ꝓuidētiam ī rep. cum multis aliis tempeſtatibus ante experta ciuitas erat: tum euē/
tu eius belli: q̄d uni certamē tribunoꝝ ſuſpectum: ante rem male geſtam fuerat. Magiſtro eq̄tum creato a
quo ipſo tribuno militum dictator erat dictus filio ſuo: ut tradidere q̄dam: nā alii Halam Seruilium ma
giſtrum eq̄tum eo anno fuiſſe ſcribūt: nouo exercitu ꝓfectus ad bellum: accitis: q̄ Tuſculi erant: duo mil/
lia paſſuum ab hoſte locū caſtris cepit: Tranſierat ex re bene geſta negligentia ſupbiaq; ad equos: q̄ ī ro/
manis ducibus fuerat: Itaq; primo ſtatī ꝑlio cum dictator eq̄tatu anteſignanos hoſtiū turbaſſet: legionum
īde ſigna īferri ꝓpere iuſſit: ſigniferꝝ quoq; ex ſuis unum cūctantē occidit: tātus ardor ad dimicandū fuit:
ut īpetum eq̄ non tulerit: uictiq; acie cū fuga effuſa petiſſent caſtra: breuiore tp̄e & certamīe minor caſtrorū
oppugnatio fuit: q̄ ꝑlium fuerat: direptiſq; caſtris cū ꝓdam dictator militi cōceſſiſſet: ſecutiq; fugiētē ex ca
ſtris hoſtē eq̄tes renūciaſſent oēs lauicanos uictos: magnam ꝑtem equoꝝ Lauicos cōfugiſſe: poſtero die ad
Lauici ſed Lauicos ductus exercitus oppidūq; corona circūdatum: ſcalis captum ac direptū eſt. Dictator: exercitu ui
labici po/ ctore romā reducto die octaua: q̄ creatus erat magiſtratu ſe abdicauit: & opportune ſenatus: priuſquam a
tius tribunis plebis agrariæ ſeditiōis mentiones illatæ de agro lauicano diuidendo fierēt: cēſuit frequens colo/
niam Lauicos deducendam: coloni ab urbe mille quingenti miſſi bina iugera acceperūt. Captis Lauicis ac
deīde tribunis militum cōſulari ptāte Agrippa Menenio Lanato: &. P. Lucretio tricipitino iteꝝ oībus his:
&. Sp. Rutilio Craſſo: & īſequenti anno. A. Sempronio Attracino tertiū: & duobus iterum. M. Papyrio
Mugilano: &. Sp. Nautio Rutilio: biēnium tranq̄llæ externæ res: diſcordia domi ex agrariis legibus fuit.
Turbatores uulgi erant. Sp. Mecilius quartum: & Metilius tertiū tribuni plebis ambo abſentes creati: &
cū rogationē ꝓmulgaſſent: ut ager ex hoſtibus captus uiritim diuideret̄ magnæq; partis nobilium eo ple
biſcito publicarent̄ fortunæ: nec enim ferme q̄cq̄ agri: ut ī urbe alieno ſolo poſita: non armis partum erat:
nec q̄d ueniſſet aſſignatūue publice eſſet: ꝑterq̄ plebs habebat. Atrox plebi patribuſq; ꝓpoſitum uidebat̄
certamen: nec tribuni militum nunc in ſenatu: nunc in cōſiliis priuatis principum cogendis uiam conſilii
īueniebant: tunc. A. Claudius nepos eius: q̄ decemuir legibus ſcribendis fuerat: minimus natu ex patrum
conſilio dicitur dixiſſe: uetus ſe ac familiare conſilium domo afferre: proauum ſuum. A. Claudium oſtē
diſſe uiam diſſoluendæ tribunitiæ poteſtatis: per collegarum interceſſiōem: facile homines nouos aucto/
ritate principum de ſententia deduci: ſi temporum interdum potius: q̄ maieſtatis memor adhibeatur oro
pro fortuna illis animos eſſe: ubi uideant collegas principes agendæ rei gratiam omnem ad plebem ꝓoc/
cupaſſe nec locum ī ea relictum: ſibi haud grauate acclinaturos ſe ad cauſam ſenatus: ꝑ quam uniuerſo or/
dini cum primoribus ſe patrum concilient. Approbantibus cunctis & ante oīs. Qu. Seruilio Priſco: q̄d

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

nō degeneraſſet ab ſtirpe claudia collaudante iuuenū:negociū datur: ut quos quiſq; poſſet: ex collegio tri/
bunorum ad ītercesſionem perlicerent. Miſſo ſenatu ꝓhenſantur ab principibus tribuni ſuadendo monen
do pollicendoq; gratum id ſingulis priuatim:gratum uniuerſo ſenatui fore:ſex ad intercesſionem compa
rauere. Poſtero die cum ex cōpoſito relatū ad ſenatū eſſet:de ſeditione:quā Mecilius Metiliuſq; largitione
peſſimi exempli cōcirent:& oratiōes a primoribus patrū habitæ ſunt:ut ꝓ ſe quiſq; iā nec conſilium ſibi
ſuppetere diceret:nec ſe ullam opē cernere aliā uſquā prærerq̄ ī tribunitio auxilio:in eius ptātis fidē circū/
uentā remp. tanq̄ priuatā inopē cōfugere:ꝑclarū ipſis poteſtatiq; eē nō ad uexandū ſenatum diſcordiamq;
ordinū mouendā:plus ī tribunatu uiriū eſſe: quā ad reſiſtendum īprobis collegis. Fremitus deīde uniuerſi
ſenatus ortus:cū ex oībus partibus curiæ tribuni appellarent̄:tum ſilentio facto:ii:qui præparati erāt gra
tia principū: quā rogationē a collegis promulgatā ſenatus cenſeat diſſoluendæ reip. eſſe ei ſe interceſſuros
oſtendunt. Gratiæ īterceſſoribus a ſenatu actæ. Latores rogationis concione aduocata ꝓditores cōmodo/
rum plebis ac ſeruos cōſularium appellantes:aliaq; truci oratione ī collegas inuecti actionē depoſuere. Ar
dua bella inſequens annus habuiſſet:quo. P. Cornelius Coſſus. C. Valerius Potitus. Quītius Cincinatus.
Gn. Martius:&. M. Fabius Vibulanus tribuni militū cōſulari ptāte fuerant:niſi ueiens bellum religio prī
cipum diſtuliſſet:quorū agros tyberis ſup ripas effuſus maxīe ruinis uillaꝶ uaſtauit:ſimul equos triēnio
ante accepta clades ꝓhibuit Volanis ſuæ gētis populo præſidiū ferre: Excurſiones īde ī confinem agrum
leuicanum factæ: nouiſq; colonis bellum illatum: Quā noxā cum ſe conſenſu oīum equorū defenſuros
ſperaſſent:deſerti ab ſuis nec memorabili quidē bello per obſidionem leueq; unā pugnā: oppidū & fines
amiſere: Temptatū ab. L. Decio tri. ple. ut rogationem ferret:qua Volas quoq;: ſicut Lauicos coloni mit/
terentur:per īterceſſionē collegarū:qui nullum plebiſcitum :niſi auctoritate ſenatus paſſuros ſe pferri oſten
derunt:diſcuſſum ē. Volis inſequente anno receptis:eq coloniaq; eo deducta: nouis uirib⁹ oppidū firma/
runt. Tribunis militū Romæ cōſulari ptāte Gn. Cor. Coſſo. L. Valerio Potito. Q . Fabio Vibulano ite/
rum &. M. Poſthumio Regilēſi:huic bellum aduerſus equos pmiſſum ē: prauæ mentis homini quā ta/
men uictoria magis:quā bellū oſtendit. Nā exercitu īpigre ſcripto ductoq; ad uolas: cum leuibus præliis
equorum aīos fregiſſet:poſtremo ī oppidum irrupit:deīde ab hoſtibus ī ciues certamen uertit: & cū inter
oppugnationem prædam militis fore edixiſſet:capto oppido:fidem mutauit. Eam magis adducor:ut cre
dam iræ cām exercitui fuiſſe:quā quod in urbe nuper direpta: coloniaq; noua minus prædicatione tribu
ni prædæ fuerit. Auxit eam iram: poſteaq̄ ab collegis accerſitus pp ſeditiones tribunicias ī urbem reuertit:
audita uox eius ī concione ſtolida ac prope uecors qua. M. Feſto tribu. ple. legem agrariam ferenti: ſimul
Volas quoq; ut mitterent̄ coloni:laturum ſe dicenti dignos enim eſſe: q armis cepiſſent:eorū urbē agrūq;
uolanum eſſe:malum qdem militibus meis inquit:niſi quieuerint: quod auditum non cōcionem magis
quam mox patres offendit. Tribu. ple. acer nec īfacundus nactus inter aduerſarios ſuperbum ingenium
īmodicamq; linguam: quam irritando agitandoq; ī eas īpelleret uoces:quæ inuidiæ non ipſi tantum:ſed
cauſæ atq; uniuerſo ordini eēnt:neminem ex colliegio tribunorum militum ſæpius quam Poſthumium
ī diſceptationem trahebat. Tum uero ſecundum tam ſæuum atq; inhumanū dictum: auditis: inquit qui
rites ſicut ſeruis malum minantē militibus? tamē hæc bellua dignior uobis tanto honore uidebitur:quā
qui uos urbe agriſq; donatos in colonias mittunt:qui ſedem ſenectuti ueſtræ proſpiciunt: qui pro ueſtris
cōmodis aduerſus tam crudeles ſuperboſq; aduerſarios depugnant. Incipite deinde mirari: cur pauci iam
ueſtram ſuſcipiebant cauſam:quid ut a uobis ſperent? an honores quos aduerſariis ueſtris potiuſquā pro
pugnatoribus datis? Ignē uidiſtis modo uoce huius audita: quid id refert? iam ſuffragium detur hūc:qui
malum uobis minatur: iis qui agros ſedeſq;:ac fortunas ſtabilire uolunt: ꝑfertis. Perlata hæc uox poſthu
mii ad milites multo in caſtris maiorem īdignationem mouit: ꝑdæ ne īterceptorem fraudatoremq; etiam
malum minari militibus? Itaq; cum fremitus aperte eſſet: & quæſtor. P. Seſtius eadem uiolentia coercere
ſeditionem putaret poſſe:qua mota erat: miſſo ad uociferantem quēdam militem lictore:cum īde clamor
& iurgium oriretur: ſaxo ictus turba excedit: inſuper increpante:qui uulnerauerat: habere quæſtorem qd
imperator eſſet militibus minatus: Adhunc tumultū accitus Poſthumius aſperiora oīa fecit acerbis quæ/
ſtionibus:crudelibus ſuppliciis poſtremo cum modū iræ nullum faceret ad uociferationem eorum:quos
necari ſub crate iuſſerat concurſu facto:ipſe ad interpellantis pœnam uecors de tribunali decurrit:ibi cum
ſummouentes paſſim lictores centurioneſq; uexarent turbā:eo indignatio erupit ut tribunus militum ab
exercitu ſuo lapidibus cooperiretur. Quod tam atrox facinus poſteaq̄ eſt Romam nunciatum: tribunis
militum de morte collegæ quæſtiones decernentibus tri. ple. īterccdebant: ſed ea contentio ex certamīe alio
pendebat:quod cura inceſſerat:patres ne metu quæſtionum plebs itaq; tribunos militum ex plebe crea/
ret:tendebantq; ſumma ope:ut conſules crearentur. Cum ſenatuſcōſultum fieri tri. ple. non paterent̄: iidē
intercederent conſularibus comitiis:res ad īterregnum rediit:uictoria deinde penes patres fuit: quod Quī
to Fabio Vibulano interrege comitia habente:conſules creati ſunt. A. Cornelius Coſſus:&. L. Furius Me
dulinus. His conſulibus principio anni ſenatuſcōſultum factum ē:ut de quæſtione Poſthumianæ cædis
tribnni primo quoq; tempore ad plebem ferrent:plebſq; præficeret quæſtioni quem uellet:a plebe cōſen/
ſu populi conſulibus negocium mandatur:qui ſumma moderatione ac lenitate per paucorū ſupplicium
quos ſibi metipſos conſciſſe mortem ſatis creditum eſt:tranſacta re nequiuere tamen cōſequi:ut nō ægerri
me id plebs ferret:iacere tādiu irritas ſanctiones:quæ de ſuis cōmodis ferrentur:cum interim de ſanguīe
ac ſupplicio ſuo latam legem confeſtim exerceri:& tantam uim habere. Aptiſſimum tempus erat: uindica

Volæ de eqs captæ

Poſthumius tri. mi. a militibus occidit̄. A. Cor. L. Furius conſul

tis ſeditiõibus delinimentũ aĩs uolani agri diuiſionem obiici: quo facto minuiſſent deſyderium agrariæ
legis: quæ poſſeſſo per iniuriam agro publico patres pellebat: Tum hæc ipſa ĩdignitas augebat aĩos non
in retinendis modo publicis agris: quos ut teneret pertinacẽ nobilitatẽ eſſe: ſed ne uacuum qdem agrum
nuper ex hoſtibus captũ plebi diuidere: mox paucis ut cætera futurũ ꝑdæ. Eodem ãno aduerſus uolſcos

Ferẽtinũ capitur

populantes hernicoꝶ fines legiones ductæ a Furio cõſule: cũ hoſtem ibi non inueniſſent ferentinum: quo
magna multitudo uolſcorum ſe contulerat: cepere minus ꝑdæ: quã ſperauerant fuit: qđ uolſci: poſteaquã
ſpes tuendi exigua erat: ſublatis rebus: nocte oppidũ reliqrunt: poſtero die ꝓpe deſertum capitur: hernicis

Qu. Fa. C. Fini⁹ cõſul. P. Atracius C. nauti⁹ cõſul martius Aemyli⁹. P. Vale. con ſul

ipſe ager dono datus. Annũ modeſtia tribunorũ quietũ excepit tri. ple. Licinius. Q. . Fabio Ambuſto. C.
Furio petilio conſulibus. Is cũ principio ſtatim anni uelut penſum nois familiæq; ſeditiones agrariis legi-
bus promulgandis cieret: peſtilentia coorta mĩacior tamẽ: quã ꝑniciosior: cogitatiões hoĩum a foro certa-
minibuſq; publicis ad domũ curãq; corporũ nutriendorũ auertit: minuſq; eã dãnoſam fuiſſe: quã ſeditio
futura fuerit: credunt. Defuncta ciuitate plurimorũ morbis: ꝑpaucis funeribus: peſtilentẽ annũ inopiam
frugũ neglecto cultu agrorũ: ut plærũq; fit: accepit. P. Atratino. C. Nautio Rutilio cõſulibus. Iam fames
quã peſtilentia triſtior erat: ni dimiſſis circa oẽs populos legatis: q ethruſcũ mare: quiq; tyberim accolunt
ad frumentũ mercãdũ: annonæ foret ſubuentũ: ſupbe a ſamnitibus: q Capuã habebant Cumaſq;: legati ꝓ
hibitiq; cõmertio ſunt: cõtra ea benigne ab ſiculorũ tyrãnis adiuti: maxios cõmeatus ſummo Ethruriæ
ſtudio tyberis deuexit. ſolitudinẽ ĩ ciuitate ægra expti cõſules ſunt: cũ ĩ legationes nõ plus ſingulis ſenatori
bus inuentis coacti ſunt binos eqtes adiicere. Præterq̃ ab morbo annonaq;: nihil eo biẽnio ĩteſtini externi
ue incõmodi fuit: at ubi hæ ſollicitudines diſceſſere: oĩa qbus turbari ſolita erat ciuitas: domi diſcordia fo
ris bellũ exortum. Martio Aemylio. P. Valerio Potito conſulibus eq bellum parabant: uolſcis q̃q̃ nõ pu-
blico conſilio capeſſentibus arma uoluntariis mercede ſecutis militiã: ad quorũ famã hoſtium: iam. n. in
latinum hernicumq; deſcenderant agrum delectum habentẽ Valeriũ conſulem Martius Menenius tribu-
nus plebis legis agrariæ lator cum ĩpediret: auxilioq; tribuni nemo inuitus ſacramento diceret: repente nũ
ciatur arcem caruentanã ab hoſtibus occupatã eſſe. Ea ignominia accepta cum apud patres inuidiæ Mene
nio fuit: tum cæteris tribunis iam ante præparatis ĩterceſſoribus legis agrariæ: præbuit iuſtiorẽ cauſam re-
ſiſtendi collegæ. Itaq; cum res diu ducta per altercationẽ eſſet conſulibus deos hoĩeſq; teſtantibus quicqd
ab hoſtibus cladis ignominiæq;: aut iam acceptum eſſet: aut ĩmineret: culpã penes Meneniũ fore: qui dele
ctum ĩpediret. Menenio uociferante: ſi iniuſti domini poſſeſſione agri publici cederent: ſe moram delectui
non facere. Decreto interpoſito: nomẽ tribuni ſuſtulerunt certamẽ: pronunciaueruntq; ex collegii ſententia
P. Valerio conſuli de dãnum aliãq; coercitionẽ aduerſus ĩterceſſionẽ collegæ: delectus cauſa detrectantibus
militiam inhibenti auxilio futuros eẽ. Hoc decreto conſul armatus: cũ paucis appellantibus tribunũ col
lum torſiſſe: metu cæteri ſacramento dixere. Ductus exercitus ad caruentanã arcẽ: q̃q̃ inuiſus ĩfeſtuſq; con
ſuli erat: impigre primo ſtatim aduentu deiectis: q in præſidio erant: arcẽ recepit: ꝑdatores ex ꝑſidio ꝑ ne-
gligentiam dilapſi occaſionem aperuere ad inuadendum: ꝑdæ ex aſſiduis populationibus: quod oĩa ĩ lo-
cum tutum congeſta erant: fuit aliquantũ uenditũ ſub haſta: conſul ĩ ærarium redigere q̃ſtores iuſſit: tum
prædicans participẽ ꝑdæ fore exercitũ cũ militiam nõ abnuiſſet: auctæ ĩde plebis ac militum ĩ conſulẽ iræ
itaq; cũ ex ſenatuſcõſulto urbẽ ouãs ĩtroiret: alternis ĩ cõditi uerſus militari licentia iactati: qbus conſul in
crepitus: Menenii celebre nomẽ laudibus fuit: cum ad oẽm mentionem tribuni fauor circũſtantis populi:
plauſuq; & aſſenſu cum uocibus militũ certaret: pluſq; ea res quam prope ſolẽnis militum laſciuia in cõſu
lem curæ patribus iniecit: & tanq̃ haud dubius ĩter tribunos militum honos Menenii: ſi peteret conſulari
bus comitiis ẽ excluſus. Creati cõſules ſunt. Gn. Cornelius Coſſus: &. L. Furius Medulinus iterum. Non

G. Cor. L. Furi⁹ conſul

alias ægrius tulit plebs tribunicia ſibi comitia nõ cõmiſſa: eum dolorẽ quæſtoriis comitiis ſimul oſtẽdit:
& ultra eſt: tunc primum plebeiis q̃ſtoribus creatis: ita ut ĩ quattuor creandis uni patricio Claudio Fabio
Ambuſto relinqueretur locus tres plebeii Quĩtus Silius. P. Elius &. P. Pipius clariſſimarum familiarum
iuuenibus præferrentur. Auctores fuiſſe tam liberi populo ſuffragii Icilios accipio: ex familia ĩfeſtiſſima
patribus tres ĩ eum annum tribunos plebis creatos hi multarum magnarũq; rerũ molẽ auidiſſimo ad ea
populo oſtentantes: cum affirmaſſent nihil ſe moturos ſine q̃ſtoriis qdem comitiis: q̃ ſola promiſcua ple-
bi patribuſq; reliqſſet ſenatus: ſatis animi populo eſſet: ad id quod tãdiu uellent: & per leges liceret. pro in-
genti itaq; uictoria id fuit plebi: quæſturãq; non honoris ipſius finẽ æſtimabant: ſed patefactus ad cõſu-
latum ac triumphos locus nouis hoĩbus uidebat. Patres contra non pro cõmunicatis: ſed ꝓ amiſſis ho
noribus fremere: negare: ſi ea ita ſint: liberos tollendos eſſe: q pulſi maiorum loco: cernenteſq; alios ĩ poſſeſ
ſione dignitatis ſuæ: ſalii: flãmineſq; nuſq̃ alio: q̃ ad ſacrificandum pro populo ſine ĩperiis ac poteſtatibus
relinquantur: Irritatis utriuſq; partis aĩs cum & ſpiritus plebes ſumpſiſſet: & tres ad popularẽ cãm celeber-
rimi nois haberet duces patres oĩa quæſtoriis comitiis ubi utrũq; plebi liceret ſimilia fore cernẽtes: tende-
re ad conſulum comitia: quæ nondum promiſcua eſſent. Icilii contra tribunos militum creandos dicerẽt:
& tandem aliquando ĩpertiendos plebi honores: ſed nulla erat conſularis actio: quam impediendo id qđ
petebant exprimerent cum mira opportunitate uolſcos: & equos prædatum extra fines exiſſe ĩ agrum la
tinum hernicũq; affertur: ad quod bellum: ubi ex ſenatuſconſulto conſules delectũ habere occipiunt: ob-
ſtare tunc enixe tribuni ſibi plebiq; eam fortunam oblatã memorantes. Tres erãt & oẽs acerrimi uiri gene
roſiq; iã ut ĩter plebeios: duo ſinguli ſingulos ſibi cõſules aſſeruãdos aſſidua opa deſumũt: uni cõcionib⁹
data nũc detinẽda: nũc cõciẽda plebs: nec delectũ cõſules: nec comitia: q̃ petebãt tribuni: expediebãt. Indi-

nante ſe deide fortuna ad cauſam plebis: nuncii ueniunt arcẽ caruentanã: dilapſis ad prædam milibus: qui
ĩ pſidio erant: equos ĩterfectis paucis cuſtodibus arcis inuaſiſſe: alios recurrentes ĩ arcem: alios palantes in
agris cæſos. Ea aduerſa ciuitati res uires tribuniciæ actioni adiecit: neqcquã. n. tẽptati ut tum deniq; deſi/
ſterent ĩpediendo bello: poſteaq̃ nõ ceſſere nec publicæ tẽpeſtati: nec ſuæ inuidiæ: peruincũt: ut ſenatuſcon/
ſultum fiat de tribunis militũ creandis: certo tñ pacto ne cuius ratio haberetur: qui eo anno tribunus ple
bis eſſet: neue qs reficeret̃ ĩ annum tribunus plebis: haud dubiæ Icilios denotante ſenatu: quos mercedem
ſeditioſi tribunatus petere conſulatũ ĩſimulabant. Tum delectus haberi: bellumq; oĩum ordinũ conſenſu
apparari cœptum: conſules ambo ꝓfecti ad arcem caruentanã. An alter ad comitia habenda ſubſtiterit: in
certum diuerſi auctores faciunt: illa pro certo habenda: ĩ quibus nõ diſſentiunt: ab arce caruentana: cũ diu
neqcquã oppugnata eſſet receſſum. Verruginẽ ĩ uolſcis eodem exercitu receptam: populationeſq; & pdas Verrugo
ĩ Equis: & ĩ uolſco agro ĩgentes factas. Romæ: ſicut plebis uictoria fuit ĩ eo: ut quæ mallent: comitia habe
ret: ita euentu comitiorũ patres uicere: nam tribuni militũ cõſulari poteſtate contra ſpes oĩum tres patricii
creati ſunt. C. Iulius Tullus. Gn. Cornelius Coſſus. C. Seruilius Hala. Artem adhibitam ferunt a patriciis
cuius eos Icilii tum quoq; ĩſimulabant: quod turbã ĩdignorum candidatorum ĩtermiſcendo dignis: tedio
ſordidum ĩ quibuſdam ĩſignium populum a plebeis auertiſſent. Volſcos deinde & equos ſeu caruentana
ars retenta ĩ ſpem: ſeu Verrugine amiſſum præſidium ad iram cũ ĩpuliſſet: fama affertur ſũma ui ad bellũ
coortos: caput rerum antiates eſſe: eorũ legatos utriuſq; gentis populos circũiſſe: caſtiganteſq; ignauiã: qđ
abditi ĩtra muros populabundos ĩ agris uagari Romanos priore ãno & opprimi uerruginis præſidium
paſſi eẽnt: iam non exercitus modo armatos: ſed colonias ĩ ſuos fines mitti: nec ipſos modo romanos ſua
diuiſa habere: ſed Ferentinum ẽt de ſe captum hernicis donaſſe. Ad hæc cum inflãmarentur animi: ut ad
quoſdam uentum erat: numerus iuniorũ conſcribebatur: ita oĩum populoꝝ iuuẽtus Antium cõtracta: ibi
caſtris poſitis hoſtem operiebant̃. Quæ ubi tumultu maiore ẽt: quam res erat: nunciant̃ Romam: ſenatus
extemplo: quod ĩ rebus trepidis ultimũ conſilium erat: dictatorẽ dici iuſſit. Quã rem ægre paſſos Iulium
Corneliumq; ferunt: magnoq; certamĩe aĩorum rem actam: cũ primores patrum nequicq̃ couqueſti non
eſſe ĩ auctoritate ſenatus tribunos militũ: poſtremo ẽt tribunos plebis appellarent: & conſulis quoq; ab ea
ptãte uim ſup tali re inhibitam referrent. Tribuni plebis læti diſcordia patrũ cũ nihil eſſe ĩ his auxilii dice/
rent: q non ciuiũ: nõ deniq; hoĩum numero eſſent: tantũ ſe aĩaduerſuros ne qua ſupbia magiſtratuum irri/
ta ſenatuſconſulta eſſent: iterim pricii ſoluti legũ magiſtratuumq; uerecundia p ſe quoq; tribunitiã ptãtem
agerent: Hæc contentio minime idoneo tpe cũ tantũ belli ĩ manibus eſſet: occupauerat cogitatiões hoĩum
donec ubi diu alternis Iulius Corneliuſq; cum ad id bellum ipſi ſatis idonei duces eſſent: non eſſe æquum
mandatum ſibi a populo eripi honorem diſſeruere. Tum uero Hala Seruilius tribunus militum tacuiſſe
ſe tãdiu ait: non quia ĩcertus ſententiæ fuerit: quẽ. n. bonum ciuem ſe cernere ſua a publicis conſilia? ſed qa
maluerit collegas ſua ſponte cedere auctoritati ſenatus: quã tribunitiã poteſtatẽ aduerſus ſe ĩplorari peterẽ
tur: tum quoq;: ſi res ſineret: libenter ſe daturum iis tẽpus fuiſſe ad receptum nimis pertinacis ſentẽtiæ: ſed
cum belli neceſſitates non expectent humana conſilia: potiorem ſibi collegarum gratia rempublicã fore:
& ſi maneat ĩ ſnĩa ſenatus dictatorem nocte proxima dicturum: at ſiquis ĩtercedat ſenatuſconſulti auctori Victoriã
tate ſe fore contentum. Quo facto cum haud ĩmeritam laudem gratiamq; apud oẽs tuliſſet: dictatore. P. ro. ĩ uol
Cornelio dicto ipſe ab eo magiſter eqtum creatus eſt. Exemplo fuit collegis eum ĩtuentibus: quam gratia ſcos
atq; honos opportuniora ĩterdum non cupientibus eſſent. Bellum haud memorabile fuit: uno atque eo fa
cili prælio cæſi ad Antium hoſtes: uictor exercitus depopulatus uolſcum agrũ: caſtellum ad lacum fucinũ
ui expugnatum: atq; ĩ eo tria millia hoĩum capta: cæteris uolſcis ĩtra mœnia compulſis nec defendentibus
agros. Dictator bello ita geſto ut tantum nõ defuiſſe fortunæ uideretur: fœlicitate: quã gloria maior ĩ ur/
bem rediit: magiſtratuſq; ſe abdicauit: Tribuni militum mentione nulla comitiorum conſulariũ habita:
credo ob iram dictatoris creati: tribunorum militum comitia edixerunt: Tum uero grauior cura patri/
bus ĩceſſit: quippe cum prodi cauſam ab ſuis cernerent. Itaque ſicut priore anno per ĩdigniſſimos ex plebe
iis candidatos: oĩum etiam dignorum tedium fecerãt: ſic tum primoribus patrum ſplendore gratiaque ad
petendum præparatis omnia loca obtinuere: ne cui plebeio aditus eſſet: quattuor creati ſunt omnes iam
functi honore. L. Furius Medulinus. C. Valerius Potitus. Gn. Fabius Vibulanus. C. Seruilius Hala: hic Trib. mi
refectus continuato honore tum ob alias uirtutes: tum ob recentem fauorem unica moderatione partum li. quat
Eo anno quia tempus ĩduciarum cum ueienti populo exierat: per legatos fœcialeſque res repeti cœptæ: q tuor nu/
bus uenientibus ad finem legatio ueientium obuiam fuit: petiere ne priuſq̃ ipſi Senatum Romanũ adiſ/ mero
ſent. Veios iretur. Ab ſenatu ĩpetratum: quia diſcordia inteſtina laborarent ueientes: ne res ab iis repeteren
tur: tantum abfuit: ut ex incõmodo alieno ſua occaſio peteretur. Et ĩ uolſcis accepta clades amiſſo Verru/
gine præſidio: ubi tantum ĩ tpe fuit momenti: ut precantibus militibus opem qui ibi a uolſcis obſidebã/
tur ſuccurri: ſi maturatum eſſet: potuiſſet ad id uenerit exercitus ſubſidio miſſus: ut ab recenti cæde palan/
tes ad prædandum hoſtes opprimerentur. Tarditatis cauſa ĩ ſenatu magis fuit: quam ĩ tribunis: qui quia
ſumma ui reſiſtere nunciabantur: parum cogitauerunt nulla uirtute ſuperari humanarum uirium modũ
fortiſſimi milites non tamen nec uiui: nec poſt mortem inulti fuere. In ſequenti anno. P. &. Gn. Corneli/
us Coſſus cum Fabio Ambuſto. L. Valerio Potito tribunis militum conſulari poteſtate: ueiens bellum
motum ob ſuperbum reſponſum ueientis ſenatus: qui legatis repetentibus res ni faceſſerent prope urbe Tri. mil.
finibuſq;: daturos pœnas: quas Lar Tolumnius dediſſet: reſponderi iuſſit. Id patres ægre paſſi decreue/

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

runt:ut tribuni militũ de bello ĩdicendo ueientibus primo quoq; die ad populum ferrent: qđ ubi primo
promulgatũ ẽ: fremere iuuentus nondũ debellatum cũ uolſcis eſſe: modo duo ꝑſidia occidione occiſa cum
periculo retineri: nullum annum eſſe: quo nõ acie dimicet̃: & tanquã pœniteat laboris nouũ bellum cum
finitimo populo & potẽtiſſimo parari: qui oẽm Ethruriã ſit concitaturus. Hæc ſua ſponte agitata: inſup

Veiens bellum

tribuni plebis accendũt: maximũ bellum patribus cũ plebe eſſe dictitant: eam de ĩduſtria uexandã, militia
trucidandãq; hoſtibus obiici: eã ꝓcul urbe haberi atq; ablegari: ne domi ꝑ otium memor libertatis: colo-
niarum aut agri publici: aut ſuffragii libere ferendi conſilia agitaret: ꝓhenſanteſq; ueteranos: ſtipendia cu-
iuſq;: & uulnera: & cicatrices numerabãt: qđ iam eſſe ĩtegri ĩ corpore loci ad noua uulnera accipienda: qđ
ſupereſſe ſanguinis: q̃ dari pro republica poſſet rogitantes: Hæc cũ ĩ ſermonibus cõcionibuſq; ĩterdũ agitã-
tes auertiſſent plebẽ ab ſuſcipiendo bello: ꝓfertur tp̃s ferundæ legis: quam ſi ſubiecta inuidiæ eſſet antiqua
ri apparebat. Interim tribunis militũ ĩ uolſcum agrũ ducere exercitũ placuit. Gn. Cornelius unus Romæ
relictus. Tres tribuni poſteaq̃ nullo loco caſtra uolſcorũ eẽ: nec cõmiſſuros eẽ ꝓlio apparuit: tripartito ad
deuaſtandos fines diſceſſere: Valerius Antium petit. Cornelius Egritas: quacũq; ĩceſſere: late populati ſunt
tecta agroſq; ut Volſcos. Fabius: qđ maxime petebat̃: ad Anxur oppugnandũ ſine ulla populatione acceſ
ſit. Anxur fuit: quæ nunc Tarracinæ ſunt: urbs prona ĩ paludes: ab ea parte Fabius oppugnationẽ oſten-
dit. Circũmiſſæ quattuor cohortes cũ Claudio Seruilio Hala cũ ĩminentem urbi collẽ cepiſſent: ex loco al
tiore: q̃a nullum erat ꝓſidiũ: ĩgenti clamore ac tumultu mœnia inuaſere: ad quẽ tumultũ obſtupefacti: qui
aduerſus Fabiũ urbẽ ĩfamiam tuebantur: locũ dedere ſcalas admouendi: plenaq; hoſtiũ cuncta erant: & ĩ

Anxur olim q̃ nunc tarracinæ

muris diu cædes pariter fugientiũ ac reſiſtentiũ armatoꝝ atq; inermiũ fuit: cogebant̃ itaq; uicti quia ce-
dentibus ſpei nihil erat: pugnã inire. Cũ ꝓnunciatũ repẽte neq̃s ꝓter armatos uiolaret̃: reliquã oẽm mul-
titudinẽ uoluntariam exuit armis: quoꝝ ad duo millia & q̃ngenti uiui capiunt̃: a cætera præda Fabius
militẽ abſtinuit: donec collegæ ueuirent: ab illis quoq; exercitibus captũ Anxur dictitans eẽ: qui cæteros
uolſcos a ꝓſidio eius loci auertiſſent. Qui ubi uenerũt: oppidũ uetere fortuna opulentũ tres exercitus diri-
puere: eaq; primũ benignitas ĩperatoꝝ plebẽ patribus cõciliauit. Additũ deinde oĩum maxĩe tempeſtiuo
pricipum ĩ multitudinem munere: ut ante mentionẽ ullam plebis tribunorũue decerneret ſenatus: ut ſti-
pendium miles de publico acciperet: cũ ante id tp̃s de ſuo quiſq; functus eo munere eſſet. Nihil acceptũ
unquã a plebe tanto gaudio tradit̃: cõcurſum itaq; ad curiã eẽ: præhenſataſq; exeuntiũ manus: & patres
uere appellatos: effectum eſſe fatentibus: ut nemo ꝓ tã munifica patria: donec quicquã uirium ſupereſſet:

Capit̃ anxur Quo primũ tẽpore datũ ex publico ſtipẽdium

Stipendium

corpori aut ſanguini ſuo parceret: cũ cõmoditas iuuaret rem familiarẽ: ſaltẽ acquieſcere eo tp̃e: quo cor-
pus addictum atq; operatũ reipublicæ eſſet: tum quod ultro ſibi oblatum eſſet: nõ a tribunis plebis unq̃
agitatũ: non ſuis ſermonibus efflagitatum: id efficiebat multiplex gaudiũ cumulatioremq; gratiam. Tri
buni plebis cõmunis ordinum lætitiæ concordiæq; ſoli expertes: negare tam id lætum patribus uniuer-
ſis: nec proſperũ fore quã ipſi crederẽt: cõſilium ſpecie prima melius fuiſſe: quã uſu aperiturũ: unde enim
eam pecuniam cõfici poſſe: niſi tributo populo ĩdicto: ex alieno igitur aliis largitos: neq; id ẽt: ſi cæteri fe-
rant: paſſuros eos: q̃bus iam emerita ſtipendia eſſent: meliore cõditiõe alios militare: quã ipſi militaſſent:
& eoſdem ĩ ſua ſtipendia ĩpenſas feciſſe & ĩ aliorum facere. His uocibus mouerunt partẽ plebis: poſtremo
ĩdicto iam tributo: edixerunt etiã tribuni auxilio ſe futuros: ſiquis ĩ militare ſtipendium tributũ non con
tuliſſet: patres bene cœptam rem ꝑſeueranter tueri: cõferre ipſi primi: & quia nondum argentũ ſignatum
erat: æs graue paluſtris q̃dam ad ærarium cõuehentes: ſpecioſam etiã collationẽ faciebant. Cum ſenatus ſũ
ma fide ex cenſu cõtuliſſet: primiores plebis nobiliũ amici ex compoſito cõferre ĩcipiunt: quos cũ & a pa
tribus collaudari: & a militari ætate tanq̃ bonos ciues cõſpici uulgus hoĩum uidit: repente ſpreto tribuni-
tio auxilio certamen cõferẽdi ẽ ortum: & lege perlata de ĩdicendo ueientibus bello: exercitũ magna ex p̃te

Aes graue in uſu

uoluntarium noui tribuni militũ conſulari p̃tãte Veios duxere. Fuere autẽ tribuni. T. Quintius Capito-
linus. Q. Quintius Cincinatus Claudius Iulius Tullus iterum. A. Mallius. L. Furius Medulinus tert.
M. Aemylius Mamercus. Ab his primũ circũſeſſi Veii ſunt: ſub cuius initium obſidionis: cũ ethruſcorũ
cõſilium ad fanũ Volturnæ frequenter habitum eſſet: parum cõſtitit: bello ne publico gentis uniuerſæ tuẽ
di ueiẽtes eſſent. Ea oppugnatio ſegnior ĩ ſequẽti anno fuit: parte tribunorum exercituſq; ad uolſcum auo

Trib. mili. ſex numero

cata bellum. Tribunos militũ cõſulari p̃tãte is ãnus habuit Claudiũ Valerium Potitum tert. M. Sergium
Fidenatẽ. P. Cornelium Maluginenſem. Gn. Cornelium Coſſum: Claudium Fabium Ambuſtum. Sp.
Nautium Rutilium iterũ: Cum uolſcis inter ferẽtinum atq; Ecetrã ſignis collatis dimicatũ. Romanis ſe-
cunda fortuna pugnæ fuit. Artena ĩde uolſcorum oppidum ab tribunis obſideri cœpta: ĩde inter eruptio
nẽ tẽptatam: cõpulſo ĩ urbem hoſte: occaſio data ẽ Romanis irrumpẽdi: ꝓterquã arcem: cætera capta: in ar
cem munitã natura globos armatorum cõceſſit: ĩfra arcem cæſi captiq; multi mortales. Arx deĩde obſide-
batur: nec aut ui capi poterat: q̃a pro ſpacio loci ſatis ꝓſidii hẽbat: aut ſpẽ dabat deditionis omni publico
frumento prius quã urbs caperet̃: ĩ arcem cõuecto: tedioq; receſſum ĩde foret: niſi ſeruus arcem Romanis
prodidiſſet: ab eo milites ꝑ locum arduum accepti cepere: a quibus cum cuſtodes trucidarẽtur: cætera mul
titudo repentino clamore oppreſſa ĩ deditionem uenit. Diruta & arce & urbe Artena: reductæ legiones ex
Volſcis: omniſq; uis romana Veios conuerſa eſt: Proditori ꝓter libertatem duarum familiarum bona in
præmium data: Seruius Romanus uocitatus. Sunt qui Artenam ueientium non uolſcorum fuiſſe cre-
dant: ꝓbet errorem quod eiuſdem nominis urbs ĩter Cære: atq; Veios fuit: ſed eam reges Romani deleue-
re: cæterum quæ non ueientium fuerat: altera hæc nomine eodem ĩ uolſco agro fuit: cuius excidiũ ẽ dictũ.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

TITI LIVII PATAVINI HISTORICI AB VRBE CONDITA LIBER Q. VINTVS.

PACE ALIBI Parta: Romani Veiiqꝫ ĩ armis erant tanta ira odioqꝫ: ut uictis finem adeſſe appareret: Comitia utriuſqꝫ populi longe diuerſa ratione facta ſunt. Romani auxere tribunorum militũ cõſulari poteſtate numerũ: octo quod nunquã antea creati: Martius Aemylius Mamercus iterũ. L. Valerius potitus tert. Ap. Claudius Craſſus Marcus Quĩtilius Varus. M. Iulius Rullus. M. Poſthumius. M. Furius Camillus. M. Poſthumius Albinus: ueientes cõtra tedio annuæ ambitionis: quæ interdum diſcordiarum cauſa erat: regem creauere. Offendit ea res populorum Ethruriæ aĩos non maiore odio regni. quã ipſius regis: grauis iã is antea gẽti fuerat opibꝰ ſupbiaqꝫ: qa ſolẽnia ludoꝝ: quos ĩtermitti nefas ẽ: uiolẽter diremiſſet: cũ ob irã repulſæ qđ ſuffragio. xii. populorũ alius ſacerdos ei ꝑlatus eſſet artifices: quorũ magna pars ipſius ſerui erant: ex medio ludicro repente abduxit: gens itaque ante oẽs alias eo magis dedita religionibus: quod excelleret arte colendi eas: auxilium ueientibus negandũ: donec ſub rege eſſent: decreuit cuius decreti ſuppreſſa fama eſt Veiis pp metum regis: quia a quo tale quid dictum referretur: pro ſeditiõis eum pꝛĩcipem non noui ſermonis auctorẽ habebat. Romanis & ſi qetæ res ex Ethruria nunciabantur: tamen qa oĩbus conciliis ea rem agitari afferebatur: ita muniebant: ut ancipitia munimenta eſſent: alia in urbem & contra oppidanoꝝ eruptiones uerſa: aliis frons ĩ Ethruriam ſpectans auxiliis: ſiqua forte ĩde uenirent: obſtruebatur. Cũ ſpes maior ĩperatoribus romanis ĩ obſidione: quã ĩ oppugnatione eſſet: hybernacula ẽt res noua militi romano ædificari cœpta: conſiliũqꝫ erat hyemando continuare bellum. Quod poſteaq̃ tribunis plebis iãdiu nullã nouãdi res cãm inuenientibus ẽ allatũ: ĩ cõcionem ꝓſiliunt: ſollicitãt plebis aĩos: hoc illud eſſe dictitantes qđ æra militibus ſint conſtituta: nec ſe fefelliſſe id donum inimicorum ueneno illitum fore: ueniſſe libertatẽ plebis remotã ĩ perpetuũ & ablegatam ab urbe & ab republica iuuẽtutem: iam ne hyemi qdem aut tempori anni cedere: ac domos & res inuiſere ſuas. Quã putarent cõtinuatæ militiæ cãm eſſe? nullam ꝓfecto aliam inuenturos: quã neqd per frequentiã iuuenũ eorũ: in qbus uires oẽs plebis eſſent: agi de cõmodis eoꝝ poſſet: uexari ꝑterea & ſubigi multo acrius: quã ueientes: qppe illos hyemẽ ſub tectis ſuis agere: egregiis muris ſituqꝫ naturali urbẽ tutantes: militẽ Romanũ in opere ac labore pruiniſqꝫ obrutum ſub pellibus durare: ne hyemis qdem ſpacio: quæ oĩum bellorum terra marique ſit quies arma deponentẽ. Hoc neqꝫ reges: neqꝫ ante tribunitiã poteſtatem creatã ſupbos illos conſules: neqꝫ triſte dictatoris ĩperium neqꝫ ĩportunos decẽuiros iniunxiſſe ſeruitutis ut perẽnem militiam facerent: qđ tribuni militum ĩ plebe romana regnum exercerẽt: qd nam illi conſules dictatoreſue facturi eſſent: qui pro conſularem imaginem tã ſæuam ac trucem fecerit? Sed id accidere haud ĩmerito: non fuiſſe ne ĩ octo quidẽ tribunis militum locum ulli plebeio. Ante trina loca cũ contentione ſũma patricios explere ſolitos: nũc iã octo iuges ad ĩperia obtinenda ire: & ne ĩ turba qdem hærere plebeium quẽquam: qui ſi nihil aliud admoneat: collegas liberos & ciues eorũ nõ ſeruos militare: quos hyeme ſaltem ĩ domos ac tecta reduci oporteat & aliquo tpe anni parentes liberoſqꝫ ac coniuges inuiſere: & uſurpare libertatẽ: & creare magiſtratus. Hæc taliaqꝫ uociferantes aduerſarium haud ĩparem nacti ſunt. Ap. Claudium relictũ a collegis ad tribunitias ſeditiones cõprimendas: uirum ĩbutum ab iuuenta iam certaminibus plebeiis: quem auctorem aliquot annis ante fuiſſe memoratum ẽ per collegarũ interceſſionẽ tribunitiæ poteſtatis diſſoluendæ. Is tum iam non prõptus ĩgenio tantũ: ſed etiam uſu exercitatus talem orationem habuit. Si unquã dubitatum ẽ qrites utrum tribuni plebis ueſtra: an ſua cauſa ſeditionũ ſemp auctores fuerint: id hoc anno deſiſſe dubitari certum habeo: & cum lætor tandem longi erroris uobis finẽ factum eſſe: tum qđ ſecundis potiſſimũ ueſtris rebus hic error eſt ſublatus: & uobis: & pp uos reipu. gratulor. An eſt quiſquã: q dubitet nullis iniuriis ueſtris: ſi quæ forte aliqñ fuerunt unq̃: æque quã munere patrũ ĩ plebem cum æra militantibus conſtituta ſunt: tribunos plebis offenſos & concitatos eſſe? quod illos aliud aut tum timuiſſe creditis: aut hodie turbare uelle niſi concordiam ordinũ? quã diſſoluendæ maxime tribuniciæ ptãtis rentur eſſe. Sic Hercule tanquã artifices ĩprobi opus q̃runt: qui & ſemper ægri aliquid eſſe ĩ repu. uolunt: ut ſit ad cuius curationem a uobis adhibeantur. Vtrum. n. defenditis an ĩpugnatis plebem? utrum militantiũ aduerſarii eſtis: an cauſam agitis? niſi forte hoc dicitis quicquid patres faciunt: diſplicet: ſiue illud pro plebe: ſeu contra plebem eſt: Et quẽadmodum cum ſeruis ſuis uetant domini quicquam rei cum alienis hominibus eẽ: pariterque in iis beneficio ac maleficio abſtineri æquum cenſent: ſi uos interdicitis patribus cõmertio plebis: ne nos comitate ac magnificentia noſtra prouocemus plebem: nec nobis nec plebs dicto audiens: atque obediens ſit. Quanto tandem: ſi quicquam in uobis non dicimus ciuilis: ſed humani eſſet: fauere uos magis: & quantum in uobis eſſet: indulgere potius comitati patrum: atque obſequio plebis oportuit? Quod ſi perpetua concordia ſit: quis non ſpondere auſit maximum hoc imperium inter finitimos breui futurum? Atqui ego quantum hoc conſilium collegarum meorum: quo abducere infeſta re a Veiis exercitum noluerunt: non utile ſolum: ſed etiam neceſſarium fuerit: poſtea ediſſeram: nunc de ipſa conditione dicere militantium libet: quam orationem non apud uos ſolum: ſed etiam in caſtris: ſi habeatur: ipſo exercitu diſceptante: æquam arbitror uideri poſſe: in qua ſi mihi ipſi nihil: quod dicerem: in mentem uenire poſſent: aduerſariorum certe orationibus quæ contentus eſſem: Non negabant nuper æra danda militibus quia nunquam data eſſent: quonam modo igitur nunc indignari poſſunt qui-

Trib. mili. octo numero

Vbi primũ hybernacula a milite fcã

Sub pellibus milites hyemabant

Ap. Claudii oratio

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

Labor & uoluptas

bus aliqđ noui adiectum cõmodi ſit:eis laboris etiã nouum proportione iniungi? nuſquam nec opa ſine emolumento:nec emolumentũ ferme ſine ĩpenſa opera eſt:labor uoluptaſq; diſſimillima natura ſocietate quadam ĩter ſe naturali ſunt ĩnexa. Moleſte ante ferebat miles ſe ſuo ſumptu operam rep. pbere gaudebat idem partem anni ſe agrum ſuum colere:quærereque unde domi militiæq; ſe ac ſuos tueri poſſet: gaudet nunc fructui ſibi remp. eſſe & lætus ſtipendium accipit:æquo igitur aĩo patiatur ſe ab domo: ab re familiari:cui grauis ĩpenſa non eſt paulo diutius abeſſe:an ſi ad calculos eum reſp. uocet nõ merito dicat: annua æra habes:annuam operam æde? an tu æquum cẽſes militia ſemeſtri ſolidum te ſtipendium annuum accipere. Inuitus ĩ hac parte orationis qrites moror:ſic.n.agere debẽt:q mercænario milite utunt:nos tãq cum ciuibus agere uolumus:agiq; tãq cum patria nobiſcum æquum cẽſemus. Aut nõ ſuſcipi bellũ oportuit:aut geri pro dignitate Po.Ro.& pfici quãplurimũ oportet:pficiet autẽ:ſi urgemus obſeſſos: ſi nõ añ abſceſſimus:quã ſpei noſtræ finem captis Veiis ĩpoſuerimus. Si Hercule nulla alia cã ipſa ĩdignitas pſeuerantium ĩponere debuit. Decẽ quondam annos urbs oppugnata ẽ ob unã mulierẽ ab uniuerſa Græcia quã procul ab domo:quot terras:quot maria diſtans:nos ĩtra uigeſimum lapidẽ ĩ conſpectu prope urbis noſtræ annuã oppugnationẽ pferre piget:ſcilicet qa leuis belli cã eſt:nec ſatis qcquã iuſti doloris eſt: quod nos ad pſeuerandũ ſtimulet:ſepties rebellarũt:& ĩ pace nunquã fidi fuerunt:agros noſtros milies depopulati ſunt:fidenates deficere a nobis coegerũt:colonos noſtros ibi iterfecerũt: auctores fuere cõtra ius cædis ĩpiæ legatoꝝ noſtrorũ:ac Ethruriã oẽm aduerſus nos cõcitare uoluerunt:hodieq; id moliunt. res repetentes legatos noſtros haud procul abfuit:qn uiolarent:cũ his molliter & p dilationes bellum geri oportet? Si nos tam iuſtum odiũ nihil mouet:ne illa qdem oro uos mouent? operibus ĩgentibus ſepta urbs ẽ:qui bos ĩtra muros coercet? hoſtis agrum nõ coluit:& culta euaſtata ſunt bello. Si reducimus exercitũ: quis eſt:qui dubitet illos non cupiditate ſolum ulciſcendi:ſed etiã neceſſitate ĩpoſita ex alieno prædandi cũ ſua amiſerint: agrum noſtrũ inuaſuros? nõ differimus igitur bellũ iſto conſilio ſed ĩtra fines noſtros accipius. Quid illud qđ proprie ad milites ptinet:qbus boni tribuni plebis cũ ſtipendium extorquere uoluerunt: nunc conſultum repente uolunt:quale eſt? uallum foſſamq; ĩgentis utranq; rem operis p tantũ ſpaciũ duxerunt:caſtella primo pauca:poſtea exercitu aucto creberrima fecerunt:munitiones nõ ĩ urbem modo:ſed in Ethruriam etiã expectantes:ſiqua ĩde auxilia ueniant:oppoſuere:qd turres:qd uineas teſtudineſq;:& talium oppugnandarũ urbium apparatum loquar? cũ tantum laboris exhauſtum ſit: & ad finem iam operis tandem peruentum:relinquenda ne hæc cenſetis:ut ad æſtatem rurſus nouus de ĩtegro his inſtituendis exudetur labor? quanto eſt minus operi tueri facta & ĩſtare atq; perſeuerare defungiq; cura. Breuis enim profecto res eſt:ſi uno tenore peragitur:nec ipſi per intermiſſiones has ĩteruallaq; lentiorem ſpem noſtrã facimus: loquor de opere:& de temporis iactura. Quid periculi qđ differendo bello adimus nunc obliuiſci nos hæc tam crebra Ethruriæ conſilia de mittendis Veios auxiliis patiuntur? ut nunc res habent: irati ſunt oderunt:negant miſſuros:quantum ĩ illis eſt capere Veios licet:quis eſt:qui ſpondeat eundem ſi differtur bellum:aĩum poſtea fore? cum ſi laxamentũ dederis:maior frequẽtiorq; legatio itura ſit: cum id quod nunc offendit:Ethruſcos rex creatus Veiis ſpacio mutari ĩterpoſito poſſit:uel conſenſu ciuitatis ut eo recõcilient Ethruriæ aĩos:uel ipſius uoluntate regis:q obſtare regnum ſuum ſaluti ciuium nolit? Videte quot res:quã inutiles ſequantur illam uiã conſilii:iactura operũ tanto labore factoꝝ:uaſtatio ĩminens finium noſtrorum:ethruſcũ bellum pro Veiente concitatũ. Hæc ſunt tribuni conſilia ueſtra non Hercule diſſimilia:ac ſiquis ægro:qui curari ſe fortiter paſſus:extemplo conualeſcere poſſit:cybi gratia præſentis aut potionis longinquum forſitã & inſanabilem morbũ efficiat. Si mediusfidius ad hoc bellum nihil pertineret ad diſciplinam certe militiæ plurimũ ĩtererat:inſueſcere militem noſtrum nõ ſolum parua uictoria frui: ſed ſi res etiam lentior ſit:pati tedium:& quãuis ſeræ ſpei exitum expectare: & ſi non ſit æſtate perfectum bellum hyemem opperiri:nec ſicut æſtiuas aues ſtatim autumno tecta ac receſſum circũſpicere. Obſecro uos uenandi ſtudium ac uoluptas hoĩes per niues ac pruinas ĩ montes ſiluaſq; rapit: belli neceſſitatibus eam patientiam non adhibemus:quam uel luſus ac uoluptas elicere ſolet adeo ne effœminata corpora militum noſtrorum eſſe putamus:adeo molles aĩos:ut hyemem unam durare ĩ caſtris:abeſſe ab domo nõ poſſint? ut tanquam nauale bellum tẽpeſtatibus captandis:& obſeruando tẽpore anni gerant? non æſtus non frigora pati poſſint? erubeſcant profecto:ſi quis eis hoc obiiciat:cõtendantque & animis:& corporibus ſuis uirilem patientiam ineſſe:& ſe iuxta hyeme atque æſtate bella gerere poſſe:nec ſe patrociniũ mollitiæ inertiæq; mandaſſe tribunis: & meminiſſe hanc ipſam poteſtatem non ĩ umbra: nec in tectis maiores ſuos creaſſe. Hæc uirtute militum ueſtrorum: hæc Romano nomine ſunt digna: non Veios tantum: nec hoc bellum intueri quod inſtat:ſed famam: & ad alia bella: & ad cæteros in poſterum quærere. An mediocre diſcrimen opinionis ſecuturum ex hac reputatis? utrum tandem finitum Popu. Roma. eſſe putent: cuius ſi qua urbs primum illud breuiſſimi temporis ſuſtinuerit impetum: nihil deinde timeat: an his ſit terror nominis noſtri? ut exercitum non tedium longinquæ oppugnationis: non uis hyemis ab urbe circunſeſſa ſemel amouere poſſit: nec finem ullum alium belli:quam uictoriam nouerit nec impetu potius bella: quam perſeuerantia gerat:quæ in omni quidem genere militiæ maxime tamen ĩ obſidendis urbibus neceſſaria ẽ:quarum plæraſq; munitionibus ac naturali ſitu fame ſitiq; tempus ipſum uincit atq; expugnat:ſicut Veios expugnabit:niſi auxilio hoſtibus tribuni plebis fuerint: & Romæ inuenerint præſidia ueientes:quæ nequicquam in Ethruria quærunt. An ẽ quicquã:qđ ueientibus optatũ æque cõtingere poſſit:q̃ ut ſeditionibus primum urbs romana:deinde uelut ex cogitatione caſtra impleantur? At

Attur ſimilitudinem

He cule apud hoſtes tanta modeſtia ē:ut non obſidionis tedio:nō deniq; regni quicquā apud eos noua/
tum ſit:nō negata auxilia ab Ethruſcis irritauerit aīos:moriret̄.n.extemplo:quicūq; erit ſeditionis auctor
nec cuiquā dicere ea liceb it:quæ apud uos īpune dicunt̄:fuſtuariū meret̄:q ſigna relinquit: aut præſidio Fuſtuari
decedit:auctores ſigna reliquendi & deſerendi caſtra nō uni aut alteri militi: ſed uniuerſis exercitibus palā um
ī concione audiunt̄:adeo quicquid tribunus plebis loquit̄:& ſi prodendæ patriæ diſſoluendæq; reip. eſt
aſſueſcitis audire:& dulcedīe poteſtatis eius capti q̄libet ſub ea ſcelera latere ſinitis. Reliquū eſt: ut quæ hic
uociferant̄:eadem ī caſtra & apud milites agant:& exercitus corrūpant: ducibuſq; parere non patiantur:
qm̄ ea demum Romæ libertas eſt:nō ſenatū:nō magiſtratus:nō leges:nō mores maiorū: non īſtituta pa/
trum:nō diſciplinā ueteri militiæ. Par iam ēt ī concionibus erat Appius tribunus plebis:cum ſubito: un/
de minime quis crederet:accepta calamitas apud Veios & ſuperiorē Appium ī cauſa:& concordiam ordi
num maiorē:ardoremq; ad obſidendos pertinacius Veios fecit: Nam cum ager promotus ad urbem: ui/
neæq; tm̄ non iam iniunctæ mœnibus eſſent:dum opera īterdiu fiunt ītentius:quam nocte cuſtodiuntur:
patefacta repēte porta:īgens multitudo facibus maxime armata ignes coniecit: horæq; momento aggerē
ac uineas tam longi tēporis opus īcendium hauſit: multiq; ibi mortales nequicquā opem ferentes ferro
igniq; aſſumpti ſunt. Quod ubi Romæ eſt nunciatum:mœſticiam oībus. ſenatui curam metumq; inie/
cit:ne tum uero ſuſtineri:nec ī urbe ſeditio nec ī caſtris poſſet:& tribuni plebis uelut ab ſe uictæ reip. īſulta
rent:cum repente q̄bus cenſus equeſter erat:equi publice nō erant aſſignati:conſilio prius īter ſeſe habito ſe
natum adeunt:factaq; dicendi poteſtate equis ſe ſuis ſtipendia facturos ꝓmittunt. Quibus cum ampliſſi
mis uerbis gratiæ ab ſenatu actæ eſſent:famaq; ea forum atq; urbē perſuaſiſſet:ſubito ad curiā concurſus
fit plebis:pedeſtris ordinis ſe aiunt nunc eſſe:operāq; reipublicæ extra ordinē polliceri:ſeu Veios:ſeu quo
alio ducere uelint:ſi Veios ducti ſint:negant ſe īde prius quā capta urbe hoſtium redituros. Tum uero iam Ro. cla
ſuperfundenti ſe lætitiæ uix temperatū eſt:non.n. ſicut equites dato magiſtratibus negocio laudari iuſſi: des ad ue
neq; aut ī curiam uocati:q̄bus reſponſum daret̄:aut limine curiæ continebat̄ ſenatus: ſed pro ſe quiſq; ex ios acce
ſuperiore loco ad multitudinem ī comitio ſtantem:uoce manibuſq; ſignificare publicam læticiā: beatam pta
urbem Romanā:& inuictam:& æternā illa cōcordia dicere:laudare eq̄tes:laudare plebē:diem ipſum lau/
dibus ferre:uictam eſſe fateri comitatē:benignitatēq; ſenatus. Certatim patribus:plebiq; manare gaudio
lachrymæ donec reuocatis ī curiam patribus ſenatuſconſultū factum eſt:ut tribuni militares:cōciōe aduo/
cata:peditibus eq̄tibuſq; gratias agerēt:memorē pietatis eoꝝ erga patriam dicerēt ſenatū fore: placere autē Attur eq/
oībus his uoluntariā extra ordinē profeſſis militiā æra ꝓcedere:& eq̄ti certus numerus æris eſt aſſignatus tū & pedi
tum primum eq̄s merere eq̄tes cœperunt. Voluntarius dictus exercitus Veios non amiſſa modo reſtituit tū in rem
opera:ſed noua etiam īſtituit:ab urbe cōmeatus ītentiore: quā antea ſubuehi cura: neq̄d tam benemerito pri. ſtudi
exercitui ad uſum deeſſet. Inſequens ānus tribunos militū cōſulari poteſtate habuit Claudium Seruilium um
Halam tert. Q. Seruilium. P. Virginium. Q. Sulpicium. A. Manilium iterum. M. Sergiū iterum. His
tribunis dum cura oīum inuciens bellū īntenta eſt:neglectum Anxuri ꝑſidium uacationibus militū & uol/
ſcos mercatores uulgo receptando ꝓditis repente portarū cuſtodibus oppreſſum ē: minus militum periit
q̄a ꝑter ægros lixarum ī modum per agros uicinaſq; urbes negociabant̄. Nec ueiis melius geſta res:quod
tum caput omnium curarum publicarum erat:nam & duces Romani plus īter ſe irarum: quā aduerſus
hoſtes animi habuerūt:& auctum ē bellum aduentu repentino capenatiū & faliſcorum. Hi duo Ethruriæ Quando
populi q̄a proximi regione erat:deuictis Veiis:bello q̄noq; Romano ſe proximos fore credentes faliſci ꝓ eqtes pri/
pria etiā cauſa īfeſti:quod fidenati bello ſe iam antea miſcuerāt:per legatos ultro citroq; miſſos iureiurādo mū equo
īter ſe obligati cū exercitibus nec opinato ad ueios acceſſere:forte ea regione: qua Sergius tribunus militū merere
ꝑerat caſtra adorti ſunt:īgentēq; terrorem ītulere:q̄a Ethruriam oēm excitam ſedibus magna mole adeſſe cœperint
romani crediderant:eadem opinio ueientes ī urbe cōcitauit. Ita ancipiti prælio caſtra Romana oppugna/ Lixæ
bantur:concurſantes cū huc atq; illuc ſigna tranſferrent:nec ueientē ſatis cohibere intra munitiones:nec ſuis
munimentis arcere iam uim:ac tueri ſe ab exteriore poterant hoſte:una ſpes erat:ſi ex maioribus caſtris ſub
ueniretur:ut diuerſæ legiones aliæ aduerſus capenatem ac faliſcū: aliæ contra eruptionem oppidanorum
pugnarent. Sed caſtris præerat uirginius priuatim Sergio īuiſus īfeſtuſq;:is cum plæraq; caſtella oppugna/
ta ſuperatas munitiones utrinq; inuehi hoſtē nunciaret̄:ī armis milites tenuit:ſi opus foret auxilio colle/
gam dictitans ad ſe miſſurū:huius arrogantiā pertinacia alterius æquabat:q nequaquā opem ab inimico
uideretur petiſſe:uīci ab hoſte:quā uincere per ciuē maluit. Dum ī medio cæſi milites: poſtremo deſertis
munitionibus ꝑpauci ī maiora caſtra:pars maxima atq; ipſe Sergius Romā pertenderunt: ubi cum om
nem culpam ī collegam īclinaret:acciri uirginium ex caſtris:īterea ꝑeſſe legatos placuit. Acta deinde ī ſena/
tu res eſt:certatumq; īter collegas maledictis:pauci reip. huic atq; illi:ut quoſq; ſtudium priuatim aut gra Ro. cla/
tia occupauerunt:adſunt. Primores patrum ſiue culpa:ſiue īfelicitate tam ignominioſa clades accepta eſſet des ad ue
cenſuere non expectandū:iuſtum tempus comitiorū:ſed extemplo nouos tribunos militum creandos eſſe ios
qui a calendis Octobribus magiſtratum occiperent. In quam ſententiam cum pedibus iretur: cæteri tribu
ni militum nihil contradicere: at enimuero Sergius Virginiuſque propter quos pœnitere magiſtratu/
um eius anni ſenatum apparebat: primo deprecari ignominiam: deinde intercedere ſenatuſconſulto: ne
gare ſe ante idus Decembres ſolemnē ineundis magiſtratibus diem honore habituros eſſe. Inter hæc
tribuni plebis cum in concordia hominum ſecundiſque rebus ciuitatis inuiti ſilentium tenuiſſent: atque
feroces in repente minari tribunis militum: niſi in auctoritatem ſenatus eſſent: ſe in uincula eos duci iuſ/

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſuros eſſe. Tum Claudius Seruilius Hala tribunus militũ: qđ ad uos attinet: tribuni plebis minaſq; uſas
næ ego libenter experirer: qñ nos plus ĩ his iuris: quá ĩ uobis animi eſſet: ſed nefas eſt tendere aduerſus au
ctoritatem ſenatus: proĩde & uos deſinite iter noſtra certamĩa locũ iniuriæ quærere: & collegæ aut facient:
quod cenſet ſenatus: aut ſi ꝑtinacius tendẽt: dictatorẽ extẽplo dicá: qui eos abire magiſtratu rogat. Cum
oĩum aſſenſu cõprobata oratio eſſet: gauderentq; patres ſine tribunitiæ poteſtatis terriculis: inuentá eẽ aliá
uim maiorem ad coercendos magiſtratus: uicti cõſenſu oĩum comitia tribunoꝝ militum habuere: qui
Occipe- calendis Octobribus magiſtratum occiperẽt: ſeq; eá ante diẽ magiſtratu abdicauere. L. Valerio Potito q̃r.
rẽt Tri. M. Furio Camillo iterũ. M. Aemylio Mamerco tert. M. Cornelio Coſſo iterum. Claudio Fabio Ambu
mili. ſto. L. Iulio Tullo tribunis militũ cõſulari ꝑtãte multa domi militiæq; geſta: Ná & bellum multiplex fu-
it eodem tpe ad Veios: & ad Capená: & ad Falerios: & ĩ Volſcis: ut Anxur ab hoſtibus recuperaret: & ro
mæ ſimul de delectu: ſimul de tributo cõferendo laboratũ ẽ: & de tribunis plebis cooptandis cõtẽtio fuit:
& haud paruũ motũ duo iudicia eorũ: q paulo ante cõſulari ꝑtãte fuerát: exciuere. Oĩum primũ tribunis
militũ fuit delectũ haberi: nec iuniores modo cõſcripti: ſed ſeniores ẽt coacti noĩa dare: ut urbis cuſtodiam
agerent. Quanto aũt augebat militũ numerus: tanto maiore pecunia ĩ ſtipendiũ opus erat: eaq; tributo cõ
ferebat: inuitis cõferentibus: q domi remanebát: qa tuẽtibus urbẽ opera quoq; militari laborandum ſer-
uiendũq; reipu. erat. Hæc ꝑ ſe grauia: ĩdigniora q; ut uiderent: tribuni plebis ſeditioſis cõcionibus faciebát
ideo æra militibus cõſtituta eẽ arguẽdo: ut plebis partẽ militia: partẽ tributo cõficerẽt. Vnum bellum an-
num iá tertiũ trahi: & cõſulto male geri ut diutius gerát: ĩ quatuor deinde bella uno delectu exercitus ſcri-
ptos: & pueros quoq; ac ſenes extractos. Iá nõ æſtatis: nec hyemis diſcrimẽ eẽ: ne ulla quies unquá miſe-
ræ plebi ſit: quæ ẽt uectigalis ad unũ facta ſit: ut cũ confecta labore: uulneribus: poſtremo ætate corpora
rettulerĩt: ĩcultaq; oĩa diutino dñoꝝ deſyderio domi inuenerĩt: tributũ affecta re familiari pendant: æraq;
militaria uelut fœnore accepta multiplicia reipublicæ reddant. Inter delectũ tributũq;: & occupatos aĩos
maiorum rerũ curis comitiis tribunorũ plebis numerus expleri neq̃t. Pugnatũ ĩde ĩ loca uacua: ut patricii
cooptarentur: poſteaq̃ obtineri nõ poterat: tñ labefactandæ legis tribuniciæ cá affectũ eſt: ut cooptarẽtur
tribuni plebis Claudius Lacerius: &. M. Acutius haud dubie patriciorũ opibus: ſors ita tulit: ut eo anno
tribunus plebis. C. Trebonius eſſet: q noĩ ac familiæ debitum ꝓſtare uideretur treboniæ legis patrocinium
is quod petiſſent patres: qdá primo ĩcœpto repulſi: cũ tribunos militũ expugnaſſent: uociferás legẽ trebo-
niá ſublatá: & cooptatos tribunos plebis nõ ſuffragiis populi: ſed ĩperio patriciorũ: & eo deuolui rem: ut
aut patricii: aut patricioꝝ aſſeclæ habẽdi tribuni plebis ſint: eripi ſacratas leges: extorqueri tribuniciam po
teſtatem: id fraude patriciorũ: ſcelere ac ꝓditione collegarũ factũ arguere. Cũ arderent inuidia nõ patres mo
do: ſed ẽt tri. ple. cooptati pariter & q cooptauerát: tũ ex collegio tres. P. Curatius. M. Metilius &. M. Mi-
nutius trepidi rerũ ſuarũ ĩ Sergiũ Virginiumq; prioris anni tribunos militares ĩcurrunt. In eos ab ſe iram
plebis inuidiáq; die dicta auertũt: qbus delectus: qbus tributũ: quibus diuturna militia longinquitaſque
belli ſit grauis: q clade accepta ad Veios doleát: q amiſſis liberis fratribus propĩquis: affinibus lugubres
domos habeát: iis publici priuatiq; doloris exequẽdi ius ꝑtãtẽq; ex duobus noxiis capitibus datam ab ſe
memorant: oĩum náq; maloꝝ ĩ Sergio Virginioq; cauſas eẽ: nec id accuſatorẽ magis arguere: quam fate-
ri reos: q noxii ambo alter ĩ alterũ cãm cõferát: fugá Sergii Virginius: Sergius ꝓditionẽ ĩcrepans Virginii
quorũ adeo ĩcredibilẽ amentiá fuiſſe: ut multo ueriſimilius ſit cõpacto eá rem: & cõi fraude patricioꝝ actá
Attur. Ab his & prius datũ locum ueientibus ad ĩducẽda opa belli trahẽdi cá & tunc ꝓditum exercitum: tradita
atrocẽ ac- faliſcis romana caſtra. oĩa fieri ut cõſeneſcat ad Veios iuuẽtus nec de agris: nec de aliis cõmodis plebis fer-
cuſatio- re ad populũ tribuni: frequẽtiaq; urbana celebrare actiões: & reſiſtere cõſpirationi patricioꝝ poſſint. Præ-
nem iudicium iá de reis & ab ſenatu: & a Po. Ro. & ab ipſoꝝ collegis factum eẽ: nam & ſenatuſconſulto eos
ab republica remotos eſſe: & recuſantes abdicare ſe magiſtratu dictatoris metu ab collegis coercitos eſſe: &
Po. Ro. tribunos creaſſe: qui nõ idibus decẽbribꝰ die ſolẽni: ſed ex tẽplo calẽ. Octobribus magiſtratũ oc-
ciperẽt: quia ſtare diutius reſpublica his manẽtibus ĩ magiſtratu nõ poſſet. Et tñ eos tot iudiciis confoſſos
ꝓdamnatoſq; uenire ad populi iudiciũ & extimare defunctos eẽ ſe ſatiſq; pœnarum dediſſe: quod duobus
menſibus citius priuati facti ſunt: neq; ĩtelligere nocendi ſibi diutius tum poteſtatẽ ereptam eſſe non pœ-
nam irrogatá quippe & collegiis abrogatum ĩperium: qui certe nihil deliquiſſent: illos repeterent animos
quirites: quos recenti accepta clade habuiſſent: cum fuga trepidum: plenum uulnerum ac pauore ĩciden-
tem portis exercitum uiderunt: non fortunam aut quẽquam deorũ: ſed hos duces accuſantem. Pro cer-
to habere neminem ĩ concione ſtare: qui illo die non caput domum fortunaſque. Lacerius Virginii ac
Marci Sergii ſit execratus deteſtatuſque: minime conuenire: quibus iratos quiſque deos precatus ſit: in
duo tri. iis ſua poteſtate cum liceat: & oporteat non uti: nũquam deos ipſos admouere nocentibus manus: ſatis
Mili. dá- eſſe ſi occaſione ulciſcendi læſos arment: His orationibus ĩcitata plebs denis milibus æris grauis reos cõ
nátur demnat: ne quicquam Sergio matrem cõmunem belli fortunamque accuſante: Virginio deprecante ne
infelicior domi: quam militiæ eſſet. In hos uerſa ira populi: cooptationis tribunorum fraudiſque con-
tra legem treboniam factæ memoriam obſcuram fecit. Victores tribuui ut præſentem mercedem iudi-
cii plebes haberet: legem agrariam promulgant: tributum conferre prohibent: cum tot exercitibus ſti
pendio opus eſſet: reſque militia ita proſpere gererentur: ut nullo bello ueniretur ad exitum ſpei namque
Veiis caſtra: quæ amiſſa erant: recuperata: caſtellis præſidiiſque firmantur. Præerant tribuni militum.
M. Aemylius. Qu. Fabius. M. Furio in Faliſcis &. C. Cornelio ĩ capenate agro: hoſtes nulli extra mœnia

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

inuẽti: prædæ actæ: incendiis uillarum ac frugum uaſtati: fines: oppida oppugnata nec obſeſſa ſunt. At ĩ
Volſcis depopulato agro Anxur oppugnatum neqcquam loco alto ſitum & poſteaquã uis irrita erat ual
lo foſſaq; obſideri cœptum. Valerio Potito Volſci ꝓuincia euenerat. Hoc ſtatu militarium rerum ſeditio
inteſtina maiore mole coorta: quã bella tractabant᷑: & cũ tributum conferri ꝑ tribunos nõ poſſet nec ſtipẽ-
dium ĩperatoribus mitteret᷑: æraq; militaria flagitaret miles: haud ꝓcul erat: qn caſtra quoq; urbanæ ſedi
tionis cõtagiõe turbarent᷑. Inter has iras plebis in pr̃es cũ tribuni plebis nunc illud tp̃s eſſe dicerẽt ſtabiliẽ-

P. Liciniꝰ primꝰ ex plæbe tri. mi. factꝰ

dæ libertatis: & ab Sergiis Virginiiſq; ad plebeios uiros fortes ac ſtrenuos trãſſerendi ſummi honoris nõ
tñ ultra ꝓceſſum eſt: q̃ unus ex plebe uſurpãdi iuris cã. P. Licinius Caluus tribunus militum cõſulari ptã-
te crearet᷑: cæteri patritii creati. P. Manlius &. P. Ticinius. P. Melius. L. Furius Medulinus. L. Popilius
Volſco ipſa plebs mirabat᷑ ſe tãtam rẽ obtinuiſſe: non is mõ q creatus erat uir nullis ante honoribus uſus
uetus tñ ſenator & ætate iam grauis: nec ſatis cõſtat cur primus ac potiſſimus ad nouum delibãdum ho-
norẽ ſit habitus. Alii. Gn. Cornelii fratris q tribunus militũ priore anno fuerat: triplexq; ſtipẽdium eqtibꝰ
dederat: gr̃a extractum ad tñ honorem credũt: alii orationẽ ipſum tẽpeſtiuam de cõcordia ordinum pri-
bus plebiq; gratã habuiſſe. Hac uictoria comitioꝝ exultãtes tribuni plebis: qđ maxime rẽp. ĩpediebat: de
tributo remiſerunt: collatũ obediẽter miſſumq; ad exercitũ eſt: Anxur in Volſcis breui receptũ eſt. Inſignis

Atĉ anni ĩtẽperiem

annus hyeme gelida ac niuoſa fuit: adeo ut uiæ clauſæ tyberis ĩnauigabilis fuerit. Annona ex ante cõuecta
copia nihil mutauit. Et qa. P. Licinius: ut cœpat: haud tumultuoſe magiſtratũ maiore gaudio plebis: q̃ idi-
gnatiõe patrũ ita ẽt geſſit: dulcedo ĩuaſit ꝓximis comitiis tribunoꝝ militũ plebeios creãdi: unus. M. Vetu
rius ex pr̃itiis cãdidatis locũ tenuit: plebeios alios tribunos militũ cõſulari ptãte oẽs fere cẽturiæ dixere. L.
Tici. P. Meneniũ. Gn. Genu. L. Raciliũ. Hyemẽ triſtẽ ſeu ex ĩtẽperie cæli raptim mutatõe in cõtrarium fa-
cta ſiue alia q̃cunq; de cã grauis: peſtileſq; oĩbus aĩalibus æſtas excepit: cuius ĩſanabili ꝑnicie q̃do nec cã:

Quando primũ lectiſternia in urbe facta

nec finis ĩueniebat᷑: libri ſibillini ex ſenatuſcõſulto editi ſunt: duũuiri ſacris faciũdis: lectiſternia tũc primũ ĩ
urbe romana facta: ꝑ dies octo. Apollinẽ: Latonãq; & Dianã: Herculẽ Mercuriũ atq; Neptũnum tribꝰ:
quũ ampliſſime tũ apparari poterat: ſtratis lectis placauere. Priuatim quoq; id ſacrũ celebratum eſt tota ur
be patẽtibus ianuis: ꝓmiſcuoq; uſu reꝝ oĩum in ꝓpatulo poſito: notos ignotoſq; paſſim aduenas in ho-
ſpiciũ ductos ferũt: & cum inimicis quoq; benigne ac comiter ſermones habitos: iurgiis ac litibus tẽpera-
tum: uinctis quoq; dẽpta ĩ eos dies uincula: religioni deĩde fuiſſe: qbus eam opẽ detuliſſent uinciri. Interim
ad Veios terror multiplex fuit tribus in unum bellis collatis: nãq; eodem: quo antea mõ circa munimẽta
cũ repẽte capenates faliſciq; ſubſidio ueniſſent: aduerſus tres exercitus ancipiti ꝑlio pugnatũ eſt: ante oĩa ad
iuuit memoria: dãnationis Sergii ac Virginii. Itaq; maioribus caſtris: unde antea ceſſatũ fuerat breui ſpa-

Ro. ꝓſpere pugnãt circa ueios

tio circũductæ copiæ capenates in uallũ romanum uerſos ab tergo aggrediunt᷑. Inde pugna cœpta faliſcis
ĩtulit terrorem: trepidãteſq; eruptio ex caſtris opportune facta auertit: repulſos deĩde inſecuti uictores igen
tem ediderunt cædem. Nec ita multo poſt iam palãtes ueluti forte oblati populatores capenatis agri reli-
quias pugnæ abſumpſere & ueientium refugiẽtes ĩ urbem multi ante portas cædi dũ præ metu ne ſimul
romanus irrũperet: obiectis foribus extremos ſuoꝝ excluſere. Hæc eo anno acta. Et iam comitia tribuno-
rum militũ aderant: quoꝝ prope maior patribus: quã belli cura erat: qppe non cõicatum mõ cum plebe:
ſed ꝓpe amiſſum cernẽtibus ſummũ ĩperium. Itaq; clariſſimis uiris ex cõpoſito præparatis ad petendum
quos ꝑtereundi uerecũdiam crederẽt fore nihilominus ipſi perĩde ac ſi oẽs cãdidati eſſent cuncta experien-
tes: non hoĩes mõ: ſed deos ẽt excipiebãt: in religionem uertentes comitia biẽnio habita: priore anno intol
lerãdam hyemem ꝓdigiiſq; diuinis ſimilem coortam: ꝓximo non ꝓdigia: ſed iam euẽtus peſtilẽtiã agris
urbiq; illatam: haud dubia ira deum: quos peſtis eius arcẽdæ cã placandos eſſe ĩ libris fatalibus ĩuentum
ſit comitiis: q̃ auſpicato fierent: ĩdignum diis uiſum honores uulgari diſcriminaq; gentiũ cõfundi. Præter
q̃ maieſtate petẽtium religione ẽt attoniti hoĩes patricios oẽs partem magnam honoratiſſimũ quẽq; tri-
bunos militum cõſulari ptãte creauere. L. Valerium Potitũ. Q. Valerium maximũ. M. Furiũ Camillũ
iteꝝ. L. Furiũ Medulinum tert. Qu. Seruiliũ Fidenatem iteꝝ. Qu. Sulpiciũ Camerinum iteꝝ. His tribũis

Prodigioſum albãi lacus icrementum

ad Veios nihil admodũ memorabile actum eſt: tota uis ĩ populationibus fuit: duo ſummi ĩperatores Po
titus a Faleriis: Camillus a Capena ꝑdas ĩgentes egere: nulla ĩcolumi relicta re: cui ferro aut igni noceri poſ
ſet. Prodigia ĩterim multa nunciari: quoꝝ plæraq; & qa ſinguli auctores erant: paꝝ credita ſpretaq;: & qa
hoſtibus Ethruſcis: ꝑ quos ea procurarẽt: aruſpices non erãt. In unum oĩum curæ uerſæ ſunt: qđ lacus in
albano nemore ſine ullis cæleſtibus aqs: cauſaue qua alia: q̃ rem miraculo eximeret ĩ altitudinem ĩſolitam
creuit: qd nam eo dii portenderẽt ꝓdigio miſi ſciſcitatum oratores ad delphicũ oraculum: ſed ꝓpior ĩter-
pres oblatus fatis. Senior qdam ueiens: q ĩter cauilãtes in ſtatiõibus ac cuſtodiis milites romanos Ethru-
ſcoſq; uaticinãtis in modũ cecinit: priuſq̃ ex lacu albano aqua emiſſa foret nunq̃ potituꝝ Veiis romanum
qđ primo uelut temere iactum ſperni: agitari deĩde ſermonibus cœptũ eſt: donec unus ex ſtatione romana
ꝑcunctatus ꝓximum oppidanoꝝ: iam ꝑ longinqtatẽ belli cõmertio ſermonũ facto qſnam is eſſet: q per
ambages de lacu albano iaceret: poſteaq̃ audiuit aruſpicẽ eẽ: uir haud ĩtacti religiõe animi cauſatus de pri-
uati potẽti ꝓcuratione: ſi ope illi eſſet: cõſulere uellet: ad colloquiũ uatẽ elicuit: cũq; ꝓgreſſi ambo a ſuis lõ
gius eẽnt inermes ſine ullo metu: ꝑualens iuuenis romanus ſenem ĩfirmũ in cõſpectu oĩum raptũ: neqcq̃
tumultuãtibus Etruſcis ad ſuos trãſtulit: q cũ ꝓductus ad ĩperatorem: ĩde Romã ad ſenatũ miſſus eẽt: ſci
ſcitantibus: qd nã id eẽt: qđ de lacu albano docuiſſet: reſpõdit ꝓfecto iratos deos ueienti populo illo fuiſſe
die quo ſibi eam mentẽ obieciſſent: ut exercidiũ patriæ fatale ꝓderet. Itaq; quæ tum cecinerit diuĩo ſpiritu

Atꝫ oraculũ ueietani aruſpicis

inſtinctus: ea ſe nec ut ĩdicta ſint reuocare poſſe. & tacendo forſan q̃d dii ĩmortales uulgari uelint: haud mi
nus quam celáda effando nefas cõtrahi. His igiť libris fatalibus ſic diſciplina ethruſca traditum eſſe: ut q̃n
aqua albana abundaſſet: tum ſi eam romanus rite emiſiſſet: uictoriam de ueientibus dari anteq̃ id fiat deos
mœnia Veientium deſerturos non eſſe. Exequebatur inde quæ ſolemnis deriuatio eſſet: ſed auctorem leuẽ
nec ſatis fidum ſuper tanta re eſſe patres rati: decreuere legatos ſorteſq̃ oraculi Pythici expectandas.

Priuſquá a Delphis oratores redirent: albaniue prodigii piacula ĩuenirenť: noui tribuni militum cõſula
ri ptáte. L. Iulius Tullus. P. Furius Medulinus quart. L. Sergius Fidenas. Aurelius Poſthumius Regilẽ
ſis. P. Cornelius Maluginẽſis. A. Manlius magiſtratum inierũt. Eo anno Tarquienſes noui hoſtes exorti:
q̃a multis ſimul bellis: Volſcoꝝ ad Anxur ubi p̃ſidium obſidebať: Equoꝝ ad Lauicos q̃ romanam ibi co
loniá oppugnabát: ad hoc ueienti quoq̃ & faliſco & capenati bello occupatos uidebant romanos: nec ĩtra
muros q̃etiora negotia eſſe certaminibus patrum ac plebis: Inter hæc locum iniuriæ rati eſſe prædatum ĩ
agrum romanum cohortes expeditas mittunt: aut enim paſſuros inultam eam iniuriam romanos ne no
uo bello ſe onerarẽt: aut exiguo eoq̃ parum ualido exercitu preſecuturos. Romanis ĩdignitas maior: quá
cura populationis tarquinienſium fuit: eo nec magno conatu ſuſcepta: nec in longum dilata res eſt. Aure
lius Poſthumius &. L. Iulius nõ iuſto delectu: &. n. a tribunis plebis ĩpediebanť: ſed prope uoluntarioꝝ
quos adhortando ĩcitauerant coacta manu per agrum cæretem obliquis tramitibus egreſſi: redeuntes a po
pulationibus graueſq̃ præda tarquienſes oppreſſere: multos mortales obtruncant: omnes exuunt impedi
mentis: & receptis agrorum ſuorum ſpoliis Romam reuertunť. Biduum ad recognoſcendas res datũ do
minis: tertioq̃ incognita (erant aũt pleraq̃ hoſtium ipſorum) ſub haſta uenierunt: quodq̃ ĩde redactum
militibus eſt diuiſum. Cætera bella maximeq̃ ueiens ĩcerti exitus erant. Iamq̃ romani: deſperata ope hu

Delphici oraculi ſortes

mana: fata & deos expectant: cum legati ab Delphis uenerũt ſortem oraculi afferentes congruentem reſpõ
ſo captiui uatis: Romane aquam albanam caue lacu cõtineri caue ĩ mare manare ſuo flumine ſinas: emiſ
ſam p̃ agros rigabis: diſſipatáq̃ riuis extingues: tum tu inſiſte audax hoſtium muris: memor quam p̃ tot
annos obſides urbem ex ea tibi his: q̃ nunc pandunť: fatis uictoriam datam: bello p̃fecto donum amplũ
uictor ad mea tẽpla portato: ſacraq̃ patria quoꝝ omiſſa cura eſt ĩſtaurata: ut aſſolet: facito. Ingẽs ĩde habe
ri captiuus uates cœptus: eumq̃ adhibere tribuni militum Cornelius Poſthumiuſq̃ ad prodigii albani p̃
curationẽ ac deos rite placãdos cœpere: Inuentũq̃ tandem eſt: ubi neglectes cerimonias intermiſſumue ſo
lẽne dii arguerunt: nihil profecto aliud eſſe: q̃ magiſtratus uitio creatos: latinas ſacrũq̃ in albano mõte nõ
rite cõcepiſſe: unam expiationem eoꝝ eſſe: ut tribuni militum abdicarent ſe magiſtratu: auſpitia deintegro
repeterẽť & ĩterregnum iniretur. Ea ita facta ſunt ex ſenatuſconſulto. Interreges tres deĩde fuere. L. Valerius.
Qu. Seruilius Fidenas. M. Furius Camillus: nunquam deſitum ĩterim turbari comitia interpellantibus
tribunis plebis: donec conueniſſet prius: ut maior pars tribunoꝝ militum ex plebe crearenť: Quæ dũ agun
tur: concilia Ethruriæ ad fanum Vulturne habita: poſtulantibuſq̃ capenatibus ac faliſcis: ut Veios cõi ani
mo conſilioq̃ oẽs Ethruriæ populi ex obſidione eriperent: reſpõſum eſt ante ſe ueientibus negaſſe: q̃a un
de cõſilium non petiſſent ſuper tanta re: auxilium petere nõ deberent: nunc iam pro ſe fortunam ſuam illis
negare: maxime: in ea parte Ethruriæ gentem ĩuſitatam: nouos accolas gallos eſſe cum q̃bus nec pax ſatis
fida: nec bellum pro certo ſit: ſanguini tamen nominiq̃ & præſentibus p̃iculis conſanguineorum id dari:
ut: ſi q̃ iuuentutis ſuæ uoluntarii ad id bellum erát non impediant. Eum magnum adueniſſe hoſtiũ nume
rum fama Romæ erat: eoq̃ miteſcere diſcordiæ inteſtinæ metu cõi: ut fit cœptæ: haud inuitis patribus. P.
Licinium Caluum prærogatiua tribunum militum non petentem creant: moderationis expertæ ĩ priore
magiſtratu uiꝝ: ceterum iam tum exactæ ætatis: omneſq̃ deĩceps ex collegio eiuſdem anni refici appare
bat. L. Titinium. P. Menenium. Gn. Genutium. L. Racilium: q̃ priuſq̃ renunciarentur: iure uocatis tribu
bus: permiſſu ĩterregis. P. Licinius Caluus ita uerba fecit. Omen concordiæ quirites: rei maxime in hoc tẽ
pus utilliime memoria noſtri magiſtratus uos his comitiis petere in ſequentem annum uideo: ſi & colle
gas eoſdem reficitis & uſu meliores factos: me iam non eundem: ſed umbram nomenq̃. P. Licinii relictũ
uidetis: uires corporis affectæ: ſenſu oculorum atq̃ aurium hebetes: memoria labat: uigor animi obtuſus
en uobis: ĩquit (iuuenem filium tenes) effigiem atq̃ imaginem eius: quem uos antea tribunum militum
ex plebe feciſtis: hunc ego inſtitutum diſciplina mea uicarium pro me reip. do dicoq̃: uoſq̃ quæſo quiri

Vicarius

tes: delatum mihi ultro honorem huic petẽti meiſq̃ pro eo adiectis præcibus mandetis. Datum id petẽti
patri: filiuſq̃ eius. P. Licinius tribunus militum conſulari ptáte cum iis: quos ſupra ſcripſimus: declarat⁹.
Ticinius Genutiuſq̃ tribuni militum profecti aduerſus faliſcos capenateſq̃: dum bellum maiore aĩo ge
runt: q̃ conſilio: præcipitauere ſe in inſidias. Genutius morte honeſta temeritatem luẽs ante ſigna, inter pri
mores cecidit. Ticinius in editum tumulum ex multa trepidatione militibus collectis aciem reſtituit: nec

Romana clades ĩ faliſcis

ſe tamen æquo loco hoſti cõmiſit. Plus ignominiæ erat quá cladis acceptum: q̃ p̃pe in cladem uertit ingẽ
tem: tñ inde terroris non Romæ modo quo multiplex fama peruenerat: ſed in caſtris quoq̃ fuit ad Ve
ios: ægre ibi miles retentus a fuga eſt: cum peruaſiſſet caſtra rumor: ducibus exercituq̃ cæſo: uictorem ca
penatem ac faliſcum. Ethruriæq̃ oẽm iuuentutem haud procul inde abeſſe. His tumultuoſiora Romæ:
iam caſtra ad Veios oppugnari: iam partem hoſtium tendere ad urbem agmine infeſto crediderant: cõcur
ſumq̃ in muros eſt: & matronaꝝ, quas ex domo concinauerat. Publicus pauor: obſecrationes ĩ tẽplis factæ
p̃cibuſq̃ a diis petitum: ut exitium ab urbis tectis templiſq̃ ac mœnibus romanis arcerent. Veioſq̃ eum
auerterent terrorem: ſi ſacra renouata rite: ſi procurata prodigia eſſent: Iam ludi latinæq̃ inſtaurata erant.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

iam ex lacu albano aqua emiſſa in agros. Veioſq; fata appetebant. Igitur fatalis dux ad excidium illius ur
bis ſeruandæq; patriæ. M. Furius Camillius dictitor dictus magiſtrum equitum. P. Cornelium Scipio Camillus
nem dixit. Omnia repente mutauerat imperator mutatus: alia ſpes: alius aĩus hoĩum: fortuna quoq; alia dictator
urbis uideri. Omnium primum in eos. q a Veiis in illo pauore fugerant: more militari aĩaduertit efficitq;
ne hoſtis maxime timendus militi eſſet: deinde indicto delectu in diem certam ipſe interim Veios ad con
firmandos militum aĩos intercurrit: inde Romã ad ſcribendum nouum exercitum redit nullo detrectan
te militiam: peregrina ẽt iuuentus latini hernicíq; operam ſuam pollicentes ad id bellum uenere: qbus cũ
gratias in ſenatu egiſſet: ludos magnos ex ſenatuſcõſulto uouit Veiis captis ſe facturũ: ædẽq; Matutæ ma
tris refectã delicatuꝝ: iam ante ab rege Seruio Tullio dedicatã. Profectus cũ exercitu ab urbe expectatiõe
maiore hoĩum: quã ſpe in agro primũ nepeſino cũ faliſcis & capenatibus ſigna confert: oĩa ibi ſumma rõ
ne conſilioq; acta: fortuna ẽt: ut fit: ſecuta eſt: nõ ꝓlio tñ fudit hoſtes: ſed caſtris quoq; exuit: ingentiq; ꝑda
eſt potius: cuius pars maxima ad quæſtorẽ redacta eſt: haud ita multum militi datum. Inde ad Veios ex
ercitus ductus: denſioraq; caſtella facta: & a ꝓcurſationibus: quæ multæ temere ĩter murum: atq; uallum
fiebant: edicto nequis iniuſſu pugnaret: ad opus milites traducti: operum fuit oĩum longe maximum ac
laborioſiſſimum cuniculus in arcem hoſtium agi cœptus: quod ne intermitteret opus: neu ſub terra cõti
nuus labor eoſdem cõficeret: in partes ſex munimẽtoꝝ numeꝝ diuiſit: ſenæ horæ in orbẽ operi attributæ
ſunt: noctæ ac die nunq ante omiſſum: quã in arcem uiã facerent. Dictator cum iam in manibus uideret
uictoriã eẽ: urbem opulentiſſimã capi: tantũq; prædæ fore q̃tum non oĩbus in unum collatis ante bellis
fuiſſet: ne inde aut militũ iram ex malignitate ꝑdæ partitæ: aut inuidiam apud patres ex prodiga largitio
ne caperet: litteras ad ſenatum miſit: deum ĩmortaliũ benignitate: ſuis conſiliis: patientia militum Veios iã Att' ueios
fore in ꝑtãte Po. Ro. qd de ꝑda faciendum cenſerẽt. Duæ ſenatum deſtinebãt ſnĩæ: ſenis. P. Licinii: quẽ pri captos de
mum dixiſſe a filio interrogatum ferunt: edici palam placere populo: ut q particeps eſſe prædæ uellet: ĩ ca ꝑda cõſul
ſtra Veios iret. Altera. Ap. Claudii: q largitionẽ nouam ꝓdigam inæqualẽ in cõſultam arguẽs: ſi ſemel ne tatum
fas ducerẽt captam ex hoſtibus in ærario exhauſto bellis pecuniã eẽ: auctor erat ſtipendii ex ea pecuniã mi
liti numerãdi: quo minus tributi plebes cõferret: eius enim doni ſocietatẽ ſenſuras æqualiter oĩum domos
nõ auidas in direptiones manus ocioſoꝝ urbanoꝝ ꝑrepturas fortium bellatoꝝ ꝑmia eſſe: cum ita ferme
eueniat: ut ſegnior ſit ꝑdator: ut quiſq; laboris piculiq; ꝑcipuam: petere partẽ ſoleat. Licinius cõtra ſuſpe
ctam & inuiſam ſemp eam pecuniã fore aiebat: cauſaſq; criminũ ad plebẽ: ſeditionũ inde ac legum nouaꝝ
ꝑbiturã: ſatius igit' eẽ reconciliari eo dono plebis aĩos exhauſtis atq; exinanitis tributo tot annoꝝ ſuccur
ri: & ſentire ꝑdæ fructũ in eo bello: in quo ꝓpe cõſenuerunt: gratius id fore lætiuſq;: qđ qſq; ſua manu ex
hoſte captũ domũ rettulerit: quã ſi multiplex alterius arbitrio accipiat: ipm dictatorẽ fugere inuidiam ex
eo: criminaq; eo delegaſſe ad ſenatũ: ſenatũ quoq; debere reiectã rem ad ſe pmittere plebi: ac pati hr̃e. qđ cui
q; ſors belli dederit. Hæc tutior uiſa ſnĩa eſt: quæ popularẽ ſenatum faceret: edictum itaq; eſt ad ꝑdam uẽĩẽ Att' Ca
tem qbus uideret: in caſtra ad dictatorem ꝓficiſcerent ingens ꝓfecta multitudo repleuit caſtra. Tum dicta milli præ
tor auſpicato egreſſus cum edixiſſet: ut arma milites caperent: tuo ductu: inqt pythice Apollo: tuoq; numi cationem
ne inſtinctus pergo ad delẽdam urbem Veios: tibiq; hinc decimã partem prædæ uoueo: te ſimul Iuno re
gina: quæ Veios colis: præcor: ut nos uictores in noſtram tuamq; mox futuram urbem ſequare ubi te di Quum
gnum amplitudine tua templum accipiat. Hæc ꝑcatus ſuperante multitudine ab oĩbus locis urbem aggre ſit alicũ
ditur: quo minor ab cuniculo ingruentis periculi ſenſus eſſet. Veientes ignari ſe iam ab ſuis: uatibus iã ab de euoca
externis oraculis proditos: iam in partem prædæ ſuæ uocatos deos: alios uotis ex urbe ſua euocatos: hoſti re deos
um templa nouaſq; ſedes ſpectare: ſeq; ultimum illum diem agere: nihil minus timentes: q̃ ſubrutis cuni
culo mœnibus arcem iam plenam hoſtium eẽ: in muros pro ſe quiſq; armati diſcurrunt mirãtes quidnã
id eſſet: quod cum tot p dies nemo ſe ab ſtationibus romanis mouiſſet: tum uelut repentino icti furore im
prouidi currerent ad muros. Inſeritur huic loco fabula. Immolante rege ueientium: uocem aruſpicis dicen
tis: qui eius hoſtiæ exta præſecuiſſet: ei uictoriam dari: exauditam in cuniculo mouiſſe romanos milites:
ut adaperto cuniculo extra raperent: & ac dictatorem ferrent: ſed in rebus tam antiquis: ſi quæ ſimilia ueri
ſint: pro ueris accipiantur ſatis habeam: hæc ad oſtentationem ſcænæ gaudentis miraculis aptiora: q̃ ad fi
dem: neq; affirmare: neq; refellere eſt operæpretium. Cuniculus delectis militibus eo tempore plenus in
æde Iunonis: quæ in ueientana arce erat: armatos repente edidit: & pars auerſos in muris inuadunt hoſtes:
pars clauſtra portarum reuellunt: pars cum ex tectis ſaxa tegulæq; a mulieribus ac ſeruitiis iacerentur. in
ferunt ignes. Clamor omnia uariis terrentium ac pauentium uocibus: mixto mulierum ac puerorum plo
ratu: complet. Momento temporis deiectis ex muro undiq; armatis: patefactiſq; portis: cum alii agmine
irruerent: alii deſertos ſcanderent muros urbs hoſtibus impletur: omnibus locis pugnatur. Deinde multa
iam edita cæde ſeneſcit pugna: & Dictator præcones edicere iubet: ut ab inermi abſtineatur. Is finis ſangui Capiunt
nis fuit: deinde inermes capti: & ad prædam miles permiſſu dictatoris diſcurrit. Quæ cum ante oculos ei' ueii cuni
aliquantum ſpe atq; opinione maior maioriſq; prætii rerum ferretur: dicitur manus ad celum tollens ꝑ culo
catus eſſe dictator: ut ſicui hominum deorumq; nimia ſua fortuna populiq; romani uideretur: ut eam in
uidiam lenire ſuo priuato incõmodo: q̃ minimo publico romani populi liceret. Conuertentem ſe ĩter hãc
uenerationem traditur memoriæ prolapſum cecidiſſe: idq; omen pertimuiſſe. Poſtea euentu rem coniectã
tibus uiſum ad damnationẽ ipſius Camilli: captæ deinde urbis Romæ: quod poſt paucos accidit annos:
clademq;. Atq; ille dies cæde hoſtium ac direptione urbis opulentiſſimæ eſt conſumptus.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Poſtero die libera corporũ dictator ſub corona uendidit:ea ſola pecunia in publicum redigit haud ſine
ira plebis:& qđ retulere ſecum ꝓdæ nec duci:q ad ſenatũ malignitatis auctores q̄rendo rem arbitrii ſui reie
ciſſet:nec ſenatui:ſed liciniæ familiæ ex qua filius ad ſenatum retuliſſet:pater tam popularis ſniæ auctor
fuiſſet:acceptum referebant. Cum iam humanæ opes egeſtæ a Veiis eſſent:amoliri tum deum dona ipſoſ
qꝫ deos:ſed colentium magis:quã rapientium mõ cœpere:nãqꝫ delecti ex oĩ exercitu iuuenes pure lautis
corpibus candida ueſte:qbus deportanda Romã regina Iuno aſſignata erat:uenerabundi templum iniere:
primo religioſe admouentes manus:qđ id ſignũ more uetuſto niſi certæ gentis ſacerdos attrectare non eẽt

Atĩ demonũ ꝑitigias

ſolitus:deinde cum qdam ſeu ſpiritu diuino tactus:ſeu iuuenili ioco uis ne Romam ire Iuno dixiſſet:an
nuiſſe cæteri Romam cõclamauerunt. Inde fabulæ adiectum eſt uocem quoqꝫ dicentis uelle auditam mo
tam certe ſede ſua parui molimenti adminiculis ſequentis modo accipimus:leuem ac facilẽ tranſlatu fuiſſe
integrãqꝫ in auentinum æternam ſedẽ ſuam:quo uota romani dictatoris uocauerant perlatam:ubi tẽplũ
ei poſtea idẽ q uouerat Camillus dedicauit. Hic Veiorum occaſus fuit urbis opulentiſſimæ Ethruſci no
minis:magnitudinem ſuam uel ultima clade indicantis:quod decem æſtates hyemeſqꝫ continuas circum
ſeſſa:cum plus aliquanto cladium intuliſſet quam accepiſſet:poſtremo iam fato quoqꝫ urgente: operibus
tñ non ui expugnata eſt. Romam:ut nunciatum eſt:Veios captos:quãq̃ & prodigia ꝓcurata fuerãt: & ua
tum reſponſa:& phythicæ ſortes notæ:& quantum humanis adiuuari conſiliis potuerat res:ducẽ. M. Fu
rium maximum imperatorꝝ oĩum legerant:tñ quia tot annis uarie ibi bellatum erat:multæqꝫ clades acce
ptæ:uelut exinſperato ĩmenſum gaudium fuit:& priuſquã ſenatus decerneret: plena oĩa templa romanarꝝ

Decẽ annos ueii obſeſſi

matrum gratias diis agentiũ erant:ſenatus quatriduum quot dierꝝ nullo ante bello ſupplicatiões decreuit.
Aduentus quoqꝫ dictatoris oĩbus ordinibus obuiam effuſis celebratior:quam ullius unq̃ antea fuit triũ
phuſqꝫ oẽm cõſuetũ honorandi illius diei modũ aliquantum exceſſit:maxime cõſpectus ipſe eit:curru eqs
albis iuncto urbem inuectus:parum mqꝫ id non ciuile modo ſed humanum etiam uiſum:Iouis ſoliſqꝫ eqs
æquiperatum dictatorẽ in religionẽ ẽt trahebant:triũphuſqꝫ ob eam unã maxĩe rem clarior:q̃ gratior fu
it. Tum Iunoni reginæ templũ in auẽtino locauit:dedicauitqꝫ Matutæ matris:atqꝫ his diuinis humaniſ
qꝫ rebus geſtis dictatura ſe abdicauit. Agi deinde de Apollinis dono cœptũ cui ſe decimã uouiſſe partẽ cũ

Albis eqs Camillus triumphauit Eqs albi iouis ſoliſqꝫ currũ trahũt

diceret Camillus:pontifices ſoluendum religione populũ cenſerent:haud facile inibatur ratio iubendi refer
re prædam populũ:ut ex ea pars debita in ſacrũ ſecerneretur:tandẽ eo quod leuiſſimũ uidebatur decurſum
eſt:ut qui ſe domumqꝫ religiõe exoluere uellet:cum ſibimetipſi prædam æſtimaſſet ſuã decimæ ꝑtium par
tis in publicum deferret:ut ex eo donũ aureum dignũ amplitudine templi ac numine dei ex dignitate po
puli romani fieret:ea quoqꝫ collatio plebis aĩos a Camillo alienauit. Inter hæc pacificatum legati a uolſcis
& equis uenerunt:ĩpetrataqꝫ pax magis ut feſſa tam diutino bello acquieſceret ciuitas:q̃ quod digni pete
rent. Veiis captis ſex tribunos militum conſulari poteſtate inſequens annus habuit: duos. P. Cornelios:
Coſſum:& Scipionem. M. Valeriũ Maximum iterꝝ. Ceſonẽ Fabium Ambuſtũ iterꝝ. L. Furium Medul
linum quin. Qu. Seruiliũ tertiũ. Corneliis faliſcũ bellũ. Valerio ac Seruilio capenas ſorte euenit: ab his nõ

Pacificatum

urbes ui:aut operibus tentatæ:ſed ager eſt depopulatus ꝓdæqꝫ rerꝝ agreſtium actæ:nulla felix arbor:nihil
frugiferum in agro relictũ. Ea clades capenatem populũ ſubegit:pax petentibus data:ĩ faliſcis bellum re
ſtabat. Romæ interim multiplex ſeditio:cuius leniendæ cauſa coloniam in Vulſcos:quo triamillia ciuiũ
romanorum ſcriberentur:deducendam cẽſuerant:triũuiriqꝫ ad id creati terna iugera & ſeptunces uiritim
diuiſerant. Ea largitio ſperni cœpta:quia ſpei maioris auertendæ ſolatium obiectum cenſebant. Cur enim
relegari plebem in uolſcos:cum pulcherrima urbs ueii agerqꝫ ueientanus in conſpectu ſit uberior ampli
orqꝫ romano agro? urbem quoqꝫ urbi Romæ uel ſitu:uel magnificẽtia publicorum priuatorumqꝫ tecto
rum ac locorum ꝓponebant:quin illa quoqꝫ actio mouebatur:quæ poſt captam utiqꝫ Romã a gallis cele
bratior fuit:tranſmigrandi ueios. Cæterum partem plebis:partem ſenatus deſtinabant habitandos ueios:
duaſqꝫ urbes communes reipu. incoli a romano po. poſſe Aduerſus quæ cum optimates ita tenderent ut
morituros ſe citius dicerent in conſpectu romani populi:q̃ quicquam earum rerum rogaretur: quippe
nunc in una urbe tantum diſſenſionum eſſe:quid in duabus urbibus fore? uictam ne ut quiſquam uictri
ci patriæ præferret? ſineretqꝫ maiorem fortunam captis eſſe ueiis quam incoluminibus fuerat? poſtremo
ſe relinqui a ciuibus in patria poſſe:ut relinquant patriam atque ciues nullam uim unquam ſubacturam:
& Titum Sicinium (is enim ex tribunis plebis rogationis eius lator erat) conductorem ueios ſequantur
relicto deo Romulo dei filio parẽte & auctore urbis Romæ. Hæc cum fœdis certaminibus agerentur (nã
partem tribunorum plebis patres in ſuam ſententiam traxerant) nulla res alia manibus temperare plebẽ

De migratiõe ex urbe ueioſ cœptũ agi

cogebat:quam quod ubi rixæ committendæ cauſa clamor ortus eſſet:principes ſenatus primi turbæ offe
rentes ſe peti feriri atque occidi iubebant:ab eorum ætatibus dignitatibuſqꝫ & honoribus uiolandis dum
abſtinebatur:& ad reliquos ſimiles conatus uerecundia iræ obſtabat. Camillus identidem omnibus locis
concionabatur:haud mirum id quidem eſſe furere ciuitatem:quæ damnata uoti omnium rerum potio
rem curam:quam religione ſe exoluendi habeat. Nihil de collatione dicere ſtipis uerius:quã decimæ: quã
do ea ſe quiſqꝫ priuatim obligauerit:liberatus ſit populus. Enimuero illud ſe tacere ſuam conſcientiã nõ
pati:quod ex ea tantum præda:q̃ rerum mouentium ſit:decima deſignetur:urbis atqꝫ agri capti: quæ &
ipſa uoto contineatur mentionem nullam fieri. Cum ea diſceptatio anceps ſenatui uiſa: delegata ad ponti
fices eẽt adhibito Camillo:uiſum collegio quod eius ante conceptum uotum Veietium fuiſſet:& poſt uo
tum ĩ ꝑtãtem Po. Ro. ueniſſet:eius partem decimã Apollini ſacratã eẽ: Ita ĩ æſtimationem urbs agerqꝫ ue

nit:pecunia ex ærario prōpta:& tribunis militū cōſularibus:ut augꝝ ex ea coemerent:negotium datum cu
ius cū copia non eſſet:matronæ:cœtibus ad eam rem conſultandam habitis:& cōi decreto pollicitæ tribu
nis militū:augꝝ & oīa ornamenta ſua ī ærarium detulerunt. Grata ea res:ut q̄ maxime ſenatui unquam fu
it:honoremq; ob eam munificentiam ferunt matronis habitū:ut plauſtro ad ſa cra:ludoſq; carpentis feſto,p̄ cur ma/
feſtoq; uterent̄. Pondere ab ſingulis auro accepto æſtimatoq;:ut pecuniæ ſoluerent̄ crateram auream fieri trōis datū
placuit:q̄ donum Apollini Delphos Portaret̄. Smul ab religione aīos remiſerunt:integrant ſeditionem tri ut carpen
buni plebis:īcitat̄ multitudo in oēs principes:ante alios in Camillum. Eum p̄dam ueientanam publicā/ to uehe
do ſacrandoq; ad nihilum redegiſſe:abſentes ferociter īcrepant:p̄ſentium cum ſe ultro iratis offerent:uere/ rent̄
cundiam habent. Simul extrahi rē ex eo anno uiderunt:tribunos plebis latores leges ī annum eoſdem refi/
ciunt:& patres hoc idē de īteceſſoribus legis anniſſi:ita tribuni plebis magna ex parte iidem refecti. Comi
tiis tribunoꝝ militum patres ſumma ope euicerunt:ut Marcus Furius Camillus crearet̄. Propter bella ſi/
mulabant parari ducē:ſed rogationi tribunitiæ aduerſarius q̄rebatur. Cum camillo creati tribūi militum
conſulari p̄tāte. L. Furius Medulinus ſex. Claudius Aemylius Valerius Publicola. Sp. Poſthumius. P.
Cornelius iteꝝ principio tribuni anni plebis nihil mouerūt:dōec. M. Furius Camillus in Faliſcos:cui id
bellum mandatum erat:p̄ficiſceretur:differendo deīde elanguit res:& Camillo:quem aduerſarium maxi/
me metu erant:gloria ī Faliſcis creuit:nam cum primo mœnibus ſe hoſtes tenerent:tutiſſimum id rati:po
pulatione agrorum atq; incendiis uillarum coegit eos egredi urbe:ſed timor longius progredi prohibuit.
Mille fere paſſuum ab oppido caſtra locant:nulla re alia fidentes ea ſatis tuta eſſe:q̄ difficultate aditus aſpe
ris confragoſiſq; circa:& partim arctis:partim arduis uiis. Cæteꝝ Camillus captiuum indicem ex agris ſe Camilli
cutus ducē caſtris multa noctæ motis prima luce aliquanto ſupioribus locis ſe oſtendit. Trifariam roma ſtratagēa
ni muniebant:alius exercitus p̄lio ītentus inſtabat:ibi impedire opus conantes hoſtes fundit fugatq; tantū
q; inde pauori faliſcis iniectum eſt:ut effuſa fuga caſtra ſua:q̄ propiora erant:p̄lati urbem peterent: mul/
ti cæſi uulneratiq;:priuſq̄ pauentes portis inciderent:caſtra capta:p̄da ad quæſtores redacta cū magna mi/
litum ira:ſed ſeueritate imperii uicti eandem uirtutem & oderant:& mirabant̄. obſidio inde urbis:& mu/
nitiones:& interdum per occaſionem īpetus oppidanoꝝ in romanas ſtationes:præliaq; parua fieri:& teri
t̄ps neutro īclinata ſpe:cum frumentum copiæ q̄ aliæ ex ante conuecto largius obſeſſis: quam obſidentib⁹
ſuppeterent:uidebaturq;:æque diuturnus futurus labor ac Veiis fuiſſet:ni fortuna īperatori romāo: ſimul
ac cognitæ rebus rebellicis uirtutis ſpecimen maturam uictoriam dediſſet. Mos erat faliſcis eodem magi/
ſtro liberoꝝ & comite uti:ſimulq; plures pueri:q̄d hoſtie quoq; in Græcia manet:unius curæ demanda/ At̄t peda/
bant̄:principum liberos:ſicut fere fit:q ſcientia uidebat̄ præcellere:erudiebat. Is cum ī pace inſtituiſſet pue gogi faci/
ros ante urbem luſus exercendiq; cā producere:nihil eo more per belli t̄ps intermiſſo:dūmodo breuiorib⁹ nus
mō longioribus patiis trahēdo eos a porta luſu ſermonibuſq; uariatis longius ſolito ubi res dedit progreſ
ſus:inter ſtationes eos hoſtium caſtraq; inde romana in prætorium ad Camillum p̄duxit. Ibi ſceleſto faci/
nori ſceleſtiorem ſermonem addidit. Faliſcos ſe inmanus tadidiſſe romāis:quod eos pueros:quorum pa/
rentes capita ibi rerum ſint:in p̄tāte:dediderit. Quæ ubi Camillus audiuit:non ad ſimilem:inq̄t:tui nec po
pulum:nec imperatorem ſceleſtus ipſe cum ſceleſto mūere ueniſti:nobis cum faliſcis:quæ pacto fit huma/
no ſocietas non eſt. Quā ingenerauit natura: utriſq; eſt: eritq;. Sunt & belli:ſicut pacis iura:iuſteq; ea non Sūt & bel
minus:q̄ fortiter didicimus gerere. Arma habemus non aduerſus eam ætatem:cui ēt captis urbibus parci/ li ſicut &
tur:ſed aduerſus armatos & ipſos:q nec læſi:nec laceſſiti a nobis caſtra romana ad Veios oppugnauerunt: pacis iura
eos tu:quantum in te fuit:nouo ſcelere uiciſti:ego romanis artibus:uirtute:opere: armis:ſicut Veios:uin/
cam. Denudatum deīde eum manibus poſt tergum illigatis reducendum Faliſcos pueris tradidit:uirgaſq;
eis:q̄bus proditorem agerent in urbem:uerberantes dedit. Ad quod ſpectaculum concurſu populi primo
facto: deinde a magiſtratu de re noua uocato ſenatu: tanta mutatio animis eſt iniecta: ut qui modo effe/
rati odio:iraq; ueietium exitum pene:quam copenatium pacem mallent: apud eos pacem uniuerſa poſce/
ret ciuitas:fides:romana:iuſticia imperatoris in foro: & curia clebrantur conſenſuq;: omnium legati ad
Camillum in caſtra:atq; inde permiſſu Camilli Romam ad ſenatum:qui dederent Faliſcos: proficiſcun/
tur introducti ad ſenatum ita locuti tradunt ur. Patres conſcripti uictoria:cui nec deus: nec homo quiſquā
inuideat uicti a uobis & imperatore ueſtro dedimus nos uobis:rati:quo nihil uictori pulchrius eſt: me/
lius nos ſub imperio ueſtro:quam legibus noſtris uicturos. Euentu huius belli duo ſalutaria exempla p̄/ Phaliſco/
dita humano generi ſunt. Vos fidem in bello: quam præſentem uictoriam maluiſtis: nos fide prouoca/ rū deditō
ti uictoriam ultro detulimus:ſub dicione ueſtra ſumus:mittite:qui arma:qui obſides:qui urbem patenti/
bus portis accipiant:nec uos fidei noſtræ:nec nos imperii ueſtri pœnitebit. Camillo & ab hoſtibus:& a ci
uibus gratiæ actæ:faliſcis in ſtipendium militum eius anni:ut Po. Ro. tributo uacaret:pecunia imperata. Aureum
Pace data exercitus Romam reductus. Camillus meliore multo laude:quam cum triumphantem albi per createrē le
urbem uexerant equi: inſignis iuſticia fideq; hoſtibus uictis cum in urbem rediſſet: tacite eius uerecun/ gati deſe/
diam non tulit ſenatus: quin ſine mora uoti liberaretur: crateramq; auream donum Apollini legati: qui rūt apolli
ferrent Lucius Valerius:Lucius Sergius:Aulus Manlius miſſi longa una naue haud procul freto ſiculo a ni
piratis liparentium excepti deuehuntur Liparas: mos erat ciuitatis uelut publico latrocinio partam præ/ Timaſi/
dam diuidere. Forte eo anno in ſummo magiſtratu erat Timaſitheus q̄dam romanis uir ſimilior quam theus
ſuis:q legatoꝝ nomen donumq; & deum:cui mitteret̄:& doni cām ueritus: ipſe multitudinem quoq;: q̄
ſemp̄ ferme regenti eſt ſimilis:religionis iuſtæ impleuit:adductoſq; in publicum hoſpicium legatos:cum

præſidio ēt nauium Delphos ꝓſecutus: Romā īde ſoſpites reſtituit: hoſpitium cū eo ſenatuſconſulto, eſt factum: donaq; publice data: Eodē anno in Eqs uarie bellatū: adeo ut in īcerto fuerit & apud ipſos exercitꝰ: & Romæ uiciſſent: uicti ne eſſent. Imꝑatores romani fuere ex tribunis militum Aemylius. SP. Poſthumius primo rem cōiter geſſerunt fuſi īde acie hoſtibꝰ Aemylium p̄ſidio Verruginē obtinere placuit. Poſthumiū fines uaſtare: ibi eū in cōpoſito agmine negligētius ab re bene geſta euntē adorti eq. terrore iniecto: in ꝓximos cōpulere tumulos: pauorq; īde uerruginem ēt ad p̄ſidium alteꝝ eſt ꝑlatus. Poſthumius ſuis ī tutum receptis cū concione aduocata terrorem īcreparet ac fugā: fuſos eſſe ab ignauiſſimo & fugaciſſimo hoſte: cōclamat uniuerſus exercitus merito ſe ea audire: & fateri admiſſum flagitiū: ſed eoſdē correcturos eſſe: neq; diuturnū id gaudium hoſtibus fore: poſcentes ut confeſtim īde ad caſtra hoſtiū duceret: & ea ī conſpectu erant poſita ī plano: nihil pœnæ recuſabāt ante noctē expugnaſſent: Collaudatos corpora curare paratoſq; eſſe quarta uigilia iubet: & hoſtes nocturnā fugam ex tumulo romanoꝝ: ut ab eo uia: qua ferebat

Litteræ laureatæ

Verruginē excluderent: fuere obuii: ꝓeliumq; ante lucem: ſed luna ꝑnox erat: cōmiſſum ē: & haud īcertius diurno ꝓelium fuit. Sed Clamor Verruginem ꝑlatus: cū caſtra romana crederent oppugnari tm̄ iniecit pauoris: ut neq̄q̄ retinente atq; obſecrāte Aemylio: Tuſculū palantes fugerēt: inde fama Romā ꝑlata ē: Poſthumiū exercitūq; occiſum. Qui ubi prima lux metū inſidiaꝝ effuſe ſequentibus ſuſtulit: cū ꝑequitaſſe aciem ꝓmiſſa repetēs: tm̄ iniecit ardoris: ut nō ultra ſuſtinuerint īpetū eq: cædes inde fugientiū: qualis ubi ira magis: q̄ uirtute res gerit: ad ꝑniciem hoſtiū facta eſt: Triſtemq; ab Tuſculo nunciū: nequicquam exterrita ciuitate: litteræ a Poſthumio laureatæ ſequunt: uictoriam populi romani eſſe: equoꝝ exercitū deletum

Tribunoꝝ plebis actiones: qa nondū inuenerant finē: & plebs cōtinuare latoribus legis tribunatū: & p̄res reficere interceſſores legis anniſi ſunt: ſed plus ſuis comitiis plebs ualuit: quē dolorē ulti p̄res ſunt: ſenatuſconſulto facto: ut cōſules inuiſus plebi magiſtratus crearentur: annū poſt quintum decimū creati cōſules. L. Lucretius Flauius. Sergius Sulpitius Camerinus. Principio huius anni ferociter: qa nemo ex collegio interceſſurus erat: coortis ad ꝑferendā legem tribunis plebis: nec ſegnius ob idipſum cōſulibus reſiſtentibus:

L. Lucretius Sergius Sulpicius conſ.

oīq; ciuitate in unam eā curā conuerſa. Vitelliā coloniā romanā in ſuo agro eq expugnant: colonoꝝ pars maxima incolumis: qa nocte ꝓditione oppidū captum liberā ꝑ auerſa urbis fugam dederat. Romam ꝑfugere. L. Lucretio cōſuli ea ꝓuincia euenit: is cū exercitu ꝓfectus acie hoſtes uicit: uictorq; Romā ad maius aliq̄to certamen rediit: dies dicta erat tribunis plebis biennii ſuꝑioris a uirginio &. Qu. Pomponio: quos defendi patrū conſenſu ad fidē ſenatus pertinebat neq;. n. eos aut uitæ ullo crimine alio: aut geſti ma-

Tribūitiis duobꝰ plebeiis dies dicta

giſtratus qſquā arguebat: ꝑterquam quod gratificantes patribus rogationi tribunitiæ interceſſiſſent: uicit tamen gratiā ſenatus plebis ira: & peſſimo exemplo innoxii denis milibus grauis æris cōdemnati ſunt: id ægre paſſi patres. Camillus palā ſceleris plebem arguere: q̄ iam in ſuos uerſa nō intelligeret ſe prauo iuditio de tribunis interceſſionem ſuſtuliſſe: qđ interceſſione ſublata tribunitiā ꝑtatem euertiſſent. Nā qđ illi ſperarent effrenatā lnīam eius magiſtratus p̄res laturos: falli eos: ſi tribunitia uis tribunicio auxilio repelli nequeat: aliud tælū p̄res inuenturos eē: cōſuleſq; increpabat. qđ fide publica decipi tribunos eos taciti tuliſſent: q ſenatus auctoritatē ſecuti eſſent. Hæc palā cōcionabundus in dies magis augebat iras hoīum: ſenatū uero īcitare aduerſus legē haud deſiſtebat: ne aliter deſcēderent in foꝝ: cū dies ferendæ legis ueniſſet: q̄ ut q meminiſſent: ſibi pro aris fociſq; & deum tēplis ac ſolo: in quo nati eſſent: dimicandum fore: nam qđ ad ſe priuatim attineat: ſi ſuæ gloriæ ſibi inter dimicationē p̄riæ meminiſſe ſit fas: ſibi amplā quoq; eſſe urbē ad ſe captam: frequentari quottidie ſe frui munimento ſuæ gloriæ: & ante oculos urbem habere latam in triumpho ſuo: inſiſtere oēs ueſtigiis laudum ſuaꝝ: ſed nefas ducere deſertā ac relictā a diis īmortalibus incoli urbē: & in captiuo ſolo hoſpitari Po. Ro. & uictricē patriam uicta mutari. His adhortationibus pricipes concitati p̄res ſenes iuueneſq;: cum ferret lex: agmine facto: in foꝝ uenerunt: diſſipatiq; ꝑ tribus: ſuos qſq; tribules præhenſantes orare cum lachrymis cœpere: ne eam p̄riam: ꝓ qua fortiſſime feliciſſimeq; ipſi

Ager ueientanus plebi diuidit

ac p̄res eoꝝ dimicaſſent: deſerent: capitolium: ædem Veſtæ: cætera circa tēpla deoꝝ oſtentantes: ne exulem extorrē Po. Ro. a ſolo patrio ac diis penatibus in hoſtium urbem agerent: eoq; rem adducerent: ut melius fuerit nō capi Veios: ne Roma deſereret: Quia nō ui agebant: ſed ꝑcibus: & inter ꝑces multa deoꝝ mētio erat: religioſum parti maxime fuit: & legem unam plures tribus antiquarunt: quā iuſſerunt: adeoq; ea ui-

L. Valeriꝰ potitus M. Māliꝰ conſ.

ctoria læta patribus fuit: ut poſtero die referētibus cōſulibus ſenatuſcōſultū fieret: ut agri ueientani ſeptena iugera plebi diuiderentur: nec patribus familiæ tantum: ſed ut oīum in domo liberorum capitum ratio haberetur: uellentq; in eam ſpem liberos tollere. Eo munere delinita plebe nihil certatum eſt: quo minus cōſularia comitia haberentur: creati conſules. L. Valerius Potitus. M. Manlius: cui capitolino poſtea fuit cognomen. Hi conſules magnos ludos fecere: quos. M. Furius dictator uouerat ueienti bello: eodem anno

Cēſor īde mortui locū nō ſuffi citur

ædes Iunonis reginæ ab eodem dictatore: eodemq; bello uota dedicatur: celebratamq; dedicationē ingenti matronaꝝ ſtudio tradunt. Bellum haud memorabile in Algido cum eqs geſtū eſt: fuſis hoſtibus prius pene quā manus conſererent. Valerio qđ ꝑſeuerantior cædendis in fuga fuit: triūphus: Manlio: ut ouans ingrederetur: urbem decretum eſt. Eodem anno nouum bellum cum uolſinienſibus exortū: quo ꝓp famē peſtilentiāq; in agro romano ex ſiccitate caloribuſq; nimiis ortam exercitus duci nequit: ob quæ uolſinienſes ſalpinatibus adiunctis ſuꝑbia elati ultro agros romanos incurſauere. Bellum inde duobus populis indictum. Caius Iulius cenſor deceſſit: in eius locum. M. Cornelius ſuffectus: quæ res poſtea religioni fuit qa eo luſtro Roma capta eſt: nec deinde unq̄ in demortui locum cenſor ſufficit: cōſulibuſq; morbo implicitis placuit per interregnum renouari auſpicia. Itaq; cum ex ſenatuſconſulto conſules ſe magiſtratu abdi

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

caſſent:interrex creat. M. furius Camillus qui publium cornelium Scipionē:is deīde Lucium Valerium
Potitum iterregem ꝓdidit. Ab eo creati ſex tribuni militum cōſulari poteſtate:ut ēt:ſi cui eoꝝ incōmoda
ualitudo fuiſſet: copia magiſtratuum reipublicæ eēt:calendis qntilibus magiſtratum occepere. L. Lucreti
us. Ser. Sulpitius. M. Aemylius. L. Furius Medullinus ſept. Agrippa Furius. Claudius Aemylius iterū.
Ex his Lucio Lucretio: Aemylio uolſinieſis ꝓuincia euenit:ſalpinates Agrippæ furio & Seruio Sulpicio.
Prius cum uolſinieſibus pugnatū ē:bellum numero hoſtium īgens:certamen haud ſane aſpeꝝ fuit:fuſa
cōcurſu primo acies in fugā:millia octo armatoꝝ ab eqtibus intercluſa poſitis armis in deditionem uene
runt. Eius belli fama effecit:ne ſe pugnæ cōmitterēt ſalpinates:mœnibus armati ſe tutabant:romani ꝑdas
paſſim & ex ſalpinati agro:& ex uolſinieſi nullo eā uim arcēte egerunt:dōec uolſinieſibꝰ feſſis bello ea con
ditione:ut res Po. Ro. redderent:ſtipēdiumqꝫ illius anni exercitui ꝓſtarent:in uiginti ānos induciæ datæ.
Eodem anno Marcus Ceditius de plebe nunciauit tribunis ſe in noua uia:ubi nunc ſacellum eſt ſupra M. Cedi-
ædem Veſtæ:noctis ſilentio audiſſe uocem clariorem humana quæ magiſtratibus dici iuberet gallos aduē tius
tare. Id ut propter auctoris humilitatem ſpretum:& qđ longinqua eoꝝ ignotior gens erat: Neqꝫ deorū
modo monita ingruente fato ſpreta:ſed humanam quoqꝫ opem:quæ una erat. M. Furium ab urbe amo-
uere:qui die dicta ab Lucio Apuleio tribuno plebis propter prædam ueientanā:filio quoqꝫ adoleſcente ꝑ
idem tempus orbatus: cum accitis domum tribulibus clientibuſqꝫ magna ꝑs plebis erat: ꝑcūctatus aīos Dies ca-
eoꝝ reſponſum tuliſſet:ſe collaturos q̄ti damnatus eſſet abſoluere eum non poſſet:in exilium abiit ꝑcatus millo'dī
ab diis īmortalibus:ſi īnoxio ſibi ea iniuria fieret:primo quoqꝫ tpe deſyderium ſui ciuitati ingratæ face-
rent. Abſens qndecim milibus grauis æris damnatur. Expulſo ciue:quo manente:ſi quicq̄ humanoꝝ ē cer
ti:capi Roma non potuerit:aduentanti fatali urbi clade legati a cluſinis ueniunt auxilium aduerſus gallos
petentes. Eam gentem traditur fama dulcedine frugū:maximeqꝫ uini noua tū uoluptate captā alpes tranſiſ
ſe:agroſqꝫ ab Ethruſcis ante cultos poſſediſſe:& inuexiſſe in Galliam uinum illiciendæ gentis cauſa Arū-
tem cluſinum ira corruptæ uxoris ab Lucumone:cui tutor is fuerat:ipſo ꝑpotente iuuene:& a quo expeti
pœnæ:niſi externa uis quæſita eſſet:nequirent:hunc tranſeuntibus alpes ducem auctoremqꝫ Cluſium op Gallorū
pugnandi fuiſſe. Equidē haud abnuerim Cluſium gallos ab Arunte:ſeu alio cluſio adductos:ſed eos: qui trāſitus in
expugnauerunt Cluſium non fuiſſe qui primi alpes tranſierint. ſatis conſtat:ducentis quippe annis:anteq̄ italiam
Cluſium oppugnarent:urbemqꝫ Romam caperent:in Italiam galli tranſcenderunt:nec cum his primum
Ethruſcoꝝ:ſed multo ante cum iis:qui inter appenninum alpeſqꝫ incolebant:ſæpe exercitus gallici pugna
uere. Tuſcoꝝ ante romanoꝝ imperium late terra mariqꝫ opes patuere:mari ſupero inferoqꝫ: quibus Ita-
lia:inſulæ modo cingitur:quātum potuerint:noīa ſunt argumento:qđ alteꝝ tuſcum cōi uocabulo gētis:
alteꝝ adriacum mare ab Adria tuſcoꝝ colonia uocauere italicæ gentes:græci eadem tyrrhenum atqꝫ adria
ticum uocant. In utrūqꝫ mare uergentes incoluere urbibus duodenis terras prius cis appēninum ad infeꝝ
mare poſtea trans appenninum totidem:quod capita originis erant:coloniis miſſis:quæ trans padum oīa Adriacū
loca:excepto uenetoꝝ angulo:qui ſinum circūcolunt maris:uſqꝫ ad alpes tenuere. Alpinis quoqꝫ ea tangē mar̄ adria
tibus haud dubie origo eſt:maxime rhetiis:quos loca ipſa efferarunt:nequid ex antiquo præter ſonū lin-
guæ nec eum incorruptum retinerent. De tranſitu in italiā galloꝝ hæc accepimus. Priſco Tarquinio Ro-
mæ regnante:celtarum:quæ pars Galliæ tertia eſt:penes bituriges ſumma imperii fuit:ii regem Celtico da
bant. Ambigatus is fuit uirtute fortunaque tum ſua: tum publica præpollens: quod imperio eius Gallia
adeo frugum hominumqꝫ fertilis fuit:ut abundans multitudo uix regi uideretur poſſe. Hic magno natu Ambiga-
ipſe iam exonerare prægrauāte turba regnum cupiens. Belloueſum & Sigoueſum ſororis filios impigros tus Tuſco
iuuenes miſſurum ſe eſſe:in quas dii dediſſent auguriis ſedes oſtendit:quantum ipſi uellent numerum ho rū opes
minum excirent:nequa gens arcere aduenientes poſſet. Tum ſigoueſo ſortibus dati hercynei ſaltus. Bello-
ueſo haud paulo lætiorem in Italiam uiam dii dabant. Is quod eis ex populis abundabat bituriges: aruer
nos:ſenones:heduos:ambarros:carnutes:aulercos exciuit:profectus ingentibus peditum equitumqꝫ copi
is in tricaſtinos uenit:alpes inde oppoſitæ erant:quas inexpugnabiles uiſas aut equidem miror: nulla dū
ui:quod quidem cōtinens memoria ſit niſi de Hercule fabulis credere libet ſuperatas. ibi cum uelut ſeptos
montium altitudo teneret gallos circunſpectarentqꝫ qua nam periuncta cælo iuga in alium orbem terra-
rum tranſirent:religio etiam tenuit:quod allatum eſt aduenas quærentes agrum ab ſaluiorum gente oppu
gnari:maſſilienſes erant in nauibus a Phocide profecti id galli fortunæ ſuæ omen rati adiuuere: ut quem Maſſilien
primum in terram egreſſi occupauerant locum:patentibus ſiluis cōmunirent:ipſi per taurinos: ſaltuſque ſes
iuliæ alpis tranſcenderunt:fuſiſqꝫ acie tuſcis:haud procul Ticino flumine:cum in quo conſederant:agrum
inſubrium appellari audiſſent cognomine inſubribus pago heduorum:ibi omen ſequentes loci condide-
re urbem. Mediolanum appellarunt. Alia ſubinde manus germanorum Elitouio duce ueſtigia priorum Mediola-
ſecuta:eodem ſaltu fauente Belloueſo cum tranſcendiſſet alpes ubi nunc Brixia ac Verona urbes ſunt: lo- nū a qbuſ
cos tenuere libui conſidunt:poſt hos ſalluuii:qui prope antiquam gentem leuos ligures incolentes circa ti cōditum
cinum amnem petiere. Penninum:deinde boii ligureſqꝫ traſgreſſi:cum iam inter padum atqꝫ alpes omnia
tenerentur:pado ratibus traiecto non Ethruſcos modo ſed etiam umbros agro pellunt:itra appenninum
tamen ſeſe tenuere. Tum ſenones recentiſſimi aduenarum ab Vſente flumine uſqꝫ ad ateſim fines habuere. Senonū
Hanc gētem Cluſium Romamqꝫ deinde ueniſſe comperio. id parum certum eſt ſolam ne:an ab omnibus fines
ciſalpinorum gallorum populis adiutam Cluſini nouo bello exterriti cum multitudinem: tum formas
hominum inuſitatas cernerent: & genus armorum: audirentqꝫ ſepæ ab iis cis padum ultraqꝫ ethruſcorū

legiones fuſas:q̄q̄ aduerſus romanos nullum eis ius ſocietatis amicitiæue erat:niſi quod ueientes conſan/
guineos aduerſus populum romanum non defendiſſent:legatos Romam:qui auxilium ab ſenatu peterẽt
miſere. De auxilio nihil impetratum:legati tres. M. Fablii ambuſti filii miſſi:qui ſenatus & populi roma
ni nomine agerent cum gallis:ne a quibus nullam iniuriam accepiſſent:ſocios populi romãi atq; amicos
oppugnarent:romanis eos quoq; bello:ſi res:cogat:tuendos eſſe:ſed melius uiſum bellum ipſum amoue
ri:ſi poſſet:& gallos nouam gentem pace potius cognoſi:quam armis. Mitis legatio:ni præferoces lega/
tos galliſq; magis:quam romanis ſimiles habuiſſent quibus poſteaq̄ mandata ediderunt in concilio gal/
loꝝ datur reſponſum. Et ſi nouum nomen audiant romanoꝝ:tamen credere uiros fortes eſſe:quoꝝ auxi
lium a cluſinis in re trepida ſit imploratum :& qm̃ legatione aduerſus ſe maluerint:quã armis tueri ſoci/
os:ne ſe quidem pacem:q̄ illi afferant:aſpernari:ſi gallis egentibus agro:quem latius poſſideant:quam co
lant cluſini partem finium concedant:aliter pacem impetrari non poſſe:& reſponſum coram romanis ſe
accipere uelle:& ſi negetur ager corã iiſdem romanis dimicaturos:ut nunciare domum poſſint quantum
galli uirtute cæteros mortales p̃ſtarent. Quod nam id ius eſſet agrum a poſſeſſoribus petere:aut minari ar

Romãi le gati cõtra ius gẽtiũ ĩ gallos pu gnant

ma romanis quærentibus:ecquid in Ethruria rei gallis eſſet:cum ſe in armis ius ferre:& oĩa fortium uiro
rum eſſe ferociter dicerent:accenſis utrinq; animis ad arma diſcurritur:& p̃lium conſeritur:ibi iam urgen
tibus romanã urbem fatis legati contra ius gentium arma capiunt:nec id clam eſſe potuit:cum ante ſigna
Ethruſcoꝝ tres nobiliſſimi fortiſſimiq; romanæ iuuentutis pugnarent:tm̃ eminebat peregrina uirtus: qu
ẽt. Qu. Fabius euectus extra aciem equo:ducem galloꝝ ferociter in ipſa ſigna Ethruſcorũ incurſantem p/
luſtrans fixum haſta occidit:ſpoliaq; eius legentẽ galli agnouere:perq; totam aciẽ romanum legatum eſſe
ſignum datũ eſt. Omiſſa inde in cluſinos ira receptui canunt minantes romanis. Erant:qui extemplo Ro
mam eundum cenſerent:uicere ſeniores:ut legati prius mitterentur q̃ſtum iniurias:poſtulatumq; ut: p̃iu
re gentium uiolato. Fabii dederentur. Legati galloꝝ cum ea:ſicut erant:mandata expoſuiſſent : ſenatui nec
factum placebat Fabioꝝ:& ius poſtulare barbari uidebantur:ſed ne id:quod placebat:decernere::in tantæ
nobilitatis uiris ambitio obſtabat itaq; ne penes opſos culpa eſſet cladis forte gallico bello acceptæ: cogni/
tionem de poſtulatis galloꝝ ad populum reiiciũt:ubi tanto plus gr̃a atq; opes ualuere:ut quorũ de pœna
agebatur:tribuni militum conſulari poteſtate in ſequentem annum crearentur:quo facto haud ſecus:q̄ di
gnum erat:infenſi galli bellum propalã minitantes ad ſuos redeunt. Tribuni militum cum tribus Fabiis
creati. Qu. Sulpicius Longus. Qu. Seruilius quartum. P. Seruilius Maluginenſis. Cum tanta moles ma/
li inſtaret:adeo occæcat aĩos fortuna:ubi uim ſuam ingruentem refringi non uult:ciuitas:quæ aduerſus fi
denatem ac ueientem hoſtem alioſq; finitimos populos ultima experiens auxilia:dictatorem multis tem/
peſtatibus dixiſſet:ea tunc inuſitato atq; inaudito hoſte ab oceano terrarũq; ultimis oris bellum ciente:ni/
hil extraordinarii imperii aut auxilii quæſiuit. Tribuni:quoꝝ temeritate bellum cõtractum erat:ſummæ
reꝝ præerant:delectumq; nihilo accuratiorem quã ad media bella haberi ſolitus erat:extenuantes ẽt famã
belli:habebant. Interim galli poſteaquã accepere ultro honorem habitum uiolatoribus iuris humani: elu
ſamq; ſuam legationẽ eſſe:flagrantes ira:cuius ĩpatiens eſt gens:confeſtim ſignis,conuulſis citato agmine
iter ingrediunt:Ad quoꝝ p̃tereuntium raptim tumultum:cum exterritæ urbes ad arma concurrerent:fu/
gaq; agreſtium fieret:Romam ſe ire magno clamore ſignificabant:quacunq; ibant equis:uiriſq; longe ac

Allia

late fuſo agmine ĩmenſum obtinentes loci. Sed antecedẽte fama nunciiſq; cluſinorũ:deinceps inde aliorum
populoꝝ plurimum terroris Romam celeritas hoſtium tulit:q̃ppe q̃bus uelut tumultuario exercitu rap
tim ducto:ægre ad undecimum lapidem occurſum eſt:qua flumen Allia e cruſtuminis montibus præal/

In auſpi cato cum gallis pu gnatur

to deflues alueo haud multo infra uiam tyberino amni miſcetur. Iam oĩa cõtra circaq; hoſtium plena erãt:
& nata in uanos tumultus gens truci cantu clamoribuſq; uariis horrendo cuncta compleuerat ſono , ibi
tribuni militum non loco caſtris antecapto:non præmunito uallo:quo receptus eſſet:non deorum ſaltẽ:
ſi nõ hoĩum memores:nec auſpicato:nec litato inſtruunt aciem deductã in cornua:nec circũueniri a multi
tudine hoſtium poſſent:nec tamen æquari frontes poterant:cum extenuando ĩfirmam & uix cohærẽtem
mediam aciem haberent:paulum erat a dextera editi loci quem ſubſidiariis repleri placuit:eaque res ut ini
tium pauoris ac fugæ:ſic una ſalus fugientibus fuit:nam Brennus regulus gallorum in paucitate hoſtium
artem maxime timens:ratus ad id captum ſuperiorem locum:ut ubi galli cum acie legionum recta fron/
te concurriſſent:ſubſidia in auerſos tranſuerſoſq; impetum darent:ad ſubſidiarios ſigna conuertit: ſi eo lo
co depuliſſet haud dubius facile in æquo cãpi tantũ ſupante multitudine uictoriã fore:adeo nõ fortũa mõ
ſed ratio ẽt cum barbaris ſtabat. In altera acie nihil ſimile romanis nõ apud duces nõ apud milites erat: pa
uor fugaq; occupauerat aĩos:& tanta hoĩum obliuio ut multo maior pars Veios in hoſtium urbem cum
tyberis arceret:quam recto itinere romam ad coniuges ac liberos fugerent. Parumper ſubſidiarios tutat᷒
eſt locus:in reliqua acie ſimul eſt clamor p̃ximis a latere ultimis ab tergo auditus: ignotum hoſtem pri/
us pene:quam uiderent:non modo non tentato certamine:ſed ne clamore quidem reddito integri inta/
ctiq; fugerunt. Nec ulla cæde pugnatum fuit:terga cæſa ſuomet ipſorum certamine in turba impedenti/
um fugam circa ripam tyberis:quo armis abiectis totum ſiniſtrum cornu defugit:magna ſtrages facta eſt
multoſque imperitos nandi aut inualidos graues loricis aliiſque tegminibus hauſere gurgites : maxima

Vincunt Ro. ad Alliam

tamen pars incolumis Veios perfugit:unde non modo præſidii quicquam: ſed ne nuncius quidem cla/
dis Romam eſt miſſus. Ab dextero cornu:quod procul a flumine & magis ſub monte ſteterat, Romam
omnes petiere:& ne clauſis quidem portis urbis in arcem cõfugerunt. Gallos quoq; ob ſtupefactos mira

culum uictoriæ tá repentinæ tenuit: & ipſi pauore defixi ſteterunt: uelut ignari: quid accidiſſet: deinde inſi
dias uereri: poſtremo cæſorũ ſpolia legere: armorũq; cumulos: ut mos eis eſt: coaceruare. Tum demũ: po/
ſteaq̃ nihil uſquã hoſtile cernebãt: uiã ingreſſi haud multo ante ſolis occaſum ad urbẽ Romam perueni
unt: ubi cum progreſſi equites nõ portas clauſas: nõ ſtationẽ ꝓ portis excubare: non armatos eſſe in mu/
ris retuliſſent: aliud priori ſimile miraculum eos ſuſtinuit: noctẽq; ueriti & ignotæ ſitũ urbis ĩter Romã
atq; amnem cõſedere exploratoribus miſſis circa mœnia aliaſq; portas: quæ nã hoſtibus ĩ perdita re conſi
lia eſſent. Romani cũ pars maior ex acie Veios petiſſet: quã Romã: nec ſupereſſe queq̃ p̃ter eos: qui Romã
refugerant: crederent cõplorati oẽs pariter uiui mortuiq; totã prope urbẽ lamentis ĩpleuerunt. Priuatos
deĩde luctus ſtupefecit publicus pauor: poſteaq̃ hoſtes adeſſe nunciatũ eſt: mox ululatus cãtuſq; diſſonos
uagantibus circa mœnia turmatim barbaris audiebãt: oẽ ĩde tp̃s ſuſpenſos ita tenuit aĩos uſq; ad lucem al
teram: ut identidem iã in urbem futurus uideretur ĩpetus primo aduentu quo acceſſerant ad urbẽ: manſu
ros. n. ad aliã fuiſſe: niſi hoc conſilii foret: deinde ſub occaſum ſolis: quia haud multum diei ſupererat: an
te noctem rati ſe inuaſuros: tum in noctem dilatũ cõſilium eſſe: quo plus pauoris inferrent: poſtremo lux
appropinquans exanimare: timoriq; perpetuo ipſum malũ continens fuit: tum ſigna infeſta portis illata
ſunt: nequaquã tñ ea nocte neq; ĩſequenti die ſimilis illi: quæ ad aliã tã pauide fugerat: ciuitas fuit: nam cũ
defendi urbe poſſe tam parua relicta manu ſpes nulla eſſet: placuit cum cõiugibus ac liberis iuuentutẽ mi
litarẽ ſenatuſq; robur in arcem capitoliumq; cõcedere: armiſq; & frumento collatis ex loco inde munito
deos hoĩeſq; & romanum nomẽ defendere: flãminem ſacerdoteſq; ueſtales ſacra publica a cæde ab incẽdiis
procul auferre: nec ante deſeri cultum eoꝝ: quam nõ ſupereſſent: qui colerent. Si ars capitoliũq; ſedes deo/
rum: ſi ſenatus caput publici conſilii: ſi militaris iuuentus ſupſuerit ĩminenti ruinæ urbis: facilẽ iacturã eẽ
ſeniorũ relictæ ĩ urbe utiq; perituræ turbæ: & quo id æquiore aĩo de plebe multitudo ferret: ſenes triũpha
les cõſulareſq; ſimul ſe cũ illis palã dicere obituros: nec his corporibus: q̃bus non arma ferre: non tueri pa
triã poſſent: oneraturos inopiã armatorũ. Hæc ĩter ſeniores morti deſtinatos iactata ſolatia. Verſæ ĩde ad
hortationes ad agmẽ iuuenũ: quos in capitoliũ atq; ĩ arcem ꝓſequebant̃: cõmendãtes uirtuti eorũ iuuen/
tæq; urbis per trecẽtos ſexaginta annos oĩbus bellis uictricis q̃cunq; reliqua eſſet fortunã: digredientibus
q ſpem oẽm atq; opem ſecum ferebãt: ab iis q captæ urbis nõ ſupereſſe ſtatuerãt exitio. Tum ipſa res ſpe/
cieſq; miſerabilis erat: tum muliebris fletus: & concurſatio ĩcerta nunc hos: nunc illos ſequentium rogan/
tiũq; uiros natoſq;: cui ſe fato darent: nihil quod humanis ſupereſſe malis: relĩquebant: magna pars tamẽ
earũ in arcem ſuos proſecutæ ſunt: nec ꝓhibente ullo: nec uocante: q̃a quod utile obſeſſis ad minuendam ĩ
bellem multitudinem: id parum humanũ erat. Alia maxime plebis turba: quã nec capere tam exiguus col
lis: nec alere in tanta inopia frumenti poterat: ex urbe effuſa uelut agmine iam uno petiit ianiculum: ĩde ps
p agros dilapſi: pars urbes petunt finitimas ſine ullo duce: aut conſenſu ſuam quiſq; ſpem ſua cõſilia com
munibus deploratis exequentes: Flãmen interim q̃rinalis uirgineſq; ueſtales omiſſa rerũ ſuarũ cura: q ſecũ
ferenda ſacrorũ: quæ q̃a uires ad oĩa ferenda deerant: relinquẽda eẽnt cõſultãtes: quiſue ea locus fideli aſſer
uaturus cuſtodia eſſet: optimũ ducunt cõdita ĩ doliolis ſacello ꝓximo ædibus flãminis q̃rinalis ubi nunc
deſpui religio ẽ defodere: cætera ĩter ſe onere partito ferunt̃: uia quæ ſublicio põte ducit ad ianiculum. In
eo cliuo eas cum. L. albinus de plebe romana homo conſpexiſſet plauſtro coniugem ac liberos habens: in
ter cæteram turbã: quæ inutilis bello ex urbe excedebat: ſaluo etiam tũ diſcrimĩe diuinarũ humanarumq;
rerum: irreligioſum ratus ſacerdotes publicos: ſacraq; Po. Ro. pedibus ire ferriq; ſe ac ſuos uehiculo con
ſpici: deſcendere uxorem ac pueros iuſſit: uirgines ſacraq; ĩ plauſtrum ĩpoſuit: & Cære quo iter erat ſacer/
dotibus ꝓuexit: Romæ ĩterim ſatis iam oĩbus, ut in tali re ad tuendã arcẽ cõpoſitis: turba ſeniorũ domos
regreſſa aduentũ hoſtiũ obſtinato ad mortẽ aĩo expectabat: q eorũ curules geſſerant magiſtratus: ut in for
tunæ priſtinæ honorũq; aut uirtutis ĩſignibus morirent̃: q̃ auguſtatiſſima ueſtis ẽ thenſas ducẽtibus triũ/
phantibuſue: ea ueſtiti medio ædiũ eburneis ſellis ſedere. Sunt q. M. Fabio põtifice maxĩo p̃fante carmen
deuouiſſe eos ſe ꝓ patria quiritibuſq; romãis tradãt. Galli & q̃a ĩterpoſita nocte a cõtẽtiõe pugna remiſe
rant aĩos: & q̃d nec ĩ acie ancipiti uſquã certauerũt p̃lio: nec cũ ĩpetu: aut ui capiebãt urbẽ: ſine ira: ſine ardo
re aĩorum ĩgreſſi poſtero die urbẽ patẽte collina porta ĩ forũ ꝑueniunt: circũferẽtes oculos ad tẽpla deum
arcẽq; ſolã belli ſpeciẽ tenẽtẽ: ĩde modico relicto p̃ſidio: neqs ĩ diſſipatos ex arce aut capitolio ĩpetus fieret
dilapſi ad p̃dã uacuis occurſu hoĩum uiis: ps ĩ ꝓxia q̃q; tectoꝝ agmĩe ruũt: ps ultĩa uelut ea demũ intacta
& referta p̃dã petũt. Inde rurſus ipſa ſolitudĩe abſterriti: neq̃ fraus hoſtilis uagos exciperet: in forũ: ac ꝓpinq̃
foro loca cõglobati redibãt: ubi eos plebis ædificiis obſeratis: patẽtibꝰ atriis p̃ricipũ maior ꝓpe cũctatio
tenuit apta quã clauſa inuadendi: adeo haud ſecus: quã uenerabũdi ĩtuebant̃ ĩ ædium ueſtibus ſedẽtes ui/
ros: p̃ter hornatũ habitũq; humão auguſtiorẽ: maieſtate ẽt quã uultus grauitaſq; oris p̃ ſe ferebat ſimilli/
mos diis. Ad eos uelut ſimulacra uerſi cũ ſtarẽt. M. Papyrius unus ex his dr̃: gallo barbã ſuã ut tũ oĩbus
ꝓmiſſa erat ꝓmulcenti: ſcipiõe eburneo ĩ caput ĩcuſſo irã mouiſſe: atq; ab eo initiũ cædis ortũ: cæteros in
ſedibꝰ ſuis trucidatos. Poſt principũ cædẽ nulli deĩde mortaliũ p̃ci: diripi tecta: exhauſtis iniici igẽs. Cæ/
terũ ſeu nõ oĩbus delẽdi in urbẽ libido erat: ſeu ita placuerat p̃ricipibꝰ gallorũ & oſtẽtari q̃dã ĩcẽdia terro/
ris cã: ſi cõpelli ad deditionẽ caritate ædiũ ſuarũ obſeſſi poſſent: & nõ oĩa cõcremari tecta: ut quodcũq; ſu/
pereſſet urbis: id pignus ad flectẽdos hoſtiũ aĩos hẽrent: nequaq̃ perĩde atq; capta urbe p̃rĩa dĩe aut paſſim
aut late uagatꝰ ẽ ignis. Romãi ex arce plenã hoſtiũ urbẽ cernẽtes: uagoſq; p uias omnes curſus: cum alia
atq; alia parte noua aliqua clades oriretur: non mentibus ſolum concipere: ſed ne auribus quidẽ atq; ocu

In arcem confugiũt

Sacra ſub terra deſfoſſa

Capitur urbs a gallis

Cædunt ſeniores urbis

is ſatis conſtare poterāt: quocūq; clamor ſonitus hoſtium mulierum puerorumq; ploratus ſonitus flā-
mæ: & fragor ruētium tectorum auertiſſet: pauētes ad oīa aīos oraq; & oculos flectebant uelut ad ſpecta-
culū a fortuna poſiti occidentis patriæ: nec ullius rerum ſuarum relicti ꝑterq̄ corpoꝝ uindices: tanto an
te alios miſerandi magis q unq̄ obſeſſi ſunt: quod ītercluſi a patria obſidebant̄ oīa ſua cernentes in hoſtiū
ꝑtāte. Nec tranquillior no x diem tam fœde actū excepit. Lux deīde noctem inquietam inſecuta eſt: nec ul-
lum erat tempus: qđ a nouæ ſemp cladis alicuius ſpectaculo ceſſaret: nihil tamen tot onerati atq; obrupti
malis flexerunt aīos: qn & ſi oīa flāmis ac ruinis æquata uideſſent: q̄uis inopē paruumq;: quē tenebāt col
lem libertati relictum uirtute defenderēt: & iā cū eadē quottidie acciderent: uelut aſſueti malis abalienaue-
rant ab ſenſu rerū ſuarum aīos: arma tantū ferrumq; ī dextris uelut ſolas reliquias ſpei ſuæ intuentes. Galli
quoq; per aliquot dies ī tecta modo urbis nequicquā bello geſto: cum īter īcendia ac ruinas captæ urbis
nihil ſupereſſe ꝑter armatos hoſtes uiderent: nequicquā tot cladibꝰ territos: nec flexur os ad deditionē aīos
ni uis adhiberet̄: experiri ultīa & īpetum facere ī arcē ſtatuunt pria luce ſigno dato multitudo oīs ī foro in
ſtruit̄: īde clamore ſublato ac teſtitudine fcā ſubeunt: aduerſus quos romāi nihil temere nec trepide ad oēs
aditus ſtationibus firmatis: qua ſigna ferri uidebāt: ea robore uiroꝝ oppoſito ſcandere ſinūt hoſtem: quo
ſucceſſerint magis ī arduum eo pelli poſſe p procliue facilius rati: medio cliuo reſiſtere: atq; īde ex loco ſu-
periore: qui prope ſua ſponte in hoſtem inferebat: īpetu facto: ſtrage ac ruina fudere gallos: ut nunq̄ poſtea
nec pars: nec uniuerſi tēptauerint tale pugnæ genus. Omiſſa itaq; ſpe per uim atq; arma ſubeundi: obſidio
nem parant: cuius ad id tp̄s īmemores: & qđ in urbe fuerat frumentum: incendiis urbis aſumpſerāt: & ex
agris per ipſos dies raptū omne Veios erat. Igitur exercitu diuiſo partim p finitimos populos ꝑdari pla-

Oppugnat̄a gallis capitolium

cuit: partim obſideri arcem: ut obſidentibus frumentum populatores agroꝝ ꝑberent: Proficiſcētes gallos
ab urbe ad romanā experiendā uirtutē fortuna ipſa Ardeam: ubi Camillus exulabat duxit: q mœſtior ibi
fortuna publica: quam ſua: cum diis hominibuſq; accuſandis ſeneſceret: indignando mirandoq;: ubi uiri
eſſent: qui ſecum Veios Falerioſq; cepiſſent: qui alia bella fortius ſemper: quā felicius geſſiſſent: repente au
dit galloꝝ exercitum aduentare: atq; de eo pauidos ardeates cōſultare. Nec ſecus quam diuino ſpiritu ta-
ctus: cum ſe in mediam concionē intuliſſet: abſtinere ſuetus ante talibus conſiliis ardeates inq̄t ueteres ami
ci: noui etiam ciues mei: quando & ueſtrū beneficiū ita tulit: & fortuna hoc egit mea: nemo ueſtrum cōdi
tionis meæ oblitum me huc proceſſiſſe putet: ſeu res ac periculum cōe cogit: quod quiſq; poſſit in re trepi
da ꝑſidii ī medium conferre: & quando ego uobis pro tātis ueſtris ī me meritis grām referam: ſi nūc ceſſa
uero? aut ubi uſus erit mei uobis: ſi ī bello nō fuerit? hac arte in patria ſteti: & inuictus bello: ī pace ab igra
tis ciuibus pulſus ſum: Vobis āt ardeates fortuna oblata eſt: & ꝓ tantis priſtinis Po. Ro. beneficiis quāta
ipſi meminiſtis: nec. n. exprobrāda apud memores ſunt: gratiæ referendæ: & huic urbi decus ingens belli
ex hoſte cōi pariendi: Quæ effuſo agmine aduētat: gēs ē: cui natura corpora aīoſq; magna magis: quā fir-
ma dederit: eo ī certamē oē plus terroris: quā uirium ferunt: argumento ſit clades romana: patentē cepere
urbem: ex arce capitolioq; quod his exigua reſiſtit̄ manu: iam obſidionis tedio uicti abſcedunt: uagiq; p
agros palant̄: cybo uinoq; raptim hauſto repeti ubi nox appetit: prope riuos aquarum ſine munimento
ſine cuſtodiis paſſim ferarum ritu ſternunt̄: nunc ab ſecundis rebus magis etiam ſolito incauti. Si uobis ī
aīo eſt tueri mœnia ueſtra: nec pati hæc oīa Galliam fieri: pria uigilia capite arma frequentes: me ſequimi-
ni ad cædem non ad pugnam: niſi uictos ſomno uelut pecudes trucidandos tradidero: non recuſo eundē
Ardeæ rerum mearū exitum: quē Romæ habui. Aequis iniquiſq; perſuaſum erat tantū bello uirum ne-
minē uſquā ea tēpeſtate eē: concione dimiſſa: corpora curāt ītenti: quā mox ſignum daretur: quo dato pri

Gallorū cædes

mæ noctis ſilentio ad portas Camillo præſto fuere: egreſſi haud procul urbe: ſicut prædictum fuerat: ca-
ſtra gallorum ītuta neglectaq; ab oī parte nacti cum ingenti clamore inuadunt: nuſquā ꝑlium: oībus locis
cædes ē: nuda corpora & ſoluta ſomno trucidant̄: extremos tamē pauor cubilibus ſuis excitos: quæ aut
unde uis eſſet ignaros: ī fugam: & quoſdā ī hoſtē ipſum īprouiſa tulit: magna pars ī agrum antiatē dela-
ti incurſione ab oppidanis ī palantes fcā circūueniunt̄. Similis ī agro ueienti tuſcorum facta ſtrages eſt:
q urbis iā prope quadringēteſimū annum uicīæ op ꝑſſæ ab hoſte inuſitato inauditoq; adeo nihil miſerti
fuerant ī agrum romanum eo tp̄e īcurſiōes facerēt: pleniq; ꝑdæ Veios ēt ꝑſidiūq; & ſpem ultimā romani
noīs in aīo habuerit oppugnare. Viderāt eos milites romani uagātes p agros: & cōgregatos agmīe ꝑdam
per ſe agentes: & caſtra cernebāt haud ꝓcul Veiis poſita: īde primum miſeratio ſui: deīde īdignitas atq; ex
ea ira aīos cepit. Ethuſcis ēt a qbus bellū gallicum in ſe auertiſſent ludibrio eē clades ſuas: uix tēperauere
aīs: qn extēplo īpetum facerēt: cōpſſiq; a Ceditio cēturiōe: quē ſibimetipſi ꝑfecerāt: rē ī noctē ſubſtinuere
tātum par Camillo defuit auctor: cætera eodē ordīe: eodēq; fortunæ euētu geſta: qn ēt ducibꝰ captiuis: q
cædi nocturnæ ſupfuerāt: ad aliā manū tuſcoꝝ ad Salinas ꝓfecti nocte īſequēti ex īprouiſo maiorē cædē

Tuſci duobꝰ locis cædūtur

ædiderunt: publicaq; uictoria ouātes Veios redeūt. Romæ īterim plerūq; obſidio ſegnis & utrinq; ſilētiū
eē: ad id tātum gallis ītentis: neq; hoſtiū euadere inter ſtatiōes poſſet: cum repēte iuuenis romanꝰ admira
tiōe in ſe ciues hoſteſq; cōuertit: ſacrificium erat ſtatum in quirinali colle fabiæ genti: ad id faciendum. C.
Fabius deorſum gabino cinctus ſacra manibus gerens: cum de capitolio deſcendiſſet: per medias hoſtiū
ſtationes egreſſus: nihil ad uocem cuiuſquā terroremue motus in quirinalem collem peruenit: ibique om
nibus ſolemniter peractis: eadem reuertens ſimiliter conſtanti uultu graduque ſatis ſperans propitios eſ
ſe deos: quorum cultum ne mortis quidem metu prohibitus deſſeruiſſet: in capitolium ad ſuos rediit:
ſeu attonitis gallis miraculo audaciæ: ſeu religione etiam motis: cuius haud quāquam negligens gēs eſt.

Veiis interim non animi tantum ĩ dies: ſed etiam uires creſcebant: nec romanis ſolum eo conuenienti- G. fabii
bus ex agris qui aut ꝑlio aduerſo: aut clade captæ urbis fugati fuerant: ſed ẽt ex latio uoluntariis confluen facinus
tibus: ut ĩ parte prædæ eſſent. Maturũ iam uidebatur repeti patriã: eripiq; ex hoſtium manibus ſed corpo
ri ualido caput deerat: locus ipſe admonebat Camilli: & magna pars militũ erat: q ductu auſpicioq; eius
res proſpere geſſerãt: & Ceditius negare ſe cõmiſſurũ cur ſibi aut deorũ: hoĩumue quiſq̃ ĩperium finiret
potius: quã ipſe memor ordinis ſui poſceret ĩperatorẽ. Conſenſu oĩum placuit ab Ardea Camillum acciri
ſed ante cõſulto ſenatu: q Romæ eſſet: adeo regebat oĩa pudor: diſcrimĩaq; rerũ prope perditis rebus ſerua-
bant: ingenti periculo traſeundũ ꝑ hoſtiũ cuſtodias erat: ad eã rẽ Pontius Cominus ĩpiger iuuenis operã Põptius
pollicitus: ĩcubans cortici ſecũdo tyberi ad urbẽ deferẽ: ĩde qua ꝓximum fuit: a ripa per ꝑruptum coq; ne Comius
glectum hoſtium cuſtodiã ſaxũ ĩ capitoliũ euadit: & ad magiſtratus ductus mãdata exercitus ædit. Acce
pto ĩde ſenatus decreto: ut & comitiis curiatis reuocatus de exilio iuſſu Po. Ro. Camillus dictator extem
plo diceret: militeſq; haberent ĩperatorem: quẽ uellent. Eadem digreſſus nũcius Veios contendit: miſſiq;
Ardeã legati ad Camillum: Veios eum ꝑduxere: ſeu quod magis credere libet: non prius profectum ab
Ardea quã comperit legẽ latã: quod nec iniuſſu populi mutari finibus poſſet: nec niſi dictator dict⁹ auſpi
tia in exercitu habere: lex curiata lata ẽ: dictatorq; abſens dictus: Dum hæc ad Veios agebantur: interim
arx Romæ capitoliumq; ĩ ingenti periculo fuit: nã galli ſeu ueſtigio notato humano qua nuncius a Veiis
peruenerat: ſeu ſua ſponte aĩaduerſo: ad Carmentis ſaxum aſcenſu æquo nocte ſubluſtri: cum primo iner-
mem: qui temptaret uiam ꝑmiſiſſent: tradẽtes inde arma: ubi quid iniqui eſſet: alterni innixi: ſubleuãteſq;
inuicem: & trahentes alii alios prout poſtularet locus tanto ſilentio in ſummũ euaſere: ut nõ cuſtodes ſolũ
fallerent: ſed canes qdem ſollicitum aĩal ad nocturnos ſtrepitus excitarent: anſeres non fefellere: quibus ſa-
cris Iunonis in ſumma inopia cybi tamen abſtinebatur: quæ res ſaluti fuit: nãq; clangore eorum aliarũq; Mãli⁹ gal
crepitu exercitus. M. Manlius: qui triẽnio ante conſul fuerat: uir bello egregius armis arreptis ad arma cæ lũ ex capi
teros ciens uadit: & dum cæteri trepidant: gallum: qui iam ĩ ſummo conſtiterat: umbone ictum deturbat tolio de-
cuius caſus prolapſi cum proximos ſterneret: trepidantes alios armiſq; omiſſis ſaxa: quibus adhærebant turbat
manibus amplexos trucidat. Iamq; & aliis cõglobatis tælis: miſſilibuſq; ſaxis perturbare hoſtes ruinaq;
tota prolapſa acies ĩ præceps deferri: ſedatoq; deĩde tumultu: reliquũ noctis: qnãtum ĩ turbatis mentib⁹ po
terat: cum præteritum quoq; periculum ſollicitaret: quieti datum eſt. Luce orta: uocatis claſſico ad conci-
lium militibus ad tribunos: cum & recte & perperam facto ꝑcium deberetur. Manlius primum ob uirtu
tem laudatus donatuſq; non a tribunis ſolum militum: ſed conſenſu etiam militari: cui uniuerſi ſelibras
farris: & quartarios uini ad ædes eius: q̃ in arce erant: contulerũt: rẽ dictu paruam cæterũ inopia fecerat eã
argumentũ ĩgens caritatis: cum ſe quiſq; uictu ſuo defraudans detractum corpori atq; uſibus neceſſariis
ad honorem unius uiri conferret. Tum uigiles eius loci: quos fefellerat aſcendens hoſtis citati: & cũ ĩ oẽs
more militari ſe animaduerſurum. P. Sulpicius tribunus militum ꝓnunciſſet: conſentiente clamore mili-
tum in unum uigilem coniicientium culpã deterritus a cæteris abſtinuit: reum haud dubiũ eius noxæ ap Morbus
probantibus cunctis de ſaxo deiecit: inde intentiores utrinq; cuſtodiæ eſſe: & apud gallos quia uulgatum in gallos
erat ĩter Veios Romãq; nuncios cõmeare: & apud romanos ob nocturni periculi memoriã. Sed ante oĩa uulgatur
obſidionis belliq; mala: fames utrinq; exercitum urgebat: gallos peſtilentia etiam tum loco iacente ĩter tu
mulos caſtra habentes: tum ab incendiis torrido & uaporis pleno: cineremq; non puluere modo ferente
cum quid uenti motum eſſet: quorũ intoleratiſſima gens eſt humoriq; ac frigori aſſueta: tum æſtu & an-
gore uexata uulgatis ueluti in pecua morbis morerentur. Iam pigritia ſingulos ſepeliendi: promiſcue acer
uatos cumulos hoĩum urebant: buſtorũq; ĩde gallicorũ noĩe inſignem locum fecere. Induciæ deinde cum
romanis factæ: & colloquia permiſſu ĩperatorum habita: in qbus cum identidẽ galli famẽ obiicerẽt: eaq;
neceſſitate ad deditionem uocarent: dicitur auertendæ eius opinionis cauſa multis locis panis de capitolio
iactus eſſe in hoſtium ſtationes: Sed iam neq; diſſimulari: neq; ferri ultra fames poterat: itaq; dum dicta-
tor delectum per ſe Ardeæ habet magiſtrum equitum. L. Valerium a Veiis abducere exercitum iubet: pa-
rat inſtruitq;: qbus haud ĩpar adoriatur hoſtes: interim capitolinus exercitus ſtationibus uigiliiſq; feſſus
ſuperatis tamẽ humanis oĩbus malis: cũ famẽ una natura uinci nõ ſineret: diem de die proſpectans ſi qd' Quantũ
auxiliũ dictatore appareret: poſtremo ſpe quoq; iam nõ ſolum cybo deficiente: & cum ſtationibus proce auri pti
derent prope obruentibus ĩfirmũ corpus armis: uel dedi uel redimi ſe quacũq; pactione poſſent: iuſſit ia- ſint ro. cũ
ctãtibus nõ obſcure gallis. haud magna mercede ſe adduci poſſe ut obſidionẽ relinquant. Tum ſenat⁹ ha gallis
bitus: tribuniſq; militũ datum negocium: ut paciſcerẽtur. Inde ĩter. P. Sulpicium tribunum militũ: & Brẽ
num regulũ gallorum colloquio trãſacta res eſt: & mille pondo auri ꝑcium populi gẽtibus mox ĩperatu
ri factum. Rei fœdiſſimæ ꝑ ſe adiecta indignitas ẽ: pondera ab gallis allata iniqua: & tribuno recuſante ad
ditus inſolente gallo ponderi gladius: auditaq; ĩtolerãda Romanis uox ueh uictis eſſe: ſed diiq; & hoĩs ꝓ
hibuere redẽptos uiuere romãos: nã forte quadã prius: quã ĩfanda merces ꝑficerent: ꝑ altercationẽ nõdũ
oĩ auro appenſo dictator ĩteruenit: auferriq; aurũ de medio: & gallos ſubmoueri iubet: cũ illi renitẽtes pa
ctos dicerent ſeſe: negat eã pactionem ratam eſſe: quæ poſteaquam ipſe dictator creatus eſſet: iniuſſu ſuo
ab inferioris iuris magiſtratu facta eſſet: denunciatq; gallis: ut ſe ad prælium expediant: ſuos in aceruum
coniicere ſarcinas: & arma aptare ferroq; non auro recuperare patriam iubet: in cõſpectu habẽtes fana deũ
& cõiuges: & liberos: & ſolum patriæ deforme belli malis: & oĩa q̃ defendi repetiq; & ulciſci fas ſit: iſtru-
it deĩde aciẽ ut loci natura patiebat: ĩ ſemirutæ ſolo urbis & natura inæquali: & oĩa quæ arte belli ſecun-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Galli gabina uia cædūť ad unum

da ſuis eligi præparatiue poterant: prouidit Galli noua re trepidi arma capiunt: ira magis: quā conſilio in romanos ĩcurrunt. Iā uerterat fortūa: iā deoꝝ opes humanaq; cōſilia rē romanā adiuuabāt: igitur primo cōcurſu haud maiore momēto fuſi ſunt galli: quā ad aliā uicerāt. Iuſtiore altero deĩde ꝓlio ad octauum lapidē gabina uia: quo ſe ex fuga cōtulerāt: eiuſdē ductu auſpicioq; Camilli uincunť: ibi cædes oĩa obtinuit castra capiunť: & ne nuncius qdē cladis relictus. Dictator recuperata ex hoſtibus patria triumphans in urbem redit: ĩterque iocos militares: quos ĩconditos iaciunt: Romulus ac parēs patriæ cōditorq; alter urbis haud uanis laudib⁹ appellabať. Seruatā deĩde bello patriā: iterū ĩ pace haud dubie ſeruauit: cum ꝓhibuit migrari Veios: & tribunis rē ĩtentius agētibus poſt ĩcenſam urbē: & ꝑ ſe ĩclinata magis plebe ad id cōſilium: eaq; cā fuit nō abdicādæ poſt triumphum dictaturæ: ſenatu obſecrāte ne rēpublicā ĩ incerto relinq̄ret ſtatu. Oĩum primum: ut erat diligentiſſimus religionum cultor: q̄ ad deos ĩmortales ꝑtinebāt: rettulit. & ſenatuſcōſultū facit fana oĩa: qđ ea hoſtis poſſediſſet: reſtituerenť: terminarenť: expiarenturq; expiatioq; eoꝝ ĩ libris ꝑ duumuiros q̄rereť. Tum cæretibus publice hoſpitium fieret: qđ ſacra Po. Ro. ac ſacerdotes recepiſſent: beneficioq; eius populi nō ĩtermiſſus honos deū ĩmortalium eēt.

Ludi capitolini

Ludi capitolini fierēt: qđ Iupiter Opt. Maxi. ſuā ſedē atq; arcē Po. Ro. ĩ re trepida tutatus eēt: collegiumq; ad eā rē. M. Furius dictator cōſtitueret: ex iis: q ĩ capitolio atq; arce habitarent. Expiādæ ēt uocis nocturnæ: q̄ nuncia cladis ante bellum gallicum audita neglectaq; eēt mētio illata: iuſſumq; tēplum ĩ noua uia Aio Locutio fieri. Aurū qđ gallis ereptū erat: qđ q̄ ex aliis tēplis ĩ trepidationē ĩ Iouis cellam collatum: cum in q̄ referri oporteret: cōfuſa memoria eſſet: ſacrū oē iudicatū: & ſub Iouis ſella pōi iuſſum. Iam ante ĩ eo religio ciuitatis apparuerat: qđ cum ĩ publico deeſſet aurū: ex quo ſumma pactæ mercedis gallis cōfieret: a matronis collatum acceperant: ut earū ſicut uirorū poſt mortē ſolēnis laudatio eēt.

cur mulierib⁹ funeribus laudatio cōſtituta

Is peractis: q̄ ad deos ꝑtinebāt: quæq; ꝑ ſenatū agi poterāt: tū demū agitātibus tribunis plebē aſſiduis cōcionibus: ut relictis ruinis: ĩ urbē paratam Veios tranſmigrarēt: in concionē uniuerſo ſenatu ꝓſequēte aſcendit. atq; ita uerba fecit. Adeo mihi acerbæ ſunt q̄rites cōtentiōes cū tri. ple. ut nec triſtiſſimi exilii ſolatiū aliud habuerim: quaod Ardeæ uixi: quam quod ꝓcul ab his certaminibus erā: & ob eadem hæc nō ſi me ſenatuſcōſulto populiq; iuſſu reuocaretis: rediturus unq̄ fuerim: nec nūc me ut redirem mea uolūtas mutata: ſed ueſtra fortuna ꝑpulit. q̄ppe ut ĩ ſua ſede māeret patria id agebať: nō ut ego utiq; ĩ patria eſſem: & nūc quieſcerē & tacerē libēter: niſi hæc quoq; pro pria dimicatio eſſet: cui deeſſe quoad uita ſuppetat: aliis turpe: Camillo ēt nefas ē. Quid. n. repetimus qđ obſeſſam ex hoſtiū manibus eripimus: ſi recuperatā ipſi deſerimus? & cum uictoribus gallis capta tota urbe: capitoliū tamē: atq; arcē: diiq;: & hoĩes romani tenuerĩt: habitauerĩt: uictoribus romāis recupata urbe: ars quoq; & capitolium deſereť: & plus uaſtitatis huic urbi ſecūda noſtra fortuna faciet: quā aduerſa fecerit? Eq̄dem ſi nobis cū urbe ſimul poſitæ traditæq; ꝑ manus religiōes nullæ eſſent: tamē tā euidens numen hac tēpeſtate rebus affuit romanis: ut oēm neglientiā diuini cultus exēpta hoĩbus putem: ĩtuemini. n. horū deĩceps annorū uel ſecūdas res uel aduerſas: inueniētis oĩa proſpere eueniſſe ſequētibus deos: aduerſa ſpernētibus iā oĩum primum ueiens bellum per quot annos quāto labore geſtum nō ante cepit finē: quā monitu deorum aqua ex lacu albano emiſſa eſt. Quid hæc tandem urbis noſtræ clades noua: num ante exorta eſt: quam ſpreta uox cælo emiſſa de aduentu gallorū? quā gentiū ius a legatis noſtris uiolatū? quā a nobis cum uindicari deberet: eadem negligentia deorū ꝓtermiſſum? Igitur uicti captiq; ac redempti tantum pœnarum diis hoĩbuſq; dedimus: ut terrarum orbi documento eſſemus: aduerſæ deinde res admonuerunt religionum. Confugimus ĩ capitolium ad deos ad ſedem Iouis Opt. Max. ſacra ĩ ruina rerum noſtrarum alia terræ celauimus: alia auecta in finitimas urbes amouimus ab hoſtium oculis: deorum cultū deſerti ab diis hominibuſq; tamē non ĩtermiſibus: reddidere igitur patriam. & uictoriā: & antiquum belli decus amiſſum: & ĩ hoſtes qui cæci auaritia ĩ pondere auri fœdus ac fidem fefellerunt: uerterunt terrorē fugamq; & cædē. Hæc culti neglectiq; numinis tanta monumenta in rebus humanis cernentes: ecquid ſentitis quirites: quantum uix dum ex naufragiis prioris culpæ cladiſq; emergentes paremus nefas? Vrbē auſpicato inauguratoque conditam habemus: nullus locus in ea non religionum deorumque eſt plenus: ſacrificiis ſolemuibus non dies magis ſtati: quam loca ſunt: in quibus fiant: hos omnes deos publicos priuatoſque quirites deſerturi eſtis? quam par ueſtrum factum eſt: quod in obſidione nuper in egregio adoleſcente Fabio non minore hoſtium admiratione: quam ueſtra conſpectum eſt: cum inter gallica tela digreſſus ex arce ſolemne fabiæ gentis in colle quirinali obiit. An gentilicia ſacra ne in bello quidem intermitti: publica ſacra & Ro. deos etiā in pace deſeri placet? & pōtifices flāmineſq; negligentiores publicarum religionum eſſe: quam priuatus iu ſolemni gentis? fuerit Forſitan aliquis dicat: aut ea nos Veiis facturos: aut huc inde miſſuros ſacerdotes noſtros: qui faciant: quorum neutrum fieri ſaluis cerimoniis poteſt: & ne omnia generatim ſacra: omneſque percenſeam deos in iouis epulo num alibi: qua in capitolio puluinar ſuſcipi poteſt? Quid de æternis Veſtæ ignibus ſignoque: quod imperii pignus cuſtodia eius templi tenetur: loquar? quid de ancylibus ueſtris? Mars Gradiue: tuque Quirine pater hæc omnia

Puluinar iouis

in profano deſeri placet ſacra æqualia urbi: quædam uetuſtiora origine urbis? & uidete quid inter nos & maiores interſit: illi ſacra quædam in monte albano lauinoque nobis facienda tradiderunt. An ex hoſtium urbibus Romam ad nos transferri ſacra religioſum fuit: hinc ſine piaculo in hoſtium urbem Veios transferemus: Recordamini agite dum quotiens ſacra inſtaurētur: quia aliquid ex patricio ritu negligentia: caſuue prætermiſſum eſt. Modo quæ res poſt prodigium albani lacus: niſi inſtauratio ſacrorum auſpiciorumq; renouatio affectæ ueienti bello reipu. remedio fuit? At etiam tanq̄ ueterum religionum

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

memores & peregrinos deos tráſtulimus Romá & iſtituimus nouos. Iuno regina tráſuecta a Veiis nuꝑ
in auentino quá inſigni ob excellens matronarum ſtudium celebriqꝫ dedicata ẽ die! Aio locutio templũ
ꝓ cæleſtem uocẽ exauditá ĩ noua uia iuſſimꝰ fieri: capitolinos ludos ſolẽnibꝰ aliis addidimus: collegiũqꝫ
ad id nouũ auctore ſenatu cõdidimus. Quid horũ opus fuit ſuſcipi: ſi una cũ gallis urbẽ Romaná relictu
ri ſumus? ſi non uoluntate máſimus in capitolio ꝑ tot mẽſes obſidionis? ſi ab hoſtibus metu retenti ſumꝰ
de ſacris loqmur & de templis: qd tandem de ſacerdotibus? nõ ne ĩ mentẽ uenit: quátũ piaculi cõmittatur
Veſtalibus nempe illa una ſedes eſt: ex qua nihil unq̃. ꝓterquá urbs capta mouit: flámini diali noctẽ unã
manere extra urbẽ nefas eſt: hos ueientes ꝓ romanis facturi eſtis ſacerdotes? & ueſtales tuæ te deſerent Ve
ſta? & flámen peregre habitando ĩ ſingulas noctes: tantũ ſibi reiqꝫ. p. piaculũ cõtrahet? Quid alia: q̃ auſpica
to agimus oĩa ferre intra pomœriũ: cui obliuioni: aut cui negligentiæ damus? Comitia curiata: quæ rẽ Comitia
militarẽ continẽt: comitia cẽturiata: q̃bus cõſules tribunoſqꝫ militares creatis: ubi auſpicato: niſi ubi aſſo curiata
lent: fieri poſſunt. Veios ne hæc transferemus. an comitiorũ cá populus tanto incõmodo ĩ deſertam hanc comitia
ab diis hoĩbuſqꝫ urbem cõueniet. Sed res ipſa cogit uaſta ĩcendiis ruiniſqꝫ relinquere urbem: & ad integra cẽturiata
oĩa Veios migrare: nec hic ædificando inopem plebem uexare: hanc autẽ iactari magis cauſam: quam ue
ram eſſe: ut ego nõ dicam apparere uobis quirites puto: q̃ meminiſtis ante gallorũ aduentum: ſaluis tectis
publicis priuatiſqꝫ: ſtante ĩcolumi urbe: hanc tãdem rem actam eẽ: ut ueios tráſmigraremus: & uidete quá
tum ĩter meam ſnĩam ueſtramqꝫ inter ſit tribuni: uos etiam: ſi tunc faciendum non fuerit: nunc utiqꝫ faciẽ
dum putatis: ego contra: nec id mirati ſitis: prius quam: quale ſit: audieritis: etiam ſi tunc migrandum
fuiſſet incolumi tota urbe: nunc has ruinas relinquendas non cenſerem: quippe tum cauſa nobis ĩ urbem
captam migrandi: uictoriam eſſet glorioſa nobis ac poſteris noſtris: nunc hæc migratio nobis miſera: ac
turpis: gallis glorioſa eſt: non enim reliquiſſe uictores: ſed amiſiſſe uicti patriam uidebĩur. Hoc ad alliam
fuga: hoc capta urbs: hoc circũſeſſum capitolium neceſſitatis ĩpoſuiſſe: ut deſereremus penates noſtros: exi
liumqꝫ ac fugam nobis ex eo loco conſiſceremus: quem tueri non poſſemus: & galli euertere potuerunt
Romam: quam romani reſtituere non uidebuntur potuiſſe. Quid reſtat: niſi ut ſi iam nouis copiis ueni
ant: conſtat enim uix credibilem multitudinem eſſe: & habitare iu capta ab ſe deſerta a uobis hac urbe ue
lint: ſinatis. Quid ſi non galli hoc: ſed ueteres hoſtes noſtri equi uolſciqꝫ faciant: ut cõmigrent Romam ue
litis ne illos Romanos: uos ueientes eſſe: an malitis hanc ſolitudinem ueſtram quam urbẽ hoſtium eſſe: Caſa ro
non equidem uideo: quid magis nefas ſit: hæc ſcelera quia piget ædificare: hæc dedecora pati parati eſtis: muli
Si tota urbe nullum melius ampliuſue tectum fieri poſſit: quam caſa illa conditoris eſt noſtri: non in ca
ſis ritu paſtorum agreſtiumqꝫ habitare eſt ſatius ĩter ſacra penateſqꝫ ueſtros: quam exulatum publice ire.
Maiores noſtri conuenæ paſtoreſque: cum in his locis nihil præter ſiluas paludeſqꝫ eſſet: nouam urbem
tam breui ædificauerunt: nos capitolio arce incolumi: ſtantibus templis deorum ædifirare incenſam pi
get: & quod ſinguli facturi fuimus: ſi ædes noſtræ deflagraſſent: hoc in publico incendio uniuerſi recuſa
mus facere: Quid tandem ſi fraude: ſi caſu ueiis ĩcendium ortum ſit uentoqꝫ: ut fieri poteſt diffuſa flãma
magnam partem urbis abſumat: fidenas ĩde aut Gabios: aliamue quam urbẽ quæſituri ſumus: quo tranſ
migremus: adeo nihil tenet ſolum patriæ: nec hæc terra quam matrem appellamus. Sed ĩ ſupficie tigniſqꝫ
caritas nobis patiæ pendet. Et quidem fatebor uobis: & ſi minus iniuriæ ueſtræ: quam meæ calamitatis
meminiſſe iuuat: cũ abeſſem: quotienſqꝫ patria in mentem uenerat: hæc oĩa ocurrebant: colles campiqꝫ &
tyberis & aſſueta oculis regio & hoc cælum ſub quo natus educatuſqꝫ eſſem: quæ uos quirites nunc mo
ueant potius caritate ſua: ut maneatis in ſede ueſtra: quam poſtea: cum relinqueritis: ea macerent deſyderio
Non ſine cauſa dii hominesqꝫ condendæ locum hunc urbi elegerunt: ſaluberrimos colles: flumen oportu
num: quo ex mediterraneis locis fruges deuehantur: quo maritimi cõmeatus accipiantur: mare uicinum
ad cõmoditates: nec expoſitum nimia propinquitate ad pericula claſſium externatum regionum: Italiæ
medium ad incrementum urbis natum unice locum argumento eſt ipſa magnitdo tam nouæ urbis: trecẽ
teſimus ſexageſimus quintus annus urbis quirites agitur: ĩter tot ueterimos populos tádiu bella geritis:
cum interea ne ſingulas loquar urbes: non coniuncti cum equis uolſci tot tam ualida oppida: non uniuer
ſa Ethruria tantum terra mariqꝫ pollens: atqꝫ inter duo maria latitudinem obtinens Italiæ: bello uobis
par eſt. Quod cum ita ſit: quæ malum ratio eſt expertis alia experiri: cum iam ut uirtus ueſtra tranſire alio
poſſit: fortuna certe loci huius transferri non poſſit. Hic capitolium eſt: ubi quondam capite humano in
uento reſponſum eſt: eo loco caput rerum ſummamqꝫ imperii fore: hic cum augurato liberetur capitoli
um Iuuentas Terminuſqꝫ maximo gaudio patrum noſtrorum moueri ſe non paſſi: hic ueſtæ ignes: hic cccLxv.
cælo ancylia dimiſſa: hic omnes propitii manentibus uobis dii. Mouiſſe eos Camillus tum alia ratione: anno ab
tum ea: quæ ad religiones pertinebat: maxime dicitur: ſed rem dubiam decreuit uox opportune emiſſa: urbe con
quod cum ſenatus poſt paulo de his rebus ĩ curia hoſtilia haberetur: cohorteſqꝫ ex præſidiis reuertentes dita ca
forte agmine forum tranſirent: centurio ĩ comitio exclamauit ſignifer ſtatue ſignum: hic manebimus opti pta a gal
me. Qua uoce audita: & ſenatus accipere ſe omnẽ ex curia egreſſus conclamauit: & plebs circũfuſa appro lis roma
bauit. Antiquata deĩde lege promiſcue urbs ædificari cœpta. tegula publice præbita eſt. ſaxi materiæque
cedendæ: unde quiſqꝫ uellet: ius factum: prædibus acceptis: eo ãno ædificia perfecturos. Feſtinatio curam
exemit uicos dirigendi: dum omiſſo ſui alieniqꝫ diſcrimĩe in uacuo ædificant: ea eſt cauſa: ut ueteres cloa
cæ primo per publicum ductæ: nunc priuata paſſim ſubeant tecta: formaque urbis ſit occupatæ magis
quam diuiſæ ſimilis.

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

PRIMAE DECADIS

TITI LIVII PATAVINI HISTORICI AB VRBE CONDITA LIBER SEXTVS.

QVAE AB Condita urbe Roma ad captã eandem urbẽ Romani ſub regibus pri
mũ: conſulibus deinde ac dictatoribus: decẽuiriſqꝫ: ac tribunis cõſularibus geſſere
foris bella: domi ſeditiões quoqꝫ libris expoſui: res cũ uetuſtate nimia obſcuras: ue
lut: quæ magno ex interuallo loci uix cernunt: tum q̃d paruæ & raræ ꝑ eadẽ tpa
litteræ fuere una cuſtodia fidelis memoriæ rerũ geſtarũ: & quod etiam ſiquæ in
cõmentariis pontificum aliiſqꝫ publicis priuatiſqꝫ erant monumentis: incenſa ur

Camillo ĩ annũ ꝓrogata dictatura

be plæræqꝫ ĩteriere: clariora deĩceps cercioraqꝫ ab ſecunda origine: uelut ab ſtirpi
bus latius feraciuſqꝫ renatæ urbis geſta domi: militiæqꝫ exponent: Cæterum prio
quo adminiculo erecta erat: eodem ĩnixa. M. Furio prĩcipe ſtetit: neqꝫ eum abdica
re ſe dictatura: niſi anno circũacto paſſi ſunt. Comitia in inſequentẽ annum tribu
nos habere: quoꝝ ĩ magiſtratu capta urbs eſſet: nõ placuit: res ad ĩterregnum rediit. Cũ ciuitas in ope ac la
bore aſſiduo reficiẽdæ urbis teneret: ĩterim. Qu. Fabio ſimul primũ magiſtratu abiit: ab. C. Marcio tri.
ple. dcã dies ẽ: q̃d legatus ĩ gallos: ad quos miſſus erãt orator: cõtra ius gentiũ pugnaſſet: cui iudicio eum
mors adeo opportuna: ut uoluntariã magna pars crederet: ſubtraxit: Interregnum tñ iniit. P. Corneli9 Sci
pio ĩterrex: poſt eũ. M. Furius Camillus iterũ. Is tribunos militũ cõſulari ptãte creat. A. Valeriũ Publico
lam iterum. L. Virginiũ. P. Corneliũ. A. Manliũ. L. Aemyliũ. L. Poſthumiũ: ii ex interregno cũ ex templo
magiſtratũ iniſſent: nulla de re priuſq̃ de religiõibus ſenatũ cõſulere. In primis fœdera ac leges: erant autem
æneæ duodecim tabulæ & q̃dam regiæ leges conq̃ri q̃ cõpararent: iuſſerant: alia ex aliis ædita ẽt ĩ uulgus
q̃ ãt ad ſacra pertinebant: a põtificibus maxĩe: ut religione obſtrictos hẽrent multitudinis aĩos ſuppſſa. tũ
de diebus religioſis agitari cœptũ diẽ. xv. calendas ſextiles duplici clade inſignẽ: quo die ad cremerã Fabii
cæſi: quo deinde ad Alliã cũ exitio urbis fœdæ pugnatũ: a poſteriore clade allienſem appellarunt: ĩſignẽqꝫ
rei nullius publice priuatimqꝫ agendæ fecerũt. Quidã q̃d poſtridie idus quintiles nõ litaſſet. Sulpicius tri

Dies religioſi

bunus militũ: neqꝫ inuenta pace deũ poſt diẽ tertiũ obiectus hoſti exercitus Romanus eẽt: etiam poſtridie
idus rebus diuinis ſupſederi iuſſũ: inde ut poſtridie calendas quoqꝫ ac nonas eadẽ religio eſſet: traditum
putant: Nec diu licuit quietis cõſilia erigendæ ex tam graui caſu reip. ſecũ agitare: hĩc uolſci ueteres hoſtes
ad extinguendũ nomẽ Ro. arma ceperant: hinc Ethruriæ principum ex oĩbus populis coniurationẽ ad fa
num Vulturnæ factam mercatores afferebãt: nouus quoqꝫ terror acceſſerat defectione latinorum hernico
rumqꝫ q̃ poſt pacem ad lacum regillũ factã ꝑ annos ꝓpe centũ nunq̃ ambigua fide ĩ amicitia Po. Ro. fue
rant. Itaqꝫ cũ tanti terrores circũſtarẽt: appareretqꝫ oĩbus ĩ odio ſolum apud hoſtes: ſed contemptu etiam
ĩter ſocios nomẽ Ro. Laborare: placuit eiſdem auſpiciis defendi remp. q̃bus recuperata eſſet dictatorẽqꝫ di

Attur multiplices bellorũ terrores

ci. M. Furum Camillũ: is dictator Claudiũ Seruiliũ Halã magiſtrũ eq̃tum dixit: iuſticioqꝫ ĩdicto: delectũ
iuniorum habuit: ita ut ſeniores quoqꝫ: q̃bus aliq̃d ſupeſſet roboris: ĩ uerba ſua iuratos centuriaret: exerci
tum cõſcriptum armatũqꝫ trifariã diuiſit: partẽ unã in agro ueiente Ethruriæ oppoſuit: alterã ante urbem
caſtra locare iuſſit: tribunus militũ his. A. Mãlius: illis q̃ aduerſus Ethruſcos mittebant. L. Aemylius ꝓpo
ſitus: tertiã partẽ ipſe ad Volſos duxit: nec ꝓcul ab Lauinio Admeriũ is locus dicitur: caſtra oppugnare eſt
adortus: q̃bus ab contẽptu quod ꝓpe oẽm deletã a gallis Romanã iuuentutẽ crederent ad bellum profe
ctis: tãtum Camillus auditus ĩperator terroris ĩtulerat: ut uallo ſe ipſi uallũ cõgeſtis arboribus ſepirent: ne
qua ĩtrare ad munimẽta hoſtis poſſet. Quod ubi aĩaduertit Camillus: ignẽ ĩ coniectã ſpem coniici iuſſit:
& forte erat uis magna uenti uerſa in hoſtẽ. Itaqꝫ nõ aparuit ſolum ĩcendio uiã: ſed flãmis in caſtra tenden
tibus uepore ẽt ac fumo crepituqꝫ uiridis materiæ flagrantis ita conſternauit hoſtes: ut minor moles ſupe
rantibus uallum ĩ caſtra uolſcorũ romanis fuerit quã trãſcendẽtibus ſepem ĩcendio abſumptam fuerat. fu

Voſcorũ deditio

ſis hoſtibus cæſiſqꝫ: cum caſtra ĩpetu cepiſſet: dictator p̃dam militi dedit: quo minus ſperatã minime lar
gitore duce: eo militi gratiorẽ: ꝓſecutus deĩde fugientes: cum oẽm uolſcum agrũ depopulatus eſſet: ad dedi
tionẽ uolſcos ſeptuageſimo demũ anno ſubegit. Victor ex uolſcis ĩ equos tranſit: & ipſos bellum molien
tes exercitũ eorũ ad Bolas oppreſſit: nec caſtra mõ: ſed urbem ẽt aggreſſus ĩpetu primo cepit. Cum ĩ ea pte
in qua caput rei romanæ Camillus erat: ea fortuna eſſet: aliã in partẽ terror ĩgens ĩgruerat. Ethruria prope
oĩs armata Sutrium ſocios Po. Ro. obſidebat: quorum legati opẽ rebus affectis orantes cum ſenatũ adiſ
ſent: decretum tulere ut dictator primo quoqꝫ tẽpore auxilium ſutrinis ferret: cuius ſpei morã cum pati
fortuna obſeſſorum nõ potuiſſet: confectaqꝫ paucitas oppidanorũ opere uigiliis uulneribuſqꝫ: quæ ſem
per eoſdem urgebant: per pactionem urbe hoſtibus tradita inermes cum ſingulis ueſtimentis miſerabili
agmine penates relinquerũt. Eo forte tẽpore Camillus cum exercitu romano interuenit: cui cum ſe mœſta
turba ad pedes prouoluiſſet: principũqꝫ orationẽ neceſſitate ultĩa expſſam: fletus mulierũ ac puerorum. q̃

Sutriũ a Camillo recipitur

exilii comites trahebantur: excepiſſet parcere lamẽtis ſutrinos iuſſit: ethruſcis ſe luctum lachrymaſqꝫ ferre
ſarcinas inde deponi ſutrinoſqꝫ ibi conſidere modico p̃ſidio relicto: arma ſecum militem ferre iubet: ita ex
pedito exercitu profectus ad Sutrinum: id quod rebatur ſoluta oĩa rebus ut ſit: ſecundis inuenit: nullam
ſtationem ante mœnia: patentes portas: uictorem uagum prædam ex hoſtium tectis egerentem. Iterũ igit̃
eodem die Sutrium capitur: uictores Ethruſci paſſim trucidantur ab nouo hoſte: neqꝫ ſe conglobãdi coeũ
diqꝫ in unum: aut arma capiendi datur ſpacium: cum pro ſe quiſqꝫ tenderet ad portas: ſiqua forte ſe id
enim primum dictator ĩperauerat: portas inueniunt. Inde alii arma capere: alii quos forte armatos tumul

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

tus occupauerat: cõuocare ſuos: ut ꝓlium inirẽt. Quod accenſum a deſperatione hoſtiũ fuiſſet: ni ꝑcones
ꝑ urbem dimiſſi: poni arma: & parci inermi iuſſiſſent: nec ꝓter armatos quẽq̃ uiolari. Tum ẽt quibus aĩ
in ſpe ultima obſtinati ad certandũ fuerãt: poſteaq̃ data ſpes uitæ eſt iactare paſſim arma: inermeſqꝫ: quod
tutius fortuna fecerat: ſe hoſti offerre: magna multitudo ĩ cuſtodias diuiſa: oppidũ apte noctẽ redditũ ſu-
trinis inuiolatũ integrũqꝫ ab omni clade belli: qa nõ ui captũ: ſed traditũ ꝑ cõdiciones fuerat. Camillus in
urbem triũphans rediit: trium ſimul bellorũ uictor: lõge plurimos captiuos ex Ethruſcis ante currum du
xit. quibus ſub haſta uenũdatis tantũ æris redactũ eſt: ut ꝑcio ꝓ auro matronis ꝑſoluto: ex eo qđ ſuperat:
tres pateræ aureæ factæ ſint: quas cũ titulo nõis Camilli ante Camilli ante capitolium ĩcenſum ĩ Iouis cel-
la conſtat ante pedes Iunonis poſitas fuiſſe. Eo anno ĩ ciuitatẽ accepti: qui ueientiũ: capenatiũqꝫ: ac faliſco-
rum ꝑ ea bella: trãſfugerant ad Romanos: agerqꝫ iis nouis ciuibus aſſignatus: reuocati quoqꝫ ĩ urbem ſe-
natuſcõſulto a Veiis: qui ædificandi Romæ pigritia occupatis ibi uacuis tectis Veios ſe contulerãt: & pri
mo fremitus fuit aſpernãtiũ ĩperium: dies deĩde ꝓſtituta capitaliſqꝫ pœna: q nõ remigraſſet Romã: ex fe-
rocibus uniuerſis ſingulos metu ſuo quẽqꝫ obediẽtes fecit. Et Roma cũ frequẽtia creſcere: tum tota ſimul
exurgere ædificiis: & re. p. ĩpenſas adiuuãte: & ædilibus uelut publicum exigentibus opus: & ipſis priua-
tis admonebat. n. deſyderiũ uſus feſtinantibus ad effectum operis: ĩtra annũ noua urbs ſtetit. Exitu anni Intra ãnũ
comitia tribunorũ militum cõſolari ꝑtãte habita: creati. T. Quĩtius Cincinnatus. Q. Seuilius Fidenas roma re
Q. Iulius Tullius. L. Aquilius Coruus. L. Lucretius Tricipitius Seruilius Sulpitius Ruffus: exercitũ ſtituta
alterum ĩ equos nõ ad bellum: uictos nãqꝫ ſe fatebãtur: ſed ab odio ad peruaſtãdos ſiues: nequid ad noua
conſilia relinqu erent uirium: duxere. Alterũ in agrum tarquinienſem: ibi oppida ethruſcorum Cortuo-
ſa. & Contenebra ui capta. Ad Cortuoſam nihil certaminis fuit: ĩprouiſo adorti: primo clamore atqꝫ ĩpe
tu cepere: direptum oppidum atqꝫ ĩcenſum eſt. Contenebra paucos dies oppugnationẽ ſuſtinuit: labor cõ
tinu9 ñ die: nõ nocte remiſſus ſubegit eos: cum ĩ ſex partes diuiſus exercitus Romanus ſenis horis in or-
bem ſuccederet prælio: oppidanos eoſdem integro ſemper certamini paucitas feſſos obiiceret: ceſſere tan-
dem: locuſqꝫ inuadendi urbem datus eſt romanis publicari ꝓdam tribunis placebat: ſed ĩperium: quam
conſiliũ ſegnius fuit: dum cunctantur: iã militum ꝓda erat: nec niſi per inuidiam adimi poterat. Eodem Capitoli
ãno: ne priuatis tãtum operibus creſceret urbs: capitolium quoqꝫ ſaxo quadrato ſubſtructum eſt: opus um qua-
ud ĩ hac magnificentia urbis conſpiciendũ. Iam & tri. ple. ciuitate ædificando occupata: conciones ſuas drato ſa
frequentare legibus agrariis conabãt: oſtentabãt in ſpem põptinus ager tunc primũ poſt acciſas a Camil xo ſub
lo uolſcorum res poſſeſſionis haud ambiguæ: criminabãt multo eum infeſtiorem agrum ab nobilitate ſtructus
eſſe: quam a uolſcis fuerit: ab illis. n. tantum: quoad uires & arma habuerunt incurſiones factas: nobiles
hoĩes in poſſeſſionẽ agri publici graſſari: nec niſi ante: quam oĩa ꝑripiant: diuiſus ſit locum ibi plebi fore.
Haud magnope plebẽ mouerãt: & infrequẽtem ĩ foro pp ædificandi curam: & eodẽ exhauſtam impẽſis
eoqꝫ graui ĩmemorem ad quẽ inſtruendũ uires non eſſent. in ciuitate plena religionum: tunc ẽt ab recenti
clade ſuperſtitioſis principibus ut renouarent auſpicia: res ad ĩterregnum rediit. Interreges deincepſ. M. Mã
lius Capitolinus Seruius Sulpicius Camerinus. L. Valerius Potitus: hic demum tribunorum militum cõ
ſulari ꝑtãte comitia habuit. L. Papyrium. Gn. Sergium. L. Aemylium iterũ Licinium Meneniũ. L. Vale-
rium publicolam tert. creat: hi ex ĩterregno magiſtratum occipere. Eodem anno ædes Martis gallico bel Ades
lo uota dedicata ẽ a. T. Quintio duumuiro ſacris faciundis. Tribus quatuor ex nouis ciuibus additæ ſtel martis
latina: ſabbatina: Tromẽtina: arnienſis: eæqꝫ. xxxv. tribuũ numerum expleuere. De agro põptino a. L. Si
cinio tribuno plebis actum ad frequentiorẽ iã populũ: mobilioreqꝫ ad cupiditatẽ agri quã fuerat: & de la
tino hernicoqꝫ bello mẽtio facta ĩ ſenatu: maioris belli cura: quod Ethruria ĩ armis erat dilatũ ẽ. Res ad ca
millum tribunum militum cõſulari ꝑtãte rediit: collegæ additi quinqꝫ Seruilius Cornelius Maluginẽſis
Q. Seruilius Fidenas ſext. L. Quintius Cincinatus. L. Hora. Puluillus. P. Vale. pricipio ãni auerſæ curæ
ſunt hoĩum a bello Ethruſco: quod fugientium ex agro põptino agmẽ repente illatum ĩ urbẽ attulit an-
tiates ĩ armis eſſe: latinorũqꝫ populos iuuentutẽ ſũmiſiſſe ad id bellum: eo abnuentes publicum fuiſſe con
ſilium: qđ nõ ꝓhibitos tantũmodo uoluntarios dicerẽt millitare: ubi uellẽt. Deſierãt iã ulla contẽni bella:
itaqꝫ ſenatus diis agere gr̃as: qđ Camillus ĩ magiſtratu eẽt: dictatorẽ qppe dicẽdũ eũ fuiſſe ſi priuatus eẽt:
& collegæ fateri reginẽ oĩum rerũ: ubi qd bellici terroris ĩgruat: ĩ uiro uno eẽ: ſibiqꝫ deſtinatũ ĩ aĩo eſſe Ca
millo ſũmittere ĩperium: nec qcq̃ de maieſtate ſua detractũ credere: qđ maieſtati eius cõceſſiſſent. Collauda
tis a ſenatu tribunus: & ipſe Camillus cõfuſus aĩo gr̃as egit. Ingẽs ĩde ait onus a Po. Ro. ſibi: q ſe dictato-
rẽ quart. iã creaſſet: magnum a ſenatu talibus de ſe iudiciis eius ordinis: maximum tã honorato collegarũ
obſeqo iniungi: Itaqꝫ ſiqd laboris uigiliarũqꝫ adiici poſſit: certamẽ ipſum ſecũ anniſſurũ: ut tanto conſen-
ſu ciuitatis opinionẽ: q̃ maxĩa ſit: ẽt cõſtantẽ efficiat. Quod ad bellũ: atqꝫ antiates attineat: plus ibi minarũ:
quã ꝑiculi eẽ: ſe tñ ut nihil timẽdi: ſic nihil cõtẽnendi auctorẽ eẽ. Circũſederi urbẽ romanã ab inuidia &
odio finitimoꝝ: itaqꝫ & ducibus plurib9: & exercitib9 adminiſtrãdã rẽp. eẽ te ĩgt. P. Valeri ſocium ĩperii Cauſari
cõſiliiqꝫ legiões mecum aduerſus antiatẽ hoſtẽ ducere placet: teqꝫ Seruili altero exercitu ĩſtructo paratoqꝫ q cãm ha
in urbe caſtra hẽre intẽtũ: ſiue Ethruria ſe interĩ ut nuper: ſiue noua hæc cura latini: atqꝫ hernici mouerit: ꝓ bebãt mi-
certo hẽo ita rẽ geſturũ ut pr̃e auo: teqꝫ ipſo: ac ſex tribũatib9 dignũ ẽ: terti9 exercit9 cauſariis ſenioribuſqꝫ a litiæ de
L. Quĩtio ſcribãt: q urbis mœnibuſqꝫ ꝓſidio ſit. L. Hora. arma tæla frumẽtũ: quæqꝫ belli alia tp̃a poſcent tractãdæ
ꝓuideat: te Seruili Corneli præſidem huius publici conſilii: cuſtodem religionum comitiorũ legũ: rerũ
oĩum urbanarũ collegã facimus. Cunctis in partes muneris ſui benigne pollicẽtibus operam Valerius ſo

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

eius īperii lectus adiecit. M. Furiū ſibi pro dictatore: ſeq; ei pro magiſtro eqtum futurū: proinde quā opinionē de unico īperatore: eam ſpem de bello haberēt: ſe uero bene ſperare. Patres & de bello: & de pace uniuerſaq; repu. erecti gaudio fremūt: nec dictatore unq̄ opus fore reip. ſi tales uiros ī magiſtratu habeat: tam concordibus iunctos aīs: parere atq; īperare iuxta paratos: laudēq; cōferentes potius ī mediū quam ex cōi ad ſe trahentes. Iuſticio īdicto: delectuq; habito: Furius ac Valerius ad Satricū profecti: quo non uolſcorū modo iuuentutē antiates ex noua ſobole lectā: ſed īgentē latinoꝝ hernicorūq; cōciuerāt ex ītegerrimis diutina pace populis. Itaq; nouus hoſtis ueteri adiunctus cōmouit aīos militis romani qđ ubi aciē inſtruenti Camillo cēturiones renunciauerunt turbatas militū mētes eſſe: ſegniter arma capta: cunctabūdoſq; & reſiſtentes egreſſos caſtris eſſe: quin uoces quoq; auditas cū cēteris hoſtibus ſingulos pugnaturos: ægre inermē tantā multitudinem ne dum armatā ſuſtineri poſſe: in equum īſilit: & ante ſigna obuerſus in aciem ordines inter eqtans. Quæ triſticia milites hæc: quæ inſoluta cunctatio eſt: hoſtem an me: an uos ignoratis? hoſtis eſt: qđ aliud quam perpetua materia uirtutis gloriæq; ueſtræ? uos contra me duce ut Falerios Veioſq; captas: & ī capta patria gallorū legiones cæſas taceā: modo tergeminæ uictoriæ triplem triumphū de his ipſis uolſcis: & equis & ex Ethruria egiſtis: an me quod uobis: ſed tribunus ſignum dedi: nō agnoſcitis ducem? neq; ego maxima īperia in uos deſydero: & uos in me nihil præter meipſum intueri decet: neq; enim dictatura mihi unquam aīos fecit: ut ne auxilium qdem ademit. Idem igitur oēs ſumus: & cū eadem oīa in hoc bellum afferamus: quæ in priora attulimus: euentum eundem belli expectemus: ſimul concurreritis: quod quiſq; didicit: ac conſueuit: faciet: uos uincetis: illi fugient. Dato īde ſigno: ex equo deſilit: & proximū ſigniferū manu arreptum ſecū ī hoſtem rapit: īfer miles clamitans ſignum: quod ubi ui-

Attur in Camillo iā ſene in gerem

dere ipſum Camillum iā ad munera corporis ſenecta inualida uadentē ī hoſtes: procurrūt pariter oēs clamore ſublato: ſequere imperatorē pro ſe quiſq; clamātes: emiſſum ēt ſignū Camilli iuſſu in hoſtium aciē ferunt: idq; ut repeterēt cōcitatos anteſignanos: Ibi primū pulſum antiatē: terrorēq; nō ī primā tantū aciē ſed ēt ad ſubſidiarios perlatū: nec uis tantū militū mouebat excitata p̄ſentia ducis: ſed qđ uolſcorū aīs nihil terribilius erat quā ipſius Camilli forte oblata ſpecies: ita quocūq; ſeītuliſſet: uictoriā ſecum haud dubiā trahebat: maxime id euidens fuit: cum leuū cornu prope iā pulſum: arrepto repente equo: cum ſcuto pedeſtri aduectus: conſpectu ſuo præliū reſtituit: oſtētans uincentē cæterā aciē. Iam inclinata res erat: ſed turba hoſtium & fuga īpediebat: & longa cæde conficienda multitudo tanta feſſo militi erat: cū repente ingentibus ꝓcellis fuſus imber certā magis uictoriā: quā p̄lium diremit. Signo deinde receptui dato: nox inſecuta quietis romanis p̄fecit bellum: latini nāq; & hernici relictis uolſcis domos profecti ſunt: malis conſiliis pares adepti euentus: Volſci ubi ſe deſertos ab eis uidere: quorū fiducia rebellauerant relictis caſtris: mœ-

Satricum capitur

nibus Satricis ſe includunt: quos primo Camillus circūdare uallo: & aggere: atq; operibus oppugnarē adortus. Quæ poſteaq̄ nulla eruptiōe īpediri uidet: minus eſſe animi ratus in hoſte: quā ut in eo tam lētæ ſpei uictoriā expectaret: cohortatus milites: ne tāq̄ Veios oppugnantes in opere longīquo ſeſe tenerent: uictoriā ī manibus eſſe: īgenti militū alacritate mœnia undiq; aggreſſus ſcalis oppidū cepit: uolſci: adiectis armis: ſeſe dediderūt. Cæterū aīus ducis rei maiori Antio īminebat: id caput uolſcorū: eā fuiſſe originem ꝓximi belli: ſed quia niſi magno apparatu: tormētis machiniſq; tā ualida urbs capi nō poterat: relicto ad exercitum collega: Romā eſt ꝓfectus: ut ſenatū ad excidendū Antiū hortaret̄. Inter ſermonē eius: credo rē antiatē diuturniorē manere diis cordi fuiſſe: legati a Nepete ac Sūrio auxiliū aduerſus ethruſcos petentes ueniunt: breuē occaſionē eſſe ferendi auxilii memorātes eo uim Camilli ab Antio fortuna auertit: nā cum ea loca oppoſita Ethruriæ: & uelut clauſtra īde portæ eſſent: & illis occupandi ea: cum qđ noui mollirent̄: & Romanis recuperandi tuendiq; cura erat. Igitur ſenatui cū Camillo agi placuit ut omiſſo Antio bellū Ethruſcū ſuſciperet: legiōes urbanæ: qbus Quītius p̄fuerat: ei decernunt̄: qq̄ expertū exercitū aſſuetūq; īperio: q in uolſcis erat: mallet: nihil recuſauit: Valeriū tantūmodo īperii ſociū depopoſcit. Quintius & Hora-

Sutrium recipitur

tius ſucceſſores Valerio ī Voſcis miſſi. Profecti ab urbe Sutriū Furius: & Valerius partē oppidi iā captam ab ethruſcis inuenere: ex parte altera īterceptis itineribus ægre oppidanos uim hoſtium ab ſe arcentes: tum Romani auxilii aduētus: tum Camilli nomē celeberrimū apud hoſtes ſocioſq;: & ī p̄ſentia rem inclinatā ſuſtinuit: & ſpaciū ad opē ferendā dedit. Itaq; diuiſo exercitu Camillus collegā ī eam partem circūductis copiis: qua hoſtes tenebāt mœnia aggredi iubet: nō tāta ſpe ſcalis capi urbē poſſe: quā ut auerſis eo hoſtibus: & oppidanis iā pugnādo feſſis: laxaretur labor: & ipſe ſpaciū ītrandi ſine certamine mœnia haberet. Quod cum ſimul utrinq; factū eſſet: ancepſq; terror Ethruſcos circūſtaret: & mœnia ſumma ui oppugnari: & ītra mœnia eſſe hoſtē uiderent: porta ſe: quæ una forte nō obſidebat̄: trepidi uno agmine eiecere: magna cædes fugientiū & ī urbe: & per agros eſt facta: plures a furianis ītra mœnia cæſi: ualeriani expeditores ad p̄ſequēdos fuere nec ante noctē q̄ cōſpectū ademit: finē cedendi fecere. Sutrio recepto reſtitutoq; ſo-

Nepete recipitur

ciis: Nepete exercitus ductus: quod p deditionē acceptū: tiā totum ethruſci habebāt. Videbat̄ plus ī ea recipienda laboris fore: nō ī eo ſolū: qđ tota hoſtiū erat: ſed ēt qđ parte nepeſinorū prodente ciuitatē facta erat deditio: mitti tamē ad pricipes eorum placuit: ut ſecernerēt ſe ab Ethruſcis: & fidē quā īploraſſent ab romanis: ipſi p̄ſtarent: unde cū reſponſum allatū eſſet nihil ſuæ poteſtatis eſſe: ethruſcos mœnia cuſtodiaſq; portarū tenere: primo populationibus agri terror eſt oppidanis admotus: deinde poſteaq̄ deditionis: quam ſocietatis fides ſanctior erat: faſcibus ſarmentorum ex agro collatis: ductus ad mœnia exercitus: completiſq; foſſis: ſcalæ admotæ & clamore primo impetuq; oppidum capitur: nepeſinis inde edictum ut arma ponant: parciq; iuſſum inermi: ethruſci pariter armanti atq; inermes cæſi: nepeſinorum quorū auctores

deditionis ſecuri percuſſi inoxiæ multitudini redditæ res: oppidumq; cum præſidio relictũ. Itaq; duabus
ſociis urbibus ex hoſte receptis uictorẽ exercitum tribuni cũ magna gloria Romã reduxerunt. Eodẽ an-
no ab latinis hernicisq; res repetitæ: q̄ſitumq; cur ꝑ eos annos militẽ ex inſtituto nõ dediſſent. Reſponſum
freq̄nti utriuſq; gentis cõcilio: nec culpã in eo publicã: nec conſiliũ fuiſſe: qđ ſuæ iuuẽtutis aliq apud Vol-
ſcos militauerint: eos tñ ipſos praui cõſilii pœnã habere: nec queq̄ ex his reducẽ eſſe. Militis aũt non dati
cãm: terrorẽ aſſiduũ a uolſcis fuiſſe: quã peſtẽ adhærentem lateri ſuo: tot ſup alia aliis bellis exhaurire neq̄
ſe. Quæ relata pr̃ibus magis tp̃s: quã cãm nõ uiſa belli hr̃e. Inſeq̄nti anno. A. Manlio. P. Cornelio. T. &
Lucio Quintiis Capitolinis. L. Papyrio Curſore tribunis cõſulari ptãte: graui bellum foris: grauior domi
ſeditio exorta. Bellum a uolſcis adiuncta latinoꝝ: atq; hernicoꝝ defectione. Seditio unde minime timeri
debuit: a patriciæ gentis uiro: & inclytæ familiæ. M. Manlio Capitolino: q nimius animi: cum alios prin- M. Mãli-
cipes ſperneret: uni inuideret eximio ſimul honoribus atq; uirtutibus. M. Furio: ægre ferebat ſolum eum us Capito
in magiſtratibus: ſolũ apud exercitus eẽ: tñ iam eminere ut iiſdem auſpiciis creatos non ꝓ collegis: ſed pro linꝰ popu
miniſtris habeat: cũ interim ſiquis uere exiſtimare uelit a. M. Furio recuperari pr̃ia ex obſidione hoſtium laris fit
nõ potuerit: niſi a ſe prius capitoliũ: atq; arx ſeruata eẽt: & ille iter auꝝ accipiẽdũ: & ſpem pacis ſolutis aĩs
gallos aggreſſus ſit ipſe armatos capientesq; arcem depulerit. Illius gloriæ ps uirilis apud oẽs milites ſit: q
ſimul uicerunt: ſuæ uictoriæ neminẽ oĩum mortaliũ ſociũ eſſe. His opinioĩbus ĩflato aĩo: ad hoc uitio quo-
q; ingenii uæhemens & ĩpotens poſteaq̄ iter pr̃es: nõ q̄tum æquũ cẽſebat: excellere ſuas opes aĩaduertit: pri-
mũ oĩum ex pr̃ibus popularis factus: cũ plebeiis magr̃atibus cõſilia cõmunicare: criminãdo pr̃es: allicien-
do ad ſe plebeiam aurã: non cõſilio ferri: famæq; magnæ malle: quã bonæ eſſe: & non contentus agrariis le-
gibus: q materia ſp tribunis plebis ſeditioĩum fuiſſet: idem moliri cœpit: acriores quippe æris alienis ſtimu-
los eſſe: qui nõ egeſtatem modo: atq; ignominiam: minentur: ſed neruo ac uinculis corpus liberꝝ terrerent
& erat æris alieni magna uis: res dãnoſiſſima ẽt diuitibus ædificando contracta. Bellum itaq; uolſcũ gra-
ue ꝑ ſe oneratum latinoꝝ atq; hernicoꝝ defectione in ſpẽm cãæ iactatum: ut maior ptãs quæreret: ſed no-
ua cõſilia Manlii magis compulere ſenatũ ad dictatorẽ creandũ creatus. A. Cornelius Coſſus magiſtrum
eq̄tum dixit. T. Quintium Capitolinum. Dictator & ſi maiorẽ dimicationẽ ꝓpoſitã domi: q foris cerne-
bat: tñ ſeu q̄a celeritate ad bellum opus erat: ſeu uictoria triũphoq; dictaturæ ipſi uires ſe additurũ ratus: de-
lectu habito: ĩ agrũ põptinũ quo a uolſcis exercitũ ĩduci ĩdictum audierat: pergit. Nõ dubito præter ſaci- Quid de
tatẽ tot iam libris aſſidue bella cum uolſcis geſta legentibus: illud quoq; ſuccurſuꝝ: qđ mihi ꝑcẽſenti ꝓ- uolſcis
piores tpibus hauꝝ reꝝ auctores miraculo fuit. unde totiẽs uictis uolſcis & eq̄s ſuffecerint milites. Quod opibꝰ to-
cũ ab antiq̄s tacitum ꝑtermiſſumq; ſit: cuius tandẽ ego rei ꝑter opinionẽ: quæ ſua cuiq; cõiectanti eſſe põt tiens re-
auctor ſim? Simile ueri eſt aut interuallis belloꝝ ſicut nunc in delectibus fit romanis: alia atq; alia ſobole paratis
iunioꝝ ad bella inſtaurãda totiẽs uſos eſſe: aut nõ ex iiſdẽ ſemp populis exercitus ſumptos: q̄q̄ eadẽ ſemp
gens bellũ intulerit: aut innumerabilẽ multitudinẽ liberoꝝ capitũ in eis fuiſſe locis: quæ nunc uix: ſemina-
rio exiguo militum relicto: ſeruitia romana ab ſolitudine uendicãt. Ingens certe: qđ inter oẽs auctores cõ-
ueniat: q̄q̄ nup Camilli ductu atq; auſpitio acciſæ res erãt: uolſcoꝝ exercitus fuit: ad hoc latini hernicíq;
acceſſerãt & cercienſium quidã: & coloni ẽt a Velitris Romanus dictator caſtris eo die poſitis poſtero cum
auſpicato prodiſſet: hoſtiaq; cæſa pecẽ deum adoraſſet: lætus ad milites iam arma ad ꝓpoſitum pugnæ ſi-
gnum: ſicut edictũ erat. luce prima capiẽtes ꝓceſſit. Noſtra uictoria ẽ milites inq̄t ſiquid dii uatesq; eoꝝ ĩ
futuꝝ uident: itaq; ut decet certe ſpei plenos: & cũ in paribus manus cõlaturos: pilis ante pedes poſitis: gla-
diis tñ dextras armemus: nec procurri q̄dem ab acie uelim: ſed obnixos uos ſtabili gradu impetũ hoſtium
excipere: ubi illi uana iniecerint miſſilia: & effuſi ſtantibus uobis ſe ĩtulerint: tum micent gladii: & ueniat in
mentẽ unicuiq; deos eſſe q romanũ adiuuent: deos q ſecũdis auibus: in ꝓliũ miſerint. Tu quinti equitem
ĩtentum ad primũ initium moti certamis teneas: ubi hærere iã aciem collato pede uideris: tũ terrorẽ eque-
ſtrem occupatis alio pauore ĩfert inuectus ordines pugnãtiũ diſſipa. Sic pedes ſic eques: ut præceperat: pu-
gnat: nec dux legiones: nec fefellit fortuna ducem. Multitudo hoſtium nulli rei: præterq̄ numero fræta ocu-
lis utrãq; metiens aciem temere ꝓlium iniit: temere omiſit clamore tantũ miſſilibuſq; tælis & primo impe-
tu ferox gladios & collatum pedem & uultum hoſtis ardore animi micantem ferre non potuit. Impulſa
frons prima & trepidatio ſubſidiis illata: & ſuum terrorẽ ĩtulit eques: rupti ĩde multis locis ordĩes: motaq;
oĩa & fluctuanti ſimilis acies erat. Deinde poſteaq̄ cedentibus primis iã ad ſe q̄ſq; ꝑuenturã cædem cerne-
bat: terga uertunt: ſtare romanus: & donec armati cõfertiq; abibant: peditũ labor ĩ ꝑſequendo fuit: Poſtea
q̄nã iactari arma paſſim fugaq; ꝑ agros ſpargi aciẽ hoſtium aĩaduerſum ẽ: tũ eq̄tum turmæ emiſſæ ſigno
dato: ne ĩ ſinguloꝝ morando cæde ſpatiũ ad euadendum ĩterim multitudini darent: ſatis eſſe miſſilibus ac
terrore ĩpediri curſum: obeq̄tandoq; agmen teneri: dum aſſeq pedes & iuſta cæde conficere hoſtem poſſet:
fugæ ſequendiq; non ante noctem finis fuit. Capta quoq; ac direpta eodẽ die caſtra uolſcoꝝ ꝑdaq; oĩs ꝑ-
ter libera corpora militi conceſſa eſt: pars maxima captiuoꝝ ex latinis atq; hernicis fuit nec hoĩum de ple-
be ut credi poſſet: mercede militaſſe: ſed principes q̄dam iuuẽtutis inuenti: manifeſta fides publica ope uol- Vincunt̃
ſcos hoſtes adiutos. Cercienſiũ quoq; q̄dam cogniti: & coloni a Velitris: romamq; oẽs miſſi percunctan- uolſci
tibus primoribus patrum: eadẽq; dictatori defectionem ſui q̄ſq; populi haud perplexe ĩdicauere. Dictator
exercitum ĩ ſtatiuis tenebat minime dubius bellum cum his populis patres iuſſuros: cum maior domi ex-
orta moles coegit acciri Romam eũ gliſcente ĩ dies ſeditõe: q ſolito magis metuendam auctor faciebat nõ
enim iam orationes modo. M. Manlii ſed facta popularia in ſpeciem tumultuoſa eadem qua: mente fie-

Atẽ Malii capitolini facinus

rent:intuenda erant. Centurionem nobilem militaribus factis iudicatum pecuniæ: cum duci uidiſſet medio foro cum caterua ſua accurrit: & manum iniecit: uociferatuſq; de ſupbia patrum ac crudelitate fœneratoꝝ: & miſeriis plebis uirtutibus eius fortunaq;. Tum uero ego inquit: nequicꝗ hac dextra capitolium atcēq; ſeruauerim: ſi ciuē cōmilitonēq; meū tanꝗ gallis uictoribus captū ĩ ſeruitute ac uincula duci uideá. Inde rē creditori palam populo ſoluit libraq; & ære liberatū emittit: deoſq; atq; hoĩes obteſtá:tem: ut. M. Mãlio liberatori ſuo paréti plebis romanæ gratiam referát. acceptus extemplo in tumultuoſam turbam & ipſe tumultum augebat: cicatrices acceptas ueienti: gallico: aliiſq; deinceps bellis oſtẽtans: ſe militantem: ſe reſtituentem eueſos penates: multiplici iam ſorte exoluta mergentibus ſe p ſortem uſuris obrutum fœnore eē: uidere lucem foꝝ ciuium ora. M. Manlii opa: oĩa parentū beneficia ab illo ſe hrē: illi ſe deuouere corporis uitæq; ac ſanguinis qđ ſuperſit: quodcunq; ſibi cū patria penatibus publicis ac priuatis iuris fuerit: id cum uno hoĩe eſſe. His uocibus inſtincta plebes cū iam unius hoĩs eſſet: addita alia cōmotioris ad oĩa turbanda conſilii res: fundum in ueienti caput patrimonii ſubiecit præconi neminem ueſtrum: inqt: quirites donec quicꝗ in re mea ſuperit: iudicatum addictūq; duci patiar. Id uero ita accendit aĩos: ut p omne fas ac nefas ſecuturi uindicem libertatis uiderentur: ad hoc domi concionantis in modum ſermones pleni criminum ĩ patres: ĩter quos cū omiſſo diſcrimine uera an uana iaceret: theſauros gallici auri occultari a patribus iecit: nec iá poſſidēdis publicis agris contētos eē: niſi pecuniá quoq; publicá auertát: ea res ſi palá fiat: exolui plebē ære alieno poſſe.

Crimina manlii in patres

Quæ ubi obiecta res eſt: eniuero ĩdignum facinus uideri: cū cōferendū ad redimendá ciuitatē a gallis auꝝ fuerit tributo collationē factá: idē auꝝ ex hoſtibus captū in paucoꝝ pdá ceſſiſſe: itaq; exequebanẽ ꝗrendo: ubi tantæ rei furtū occultaretẽ: differenteq; & tpe ſuo ſe ĩdicaturꝰ dicente: cæteris omiſſis eo uerſæ erant oĩum curæ: apparebatq; nec ueri ĩdicii gratiá mediá: nec falſi offenſionē fore.

Itaq; ſuſpenſis rebus dictator accitus ab exercitu in urbē uenit: poſtero die ſenatu habito: cum ſatis periclitatus uoluntates hoĩum diſcedere ſenatum ab ſe uetuiſſet: ſtipatus ea multitudine: ſella in comitio poſita: uiatorem ad. M. Manlium miſit: qui dictatoris iuſſu uocatus: cum ſignum ſuis dediſſet adeſſe certamē: agmine ingenti ad tribunal uenit: hinc ſenatus: hinc plebs ſuum qſq; intuentes ducem uelut in acie conſtiterant. Tunc dictator ſilentio facto: utinam inqt. mihi patribuſq; romanis ita de cæteris rebus cum plebe cōueniat: quemadmodum quod ad te attinet: eamq; rem: quam de te ſum quæſiturus: cōuenturum ſatis confido. Spem factam a te ciuitati uideo fide incolumi ex theſauris gallicis: quos primores patrum occultēt creditum ſolui poſſe: cui ego tm̄ rei ab eſt: ut impedimento ſim: ut cōtra te. M. Manli. adhortet liberes fœnore plebem romaná: & iſtos incūbentes theſauris publicis ex pda cládeſtina euoluas: qđ niſi facis ſiue ut & ipſe in parte pdæ ſis: ſiue qa uanum indiciū eſt: ĩ uincula te duci iubebo: nec diutius patiar a te multitudinem fallaci ſpe cōcitari. Ad ea Manlius nec ſe feſelliſſe ait: non aduerſus uolſcos totiens hoſtes quotiens patribus expediat: nec aduerſus latinos ethrucoſq;: quos falſis criminibus in arma agant: ſed aduerſus ſe & plebē romaná dictatorem creatum eſſe: iam omiſſo bello: qđ ſimulatum ſit: in ſe impetum fieri. Iam dictatorem pfiteri patrociniū fœneratoꝝ aduerſus plebē: iam ſibi ex fauore multitudinis crimē & perniciem ꝗri.

Sortē aliꝗ ferte de capite

Offendit: inquit: te. A. Corneli uoſq; patres conſcripti circunfuſa turba lateri meo: quin eam deducitis a me ſinguli ueſtris beneficiis? intercedendo eximendo de neruo ciues ueſtros: prohibendo iudicatos addictoſq; duci: ex eo quod affluit opibus ueſtris ſuſtinendo neceſſitates alioꝝ? Sed quid ego uos de urō impēdatis hortor? ſortem aliquam ferte de capite deducite: quod uſuris pnumeratum eſt: iam nihilo mea turba quam ullius conſpectior erit. Ad. n. quid ita ſolus ego ciuium curam ago? nihilo magis: quod reſpondeá: habeo ꝗ ſi quæras qd ita ſolus capitoliū arcēq; ſeruauerim: & tū uniuerſis: ꝗ potui: opē tuli: & nunc ſingulis feram. Nam quod ad theſauros gallicos attinet: rē ſuapte natura facilem: difficilē interrogatio facit: cur. n. quæritis: quod ſcitis: cur qđ in ſinu ueſtro eſt: excuti iubetis: potius quá ponatis? niſi aliqua fraus ſubeſt quo magis argui præſtigias iubetis ueſtras: eo plus uereor: ne abſtuleritis obſeruantibus etiam oculos Itaq; non ego uobis ut indicem prædas ueſtras: ſed uos id cogendi eſtis ut in medium pferatis: Cú mitte re ambages dictator iuberet: & aut pagere ueꝝ indiciū cogeret: aut fateri facinus ĩ ſimulati falſo crimine ſenatus oblatæq; uani furti inuidíæ: negantē arbitrio inimicoꝝ ſe locuturꝝ in uincula duci iuſſit. Arreptus a uiatore Iuppiter inquit: optime maxime Iunoq; regina: ac Minerua cæteriq; deæq;: qui capitolium arcēq; incolitis: ſiccine ueſtrum militem ac præſidem ſinitis uexari ab inimicis: hæc dextra: qua gallos fudi a delubris ueſtris: iam in uinculis & cathænis erit. Nullius nec oculi: nec aures indignitatem ferebant: ſed inuicta ſibi quædam patientiſſima iuſti imperii ciuitas fecerat: nec aduerſus dictatoriá uim aut tribuni plebis: aut ipſa plebs attollere oculos: ut hiſcere audebant. Coniecto in carcere Manlio: ſatis conſtat magnam partem plebis ueſtem mutaſſe: multos mortales capillum ac barbam promiſiſſe: obuerſatamq; ueſtibulo carceris mœſtam turbá: dictator de uolſcis triumphauit: inuidiæq; magis triūphus: quá gloriæ fuit: qppe domi nō militiæ partū eū: actūq; de ciue nō de hoſte fremebát: unū defuiſſe tantū ſupbiæ: quod non. M. Manlius ante currum ſit ductus.

Adducitẽ ĩ carcerem Manlius

Iáq; haud pcul ſeditione res erat: cuius leniendæ cauſa: poſtulante nullo largitor uoluntarius repente ſenatus factus. Satricum coloniam duomillia ciuium romanoꝝ deduci iuſſit: bine iugera & ſemiſſes agri aſſignati. Quod cum & paruū & paucis datum: & mercedem eſſe prodendi. M. Manlii interpretarentur: remedio irritatur ſeditio: & magis inſignis & ſordibus & facie reorum turba manliana erat. Amotuſque poſt triumphum abdicatione dictaturæ terror & linguam & animos liberauerat hominum: audiebantur itaq; propalam uoces exprobrantium multitudini: quod defenſores ſuos ſemper in præcipitem locum fauore tollat: deinde in ipſo diſcrimine periculi deſtituat: ſic. Spu. Caſſium

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

in agros plebē uocantem: ſic. Sp. Melium ab ore ciuiū famē ſuis impenſis ꝓpulſantē oppreſſos: ſic. M. Mā
lium merſam & obruptam fœnore partem ciuitatis in libertatē ac lucem extrahentē ꝓditum inimicis: ſa
ginare plebē populares ſuos: ut iugulent: hoccin patiendū fuiſſe: ſi ad nutū dictatoris non reſponderit uir
conſularis: fingeret mentitū ante: atqꝫ ideo nō habuiſſe qđ tum reſpōderet: cui ſeruo unq̄ mendacii pœnam
uincula fuiſſe? Nō obuerſatā eē memoriā noctis illius: q̄ pene ultima atqꝫ æterna nomini romano fuerit:
nō ſpēm agminis gallorū ꝑ tarpeiā rupē ſcādentis: nō ipſius. M. Manlii: qualem eū armatū plenum ſudo
ris ac ſanguinis: ipſo pene Ioue erepto ex hoſtiū manibus: uidiſſent: ſelibris ne farris gratiā ſeruatori pr̄iæ
relatā? & quē ꝓpe cæleſtē cognomine certe capitolino Ioui parem fecerint: eū pati uinctū in carcere in tene
bris obnoxiā carnificis arbitrio ducere aīam? adeo in uno oībus ſatis auxilii fuiſſe nullam opē in tā mul
tis uni eſſe? Iam ne nocte qdem turba eo loco dilabebat': refracturoſqꝫ carcerē minabant': cū remiſſo id qđ
erepturi erant: ex ſenatuſconſulto Manlius uinculis liberat': quo facto nō ſeditio finita: ſed dux ſeditiōi da
tus eſt. Per eoſdem dies latinis & hernicis ſimul colonis circiēſibus & a Velitris purgātibus ſe uolſci crimi
ne belli captiuoſqꝫ repetentibus ut ſuis legibus in eos aīaduerterent: triſtia reſponſa reddita triſtiora colonis
qđ ciues romani pr̄iæ oppugnādæ nefanda conſilia iniſſent. Non negatum itaqꝫ tm̄ de captiuis: ſed ī quo
ab ſociis tm̄ temperauerant: denunciatum ſenatus uerbis faceſſerent ꝓpe re ex urbe ab ore atqꝫ oculis popu
li romani: ne nihil eos legationis ius externo non ciui comparatum tegeret. Recrudeſcente manliana ſedi
tione: ſub exitu anni comitia habita creati tribuni militū conſulari poteſtate Sergius Cornelius Maluginē
ſis. ſecundus. Publius Valerius Potitus iterū. M. Furiꝰ Camillus: qn. Seruius Sulpicius Ruffus iterū Clau
dius Papyrius Craſſus: Titus Quintius Cincinatus ſecūdus. Cuius principio anni & patribus: & plebi
peropportune externa pax data. Plebi qđ non auocata delectu ſpem cepit: dum tam potentē haberet ducē
fœnoris expugnandi. Patribus ne quo externo terrore auocarent' animi ab ſanandis domeſticis malis. Igi
tur cum pars utraqꝫ acrior aliquāto coorta eſſet: iam in propinquo certamen aderat & Manlius: aduoca
ta domum plebe: cum principibus nouandarū rerū interdiu noctuqꝫ conſilia agitat: plenior aliquanto ani
morū irarūqꝫ: quam antea fuerat: iram accendit ignominia recens in animo ad contumeliam inexperto: ſpi
ritus dabat: quod nec auſus eſſet: idem in ſe dictator: quod in. Sp. Melio Cincinatus Quintius feciſſet: &
uinculorū ſuorū inuidiam nō dictator modo abdicando dictaturam fugiſſet: ſed ne ſenatus quidem ſuſti
nere potuiſſet. His ſimul īflatus exacerbatuſqꝫ iam per ſe accenſos incitabat plebis aīos. Quouſqꝫ tandem
ignorabitis uires ueſtras: quas natura ne belluas quidem ignorare uoluit? numerate ſaltem quot ipſi ſitis:
quot aduerſarios habeatis: ſi ſinguli ſingulos aggreſſuri eſſetis: tm̄ acrius crederem uos pro libertate: quam
illos ꝓ dominatione certaturos: quot enim clientes circa ſingulos fuiſtis. Patronos: tot nunc aduerſus unū
hoſtes eritis: oſtendite mō bellū: pacem habebitis. Videant uos paratos ad uim: ius ipſi remittent: audēdū
eſt aliqd uniuerſis: aut oīa ſingulis patienda. Quouſqꝫ me circūſpectabitis? ego qdem nulli ueſtrū deero: ne
fortuna mea deſit: uidete: ipſe uindex ueſter: ubi uiſum inimicis ē: nullus repente fui: & uidiſtis ī uincula
duci uniuerſi eū: q a ſingulis uobis uincula depulerā: quid ſperē: ſi plus in me audeant inimici: an exitum
Caſſi Meliiqꝫ expectē: benefacitis: qđ abhoīamini: dii ꝓhibebunt hæc: ſed nunq̄ pp̄ me de cælo deſcēdēt:
uobis dēt mentē oportet: ut ꝓhibeatis: ſicut mihi dederunt armato togatoqꝫ: ut uos a barbaris hoſtibus a
ſupbis defenderē ciuibus. Tā paruus aīus tanti populi eſt: ut ſemp uobis auxiliū aduerſus inimicos ſatis
ſit: nec ullū: niſi quatenus impari uobis ſinatis: certamē aduerſus pr̄es noritis: nec hoc natura uobis inſitū
ē: ſed uſu poſſidemini. Cur. n. aduerſus externos tm̄ aīorū geritis: ut impare illis equum cēſeatis: qa conſue
uiſtis cū eis ꝓ impio certare aduerſus hos tēptare magis: q̄ tueri: libertatē: tm̄ qualeſcunqꝫ duces habuiſtis:
qualeſcunqꝫ ipſi fuiſtis: oīa adhuc q̄tacunqꝫ petiſtis: obtinuiſtis ſeu ui: ſeu fortuna ur̄a: tp̄s eſt ēt maiora co
nari expimini mō & ueſtrā felicitate: & me ut ſpero: fœliciter exptū: minore negotio: q imperet: patribus ī
ponetis: q̄ q reſiſterent imperātibus: impoſuiſtis. Solo æquādæ ſunt dictaturæ cōſulatuſqꝫ: ut caput attole
re romana plebs poſſit. Proinde adeſte: ꝓhibete ius de pecuniis dici: ego me patronū ꝓfiteor plebis: qđ mi
hi cura mea: & fides nomē induit uos: ſi quo inſigni magis imperii honoriſue noīe ueſtrū appellabitis du
cē: eo utemini potentiore ad obtinenda ea: quæ uultis. Inde de regno agēdi ortū initiū dicit': ſed nec cū qbꝰ:
nec quē ad finē cōſilia puenerint: ſatis planū tradit'. At in parte altera ſenatus de ſeceſſione in domum pri
uatam plebis forte ēt in arce poſitā: & īminenti mole libertatis agitat: magna pars uociferant': Seruilio Ha
la opus eſſe: q non in uincula duci iubendo irritet publicū hoſtē ſed unius iactura ciuis finiat inteſtinū bel
lum: decurrit' ad leuiorē uerbis ſnīam uim tamē eandē habentē: ut uideāt: magiſtratus neqd ex pernicioſis
cōſiliis. M. Manlii reſp. detrimenti capiat. Tūc tribuni cōſulari ptāte tribuniqꝫ plebis nā: & qa eundem &
ſuæ poteſtatis: quem libertatis omnium finē cernebant: patrū auctoritate ſe dediderant: hi tum oēs: quid
opus facto ſit: cōſultant. Cū præter uim & cædē nihil cuiq̄ occurreret: eā autem ingentis dimicationis fo
re appareret: tum. M. Menenius: & Quintus publius tribuni plebis: quid patrum & plebis certamen faci
mus: quod ciuitatis eē aduerſus unum peſtiferū ciuem debet: quid cum plebe aggredimur eum: que per ip
ſam plebē tutius aggredi eſt ut ſuis ipſe oneratus uiribus ruat: diē dicere ei nobis in animo eſt: nihil minus
populare: quam regnum eſt: ſi multitudo illa non ſecum certari uiderint: & ex aduocatis iudices facti erūt
& accuſatores de plebe patritium reum intuebunt': & regni crimen in medio: nulli magis quam liberta
ti fauebunt ſuæ. Approbantibus cunctis: diē Manlio dicunt: quod ubi eſt factum primo cōmota plebs ē
utiqꝫ poſteaq̄ ſordidatum reum uiderūt: nec cū eo nō mō patrū quēq̄: ſed ne cognatos quidem aut affines:
poſtremo ne fratres qdem. A. &. T. Manlios: qđ ad eum diem nunq̄ uſu ueniſſet: & in tāto diſcrimine nō

Liberatur carcere Manlius

De regno in domo Manlii agitatum

& ꝓximi ueſtem mutarent. Appio Claudio in uincula ducto. C. Claudium inimicum claudiamq; omnẽ
gentẽ ſordidatam fuiſſe: cõſenſu opprimi popularẽ uirũ: quod primus a patribus ad plebem defeciſſet.
Cum dies uenit: quæ ꝓter cœtus multitudinis: ſeditioſaſq; uoces: & largitionẽ: & fallax indiciũ ꝑtinen
tia ꝓprie ad regni crimẽ ab accuſatoribus obiecta ſunt reo: apud nemirẽ auctorem inuenio: nec dubito ha
ud parua fuiſſe: cũ dãnandi mora plebi nõ in cã: ſed in loco fuerit. Illud notandum uidet̃: ut ſciant hoĩes
q̃ & q̃ta decora fœda cupiditas regni nõ ingrata ſolũ: ſed inuiſa ẽt reddid rit. Hoĩes ꝓpe. cccc. ꝓduxiſſe dici
tur: qbus ſine fœnore expẽſas pecunias tuliſſet: quoꝝ bona uenire: quos duci addictos ꝓhibuiſſet. Ad hæc
decora quoq; belli nõ cõmemoraſſe tñ: ſed ꝓtuliſſe ẽt cõſpicienda ſpolia hoſtium cæſoꝝ ad. xxx. dona ĩ
peratoꝝ ad. xl. in qbus inſignes duas murales coronas: ciuicas octo: ad hoc ſeruatos ex hoſtibus ciues ꝑ
Atẽ Manlii ornamenta duxit: inter quos. C. Seruiliũ magiſtrũ eqtum abſentẽ noĩatum: & cũ ea quoq;: q̃ bello geſta eſſent ꝓ faſti
gio reꝝ oratione ẽt magnifica facta dictis æquando memoraſſet: nudaſſe pectus inſigne cicatricibus bello
acceptis: & idẽtidem capitoliũ ſpectãs Iouẽ deoſq; alios deuocaſſe ad auxiliũ fortunaꝝ ſuaꝝ: ꝓcatũq; ẽẽ: ut
q̃ mẽtẽ ſibi capitolinã arcẽ ꝓtegẽti ad ſalutẽ po. ro. dediſſet: eã po. ro. ĩ ſuo diſcrimĩe darẽt: & oraſſe ſingu
los uniuerſoſq;: ut capitoliũ atq; arcẽ intuentes: ut ad deos ĩmortales uerſi de ſe iudicarent. In cãpo martio
cũ centuriatim populus citaret̃: & reus ad capitoliũ manus tendens ab hoĩbus ad deos ꝓces auertiſſet: ap
paruit tribunis: niſi hoſum quoq; oculos liberaſſent tanti memoria decoris: nunq̃ fore in ꝓoccupatis be
neficio aĩs uero crimini locũ. Ita ꝓducta die in petelinũ lucũ extra portã frumentariã: unde cõſpectus in ca
De ſaxo tarpeio deiectus eſt Manlius pitoliũ nõ eẽt: cõciliũ populi indictũ eſt: ibi crimẽ ualuit: & obſtinatis aĩs triſte iudiciũ inuiſumq; ẽt iudi
cibus factũ. Sunt q duũuiros q de ꝑduellione anqrerent creatos auctores ſint. Damnatum tribuni de ſaxo
tarpeio deiecerunt: locuſq; idẽ in uno hoĩe & eximiæ gloriæ monumentũ: & pœnæ ultimæ fuit. Adiectæ
mortuo notæ ſunt publica una: q̃ cũ domus eius fuiſſet: ubi nunc ædes: atq; officina monetæ ẽ: latũ ad po
pulũ eſt: neq; patricius in arce: aut capitolio habitaret: gentilicia altera quod gentis Manliæ decreto cautũ
eſt: neq;. M. Manlius uocaret̃. Hunc exitũ habuit uir: niſi in libera ciuitate natus eẽt memorabilis. Popu
lũ breui poſteaq̃ ꝑiculum ab eo nullũ erat ꝑ ſe ipſas recordantẽ uirtutes deſyderiũ eius tenuit. Peſtilentia ẽt
breui cõſecuta: nullis occurrentibus tãtæ cladis cauſis ex Manliano ſupplicio magne parti uideri orta: uio
latũ capitoliũ eẽ ſanguine ſeruatoris: nec diis cordi fuiſſe pœnã eius oblatã ꝓpe oculis ſuis: a quo ſua tẽpla
erepta e manibus hoſtiũ eẽnt. Peſtilentiã: inopiã frugũ: & uulgatam utriuſq; mali famã anno inſequente
multiplex bellũ excepit. L. Valerio quar. A. Manlio. tert. Seruio Sulpicio tert. L. Lucretio. L. Aemylio tert.
M. Trebonio tribunis militũ cõſulari ꝑtãte: hoſtes noui ꝓter uolſcos uelut ſorte quadã prope in æternum
exercẽdo romano militi datos. Circeioſq; & Velitras colonias iãdiu molientes defectionẽ: & ſuſpectũ lati
um. lanuuini ẽt: q̃ fideliſſima urbs fuerat: ſubito exorti. Id pres rati cõtẽptu accidere: qđ ueliternis ciuibus
ſuis tãdiu ĩpunita defectio eſſet decreuerunt: ut primo quoq; tpe ad populum ferret̃ de bello eis indicendo
ad quã militiam: quo paratior plebes eẽt: qnq; uiros promptino agro diuidendo: & triũuiros Nepetæ co
loniæ deducendæ creauerunt. Tum ut bellum iuberent: latum ad populũ eſt: & nequicq̃ diſſuadentib' tri.
ple. omnes tribus bellum iuſſerunt. Apparatum eo anno bellum eſt: exercitus propter peſtilentiã non edu
ctus: ea cunctatio colonis ſpatiũ dederat deprecãdi ſenatum: & magna hominũ pars eo: ut legatio ſupplex
Romã mitteretur: inclinabat: niſi priuato: ut fit: periculo publicũ ĩplicitũ eſſet: auctoreſq; defectiõis ab ro
manis metu ne ſoli crimini ſubiecti piacula iræ romanoꝝ dederent̃: auertiſſent colonias a conſilis pacis:
neq; in ſenatũ ſolum per eos legatio impedita ẽ: ſed magna pars plebis incitata: ut prædatum in agrũ roma
nũ exirent: hæc noua iniuria exturbauit cẽm ſpem pacis: De ꝓneſtinoꝝ quoq; defectione eo anno primũ
fama exorta: arguentibus eos tuſculanis: & gabinis & labicanis: quoꝝ in fines incurſatum erat: ita placide
ad ſenatu reſponſum eſt: ut minus credi de criminibus: qa nollent ea uera eſſe: appareret. In ſequenti anno.
Sp. &. L. Papyrius duo noui tribuni militum cõſu lari poteſtate Velitras legiones duxere. quattuor colla
gis Sergio Cornelio Malugineſi. iii. Qu. Seruilio. C. Sulpicio. L. Aemylio quattuor tribunis ad ꝓſidium
urbis: & ſiqui Ex Ethruria noui motus nunciarent̃: oĩa. n. inde ſuſpecta erant: relictis. Ad Velitras aduer
ſus maiora auxilia præneſtinoꝝ: quam ipſam colonoꝝ multitudinẽ ſecũdo prælio pugnatum eſt: ita ut ꝓ
pinquitas urbis hoſti & cã maturioris fugæ: & unum ex fuga receptaculum eſſet. Oppidi oppugnatione
tribuni abſtinuere: quia & anceps erat: nec in perniciem coloniæ oppugnandum cenſebant. Litteræ ad ſena
tum Romã cum uictoriæ nunciis: acrioreſq; in præneſtinum: quã in ueliternum hoſtem miſſæ. Itaq; &
ſenatuſconſulto populiq; iuſſu bellum præneſtinis indictum: qui cõiuncti uolſcis anno inſequẽte Satricũ
coloniam populi romani pertinaciter a colonis defenſam ui expugnauerunt: fœdeq; in captis exercuere ui
ctoriam. Eam rem ægre paſſi romani. M. Furium Camillum. iii. tribunum militum creauere: additi col
legæ. A. &. L. Poſthumii Regilienſes: ac. L. Furius cum. L. Lucretio: &. M. Fabio Ambuſto. Volſcum bel
lum. M. Furio extra ordinẽ decretum: adiutor ex tribunis ſorte. L. Furius datur: non tam e republica: quã
ut collegæ materia ad omnem laudem eſſet: & publicæ rem temeritate eius prolapſam reſtituit & priuatim
quod ex errore grãm potius eius ſibi: q̃ gloriã ſuã petiit: Exactæ iam ætatis Camillus erat comitiiſq; iura
re parato in uerba excuſandæ ualitudinis ſolitæ conſenſus populi reſtiterat: ſed uegentum ingenium in ui
uido pectore uigebat: uirebatq; integris ſenſibus: & ciuiles iam res haud magnopere obeuntem bella exci
tabant. Quattuor legionibus quaternum militum ſcriptis exercitu indicto ad portam eſquilinam in po
ſteram diẽ ad Satricũ profectus: ibi eum expugnatores coloniæ haud quaq̃ ꝓpulſi: fidẽtes militũ numero
quo aliquantũ præſtabant: opperiebant̃: poſteaq̃ appropinquare romanos ſenſerũt: extẽp lo ĩ aciẽ ꝓcedũt

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

nihil moraturi:q͞n piculũ ſummæ rerꝫ facerẽt:ita paucitati hoſtium nihil artes imperatoris unici: q̄bus ſo
lis confiderent:ꝓfuturas eſſe. Idẽ ardor & in romano exercitu erat:& in altero duce:nec p̄ſentis dimicatio-
nis fortunã ulla res:præterq̃ unius uiri cõſiliũ atq; ĩperiũ:morabat᷑:qui occaſionẽ iuuãdarꝫ rõne uiriũ tra
hendo bello quærebat:eo magis hoſtis inſtare:nec iam ꝓ caſtris tm̃ ſuis explicare aciẽ:ſed procedere in me
dium campi:& uallo ꝓpe hoſtiũ ſigna in ferendo ſuperbã fiduciã oſtentare. Id æg e patiebat᷑ romanus mi
les:multo ægrius alter ex tribunis militũ. L. Furius ferox tũ ætate & ingenio:tũ multitudinis ex incertiſſi- Att᷑. Furiĩ
mo ſumentis aĩos ſpe inflatus. Hic p ſe iã milites incitatos inſup inſtigat eleuãdo:qua una poterat ætate au trib. mil. ĩ
ctoritatẽ collegæ:iuuenibus bella data dictitans:& cũ corporibus uigere & defloreſcere aĩos:cunctatorem Camillũ
ex acerrimo bellatore factũ:& qui adueniens caſtra urbeſq; primo impetu cape ſit ſolitus:eum reſidẽ in- cõcionem
tra uallũ tp̄s terere quid acceſſurꝫ ſuis deceſſurũue hoſtiũ uiribus ſperantẽ? quã occaſionẽ:quod tp̄s:quem
inſidiis inſtruentẽ locũ fugere ac torpere ſenis cõſilia. Sed Camillo tum uitæ ſatis:tum gloriæ eẽ quid atti-
nere cũ mortali corpore uno:ciuitatis:q̃ ĩmortalem eſſe deceat:pati cõſeneſcere uires? His ſermonibus tota
in ſe auertit caſtra:& cũ oĩbus locis poſceret᷑ pugna:ſuſtinere:inquit. M. Furi non poſſumus militum im
petũ:& hoſtis:cuius aĩos cunctando auximus:iã minime toleranda ſupbia ĩſultat:cede unus oĩbus & pa-
tere te uinci cõſilio:ut maturius bello uincas. Ad ea Camillus quæ bella ſuo unius auſpicio geſta ad eã diẽ
eſſent:negare in eis neq; ſe:neq; populũ romanũ aut conſilii ſui:aut fortunæ pœnituiſſe:nunc ſcire ſe colle-
gã habere imperioq; parẽ uigore ætatis præſtantẽ:itaq; ſe quod ad exercitũ attineat regere cõſueuiſſe nõ re-
gi:collegæ imperiũ ſe nõ poſſe impedire:diis bene iuuãtibus ageret:quod e rep. duceret ætati ſuæ ſe ẽt ueni
am petere ne ĩ prima acie eẽt:quæ ſenis munia in bello ſint iis ſe non defuturꝫ. Id a diis ĩmortalibus preca-
ri ne q caſus ſuũ conſiliũ laudabile efficiant. Nec ab hoĩbus ſalutaris ſnĩa:nec a diis tam piæ preces auditæ
ſunt:primã aciẽ auctor pugnæ inſtruit ſubſidia Camillus firmat:ualidãq; ſtationem ꝓ caſtris opponit ip-
ſe edito loco ſpectator intẽtus in euentu alieni cõſilii cõſtitit: Simul primo concurſu cõcrepuere arma: ho-
ſtis dolo nõ metu pedem rettulit. Lenis a tergo cliuus erat ĩter aciem & caſtra:& q͞d multitudo ſuppedita-
bat:aliquot ualidas cohortes in caſtris armatas inſtructaſq; reliquerant quo inter cõmiſſum iam certamẽ:
ubi uallo appropinquaſſet hoſtis:erumperent. Romanus cedentẽ hoſtem effuſe ſequendo in locum ini-
quum pertractus opportunus huic eruptioni fuit uerſus itaq; in uictorem terror:& nouo hoſte & ſupina
ualle romanã inclinauit aciem. Inſtant uolſci recentes:q e caſtris impetum fecerant:integrant & illi pugnã:
q ſimulata ceſſerant fuga. Iam non recipiebat ſe romanus miles:ſed ĩmemor p̄ſentis ferociæ: ueteriſq; deco
ris terga paſſim dabat:atq; effuſo curſu caſtra repetebat. Cum Camillus ſublatus a circũſtantibus in equũ:
& raptim ſubſidiis oppoſitis:hæc eſt:inq͞t:milites pugna:quã popoſciſtis? q̄s homo:q̄s deus ẽ:quẽ accuſa
re poſſitis? ueſtra illa temeritas:ueſtra ignauia hæc eſt:ſecuti alium ducẽ ſeq̄mini nũc Camillum:& q͞d du-
ctu meo ſoletis:uincite. Quid uallum & caſtra ſpectatis? neminẽ ueſtrũ illa niſi uictorẽ receptura ſunt. Pu-
dor primo tenuit effuſos:inde ut circũagi ſigna obuertiq; aciem uiderũt in hoſtẽ:& dux p̄terq̃ tot inſignis
triumphis ẽt ætate uenerabilis:ĩter prima ſigna:ubi plurimus labor piculũq; erat:ſe offerebat: ĩcrepare ſin
guli ſe quiſq; & alios:& adhortatio inuicem totam alacri clamore pſuaſit aciem. Neq; alter tribunus rei de
fuit:ſed miſſus a collega reſtituente peditum aciem ad eq̄tes non caſtigando ad quã rem leuiorem auctorẽ
eum culpæ ſocietas fecerat:ſed ad imperio totus ad preces uerſus orare ſingulos uniuerſoſq;:ut ſe reum for
tunæ eius diei crimine eximerent:abnuente ac prohibente collega temeritatis me oĩum potius ſocium:quã
unius prudentiæ dedi. Camillus in utraq; ueſtra fortuna ſuam gloriam uidet:ego:ni reſtituit᷑ pugna: q͞d
miſerrimum eſt fortunam cũ oĩbus:infamiã ſolus ſentiã. Optimũ uiſum eſt ĩ fluctuãtẽ aciem tradi equos:
& pedeſtri pugna inuadere hoſtes:eunt ĩſignes armis aĩſq;:qua premi parte maxime peditũ copias uident
nihil neq; apud duces:neq; apud milites remittit᷑ a ſummo certamine aĩ. Senſit ergo euentus uirtutis enixe
opem & uolſci:qua mõ ſimulato metu ceſſerãt:eũt in uerã fugã effuſi. Magna pars:& in ipſo certamine &
poſt in fuga cæſi cæteri in caſtris:q̃ capta eodẽ impetu ſunt:plures tñ capti:q̃ occiſi:ubi in recenſendis capti
uis cũ tuſculani aliquot noſcitarent᷑:ſecreti ab aliis ad tribunos adducunt᷑:percunctantibuſq; faſſi publico Vincunt᷑
conſilio militaſſe. Cuius tam uicini belli metu Camillus motus extemplo ſe Romam captiuos ducturum Volſci
ait:ne patres ignari ſint Tuſculanos ab ſocietate deſciſſe:caſtris exercituiq; interim:ſi uideatur præſit colle-
ga documento unus dies fuerat:ne ſua conſilia melioribus præferret:nec tamen aut ipſi:aut in exercitu cui
quam ſatis placato animo Camillus laturus culpam eius uidebatur qua data:ĩ tam præcipitem caſum reſ-
publica eſſet:& tum in exercitu:tum Romæ conſtans omnium fama erat:cum uaria fortuna ĩ Volſcis ge
ſta res eſſet:aduerſæ pugnæ fugæq; in. L. Furio culpam ſecundæ decus omne penes. M. Furium eſſe. Intro
ductis in ſenatum captiuis:cum bello perſequendos tuſculanos patres cenſuiſſent. Camilloq; id bellũ man
daſſent:adiutorem ſibi ad eam rem unum petit:permiſſoque ut ex collegis optaret:quem uellet contra ſpẽ
omnium. L. Furium optauit. Qua moderatione animi tum collegæ leuauit infamiam tum ſibi gloriam
ingentem peperit. Nec fuit cum tuſculanis bellum:pace conſtanti uim romanam arcuerunt q̃ armis non
poterat: Intrantibus fines romanis:non demigratum ex propinquis itineris locis non cultus agrorum in-
termiſſus:patentibus urbis portis togati obuiam frequentes imperatoribus proceſſere:cõmeatus exercitui Camilli
comiter ĩ caſtra ex urbe:& ex agris deuehitur. Tum Camillus caſtris ante portas poſitis: eadem ne forma benigni
pacis:quæ in agris oſtentaretur:etiam intra mœnia eſſe:ſcire cupiens:ingreſſus urbem:ubi patentes ianu- tas in col-
as & tabernis aptis propoſita oĩa in medio uidit:intentoſq; opifices ſuo quẽq; operi & ludos litterarum legam
ſtrepere diſcentium uocibus:ac repletas ſemitas inter uulgus:aliud puerorum & mulierum huc atq; illuc

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

euntium qua queq; ſuoꝝ uſuum cã ferret:nihil uſquã nõ pauidis mõ:ſed ne mirantibus qdem ſimilem circunſpiciebat:omnia inquirens oculis:ubi nam bellum fuiſſet adeo:nec amotæ rei uſquã:nec oblatæ ad tempus ueſtigium ullum erat:ſed ita oĩa conſtanti tranquilla pace ut eo uix fama belli perlata uideri poſſet. Victus igitur patientia hoſtium ſenatum eorum uocari iuſſit. Soli adhuc:inquit: tuſculani uera arma ueraſq; uires:quibus ab ira romanorum ueſtra tutaremini:inueniſtis. Ite Romam ad ſenatum: exiſtimabunt patres utrum plus ante pœnæ:an nunc ueniæ meriti ſitis:non præripiam gratiam publici beneficii: deprecandi poteſtatem a me habueritis:præcibus euentum ueſtris ſenatus:quem uidebitur dabit.

Poſteaq̃ romam tuſculani uenerunt:ſenatuſq; pauloante fidelium ſociorum mœſtus in ueſtibulo curiæ eſt conſpectus:moti extemplo patres uocari eos iam tum hoſpitaliter magis:quã hoſtiliter iuſſere. Dictator tuſculanus ita uerba fecit. Quibus bellum intuliſtiſq; patres cõſcripti:ſicut nunc uidetis nos ſtãtes in ueſtibulo curiæ ueſtræ:ita armati paratiq; obuiam imperatoribus legionibuſq; ueſtris ꝓceſſimus: hic noſter:hic plebis noſtræ habitus fuit:eritq; ſemper:niſi quando a uobis ꝓq; uobis arma acceperimus. Gratias agimus & ducibus ueſtris:& exercitibus:qđ oculis magis:quam auribus crediderunt: & ubi nihil hoſtile erat:neq; ipſi quidem fecerunt:pacem quã nos ꝑtitimus:eam a uobis petimus:bellum eo: ſicubi eſt:auertatis:ꝑcamur. In nos quid arma polleant ueſtra:ſi patiendo experiundum ẽ:inermes expiemur hæc mens noſtra eſt:dii ĩmortales faciant tam felix q̃ pia. Quod ad crimina attinet:qbus moti bellũ ĩdixiſtis:& ſi reuicta rebus:uerbis cõfutare nihil attinet:tamẽ ẽt:ſi uera ſint:uel fateri nobis ea:cum tam euidenter pœnituerit:tutum cenſemus:peccetur in uos:dum digni ſitis:qbus ita ſatiſfiat. Tantum fere uerborum ab tuſculanis factum:pacem in ꝓſentia:nec ita multo poſt ciuitatem ẽt impetrauerunt:ab Tuſculo legiones reductæ. Camillus conſilio & uirtute in uolſco bello:felicitate in tuſculana expeditione: utrobiq; ſingulari aduerſus collegam patientia & moderatiõe inſignis magiſtratu abiit. Creatis militaribus tribunis ĩ inſequentem annum. L. & P. Valerio Lucio. v. Publio. tert. & C. Sergio. tert. Licinio Menenio. ii. P. Papyrio Seruio Cornelio Maluginẽſe:cenſoribus quoq; eguit annus:maxime pp incertam famam æris alieni:

Trí.mi. aggrauantibus ſummã ẽt inuidiæ eius tribunis plebis:cum ab iis eleuaretur:quibus fide magis:q̃ fortuna debentium laborare creditum uideri expediebat. Creati cenſores Cl. Sulpicius Camerinus. Sp. q; Poſthumius Regilienſis:cœptaq; iam res morte Poſthumii:quia collegam ſuffici religio erat interpellata eſt:igiẽ cum Sulpicius abdicaſſet ſe magiſtratu:cenſores alii uitio creati non geſſerunt magiſtratum. Tertios creati uelut diis non accipientibus in eum annum cenſuram religioſum fuit. Eam uero ludificationem plebis tribuni ferendam negabant:fugere ſenatum teſtes tabulas publicas cenſus cuiuſque:quia nolint conſpici ſũmam æris alieni:quæ indicatura ſit demerſam partem a parte ciuitatis:cum ĩterim obæratam plebem obiectari aliis atq; aliis hoſtibus:paſſim iam ſine ullo diſcrimine bella q̃ri:ab Antio Satricum inde Tuſculum legiones ductas:latinis hernicis prænеſtinis iam intẽptari arma ciuium magis:q̃ hoſtium odio:ut ĩ armis tenerent plebẽ nec reſpirare in urbe:aut per otium libertatis meminiſſe ſinant:aut conſiſtere in cõtione:ubi aliquando audiant uocem tribunitiam de leuando fœnore & fine aliaꝝ iniuriaꝝ agentem : Quod ſi ſit aĩus plebi memor patrum libertatis:ſe nec addici ciuem romanum ob creditam pecuniam paſſuros neq; delectum haberi:donec inſpecto ære alieno initaq; ratione minuendi eius:ſciat unuſquiſq;:quid ſui:quid alieni ſit ſuperſit ſibi liberꝝ corpus:an id quoq; neruo debeat. Merces ſeditionis propoſita confeſtim ſeditionẽ excitauit:nam & addicebantur multi:& ad pꝛæneſtini famam belli nouas legiones ſcribendas patres cenſuerant:quæ utraq; ſimul auxilio tribunitio:&,conſenſu plebis impediri cœpta: nam neq; duci abdictos tribuni ſinebant:neq; iuniores noĩa dabant. Cum patribus minor præſens cura credite pecuniæ iuris exequendi quam delectus eſſet:quippe iam a præneſte ꝓfectos hoſtes in agro ſabino conſediſſe nunciabat:interim tribunos plebis fama ea ipſa irritauerat magis ad ſuſceptum certamen:q̃ deterruerat:neq; aliud ad ſeditionem extinguendam in urbe quam prope illatum mœnibus ipſis bellum ualuit. Nam cum eſſet preneſtinis nunciatum nullum exercitum conſcriptum Romæ:nullum ducem certum eſſe:patres ac plebem in ſemetipſos uerſos:occaſiõem rati duces eorum raptim:agmine facto:perua ſtatis protinus agris ad portam collinam ſigna intulere. Ingens in urbe trepidatio fuit:conclamatum ad arma concurſumq; in muros atq; portas eſt:tandemq; ab ſeditione ad bellum uerſi dictatorem. T. Quintium Cincinnatum creauerãtis magiſtrum equitum. A. Sempronium Atratinum dixit. Quod ubi auditum eſt(tantus eius magiſtratus terror)erat ſimul hoſtes a mœnibus receſſere & iuniores romani ad edictum ſine retractatione conuenere. Dum Romæ conſcribitur exercitus caſtra interim hoſtium haud procul allia flumine poſita inde agrum late populantes fatalem ſe urbi romanæ locum cepiſſe inter ſe iactabant:ſimilem pauorem inde:ac fugam fore ac bello gallico fuerat. Etenim ſi diem contactum religione inſignemq; nomine eius loci timeãt romani,quanto magis allienſi die alliam ipſam monumentum tãtæ cladis reformidaturos: ſpecies profecto his ſibi truces gallorum ſonoſq; uocis in oculis atq; auribus fore. Has inanium reꝝ inanes ipſas uoluntates cogitationes fortunæ loci delegauerant ſpes ſuas. Romani cõtra:ubicunq; eſſet latinus hoſtis:ſatis ſcire eũ eſſe:quem ad regillum lacum deuictum centum annoꝝ pace obnoxia tenuerint locum inſignẽ memoria cladis irritaturũ ſe potius ad delẽdam memoriam dedecoris:q̃ ut timorem faciat:nequa terra ſit nefaſta uictorie ſuæ:quin ipſi ſibi galli ſi offerant:illo loco ſe ita pugnaturos:ut Romæ pugnauerint in repetẽda patria:ut poſtero die ad Gabios tunc:cũ effecerint:nequis hoſtis:qui mœnia romana intraſſet:nunciũ ſecundæ aduerſæq; fortunæ domum perferret. His utrinq; animis ad aliã uentũ eſt. Dictator roman⁹: poſteaq̃ in cõſpectu hoſtes erãt ĩſtructi intentiq;:uides ne tu inqt. A. Sempronii fortuna illos fretos ad alliam con

Margin notes:

Dictatoris nomẽ & hoſtib⁹ formidabile

Vide ubi Liuius ſtatuat allie alueum

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ſtitiſſe:nec illis dii immortales certioris quicquã fiduciæ maioriſue:quod ſit auxilii:dederint:at ut frætus
armis animiſq; concitatis equis inuade mediam aciem:ego cum legionibus in turbatos trepidanteſq; in/
feram ſigna. Adeſte dii teſtes fœderis:& expetite penas debitas ſimul uobis uiolatis:nobiſq; per ueſtrũ nu
men deceptis. Non equitem:non peditem ſuſtinuere præneſtini primo impetu ac clamore diſſipati ordi/
nes ſunt:deinde poſteaquam nullo loco conſtabat acies terga uertunt:cõſternatiq; & p̄ter caſtra etiam ſua
pauore prælati non prius ſe ab effuſo curſu ſiſtunt:quam in conſpectu. Præneſte fuit:ibi ex fuga diſſipati
locum:quem tumultuario opere cõmunirent:capiunt:ne ſi intra mœnia ſe recepiſſent:extemplo ureretur
ager:depopulatiſq; omnibus obſidio urbi inferretur:ſed poſteaq̃ direptis ad alliam caſtris uictor roman⁹
aderat:id quoq; munimentũ relictum:& uix mœnia tuta rati oppido ſe præneſte includunt. Octo p̄terea
oppida erant ſub dicione p̄neſtinorum:ad ea circunlatum bellum:deincepſq; haud magno certamine cap
tis Velitras exercitus ductus:eæ quoq; expugnatæ:tum ad caput belli Præneſte uentum:id non ui:ſed per
deditionem receptum eſt. T. Quintius ſemel acie uictor:binis caſtris hoſtium:nouem oppidis ui captis:
Præneſte in deditionem accepto Romam reuertit:triumphanſq; ſignum Præneſte deuectum Iouis impe/
ratoris in capitolium tulit:dedicatum eſt inter cellam Iouis & Mineruæ:tabulaq; ſub eo fixa:monumen/
tum rerum geſtarum his ferme inciſa litteris fuit. Iuppiter atq; dii omnes hæc dederunt:ut. T. Quintius di
ctator oppida nouem caperet:die. xx. quam creatus erat:dictatura ſe abdicauit. Comitia inde habita tribu
norum militum conſulari poteſtate:quibus æquatus patriciorum plebeiorumq; numerus:ex patrib⁹ crea
ti. P. & C. Manlii cum. L. Iulio:plebes. C. Sextilium. M. Albinum. L. Antiſtium dedit. Manlius quod ge/
nere plebeios gratia Iulium anteibãt. Volſci prouincia ſine ſorte ſine comparatione extra ordinem data:cu
ius & ipſos poſtmodo:& patres qui dederant:pœnituit. Inexplorato pabulatum cohortes miſere: quibus
uelut circumuentis cum id falſo nunciatum eſſet:dum præſidio:ut eſſent:citati feruntur:nec auctore quidẽ
aſſeruato:qui eos hoſtis latinus pro milite romano fruſtratus erat:ipſi in inſidias præcipitauere:ibi dum
iniquo loco ſola uirtute militum reſiſtentes cæduntur cæduntq; caſtra interim romana iacentia in campo
ab altera parte hoſtes inuaſere. Ab ducibus utrobiq; p̄dite temeritate atq; inſcitia res: quicquid ſuperfuit
fortunæ populi romani:id militum etiam ſine rectore ſtabilis uirtus tutata eſt. Quæ ubi Romam ſunt re
lata:primũ dictatorẽ dici placebat:deinde poſteaq̃ q̃etæ res ex Volſcis afferebant. & apparuit neſcire eos ui
ctoria & tempore uti:reuocati ẽt inde exercitus ac duces:otiumq; inde q̃rum a uolſcis fuiſſe:id modo ex
tremo anno tumultuatum q̃d p̄neſtini concitatis latinorum populis rebellarunt. Eodem anno ẽt ipſis q̃rẽ
tibus penuriam hominum noui coloni aſcripti:rebuſq; haud proſperis bello:domeſtica quies: quam tri/
bunorum militum ex plebe gratia maieſtaſq; inter ſuos obtinuit:ſolatium fuit. Inſequentis anni principia
ſtatim ſeditione genti arſere:tribunis militum conſulari poteſtate. Sp. Furio. Qu. Seruilio. ii. Licinio Me/
nenio. iii. P. Cloelio. M. Horatio. L. Geganio. Erat autem & materia & cauſa ſeditionis æs alienum:cuius
noſcendi gr̃a. Sp. Seruilius Priſcus. Qu. Cloelius Siculus cẽſores facti:ne rem agerent bello impediti ſunt:
nãque trepidi nuncii primo fuga deinde ex agris legiones uolſcorum ĩgreſſas fines:populariq; paſſim ro
manum agrum attulere. In qua trepidatione tantum abfuit:ut ciuilia certamina terror externus cohiberet
ut contra eo inſolentior tribunitia poteſtas impediendo delectui eſſet: donec conditiones impoſitæ patri/
bus:ne quis:quoad bellatum eſſet tributum daret:aut ius de pecunia credita diceret:eo laxamento plebis ſũ
pto:mora delectui non eſt facta. Legionibus nouis ſcriptis placuit duos exercitus in agrum uolſcum legio
nibus diuiſis duci. Sp. Furius. M. Horatius dextrorſus maritimam oram atq; Antium. Qu. Seruilius:&
M. Geganius leua ad montes Ecetrã pergunt. Neutra parte hoſtis fuit obuius populatioq; non illi uagæ
ſimilis:q̃ uolſcus latrocinii more diſcordia hoſtium frætus & uirtutem metuens per trepidationẽ raptim
fecerat:ſed ab iuſto exercitu iuſta ira facta:ſpatio quoq; temporis grauior quippe a uolſcis timentibus ne
interim exercitus ab Roma exiret:incurſiones in extrema finium factæ erant:romano contra etiam in ho
ſtico commorandi cauſa erat:ut hoſtem ad certamen alliceret. Ita omnibus paſſim tectis agrorum uiciſq;
etiam quibuſdam exuſtis:non arbore frugifera:non ſatis in ſpẽ frugum relictis omni: quæ extra mœnia
fuit hominum pecudumq; præda abacta. Romam utriq; reducti exercitus paruo interuallo ad reſpirãdũ
debitoribus dato:Poſteaq̃ quietæ res ab hoſtibus erant:celebrari deintegro iuriſditio:& tantũ abeſſe ſpes
ueteris leuandi fœnoris:ut tributo nouum fœnus contraheretur in murum a cẽſoribus locatum ſaxo qua
drato faciundũ cui ſubcũbere oneri coacta plebes quia quem delectum impedirent:non habebant tribuni
plebis:tribunos etiam militares patritios omnis coacta principum opibus fecit. L. Eemylium. P. Valeriũ
quart. C. Veturium:Seruium Sulpicium. L. & C. Quintios Cincinnatos. Iiſdem opibus obtinuere ut ad
uerſus latinos uolſcoſq;:q coniunctis legionibus ad Satricum caſtra habebant:nullo impediente:omnib⁹
iunioribus ſacramento adactis:tres exercitus ſcriberent:unum ad præſidium urbis:alterum:qui ſiqui ali/
bi motus extitiſſet:ad ſubita bella mitti poſſet:tertium longe ualidiſſimum. P. Valerius &. L. Aemyli⁹ ad
Satricum duxere:ubi cum aciem inſtructam hoſtium loco equo inueniſſent:extemplo pugnatum : & ut
nondum ſatis claram uictoriam:ſic proſperæ rei pugnam imber ingentibus procellis fuſus diremit. Poſte
ro die iterata pugna:& aliquãdiu æqua uirtute fortunaq; latinæ maxime legiones longa ſocietate militiã
romanam edoctæ reſtabant:eques ĩmiſſus ordines turbauit:turbatis ſigna peditum ĩllata:quantumq; ro/
mana ſe inuexit acies:tantum hoſtes gradu demoti:& ut ſemel inclinauit pugna:iam intolerabilis roma/
na uis erat:fuſi hoſtes cum Satricum:quod duobus millibus inde aberat. non caſtra peterent:ab eq̃te ma
xime cæſi caſtra capta direptaq;. Ab Satrico nocte: quæ prælio proxima fuit fuga:ſimili agmine petunt:

Signum Iouis im/ peratoris

Antium:& cum romanus exercitus prope in ueſtigiis ſequeretur:plus tamen timor:q̄ ira celeritatis habu
it:prius. Itaq; mœnia ĩtrauere hoſtes q̄ romanus extrema agminis caperet:aut morari poſſet. Inde aliquot
dies uaſtando agro aſſumpti:nec romanis ſatis inſtructis apparatu bellico ad mœnia aggredienda nec illis
ad ſubeundum pugnæ caſum. Seditio tum inter antiates latinoſq; coorta:cum antiates uicti malis ſubacti
q; bello in quo & nati erant & conſenuerant:deditionem ſpectarent:latinos ex diutina pace noua defectio
recentibus adhuc animis ferotiores ad perſeuerandum in bello faceret:finis certaminis fuit:poſteaq̄ utriuſ
q; apparuit nihil per alteros ſtare:quo minus incepta perſequerentur. Latini profecti ab ſocietate pacis: ut
rebantur inhoneſte ſeſe uindicauerunt. Antiates:incõmodis arbitris ſalutarium conſiliorum remotis:urbẽ
agroſq; romanis dedunt. Ita & rabies latinorum:quia nec romanos bello lædere:nec uolſcos in agris reti
nere potuerant,eo erupit:ut Satricum urbẽ:q̄ receptaculũ primũ eis aduerſæ pugnæ fuerat:igni concrema
rent:nec aliud tectum eius ſuperfuit urbis:cum faces pariter ſacris profaniſq; iniicerent:q̄ matris Matutæ
Satricum templũ:inde eos non ſua religio:nec uerecundia deum arcuiſſe dicit̃:ſed uox horrenda edita templo cũ tri
cõcremat̃ ſtibus minis:ni nefandos ignes procul delubris amouiſſent. Incenſos ea rabie impetus Tuſculum tulit:ob
iram q̄d deſerto cõmuni cõſilio latinoꝝ:non in ſocietatẽ modo romanã:ſed ẽt in ciuitatem ſe dediſſent:pa
tentibus portis:cum improuiſo incidiſſent:primo clamore oppidum præter arcem captũ:eſt in arcẽ oppi
dani refugere cum coniugibus ac liberis:nunciosq; Romam:qui certiorem de ſuo caſu ſenatum facerent:
miſere. Haud ſegnius:q̄ fide populi romani dignum fuit:exercitus Tuſculum ductus. L. Quintius:& Ser
uilius Sulpitius tribuni militum duxere:clauſas portas Tuſculi latinoſq; ſimul obſidentium atq; obſeſſo
rũ animo hinc mœnia tueri uident:illinc arcem oppugnare:terrere una ac pauere. Aduentus romanorum
mutauerat utriuſq; partis animos:tuſculanos ex ingenti metu in ſummam alacritatem:latinos ex ꝑpe cer
ta fiducia mox capiendæ arcis:quoniam oppido potirent̃:in exiguam de ſe ipſis ſpem uerterat. Tollitur
ex arce clamor ab tuſculanis:excipit̃ aliquanto maior ab exercitu romano utrinq; urgentur latini:nec im
petus tuſculanoꝝ decurrentium ex ſuperiore loco ſuſtinent:nec romanos ſubeuntes mœnia molienteſque
obiices portarum arcere poſſunt:ſcalis prius mœnia capta:inde effracta clauſtra portarum:& cum anceps
Latinorũ hoſtis:& a fronte & a tergo urgeret:nec ad pugnam ulla uis:nec ad fugam loci quicquam ſupereſſet:ĩ me
clades dio cæſi ad unum omnes. Recuperato ab hoſtibus Tuſculo:exercitus Romam eſt reductus. Quãto ma
gis proſperis eo anno bellis tranquilla omnia foris erant tanto in urbe uis patrum in dies miſeriæq; plebiſ
creſcebant:cum eo ipſo:quod neceſſe erat ſolui:facultas ſoluendi impediretur. Itaq; cum ex re iam nihil da
ri poſſet fama & corpore iudicati atq; addicti creditoribus ſatiſfaciebant:pœnaq; inuicem fidei ceſſerat.
Adeo ergo obnoxios ſummiſerant aĩos non infimi ſolũ:ſed principes ẽt plebis ut non mõ ad tribunatum
militum inter patritios petendum:q̄d tanta ui:ut liceret:tetenderant:ſed ne ad plebeios quidem magiſtrat⁹
capeſſendos:petendoſq; ulli uiro acri experientiq; aĩus eẽt:poſſeſſionẽq; honoris uſurpati mõ a plebe per
paucos annos recuperaſſe in ꝑpetuum p̃res uiderent̃. Ne id nimiũ læti parti alteri eſſet:parua:ut plerũque
ſolet rem ingentem moliundi cã interuenit. M. Fabii ambuſti potentis uiri:tum inter ſui corporis hoĩes tũ
ẽt ad plebem:q̄d haud quaq̄ inter id genus contẽptor eius habebatur filiæ duæ nuptæ Ser. Sulpicio ma
M. Fabii ior minor. C. Licinio Stoloni erat illuſtri q̄dem uiro:ſed tamen plebeio:eaq; ipſa affinitas haud ſpreta gra
ambuſti tiam Fabio ad uulgus quæſierat. Forte ita incidit:ut in Ser. Sulpicii tribuni militum domo ſorores Fabiæ
nataꝝ alte cum inter ſe:ut fit:ſermonibus tempus tererent:lictor Sulpicii:cum is de foro ſe domum reciperet: forem:
ra p̃ricio ut mos eſt:uirga percuteret:cum ad id moris eius inſueta,expauiſſet minor Fabia:riſui ſorori fuit miranti
altera ple ignorare id ſororem. Cæterum is riſus ſtimulos paruis mobili rebus aĩo muliebri ſubdidit:frequẽtia quo
beio nup q; ꝓſequentiũ rogãtiũq; nunq̄d uellet:credo fortunatum m̃rimonium ei ſororis uiſum: ſuiq; ipſam malo
ſit arbitrio:quo a proximis quiſq; minime anteiri uult:pœnituiſſe. Confuſam eam ex recenti morſu animi
cum pater forte uidiſſet:percunctatus ſatin ſalue:auertentem cauſam doloris quippe nec ſatis piam aduer
ſus ſororem:nec admodum in uiꝝ honorificam elicuit comiter ſciſcitando:ut fateretur:eam eſſe cãm do
loris:q̄d iuncta eſſet impari:nupta in domo q̄ nec honos:nec g̃ra intrare poſſet conſolans inde filiam Am
buſtus bonum aĩum habere iuſſit:eoſdem ꝓpediem domi uiſuram honores:quos apud ſororem uide
rat. Inde conſilia inire cum genero cœpit:adhibito. L. Sextio ſtrenuo adoleſcente:& cuius ſpei nihil præter
genus patritiũ deeſſet. Occaſio uidebat̃ reꝝ nouandaꝝ propter ingentem uim æris alieni: cuius leuamen
mali plebes niſi ſuis in ſummo imperio locatis nullum ſperaret:accingendum ad eam cogitationem eẽ co
nando agẽdoq;: iam eo gradum feciſſe plebeios:unde ſi porro annitantur peruenire ad ſumma:& patrib⁹
æquari tam honore:q̄ uirtute poſſent:in p̃ſentia tribunos plebeis fieri placuit: quo in magiſtratu ſibimet
ipſi uiam ad cæteros honores aperirent creati tribuni. C. Licinius. & L. Sextius promulgauere leges om
nes aduerſus opes patritioꝝ & pro commodis plebis:unam de ære alieno:ut deducto eo de capite. quod
uſuris pernumeratum eẽt id q̄d ſupereſſet:triẽnio eq̄s portionibus p̃ſolueretur:alteram de modo agroꝝ:
neq̄ plus q̄ngenta iugera agri poſſideret:tertiã:ne tribunoꝝ militum comitia fierent conſulũq; utiq; alter
ex plebe crearet̃:cuncta ingentia:& quæ ſine certamine maximo obtineri nõ poſſent. Oĩum igit̃ ſimul re
rum quaꝝ ĩmodica cupido inter mortales ẽ:agri pecuniæ honoꝝ diſcrimine ꝓpoſito: conterriti p̃res cũ
trepidaſſent publicis priuatiſq; cõſiliis:nullo remedio alio p̃ter expertam multis iam ante certaminibus ĩ
At̃ tribu terceſſionem:collegas aduerſus tribunitias rogationes compararunt:qui ubi tribus ad ſuffragium ineũ
nitias le dum citari a Licinio Sextioq; uiderunt ſtipati patrum p̃ſidiis:nec recitari rogationes:nec ſolemnem quic
ges quam aliud aſciſcendum plebi fieri paſſi ſunt. Iam fruſtra ſæpe conſilio aduocato: cum pro antiquatis

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

rogationes eſſent:bene habet:iuqt Sextius:quādoqdem ītercesſionē pollere placet: iſto ipſo tælo tutabiur
plebē:agite dum comitia īdicite patres tribunis militū creādis:faxo ne iuuet uox iſta uero: qua nūc conci-
nentes collegas noſtros tā læti auditis. Haud irritæ cecidere minæ:comitia pter ædilium tribunorūq ple-
bis refecti:nullos curules magiſtratus creari paſſi ſunt:eaq magiſtratuū ſolitudo & plebe reficiente duos
tribunos:& his comitia tribunorū militum tollentibus p qnquennium urbem tenuit. Alia bella optime
quieuerunt: Veliterni coloni geſtientes ocio:quod nullus exercitus romanus eſſet: & agrum romanū ali-
quotiens īcurſauere:& Tuſculū oppugnare adorti ſunt:eaq res tuſculanis ueteribus ſociis nouis ciuibus
opem orantibus: uerecundia maxime nō patres modo: ſed etiam plebem mouit remittentibus tribunis
plebis comitia p interregem ſunt habita: creatiq tribuni militum. L. Furius. A. Manlius. Ser. Sulpicius.
Ser. Cornelius. A. & C. Valerii haud quaquā tam obedientem ī delectu:q ī comitiis plebem habuere: īgē
tiq contentiōe exercitu ſcripto profecti:non ab Tuſculo modo ſubmouere hoſtem:ſed ītra ſua metipſum
mœnia compuluere:obſidebaturq haud paulo ui maiore Velitræ quā Tuſculū obſeſſum fuerat:nec tamē
ab eis a qbus obſideri cœptæ erant:expugnari potuere: Ante noui creati ſunt tribuni militum. Qu. Serui
lius. C. Veturius. M. Aulus:&. M. Cornelius. Qu. Quintius. M. Fabius:nihil ab his quidem tribunis ad
Velitras factam memorabile. In maiore diſcrimine res domi uertebantur: nam pter Sextium Liciniūq la-
tores legum iam. VIII. tribunos plebis refectos: Fabius quoq tribunos militum Stolonis ſocer quarum
legum auctor fuerat:earum ſuaſorem ſe haud dubium ferebat & cum octo ex collegio tri. ple. primo īter-
ceſſores legum fuiſſent: qnq ſoli erant: & ut ferme ſolent: qui a ſuis deſciſcunt capti & ſtupentes animi uo-
cibus alienis id modo:quod domi pceptum erat:ītercesſioni ſuæ ptendebant. Velitris ī exercitu plebis ma
gnam partem eſſe:ī aduentum militū comitia deferri debere:ut uniuerſa plebs de ſuis cōmodis ſuffragium
ferret. Sextius Liciniuſq cū parte collegarum:& uno ex tribunis militū Fabio artifices iam tot annorum
uſu tractandi aīos plebis:primores patrū productos īterrogando de ſingulis:quæ ferebantur ad populum
fatigabant:auderet ne poſtulare:ut cum bina iugera agri plebi diuiderent: ipſis plus qngenta iugera habe-
re liceret:ut ſinguli prope trecētorum ciuiū poſſiderent agros plebeio homini uix ad tectum neceſſariū aut
locum ſepulturæ ſuus pateret ager:an placeret fœnore circūuentam plebem: ni potius: quā ſortē creditam
ſoluat:corpus ī neruum ac ſupplicia dare:& gregatim quottidie de foro addictos duci: & repleri uinctis
nobiles domos:& ubicunq patricius habitet:ibi carcerem priuatum eſſe. Hæc īdigna miſerādaq auditu
cum apud timētes ſibimetipſis maiore audientium īdignatione quā ſua īcrepuiſſent: atqui nec agros occu-
pandi modum:fœnore trucidandi plebē alium patribus unquā fore affirmabant:niſi alterum ex plebe cō
ſulem cuſtodem ſuæ libertatis plebs feciſſet:contēni iam tribunos plebis: qppe quæ poteſtas iam ſuam ip
ſa uim frangat ītercedendo:non poſſe æquo iure agi:ubi īperium penes illos: penes ſe auxilium tantū ſit:
niſi īperio cōmunicato:nunquā ī parte plebem pari rei publicæ fore: nec eſſe quod quiſquā ſatis putet: ſi
plebeiorū:ratio comitiis conſularibus habeat:niſi alterum cōſulem utiq ex plebe fieri neceſſe ſit:neminem
fore. An iam memoria exiſſe cū tribunos militum idcirco potius quā conſules creari placuiſſet: ut & ple-
beiis pateret ſummus honos. iiii. &. xl. annis neminem ex plebe tribunū militum creatum eſſe:qui crederēt
duobus ne ī locis ſua uoluntate īperituros plebi honorem:q octona loca tribunis militum creandis occu-
pare ſoliti ſint: & ad cōſulatum uiā fieri paſſuros:q tribunatū ſeptum tādiu habuerint: lege obtinendum
eſſe:qd comitiis p gratiam nequeat:& ſeponendum extre certamē alterum cōſulatū: ad quē plebi ſit aditus
quoniā ī certamīe relictus:pmium ſemp potentioris futurū ſit:nec iā poſſe dici id qd iam antea iactare ſo
liti ſint:nō eſſe ī plebeiis idoneos uiros ad curules magiſtratus:nūqd. n. ſecordius:aut ſegnius reſpu. admi-
niſtrari pōt poſt. P. Licinii Calui tribunatum:q primus ex plebe creatus ſit:quā per eos annos geſta ſit:qui
bus pter patricios nemo tribunos militum fuerit:qn cōtra patricios aliquot dānatos poſt tribunatum ne
minem plebeiū. qſtores quoq:ſicut tribunos militū paucis ante annis ex plebe cœptos creari:nec ullius eo
rum Po. Ro. pœnituiſſe:cōſulatum ſupereſſe plebeiis:eā eſſe arcē libertatis:id columē:ſi eo peruentum ſit
tū populū Romanū uere exactos ex urbe reges:& ſtabilē libertatē ſuā exiſtimaturū:quippe ex illa die ī ple
bem uentura oīa qbus patricii excellant:īperium:atq honorem gloriā belli genus nobilitatem: magna ip
ſis fruenda:maiora liberis relinquenda. Huius generis orationes:ubi accipi uidere: nouam rogationē pro-
mulgant:ut pro diuini iuris ſacris faciundis decēuiri creent:ita ut pars ex plebe:pars ex patribus fiat: om-
niumq earum rogationum comitia ī aduentum eius exercitus differunt:qui Velitras obſidebat. Prius cir-
cumactus eſt annus:quam a Velitris reducerentur religiones ita ſuſpenſa de legibus res ad nouos tribunos
militum dilata. Nam plebis tribunos eoſdem duos utique:quia legum latores erant:plebes reficiebat: tri
buni militum creati. T. Quintius. Ser. Cornelius. Ser. Sulpicius. Sp. L. Papyrius. L. Veturius. Principio
ſtatim anni ad ultimam dimicationem de legibus uentum: & cū tribus uocarentur: nec ītercesſio collega-
rum latoribus obſtaret:trepidi patres ad duo ultima auxilia ſummum īperium:ſummumq ad ciuem de
currunt:dictatorem dici placet:dicitur. M. Furius Camillus:qui magiſtrum equitum. L. Aemylium co-
optat. Legum quoque latores aduerſus tantum apparatum aduerſariorum:& ipſi cauſam plebis ingenti-
bus animis armant:conſilioque plebis indicto tribus ad ſuffragium uocant: cum dictator ſtipatus agmi
ne patriciorum plenus iræ minarumque conſediſſet:atque ageretur res ſolito primum certamine inter ſe
tribunorum plebis ferentium legem intercedentiumque:& quando iure potentior intercesſio erat: tan-
tum uinceretur fauore legum ipſarum:latorumque & uti rogationes primæ tribus dicerent. Tum Camil
lus quādoquidē: īquit quirites iā uos tribunicia libido poteſtas regit:& ītercesſionē ſeceſſione quōdā ple

Res pu. ſine curulibus magiſtratib⁹

Octauo Sextius & licini⁹ ſtolo refecti tri. ple.

Atq uehemētē tri. ple. actionem

bis partam uobis eadem ni facitis irritā:qua peperiſtis:nō reipu.magis uniuerſæ: quā ueſtra cauſa dicta/
tor interceſſioni adero:euerſumq; ueſtrū auxilium īperio tutabor:itaq; ſi.C.Licinius:&.L.Sextius īterceſ
ſioni collegarū cedunt:nihil patricium magiſtratum īſeram conſilio plebis: ſi aduerſus īterceſſionem tanq̃
captæ ciuitati leges īponere tēdent:uim tribuniciam a ſe ipſa diſſolui non patiar. Aduerſus ea cum cōtem/
Cedit pti tribuni plebis rem nihilo ſegnius peragerent:tum percitus ira Camillus lictores:q de medio plebē emo
Camillus ueret miſit:& addidit minas:ſi pergerent:ſacramēto oēs iuniores adacturum:exercitūq; extemplo ex urbe
dictator educturum. Terrorē ingentē īcuſſerat plebi:ducibus plebis accendit magis certamīe aīos:quā minuit: ſed
tribūiciæ re neutro īclinata magiſtratu ſe abdicauit:ſeu quia uitio creatus erat:ut ſcripſere qdam ſeu quia tribuni ple
ꝑtinaciæ bis tulerunt ad plebē:idq; plebs ſciuit:ut ſi.M.Furius ꝓ dictatore qd egiſſet: quīgentūmilliū æris mulcta
eſſet: Sed auſpiciis magis:quā noui exempli rogatiōe deterritū:tum ipſius uiri facit īgenium:tum quod ei
ſuffectus eſt extēplo.P.Manlius dictator:quē qd creari attinebat ad id certamē:quo.M.Furius eēt: & qd
eundem.M.Furium dictatorem īſequens annus habuit:haud ſine pudore certe fractum priore anno in ſe
īperium repetiturum:ſimul quod eo tempore:quo ꝓmulgatū de mulcta eius traditur:haud & huic roga
tioni:qua ſe ī ordinē cogi uidebat:obſiſtere potuit:aut ne illas qdem ꝑꝑ quas:&hæc lata erat:īpedirī: & qd
uſq; ad memoriā noſtrā tribunitiis'conſularibuſq; certatū uiribus eſt: dictaturæ ſemper altius faſtigium
fuit. Inter priorem dictaturā abdicatā:nouāq; a Manlio initam:ab tribunis uelut ꝑ interregnum conſilio
plebis habito:apparuit quæ ex ꝓmulgatis.quæ latoribus gratiora eſſent:nam de fœnore atq; agro roga/
tiones iubebant:de plebeio conſulatu antiquabant:& perfecta utraq; res eſſet:ni tribuni ſe in oīa ſimul cō
C.Licini⁹ ſulere plebem dixiſſent.P.Manlius deīde dictator rem ī cauſam plebis īclinauit.C. Licinio: qui tribunus
de plebe militum fuerat:magiſtro equitum de plebe dicto.Id ægre paſſos patres accipio:dictatorē propinqua co/
magiſter gnatione Licinii ſe apud patres excuſare ſolitū:ſimul negantem magiſtri equitum magius:quā tribuni cō/
equitū di ſularis īperium eſſe.Licinius Sextiuſq; cum tribunorū plebis creandorum īdicta comitia eſſent: ita ſe gere/
ctus rent:ut negando iā ſibi uelle cōtinuare honorē:acerrime accenderent'ad id:quod diſſimulando petebant: ple
bem. Nouum ſe annum iam uelut ī aciem aduerſus optimates maximo priuatim periculo:nullo publico
emolumento ſtare:conſenuiſſe iam ſecū: & rogationes ꝓmulgatas: & uim oēm tribuniciæ poteſtatis:prio
īterceſſione collegarū ī leges ſuas pugnatum eſſe:deīde ablegatione iuuentutis ad ueliternū bellum: poſtre/
mo dictatorium fulmen ī ſe ītemptatum:iam nec collegas:nec bellum:nec dictatorem obſtare:quippe qui
etiam omen plebeio cōſuli:magiſtro equitum ex plebe dicendo dederit:ſeipſam plebem & cōmoda mora
ri ſua:liberam urbem ac forum a creditoribus:liberos agros ab iniuſti'poſſeſſoribus:extemplo ſi uelit ha
bere poſſe:Quæ munera quādo tandem ſatis grato aīo æſtimaturos:ſi īter accipiendas de ſuis cōmodis ro
gationes ſpem honoris latoribus earū īcidant:nō eſſe modeſtiæ Po.Ro.id poſtulare:ut ipſe fœnore leuet:
&in agrū iniuria poſſeſſum a potentibus īducatur:ꝑ quos ea conſecutus ſit:ſenes tribunicios nō ſine hono
re tantum:ſed ēt ſine ſpe honoris relinquat.Proīde ipſi primū ſtatuerent apud aīos quid uellent: deinde co
miciis tribuniciis declararent uoluntatem:ſi coniunctim ferre ab ſe promulgatas rogationes uellent:eē qd
eoſdem reficerent tribunos plebis:platuros.n.quæ ꝓmulgauerint:ſin qd cuiq; priuatim opus ſit: id mo/
do accipi uelint:opus eſſe nihil inuidioſa continuatione honoris:nec ſe tribunatum: nec illos ea: quæ ꝓ
Ap.Clau mulgata ſint:habituros.Aduerſus tā obſtinatā orationē tribunorū cū præ īdignitate rerum ſtupor ſilenti/
dii oratio umq; īde cæteros patrum defixiſſet.Ap.Claudius Craſſus nepos decēuiri dicitur odio magis iraq;': quā
ſpe ad diſſuadendum ꝓceſſiſſe: & locutus ī hanc ſuīam eſſe. Neq; nouū:neq; inopinatū mihi ſit quirites:ſi
quod unū familiæ noſtræ ſemꝑ obiectum ē ab ſeditioſis tribunis:ſed nō ego quoq; audiā: claudiæ gētis
iam īde ab initio nil antiquius ī rep.patrū maieſtate fuiſſe:ſēꝑ plebis cōmodis aduerſatos eſſe: quorum al
terum neq; nego:neq; īſicias eo:nos ex quo aſciti ſumus ſimul ī ciuitatē & patres enixe operam dediſſe: ut
per nos aucta potius:quā īmunita maieſtas earum gentiū:īter quas eſſe uoluiſtis:dici uere poſſet: illud al/
terum pro me maioribuſq; meis cōtendere auſum qrit.s:niſi quæ ꝓ uniuerſa rep.fiāt ex plebi tanquā aliā
īcolenti urbē aduerſa quis putet:nihil nos neq; priuatos:neq; ī magiſtratibus:qd īcōmodum plebi eēt:ſciē
tes feciſſe:nec ullum factū dictūue noſtrū cōtra utilitatē fuerit: uere referri poſſe. An hoc ſi claudiæ familiæ
non ſim:nec ex patricio ſanguine ortus:ſed unus qritum qlibet:q modo me duobus īgenuis ortum & ui
uere ī libera ciuitate ſciam:reticere poſſum.L.illum Sextium: &.C.Liciniū ꝑpetuos: ſi diis placet. tribu/
nos:tantū licentiæ nouē annis:qbus regnant ſumpſiſſe:ut uobis negent poteſtatem liberam ſuffragii non
ī comitiis nō ī legibus iubendis perm iſſuros eſſe:ſub conditione:īquit non reficietis decimum tribunos:
quid eſt aliud dicere:quod petūt alii nos adeo faſtidimus:ut ſine mercede magna non accipiemus:ſed q̃ tā
dem iſta merces eſt:qua uos ſemꝑ tribunos plebis habeamus:ut rogationes:īquit uoſtras:ſeu placent: ſeu
Atē.uehe diſplicent:ſeu utiles:ſeu iutiles ſunt:oēs cōiunctim accipiamus:Obſecro uos Tarquinii tribuni plebis pu
mētēī tri. tare me ex media concione unum ciuem ſuclamare:bona uenia ueſtra liceat ex his rogationibus legere:
ple.ora/ quas ſalubres nobis'cenſemus eſſe:antiquare alias:non innuit: licebit tu de fœnore: atque agris: quod ad
tionem uos omnes pertinet:'iubeas: & hoc portenti non fiat in urbe romana: uti illum.L. Sextium: atque hunc
C.Licinium conſules: quod indignaris: quod abominaris: uideas: aut omnia accipe: aut nihil fero:
ut ſiquis ei: quem urgebat fames: uenenum ponat cum cybo: & aut abſtinere eo: quod uitale ſit iube/
at: aut mortiferum uitali admiſceat. Ergo ſi eſſet libera hæc ciuitas: non frequentes ſuclamaſſent: abi
hic cum tribunatibus & rogationibus tuis: quid ſi tu non tuleris: quid commodum eſt populo acci/
pere:nemo erit:qui fuerat illud? Siquis patricius:ſiquis:quod illi uolūt inuidioſius eſſe Claudius diceret

aut oĩa accipe aut nihil fero: quis ueſtrũ quirites ferret: nunquã ne uos res potius quã auctores ſpectabitis
ſed oĩa ſemper quæ magiſtratus ille diceret ſecundis auribus: quæ ab noſtrũ aliquo dicentur: aduerſis acci
pietis. At hercule ſermo eſt minime ciuilis. Quid rogatio qualis eſt: q̃ a uobis indignanť antiquatam: ſer
moni quirites ſimillima cõſules: inqt rogo ne uobis quos uelitis: facere liceat: an aliter rogat. qui utriq; al
terum ex plebe fieri cõſulem iubet: nec duos patricios creandi ꝑtãtem uobis permittis. Si hodie bella ſi ſint
quale ethruſcum fuit: cũ Porſena ianiculũ ĩſedit: quale gallicũ modo: cũ præter capitoliũ atq; arcem oĩa hæc
hoſtium erant: & cõſulatũ cũ hoc. M. Furio: & quolibet alio ex patribus. L. ille ſextius peteret: poſſetis ne
ferre Sextium haud pro dubio cõſulem eẽ. Camillũ de repulſa dimicare. Hoccine eſt in cõe honores uoca
re ut duos plebeios fieri cõſules liceat. & alterũ ex plebe creari neceſſe ſit: utrũq; ex patrib⁹ ꝑterire liceat. quæ
nã iſta ſocietas: quænã cõſortio eſt: parũ eſt ſi cuius pars tua adhuc nulla fuit: in ꝑtem eius uenis: niſi partẽ
petendo totũ traxeris. timeo inqt: ne ſi duos licebit creari patricios: neminẽ ceteris plebeiũ. Quid ẽ aliud di
cere: quia ĩdignos ueſtra uoluntate creaturi nõ eſtis: neceſſitatẽ uobis creandi: quos nõ uultis ĩponam: qđ
ſeqtur: niſi ut ne beneficiũ qdem debeat populo: ſi cũ duobus patriciis unus petierit plebeius: & lege ſe nõ
ſuffragio creatũ dicat. Quomodo extorqueãt: non quõ petant honores: q̃runt: & ita maxima ſunt adeptu
ri: ut nihil ne pro minimis qdem debeant: & occaſionibus potius: quã uirtute petere honores malũt. Eſt
aliquis: qui ſe inſpici: q eſtimari faſtidiat: qui certos ſibi uni honores ĩter dimicantes cõpetitores æquum
cenſeat eſſe: qui ſe arbitrio ueſtro eximat: qui ueſtra neceſſaria ſuffragia pro uoluntariis: & ſerua pro libe
ris faciat: omitto Liciniũ: Sextiũq;: quorũ annos ĩ perpetua poteſtate tanquã regũ ĩ capitolio numeratis:
quis eſt hodie ĩ ciuitate tam humilis: cui non uia ad conſulatũ facilior per iſtius legis occaſionẽ: q̃ nobis ac
liberis noſtris fiat: ſiquidem nos ne cũ uolueritis qdem creare: ĩterdum poteritis: iſtos ẽt ſi nolueritis: neceſ
ſe ſit. De indignitate ſatis dictum eſt: &. n. dignitas ad hoĩem pertinet: qđ de religiõibus atq; auſpiciis: quæ
ꝓpria deorum immortalium contemptio atq; iniuria eſt: loquar auſpiciis: hanc urbem conditam eſſe: au
ſpiciis bello & pace: domi militiæq; oĩa geri: quis eſt: q ignoret: penes quos igiť ſunt auſpicia more maio
rum: nẽpe penes patres. nam plebeius qdem magiſtratus nullus auſpicato creatur: nobis adeo ꝓpria ſunt
auſpicia: ut nõ ſolum quos populus creat patricio magiſtratus nõ aliter: quã auſpicato creet: ſed nos quoq;
ipſi ſine ſuffragio populi auſpicato ĩterregem ꝓdamus: & priuatim auſpicia habeamus: quæ iſti ne in ma
giſtratibus qdem habeant. Quid igiť aliud: quã tollit ex ciuitate auſpicia: q plebeios cõſules creando a pa
tribus q ſoli ea habere poſſunt: aufert. Eludant nũc licet religiões: qđ. n. eſt ſi pulli nõ paſcerenť: ſi ex cauea
tardius exierint: ſi occinuerit auis: parua ſunt hæc: ſed parua iſta non contemnendo maiores noſtri maxi
mã hanc rem fecerũt: nũc nos tanquã iã nihil pace deorũ opus ſit: oẽs cerimonias poluimus: uulgo ergo põ
tifices: augures ſacrificuli reges creentur: cuilibet apicẽ dialẽ: dũmodo homo ſit: imponamus: tradam⁹ an
cylia: penetralia: deos. deorũq; curã: quibus nefas eſt: non leges auſpicato feranť: non magiſtratus creenť:
nec centuriatis: nec curiatis comitiis patres auctores fiant. Sex & Licinius tanquã Romulus: ac Tatius ĩ ur
be romana regnent: quia pecunias alienas: qa agros dono dant: tanta dulcedo eſt ex alienis fortunis ꝑdan
di: nec in mentẽ uenit altera lege ſolitudines uaſtas ĩ agris fieri pellendo finibus domĩos. altera fidem abro
gari: cũ qua oĩs humana ſocietas tolliť. Omnium rerũ cauſa uobis antiquãdas cenſeo iſtas rogationes: qđ
faxitis: deos uelim fortunare. Oratio Ap. ad id modo ualuit: ut tẽpus rogationum iubendarum ꝓferreť.
Refecti decimũ iidem tribuni Sex. & Licinius: decẽuiris ſacrorũ ex parte de plebe creãdis ꝑtulere: creati qn
que patrũ quinq; plebis: graduq; eo iam uia facta ad cõſulatũ uidebať. Hac uictoria contenta plebes ceſſit
patribus: ut ꝑſentia conſulũ mentione omiſſa tribuni militũ crearenť creati. A. & M. Cornelii iterum. M.
Geganius. P. Manlius. L. Veturius. P. Valerius. vi. Cum ꝑter Velitrarũ obſidione: tardi magis rem exitus
quam dubii: quietæ externæ res romanis eſſent: fama repens belli gallici allata perpulit ciuitatẽ: ut. M. Furi
us dictator quint. diceretᷓ: is. T. Quintiũ Penũ magiſtrum equitum dixit. Bellatum cũ gallis eo anno cir
ca anienem flumen auctor eſt. Cintius: inclytamq; ĩ ponte pugnam. qua. T. Manlius gallum cum quo ꝓ
uocatus manus cõſeruit: ĩ conſpectu duorũ exercituũ cæſum torque ſpoliauit cum pugnatã. Plurib⁹ aucto
ribus magis adducor: ut credã decẽ haud minus poſt annos ea acta: hoc ãt anno in albano agro cum gal
lis dictatore. M. Furio ſigna collata: nec dubia: nec difficilis romanis: quicquã ĩgentẽ galli terrorem me
moria priſtinæ cladis attulerãt: uictoria fuit: multa millia barbarorũ ĩ acie multa captis caſtris cæſa palati
alii Appuliã maxime, petentes cum fuga ſe longinqua: tũ qđ paſſim eos ſimul pauor terrorq; diſtulerãt: ab
hoſte ſeſe tutati ſunt. Dictatori conſenſu plebiſq; triumphus decretus. Vix dum perfunctum eũ bello: atro
cior domi ſeditio excepit: & per ĩgentia certamina dictator ſenatuſq; uictus: ut rogationes tribunitiæ acci
perentur: & comitia cõſulum aduerſa nobilitate habita: quibus. L. Sex. de plebe primus conſul factus. Et
in his qdem finis certaminum fuit: qa patricii ſe auctores futuros negabãt: prope ſucceſſionem plebis res
terribileſq; minas alias ciuiliũ certaminum uenit: cum tamẽ per dictatorem condicionibus ſedatæ diſcor
diæ ſunt conceſſumq; ab nobilitate plebi de conſule plebeio: a plebe nobilitati de prætore uno: qui ius in
urbe diceret ex patribus creando. Ita ab diutina ira tandẽ ĩ concordia redactis ordinibus: cum dignã eam
rem ſenatus cenſeret eſſe: meritoq; id ſi quãdo unquã alias demũ ĩmortalium cauſa libenter facturos fore
ut ludi maximi fierent: & dies unus ad triduum adiiceretur. recuſantibus id munus ædilibus plebis: con
clamatum a patriciis eſt iuuenibus ſe id honoris deorum ĩmortalium cauſa libenter auctores: ut ædiles
fierent: quibus cum uniuerſis gratiæ actæ eſſent: factum ſenatuſconſultum: ut duos uiros ædiles ex patri
bus dictator populum rogaret: patres auctores omnibus eius anni comitiis fierent.

Quo pacto auſpicia dicãť eſſe apud patricios

Bellũ gallicũ Vide necicius ſit legẽdũ quẽ ſæpe liuius extat.

L. Sextius de plebe prius cõ.

Prætor unus ex ordine ꝑicio

TITI LIVII PATAVINI HISTORI AB VRBE CONDITA LIBER SEPTIMVS.

Aediles duo patricii prius ꝑtor primi ædiles

ANNVS HIC Erit inſignis noui hoĩs conſulatu:iſignis nouis duobus magiſtra/
tibus ꝑtura & curuli ædilitate:hos ſibi patrici q̃ſiuere honores ꝓ cõceſſo plebi al
tero cõſulatu:plebes cõſulatũ.L.Sextio: cuius lege partus erat:dedit. patres ꝑtu/
ram.Sp.Furio.M.filio Camillo: Aedilitã ẽ.Gn.Quĩtio Capitolino:&.P.Cor
nelio Scipiõi ſuarũ gentiũ uiris:gatia cãpeſtri ceperũt.L. Sextio collega ex prib⁹
datus.L.Aemylius Mamercus.Principio ãni & de gallis:quos prĩo palatos per
Appuliã cõgregari iã fama erat:& hernicorũ defectiõe agitata mẽtio. Cũ de idu/
ſtria oĩa:neqd ꝑ plebeiũ cõſulem ageret́:ꝓferrent́ ſilentiũ oĩum rerũ ac iuſticio ſi
mile otium fuit:niſi qđ nõ patentibus tacitũ tribunis: ꝓ cõſule uno plebeio tres
patricios magiſtratus curulibus ſellis ꝑtextatos tãq̃ cõſules ſedentes nobilitas ſibi ſumpſiſſet: ꝑtorem qdẽ
ẽt iura reddentẽ:& collegã cõſulibus atq; iiſdem auſpiciis creatũ.Verecundia ĩde ĩpoſita eſt ſenatui ex patri
bus iubendi ædiles curules creari:prĩo ut alternis ãnis ex plebe fierent cõuenerat:poſtea promiſcuũ fuit:in
de.L.Genutio:&.Qu.Seruilio cõſulibus:& ab ſeditiõe:& a bello qetis rebus:nequãdo a mẽtu ac pericu/
lis uacarent peſtilentia ĩgens orta:cẽſorem:ædilẽ curulem:tres tribunos plebis mortuos ferunt: ꝓ portiõe
& ex multitudine alia multa funera fuiſſe:maximeq; eã peſtilentiã iſignem mors quã matura tam acerba.

M.Furius camillus moritur Ludi ſcænici

M.Furii fecit:fuit.n.uere uir unicus ĩ oĩ fortuna princeps pace belloq;:priuſquã exulatum iret: clarior in
exilio uel deſyderio ciuitatis:q̃ capta abſentis ĩplorauit opem:uel felicitate:qua reſtitutus ĩ patriam:ſecum
patriam ipſe reſtituit:par deĩde per quĩq; &.xxx.annos:tot enim poſtea uixit:titulo tantæ gloriæ fuit:di/
gnuſq; habitus:quẽ ſecundum a Romulo cõditorẽ urbis romanæ ferrent.Et hoc & ĩſequẽti anno.T.Sul
picio Potito.C.Licinio Stolone cõſulibus peſtilentia fuit:eo nihil dignum memoria actum:niſi qđ pacis
deũ expoſcendæ cã tertio tũ poſt conditã urbẽ lectiſterniũ fuit:& cũ uis morbi nec humanis conſiliis: nec
ope diuina lauaret́:uictis ſupſtitione aĩs:ludi quoq; ſcænici noua res bellicoſo populo:nã circi modo ſpe
ctaculum fuerat:ĩter alia cæleſtis iræ placamĩa inſtituti dicunt́.Cæterum parua quoq;:ut ferme principia
oĩa:& ea ipſa peregrina res fuit:ſine certamĩe ullo:ſine imitandorũ carminũ actu:ludiones ex Ethruria ac/
citi ad tibicinis modos ſaltantes haud ĩdecoros motus more tuſco dabãt:imitari deĩde eos iuuentus ſimul
ĩconditis ĩter ſe iocularia fundentes uerſibus cœpere:nec abſoni a uoce motus erant. Accepta itaq; res ſæpi/
uſq; uſurpando excitata uernaculis artificibus:qa hiſter tuſco uerbo ludio uocabat́ nomen hiſtrionibus
ĩditum:q non ſicut ante feſcenino uerſu ſimilẽ ĩcompoſitũ temere ac rudẽ alternis iaciebant: ſed ĩpletas mo
dis ſatyras deſcripto iam ad tibicinẽ cantu motuq; cõgruenti peragebat.Liuius poſt aliquo annos:qui ab

Hiſter ludio apud ethruſcos

ſatyris auſus eſt primus argumento fabulã facere:idem.ſ.id quod oẽs tim uerant: ſuorum carminũ actor
dicitur:cũ ſæpius reuocatus uocẽ obtudiſſet:uenia petita puerũ ad canendũ ante tibicinẽ cum ſtatuiſſet can
ticum egiſſe aliquanto magis uigente motu:qa nihil uocis uſus ĩpediebat:ĩde ad manũ cantari hiſtrionib⁹
cœptũ:diuerbiaq; tantũ ipſorũ uoci relicta:poſteaq̃ lege ac fabularũ ab riſu ac ſoluto ioco res aduocabat́:
& ludus ĩ artem paulatim uerterat:iuuentus hiſtrionibus fabellarũ actu relicto: ipſa inter ſe more antiquo
ridicula ĩ texta uerſibus iactare cepit:quæ exodia poſtea appellata: conſertaq; fabellis potiſſimum attella:
nis ſunt:qđ genus ludorũ ab oſcis acceptum tenuit iuuentus:nec ab hiſtrionibus pollui paſſa eſt: eo inſti/
tutum manet:ut actores attellanarum nec tribu moueant́:& ſtipendia tanq̃ expartes artis ludicræ faciant
Inter aliarũ parua prĩcipia rerum ludorũ quoq; prĩa origo ponenda uiſa eſt:ut appareret: q̃ ab ſano inito
res ĩ hanc uix opulentis regnis tolerabilẽ ĩſaniã uenerit. Nec tamẽ ludorum primũ initium procurandis re
lionibus datũ:aut religiõe aĩos:aut corpora morbis leuauit:qn ẽt cum medios forte ludos circus tyberi ſu

C.Genutius.L.Mamercus conſ.

perfuſo irrigatus ĩpediſſet:id uero uelut auerſis iã diis aſpernantibuſq; placamina iræ terrorẽ ingentẽ fecit.
Itaq;.C.Genutio.L.Aemylio Mamerco.II.cõſulibus:cũ piaculorũ magis conquiſitio aĩos: quã corpora
morbi afficerent:repetitũ ex ſeniorũ memoria dicit́ peſtilentiã quõdã clauo ab dictatore fixo ſ datam.Ea
religione adductus ſenatus dictatorẽ claui fugiendi cã iuſſit:dictus.L.manlius imperioſus:is.T.Pinariũ
magiſtrum eqtum dixit:Lex uetuſta ex priſcis litteris uerbiſq; ſcripta:ut q ꝑtor maximus ſit:idibus Septẽ
bribus clauum pãgat:fixus fuit dextero lateri ædis Iouis optimi maximi ea qua parte Mineruæ templũ
eſt:eum clauum:qa raræ per ea tẽpora litteræ erant:notã numeri annorum fuiſſe ferunt: eoq; Mineruæ tã
plo di catã legem:qa numerus Mineruæ inuentũ ſit.uolſciniis quoq; clauos ĩdices numeri annorom fixos
ĩ templo Nortiæ ethruſcæ deæ cõparere diligens talium monumentorũ auctor Cintius affirmat.M.Hora
tius conſul ex lege templũ Iouis Opt.Max.dedicauit anno poſt reges exactos: a conſulibus poſtea ad di/
ctatores:quia maius imperium erat:ſolẽne claui figendi tranſlatũ ẽ.Intermiſſo deĩde more: digna etiam ꝑ
ſe uiſa eſt res:pp quam dictator crearetur:qua de cã creatus.L.Manlius perinde ac rei gerendæ ac nõ ſoluẽ
dæ religionis gratia creatus eſſet:bellum hernicũ affectans delectu accerbo iuuentutẽ agitauit:tandẽq; om
nibus ĩ eum tribunis pleb.coortis:ſeu ui:ſeu uerecundia uictus dictatura abiit. Neq; eo minus prĩcipio

Qu.Seruilius.L.Genuti⁹ conſ.

inſequentis anni.Qu.Seruilio Hala.L.Genutio conſulibus dies Manlio dicitur a.M. Pomponio tribu/
no plebis:acerbitas ĩ delectu non damno modo ciuiũ:ſed ẽt laceratione corporum lata: partim uirgis cæ/
ſis:q ad noĩa nõ reſpondiſſet:ꝑtim in uincula ductis in uiſa erat:& ante oĩa inuiſum ipſum ingeniũ atrox
cognomenq; imperioſi graue liberæ ciuitati ab oſtentatione ſæuiciæ aſcitũ: quam non magis in alienis
q̃ proximis:ac in ſanguine ipſo ſuo exercet:criminiq; ei tribunus inter cætera dabat: quod filium iuuenẽ

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

nullius probri coopertũ extorrẽ urbe:domo:pẽatibus:foro:luce:congreſſum æqualium prohibitum:in
opus ſeruile prope ĩ carcerem atq; in ergaſtulum dederit:ubi ſummo loco natus dictatorius iuuenis quot
tidiana miſeria diſceret uere ĩperioſo patre ſe natum eſſe: at quã obnoxam? quod ĩfacundior ſit & lingua
ĩpromptus:quod naturæ dãnum utrum nutriendum patri:ſi quicquã ĩ eo humani eſſet:an caſtigandum
ac uexatione ĩſigna faciendum fuiſſe:ne mutas qdem beſtias minus alere ac fouere: ſi quid ex ꝓgenie ſua
parum proſperum ſit:at Hercule.L.Manlium malũ malo augere filii: & tarditatem ĩgenii ĩſuper premere
& ſiquid ĩ eo exiguum naturalis uigoris ſit:id extinguere uita agreſti & ruſtico cultu ĩter pecudes habẽdo
Oium potius his criminationibus:quam ipſius iuuenis irritatus eſt aĩus:quin contra ſe quoq; parẽti cau
ſam inuidiæq; atq; criminum eſſe ægre paſſus:ut oẽs dii hoĩeſq; ſcirent ſe parenti opem latam: quã inimi
cis eius malle:capit conſilium rudis qdem atq; agreſtis animi:& quãquam non ciuilis exempli tamẽ pie
tate laudabile.Inſcientibus cunctis cultro ſuccinctus mane ĩ urbem atq; a porta domum confeſti ad .M.
Pomponium pergit tribunum:ianitori opus eſſe ſibi domino eius conuento extemplo ait nunciaret.T. Attur
Manlium Lucii filium eẽ:mox ĩtroductus & enim percitum ira ĩ patrem ſpes erat aut criminis aliquid no Manlii ĩ
ui:aut conſilii ad rem agendam differe:ſalute accepta redditaq; eſſe ait:quæ cum eo agere arbitris remotis patrẽ pie
uelit:procul ĩde oibus abire iuſſis cultrum ſtringit:& ſuper lectum ſtans ferro ĩtento:niſi in quæ ipſe con tatis exẽ
cepiſſet uerba:iuraret:ſe patris eius accuſandi cauſa conſilium plebis nũquã habiturum:ſe eum ex templo plum
tranſfixurum minatur. pauidus tribunus:qppe q ferrum ante oculos micare:ſe ſolum inermẽ:& illũ ꝑua
lidum iuuenem:& qđ haud minus timendũ erat ſtolide ferocem uiribus ſuis cerneret:adiurat:in quæ ada
ctus eſt uerba:& præ ſe deĩde tulit ea ui ſubactum ſe ĩcepto deſtitiſſe:nec peride ut maluiſſet plebs ſibi ſuffra
gii ferendi de tam crudeli & ſuperbo reo ptãtem fieri:ita ægre habuit filium id pro parente auſum:eoque
id laudabilius erat quod aĩum eius tanta acerbitas patria nihil a pietate auertiſſet.Itaq; non patri modo re
miſſæ cauſæ dictio eſt:ſed ipſi etiam adoleſcenti ea res honori:fuit & cum eo anno primum placuiſſet tri-
bunos militum ad legiones ſuffragio fieri:nam & antea:ſicut nunc quos ruffulos uocant:ĩperatores ipſi
faciebant ſecundum ĩ ſex locis tenuit:nullis domi militiæq; ad conciliandã gratiam meritis:ut q rure & ꝓ
cul cœtu hoĩum iuuentã egiſſet.Eodem anno ſeu motu terræ:ſeu qua ui alia:forum medium ferme ſpecu Ruffuli
uaſto collapſum ĩ imenſam altitudinem dicitur:neq; eam uoraginem coniectu terræ cum pro ſe quiſque Tri. mi.
gereret:expleri potuiſſe:priuſquam deum monitu quæri cœptum:quo plurimum populus roman᷒ poſ
ſet:id enim illi loco dicandum uates canebant:ſi remp.romanã perpetuam eſſe uellent:tum.M. Curtium
iuuenem bello egregiũ caſtigaſſe ferunt dubitantes:an ullum magis romanum bonũ: quã arma uirtuſq;
eſſet? Silentio facto templa deorum ĩmortalium:quæ foro ĩminent capitoliumq; intuentem: & mãus nũc M.Cur
in cælum:nunc in patentes terræ hiatus ad deos manes porrigentẽ ſe deuouiſſe:equo deinde quam poterat tius
maxime exornato ĩcedentem armatũ ſe ĩ ſpecum ĩmiſiſſe:donaq; ac fruges ſuper eũ a multitudine uiroꝝ
ac mulierum congeſtas:lacumq; Curtium nõ ab antiquo illo.T.Tatii milite Curtio Metior: ſed ab hoc
appellatum:cura non deeſſet:ſiqua ad uerum uia inqrentem ferret:nunc famæ rerum ſtandum eſt ubi cer-
tam derogat uetuſtas fidem.& lacus nomen ab hac recentiore ĩſignius fabula eſt poſt tanti prodigii procu Curtius
rationem.Eodem anno de hernicis conſultus ſenatus:cum fœciales ad res repetendas nequicquam miſiſ- lacus
ſet:prio quoq; die ferendum ad populum de bello ĩdicẽdo hernicis cenſuit:populuſq; id bellum frequens
iuſſit.L.Genutio conſuli ea prouincia ſorte euenit.In expectatione ciuitas erat:quod primus ille de plebe
conſul bellum ſuis auſpiciis geſturus eſſet:peride ut eueniret res ita cõicatos honores proſpere aut ſecus cõ
ſulto habitura.Forte ita tulit caſus:ut genutius ad hoſtes magno conatu profectus in inſidias præcipitare
tur: legioneſq; nec opinato pauore fuſis:conſul circũuentus ab inſciis quẽ interfeciſſent:occideretur.quod
ubi eſt Romam nunciatum:nequãquam tantum publica calamitate mœſti patres quantum feroces infeli Occidit
ci conſulis plebeii ductu:fremunt omnibus locis:irent crearent conſules ex plebe:tranſferrent auſpicia:quo Genuti᷒
nefas eſſet:potuiſſe patres plebiſcito pelli honoribus ſuis:non etiam ĩ deos ĩmortales in auſpicatam legem prius e
ualuiſſe:uindicaſſe ipſos ſuum numen:ſua auſpicia:quæ ut primum contacta ſunt: ab eo:a quo nec fas plebe cõſ.
nec ius fuerit:deletum cum duce exercitum documento fuiſſe.ne deinde turbato gentium iure comitia ha
berentur: His uocibus curia & forum perſonat.Ap.Claudium quia diſſuaſerat legem maiore nunc aucto
ritate euentum repræhenſi ab ſe conſilii incuſantem:dictatorem conſenſu patriciorum Seruilius conſul di
cit:delectuſque & iuſticium indictum.Priuſquam dictator legioneſque nouæ in Hernicos uenirent: du-
ctu.C.Sulpicii legati res per occaſionem geſta egregie eſt.In hernicos morte conſulis contemptim ad ca-
ſtra Romana cum haud dubia expugnandi ſpe ſuccedentes:hortante legato & plenis iræ ac indignitatis-
militum animis eruptio eſt facta: militum ab ſpe adeundi ualli res hernicis abfuit:adeo turbatis inde or-
dinibus abſceſſere.Dictatoris deinde aduentu nouus ueteri exercitus iungitur: & copiæ duplicantur: &
pro concione dictator laudibus legati militumque: quorum uirtute caſtra defenſa erant: ſimul audien-
tibus laudes meritas tollit animos ſimul cæteros ad æmulandas uirtutes acuit. Neque ſignius ad ho-
ſtes bellum apparaturque: qui & parti ante decoris memores: neque ignari auctarum uirium hoſtis:
ſuas quoque uires augent: omne hernicum nomen: omnis militaris ætas accitur: quadragenariæ.
octo cohortes lecta robora uirorum ſcribuntur: hunc eximium florem iuuentutis: eo etiam quod ut
duplex acciperent ſtipendium: decreuerant ĩ ſpei animorumque impleuere: immunes quoque operum
militarium erant: ut in unum pugnæ laborem reſeruati plus ſibi: quam pro uirili parte annitendum
ſcirent: extra ordinem etiam in acie locati: quo conſpectior uirtus eſſet.Duũmillium planicies caſtra ro-

mana ab hernicis diaimebat:ibi pari ferme utrinqꝫ ſpacio ĩ medio pugnatum ē:primo ſtetit ambigua ſpe
pugna:nequicquã ſæpe conatis eqtibus romãis ĩpetu turbare hoſtium aciem poſteaquã equeſtris pugna
effectu:quam conatibus uanior erat:conſulto prius dictatore equites permiſſu deĩde eius : relictis eqs cla/
more prouoluant ante ſigna:& nouam ĩtegrant pugnam:neqꝫ ſuſtineri poterant:ni extraordinariæ cohor
tes pari corporũ aĩorumqꝫ robore ſe obiecisſent. Tunc ĩter primiores duorum populorum res geritur qc/
quid hic aut illinc cõis mars bello aufert:multiplex quam ꝓ numero dãnum eſt : uulgus aliud armatorũ
uelut delegata primoribus pugna euentum ſuum ĩ uirtute aliena ponit:multi utrinqꝫ cadunt.: plures uul/
nera accipiunt. Tandem equitem alius alium ĩcrepantes qd deĩde reſtaret quærendo:ſi neqꝫ ex equis pepu
liſſent hoſtem:neqꝫ pedites qcquam momenti facerent:quam tertiã expectarent pugnam: quid ante ſigna
feroces proſiluiſſent:& alieno pugnarent loco. His ĩter ſe uocibus concitati:clamore renouato:ĩferunt pedē
Vincunt hernici & primum gradu mouerunt hoſtem:deĩde pepulerunt:poſtremo iam haud dubie auertunt: neqꝫ tam ui/
res pares:quæ ſuperauerit res:facile dictu eſt:niſi quod perpetua fortuna utriuſqꝫ populi & extollere aĩos.
& minuere potuit. Vſqꝫ ad caſtra fugientes hernicos romanus ſeqtur:caſtrorum oppugnatione: quia ſerũ
erat diei abſtinuere:diu non perlitatum tenuerat dictatorem:ne ante meridiem ſignum dare poſſet:eo ĩ no
ctem tractum erat certamē. Poſtera die deſerta fuga caſtra hernicorũ:& ſaucii relicti qdam inuenti: agmen
quoqꝫ fugientium ab ſignis cum præter mœnia eorum ĩfrequentia ſigna cõſpecta eſſent:fuſum ac ꝑ agros
L. Sulpicius. G. Licinius conſ. trepida fuga palatum eſt:nec romanis ĩcruenta uictoria fuit:quarta pars militum amiſſa: & ubi haud mi
nus iacturæ fuit:aliquot equites romani cecidere. Inſequenti anno cũ. L. Sulpicius: &. C. Licinius Caluus
conſules in Hernicos exercitum duxiſſet:neqꝫ inuentis ĩ agro hoſtibus Ferentinum urbem eorum ui cepiſ
ſent:reuertentibus ĩde eis tyburtes clauſere portas:ea ultima fuit cauſa:cum multæ ante querimoniæ ultro
citroqꝫ iactatæ eſſent:cur per fœciales rebus repetitis bellum tyburti populo indiceretur. Dictatorem. T.
Quintiũ penum eo anno fuiſſe ſatis cõſtat : & magiſtrum eqtum Sergium Cornelium Maluginenſem.
Macer Licinius comitiorũ habendorum cauſa & ab Licinio conſule dictum ſcribit:qa collega comitia bel
lo ꝓferre feſtinante ut continuaret conſulatum:obuiam eundum prauæ cupiditati fuerit. Quæſita ea pro/
priæ familiæ laus leuiorem auctorem Licinium facit cum mentionē huius rei ĩ uetuſtioribus annalibꝰ nul
lam inueniam:magis ut belli gallici cauſa dictatorem creatum arbitrer ĩclinat aĩus : eo certe anno galli ad
Gallicus tumultus recēs tertium lapidem ſalaria uia trans pontem anienis caſtra habuere. Dictator cum tumultus gallici cauſa iu/
ſticium edixiſſet:oēs iuniones ſacramento adegit:ĩgentiqꝫ exercitu ab urbe profectus ĩ citeriore ripa anie/
nis caſtra poſuit. Pons ĩ medio erat:neutris erũpentibus ne timoris ĩdicium eſſet:prælia de occupando põ
te crebra erant:nec q potirentur:ĩcertis uiribus ſatis diſcerni poterat:tunc eximia corporis magnitudĩe ĩ ua
T. Mãliꝰ cuum pontem gallus proceſſit:& quantum maxĩa uoce potuit:quem nũc:inquit Roma fortiſſimum ui/
rum habet:procedat agendũ ad pugnã:ut noſter duorũ euentus oſtendat:utra gens bello ſit melior. Diu in
Sĩgulare Mãlii & galli certamen ter primos tum iuuenũ romanorũ ſilentium fuit:cum & abnuere certamen uererentur:& præcipuam ſor/
tem periculi petere nollent:tum. T. Manlius. L. Filius:qui patrem a uexatione tribunicia uindicauerat:ex
ſtatione ad dictatorem pergit:iniuſſu tuo:ĩquit ĩperator extra ordinem nunquã pugnauerim: non ſi certã
uictoriam uideã:ſi tu permittis:uolo ego illi belluæ oſtēdere:quãdo adeo ferox præſultat hoſtium ſignis
me ex ea familia ortum:quæ gallorum agmen ex rupe tarpeia deiecit. Tum dictator macte uirtute: ĩquit
hac pietate ĩ patrem patriamqꝫ. T. Manli eſto:perge:& nomen romanũ inuictum iuuantibus diis præſta:
Armant ĩde iuuenem æquales pedeſtre ſcutum capit:hiſpano cingitur gladio ad propiorem habili pugnã
armatum adornatumqꝫ aduerſus gallum ſtolide lætum:& quoniam id quoqꝫ memoria dignum uiſum
antiquis eſt:linguam etiam ab irriſu exerentem producunt. Recipiunt ĩde ſe ad ſtationem:& duo ĩ medio
armati ſpectaculi magis more:quam lege belli deſtituuntur:nequaquã uiſu ac ſpecie æſtimantibus pares:
corpus alteri magnitudĩe eximiũ:uerſicolori ueſte:pictiſqꝫ & auro celatis refulgens armis:media in altero
militaris ſtatura:modicaqꝫ ĩ armis habilibus magis:q̃ decoris ſpecies:non cantus:nõ exultatio armorũqꝫ
agitatio uana:ſed pectus aĩoſum iræqꝫ tacitæ plenum oēm ferociã ĩ diſcrimen ipſum certamĩs diſtulerat.
Vbi conſtitere ĩter duas acies tot circa mortalium aĩs ſpe metuqꝫ pendentibus : gallus uelut moles ſuperne
ĩminens:proiecto leua ſcuto:ĩ aduenientis arma hoſtis uanum cæſim cum ĩgenti ſonitu enſem deiecit: ro/
manus mucrone ſurrecto cũ ſcuto ſcutum imũ perculiſſet:totoqꝫ corpore ĩterior periculo uulneris factus ĩ
ſinuaſſet ſe inter corpus armaqꝫ:uno alteroqꝫ ſubinde ictu uentrem atqꝫ ĩguina hauſit:& in ſpacium ingēs
ruentem porrexit hoſtem:iacens ĩde corpus ab omni alia uexatione ĩtactum uno torque ſpoliauit: quem
reſperſum cruore collo circũdedit ſuo. Defixerat pauor cum admiratione gallos:romani alacres ab ſtatiõe
obuiam militi ſuo progreſſi laudantes gratulanteſqꝫ ad dictatorem perducunt:ĩter carminũ prope modũ
incondita quædam militariter ioculantes:torquati cognomen auditum celebratum deĩde poſteris etiã fa/
miliæqꝫ honori fuit:dictator coronam auream addit donum:mitiſqꝫ pro concione eam pugnam laudi/
Vnde torquati cognomen bus tulit: Et hercule tanti ea ad uniuerſi belli euentum momenti dimicatio fuit:ut gallorum exercitus pro
xima nocte relictis trepide caſtris in tyburtem agrũ:atqꝫ ĩde ſocietate belli facta commeatuqꝫ benigne a ty/
burtibus adiutus mox in Campaniam tranſierit. Ea fuit cauſa:cur proximo ãno. G. Petilius Balbus con
G. petiliꝰ balbꝰ M. fabiꝰ ãbuſtis conſ. ſul cũ collegæ eius. M. Fabio ambuſto Hernici prouincia eueniſſet:aduerſus tyburtes iuſſu populi exerci
tum duceret:ad quorũ auxilium cum galli ex Campania rediſſent:fœde populationes in lauicano tuſcula
noqꝫ & albano agro haud dubie tyburtibus ducibus ſunt factæ: Et cum aduerſus tyburtē hoſtē duce con
ſule cõtenta reſpublica eēt:gallicus tumultus dictatorē creari coegit:creatus. Qu. Seruilius Hala. T. Quin

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

nium magiſtrum eq̄tum dixit:& ex auctoritate patrũ:ſi proſpere id bellũ eueniſſet ludos magnos uouit.
Dictator ad cõtinendos ꝓprio bello tyburtes cõſulari exercitu iuſſo manere oẽs iuniores nullo detractan
te militiam ſacramẽto adegit. Pugnatũ haud ꝓcul porta collina ẽ totius uiribus urbis in conſpectu parẽtũ
coniugumqꝫ ac liberoꝝ:quæ magna etiã abſentibus hortamẽte aſtum ſubiecta oculis ſimul uerecundia
miſericordiaqꝫ militẽ accendebãt. Magna utriqꝫ ædita cæde auertit̃ tandẽ acies gallorũ: fuga Tybur ſicut
arcẽ belli gallici petũt:palati a cõſule Petilio haud ꝓcul Tybure excepti:egreſſis ad opẽ ferendam tyburti
bus ſimul cum his ĩtra portas cõpellunt̃. Egregie tum ab dictatore:tum ab conſule geſta eſt res. Et conſul
alter Fabius præliis primũ paruis:poſtremo una ĩſigni pugna cum hoſtes totis adorti copiis eſſent:herni
cos deuincit. Dictator cõſulibus ĩ ſenatu & apud populum magnifice collaudatis:& ſuarũ quoqꝫ rerum
illis remiſſo honore:dictatura ſe abdicauit petilius de gallis tyburtibuſqꝫ geminũ triumphum egit. Fabio
ſatis uiſum ut ouans urbem iniret. Irridere Petilii triumphũ tyburtes:ubi.n.eum ſecum acie cõflixiſſe:ſpe
ctatores paucos fugæ trepidationiſqꝫ gallorum extra portas egreſſos:poſteaq̃ ĩ ſe quoqꝫ fieri ĩpetum uide M.Popilius lenas
rit & ſine diſcrimĩe obuios cædi recepiſſe ſe ĩ urbem:eam rem triũpho dignam uiſam romãis:ne nimis mi
rum magnumqꝫ cenſerent:tumultum exciere ĩ hoſtiũ portis:maiorẽ ipſos trepidationem ante mœnia ſua Gn.Mãlius cõſ.tyburtes ui
uiſuros. Itaqꝫ ĩſequenti anno. M.Popilio Lenate. Gn.Manlio conſulibus prĩo ſilentio noctis ab Tybure
agmĩe ĩſeſto ꝓfecti ad urbem Romam uenerunt:terrorem repente ex ſomno excitatis ſubita res & noctur
nus pauor præbuit:ad hoc multorum ĩſcitia:q aut unde hoſtes aduenirent conclamatũ tamen celeriter ad cunt̃ Gn.fabi⁹.G.
arma eſt:& portæ ſtationibus muriqꝫ præſidiis firmati:& ubi prĩa lux mediocrẽ multitudinem añ mœ
nia neqꝫ alium quã tyburtem hoſtem oſtendit:duabus portis egreſſi conſules utrinqꝫ aciem ſubeuntium Plautius
iam muros aggrediuntur:apparuitqꝫ occaſione magis:quã uirtute fretos ueniſſe:adeo uix primum ĩpe conſ.
tum romanorũ ſuſtinere:qn etiam bono fuiſſe romanis aduentum eorũ conſtabat:orientẽqꝫ iam ſeditio
nem ĩter patres & plebem metu tam propinq belli cõpreſſam. Alius aduentus hoſtium fuit proximo bel
lo agris quam urbi terribilior:populabundi Tarquienſes fines romanos maxime:qua ex parte Ethruriã
adiacent:peragrauare rebuſqꝫ nequicquã repetitis noui cõſules. C. Fabius:&. C. Plautius iuſſi populi bel
lum ĩdixere:Fabioqꝫ ea prouĩcia:Plautio Hernici euenere gallici quoqꝫ belli fama ĩcrebeſcebat:ſed ĩter mul
tos terrores ſolatio fuit pax latinis petentibus data:& magna uis militum ab iis federe uetuſto:quod mul
tis ĩtermiſerant annis:accepta:quo præſidio cum fulta res romana eſſet:leuius fuit quod gallos mox præ
neſte ueniſſe:atqꝫ ĩde circa pedum conſediſſe auditũ eſt. Dictatorẽ dici. C. Sulpitium placuit conſul ad id
accitus. C. Plautius dixit:magiſter equitum dictatori additus. M. Valerius:ii robora militũ ex duob⁹ cõ
ſularibus exercitibus electa aduerſus gallos duxerunt. Lentius id aliquantum bellum:quam patti utrique
placebat:fuit cum prĩo galli tantum audi certaminis fuiſſent:deĩde Romanus miles ruendo in arma ac di
micationem aliquantum gallicã ferociam uicerit:dictatori neutiqꝫ placebat:qñ nulla cogeret res:fortunæ
ſe cõmittere aduerſus hoſtem:quẽ tp̃s deteriorẽ ĩ dies & locus alienus faceret:ſine præparato cõmeatu: ſine
firmo munimẽto morantẽ:ad hoc his aĩs corporibuſqꝫ:quorũ oĩs ĩ ĩpetu uis eſſet:parua eadem langueſce
ret mora. His conſiliis dictator bellum trahebat:grauẽqꝫ edixerat pœnam:ſiqs iniuſſus ĩ hoſtem pugnaſ
ſet. Milites ægre id patientes prĩo ĩ ſtationibus uigiliiſqꝫ ĩter ſe dictatorem ſermonibus carpere:ĩterdum pa
tres cõmuniter ĩcrepare quod nõ iuſiſſent per conſules geri bellum:electum eſſe eximiũ ĩperatorem: unicũ
ducem q nihil agenti ſibi de cælo deuolaturam ĩ ſinum uictoriam cenſeat:eadẽ deĩde hæc ĩterdiu pro palã
ac ferociora his iactare ſe iniuſſu ĩperatoris aut dimicaturos:aut agmĩe Romam ituros : ĩmiſcerique iam
militibus centuriones:nec ĩ circulis modo fremere:ſed iam ĩ principiis ac prætorio ĩ unum ſermones con
fundi:atqꝫ ĩ concionis magnitudinem creſcere turbã & uociferari ex oĩbus locis:ut ex templo ad dictato
rem iretur:uerba pro exercitu faceret. Ser. Tullius:ut uirtute eius dignum eſſet. Septimum primipulum Tulli uerba ad di
iam Tullus ducebat:neqꝫ erat ĩ exercitu:qd q̄dem pedeſtria ſtipendia feciſſet:uir factis nobilior : is præce ctatorem
dens militum agmen ad tribunal pergit:mirantiqꝫ Sulpicio non turbam magis : quam turbæ principem
Tullim ĩperiis obedientiſſimum militem. Scilicet dictator:inq̄t condẽnatum ſe uniuerſus exercitus e te
ignauiæ ratus & prope ignominiæ cauſa deſtitum ſine armis orauit me:ut ſuam cauſam apud te agerem:
Equidem ſiculi ioco ceſſum:ſi terga data hoſti:ſi ſigna fœde amiſſa obiici nobis poſſent : tamen hæc a te
ĩpetrari æquum cenſerem:ut nos uirtute culpam noſtram corrigere:& abolere flagitii memoriam noua glo
ria patereris etiam ad aliam fuſæ legiones eandẽ:quã per pauorem amiſerant patriam:profectæ poſtea ab
Veiis uirtute recuperaue:nobis deum benignitate:felicitate tua populique romani & res & gloria eſt inte
gra:q̄q̄ de gloria uix dicere auſim:ſi nos & hoſtes haud ſecus:q̃ fœminas abditas ĩtra uallum oĩbus contu
meliis eludunt:& tu ĩperator noſter:quod ægrius patimur:exercitum tuum ſine armis: ſine aĩs : ſine ma
nibus ĩdicas eſſe:& priuſq̃ expertus nõ eſſes:de nobis ita deſperaſti:ut te mancorũ ac debilium ducẽ iudi
cares eẽ:qd.n.aliud eſſe cauſæ credamus:cur ueteranus dux fortiſſimus bello cõpreſſis:quod aiunt:mani
bus ſedes:utcũqꝫ.n.res habeat:te de noſtra uirtute dubitaſſe uideri quã nos de tua uerius eſt. Sin aũt non
tuũ iſtud:ſed publicũ ẽ conſilium & cõſenſus aliqs patrũ:nõ gallicũ bellum nos ab urbe a penatibus nr̃is
ablegatos tenet:quæſo:ut quæ dicam:non a militibus ĩperatori dicta cenſeas:ſed a plebe patribus : q̃ ſicut
uos ueſtra habeatis cõſilia:ſic ſe ſuam habituram dicat. Quis tandẽ ſuccenſeat milites nos eſſe non ſeruos
ueſtros:ad bellum non ĩ exilium miſſos. Siqs det ſignum:ĩ aciem educat:ut uiris ac Romanis dignum ſit
pugnaturos:ſi nihil armis opus ſit otium Romæ potius:quã in caſtris acturos : hæc dicta ſint patribus
Te imperator milites tui oramus:ut nobis pugnandi copiam facias:cum uincere cupimus:tũ duce te ui

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

cere:tibi lauream īſignẽm deferre:tecum triũphantes urbem inire: tuum ſequentes curiũ Iouis optimi ma
ximi templum gratantes ouanteſqꝫ adire. Orationem Tulii excoperũt preces multitudinis: & undiqꝫ:ut ſi
gnum daret:ut capere arma iuberat:clamabant. Dictator q̄q̄ rem bonam exemplo haud probabili actam
cenſebat:tamen facturum:quod milites uellent:ſe recepit: Tulliumqꝫ ſecreto: quæ nam hæc res ſit aut quo
acta more percũctat᷑. Tullius magnopẽ a dictatore petere ne ſe oblitũ diſciplinæ militaris:ne ſui: neue īpe
ratoriæ maieſtatis crederet:multitudini concitatæ:q̄ ferme auctoribus ſimilis eſſet:nõ ſubtraxiſſe ſe ducem
nequis alius qualẽ mota creare multitudo ſoleret:exiſteret:nã ſe quidem nihil nõ arbitrio īperatoris actu
rum. Illi quoqꝫ tũ uidendũ magnopẽ eẽ:ut exercitũ ī ptãte haberet:differri non poſſe:adeo cõcitatos aĩos:
ipſos ſibi locum ac tp̃s pagnandi ſumpturos:ſi ab īperatore nõ detur. Dum hæc loquuntur: iumenta for
te paſcentia extra uallũ gallo:abigenti duo milites romãi ademerunt:ī eos ſaxa coniecta a gallis: deinde ab
romana ſtatione clamor ortus ac procurſum utrinqꝫ eſt. Iamqꝫ haud procul iuſto prælio res erant: ni cele
riter direptum certamẽ p̱ centuriones eſſet. Affirmata certe eo caſu Tulli apud dictatorem fides ẽ: nec reci

Attur dictatoris ſtratagẽa

piente iã dilationẽ rei ī poſterũ diem edicitur acie pugnaturos. Dictator tamẽ ut qui magis aĩs:quam uiri
bus fretus ad certamen deſcenderet:oĩa circũſpicere atqꝫ agitare cœpit: ut arte reliqua terrorem hoſtibus in
cuteret:ſolerti aĩo rem nouã excogitat:qua deĩde muli noſtri atqꝫ exterui īperatores noſtra quoqꝫ quidam
ætate uſi ſunt:mulis ſtrata detrahi iubet:biniſqꝫ tantũ centũculis relictis agaſones partim captiuis: partim
agrorum armis ornatos īponit:his fere mille effectis centum admiſcet equites: & nocte ſuper caſtra ī mon
tes euadere ac ſiluis ſe occultare iubet:neqꝫ inde ante mouere:quã ab ſe acciperent ſignum ipſe: ubi illuxit:
in radicibus montium extendere aciem cœpit ſedulo:ut aduerſus montes conſiſteret hoſtis: Inſtructo iam
uani terroris apparatu:qui q̄dem terror plus pene ueris uiribus profuit:piro credere duces gallorum nõ
deſcenſuros in æquum romanos:deinde ubi digreſſos repente uiderunt: & ipſi certaminis auidi ī præliũ
ruunt:priuſqꝫ pugna cœpit:quã ſignum ab ducibus daret᷑: Acrius inuaſere galli dexterum cornu: neqꝫ ſu
ſtineri potuiſſent:ni forte eo loco dictator fuiſſet. *Sex.* Tullium noĩe ĩcrepans rogitanſqꝫ ſiccine pugnatu
ros milites ſpopondiſſet? ubi illi clamores ſint arma poſcentium:ubi minæ iniuſſu īperatoris p̱lium initu
ros:en ipſum īperatorem clara uoce uocare ad p̱lium: & ire armatũ ante prĩa ſigna:ecquis ſequeretur eos:
q modo ducturi fuerint:ī caſtris feroces ī acie pauidi: Vera audiebant:itaqꝫ tantos pudor ſtimolos admo
uit:ut reuerent ī hoſtium tælã:alienatis a memoria periculi aĩs:hic prĩo īpetus prope uecors turbauit ho
ſtes:eques deĩde emiſſus turbatos auertit:ipſe dictator poſteaquã labantẽ una parte uidit aciẽ: ſigna ī leuũ
cornu confert:quo turbã hoſtium cõgregari cernebat: & iis:qui ī monte erant ſignum:quod cõuenerat:de

Fuga & cedes gallorum

dit. Vbi ĩde quoqꝫ nouus clamor ortus: & tendere obliquo mõte ad caſtra gallorum uiſi ſunt: tum metu
ne excluderent᷑:omiſſa eſt pugna:curſuqꝫ effuſo ad caſtra ferebantur:ubi cum occurriſſet eis. M. Valerius
magiſter equitum. q profligato dextero cornu obeq̄tabat hoſtium munimentis: ad mõtes ſiluaqꝫ uertũt
fugam plurimiqꝫ ibi a fallaci eq̄tum ſpecie:agaſonibuſqꝫ excepti ſunt: & eorum:quos pauor pertulerat in
ſiluas:atrox cædes poſt ſedatum prælium fuit. Nec alius poſt. M. Furium:quã *Sulpicius* iuſtiorẽ de gal
lis egit:triumphum:auri quoqꝫ ex gallicis ſpoliis ſatis magnũ pondus ſaxo quadrato ſeptum in capitolio
ſacrauit. Eodem anno & a conſulibus uario euentu bellatum:nam hernicia. C. Plautio deuicti ſubactiqꝫ

Tarquiniẽſiũ facinus ī ro. captos.

ſunt. Fabius collega eius ī caute atqꝫ īconſulte aduerſus tarquinienſes pugnauit:nec ī acie tantum ibi cladis
acceptum:quam quod. cccvii. milites romanos captos tarquinienſes ĩmolauerunt:qua fœditate ſupplicii
aliquanto ignominia Po. Roma. īſignior fuit:acceſſit ad eam cladem & uaſtatio romani agri:quam pri
uernates:ue literni deĩde ĩcurſione repentina fecerunt. Eodem anno duæ tribus põponiana & publicia adi

G. Martius. G. Mãlius conſ.

tæ. Ludi uotiui:quos. M. Furius dictator uonerat facti. & de ambitu a. C. Petilio tribuno plebis auctori
bus patribus:tum primũ ad populum latum eſt:eaqꝫ rogatione nouorum maxime hoĩum ambitionem
qui mundinas: & concialiabula obire ſoliti erant:compreſſam credebant. Haud æque patribus læta inſe
quenti anno. C. Martio. Gn. Manlio conſulibus de unciario fœnore a Martio Duilio. L. Menenio tribu
nis plebis rogatio eſt perlata: & plebs aliquanto eam cupidius ſciuit accepitqꝫ. Ad bella noua priore anno
deſtinata:faliſci quoqꝫ hoſtes exorti duplici crimine:quod cum tarquinienſibus iuuentus eorum milita
uerat: & eos qui Falerios perfugerant:cum male pugnãtum eſt:repetentibus fœlicialibus romanis nõ red
diderant:ea prouincia. Gn. Manlio obuenit. Martius exercitum in agrum priuernatem ĩtegrum pace lon
ginqua induxit:militemqꝫ præda impleuit ad copiam rerum addidit muni'icentiam᷑: quod nihil ī publi
cum ſecernendo augenti rem priuatam militi fauit. Priuernates cum ante mœnia ſua caſtris permunitis cõ
ſediſſent: uocatis ad concionem militibus caſtra nunc:inquit uobis hoſtium urbemque prædæ do:ſi mi
hi pollicemini uos fortiter in aciem operam nauaturos:nec prædæ magis:quam pugnæ paratos eſſe. *Si*
gnum poſcunt ingenti clamore:celſique & ſpe haud dubia feroces in prælium uadunt: ibi ante ſigna *Sex.*
Tullius:de quo añ dictũ eſt:exclamat:aſpice imperator:inquit quẽadmodum exercitus tuus tibi p̱miſſa
præſtet: piloque poſito:ſtrictoque gladio in hoſtem impetum facit᷑: ſequuntur Tullium anteſignani om
nes:primoque impetu auertere hoſtem fuſum:inde ad oppidum perſecuti:cum iam ſcalas mœnibus ad
mouerent: in deditionem urbem acceperunt: triumphus de priuernatibus actus: Actus ab altero conſu
le nihil memorabile geſtum:niſi quod legem nouo exemplo ad Sutrium in caſtris tributim de uiceſima
eorum:qui manu mitterentur:tulit:patres:qui ea lege haud paruum uectigal inopi ærario additum eſſet:
auctores fuerunt:cæterum tribuni plebis non tam lege:quam exemplo moti:nequis poſtea populũ ſeuo
caret:capite ſanxerunt:nihil. n. nõ p̱ milites iuratos ī cõſulis uerba:q̄uis p̱niciosum populo:ſi id liceret:fie

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ri poſſet. Eodem anno. C. Licinius Stolo a. M. Popilio Lenate ſua lege decẽmillibus æris eſt damnatus:
quod mille iugerum agrũ cum filio poſſideret: emancipãdoqꝫ filiũ fraudẽ legi feciſſet: prohibitum dein-
ceps per tribunos plebis leges ĩ caſtris ferri. Noui cõſules inde. M. Fabius Ambuſtus. ii. & M. Popiliꝰ Le-
nas. ii. duo bella habuere: facile alteꝝ cũ tyburtibus quod Lenas geſſit: qui hoſte ĩ urbẽ compulſo agros ua-
ſtauit: Faliſci tarquienſeſqꝫ alterum conſulem prima pugna fuderunt: inde terror maximus fuit: qd' ſacer-
dotes eoꝝ facibus ardentibus anguibuſqꝫ prælatis ĩceſſu furiali militẽ romanũ ĩſueta turbauerunt ſpecie:
& tunc qdem uelut lymphati & attoniti munimentis ſuis trepido agmine ĩciderunt: deinde ubi conſul lega-
tiqꝫ ac tribuni pueroꝝ ritu uana miracula pauentes irridebant ĩcrepabãtqꝫ uertit aĩos repente pudor: & in
ea ipſa: quæ fugerant: uelut cæci ruebant: diſcuſſo itaqꝫ uano apparatu hoſtium: cũ ĩ ipſos armatos ſe intu-
liſſent: auerterunt totã aciẽ: caſtriſqꝫ ẽt eo die potiti: præda ĩgenti parta uictores reuerterunt: militaribus io-
cis cum apparatũ hoſtiũ: tũ ſuũ ĩcrepantes pauorem. Concitatur deinde omne nomen ethruſcũ & tarqniẽ-
ſibus faliſciſqꝫ ducibus ad Salinas perueniunt: aduerſus eum terrorem dictator. C. Martius Rutilius pri-
mus de plebe dictus magiſtrum eqtum: itẽ de plebe. C. Plautium dixit. Id uero patribus ĩdignum uideri
ẽt dictaturã ĩ ꝓmiſcuo eſſe: omniqꝫ ope ĩpediebant: neqd dictatori ad id bellũ decernere tur parareturue: eo
ꝓmptius cuncta ferẽte dictatore populus iuſſit: ꝓfectus ab urbe utraqꝫ parte tyberis ratibus exercitu: quo-
cunqꝫ fama hoſtiũ ducebat: traiecto: multos populatores agroꝝ uagos palanteſqꝫ oppreſſit: caſtra quoqꝫ
nec opinato agreſſus cepit: & . viii. millibus hoſtiũ captis: cæteris aut cæſis: aut agro romano fugatis: ſine
auctoritate patrũ populi iuſſu triumphauit. Quia nec per dictatorem plebeiũ: nec ꝑ Popiliũ conſulem co-
mitia cõſulari haberi uolebant: & alter conſul Fabius bello retinebat: res ad interregnũ redit. Interreges de-
inceps. Qu. Seruilius Hala. M. Fabius. Gn. Manlius. C. fabius. C. Suplicius. L. Aemylius. Qu. Seruilius
M. fabius Ambuſtus. In ſecundo ĩterregno orta contentio eſt: qd' duo patricii cõſules creabant: intercedẽ-
tibuſqꝫ tribunis inierrex fabius aiebat ĩ. xii. tabulis legẽ eſſe: ut quodcũqꝫ poſtremũ populus iuſſiſſet id ius
ratumqꝫ eſſet: iuſſum populi & ſuffragia eſſe. Cum intercedendo tribuni nihil aliud: quam ut differrẽt co-
mitia ualuiſſent: duo patricii conſules creati ſunt. C. Sulpicius Potitus tertiũ. M. Valerius Publicola: eodẽ-
qꝫ die magiſtratũ inierunt. Quadringenteſimo anno: quã urbs romana condita erat: quinto triceſimo quã
a gallis recepta: ablato poſt nonum annũ a plebe conſulatu patricii cõſules ambo ex interregno magiſtra-
tũ inierunt. C. Potitus tert. M. Valerius Publicola: Empuliũ eo anno ex tyburtibus haud memorãdo cer-
tamine captum. ſiue duoꝝ conſulum auſpicio bellũ ibi geſtũ eſt: ut ſcripſere qdam: ſeu per idem tpſ tarq-
nienſiũ quoqꝫ ſunt uaſtati agri a Sulpicio cõſule: quo Valerius aduerſus tyburtes legiones duxit. Domi
maius certamen cõſulibus cũ plebe ac tribunis erat: fidei iam ſuæ nõ ſolum uirtutis ducebãt: ut accepiſſent
duo patricii conſulatum: ita ambobus patriciis mandare: quin aut toto cedendum eſſet: ſi plebeius iã ma-
giſtratus fiat conſulatus: aut poſſidendũ totũ: quã poſſeſſionẽ integram a patribus accepiſſent. Cõtra plebs
fremit qd ſe uiuere: qd ĩ parte ciuium cenſeri: ſi qd' duoꝝ hoĩum uirtute. L. Sextii ac. C. Licinii partũ ſit: id
obtinere uniuerſi nõ poſſint uel reges: uel decẽuiros: uel ſi qd' triſtius ſit: imperii nomẽ patiendum eẽ po-
tius: quã ambos patricios conſules uideant: nec ĩuicem pareatur atqꝫ imperetur: ſed pars altera ĩ æterno im-
perio locata: plebem nuſq̃ alio natã: quã ad ſeruiendum putet. Nõ deſunt tribuni auctores turbarũ: ſed in-
ter cõcitatos ꝑ ſe oẽs uix duces eminent: Aliquotiens fruſtra ĩ campũ diſcenſum cũ eſſet: multiqꝫ ꝑ ſeditio-
nes acti comitiales dies: poſtremo uicta ꝑſeuerantia conſulũ plebes: eo dolor erupit: ut tribunos actũ eſſe
de libertate uociferantes: relinquẽdumqꝫ nõ cãpũ iã ſolum: ſed ẽt urbẽ captã atqꝫ oppreſſam regno patri-
cioꝝ mœſta plebs ſequeret'. Conſules relicti a parte populi ꝑ infrequẽtiã comitia nihilo ſegnius perficiũt:
creati cõſules ambo pricii. M. fabius Ambuſtus tert. T. Quintius. In qbuſdã annalibus pro. T. Quintio.
M. Popiliũ cõſulẽ ĩuenio. Duo bella eo anno ꝓſpere geſta: cũ tyburtibuſqꝫ ad deditionẽ pugnatũ. Saſſula
ex his urbs capta: cæteraqꝫ oppida eandẽ fortunã habuiſſent: ni uniuerſa gens poſitis armis ĩ fidẽ cõſulis
ueniſſet: triumphatũ de tyburtibus: alioqn mitis uictoria fuit: In tarquinienſes acerbe ſæuitũ multis mor-
talibus ĩ acie ceſis: ex ĩgenti captiuoꝝ numero. ccc. xlviii. delecti nobiliſſimus qſqꝫ: q Romã mitteret': uul-
gus aliud trucidatũ: nec populus ĩ eos: q miſſi Romã erãt: mitior fuit: medio ĩ foro oẽs uirgis cæſi ac ſecu-
ri percuſſi: id ꝓ imolatis ĩ foro tarquienſiũ romãis pœnæ hoſtibus redditũ. Res bello bene geſtæ: ut ſam-
nites quoqꝫ amicitiã peterẽt: effecerũt: legatis eoꝝ comiter ab ſenatu reſpõſum: fœdere ĩ ſocietatem accepti.
Nõ eadẽ domi: quæ militiæ fortuna erat plebi romanæ: nã & ſi unciario fœnore facto leuata uſura erat:
ſorte ipſa obruebantur: inopes: nexũqꝫ inibant: eo nec patricios ambos cõſules: nec comitioꝝ curã publi-
caue ſtudia præ priuatis ĩcõmodis plebs ad animũ admittebat: Cõſulatus uterqꝫ apud patricios manet: cõ-
ſules creati. C. Sulpicius potitus quart. M. Valerius Publicola iteꝝ. In bellũ ethruſcũ intentã ciuitatem: qa
cæritẽ populũ miſericordia cõſanguinitatis tarqnienſibus adiunctum fama ferebat legati latini ad uolſcos
cõuertere: nunciãtes exercitũ conſcriptum armatumqꝫ iã ſuis finibus ĩminere inde populabũdos in agrũ
romanũ uẽturos eſſe. Cẽſuit igit' ſenatꝰ neutrã negligẽdã rẽ eſſe: utroqꝫ legiões ſcribi: cõſuleſqꝫ ſortiri ꝓuin-
cias iuſſi. Inclinauit deĩde pars maior curæ ĩ ethruſcũ bellũ: poſteaq̃ litteris. Sulpicii conſulis: cui Tarq-
nii prouincia euenerat: cognitum eſt depopulatũ agrum circa ſalinas romanas: ꝑdæqꝫ partem ĩ cæritum fi-
nes auectã: & haud dubie iuuentutẽ eius populi ĩter ꝑdatores fuiſſe: Itaqꝫ Valeriũ cõſulẽ Volſcis oppoſi-
tum caſtraqꝫ ad finem tuſculanũ habentẽ reuocatũ ĩde ſenatus dictatorẽ dicere iuſſit. T. Mãlium Lucii fi-
liũ dixit. Is cũ ſibi magiſtrum equitũ. A. Corneliũ Coſſum dixiſſet: cõſulari exercitu cõtentus ex auctori-
tate patrum ac populi iuſſu cæritibus bellũ ĩdixit. Tũ primũ cærites tãq̃ ĩ uerbis hoſtium uis maior ad

G. Liciniꝰ ſtolo ſua lege dãnatur.

M. Fabiꝰ M. Popilius conſ.

G. Martius rutiliꝰ dictator primus e plebe. G. Sulpicius M. Valerius conſ.

M. Fabiꝰ Ambuſtꝰ T. qntius conſ. Tarquinienſium Supliciũ. G. Sulpitius M. Valerius conſ. Cæritibꝰ bellũ indicitur

P. Valeriꝰ G. Martius conſ.

bellum ſignificandum:quam in ſuis factis:qui per populationem romanos laceſſierant:eſſet: uerus belli
terror inuaſit:& quã non ſuarũ uirium ea dimicatio eſſet:cernebant:pœnitebatq; populationis:& tarquiẽ-
ſes execrabant defectionis auctores:nec arma aut bellũ quiſq̄ apparere:ſed pro ſe quiſq; legatos mitti iube
bat ad petendam erroris ueniam. Legati ſenatum cum adiſſent:ab ſenatu reiecti ad populum rogauerunt
deos:quorũ ſacra bello gallico accepta rite ꝓcuraſſent:ut romanos florentes ea ſui miſericordia caperet:q̄ ſe
rebus afflictis quõdam populi romani cœpiſſet:cõuerſiq; ad delubra Veſtæ hoſpitium flaminum ueſtali-
umq; ab ſe caſte ac religioſe cultum inuocabant:ea ne meritos crederet quiſq̄:hoſtes repẽte ſine cauſa factos
aut ſiquid hoſtiliter feciſſent:conſilio id magis quam furore lapſos feciſſe:ut ſua uetera beneficia locata p̄-
ſertim apud tam gratos nouis corrumperent maleficiis:florentẽq; Po. Ro. ac feliciſſimum bello ſibi deſu
merent hoſtẽ:cuius afflicti amicitiã cepiſſent:ne appellarent cõſiliũ:quæ uis ac neceſſitas appellanda eſſet:
tranſeuntes agmine infecto p agrũ ſuum tarquienſes:cum præteruiã nihil petiſſent:traxiſſe quoſdam agre
ſtium populationis eius:quæ ſibi crimini detur comites:eos ſeu dedi placeat:dedere ſe paratos eſſe:ſeu ſup
plicio affici daturos pœnas. Cære ſacrarium Po. Ro. diuerſoriũ ſacerdotũ:ac receptaculũ Romanorũ ſa-
crorũ:intactũ inuiolatumq; crimine belli hoſpitio Veſtæ cultiſq; diis darent. Mouit populum nõ tam cã
præſens:q̄ uetus meritũ:ut maleficii:quã beneficii potius:ĩmemorens eẽnt:itaq; pax populo cæriti data:
induciaſq; in centum annos factas ſenatuſcõſulto referri placuit. In faliſcos eodẽ noxios crimine uis belli
conuerſa ẽ:ſed hoſtes nuſq̄ inuenti. Cum populatione peragrati fines eſſent:ab oppugnatione urbium tem
peratũ:legionibuſq; Romam reductis:reliquum anni muris turribuſq; reficiendis conſumptum:& ædes
Apollinis dedicata eſt. Extremo anno comitia cõſularia certamẽ patrum ac plebis diremit:tribunis negan
tibus paſſuros comitia haberi niſi ſecundum liciniã legem haberent:dictatore obſtinato tollere potius to-
tum e repu. cõſulatum:quam promiſcuum patribus ac plebi facere. Prolatãdis igitur comitiis:cum dicta
tor magiſtratu abiſſet:res ad interregnum rediit. Infeſtam inde patribus plebem interreges cum accepiſſent
ad undecimum interregem ſeditionibus certatum eſt. Legis liciniæ patrocinium tribuni iactabant: propi-
or dolor plebi fœnoris ingrauaſcentis erat:curæq; priuatæ in certaminibus publicis erumpant. Quorum
tedio patres. L. Cornelium Scipionem interregem concordiæ cauſa obſeruare legem liciniam comitiis con
ſularibus iuſſere. P. Valerio Publicolæ datus a plebe collega. C. Martius Rutilius. Inclinatis ſemel in con
cordiam animis:noui conſules fœnebrem quoq; rẽ:q̄ deſtinere unanimos uidebatur:leuare aggreſſi: ſolu
tionem alieni æris in publicam curã uerterunt:quinq; uiris creatis:quos menſarios ab diſpenſatione pecu
niæ appellarunt. Ii meriti æquitate curaq; ſunt:ut per omnium annalium monumenta celebres nomini-
bus eſſent:fuere autẽ. C. Duillius. P. Decius Mus. M. Pepyrius. Qu. Publius &. T. Aemylius:q rem dif
ficillamã tractatu & plerũq; parti utriq; ſemper certe alteri grauẽ:tum alia moderatione:tũ impendio ma-
Quoniã- gis publico:quã iactura ſuſtinuerunt:tarda. n. nomina & ĩpeditiora ĩertia debitorum quã facultatib⁹:aut
q; iuri mẽ ærariũ menſis cũ ære in foro poſitis diſſoluit:ut populo prius caueret aut æſtimatio æquis rerum pretiis
ſarii liberauit:ut non modo ſine iniuria:ſed ẽt ſine querimoniis partis utriuſq; exhauſta uis ingens æris alieni
ſit. Terror inde uanus belli ethruſci cũ coniuraſſe duodecim populos fama eſſet:dictatorẽ dici coegit:dict⁹
in caſtris:eo enim ad cõſules miſſum ſenatuſconſultum eſt. C. Iulius:cui magiſter eqtum adiectus. L. Ae-
mylius. Cæterum foris tranquilla omnia fuere:temptatum domi per dictatorem:ut ambo patricii conſu
les crearent:rem ad interregnum produxit. Duo interreges. C. Sulpitius:&. M. Fabius interpoſiti obtinue
C. Sulpici re:qđ dictator fruſtra tetenderat:mitiore iam plebe ob recens meritum æris alieni ut ambo patricii conſu-
us. T. les crearentur:creati ipſe. C. Sulpicius Potitus:qui prior interregno abiit:&. T. Quintius Penus: quidam
Quintius Ceſonem cognomen Quintio adiiciunt. Ad bellum ambo profecti. Faliſcũ Quintius: Sulpicius tarquini
conſ. enſe:nuſquam acie congreſſo hoſte:cum agris magis:quam hominibus urendo populandoq; geſſerũt bel
la:cuius lentæ tabis ſenio uicta utriuſq; pertinacia populi eſt:ut primum a conſulibus:deinde permiſſu eo
rum ab ſenatu inducias peterent:in quadraginta annos impetrauerunt. Ita poſita duorum bellorum: quæ
ĩminebant:cura:dum aliqua ab armis quies eſſet:quia ſolutio æris alieni multarum rerum mutauerat do
minos:cenſum agi placuit:cæterum cum cenſoribus creandis indicta comitia eſſent:profeſſus ſe petere cẽ-
Primus e ſuram. C. Martius Rutilius:qui primus dictator de plebe fuerat:concordiam ordinum turbauit: qđ ui-
plebe cen debatur quidem tempore alieno feciſſe:quia ambo tum forte patricii conſules erant:qui rationem eius ſe
ſor habituros negabant:ſed & ipſe conſtantia inceptum obtinuit:& tribuni omni ui recuperando ius conſu-
laribus comitiis amiſſum adiuuerunt:& tum ipſius uiri maieſtas nullius honoris ſuffragium non æqua
bat:cum per eundem:qui ad dictaturam aperuiſſet uiam cenſuram quoq; in partem uocari plebs uolebat
Nec uariatum comitiis eſt quin cum Manlio Næuio cenſor Martius crearentur. Dictatorem quoq; hic
M. Popili annus habuit Marcum Fabium nullo terrore belli:ſed ne licinia lex comitiis conſularibus obſeruaret: ma
us. L. cor- giſter equitum dictatori additus Quintius Seruilius:nec tamen dictatura potentiorem eum conſenſum
neli⁹ cõſ. patrum conſularibus comitiis fecit:quam cenſoriis fuerat. M. Popilius Lenas a plebe conſulta patribus.
L. Cornelius Scipio datus. Fortuna quoq; illuſtriorem plebeium conſulem fecit:nam cum ingentẽ gallo
rum exercitu ĩ agro latino caſtra poſuiſſe nunciatũ eſſet. Scipiõe graui morbo implicito: gallicum bellum
Popilio extra ordinẽ datũ:is impigre exercitu ſcripto:cum oẽs extra portã capenã ad Martis ædẽ conue-
nire armatos iuniores iuſſiſſet:ſignaq; eodẽ quæſtores ex ærario deferre:quattuor expletis legionibus:qđ
ſuper fuit militũ. P. Valerio Publicolæ ꝓtori tradidit:auctor p̄ribus ſcribẽdi alterius exercitus:quod ad in
certos belli euẽtus ſubſidium reipublicæ eſſet. Ipſe iam ſatis oĩbus ĩſtructis cõparatiſq; ad hoſtem pergit:

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

cuius ut prius noſceret uires: quã periculo ultimo temptaret: in tumulo: quem ꝓximum caſtris galloꝝ ca-
pere potuit: uallum ducere cœpit. Gens ferox: & ingenii auidi ad pugnã: cum procul uiſis romanoꝝ ſignis
ut extemplo ꝓlium initura explicuiſſet aciem: poſteaq̃ neq; in æquum dimitti agmen uidit: & tum loci al-
titudine: tum uallo ẽt integri romanos: ꝑculſos pauore rata ſimul opportuniores qđ intenti tũ maxime
operi eſſent: truci clamore aggreditur. Ab romanis nec opus intermiſſum: triarii erãt: qui muniebãt: & ab
haſtatis principibuſq;: q pro munitionibus ĩtenti armatiq; ſteterant præliũ initum: præter uirtutem locus
quoq; ſuperior adiuuit: ut pila oĩa haſtæq; nõ tanq̃ ex equo miſſa uana: qđ plerũq; fit: caderent: ſed oĩa li-
brata põderibus figerent: oneratiq; tælis galli: qbus aut corpora tranſfixa: aut prægrauata inhærentib⁹ ge-
rebant ſcuta: cũ curſu pene in aduerſum ſubiſſent: primo incerti reſtitere: deinde cum ipſa cunctatio & his
animos minuiſſet: & auxiſſet hoſti: ĩpulſi retro ruere alii ſuper alios: ſtragẽq; inter ſe cæde ipſa fœdiorẽ da-
re: adeo præcipiti turba obtriti plures: quã ferro necati. Nec dũ certa romanis uictoria erat: alia in cãpum
digreſſis ſuperat moles: nãq; multitudo galloꝝ ſenſum oẽm talis damni exuperans: uelut noua rurſus ex-
oriente acie: integrũ militẽ aduerſus uictorẽ hoſtẽ ciebat: ſtetitq; ſuppreſſo impetu romanus: & quia iterũ
feſſis ſubeunda dimicatio erat: & qđ conſul dum inter primores incautus agitat: leuo humero machera ꝑ-
petraiecto ceſſerat parump ex acie. Iamq; omiſſa cunctando uictoria erat: cum conſul uulnere alligato re-
uectus ad prima ſigna: quid ſtas: inquit: miles? non cũ latino ſabinoq; hoſte res eſt: quem uictum armis
ſocium ex hoſte facias: ĩ belluas ſtrinximus ferrum: hauriendus haud dandus eſt ſanguis: propuliſtis a ca-
ſtris: ſupina ualle præcipites egiſtis: ſtratis corporibus hoſtiũ ſuperſtatis? complete eadem ſtrage campos:
qua montes repleſtis: nolite ſpectare dum ſtantes nos fugiant: inferenda ſunt ſigna: & uadendũ in hoſtem.
His adhortationibus iteꝝ coorti pellunt loco primos manipulos galloꝝ: cuneis deinde in medium agmẽ
perrumpunt. Inde barbari diſſipati: qbus nec certa imperia: nec duces eſſent: uertunt impetũ in ſuos: fuſiq;
per cãpos & ꝑter caſtra ẽt ſua fuga prælati: qđ æditiſſimũ inter æquales tumulos occurrebat: oculis arcem
albana detunt. Conſul nõ ultra caſtra inſecutus: quia & uulnus degrauabat: & ſubiicere exercitũ pugna feſ-
ſum nouo labori nolebat: a perſequendo hoſte cõtinuit tumulis ab hoſte occupatis. Præda omni caſtrorũ
militi data: uictorẽ exercitũ opulentũq; gallicis ſpoliis Romã reduxit: morã triumpho uulnus cõſulis at-
tulit: eademq; cauſa dictatoris deſyderium fecit ſenatui: ut eſſet q ægris conſulibus comitia haberet. Dicta-
tor. L. Furius Camillus dictus addito magiſtro equitũ. P. Cornelio Scipione reddidit patribus poſſeſſio-
nẽ priſtinã cõſulatus: ipſe ob id meritũ ingenti patrum ſtudio creatus conſul collegam. Ap. Claudiũ Craſ-
ſum dixit. Priuſq̃ inirent noui cõſules magiſtratũ: triumphus a Popilio de gallis actus magno fauore ple-
bis: muſſitãteſq; inter ſe rogitabant: num quẽ plebeii cõſulis pœniteret? ſimul dictatorẽ increpabant qui li-
ciniæ legis ſpretæ mercedem: cõſulatum priuata cupiditate: quã publica iniuria fœdiorẽ cepiſſet: ut ſe ip-
ſe cõſulem dictator crearet. Annus hic multis uariiſq; moribus fuit inſignis Galli ex albanis montibus: qa
hyemis uim pati nequierant: per cãpos maritimaq; loca uagi populabantur Mare infeſtũ claſſibus græco-
rum erat: oraq; littoris antiatis laureuſq; tractus & tyberis hoſtia: ut prædones maritimi cũ terreſtrib⁹ cõ-
greſſi ancipiti ꝓlio ſemel decertarent: dubiiq; diſceſſerint in caſtra galli: græci retro ad naues uictos ſe: an ui-
ctores putarent. Inter hos maximus longe extitit terror: concilia populoꝝ latinoꝝ ad lucũ ferentinæ habi-
ta: reſponſumq; haud ambiguũ ĩperantibus milites Romanis datum: abſiſterent imperare iis: quoꝝ auxi-
lio egerẽt: latinos ꝓ ſua libertate potius: quã pro alieno imperio laturos arma. Inter duo ſimul bella exter-
na defectione ẽt ſocioꝝ ſenatus anxius: cũ cerneret metu tenendos: quos fides nõ tenuiſſet: extendere oẽs ĩ-
perii uires cõſules delectu habendo iuſſit: ciuili q̃ppe ſtandũ exercitu eſſe: quãdo ſocialis cœtus dereret.
Vndiq; nõ urbana tñ: ſed ẽt agreſti iuuentute decem legiones ſcriptæ dicunt: quaternũmilliũ & ducẽto-
rũ peditũ equitumq; trecentoꝝ: quẽ nunc nouum exercitũ ſiqua externa uis ingruat: hæ uires populi ro-
mani: quas uix terraꝝ capit orbis: contractæ in unũ haud facile efficiant: adeo in quæ laboramus: ſola cre-
uimus diuitias luxuriãq;. Inter cætera triſtia eius anni cõſul alter Appius Claudius in ipſo belli appara-
tu moritur: redierantq; res ad Camillũ: cui unico cõſuli uel ob aliã dignationẽ haud ſubiiciendã dictatu-
ræ: uel ob omen fauſtũ ad gallicũ tumultũ cognominis: dictatorẽ arrogari haud ſatis decoꝝ uiſum eſt pa-
tribus. Cõſul duabus legiõibus urbi ꝓpoſitis. octo cũ Lucio Pinario ꝑtore diuiſis memor paternæ uirtu-
tis gallicũ ſibi bellũ extra ſortẽ ſumit ꝑtorem maritimã orã tutari: græcoſq; arcere littoribus iuſſit: & cũ in
agrũ Põptinũ deſcendiſſet: qa neq; in cãpis cõgredi nulla cogente re uolebat: & ꝓhibendo populatiõib⁹:
quos rapto uiuere neceſſitas cogebat: ſatis domari credebat hoſtem locũ idoneũ ſtatiuis delegit: ubi cũ ſta-
tionibus qeti tempus terrerẽt gallus ꝓceſſit magnitudine atq; armis ĩſignis: quatiẽſq; ſcutũ haſta cũ ſilẽtiũ
feciſſet: ꝓuocat ꝑ ĩterpretẽ unũ ex romanis: q ſecũ ferro decernat. Marcus erat Valerius tribunus militum
adoleſcẽs: q haud ĩdigniorẽ eodẽ decore ſe: quã. T. Manliũ ratus: prius ſciſcitatus cõſulis uoluntatẽ in me-
diũ armatus ꝓceſſit. Minus ĩſigne certamẽ humanũ numine ĩterpoſito deoꝝ factũ: nam cõſerenti iã manũ
Romano coruus repẽte ĩ galea cõſedit ĩ hoſtẽ uerſus: qđ primo ut auguriũ cælo miſſum lætus accepit tri-
bunus: ꝑcatus deinde ſi diuus: ſi diua eẽt: q ſibi ꝓpetẽ miſiſſet: uolens ꝓpitiuſq; adeſſet: dictu mirabile te-
nuit nõ ſolũ ales captã ſemel ſedẽ: ſed quotienſcũq; certamẽ initũ ẽ: leuãs ſe alis os oculoſq; hoſtis roſtro
& unguibus appetit: donec territũ ꝓdigii talis uiſu oculiſq; ſimul ac mẽte turbatũ Valerius obtrũcat: cor-
uus e cõſpectu elatus oriẽtem petit. Hactenus quietæ utrinq; ſtationes fuere: poſteaq̃ ſpoliare corpus cæſi
hoſtis tribunus cœpit: nec galli ſe ſtatione tenuerũt: & romanoꝝ curſus ad uictorem ẽt ocior fuit: ibi circa
iacẽtis galli corpus cõtracto certamine pugna atrox cõcitatur. Iam nõ manipulis ꝓximaꝝ ſtationũ: ſed

Galli fun-
dunt &
cũ cæde
fugantur
L. Camil-
lus Ap.
Claudius
conſ.

Quãtũ ui-
riũ ſola tũ-
to. hřet

Att auxi-
liaris co-
rui & mi-
raculum

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

legionibus utrinq; effuſis res geritur. Camillus lætum militẽ uictoria tribuni: lætum tam præſentibus ac
ſecundis diis ire in præliũ iubet: oſtẽtanſq; inſignẽ ſpoliis tribunũ: hunc imitare miles aiebat: & circa iacen
tem ducẽ ſterne gallorꝫ cateruas. Dii hoĩeſq; illi affuere pugnæ depugnatũ haud q̄q̄ certamine ambiguo
cum gallis eſt: adeo duorꝫ militũ euentum inter quos pugnatũ erat: utraq; acies animis ꝓceperat. Inter pri
mos: quorꝫ cõcurſus alios excitauerat: atrox præliũ fuit: alia multitudo: priuſq̄ ad cõiectũ tæli ueniret: ter
ga uertit: primo ꝑ Volſcos falernũq; agrum diſſipati ſunt: inde Appuliam ac mare inferũ petierunt. Con
ſul: cõcione aduocata: laudatũ tribunũ decem bobus aureaq; corona donat: ipſe iuſſus ab ſenatu bellũ ma
ritimũ curare cũ ꝑtore iunxit castra: ibi quia res trahi ſegnitia græcorꝫ nõ cõmittẽtium ſe in aciẽ uidebant
dictatorẽ comitiorꝫ cã. T. Manliũ torquatũ ex auctoritate ſenatus dixit: dictator magiſtro equitũ. A. Cor
nelio Coſſo dicto conſularia comitia habuit: æmulũq; decoris ſui abſentẽ. M. Valerium Coruinum: id. n.
illi deinde cognominis fuit: ſummo fauore populi tris & uiginti natũ annos conſulẽ renunciauit: collega

M. Valerius coruinus. M. Popilius conſ. Cũ carthaginẽſibꝰ Romæ fœdꝰ ictũ. T. Mãliusꝰ C. Plautius. M. Valerius. C. Petiliꝰ cõ.

Coruino de plebe. M. Popilius Lenas. iiii. cõſul futurus datus eſt. Cũ græcis a Camillo nulla memorabilis
geſta res: nec illi terra: nec romanus bellator mari erat. Poſtremo: cũ littoribus arcerent: aqua ẽt præter alia
neceſſaria uſui deficiente: Italiã reliquere. Cuius populi ea cuiuſq; gentis claſſis fuerit: nihil certi eſt: maxi
me Siciliæ fuiſſe tyrãnos crediderim: nã ulterior Græcia ea tẽpeſtate inteſtino feſſa bello iã macedonum
opes horrebat. Exercitibus dimiſſis: cum & foris pax & domi concordia ordinũ ocium eſſet: ne nimis læ
tæ res eẽnt: peſtilẽtia ciuitatem adorta: coegit ſenatũ impare duũuiris ut libros ſybillinos inſpicerẽt: eorum
q; monitu lectiſterniũ fuit. Eodẽ anno Satricũ ab antiatibus colonia deducta: reſtitutaq; urbs: quã latini
diruerant & cũ carthaginenſibus legatis Romæ fœdus ictũ: cũ amicitiã & ſocietatẽ petentes ueniſſent. Idẽ
ociũ domi foriſq; manſit. T. Manlio Torquato. II. C. Plautio cõſulibus: ſemiunciarium tñ ex unciario
factum fœnus: & in pẽſiones æquas triẽnii ita: ut quarta pñs eẽt: ſolutio æris alieni diſpẽſata eſt: & ſic quo
q; parte plebis affecta: fides tñ publica priuatis difficultatibus potior ad curã ſenatui fuit. Leuatæ maxime
res: quia tributo ac delectu ſuperſeſſum. Tertio anno poſt Satricum reſtitutũ a uolſcis. M. Valeriꝰ Cor
uinus ſecundum cõſul cũ. C. Petilio factus: cũ ex Latio nunciatũ eſſet legatos ab Antio circuire populos
latinorꝫ ad cõcitandũ bellũ: priuſq̄ plus hoſtium fieret uolſcis arma inferre iuſſus ad Satricũ exercitu infe
ſto pergit: quo cũ antiates aliiq; uolſci præparatis iã ante: ſiquid ab Roma moueret: copiis occurriſſent:
nulla mora ĩter ĩfenſos diutino odio dimicandi facta ẽ: uolſci ferocior ad rebellandũ: quã ad bellandũ gens
certamine uicti: fuga effuſa Satrici mœnia petunt: & ne ĩ muris quidẽ ſatis firma ſpe. cũ corona militũ cin
cta iã ſcalis caperet urbs: ad quattuormillia ꝑter multitudinẽ imbellem ſeſe dedidere: oppidũ dirutũ atq; ĩ
cenſum: ab æde tñ matris Matutæ abſtinuere ignẽ: ꝓda omnis militi data: extra ꝓdam quattuormillia de

M. Fabiꝰ Ser. Sulpiciꝰ cõ.

deditorꝫ habiti: eos uinctos conſul ante currũ triumphans egit: uænditis deinde magnam pecuniã in æra
rium redegit. Sunt qui hanc multitudinẽ captiuam ſeruorꝫ fuiſſe ſcribant: id magis ueriſimile eſt: quã de
ditos uæniiſſe. Hos cõſules ſecuti ſunt. M. Fabius Dorſus. Ser. Sulpicius Camerinus. Aurũcũ deinde bel
lum ab repentina populatiõe cœptum: metuq; ne id factũ populi unius cõſilium oĩs nominis latini eſſet:
dictator uelut aduerſus armatũ iã latiũ. L. Furius creatus magiſtrũ equitũ. Gn. Manliũ Capitolinũ dixit:
& cum qđ per magnos tumultus fieri ſolitũ erat: iuſticio ĩdicto delectus ſine uacationibus habitus eſſet: le
giones: q̄tũ maturari potuit: in auruncos ductæ: ibi ꝓdonum magis: quã hoſtiũ animi inuenti: prima ita

Aedes Iunonis Monetæ

q; acie debellatũ eſt. Dictator tñ: quia & ultro bellũ intulerant: & ſine detrectatione ſe certamini offerebãt:
deorꝫ quoq; opes adhibendas ratus: inter ipſam dimicationẽ ædẽ Iunoni Monetæ uouit: cuius dãnaꝰ uo
ti: cũ uictor Romam reuertiſſet: dictatura ſe abdicauit. Senatus. duũuiros ad eandẽ ædem pro amplitudi

G. Martius. T. mãliꝰ cõ. M. Valerius A. Cornelius conſ.

ne po. ro. faciendã creari iuſſit: locus ĩ arce deſtinatus: quæ area ædium. M. Manlii Capitolini fuerat. Cõ
ſules dictatoris exercitu ad bellum uolſcũ uſi: Sorã ex hoſtibus incautos adorti ceperunt. Anno: poſteaquã
uota erat ædes Monetæ: dedicatur. C. Martio Rutilio. iii. T. Manlio Torquato. ii. conſulibus: Prodigiũ
extemplo dedicationẽ ſecutũ ſimile uetuſto mõtis albani prodigio: nãq; & lapidibus pluit: & nox inter
diu uiſa intendi: libriſq; ĩſpectis: cũ plena religiõe ciuitas eſſet: ſenatui placuit dictatorẽ feriarꝫ conſtituen
darꝫ cã dici dictus. P. Valerius Publicola magiſter equum ei. Qu. Fabius Ambuſtus datus ẽ: nõ tribꝰ tñ
ſupplicatum ire placuit: ſed finitimos ẽt populos: ordoq; iis: quo q̄ſq; die ſupplicarent: ſtatutus. Iudicia eo
anno populi triſtia ĩ fœneratores facta: q̄bus ab ædilibus dicta dies eſſet: traduntur. Et res haud ulla inſi
gni ad memoriam cauſa ad ĩterregnũ rediit. Ex ĩterregno: ut id actum uideri poſſet: ambo patricii conſu
les creati ſunt. M. Valerius Coruinus tertium. A. Cornelius Coſſus. Maiora iam hinc bella & uiribus ho
ſtium: & longinq̄tate uel regionũ: uel temporꝫ ſpatio: q̄bus bellatum eſt: dicentur: namq; eo anno aduerſus
ſamnites gentem opibus armiſq; ualidam mota arma. Samnitum bellum ancipiti marte geſtum Pyrrhus
hoſtis: Pyrrhum peni ſecuti: q̄ta rerum moles? quotiens ĩ extrema periculorꝫ uentum: ut ĩ hanc magnitu
dinem: quæ uix ſuſtinetur: erigi ĩperium poſſet? Belli autem cauſa cum ſamnitibus Romanis: cũ ſocietate
amicitiaq; iuncti eſſent: extrĩſecus uenit: non orta inter ipſos eſt. Samnites ſidicinis iniuſta arma: quia uiri

Tiſata ubi eẽnt Cãpanorũ ĩ ſenatu oro

bus plus poterant: cum ĩtuliſſent: coacti ĩ opes ad opulentiorꝫ auxilium confugere cãpanis ſeſe cõiungũt.
Campani magis nomen ad præſidium ſociorum: quã uires cum attuliſſent: fluentes luxu ab duratis uſu
armorum ĩ ſidicino pulſi agro ĩ ſe deinde molẽ omnem belli uerterunt: nãq; ſamnites: omiſſis ſidicinis: ip
ſam arcem finitimorum campanos adorti: unde æque facilis uictoria: ꝓdæ atq; gloriæ plus eſſet. Tiſata
ĩminentes Capuæ colles cũ ꝑſidio firmo occupaſſent: deſcendunt ĩde quadrato agmine in planiciem: quæ
Capuam Tiſataq; ĩteriacet: ibi rurſus acie dimicatum: aduerſoq; prælio campani ĩtra mœnia pulſi: cũ ro

bore iuuentutis ſuæ occiſo:nulla ſpes eſſet:propinqua:coacti ſunt ab romanis petere auxiliũ: legati intro-
ducti in ſenatum maxime in hanc ſniam locuti ſunt. Populus nos cãpanus legatos ad uos patres conſcri-
pti miſit amicitiã in perpetuũ auxilium pſens a uobis petitũ:quã ſi ſecundis noſtris rebus petiſſemus: ſi
cut cœpta celerius:ita ĩfirmiore uinculo cõtracta eſſet:tunc.n. ut q ex æquo nõ ueniſſe ĩ amicitiã memi-
niſſemus:amici forſitan pariter ac nũc ſubiecti atqꝫ obnoxii uobis minus eſſemus: nunc miſericordia ue-
ſtra conciliati:auxilioqꝫ ĩ dubiis rebus defenſi:beneficiũ quoqꝫ acceptũ colamus:oportet: ne ingrati atqꝫ
oĩ ope diuina humanaqꝫ ĩdigni uideamur. Neqꝫ hercule qđ ſamnites priores amici ſociiqꝫ uobis facti ſũt
ad id ualere arbitror:ne nos ĩ amicitia ſuſcipiamur:ſed ut uetuſtæ & gradu honoris nos pſtent neqꝫ.n. fœ-
dere ſamnitiũ:nequa noua iũgeretis fœdera:cautum ẽ. Fnit qdẽ apud uos ſemper iuſta cauſa amicitiæ: uel
le cũ uobis amicũ eſſe q uos appeteret. Cãpani & ſi fortuna pſens magnifice loq prohibet:non urbis am-
plitudine:nõ agri ubertate ulli populo præterq̃ uobis cedẽtes:haud parua:ut arbitror:acceſſio bonis rebꝰ
ueſtris ĩ amicitiã uenimus ueſtram:eqs uolſciſqꝫ æternis hoſtibus huius urbis qñcunqꝫ ſe mouerint: ab
tergo erimus: & qđ uos pro ſalute noſtra priores feceritis:id nos ꝓ imperio ueſtro & gloria ſemper facie-
mus. Subactis iis gẽtibus:quæ inter nos uoſqꝫ ſunt:qđ propediem futuꝝ ſpõdet & uirtus & fortuna ue
ſtra:continens ĩperium uſqꝫ ad nos habebitis. Acerbum & miſeꝝ ẽ:qđ fateri nos fortuna nr̃a cogit:eo uen
tum ẽ patres cõſcripti:ut aut amicoꝝ aut inimicoꝝ campani ſimus:ſi defenditis ueſtri:ſi deſeritis ſamni-
tiũ erimus. Capuã ergo:& Cãpaniã oẽm ueſtris an ſamnitiũ uiribus accedere malitiis:deliberate. Oĩbus q Attur.
dem romani ueſtrã miſericordiã:ueſtrumqꝫ auxiliũ æquũ ẽ petere:iis tamẽ maxime q eã ĩplorantibꝰ ali- ſupplicẽ
is auxiliũ dũ ſupra uires ſuas pſtant:oẽs in hãc neceſſitatẽ uenerunt:q̃q̃ pugnauimus uerbo ꝓ fidicinis:re campano
pro nobis:cũ uideremus finitimũ populũ nefario latrocinio ſamnitiũ peti:& ubi cõflagraſſent ſidicini ad rũ orõnẽ
nos traiectuꝝ illud ĩcendiũ eſſe. Nec.n.nũc qa dolent:iniuriã acceptã ſamnites:ſed qa gaudent ſibi oblatã
eſſe cãm:oppugnatũ nos ueniunt:an ſi ultio iræ hæc: & nõ occaſio cupiditatis explendæ eẽt:paꝝ fuit:qđ
ſemel ĩ ſidicino agro iteꝝ in Cãpania ipſa legiões noſtras cecidere? quæ ẽ iſta tam infeſta ira quã per duas
acies fuſus ſanguis explere nõ potuerit? adde huic populationẽ agroꝝ:prædas hominũ atqꝫ pecudũ actas
ĩcendia uillaꝝ ac ruinas:oĩa ferro igniqꝫ uaſtata. Hiſcine ira expleri nõ potuit? Sed cupiditas explenda eſt:
ea ad oppugnandã Capuam rapit:aut delere urbẽ pulcherrimã:aut ipſi poſſidere uolũt. Sed uos potiꝰ ro
mani beneficio ueſtro occupate eã quã illos habere p maleficiũ ſinatis. Non loquor apud recuſantẽ iuſta
bella populũ:ſed tamẽ:ſi oſtenderitis auxilia ueſtra:ne bello qdem arbitror uobis opus fore: uſqꝫ ad nos
cõtemptus ſamnitium puenit:ſupra nõ aſcẽdit:itaqꝫ umbra ueſtri auxilii romani tegi poſſumus: quicqd
deinde habuerimus:quicquid ipſi fuerimus:ueſtrum id omne exiſtimaturi. Vobis arabitur ager campa
nus:uobis Capua urbs frequentabitur: conditoꝝ: parentũ: deoꝝ ĩmortalium numero nobis eritis: nulla
colonia ueſtra erit:quæ uos obſequio erga uos fideqꝫ ſuperet. Annuite patres conſcripti nutum numenqꝫ
ueſtrum inuictum campanis:& iubete ſperare incolumen Capuam futurã. Qua frequentia oĩum geneꝝ
multitudinis proſequente creditis nos illinc profectos? quam omnia uotorum & lachrimarum plena re-
liquiſſe? in qua nũc expectatõe ſenatũ:populũqꝫ campanũ:cõiuges:liberoſqꝫ noſtros eſſe? ſtare oẽm multi
tudinem ad portas uiam hinc ferentem proſpectantes certum habeo:quid illis nos. P.C. ſollicitis ac pendẽ Finis ora
tibus aĩs renũciare iubeatis:alterũ reſponſũ ſalutẽ uictoriã lucẽ ac libertatẽ:alterũ ominari horreo: quæ ſe- tionis
rat. Proinde ut aut de ueſtris futuris ſociis atqꝫ amicis:aut nuſq̃ ullis futuris nobis cõſulite. Sũmotis d in
de legatis:cũ conſultus ſenatus eſſet:& ſi magnæ parti urbs maxima opulẽtiſſimaqꝫ Italiæ:uberrimus ager
mariqꝫ propinquus ad uarietates annonæ horreum populi Romani fore uidebatur:tamen tanta utilitate Attur fi
fides antiquior fuit:reſponditqꝫ:ita ex auctoritate ſenatus conſul. Auxilio uos campani dignos cenſet ſena dem ĩ ro.
tus:ſed ita uobiſcũ amicitiam inſtitui par eſt:nequa uetuſtior amicitia ac ſocietas uioleẽ:ſamnites nobiſcũ popu.
fœdere iuncti ſunt: itaqꝫ arma deos priuſquã homines uiolatura aduerſus ſamnites uobis negamus lega-
tos:ſicut fas iuſqꝫ eſt:ad ſocios atqꝫ amicos precatum mittemus:nequa uobis uis fiat. Ad ea princeps lega
tionis:ſic enim domo mandatum attulerat:quandoquidem:inquit noſtra tueri aduerſus uim atqꝫ iniuriã
iuſta ui non uultis:ueſtra certe defendetis. Itaqꝫ populum campanum:urbemqꝫ Capuam: agros: delubra Cãpano-
deum:humanaqꝫ omnia in ueſtram. P.C. Populiqꝫ Romani dicionem dedimus:quicquid deinde patie- rũ deditio
mur:dediticii ueſtri paſſuri. Sub hæc dicta omnes manus ad conſules tendentes pleni lachrymarum in ue-
ſtibulo curiæ procubuerunt. Commoti patres uice fortunarum humanarum:ſi ille præpotens populus lu
xuria potentiaqꝫ clarus:a quo paulo ante auxilium finitimi petiſſent:adeo infractos gereret aĩos:ut ſe ipſe
ſuaqꝫ omnia poteſtatis alienæ faceret:tum iam fides agi uiſa deditos non prodi:neqꝫ facturum æqua po-
pulum ſamnitium cenſebant:ſi agrum urbẽqꝫ per deditionẽ factam populi Romani oppugnarẽt:legatos
itaqꝫ extemplo mitti ad ſamnites placuit:data mãdata ut preces campanorum. reſponſum ſenatus amicitiæ
ſamnitum memoris:deditionem poſtremo factã ſamnitibus exponerent:peterent pro ſocietate: amicitiaqꝫ
ut dediticiis ſuis parcerent:neqꝫ in eum agrum:qui Popu. Roma. factus eſſet:hoſtilia arma inferrent ſi le-
niter agendo parum proficerent:denunciarent ſamnitibus Po. Ro. ſenatuſqꝫ uerbis: ut Capua urbe cam-
panoqꝫ agro abſtinerent. Hæc legatis agentibus in concilio ſamnitium adeo eſt ferociter reſponſum: ut nõ
ſolum geſturos ſe eſſe dicerent id bellum:ſed magiſtratus eorum e curia egreſſi ſtantibus legatis præfectos
cohortium uocarent:iiſqꝫ clara uoce imperarent:ut prædatum in agrum campanum extemplo profici- Ferox ſã-
ſcerentur. Hac legatione Romam relata:poſitis omnium aliarum rerum curis:patres fœcialibus ad res re nitium re
petendas miſſis:belloqꝫ quia non redderentur:ſolemni more indicto:decreuerunt:ut primo quoqꝫ tempo ſponſum

re de ea re ad populũ ferretur: iuſſuq; populi conſules ambo cũ duobus ab urbe exercitibus profecti Vale-
rius in Cãpaniã: Cornelius in Samnium: ille ad montẽ caluũ: hic ad ſatriculã caſtra ponunt. Priori Vale-
rio Samnitiũ legiones: eo nãq; oẽm belli molẽ inclinaturã cẽſebant: occurrunt: ſimul in cãpanos ſtimula-
bat ira tã promptos nunc ad ferenda: nunc ad accerſenda aduerſus ſe auxilia. Vt uero caſtra romana uide-
runt: ferociter pro ſe quiſq; ſignũ duces poſcere: affirmare eadẽ fortuna romanũ cãpano latus opem: qua
campanus ſidicino tulerit. Valerius leuibus certaminibus tẽptandi hoſtis cã aut ita multos moratus dies
ſignũ pugnæ ꝓpoſuit: paucis ſuos adhortatus. Ne nouũ bellũ eos: nouũq; hoſtis terreret: q̃quid ab urbe
lõgius ꝓferrent arma: magis magiſq; in imbelles gentes eos prodire. Ne ſidicinorũ cãpanorũq; cladibus
ſamnitiũ æſtimarẽt uirtutẽ: qualeſcunq; inter ſe certauerint: neceſſe fuiſſe alterã partẽ uinci: cãpanos quidẽ
haud dubie magis nimio luxu fluẽtibus rebus molliciaq; ſua: quã ui hoſtiũ uictos eſſe. Quid aũt eẽ duo
Po. Ro. decora ꝓſpera in tot ſæculis bella ſamnitiũ aduerſus tot decora. Po. Ro. qui triũphos pene plures: q̃ annos ab ur-
be cõdita numeret? qui oĩa circa ſe Sabinos: Ethruriã: Latinos: Hernicos: Volſcos: Aurũcos domita armis
habeat qui gallos tot prælis cæſos: poſtremo in mare ac naues fuga cõpulerit? Cum gloria belli ac uirtute
ſua quẽq; fretos ire in aciem deberet: tũ etiã intueri cuius ductu auſpicioq; ineunda pugna ſit: utrũ qui au-
diendus dũtaxat magnificus adhortator ſit uerbis tantũ ferox operum militarium expers: an qui & ipſe te-
la tractare: procedere ante ſigna: uerſari media in mole pugnæ ſciat: Facta mea nõ dicta uos milites: inquit
ſequi uolo: nec diſciplinã modo: ſed exẽplũ ẽt a me petere. Non factionibus modo: nec per cõciones uſita-
tas nobilibus: ſed hac dextra mihi tres cõſulatus ſummãq; laudẽ peperi. Fuit: cũ hoc dici poterat: patricius
n. eras: & a liberatoribus patriæ ortus: & eodẽ anno familia iſta cõſulatũ: quo urbs hæc cõſulẽ habuit: nũc
iam nobis patribus uobiſq; plebeiis ꝓmiſcuus conſulatus patet: nec generis ut ante: ſed uirtutis eſt ꝓmiũ.
Proinde ſummũ quodq; ſpectate milites decus. Non ſi mihi nouum hoc Coruini cognomen diis auctori
bus hoĩes dediſtis. Publicolarũ uetuſtũ familiæ noſtræ cognomẽ memoria exceſſit: ſemper ego plebem ro
manam militiæ domiq;: priuatus in magiſtratibus paruis magniſq; æque tribunus ac conſul eodem teno
re per omnes deinceps conſulatus colo: atq; colui. Nunc q̃d inſtat: diis bene iuuantibus nouũ atq; integrũ
de ſamnitibus triumphũ mecũ petite. Non alias militi familiarior dux fuit: oĩa inter infimos militũ: haud
grauate munia obeundo: in ludo præterea militari cum uelocitatis uiriumq; inter ſe æquales certamina in
eunt: comiter facilis uincere ac uinci uultu eodem: nec quenq̃ aſpernari parẽ: qui ſe offerret factis: benign⁹
pro re dictis: haud minus libertatis alienæ: quã ſuæ dignitatis memor: & quo nihil popularius eſt: quib⁹
artibus petierat magiſtratus: iiſdem gerebat. Itaq; uniuerſus exercitus incredibili alacritate adhortationem
proſecutus ducis caſtris egreditur: prælium ut quod maxime unq̃ pari ſpe: utrinq; æquis uiribus cum fi-
ducia ſui ſine contemptu hoſtium cõmiſſum eſt. Samnitibus ferociam augebãt nouæ res geſtæ: & paucos
ante dies geminata uictoria. Romanis contra quadringentorũ annorum decora: & conditæ urbi æqualis
uictoria: utriuſq; tamẽ nouus hoſtis curam addebat: pugna indicio fuit: quos geſſerint animos: nanq; ita
conflixerunt: ut aliquãdiu in neutrã partem inclinaret acies. Tũ conſul trepidationẽ iniiciendã rat⁹ quãdo
Atẽ. Valerii cõſulis uirtutem ĩ pugna ui pelli nõ poterat: equitibus ĩmiſſis turbare prima ſigna hoſtiũ conatur: quos ubi nequicq̃ tumultuãtes
in ſpatio exiguo uoluere turmas uidit: nec poſſe aperire ĩ hoſtes uiam: reuectus ad anteſignanos legionum
cum deſiluiſſet ex equo: noſtrum: inquit peditum illud milites eſt opus agitandum ut me uideritis: quacũ
q; inceſſero in aciem hoſtium ferro uiam facientem: ſic pro ſe quiſq; obuios ſternite: illa nunc omnia qua
nunc erectæ micant haſtæ patefacta ſtrage uaſtata cernetis. Hæc dicta dederat: cũ eqtes conſulis iuſſu diſcur
runt in cornua legionibuſq; in mediam aciem aperiunt uiam. Primus omnium conſul ĩuadit hoſtem: &
cum quo forte contulit gradum: obtruncat: hoc ſpectaculo accenſi dextra leuaq; ante ſe quiſq; memoran-
dum præliũ ciet: ſtant obnixi ſamnites: q̃q̃ plura accipiunt: quam inferũt uulnera. Aliquãdiu iam pugna
tum erat: atrox cædes circa ſigna ſamnitium: fuga a nulla dum parte erat: adeo morte ſola uinci deſtinaue-
rant animis. Itaq; romani cum effluere iam laſſitudine uires ſentirent: & diei haud multum ſupereſſe: accẽ
ſi ira concitant ſe in hoſtem. Tum primum referri pedem: atq; inclinari rem in fugam apparuit: tum capi:
occidi ſamnis: nec ſuperfuiſſent multi: ni nox uictoriam magis: quam præliũ diremiſſet: & romani fatebã
tur nunq̃ cũ pertinaciore hoſte cõflictum: & ſamnites cũ q̃reretur: quænã prima cã tam obſtinatos mouiſ
ſet in fugam: oculos ſibi romanorũ ardere uiſos aiebant: ueſanoſq; uultus & furentia ora: inde plus quã
ex alia ulla re terroris ortum: quem terrorẽ non pugnæ ſolũ euentu: ſed nocturna ꝓfectione confeſſi ſunt:
Poſtero die uacuis hoſtium caſtris romanus potit⁹: quo ſe oĩs cãpanorũ multitudo gratulabunda effudit.
Cæterũ hoc gaudiũ magna ꝓpe clade in Samnio fœdatũ eſt: nã ab Satricula profectus Cornelius conſul
exercitũ incaute in ſaltum caua ualle peruium circaq; ĩſeſſum ab hoſte induxit: nec priuſq̃ recipi tuto ſigna
non poterant: ĩminentẽ capiti hoſtẽ uidit. Dũ id moræ ſamnitibus ẽ: quo ad totũ in uallẽ infamam dimit
teret agmen. P. Decius tribunus militũ cõſpicit unũ æditũ ĩ ſaltu collẽ ĩminentẽ hoſtiũ caſtris aditu arduũ
impedito agmini expeditis haud difficilẽ: itaq; cõſuli territo animi uideſne tu: inq̃t. A. Corneli cacumen il
lud ſupra hoſtẽ. arx illa eſt ſpei ſalutiſq; noſtræ: ſi eam: quoniã cæci reliq̃re ſamnites: impigre capimus: nec
Atẽ. ferociã in ro. a ſamnite reformidatam tu mihi pluſq̃ unius legionis principes haſtatos dederis: cum q̃bus ubi euaſero in ſummũ: pge hinc om-
ni liber metu: teq; & exercitũ ſerua: neq;. n. moueri hoſtis ſubiectus nobis ad oẽs ictus ſine ſua ꝑnicie po
terit: nos deĩde aut fortuna Po. Ro. aut noſtra uirtus expediet. Collaudatus a cõſule: accepto ꝓſidio: uadit
occultus p ſaltũ: nec prius ab hoſte ẽ uiſus: quã loco: quẽ petebat: appropinquauit. Inde admiratione pa-
uentibus cunctis: cum oĩum ĩ ſe uertiſſet oculos & ſpatiũ cõſuli dedit ad ſeducẽdũ agmẽ ĩ æquiorem locũ:

& ipſe in,ſummo cōſtitit uertice. Samnites dū huc illuc ſigna uertū:utriuſq; rei omiſſa occaſione neq; cō
ſequi conſulē:niſi per eandē uallē in qua paulo ante ſubiectū cum tælis ſuis habuerant:poſſunt:nec erigere
agmen in captum ſuper ſe ab Decio tumul ū:ſed cū ita in hos magis:qui fortunā gerendæ rei eripuerant:
tū propinquitas loci atq; ipſa paucitas incitat:& nunc circūdare undiq; collē armatis uolunt: ut a conſule
Decium interdudant:nunc uiā patefacere:ut digreſſos in uallem adoriant':incertos quid agerent: nox op/
preſſit. Deciū primū ſpes tenuit cū ſubeuntibus ī aduerſum'collem ex ſupiore loco ſe pugnatuꝶ: deinde
admiratio inceſſit:q đ nec pugnā inirent:nec:ſi ab eo cōſilio iniqtate loci deterrerent':opere ſe ualloq; circū
darent: Tum centurionibus ad ſe uocatis:quænā illa inſcitia belli ac pigritia eſt:'aut quonāmodo iſti ex ſi
dicinis cāpaniſq; uictoriā pepeRunt:'huc atq; illuc ſigna moueri:ac mō in unū conferri:modo educi uide
tis:opus qdem incipit nemo:cū iā circundati uallo potuerimus eſſe. Tū uero nos ſimiles iſtoꝶ ſimus: ſi
diutius hic moremur:quā cōmodum ſit:agitedum ite mecum:ut dum lucis aliqd ſupereſt quibus locis ꝑ
ſidia ponāt:qua pateant:hinc exitus exploremus. Hæc oīa ſagulo gregali amictus:centurionibus itē ma/
nipulariū habitu militū ductis:ne ducē circunire hoſtes notarent:perluſtrauit. Vigiliis 'deinde diſpoſitis:
cæteris oībus teſſerā dari iubet:ubi ſecūdæ uigiliæ buccinæ datum ſignū eſſet:armati cum ſilentio ad ſe cō
uenirent. Quo ubi:ſicut edictum erat:taciti cōuenerunt:hoc ſilentiū milites:inquit:omiſſo militari aſſen/
ſu in me audiēdo ſeruandū eſt:ubi ſnīam meam uobis peregro:tum qbus eadē placebunt:in dexterā par/
tē taciti tranſibitis:quæ pars maior erit:eo ſtabitur cōſilio. Nō fuga delatos:nec inertia relictos hic uos cir/
cūuenit hoſtis:uirtute cepiſtis locum:uirtute hinc oportet euadatis:ueniendo huc exercitū egregium Po.
Ro.ſeruaſtis:erūpendo hinc uoſmetipſos ſeruate:digni eſtis:qui pauci pluribus opē tuleritis: ipſi nullius
auxilio egueritis. Cum eo hoſte res eſt:qui heſterno die delendi oīs exercitus fortuna ꝑ ſecordiā uſus non
ſit:hunc tā opportunū collem īminentē capiti ſuo nō ante uiderit:quā captum a nobis nos tā paucos tot
ipſi millibus hoīum:nec aſcenſu arcuerit:nec tenentes locū:cum diei tm̄ ſupereſſet uallo circūdederit:quem
uidentē ac uigilantē ſic eluſeritis:ſopitū oportet fallatis:imo neceſſe eſt:ī eo.n.loco res ſunt noſtræ: ut ego
uobis magis neceſſitatis ueſtræ index:quā conſilii auctor ſim:neq;.n.maneatis an habeatis: hinc delibera
ri pōt:cū præter arma & aīos armoꝶ memores:nihil uobis fortuna reliqui fecerit:fame & ſiti moriendū
ſit:ſi plus quā uiros ac romanos decet ferrū timeamus. Ergo una eſt'ſalus erumpere hinc atq; abire:aut id
interdiu aut nocte faciamus:oportet:Ecce hoc aliud minus dubium:quippe ſi lux expectet':quæ ſpes ē nō
uallo ꝑpetuo foſſaq; nos ſeptuꝶ hoſtem:q nūc corporibus ſuis ſubiectis undiq; cinxerit:ut uidetis collē! Att'. fero
atq ſi nox opportuna eſt eruptōi:ſicut eſt:hæc,ꝑfecto noctis aptiſſima hora eſt:ſigno ſecūdæ uigiliæ cōue/ ciſſimam
niſtis.quod tꝑs mortales ſomno altiſſimo premit:ꝑ corpora ſopita uadetis:uel ſilentio incautos fallentes: Decii orō
uel ſentiētibus clamore ſubito pauorē iniecturi:me modo ſeqmini:quē ſecuti eſtis:ego eandē: quæ duxit nem ad
huc ſequar fortunā. Quibus hæc ſalutaria uident':agitedū in dexterā partē pedibus tranſite. Oēs trāſierunt ſuos
uadentēq; per intermiſſa cuſtodiis loca Deciū ſecuti ſunt. Iam euaſerant media caſtra:cū ſuperſcandens ui/
gilum ſtrata ſomno corpora miles offenſo ſcuto ꝓbuit ſonitū:quo excitatus uigil cū ꝓximū mouiſſet: ere/
ctiq; alios cōcitarent:ignari ciues an hoſtes ꝑſidiū erūperēt:an cōſul caſtra cepiſſet: Decius quoniā nō falle
rent:clamorē tollere iuſſis militibus trepidos ſomno inſuper pauore exanimat:quo impediti nec arma im
pigre capere:nec obſiſtere:nec inſequi poterant. Inter trepidationē tumultūq; ſamnitiū ꝑſidiū Romanū ob
uiis cuſtodibus cæſis ad caſtra cōſulis ꝑuadit. Aliquantulū ſupererat noctis:iamq; in tuto uidebantur eē:
macti uirtute:inquit milites romani:&.n.ueſtrū iter ac reditū oīa ſæcula laudibus ferrent:ſed ad conſpici/
endam tantā uirtutē luce ac die opus eſt:nec uos digni eſtis:quos cum tanta gloria in caſtra reduces ſilen/
tium ac nox tegat:hic lucē quieti oppiamur: Dictis obtemperatū:atq; ubi primum illuxit:præmiſſo nū/
cio ad conſulem in caſtra ingenti gaudio concitantur:& teſſera data incolumes reuerti : qui ſua corpora ꝓ
ſalute omnium haud dubio periculo obieciſſent:pro ſe quiſq; obuiam effuſi laudant:gratulantur:ſingu/
los uniuerſoſq; ſeruatores ſuos uocāt:diis laudes gratiaſq; agunt. Deciū in cœlū ferunt. Hic Decii caſtren/ Decii ca/
ſis triumphus fuit incedentis per media caſtra cū armato ꝑſidio:cōiectis in eum oīum oculis: & omni ho ſtrenſis la
nore tribunū cōſuli æquantibus. Vbi ad ꝓtorium uentū eſt:conſul claſſico ad cōcionē uocat:orſuſq; meri/ us & glo
tas Decii laudes:interfante ipſo Decio diſtulit concionē:qui auctor oīa poſt habēdi:dū occaſio in mani/ ria
bus eſſet:ꝑpulit cōſulē:ut hoſtes & nocturno pauore attonitos:& circa collē caſtellatim diſſipatos aggre/
deretur:credere ēt aliquos ad ſe ſequendum emiſſos per ſaltū uagari. Iuſſæ legiones arma capere: egreſſæq;
caſtris cum per exploratores notior iam ſaltus eſſet:uia patentiore ad hoſtem ducuntur: quem incautum
improuiſo adortæ: cum palati paſſim ſamnitium milites plæriq; inermes nec coire in unum: nec arma
capere:nec recipere intra uallum ſe poſſent:pauentem primum intra caſtra compellunt: deinde caſtra ipſa Att'. Sāni
turbatis ſtationibus capiunt:perfertur circa collem clamor:fugatq; ex ſuis quenque præſidiis:ita magna tium cæ/
pars abſenti ceſſit. Quos intra uallum egerat pauor. Fuere autem ad.xxx.millia oēs cæſi:caſtra direpta. des

Ita rebus geſtis conſul aduocata concione. P. Decii non cœptas ſolum ante:ſed cumulatas noua uirtute
laudes peragit:& ꝓter militaria alia dona:aurea corona eum:& cētū bobus eximioq; uno albo opimo au
ratis cornibus donauit. Milites:qui in ꝑſidio ſimul fuerāt duplici frumento in ꝑpetuū:in ꝑſentia ſingulis
bobus biniſq; tunicis donati. Secundum cōſulis donationē:legiōes gramineā coronā obſidionalē clamo/
re donū approbantes Decio īponūt:altera corona eiuſdē honoris īdex a ꝑſidio ſuo īpoſita ē:His decorat⁹
inſignibus bouē eximiū Marti īmolauit:centum boues militibus dono dedit:q ſecū ī expeditiōe fuerāt.
Hiſdem militibus legiones libras farris & ſextarios uini contulere:oīaq; ea ingenti alacritate ꝑ clamorem

militatē indicē oīum aſſenſus gerebant. Tertia pugna ad Sueſſulā cōmiſſa eſt: qua fugatus a. M. Valerio
ſamnitiū exercitus: omni robore iuuētutis domo accito certamine ultimo fortunā experiri ſtatuit: ab Sueſ
ſula nūcii trepidi Capuā: inde eqtes citati ad Valeriū cōſulē opē oratū ueniūt. Cōfeſtim ſigna mota relictis
īpedimētis caſtroꝝ ualido ꝑſidio raptim agit agmē: nec ꝓcul ab hoſte locū exiguū: ut qbus ꝑter equos cæ
teroꝝ iumētoꝝ calonūqꝫ turba abeſſet: caſtris cepit. Sānitiū exercitus uelut haud ulla mora pugnæ futura
eēt: aciē inſtruit: deinde poſteaq̄ nemo obuius ibat: infeſtis ſignis ad caſtra hoſtiū ſuccedit: ibi ut militē ī ual
lo uidit: miſſiqꝫ ab oī parte exploratū q̄ ī exiguū orbē cōtracta caſtra eſſent: paucitatē inde hoſtiū colligen
tes retulerūt: fremere oīs acies: cōplēdas eē foſſas ſcindēdūqꝫ uallū: & in caſtra irrūpendū: tranſactūqꝫ ea te
meritate bellū foret: ni duces cōtinuiſſent īpetū militū. Cæteꝝ qa multitudo ſua cōmeatibus grauis: & pri
ſedēdo ad Sueſſulā: & tū certaminis mora: haud procul ab rerū oīum inopia eēt: placuit dū incluſus ma
neret hoſtis frumētatū per agros militē ducit: interim & romano q expeditus quātū humeris iter arma ge
ri poſſet: frumēti ſecū attuliſſet: defutura oīa. Cōſul palatos per agros cū uidiſſet hoſtes: ſtatōes infrequētes
relictas: paucis milites adhortatus ad caſtra oppugnāda ducit: quæ cū primo clamore atqꝫ īpetu cepiſſet: plu
ribus hoſtiū in tētoriis ſuis: q̄ in portis ualloqꝫ cæſis: ſigna captiua in unū locū cōferri iuſſit: relictiſqꝫ dua
bus legionibus cuſtodiæ & ꝑſidii cā graui edicto monitis: ut donec ipſe reuertiſſet: ꝑda abſtinerēt: ꝓfectus
agmine inſtructo: cū ꝑmiſſus eques uelut indagine diſſipatos ſamnites ageret: cædē ingentē fecit: nā neqꝫ
ſigno coire inter ſe: neqꝫ utrū caſtra peterent: an lōgiorē intēderēt fugā territis cōſtare poterat: tantūqꝫ fugæ
XL. mil- ac formidinis fuit: ut ad. xl. millia ſcutoꝝ nequaq̄ tot cæſis: & ſigna militaria cū iis: quæ ī caſtris capta erāt
lia ſcuto- ad. clxx. ad cōſulē deferrent. Tū in caſtra hoſtiū reditū: ibiqꝫ oīs ꝑda militi data. Huius certaminis fortuna
rū ex ho- & faliſcos cū in induciis eēnt: fœdus petere ab ſenatu coegit: & latinos iā exercitibus cōparatis ab romano
ſte capta in pelignū uertit bellū. Neqꝫ ita rei geſtæ fama Italiæ ſe finibus tenuit: ſed carthaginēſes quoqꝫ legatos gra
Cartha. tulatū romā miſere cū coronæ aureæ dono: quæ in capitolio in Iouis cella poneret: fuit pōdo. xxv. Cōſu
donū au- les ambo de ſamnitibus triūpharūt: ſequēte Decio inſigni cū laude doniſqꝫ: cū incōdito militari ioco haud
reum Ro minus tribuni celebre nomē: quā cōſulū eēt. Cāpanorū deinde ſueſſanorūqꝫ auditæ legationes: ꝑcantibus
mā mit- datū ut ꝑſidiū eo in hyberna mitteret: quo ſamnitiū excurſiones arcerent. Iā tum minime ſalubris milita
tunt ri diſciplenæ Capua: inſtrumēto oīum uoluptatū delinitos militū aīos auertit a memoria patriæ: iniban
turqꝫ cōſilia in hybernis eodē ſcelere adimēdæ cāpanis Capuæ: per qđ illi eā antiquis cultoribus ademiſ
ſent: neqꝫ īmerito ſuū ipſorū exemplū in eos uerſurū. Cur aūt potius cāpani agrum Italiæ uberrimū: dignā
agro urbē: qui nec ſe: nec ſua tutari poſſint: quā uictor exercitus haberet: qui ſuo ſudore & ſanguine inde
ſamnites depuliſſet? An æquū eſſe dediticios ſuos illa felicitate atqꝫ amœnitate perfrui: ſe militando feſſos
in peſtilenti atqꝫ arido circa urbē ſolo luctari: aut in urbe inſidentē labem creſcentis in dies fœnoris pati?
Cl. Mar- Hac agitata occultis cōiurationibus: nec dū uulgata in oēs conſilia inuenit nouus conſul Claudius Marti
tius. Qu. us Rutilius: ui Cāpania ſorte ꝓuincia euenerat. Quinto Seruilio collega ad urbē relicto. Itaqꝫ cū oīa ſicut
Seruilius geſta erāt: per tribunos comperta: & ætate haberet & uſu doctus. qppe q iam quar. conſul eſſet: dictatorqꝫ
conſ. & cenſor fuiſſet: optimū ratus differendo ſpē quādocūqꝫ uellent cōſilii exequēdi: militarē īpetum fruſtra
rii: rumorē diſſipat in hiſdem oppidis: & anno poſt præſidia hybernatura: diuiſa. n. erant ꝑ Campaniæ ur
bes: manauerātqꝫ a Capua cōſilia in exercitū oēm. Eo laxamento cogitationibus dato: quieuit in ꝑſentia ſe
ditio: cōſul educto ī æſtiua milite: dū quietos ſamnites habebat: exercitū purgare miſſionibus turbulento
rum hoīum inſtituit: aliis emerita dicēdo ſtipendia eſſe: alios graues iam ætate eſſet aut uiribus parū uali
dos: qdam in cōmeatus mittebant. Singuli prio: deinde & cohortes q̄dam qa procul ab domo & rebus ſu
is hybernaſſent: per ſpeciem militariū uſuum magna pars ablegati: quā multitudinē conſul alter Romæ ꝑ
torqꝫ alias ex aliis fingendo moras retinebat: & prio quidem ignari ludificationis minime inuicti domos
reuiſebant: poſteaq̄ neqꝫ reuerti ad ſigna prios: nec ferme alium: quā q in Cāpania hybernaſſent: ꝑcipueqꝫ
ex iis ſeditionis auctores mitti uiderunt: primū admiratio: deinde haud dubius timor īceſſit aīos: conſilia
ſua emanaſſe: iam q̄ſtiones: iam iudicia: iam occulta ſingulorum ſupplicia: īpotenſqꝫ & crudele conſilium
ac patrum ī ſe regnum paſſuros. Hæc q in caſtris erant: occultis ſermonibus ſerunt: neruos cōiuratiōis eie
ctos arte conſulis cernētes. Cohors una: cū haud ꝓcul Anxur eſſet: ad lautulas ſaltu anguſto inter mare ac
mōtes cōſedit: ad excipiēdos quos cōſul aliis atqꝫ aliis: ut ante dictū eſt: cauſis mittebat. Iā ualida admodū
numero māus erat: nec qcquā ad iuſti exercitus formā ꝑter ducē deerat: īcompoſiti itaqꝫ ꝑdantes in agrum
albanum perueniūt: & ſub iugo Albæ longæ caſtra uallo cingūt: ꝑfecto deinde ope reliquum diei de īpera
tore ſumēdo ſententiis decertāt: nulli ex ꝑſentibus ſatis fidētes: quē autē ab domo poſſe acciri: quē pa
trum aut plebis eſſe: q aut ſe tāto periculo ſciēs offerat: aut cui ex iniuria inſanientis exercitus cā recte com
mittatur. poſtero die cum eadē deliberatio teneret: ex ꝑdatoribus uagis qdam cōpertum attulerūt. T. Qui
tiū ī tuſculano agrū colere urbis honorūqꝫ īmemorē. patriciæ hic uir gētis erat: cui cū militiæ magna cum
gloria actæ finē pes alter ex uulnere claudus feciſſet: ruri agere uitā ꝓcul ābitiōe ac foro cōſtituit: noīe au
dito: extēplo agnouere uirū: & qđ bene uerteret: acciri iuſſerūt: ſed parū ſpei erat uolūtate quicquā factuꝝ
uim adhibere ac metū placuit. Itaqꝫ ſilētio noctis cū tectū uillæ: q ad id miſſi erāt: ītraſſent: ſōno graui Qui
tiū oppſſum nihil mediū: aut īperiū atqꝫ honorē: aut ubi reſtaret: mortē: ni ſeqret denūciātes ī caſtra ꝑtra
Atē mili- xerūt. Imꝑator extēplo aduenīes appellatus: īſigniaqꝫ honoris exterrito ſubitæ rei miraculo deferūt: & ad
tarem tu urbē ducere iubēt. Suo magis īde īpetu: quā cōſilio ducis: cōuulſis ſignis: infeſto agmīe ad lapidē octauū
multum uiæ: quæ nūc appia eſt: perueniūt: iſſentqꝫ confeſtim ad urbē: ni uenire cōtra exercitū: dictatoremqꝫ aducer

ſus ſe. M. Valerium Coruinũ dictum audiſſent: & magiſtrum equitũ. L. Aemylium Mamercum. Vbi pri
mum in conſpectu uentum eſt arma ſignaq; agnouere: extemplo oĩbus memoria patriæ iras permulſit. nõ
dum erant tam fortes ad ſanguinem ciuilem: nec præter externa nouerant bella: ultimaq; rabies ſeceſſio ab
ſuis habebatur. Itaq; iam duces: iam milites utrinq; congreſſus quærere ad colloquia. Quintius quem ar
moꝝ etiam pro patria ſacietas teneret nedum aduerſus patriam: Coruinus oẽs caritate ciues præcipue mi
lites: & ante alios ſuum exercitum complexus: ad colloquium proceſſit: cognito ei extemplo haud mĩor
ab aduerſariis uerecũdia: quam ab ſuis ſilentium datum. Deos: inquit: ĩmortales milites ueſtros publicos
meoſq; ab urbe proficiſcens: ita adoraui: ueniamq; ſupplex popoſci: ut mihi de uobis concordiæ ꝑte glo/
riam: non uictoriá darent: ſatis fuit eritq;: unde belli decus pariatur: hinc pax petenda eſt: quod deos ĩmor
tales inter nuncupanda uota expopoſci eius me compotẽ uoti uos facere poteſtis: ſi meminiſſe uultis: non
uos in Samnio. nec in Volſcis: ſed in romano ſolo caſtra habere: ſi illos colles quos cernitis: patriæ ueſtræ
eſſe: ſi hunc exercitum ciuium ueſtroꝝ: ſi me conſulem ueſtrum: cuius ductu auſpitioq; priore anno bis le
giones ſamnitum fudiſtis: bis caſtra ui cepiſtis. Ego ſum. M. Valerius Coruinus milites: cuius uos nobi/
litatem beneficiis erga uos non iniuriis ſenſiſtis: nullius ſuperbæ in uos legis: nullius crudelis ſenatuſcon/
ſulti auctor: in omnibus meis imperiis in me ſeuerior: q̄ in uos. Ac ſicui gens: ſicui ſua uirtus: ſicui ẽt ma/
ieſtas: ſicui honores ſubdere ſpiritus potuerunt: iis eram natus: id ſpecimen mei dederam: ea ætate conſula
tum adeptus eram: ut potuerim tris & uiginti annos natus conſul patribus quoq; ferox eſſe non ſolũ ple/
bi. Quod meum factum dictumue conſulis grauius: quam tribuni audiſtis? eodem tenore duos inſequẽ
tes conſulatus geſſi eodem hæc imperioſa dictatura geretur: ut neq; in hos meos & patriæ meæ milites mi
tior: quam in uos horreo dicere hoſtes. Ergo uos prius in me ſtrinxeritis ferrum: quam in uos ego: iſtinc
clamor prius incipiet atq; impetus: ſi dimicandum eſt: inducite in aĩum: quod non induxerunt patres aui
que ueſtri: non illi: qui in ſacrum montem ſeceſſerunt: non hi poſtea auentinum inſederunt: expectate
dum uobis ſingulis: ut olim Corialano matres cõiugeſq; crinibus paſſis obuiæ ab urbe ueniant tum uol/
ſcoꝝ legiones: quia romanum habebant ducem: qui uerunt: uos romanus exercitus non deſtiteritis ĩpio Atẽ popu
bello. T. Quinti quocunq; iſtic loco ſeu uolens: ſeu inuitus conſtitiſti: ſi dimicandum erit: tum tu in nouiſ larẽ Vale/
ſimos te recipio: fugeris ẽt honeſtius: tergumq; ciui dederis: quam pugnaueris contra patriam: nunc ad pa rii orõne
cificandum bene atq; honeſte inter primos ſtabis: & colloqui huius ſalutaris interpres fueris: poſtulate æq̄
& ferte: q̄q̄ uel iniquis ſtandum potius: quá impias inter nos conſeramus manus. T. Quintius plenus la/
chrymaꝝ ad ſuos uerſus me quoq; inquit: milites: ſiquis uſus mei eſt: meliorem pacis: quam belli habetis
ducem: nõ enim illa modo uolſcus aut ſamnis: ſed romanis uerba fecit: ueſter conſul: ueſter imperator mi/
lites: cuius auſpicia pro uobis experta: nolite aduerſus uos uelle experiri. Qui pugnarent uobiſcum infeſti
us & alios duces ſenatus habuit: qui maxime ſuis militibus placeret: cui plurimum uos imperatori ueſtro
crederetis: eum elegit: pacem ẽt: qui uincere poſſunt: uolũt: quid uos uelle oportet? quin omiſſis ira: & ſpe
fallacibus auctoribus noſipſos: noſtraq; oĩa cognitæ permittimus fidei? Approbantibus clamore multis.
T. Quintins ante ſigna progreſſus: in poteſtate dictatoris milites fore dixit: orauit ut cauſam miſerorum
ciuium ſuſciperet: ſuſceptamq; eadem fide: qua remp. adminiſtrare ſolitus eſſet: tueretur: ſibi ſe priuatim ni
hil cauere: nolle alibi: q̄ in innocentia ſpem habere: militibus cauendum quod apud patres ſemel plebi ite/
rum legionibus cautum ſit: ne fraudi ſeceſſio eſſet. Quintio collaudato: cæteris bonum animum habere
iuſſis: dictator equo citato ad urbem reuectus: auctoribus patribus tulit ad populum in loco petillini: ne
cui militum fraudi ſeceſſio eẽt: orauit ẽt bona uenia quirites: ne quis eam rem ioco ſerioue cuiq̄ exprobra/
ret. Lex quoq; ſacrata militaris lata eſt: ne cuius militis ſcripti nomen niſi ipſo uolente deleretur: additum/
q; legi ne quis ubi tribunus militum fuiſſet: poſtea ordinum ductor eſſet. Id propter. P. Salonium poſtu/
latum eſt a coniuratis qui alternis prope annis & tribunus militum & primus cẽturio erat. quem nũc pri
mipilum appellant: huic infenſi milites erant: quod ſemper aduerſatus nouis conſiliis fuiſſet: & ne partici
pes eoꝝ eſſet: qui ab Lautulis fugiſſent. Itaq; cum hoc unum propter Salonium ab ſenatu non impetrare
tur: tum Salonius obteſtatus patres cõſcriptos ne ſuum honorem pluris: quam concordiam ciuitatis æſti
marent: perpulit ut id quoq; ferretur. Aeq; impotens poſtulatum fuit ut de ſtipendio eqtũ (merebát autem Primipi/
triplex ea tempeſtate) ærẽ demerent: quod aduerſati coniurationi fuiſſent. Præter hæc inuenio apud quoſ lus
dam. L. Genutium tribunum plebis tuliſſe ad populum ne fœnerare liceret. Item aliis plebiſcitis cautũ ne/
quis eundem magiſtratum intra decem annos caperet: neu duos magiſtratus uno anno gereret utiq; liceret
conſules ambos plebeios creari: quæ ſi oĩa conceſſa ſunt plebi apparet haud paruas uires defectionẽ habu
iſſe. Aliis annalibus proditum eſt neq; dictatorem Valerium dictũ: ſed per conſulem oẽm rem actam ne/
q; anteq̄ Romam ueniret: ſed Romæ eam multitudinem cõiuratoꝝ ad arma conſternatam eſſe: nec in. T.
Quintii uillam: ſed in ædes. G. Manlii nocte impetum factum: eũq; a coniuratis compræhenſum ut dux
fieret: inde ad quartum lapidem ꝓfectos loco munito conſediſſe: nec ab ducibus mentionem concordiæ or
tam: ſed repente cum in aciem armati exercitus proceſſiſſent: ſalutationem factam: & ꝑmixtos dextras iun
gere ac complecti inter ſe lachrymantes milites cœpiſſe: coactoſq; conſules cũ uiderent auerſos a dimicatio
ne militum aĩos. rettuliſſe ad patres de concordia reconcilianda: adeo nihil p̄terq̄ ſeditionẽ fuiſſe: eáq; com
poſitam inter antiquos reꝝ auctores conſtat. Et huius fama ſeditionis: & ſuſceptum cũ ſamnitibus graue
bellum aliquot populos a romana ſocie ate auertit: & p̄ter latinorum infidum iádiu fœdus priuernates
ẽt Norbam: atq; Setiam finitimas colonias romanas incurſiones ſubita depopulati ſunt.

TITI LIVII PATAVINI HISTORICI AB VRBE CONDITA. LIBER OCTAVVS.

C. Plautius. L. Aemyli⁹ cõ.

NAM CONSVLES Erant. C. Plautius. II. L. Aemylius Mamercus: cū Setini Nor
baniq; Romá nuncii defectionis priuernatium cū ꝗrimoniis acceptæ cladis uene
runt. Volſcoꝝ item exercitū duce Antiati, populo cõſediſſe ad Satricū allatum eſt:
utrūq; bellū Plautio ſorte uenit: prius ad priuernum ꝓfectus extemplo acie conſi
xit: haud magno certamine deuicti hoſtes: oppidū captum: redditūq; priuernatib⁹
ꝑſidio ualido īpoſito: agri ꝑtes duæ ademptæ. Inde uictor exercitus Satricum con
tra Antiates ductus: ibi magna utrinq; cæde atrox ꝓliū fuit: & cū tēpeſtas eos neu
tro inclinata ſpe dimicātes diremiſſet: romani nihil eo certamine tam ambiguo feſ
ſi in poſterum diem ꝓlium parant. Volſcis recenſentibus quos uiros in acie amiſiſ
ſent: haud quaq̄ idē aīus ad iterandum ꝑiculū fuit: nocte ꝓ uictis Antiū agmine tre
pido ſauciis ac parte impedimentoꝝ relicta abierunt. Armoꝝ magna uis tum īter cæſa corpora hoſtium
tum caſtris inuenta eſt: ea Luæ matri dare ſe conſul dixit: fineſq; hoſtium uſq; ad oram maritimam ē depo
pulatus. Alteri conſuli Aemylio ingreſſo ad ſabellum agrum non caſtra ſamnitium: non legiones uſquam
oppoſitæ: ferro igniq; uaſtantem agros legati ſamnitium pacem orantes adeunt: a quo reiecti ad ſenatum
poteſtate facta dicendi: poſitis ferocibus animis: pacem ſibi ab romanis belliq; ius aduerſus ſidicinos pe
tierunt: quæ ſe eo iuſtius petere quod in amicitiam Po. Ro. ſecundis ſuis rebus: non aduerſis ut campani
ueniſſent: & aduerſus ſidicinos ſumerent arma ſuos ſemꝑ hoſtes Po. Ro. nunq̄ amicos: q nec ut ſamnites
in pace amicitiam: nec ut campani auxilium in bello petiſſent: nec in fide Po. Ro. nec in ditione eſſent. Cū
de poſtulatis ſamnitium. T. Aemylius prætor ſenatum cõſuluiſſet: reddendumq; his fedus patres cenſuiſ
ſent: prætor ſamnitibus reſpondit. Nec quo minus perpetua amicitia eſſet per Po. Ro. ſtetiſſe: nec contradi
ci quin quoniam ipſos belli culpa ſua contracti tedium cœperit: amicitia deintegro recõcilietur. Quod ad
ſidicinos attinet: nihil intercedi quo minus ſamniti populo pacis belliq; liberum arbitriū ſit. Fœdere icto:
cum domū reuertiſſent: extemplo inde exercitus romanus ductus annuo ſtipendio & trium menſium fru
mento accepto: quod pepigerat conſul: ut tempus induciis daret: quoad legati rediſſent. Samnites copiis iiſ
dem: quibus uſi aduerſus romanum bellum fuerant: contra ſidicinos profecti haud in dubia ſpe erant ma
ture hoſtium urbis potiundæ. Tum ab ſidicinis deditio prius ad romanos cœpta fieri eſt: deinde poſteaq̄
patres ut ſeram eam ultimaq; tandem neceſſitate expreſſam aſpernabantur: ad latinos iam ſua ſponte in ar
ma motos facta eſt: nec campani quidem adeo iniuriæ ſamnitium: quam beneficii romanorum memo
ria præſentior erat. his ſe armis abſtinuere. Ex his tot populis ingēs exercitus duce latino fines ſamnitium
ingreſſus plus populationibus: quam præliis cladium fecit: & quãq̄ ſuperiores certaminibus latini erant
haud inuiti: ne ſæpius dimicandum foret: agro hoſtium exceſſere. Id ſpatium ſamnitibus datum eſt Ro
mam legatos mittendi: qui cum adiſſent ſenatum: conqueſti eadem ſe fœderatos pati: quæ hoſtes eēnt pa
ſi: præcibus infimis petiere: ut ſatis ducerent romani uictoriam, quam ſamnitibus ex campano ſidicino
que hoſte eripuiſſent ne uinci etiam ſe ab ignauiſſimis populis ſinerent: latinos campanoſq;: ſi ſub ditio
ne populi romani eſſent pro imperio arcerent ſamniti agro: ſin imperium abnuerent: armis coercerent Ad
uerſus hæc reſponſum anceps datum: quia fateri pigebat in poteſtate ſua latinos iam non eſſe: timebantq;
ne arguendo abalienarent. Campanorum aliam conditionem eſſe: qui non fœdere: ſed per deditionem in
fidem ueniſſent: itaque campanos ſeu uelint: ſeu nolint quieturos. in fœdere latino nihil eſſe: quod bella
re: cum quibus ipſi uelint: prohibeantur. Quod reſponſum ſicut dubios ſamnites: quidnam facturum ro
manum cenſerent: dimiſit: ita campanos metu abalienauit: latinos uelut nihil iam non concedentibus ro
manis ferociores fecit. Ita per ſpeciem aduerſus ſamnites belli parandi crebra concilia indicentes: omnibus
conſultationibus inter ſe principes occulte romanum coquebant bellum: huic quoq; aduerſus ſeruatores
ſuos bello campanus aderat. Sed quamq̄ omnia de induſtria celabantur: priuſq;: quam mouerentur roma
ni, tolli ab tergo ſamnitem hoſtem uolebant: tamen per quoſdam priuatis hoſpiciis neceſſitudinibuſque
coniunctos inditia coniurationis eius Romam emanarunt: iuſſiſque ante tempus conſulibus abdicare ſe
magiſtratu: quo maturius noui conſules aduerſus tantam molem belli crearentur: Religio inceſſit ab eius:
quorum imminutum imperium eſſet: comitia haberi: itaq; interregnum initum: quo interreges fuerunt.

T. Mãli⁹ P. Deci⁹ conſ.

M. Valerius. M. Fabius creauere conſules. T. Mãlium Torquatum tertium. P. Decium Murem. Eo an
no Alexandrum Epiri regem in Italiá claſſe appuliſſe conſtat: quod bellū: ſi prima ſatis proſpera fuiſſent:
haud dubie ad romanos perueniſſet. Eadem ætas reꝝ magni Alexandri eſt: quem ſorore huius ortum in
alio tractu orbis inuictum bellis iuuenē fortuna morbo extinxit. Cæteꝝ romani: & ſi defectio ſociorum
noīſq; latini haud dubia erat: tamē tanq̄ de ſamnitibus non de ſe curá agerent: decem principes latinorum
Romá euocauerunt: quibus imperarent: quæ uellent. Prætores tum duos latini habebant. L. Anniū Seti
num: &. L. Numitiū Cercienſem ambo ex coloniis romanis: per quos ꝑter Signiam: Velitraſq;: & ipſas
colonias romanas uolſci ēt exciti ad arma erant: eos noīatim euocari placuit: Haud cuiq̄ dubiū erat: ſuper
qua re accirentur: itaq; concilio prius habito: prætores quam Romá proficiſcerentur: euocatos ſe ab ſena
tu docent romano: & quæ actum iri ſecum credant: quidná ad ea reſponderi placeat: referunt. Cum aliud
alii cenſerent: tum Annius: quanq̄ ipſe ego rettuli: quid reſponderi placeret: tamen magis ad ſummam re
rum noſtraꝝ pertinere arbitror: quid agendū nobis: quam quid loquendum ſit facile erit explicatis con

ſiliis accõmodare rebus uerba. Nam ſi ẽt nunc ſub umbra fœderis æqui ſeruitutem pati poſſumus: quod
abeſt: quin ꝓditis ſidicinis non romanoꝝ ſolum: ſed ſamnitiũ quoqꝫ dicto pareamus? reſpondeamuſque
romanis nos: ubi inuenerint: poſituros arma? Sin aũt tandem libertatis deſideriũ mordet: aĩos: ſi fœdus eſt
ſi ſocietas æquatio iuris eſt: ſi cõſanguineos nos romanoꝝ eſſe: quod olim pudebat: nunc gloriari licet: ſi
ſocialis ullus exercitus iis ẽ: quo adiuncto duplicent uires ſuas: quẽ ſecernere cõſules ab ſe bellis propriis
ſumendis ponendiſqꝫ nolint: cur non oĩa æquantur: cur nõ alter a latinis conſul datur: ubi pars uiriũ: ubi
& imperii pars eſt. Eſt quidẽ nobis hoc ꝑ ſe haud nimis ampluũ: quippe cõcedentibus Romam caput La/
tio eſſe: ſed ut amplũ uideri poſſet: diuturna patiẽtia fecimus. At ſi quando unꝗ cõſociandi imperii uſur/
pandæ libertatis tp̃s optaſtis en hoc tp̃s adeſt & uirtute ueſtra & benignitate deum nobis datum. Tempta
ſtis patientiam negando militẽ: quis dubitat exarſiſſe eos: cũ plus ducentoꝝ annoꝝ morẽ ſoluerimus: per
tulerunt tñ hunc dolorem: bellũ noſtro noĩe cũ pelignis geſſimus: qui ne noſtroꝝ quidẽ finiũ ꝑ nos tuen/
doꝝ ius antea dabant: nihil interceſſerunt. Sidicinos in fidẽ receptos: campanos ad nos ab ſe deſciſſe: exer/
citus nos parare aduerſus ſamnites fœderatos ſuos audierunt: nec mouerunt ſe ab urbe: unde hæc illis tan/
ta modeſtia: niſi cõſcientia uiriũ & noſtraꝝ & ſuaꝝ. Idoneos auctores habeo querentibus de nobis ſamni
tibus ita reſponſum ab ſenatu romano eſſe: ut facile appareret: ne ipſos quidẽ iam poſtulare ut Latium ſub
romano imperio ſit: uſurpate modo poſtulando: & quod illi uobis taciti concedunt. Si quẽ hoc metꝰ di/
cere prohibet: en ipſe audiente nõ populo romano modo ſenatuqꝫ: ſed Ioue ipſo: qui capitoliũ incolit: pro/
fiteor me dictuꝝ: ut ſi nos in fœdere ac ſocietate eſſe uelint: conſulem alteꝝ ab nobis ſenatuſqꝫ partem acci/ Atẽ ſup/
piant. Hæc ferociter non ſuadenti ſolũ: ſed pollicenti clamore & aſſenſu oẽs permiſerunt ut ageret diceretqꝫ bũ latino
quæ e repu. noĩs latini fideqꝫ ſua uiderent. Vbi eſt Romã uentum in capitolio ei ſenatus datus eſt: ibi cum rũ reſpon
T. Manlius conſul egiſſet cum eis ex auctoritate patrũ: ne ſamnitibus fœderatis bellũ inferrent. Annius tã/ ſum
ꝗ uictor armis capitolium cepiſſet: nõ legatus iure gentium loqueretur: tp̃s erat: inquit. T. Manli: uoſqꝫ
patres conſcripti tandẽ iam uos nobiſcũ nihil pro imperio agere: cum florentiſſimũ deum benignitate nunc
Latiũ armis uiriſqꝫ ſamnitibus bello uictis ſidicinis cãpaniſqꝫ ſociis: nunc ẽt uolſcis adiunctis uideretis:
colonias quoqꝫ ueſtras latinum romano prætuliſſe imperium: ſed qm̃ uos regno impotenti finem ut im
ponatis: non inducitis in aĩum nos quãꝗ armis poſſumus aſſerere Latium in libertatem: conſanguinitati
tamẽ hoc dabimus: ut cõditiones pacis feramus æquas utriſqꝫ: quoniam uires quoqꝫ æquari diis ĩmorta
libus placuit: cõſulem alteꝝ roma alterum ex Latio creari oportet: ſenatus partẽ æquam ex utraqꝫ gente cẽ
unum populum unã rempu. fieri: & ut imperii eadem ſedes ſit: ideqꝫ oĩbus nomen qm̃ ab alter: utraqꝫ par
te concedi neceſſe eſt: quod utriſqꝫ bene uertat: ſit hæc ſane patria potior: & romani omnes uocemur.

Forte ita accidit: ut parem ferociæ huius & romani conſulem. T. Manlium haberent: qui adeo non te/
nuit iram: ut ſi tanta dementia patres conſcriptos cœpiſſet: ut ab ſetino homine leges acciperent: gladio cin
ctum in ſenatum ſe eſſe uenturum palam diceret: & quẽcunqꝫ in curia latinum uidiſſet: ſua manu interem
pturum: & conuerſus ad ſimulacrum Iouis. Audi Iuppiter hæc ſcelera: inquit: audite ius faſqꝫ: peregrinos
conſules & peregrinum ſenatum in tuo Iuppiter augurato templo captus: atqꝫ ipſe oppreſſus uiſurus es:
hæccine fœdera Tullus romanus rex cum albanis patribus ueſtris latini. hæc L. Tarquinius uobiſcum
poſtea fœdera fecit. Non uenit in mentem pugna apud regillũ lacum: adeo & cladium ueſtrarum uete/
rum: & beneficioꝝ noſtrorũ erga uos obliti eſtis. Cum conſulis uocem ſubſecuta patrum indignatio eẽt:
proditũ memoriæ aduerſus celebram implorationẽ deũ quos teſtes fœderũ ſæpius inuocabant cõſules uo/
cem Annii ſpernentis numina Iouis romani auditam: certe cũ cõmotus ira ſe ab ueſtibulo templi citato gra
du ꝓriperet: lapſus ꝑ gradus capite grauiter offenſo impactus imo ita eſt ſaxo ut ſopiret̃: exanimatum au/
ctores qm̃ non omnes ſunt: mihi quoqꝫ in incertũ relicto ſit: ſicut inter fœderum ruptorũ teſtationem in/
genti fragore cæli procellam effuſam: nam & uera eſſe: & apte ad repreſentandam iram deum ficta poſſũt.
Torquatus miſſus ab ſenatu ad dimittendos legatos: cum iacentem Anniũ uidiſſet: exclamat: ita ut popu
lo patribuſqꝫ audita uox pariter ſit: bene habet: dii pium mouete bellum: eſt cæleſte numen: es magne Iup/
piter: haud fruſtra te patrem deum hoĩumqꝫ hac ſede ſacrauimus: Quid ceſſatis qrites: uoſqꝫ patres conſul Cõſules ĩ
ti arma capere diis ducibus. ſic ſtratas legiones latinoꝝ dabo quẽadmodum legatum iacentem uidetis. hoſtes du
Aſſenſu populi excepta uox conſulis tantum ardoris animis fecit: ut legatos ꝓficiſcentes cura magiſtratu/ cunt
um magis: ꝗ iuſſu conſulis ꝓſequebantur: quam ius gentium ab ira impetuqꝫ hoĩum tegeret. Conſenſit Atẽ ꝓdi/
& ſenatus bellum: cõſuleſqꝫ duobus ſcriptis exercitibus ꝑ marſos pelignoſqꝫ ꝓfecti: adiuncto ſamnitium giũ ꝑ qe/
exercitu: ad Capuã: quo iã latini ſociiqꝫ cõuenerant: caſtra locant. Ibi ĩ qete utriqꝫ cõſuli eadẽ dicit̃ uiſa ſpe tẽ oblatũ
cies uiri maioris quã humano habitu auguſtioriſqꝫ dicentis: ex una acie ĩperatorem: ex altera exercitũ diis
manibus: matriqꝫ Terræ deberi utrius exercitus imperator legiones hoſtiũ ſuperqꝫ eas ſe deuouiſſet eiꝰ po
puli partiſqꝫ uictoriam fore. Hos ubi nocturnos uiſus inter ſe cõſules contulerunt placuit ad auertuncan/
dam deum iram uictimas cædi: ſimul ut ſi ex eis eadem: quæ ſomno uiſa fuerant: portenderentur: alteru/
ter conſulum fata impleret. Vbi reſponſa aruſpicum inſidenti iam animo tacitæ religioni congruerunt: tũ
adhibitis legatis tribuniſqꝫ: & imperiis deum ꝓpalam expoſitis. ne mors uoluntaria conſulis exercitum in
acie terreret: comparant inter ſe: ut ab utra parte cedere romanus exercitus cœpiſſet: inde ſe conſul deuoueret
pro Po. Ro. qritibuſqꝫ. Agitatum ẽt in cõcilio ẽ: ut ſi qñ unꝗ ſeuero ullũ imperio bellũ adminiſtratũ eẽt.
tunc uti diſciplina militaris ad priſcos redigeret̃ mores. Curam acuebat: quod aduerſus latinos bellandũ
erat: lingua: moribus: armorum genere: inſtitutis ante oĩa militaribus congruentes milites milibus: cen

turionibus centuriones:tribuni tribunis cõpares collegæq; iiſdem præſidiis ſæpe iiſdem manipulis ꝑmix
ti fuerant. Per hæc nequo errore milites caperent̃:edicunt conſules neq; extra ordinem in hoſtem pugna
rer. Forte inter cæteros turmarũ præfectos q exploratum in oẽs partes diſſimi erant. T. Manlius conſulis
filius ſuper caſtra hoſtium cum ſuis turmalibus euaſit:ut uix tæli iactu ab ſtatione proxima abeſſet:ibi tu
ſculani erant equites:ꝑerat. Genutius Metius uir tum genere inter ſuos:tum factis clarus Is ubi romanos
eqtes inſignemq; inter eos ꝓcedentem cõſulis filium:nam oẽs interſe utiq; illuſtres uiri nouerant:cogno
uit:una ne ait turma romani cum latinis ſociiſq; bellum geſturi eſtis? quid interea conſules: quid duo ex
ercitus conſulares agent? Aderunt & tempore Manlius:inquit:& cum illis aderit Iuppiter ipſe fœderum a
uobis uiolatorum teſtis:qui plus põt polletq;. Si ad regillum lacum ad ſacietatem ueſtram pugnauimus:
hic quoq; efficiemus ꝓfecto ne nimis acies uobis:& collata ſigna nobiſcum cordi ſint. Ad ea Genutius
paululum ab ſuis equo prouectus:uis ne igit̃ dum dies iſta uenit:qua magno conatu exercitus moueatis
interea tu ipſe congredi mecum:ut noſtro duorum iam hinc euentu cernatur quantum eques latinus ro
mano præſtet? Mouet ferocem animum iuuenis ſeu ira:ſeu detractandi certaminis pudor: ſeu inexupera
bilis uis fati:oblitus itaq; imperii patrii:conſulumq; edicti præceps ad id certamen agitur: quo uinceret
an uinceretur:haud multum intereſſet. Equitibus cæteris uelut ad ſpectaculum ſũmotis:ſpacio: quod par
ui interiacebat campi aduerſos cõcitant equos:& cum infeſtis cuſpidibus concurriſſent. Manlii cuſpis ſup
galeam hoſtis Metii trans ceruicem equi elapſa eſt:circũactis deinde equis:cum prior ad iterãdum ictum
Manlius conſurrexiſſet:ſpiculum inter aures equi fixit:ad cuius uulneris ſenſum cum equus priorib' pe
dibus erectis magna ui caput quateret:excuſſit equitem:quẽ cuſpide parmaq; innixum attollentẽ ſe a gra
ui caſu:Manlius a iugulo ita:ut per coſtas ferrum emineret terræ affixit:ſpoliiſq; lectis ad ſuos reuectus

Pugnat Mãlii cõſulis fili' ex ĩ iuſſu pr̃is. Mãlius cõ. filiũ ſecuri ꝑcuſſit Mãliana imperia

cum ouante gaudio turma in caſtra:atq; deinde ad prætorium ad patrem tendit ignarus fati futuri: quæ
laus an pœna merita eſſet. Vt me omnes:inquit:pater:tuo ſanguine ortum uere ferrent:prouocatus eque
ſtria hæc ſpolia capta ex hoſte cæſo porto. Quod ubi audiuit conſul:extemplo filium aduerſatus concio
nem claſſico aduocari iuſſit:quæ ubi frequens conuenit. Quando quidem:inquit:tu. T. Manlii:neq; im
perium conſulare:neq; maieſtatem patriam ueritus aduerſus edictum noſtrum extra ordinem ĩ hoſte pu
gnaſti:& q̃tum in te fuit diſciplinam militarem:qua ſtetit ad hanc diem romana res ſoluiſti:neq; in eam
neceſſitatem adduxiſti:ut aut reipu. mihi:aut mei meorumq; obliuiſcendum ſit:nos potius noſtro debi
to plectemur:quam reſpu. tanto ſuo dãno noſta peccata luat:triſte exemplum:ſed in poſterum ſalubre iu
uentuti erimus. Me quidem cum ingentia caritas liberum:tum ſpecimẽ iſtud uirtutis deceptum una ima
gine decoris in te mouet:ſed cum aut morte tua ſanctienda ſint conſulum imperia:aut impunitate in per
petuũ abroganda nec te qdem:ſiquid in te noſtri ſanguinis eſt:recuſare cenſeam:qn diſciplinam militarem
culpa tua prolapſam pœna reſtituas. Lictor deliga ad palum. Exanimati oẽs tam atroci imperio: nec ali
ter, quam in ſe quiſq; diſtrictam cernentes ſecurim metu magis:quam modeſtia quieuere. Itaq; uelut emer
ſo ab admiratione aĩo cum ſilentio defixi ſtetiſſent:repente poſteaquam ceruice cæſa fuſus eſt cruor tũ libe
ro conqueſtu coortæ uoces ſunt:ut neq; lamentis:neq; execrationibus parceretur:ſpoliiſq; contectum iu
uenis corpus:quantum militaribus ſtudiis funus ullum concelebrari poteſt:ſtructo extra uallum rogo cõ
crematetur. Manliana imperia non in præſentia modo horrenda:ſed exempli etiam triſtis in poſterũ ẽnt:
fecit tamen atrocitas pœnæ obedientem duci militem:præterq̃ quod uigiliæ cuſtodiæq;:& ordo ſtatio
num intentioris ubiq; curæ erant:& in ultimo etiam certamine:cum deſcenſum in aciem ẽ:ea ſeueritas ꝓ
fuit:fuit enim ciuili maxime bello pugna ſimilis:adeo nihil apud latinos diſſonum ab romana repu. præ
ter animos erat. Clypeis antea romani uſi ſunt:deinde poſteaquam ſtipendiarii facti ſcuta pro clypeis fece
re:& quod antea phalanges ſimiles macedonicis:hoc poſtea manipulatim ſtructa acies cœpit:eſſe:poſtre

Ordo qd ſit in acie Haſtati prĩcipes Mãipul' Vexillũ Triarii

mo in plures ordines inſtruebatur. Ordo enim ſexagenos milites:duos centuriones uexillarium unum ha
bebat. Prima acies haſtati erant manipuli quindecim diſtantes inter ſe modicum ſpatium: manipulus le
uis uicenos milites:aliam turbam ſcutatorum habeat:leues autem: qui haſtam tantum geſſaq; gererent:
uocabantur. Hæc prima frons in acie florem iuuenum pubeſcentium ad militiam habebat. Robuſtior in
de ætas totidem manipulorum quibus principibus eſt nomen: hos ſequebantur ſcutati omnes inſigni
bus maxime armis:hoc. xxx. manipulorum agmen antepilanos appellabãt:quia ſub ſignis iam alii quin
decim ordines locabantur:ex quibus ordo unuſquiſque tres partes habebat:earum unamquamque pri
mumpilum uocabant:tribus ex uexillis conſtabat:uexillum. clxxxiii. homines erant. Primum uexillum
triarios ducebat ueteranum militem ſpectatæ uirtutis:ſecundum rorarios minus roboris ætate factiſque:
tertium accenſos minimæ fiduciæ manu:eo & in poſtremam aciem reiiciebantur. Vbi his ordinibus exer
citus inſtructus eſſet:haſtati omnium primi pugnam inibant. Si haſtati profligare hoſtem non poſſent:
pede præſſo eos retrocedentes in interualla ordinum principes recipiebant:tum principum pugna erat:ha
ſtati ſequebantur:triarii ſub uexillis conſidebant:ſiniſtro crure porrecto:ſcuta innixa humeris: haſtas ſub
erecta cuſpide in terra fixas:haud ſecus:quam uallo ſepta inhorreret acies:tenentes. Si apud principes quo
que haud ſatis proſpere eſſet pugnatum:a prima acie ad triarios ſenſim referebantur: inde rem ad triarios
rediſſe:cum laboratur:prouerbio increbruit. Triarii conſurgentes ubi in interualla ordinum ſuorum prin
cipes & haſtatos recepiſſent:extemplo compreſſis ordinibus uelut claudebant uias:unoque continente ag
mine iam nulla ſpe poſt relicta in hoſtem incidebant. Id erat formidoloſiſſimum hoſti:cum uelut uictos
inſecuti: nouam repente aciem exurgentem auctam numero cernebant. Scribebantur hæ quattuor fere

legiones quinis milibus peditum:equitibus in ſingulas legiones trecentis:alteꝝ tantum ex latino delectu
adiiciebatur:qui ea tempeſtate hoſtes erant romanis:eodemq; ordine inſtruxerant aciem. Tum nec uexilla
cum uexillis tantum:uniuerſi haſtati cum haſtatis:principes cum principibus:ſed centurio quoq; cum cē
turione ſi ordines turbati non eſſent:concurrendum ſibi eſſe ſciebat. Duo primipili ex utraq; acie inter tria
rios erant:Romanus corpore haud quaq̃ ſatis ualidus:cæterum ſtrenuus uir:peritusq; militiæ:Latinus ui
ribus ingens:bellatorq; primus:notiſſimi inter ſe:quia ſemper pares ordines duxerunt. Romano haud ſa
tis fidenti uiribus iam Romæ permiſſum erat ab conſulibus:ut ſub centurionem ſibi quem uellet:legeret:
qui tutaretur eum ab uno deſtinato hoſte:iſq; iuuenis in acie oblatus ex centurione latino uictoriam tulit.
Pugnatum eſt haud procul a radicibus Veſuuii montis:qua uia ad Veſerim ferebat. Romani cōſules:pri-
uſq̃ educerent in aciem:imolauerunt. Decio caput iecineris a familiari parte cæſum aruſpex dicitur oſten-
diſſe:alioquin acceptam diis hoſtiam eſſe: Mālium egregie litaſſe. Atqui bene habet:inquit Decius:ſi a col
lega litatum eſt. Inſtructis:ſicut ante dictum eſt:ordinibus proceſſere in aciem: Manlius dextero: Decius
leuo cornu præerat. Primo utrinq; æquis uiribus eodem ardore animorum gerebatur res: deinde ab leuo
cornu haſtati romani non ferentes impreſſionem latinorum ſe ad principes recepere. In hac trepidatiōe De-
cius conſul. M. Valerium magna uoce inclamat:Deorum:inquit:ope Valeri opus eſt: agedum pontifex
publicus Po. Ro. præi uerba:quibus me pro legionibus deuoueam. Pontifex eum togam prætextam ſu-
mere iuſſit:& uelato capite manu ſubter togam ad mentum exerta ſuper telum ſubiectum pedibus ſtantē
ſic dicere:Iane:Iuppiter:Mars pater:Quirine bellona:Lares:diui Nouenſiles:dii indigetes:diui quorum ē
poteſtas noſtrorum hoſtiumq;:diiq; manes uos precor:ueneror:ueniam peto:feroq;:uti populo Roma
no:Quiritium uim uictoriamq; proſperetis:hoſteſq; populi romani:Quiritium terrore formidine mor
teq; afficiatis. Sicut uerbis nuncupaui:ita pro repub. Quiritium: exercitu:legionibus:auxiliis populi ro-
mani:Quiritium:legiones:auxiliaq; hoſtium mecum diis manibus deuoueo. Hæc ita precatus licto-
res ire ad. T. M. iubet matureq; collegæq; ſe deuotum pro exercitu nunciare: ipſe incinctus cincti gabio ar
matus in equum inſiluit:ac ſe in medios hoſtes imiſit. Conſpectus ab utraq; acie aliquanto auguſtior hu-
mano niſi ſicut cælo miſſus:piaculū oīs deorum iræ:q peſtem ab ſuis auerſam ī hoſtes ferret. Ita oīs terror
pauorq; cum illo latus:ſigna primo latinoꝝ turbauit:deīde in totā penitus aciem peruaſit. Euidentiſſimū
id fuit:quod quacūq; equo inuectus eſt:ibi haud ſecus:quā peſtifero ſydere icti pauebāt: ubi uero corruit
obrutus telis:inde iam haud dubiæ conſternatæ cohortes latinorū fugā ac uaſtitatem late fecerunt: ſimul
& romani exolutis religione aīs uelut tum primum ſigno dato coorti pugnam ītegram ædiderunt: nam
& rorarii procurrebant inter antepilanos:addiderantq; uires haſtatis ac principibus:& triarii genu dexte-
to innixi nutum cōſulis ad conſurgendū expectabat. procedente deīde certamine cum aliis partibus multi
tudo ſuperare latinorum: Manlius cōſul audito euentu collegæ cum ut ius faſque erat:lachrymis non:mi-
nus quam laudibus proſecutus tam memorabilem mortē eſſet:pauliſper addubitauit:an conſurgendi tria
riis tempus eſſet:deīde melius ratus integros eos ad ultimum diſcrimen ſeruari: accenſos a nouiſſima acie
ante ſigna procedere iubet. Qui ubi ſubiere extemplo latini tanquā idem aduerſarii feciſſent: triarios ſuos
excitauerūt:q aliquādiu pugna atroci cū & ſemetipſi fatigaſſent: & haſtas aut ꝑfregiſſent:aut hebetaſſēt pel
lerēt ui tamē hoſtē debellatū iā rati ꝑuentūq; ad extremā aciem:tum conſul triariis conſurgite nunc: inquit
integri aduerſus feſſos:memores patriæ parentumq;: & coniugum ac liberorum: memores conſulis ꝑ ue
ſtra uictoria morte occubantis. Vbi triarii conſurrexerunt integri refulgentibus armis:noua ex improui-
ſo orta acies receptis in īterualla ordinum antepilanis:clamore ſublato:principia latinorum ꝑturbant: ha
ſtiſq; ora fodientes:primo robore uirorum cæſo per alios manipulos uelut inermes prope intacti euaſe-
re:tantaq; cæde ꝑrupere cuneos:ut uix quartam partem relinquerēt hoſtium:ſamnites quoq; ſub radici
bus montis procul inſtructi præbuere terrorem latinis. Cæterum īter omnes ciues ſocioſq; præcipua eius
laus belli penes conſules fuit:quoꝝ alter omnes minas ꝑiculaq; ab deis ſuperis īferiſq; ī ſe unum uertit: al
ter ea uirtute eoq; concilio in prælio fuit ut facile cōuenerit inter romanos latinoſq;:qui eius pugnæ me-
moriam poſteris tradiderunt:utrius partis. T. Manlius dux fuiſſet:eius futuram haud dubie fuiſſe uicto
riam. Latini ex fuga ſe Minturnas contulerunt Caſtra ſecundum prælium capta:multiq; mortales: ibi ui-
ui oppreſſi maxime campani. Decii corpus ne eo die inueniretur:nox quærentes oppreſſit:poſtero die in
uentum inter maximā hoſtium ſtragem coopertum telis funuſq; compar morti celebrante collega factū.
Illud adiiciendum uidetur licere conſuli dictatoriq; & prætori cum legiones hoſtium deuoueat: non utiq;
ſe:ſed quem uelit ex legione romana ſcriptum ciuem:deuouere:ſi is homo qui deuotus eſt: moritur ꝓ
be factum uideri:ni moritur. tum ſignum ſeptem pedes altum aut maius in terram defodi: & piaculum
hoſtiam cædi:ubi illud ſignum defoſſum erit:eo magiſtratum romanum deſcendere fas non eſt. *Sin aūt*
ſeſe deuouere uolet ſicuti Decius deuoit:ni moritur:neq; ſuum:neq; publicum diuinum pure faciet. Qui
ſeſe deuouerit: Vulcano arma ſiue cui alii diuo uouere uolet:ſiue hoſtia:ſiue quo alio uolet:ius eſto. Telo
ſup quod ſtans cōſul ꝓcatus ē:hoſtem potiri fas non ē:ſi potiatur Marti ſuo luet auribus piaculum fieri.
Hæc & ſi oīs diuini humaniq; moris memoria aboleuit:noua peregrinaq; omnia priſcis ac patriis præ-
ferendo:haud ab re duxi uerbis quoq; ipſis:ut tradita nuncupataq; ſunt. referre. Romanis poſt prælium
demū fcīm ſamnites ueniſſe ſubſidio expectato euētu pugnæ apud quoſdā auctores inuenio. Latinis quoq;
ab Lauinio auxilium dū deliberando terunt tempus uictis demum ferri cœptum: & cū iam portis pri-
ma ſigna: & pars agminis eſſet egreſſa:nuncio allato de clade latinorum cum conuerſis ſignis retro in ur-

ex quot millib⁹ cō ſtaret exercitus

Vbi cū latinus pugnatum

Atē deuouēdi formulam

Deuotus Deci⁹ diis manibus concidit

T. Manlii laus

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

bem rediretur p̄torem eorum nóīe Milionium dixiſſe ferunt:pro paulula uia magnam mercedem roma/
nis eſſe ſoluendam. Qui latinorum pugne ſuperfuerant multis itineribus diſſipati:cum ſe in unum cōglo
baſſent. Veſcia urbs eis receptaculum fuit. Ibi in conciliis Numitius imperator eorum affirmando cōmu
nem uere matrem belli utranꝗ aciem pari cæde proſtrauiſſe:uictoriæꝗ nomen tantum penes romanos eē
& cæteram pro uictis fortunam illos gerere:funeſta duo conſulum prætoria:alterum parricidio filii:alte

Inſtaurāt bellū latini

rum conſulis deuoti cæde. Trucidatum exercitum omnem:cæſos aſtatos pīcipeſꝗ:ſtragem & ante ſigna
& poſt ſigna factam:triarios poſtremo rem reſtituiſſe. Latinorum & ſi pariter acciſæ copiæ ſint:tamen ſup
plemento uel latium proprius eſſe uel Volſcos: quam Romā. Itaꝗ ſi uideatur eis ſe ex latinis & ex uol/
ſcis populis iuuentute propere excita rediturum infeſto exercitu Capuam:eſſe romanoſꝗ nihil tum mīus
quam p̄lium expectantes nec opinato aduentu perculſurum: Fallacibus litteris circa Latium nomenque
uolſcum miſſis:quia qui non interfuerunt pugnæ:ad credendum temere faciliores erant:tumultuarius un

Iterū latini uincūt

diꝗ exercitius raptim conſcriptus conuenit. Huic agmini Torquatus conſul ad Triſanum: inter Sinueſſā
Minturnaſꝗ is locus eſt occurrit:priuſꝗ caſtris locus caperetur:ſarcinis utrinꝗ in aceruum coniectis: pu/
gnatum debellatumꝗ eſt:adeo enim acciſæ res ſunt ut conſuli uictorem exercitum ad populandos agros
eorum ducenti:dederent ſe omnes latini:deditionemꝗ eam campani ſequerentur. Latium Capuaꝗ agro
mulctati:latinis ager priuernati addito agro:& falernus:q populi campani fuerat:uſꝗ ad uulturnum flu

A ger latinis & cāpanis adimitur

men plebi romanæ diuiduntur:bina in latio iugera ita ut dodrantem ex priuernati complerent data:terna
in falerno quadrantibus etiam pro longinquitate adiectis. Extra pœnam fuere latinorum laurentes cam/
panorumꝗ equites:quia non deſciuerant: Cum laurentibus renouari fœdus iuſſum : renouaturꝗ ex eo
quot annis poſt diem decimum latinarum: Equitibus campanis ciuitas data : monumentumꝗ ut eſſet:
Aeneam tabulam in æde Caſtoris Romæ finxerunt:uectigal quoꝗ eis campanus populus iuſſus pende
re in ſingulos quot annis:fuere autem mille & ſexcenti denarii:nūmi quadrageni quini. Ita bello geſto:pe
cuniis pœnaꝗ pro cuiuſꝗ merito perſolutis. T. Manlius Romam rediit:cui uenienti ſeniores tantum ob
uiam exiſſe conſtat:iuuentutem & tunc & omni uita deinde auerſatam eum execratamque. Antiates ī agrū
hoſtienſem ardeatem ſolonium incurſiones fecerunt. Manlius conſul:quia ipſe per ualitudinem id bellum
exequi nequierat:dictatorem. L. Papyrium Craſſum:q tum forte erat p̄tor dixit:ab eo magiſter equitum
L. Papyrius Curſor dictus. Nihil memorabile aduerſus antiates ab dictatore geſtum ē:cum aliquot men/
ſes ſtatiua in agro antiate habuiſſet. Anno inſigni uictoria de tot ac tam potentibus populis: ad hoc conſu
lum alterius nobili morte:alterius ſicut truci ita claro ad memoriam īperio ſucceſſere conſules. T. Aemyli

Aemyli⁹ Mamercus. P. philo cō.

us Mamercus:&. P. Philo:neꝗ ī ſimilem materiam rerum & ipſi aut ſuarum rerum:aut partium ī rep̄u.
magis quam patriæ memores:latinos ob iram agri amiſſi rebellantes in campis fenectariis fuderunt: ca/
ſtriſꝗ exuerunt. Ibi publio:cuius ductu auſpicioꝗ res geſtæ erant:in deditionem accipiente latinos popu
los:quorum ibi iuuentus cæſa erat: Aemylius ad pedum exercitum duxit. Pedanos tuebatur Tybius præ
neſtinus ueliternuſꝗ populus:uenerant & ab Lanuuio Antioꝗ auxilia . Vbi cum p̄liis quidem ſuperior
romanus eſſet ad urbem ipſam Pedum caſtraꝗ ſociorum populorum:quæ urbi adiuncta erant:dum ite/
ger labor reſtaret:bello infecto repente omiſſo conſul quia collegæ decretum triūphum audiuit: ipſe quo/
que triumphi ante uictoriam flagitator Romā rediit. Qua cupiditate offenſis patribus negantibuſꝗ niſi
pedo capto:aut dedito triumphum. hinc alienatus ab ſenatu Aemylius ſeditioſum ſimilem tribunatibus
deinde conſulatum geſſit. Nā neꝗ quoad fuit conſul:crimiari apud populum patres deſtitit:collega haud
quaquā aduerſante:quia & ipſæ de plebe erat:materiam autem p̄bebat criminibus ager ī latino falernoꝗ
agro maligne plebi diuiſus:& poſteaquā ſenatus finire īperium conſulibus cupiens dictatorem aduerſus
rebellantes latinos dici iuſſit. Aemylius:cuius tum faſces erant collegam dictatorē dixit:ab eo magiſter eq
tum Iunius Brutus dictus. Dictatura popularis & orationibus ī patres criminoſis fuit:& quod tres leges
ſecundiſſimas plebi aduerſas nobilitati tulit:unam ut plebiſcita oēs q̄rites tenerent alteram:ut legum: quæ
comitiis centuriatis ferrent:ante initum ſuffragiū patres auctores fierent:tertiā ut alter utiꝗ ex plebe cū eo
uentum ſit:ut utrumꝗ plebeiū fieri liceret:cenſor crearet. plus eo anno domi acceptum cladis a conſulib⁹

Atē leges populares. L. Furius. G. Menius conſ.

ac dictatore:quam ex uictoria eorū belliciſꝗ rebus foris auctum īperium patres credebant:anno in ſequē
ti. L. Furio Camillo. C. Menio conſulibus:quo īſignitius omiſſa res Aemylio ſuperioris āni cōſuli expro
baretur. Pedum armis uiribuſꝗ & omni ui expugnandū ac delendum ſenatus fremit:coactiꝗ noui conſu
les oībus eam rem ꝑcerti proficiſcuntur. Iam Latio is ſtatus erat rerum: ut neꝗ bellum : neque pacē pati
poſſent:ad bellum opes deerāt pacē ob agri adempti dolorē aſpernabant: mediis cōſiliis ſtādum uidebāt
ut oppidis ſe tenerēt ne laceſſitus romanus cām belli haberet:& ſi cuius oppidi obſidio nunciata eſſet: un/
dique ex oībus populis auxiliū obſeſſis ferret. Neque tn̄ niſi admodum a paucis populis pedani adiuti
ſunt:tyburtes p̄neſtiniꝗ:quorū ager ꝓpior erat. pedū ꝑuenere: Aricinos lanuuinoſque : & ueliternos an/
tiatibus uolſcis ſe cōiungentes ad aſturæ flumē Menius īprouiſo adortus fudit:Camillus ad pedum cum
tyburtibus maxīe ualido exercitu maiore mole quāquā æque ꝓſpero euētu pugnat: Tumultum maxīe re
pentina īter p̄lium eruptio oppidanorū fecit:in quos parte exercitus conuerſa Camillus non cōpulit ſolū
eos intra mœnia:ſed eodem etiam die cum ipſos auxiliaꝗ eorū perculiſſet:oppidum ſcalis cepit. Placuit
inde iam maiore conatu aīoꝗ ab unius expugnatione urbis ad perdomandum Latium uictorē circūdu/
cere exercitum:nec quieuere antequā expugnando aut in deditionem accipiendo ſingulas urbes Latium
omne ſubegere:præſidiis inde diſpoſitis per recepta oppida Romam ad deſtinatum oīum conſenſu tri/

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

umphum deceſſere: additus triũpho honos: ſtatuæ equeſtres eis rara illa ætate res ĩ foro ponerent̃ priuſq̃
comitia in ĩſequentem: annum conſules rogarent. Camillus de latinis populis ad ſenatum retulit atq; ita
diſſeruit. Patres cõſcripti quod bello armiſq; in latio agendũ fuit: id iam deũ benignitate ac uirtute mili-
tum ad finem uenit: cæſi ad pedum aſturamq; ſunt exercitus hoſtium oppida latina oĩa & Antium ex uol
ſcis aut ui capta: aut recepta ĩ deditionem præſidiis tenentur ueſtris: reliqua conſultatio eſt. quoniã rebellã
do ſæpius nos ſollicitant: quonã modo perpetua pace quietos obtineamus dii ĩmortales: ita uos potẽtes
huius conſilii fecerunt: ut ſit latium: deĩde an non ſit: ĩ ueſtra manu poſuerint: Itaq; pacem uobis: quod ad
latinos attinet parare ĩ perpetuum uel ſæuiendo: uel ignoſcendo poteſtis. Vultis crudeliter conſulere in de
ditos uictoſq;? licet delere omne latium: uaſtas ĩde ſolitudines facere: unde ſociali egregio exercitu per mul-
ta bella magnaq; ſæpe uſi eſtis. uultis exemplo maiorũ augere rem romanã uictos ĩ ciuitatẽ accipiẽdo: ma
teria creſcendi p ſummã gloriã ſuppeditat. Certe id firmiſſimũ longe ĩperium eſt: quo obedientes gaudent
Sed maturato opus eſt quicquid ſtatuere placet: tot populos ĩter ſpem metumq; ſuſpenſos animi habetis:
& ueſtram itaq; de eis curã quãprimum abſolui: & illorum aĩos dum expectatione ſtupent: ſeu pœna: ſeu
beneficio p̃occupari oportet: noſtrum. n. fuit efficere: ut oĩum rerum uobis ad conſulendum poteſtas eſſet:
ueſtrum eſt decernere: quid optimum uobis reiq; publicæ ſit. pricipes ſenatus relationem conſulis de ſum-
ma rerum laudare: ſed cum aliorũ cauſa alia eſſet: ita expediri poſſe conſilium dicere: ut pro merito cuiuſq;
ſtatueret̃: ſi de ſingulis noĩatim referrent populis. Relatum igit̃ de ſingulis decretumq; lanuuinis ciuitas
data ſacraq; ſua reddita: cum eo ut ædes lucuſq; Soſpitæ Iunonis cõis lanuuinis municipibus cũ populo
romano eſſet. Aricini nomentaniq; & pedani eodem iure quo lanuuini ciuitatem accepti: Tuſculanis ſer-
uata ciuitas: quam habebant: crimẽq; rebellionis a publica fraude ĩ paucos auctores uerſum. In ueliternos
ueteres ciues romanos: quod totiens rebellaſſent: grauiter ſæuitum: & muri deiecti: & ſenatus inde abdu-
ctus: iuſſiq; trans tyberim habitare: ut eius q eis tyberim dep̃henſus eſſet: uſq; ad mille clarigatio nõ paſſuũ
eſſet: nec priuſquã ære perſoluto: is q cepiſſet extra uincula captum haberet. In agrum ſenatorum coloni miſ
ſi: qbus aſcriptis ſpeciẽ antiquæ frequentiæ Velitræ receperunt. Et Antium noua colonia miſſa: cum eo ut
antiatibus permitteretur: ſi & ipſi aſcribi coloni uellent: naues ĩde longæ abactæ interdictũq; mare antiati
populo eſt: & ciuitas data. Tyburtes: p̃neſtiniq; agro mulctati: neq; ob recens tantum rebellionis cõmune
cũ aliis latinis crimen: ſed quod tedio ĩperii romani cũ gallis gente efferata arma quondam conſociaſſent.
Cæteris latinis populis cõnubia: cõmertiaq;: & conſilia ĩter ſe ademerunt. Campaĩs equitibus honoris cã
quia cum latinis rebellare noluiſſent: fundaniſq; & formianis: quod per fines eorũ tuta paccataq; ſemp fu-
iſſet uia: ciuitas ſine ſuffragio data. Cumanos ſueſſulanoſq; eiuſdem iuris conditioniſq; cuius Capuam eſ
ſe placuit. Naues antiatium partim in naualia Romæ ſubductæ: partim incenſæ: roſtriſque earum ſugge-
ſtum: in foro extructum adornari placuit: roſtraq; id templum appellatum. C. Sulpicio Longo. P. Elio
peto conſulibus cũ oĩa: non opes magis romanæ: quam beneficiis parta gratia bona pace obtinerent: inter
ſidicinos aurũcoſq; bellum ortum. Aurunci a. T. Manlio conſule ĩ deditionem accepti nihil deinde moue
rant: eo petendi auxilii ab romanis cauſa iuſtior fuit: ſed priuſquã cõſules ab urbe: iuſſerat enim ſenatus de
fendi auruncos: exercitum adducerent: fama affertur auruncos oppidum deſeruiſſe: profugatoſq; cum con-
iugibus ac liberis Sueſſam cõmuniſſe: q nunc Aurũca appellata: mœnia antiqua eorum urbẽq; a ſidicinis
deletam: Ob ea infenſus conſulibus ſenatus: quorũ cunctatione p̃diti ſocii eſſent: dictatorem dici iuſſit. Di
ctus eſt Claudius regillenſis magiſtrũ eqtum. C. Claudium Hortatorẽ dixit. Religio ĩde iniecta de dictare
& cum augures uitio creatũ uideri dixiſſent: dictator magiſterq; eqtum ſe magiſtratu abdicarunt. Eo an
no Minutia ueſtalis ſuſpecta prĩo pp mundiorem iuſto cultum ĩſimulata: deĩde apud pontifices ab ĩdice
ſeruo: cum decreto eorum iuſſa eſſet ſacris abſtinere: familiãq; in p̃tãte habere: facto iudicio uiua ſub terrã
ad portã collinã dextera uia ſtrata defoſſa: ſcelerato campo ab ĩceſto id ei loco nomẽ factum. Eodem anno
Qu. Publius philo p̃tor primũ de plebe: aduerſante Sulpicio conſule: q negabat rõnem eius ſe habiturum:
eſt factus: ſenatuq; cum ĩ ſummis ĩperiis: id non obtinuiſſet minus ĩ p̃tura ĩtendente. Inſequens annus. L.
Papyrio Craſſo: Ceſone Duilio conſulibus Auſonũ magis nouo: quã magno bello fuit ĩſignis: ea gẽs Ca-
les urbẽ ĩcolebat: ſidicinis finitimis arma cõiunxerat: unoq; p̃lio haud ſane memorabili duorum populo
rum exercitus fuſus: propinquitate urbiũ ad fugã p̃nior: & ĩ fuga ipſa tutior fuit: nec tamẽ omiſſa eius bel
li cura patribus: quia totiens iã ſidicini aut ipſi mouerãt bellum: aut mouẽtibus auxilium tulerant: aut cã
armorũ fuerãt. Itaq; oĩ ope ãnixi ſunt: ut maximũ ea tẽpeſtate ĩperatorum. M. Valerium coruinum conſu
lem quart. fecerãt: collega additus Coruino. M. Attilius Regulus: & ne forte caſu erraretur: petitũ a conſuli
bus ut extra ſortẽ Coruini ea prouĩcia eſſet. Exercitu uictore a ſuperioribus conſulibus accepto: ad Cales:
unde bellum ortũ erat: profectus: cum hoſtes ab ſuperioris ẽt certaminis memoria pauidos clamore atque
ĩpetu prĩo fudiſſet: mœnia ipſa oppugnare eſt agreſſus & militũ qdem is erat ardor: ut iam ĩde cum ſcalis
ſuccedere ad muros uellent: euaſuroſq; cõtenderẽt. Coruinus: qa id arduũ factu erat: labore militũ potius:
quã periculo peragere ĩceptum uoluit. Itaq; & aggerẽ: & uineas egit: turreſq; muro admouit. quarũ uſum
forte oblata opportunitas præuenerit. Nãq;. M. Fabius captiuus romanus: cũ p negligentiã cuſtodũ feſto
die uinculis ruptis p murũ ĩter opera romanorũ a religata ad pinnam muri reſte ſuſpenſus manibus ſe de
miſiſſet: perpulit ĩperatorem ut uino epuliſq; ſopitos hoſtes aggrederet̃: nec maiore certamine capti cum
urbe auſones ſunt: quam acie fuſi erant: præda capta ĩgens ẽ: præſidioque impoſito Calibus: reductæ Ro
mam legiones: conſul ex ſenatuſconſulto triumphauit. & ne Attilius expers gloriæ eſſet: iuſſi ambo con

Clarigatio. i. per duellionũ d̃claratio ut ultra mille paſ ſus p̃ hoſtibus haberent̃ roſtra.

C. ſulpicius. P. Elius cõſ.

Ninutia ueſtalis

L. papyrius duiliꝰ conſ. M. Vale. M. Attiliꝰ cõ.

ſules aduerſus ſidicinos ducere exercitum dictatorem ante ex ſenatuſconſulto conitiorū habendorum cā
dixerunt. L. Aemylium Mamercum: is magiſtrum eqtum. Qu. Publium Philonem dixi. Dictatore co/
Cales mitia habēte: cōſules creati ſunt. T. Veturius. Sp. Poſthumius. Et ſi belli pars cum ſidicinis reſtabat: tamē
ut beneficio ꝑuenirent delyderium plebis: de colonia deducenda Cales rettulerunt: factoqꝫ ſenatuſconſul/
to ut duo millia qngenti hoīes conſcriberent: tres uiros coloniæ deducendæ: agroqꝫ diuidundo creauerūt
Ceſonem Diulium. T. Quintium. M. Fabium: nam deīde conſules a ueteribus exercitu accepto ingreſſi
hoſtium fines populando uſqꝫ ad mœnia atqꝫ urbem peruenerunt. Ibi qa īgenti exercitu cōparato ſidicini
& ipſi pro extrema ſpe dimicaturi enixe uidebant: & Samnium fama erat conciri ad bellum dictator a cō
ſulibus ex auctoritate ſenatus dictus. P. Cornelius Ruffinus magiſter eqtum. M. Antonius. Religio dein
de īceſſit: uitio hos creatos: magiſtratuqꝫ ſe abdicauerunt: & qa peſtilentia īſecuta eſt uelut oībus eo uitio cō
L. Corne tactis auſpicii: res ad īterregnum rediit. Ab īterregno initio ꝑ qntum demum īterrege. M. Valerium Cor/
lius. Gn. uinum creati conſules. L. Cornelius iterum &. Gn. Domitius tranquillis rebus fama gallici belli pro tu/
Domitiꝰ multu ualuit: ut dictatorem dici placeret dictus. M. Papyrius Craſſus: & magiſter eqtum. P. Valerius pu
conſul. blicola: a qbus cum delectus ītentius: quam aduerſus finitima bella haberet: exploratores miſſi attulerunt
quieta oīa apud gallos eſſe. Samnium quoqꝫ iam alterum annum turbari nouis conſiliis ſuſpectum erat:
eo ex agro ſidicino exercitus romanis nō eſt deductus. Cæterum ſamnites bellum Alexandri epirenſis ī Lu
canos traxit: qui duo populi aduerſus regem excurſionē a pæſto facientem ſignis collatis pugnauerunt: eo
certamine ſuperior Alexander: īcertum qua fide culturus: ſi perinde cætera proceſſiſſent: pacem cum roma
nis fecit. Eodem anno cenſus actus: nouiqꝫ ciues cenſi: tribus ꝑꝑ eos additæ Metia: & Scaptia. Cēſores ad
diderunt. Qu. Philo. Sp. Poſthumius. Romani facti accerrani lege ab. L. Papyrio ꝑtore lata: qua ciuitas ſi
ne ſuffragio data. Hæc eo āno domi militiæqꝫ geſta. Fœdus īſequēs ānus ſeu ītemperie cæli: ſeu humana
M. Clau/ fraude fuit. M. Claudio Marcello. T. Valerio cōſulibus: Flaccum: potitumqꝫ uarie ī annalibus cognomē
dius. T. conſulibus inuenio: cæterū ī eo parui refert: qd ueri ſit: illud peruelim: nec oēs auctores ſunt proditum fal/
Vale. cōſ. ſo eſſe: uenenis abſumptos: quorum mors īfamē annum peſtilentia fecerit: ſicut proditur: tamē res ne cui
auctorum abrogauerim fidem: exponēda ē. Cum primores ciuitatis ſimilibus morbis eodem ferme oēs
euentu morerent: ancilla quædam ad. Qu. Fabium Maximū ædilem curulē īdicaturam ſe cām publicæ
peſtis profeſſa eſt: ſi ab eo ſibi fides data eſſet: haud futurum noxæ īdicium. Fabius confeſtim rem ad con
ſules: conſules ad ſenatū referunt: conſenſuqꝫ ordinis fides īdici data. Tum patefactum muliebri fraude ci/
uitatem ꝑmi: matronaſqꝫ ea uenena coquere: & ſi ſe ſequi extemplo uelint: manifeſto dephendi poſſe. Secu
ti iudicem: & coquentes quaſdam medicamenta: & recondita alia inuenerunt: qbus ī forum delatis: &. xx.
matronis: apud quas dephenſa erant ꝑ uiatorem accitis: duæ ex eis Cornelia ac Seruilia patriciæ utraqꝫ gē
tis cū ea medicamenta ſalubria eſſe contēderent: ab confutante īdice bibere iuſſæ: ut ſe falſum cōmentum ar
guerent: ſpacio ad colloquendum ſumpto cum ſūmoto populo ī conſpectu oīum rem ad cæteras retuliſ/
ſent: haud abneuntibus & illis bibere: epoto medicamento ſua metipſæ fraude oēs īterierunt: cōpræhenſæ
extemplo earum comites magnum numerū matronarū īdicauerunt: ex qbus ad. clxx. damnatæ. Neqꝫ de
Attur ueneficiis ante eam diem Romæ quæſitum eſt: prodigii ea res loco habita: captiſqꝫ magis mentibus: quā
Quæſtio conſceleratis ſimilis uiſa. Itqꝫ memoria ex annalibus repetita ī ſeceſſionibus quondā plebis clauum ab di/
nē de ue/ ctatore fixum alienataſqꝫ diſcordia mentes hoīum eo piaculo cōpotes ſui feciſſe. dictatorem claui figendi
neficis L. cauſa creari placuit creatus. G. Quintilius magiſtrum eqtum. L. Valerium dixit: qui fixo clauo magiſtra/
papy. L. tu ſe abdicarunt. Creati conſules. L. Papyrius Craſſus iterum. L. Plautius Venox: cuius pricipio anni lega
Plaucius ti ex uoſcis ſidicini & lucani Romā uenerunt: orantes ut ī fidem acciperent: ſi a ſamnitium armis defenſi
conſ. eſſent: ſe ſub imperio romani fideliter atqꝫ obedienter futuros. Miſſi tum ab ſenatu legati denunciatumqꝫ
ſamnitibus: ut eorum populorū finibus uim abſtinerent: ualuitqꝫ ea legatio nō tam qnia pacem uolebant
ſamnites q̄ quia nondū parati erant ad bellum. Eodem anno priuernas bellum initum: cuius ſocii funda/
ni dux etiā fundanus fuit uitrubius uaccus uir nō domi ſolum: ſed etiam Romæ clarus: ædes fuere ī pala/
tio eius: quæ uacci prata diruto ædificio publicatoqꝫ ſolo appellata. Aduerſus hūc uaſtantē effuſe ſetinum
norbanūqꝫ: & coranū agrū. L. Papyrius ꝓfectus haud ꝓcul caſtris eius cōſedit. uitrubio nec ut uallo ſete/
neret aduerſus ualidiorē hoſtem ſana cōſtare mens: nec ut longius a caſtris dimicaret aīus ſuppetere uix to
ta extra portā caſtrorū explicata acie: fugā magis retro: quā ꝓlium: aut hoſtem expectāte milite: ſine cōſilio
ſine audatia depugnat: & ut leui momento nec ambigue ē uictus: ita breuitate ipſa loci faciliqꝫ receptu ītā
propinqua caſtra. haud ægre militem a multa cæde eſt tutatus: nec fere quiſquā ī ipſo certamīe: pauci ī tur
Carceres ba fugæ extremæ: cum ī caſtra ruerent: cæſi primiſqꝫ tenebris priuernū īde peritum agmīe trepido: ut mu/
circo ris potius quā uallo ſeſe tutarent: a priuerno Plautius alter cōſul: peruaſtatis paſſim agris: ꝑdaqꝫ abactaqꝫ
ī agrum fundanū exercitū īducit: īgredienti fines ſenatus fundanorū occurit: negant ſe pro uitrubio ſectāqꝫ
eius ſecutis ꝑcatum ueniſſe: ſed ꝓfundano populo: quē extra culpam belli eſſe ipſum uitrubium indicaſſe
cum receptaculum fugæ priuernum habuerit non patriam fundanos: priuerni igitur hoſtes populi roma
ni quærendos perſequēdoſqꝫ eſſe qui ſimul a fundanis ac romanis utriuſqꝫ patriæ īmemores defecerunt.
Fundanis pacē eſſe: & aīos romanos: & gratā memoriā acceptæ ciuitatis: orare ſe conſulem: ut bellum ab ī
noxio populo abſtineat agros: urbē corpora ipſorū: coniugūqꝫ: ac liberorum ſuorū in poteſtate populi ro
mani eſſe futuraqꝫ: Collaudatis fundanis: conſul litteriſqꝫ Romam miſſis: in officio fundanos eſſe: ad pri
uernum flexit iter: prius animaduerſum in eos qui capita coniurationis fuerant a conſule: ſcribit Clau/

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

dius ad.cccl.ex cõiuratis uinctos Romá miſſos:eáq; deditionẽ a ſenatu nõ acceptá quod egenũ atq; humi
lium pœna defungi uelle fundanum populũ cẽſuerint. Priuernũ duobus cõſularibus exercitibus cũ obſi-
derẽt.alter cõſul comitiorũ cã Romá reuocatus. Carceres eo anno ĩ circo primũ ſtatuti. Nõdũ ꝓfectos cu
ra priuernatis belli tumultus gallici fama atrox inuaſit haud ferme unq̃ neglecta pribus. Extẽplo igit̃ cõ-
ſules noui. L. Aemylius Mamercus:& Gn. plautius eo ipſo die Kalẽ. qntilibus:quo magiſtrat⁹ inierunt
cõparere ĩter ſe ꝓuincias iuſſi:Mamercus cui gallicũ bellũ euenerat:ſcribere exercitũ ſine ulla uacatiõis ue-
nia:qn opificũ quoq; uulgus & ſellulari minime militiæ idoneũ genus exciti dicunt̃. Veioſq; ingẽs exer-
citus cõtractus ut ĩde obuiá gallis iret̃:lõgius diſcedi:ne alio itinere hoſtis falleret:ad urbẽ incedẽs nõ pla-
cuit. Paucos deinde poſt dies ſatis explorata tpis eius qete a gallis Priuernũ oĩs cõuerſa uis:Duplex ĩde fa-
ma ẽ alii ui captá urbẽ Vitrubiũq; uiuũ in ptãtem ueniſſe:alii priuſq̃ ultima adhiberet̃ uix ipm̃ ſe in dedi
tionẽ cõſulis caduceũ pferentis pmiſiſſe auctores ſũt. Vitrubiũq; ab ſuis traditũ Senat⁹ de Vitrubio priuer
natibuſq; cõſultus cõſulẽ Plautiũ dirutis priuerni muris:præſidioq; ualido ĩpoſito:ad triũphum acceſſit.
Vitrubiũ in carcerẽ aſſeruari iuſſit:quoad cõſul rediſſet:tũ uerberatũ necari: ædes eius:q̃ eſſent ĩ palatio:di
ruendas:bona Semonilano cẽſuerũt cõſecráda quodq; æris ex eis redactũ eſt:ex eo ahenei orbes facti:poſi-
ti in ſacello Semonilani aduerſus ædẽ Quirini. De ſenatu priuernate ita decretũ ut q ſenator Priuerni poſt
defectionẽ ab romanis manſiſſet:trans tyberim eadẽ lege:q̃ ueliterni habitaret. His ita decretis uſq; ad triũ
phum Plautii ſilẽtiũ de priuernatibus fuit poſt triũphũ cõſul necato Vitrubio ſociiſq; ei⁹ noxiæ apud ſa-
tiatos iam ſuppliciis nocentiũ tutá mẽtionẽ de priuernatibus ratus:qm̃ defectionis auctores:inqt: meri-
tas pœnas & ab diis ĩmortalibus:& a uobis habẽt patres cõſcripti:qd placet de innoxia multitudine fieri?
æquidẽ & ſi meæ patres exqrendæ magis ſñiæ:quá dandæ ſunt tamẽ cũ uideá priuernates uicinos ſamni
tibus eſſe unde nunc nobis ĩcertiſſima pax ẽ:q̃ minimũ irarũ ĩter nos illoſq; relinq uelim. Cũ ipſa p ſe res
ancepſeſſet ꝓut cuiuſq; ingẽtiũ erat atrotius mitiuſue ſuadentibus:tũ incertiora oĩa unus ex priuernatib⁹
legatis fecit magis conditiõis:in qua natus eſſet:quá præſentis neceſſitatis memor: q interrogatus a quo-
dam triſtioris ſententiæ auctore:quá pœnam meritos priuernates cẽſeret:eam:inquit:quá merent̃:qui ſe
libertate dignos cenſent. Cuius cũ feroci reſponſo ĩfeſtiores factos uideret cõſul:eos qui ante priuernatium
cám ĩpugnabát ut ipſe benigna interrogatione mitius reſpõſum eliceret:qd ſi pœná:ĩquit:remitrimus uo
bis qualẽ nos pacem uobiſcũ habituros ſeperemus? Si boná dederitis:inquit:& fidelẽ & perpetuá: ſi ma-
lam haud diuturná. Tũ uero minari nec id ambigue priuernatẽ quiddá:& illis uocibus ad rebellandum
incitari pacatos populos. Pars melior ſenatus ad meliora reſponſa trahere:& dicere uiri & liberi uocẽ au-
ditá an credi poſſe ullum populũ aut hominẽ deniq; in ea conditione:cuius eũ peniteat:diutius:quá neceſ
ſe ſit manſurũ:ibi pacẽ eſſe fidam:ubi uoluntarii pacati ſint:neq; eo loco:ubi ſeruitutẽ eſſe uelint: fidem
ſperandam eẽ. In hanc ſententiam maxime conſul ipſe inclinauit animos: identidẽ ad principes ſententia-
rũ conſulares uti exaudiri poſſet a pluribus dicẽdo eos demũ:qui nihil præterquá de libertate cogitát di-
gnos eẽ qui romani fiant. Itaq; & in ſenatu cauſam obtinuere:& ex auctoritate patrũ latum ad populum
eſt:ut priuernatibus ciuitas daretur. Eodẽ anno Anxur trecenti in coloniá miſſi ſunt:bina iugera agri ac-
ceperunt. Secutus eſt annus nulla re belli domiue inſignis. P. Plautio Proculo. P. Cornelio Scapula conſu
libus:præterquá quod fregellæ (ſigniorũ is ager:deinde uolſcorũ fuerat) colonia deducta:& populo uiſce
ratio data a. M. Flauio in funere matris. Erant:qui per ſpeciẽ honerádæ patentis meritá mercedẽ populo
ſolutam interpretarentur:quod eum die dicta ab ædilibus crimine ſtupratæ matris familiæ abſoluiſſet.
Data uiſceratio ĩ pteritam iudicii gratiam honoris etiá cauſa fuit:tribunatuq; plebei ꝓximis comitiis ab-
ſens petentibus præfertur. Palæpolis fuit haud ꝓcul inde:ubi nũc Neapolis ſita eſt:duabus urbibus po-
pulus idem habitat:Cumis erant oriundi:Cumani Chalcide euboica originẽ trahunt. Claſſe qua aduecti
ab domo fuerant:multũ in ora maris eius:quod acolũt potuere:Prĩo in ĩſulas Aenariá & Pithecuſas egreſ
ſi:deinde in continẽ ẽ auſi ſedes transferre. Hæc ciuitas tum ſuis uiribus:tũ ſamnitiũ infida aduerſus roma
nos ſocietate fræta:ſiue peſtilẽtia:q̃ romaná urbẽ adhorta nunciabat̃ fidẽs:multa hoſtilia aduerſus roma
nos agrum cápanũ falernũq; incolentes fecit. Igit̃. L. Cornelio Lentulo. P. Philone iterũ conſulibus fœcia-
libus Palæpolin ad res repetẽdas miſſis: cũ relatum eẽt a græcis gente lingua magis ſtrenua:quá factis fe-
rox reſponſum:ex auctoritate patrũ populus palæpolitanis bellũ fieri iuſſit. Inter conſules ꝓuinciis cõpa-
ratis:bello græci pſequẽdi Publio euenerũt. Cornelius altero exercitu ſamnitibus:ſi qua ſe mouerẽt. op-
poſitus fama aũt erat defectioni cápanorũ imminẽtes admoturos caſtra: ibi optimũ uiſum cornelio ſtati-
ua habere:Ab utroq; cõſule exiguá ſpem pacis cũ ſamnitibus eẽ certior fit ſenatus. Publius duo millia no-
lanorum militũ & quattuor ſamnitiũ:magis nolanis cogentibus:quá uoluntate græcorũ recepta palæpo
li miſerat. Romæ compertũ ẽ delectũ indictũ a magiſtratibus:uniuerſum Samniũ erectũ:ac uicinos po-
pulos priuernatẽ fundanũq; & formianũ haud ambigue ſollicitari. Ob hæc cum legatos mitti placuiſſet:
prius ad ſamnitis:q̃ bellũ fieret:reſpõſum reddit̃ a ſamnitibus ferox:ultro incuſabant iniurias romanorum:
neq; eo negligentius ea:q̃ ipſis obiicerent̃:purgabant:haud ullo publico cõſilio auxilioue iuuari græcos:
nec fundanũ formianũue a ſe ſollicitatos:qppe minime pœnitere ſe uiriũ ſuarum:ſi bellũ placeat. Cæterũ nõ
poſſe diſſimulare: ægre pati ciuitatem ſamnitiũ:quod Fregellas ex uolſcis captas dirutaſq; ab ſe reſtitue-
rit romanus populus:coloniáq; in ſamnitiũ agro ĩpoſuerit:quá coloni eorum Fregellas appellent:eam ſe cõ
tumeliam iniuriáq; niſi ab iis:q fecerint:dematur:ipſos omni ui depulſuros eẽ. Cum roman⁹ legatus ad
diſceptandum eos ad cõmunes ſocios atq; amicos uocaret. Quid perplexe agimus:inquit:nr̃a certamina

L. æmyli⁹ C. Plauti-us conſ.

Att̃. cõtu max pri-uernatis reſpõſum

P. Plauti us. P. Corneli-us conſ.

Palæ-polis

L. Corne lius. P. Philo cõ.

Fregel-læ

romani nõ uerba legatorũ nec hoĩum qſquã diſceptator:ſed cãpus cãpanus:in quo cõcurrendũ ẽ:& arma
& cõmunis mars belli decernet.Proinde inter Capuã Sueſſulãqꝫ caſtra caſtris cõferamus:& Samnis Ro/
manus ne imperio Italiã regat:decernamus.Legati romanorũ tum ſe nõ quo hoſtis uocaſſet:ſed quo ĩpe/
ratores ſui duxiſſent:ituros eẽ reſpõderũt.Iam Publius ĩter Palæpolin Neapolinqꝫ loco opportune capto
diremerat hoſtibus ſocietatẽ auxilii mutui:qua ut quiſqꝫ locus ꝑmeretur:inter ſe uſi fuerãt.Itaqꝫ cũ & co/
mitiorũ dies ĩſtaret:& publium ĩminentẽ hoſtium muris auocari ab ſpe capiendæ ĩ dies urbis haud e re/
publica eẽt:actũ cũ tribunis ẽ:ad populũ ferrẽt:ut cũ.P.Philo cõſulatu abiiſſet:ꝓcõſul rẽ gereret:quoad
debellatum cũ græcis eẽt.L.Cornelio:qa ne eũ qdẽ in Sãnium iã ingreſſum reuocari ab ĩpetu belli place/
bat:litteræ miſſæ ut dictatorẽ comitioꝝ cã diceret:dixit.M.Claudiũ Marcellũ:ab eo magiſter equtum di/
ctus Sp.Poſthumius.Nec tñ ab dictatore comitia ſunt habita:qa uitio ne creatus eẽt:in diſqſitionẽ uenit:
conſulti augures uitioſum uideri dictatorẽ ꝓnunciauerunt.Eam rẽ tribuni ſuſpectã infamẽqꝫ criminan/
do fecerunt:nã neqꝫ facile fuiſſe id uitium noſci cũ cõſul oriente nocte ſilentio diceret dictatorẽ neqꝫ ab cõ/
ſule cuiquã publice priuatimqꝫ de ea re ſcriptum eẽt ut quemquã mortalium extare:qui ſe uidiſſe:aut au/
diuiſſe quid dicat quod auſpitiũ dirimeret:neqꝫ augures diuinare Romæ ſedẽtes potuiſſe qd in caſtris cõ/
ſuli uitii eueniſſet:cui nõ apparere.quod plebeius dictator ſit dictus:id uitiũ auguribꝰ uiſum.Hæc aliaqꝫ
ab tribunis ne quicq̃ iactata:tamẽ ad interregnũ res redit:dilatiſqꝫ alia atqꝫ alia cauſa comitiis:quartuſde/
C.Petili/us.L.Pa/pyrius con.
cimus demũ interrex.Lucius Aemylius cõſules creat.C.Petilium Luciũ Papyriũ Mugilanum Curſorẽ in
aliis annalibus inuenio.Eodem anno Alexandriã in Aegypto proditũ cõditam.Alexandrumqꝫ Epiri re/
gem ab exule lucano interfectũ ſortes dodonæi Iouis euẽtu affirmaſſe.Accito ab tarentinis ĩ Italiã data di/
ctio erat caueret acheruſiã aquã Pandoſiamqꝫ urbẽ:ibi fatis eius terminũ dari:eoqꝫ ocius tranſmiſit in Ita/
liam ut quã maxime procul abeſſet urbe Pandoſia in Epiro & acherõte amni:quẽ ex Molloſide defluen/
tem in ſtagna inferna accipit theſportius ſinus.Cæterũ ut ferme fugiẽdo in media fata ruitur:cũ ſæpe bru/
tias lucanaſqꝫ legiones fudiſſet.Heracleam tarẽtinorum coloniã Conſentiã ex lucanis Sipontũqꝫ brutio/
rum coloniã ac Erniam:alias inde meſſapiorum & lucanoꝝ cepiſſet urbes:& trecẽtas familias illuſtres in
Epirum:quas obſidũ numero haberet:miſiſſet:haud ꝓcul Pandoſia urbe imminẽte lucanis ac brutiis fini/
bus tris tumulos aliquãtum inter ſe diſtãtes inſedit:ex quibus excurſiões in omnẽ partẽ agri hoſtilis face/
ret:& ducẽtos ferme lucanorũ exules circa ſe ꝓfidis habebat:ut pleraqꝫ eius generis ingenio ſunt cũ fortu/
na mutabilem gerentes fidẽ:imbres cõtinui cãpis omnibus inũdantes cũ interclusiſſent trifariã exercitum a
mutuo inter ſe auxilio:duo præſidia:quæ ſine rege erãt:improuiſo hoſtiũ aduentu opprimũtur:deletiſqꝫ
eis ad ipſius obſidionẽ omnes cõuerſi:inde ab lucanis exulibus ad ſuos nũcii miſſi ſunt:pactoqꝫ reditu ꝓ/
miſſum eſt regẽ aut uiuũ aut mortuũ in poteſtatẽ daturos.Cæterũ cum delectis ipſe egregiũ facinus auſus
per medios erũpit hoſtes:& ducẽ lucanoꝝ cõminus congreſſum obtruncat:cõtrahenteſqꝫ ſuos ex fuga pa/
latos peruenit ad amnẽ ruinis recentibus põtis:quẽ uis aquæ abſtulerat indicantẽ iter quẽ cum incerto ua/
do tranſiret agmen feſſus metu ac labore miles increpãs nomẽ abnominandũ fluminis iure achreos uoca/
ris inquit.Quod ubi ad aures accidit regis adiecit extẽplo animũ fatis ſuis:ſubſtititqꝫ dubius an tranſiret
Tum Sotinius miniſter ex regis pueris:quid in tãto diſcrimine periculi cunctaretur:interrogans:indicat
lucanos inſidiis q̃rere locum:quod ubi reſpexit rex:ꝓcul grege facto uenientes ſtringit gladiũ:& per medi/
um amnem tranſmittit equũ.Iamqꝫ in uadũ egreſſum eminus ueruto lucanus exultãs figit:lapſum inde
cum inhærẽtem tælo corpus examine detulit animis in hoſtiũ præſidia.Ibi fœda laceratio corporis facta:
namqꝫ precio medio partem Conſentiã miſere pars ipſis retẽta ad ludubrium:quæ cũ iaculis ſaxiſqꝫ ꝓ/
cul inceſſeretur:mulier una ultra humanarum irarum fidẽ ſæuiẽti turbæ immixta ut parumper ſuſtinerẽt
precata:flens ait uirũ ſibi liberoſqꝫ captos apud hoſtes eẽ:ſperare corpore regio utcũqꝫ mulctato ſe ſuos re/
dempturam.Is finis lacerationi fuit:ſepultũqꝫ Conſentiæ:quod membroꝝ reliquum fuit:cura mulieris
unius:oſſaqꝫ Metapontũ ad hoſtes remiſſa:inde Epyrum deuecta ad Cleopatrã uxorẽ:ſororẽqꝫ Olym/
Alexan/dri Epi/renſis ĩtẽtus Com/mẽtũ pri/uatæ mu/lieris
piadem:quaꝝ mater magni Alexandri altera:ſoror altera fuit.Hæc de Alexandri epirẽſis triſti euentu q̃q̃
romano bello fortuna eum abſtinuit:tamẽ quia in Italia bella geſſit:paucis dixiſſe ſatis ſit.Eodem anno
lectiſternium Romæ quinto poſt conditam urbẽ:iiſdem quibus ante placandis habitum eſt diis.Noui
deinde cõſules iuſſu populi cum miſiſſent:qui indicerẽt ſamnitibus bellũ:ipſi maiore conatu:quã aduer/
ſus græcos cuncta parabãt:& alia noua nihil tum animo tale agitãtibus acceſſerũt auxilia.lucani atqꝫ ap/
puli:quibus gẽtibus nihil ad eam diẽ cum Roma.Popu.fuerat in fidem uenerunt arma uiroſqꝫ ad bellũ
pollicentes:fœdere ergo in amicitiã accepti.Eodem tẽpore etiã in Samnio res proſpere geſta:tria oppida
in poteſtatẽ uenerunt:Alife:Callirife:Ruffrium:aliuſqꝫ ager primo aduentu cõſulum longe lateqꝫ ẽ pua/
ſtatus.Hoc bello tam ꝓſpere cõmiſſo:bello quoqꝫ alteri:quo græci obſidebantur:iã finis aderat:nã præ/
terquã quod interſeptis munimentis hoſtium pars parti abſciſſa eẽt:fœdiora aliquanto intra muros iis:
quibus hoſtis territabat:patiebanť:& uelut capti a ſuiſmetipſis ꝑſidiis:indigna iam liberis quoqꝫ ac con/
iugibus:& quæ captaꝝ urbium extrema ſunt:patiebanť.Itaqꝫ cum & a Tarẽto & a ſamnitibus fama eẽt
noua auxilia uentura ſamnitium pluſquã uellent intra mœnia eſſe rebãtur:Tarentinorum iuuentutem
græci græcos haud minus per quos ſamniti nolanoqꝫ:quã ut romanis hoſtibus reſiſterent expectabant.
Poſtremo leuiſſimum malorũ deditio ad romanos uiſa.Charilaus & Nymphius principes ciuitatis cõ/
municato inter ſe conſilio partes ad rem gerendam didiſcere.ut alter ad imperatorem romanorum tranſfu/
geret:alter ſubſiſteret ad ꝑbendam opportunã conſilio urbem.Charilaus fuit:qui ad.P.Philonem uenit:

& quod bonũ fauſtũ felixqꝫ palæpolitanis populoqꝫ romano eſſet: tradere ſe ait mœnia ſtatuiſſe eo facto utrũ ab ſe ꝓdita an ſeruata patria uideať: in fide romana poſitũ eſſe: ſibi priuatim nec paciſci quicq̃ nec petere: publice petere: quã paciſci magis: ut ſi ſucceſſiſſet inceptũ: cogitaret populus romanus potius cũ q̃to ſtudio periculoqꝫ reditũ in amicitiã ſuã eſſet: quã qua ſtulticia & temeritate de officio deceſſum. Collaudatus ab imꝑatore triamilia militũ ad occupandã eã partẽ urbis: quam ſamnites ĩſidebãt accepit: p̃ſidio ei L. Quintius tribunus militũ p̃poſitus. Eodẽ tp̄e & Nymphius p̃torem ſamnitiũ arte aggreſſus ꝑpulerat: ut quoniã oĩs romanus exercitus ut circa Palæpolin: aut in Samnio eẽt ſineret ſe claſſe circũuehi ad romanũ agrum: nõ oram mõ maris: ſed ipſi urbi ꝓpinqua loca depopulaturũ: ſed ut falleret nocte ꝓficiſcendũ eẽ: extẽploqꝫ naues deducẽdas. Quod quo maturius fieret: oĩs iuuẽtus ſamnitiũ p̃ter neceſſariũ urbis præſidium ad littus miſſa. Vbi dum Nymphius in tenebris: & multitudine ſemetipſa impediente: ſedulo aliis alia ĩperia turbans terit tempus: Charilaus ex cõpoſito ab ſociis in urbem receptus cum ſumma urbis romano milite impleſſet: tolli clamorem iuſſit: ad quẽ græci ſigno accepto a principibus: q̃euere: Nolani ꝑ auerſam partẽ urbis uia Nolam ferente effugiũt: ſamnitibus excluſis ab urbe ut expeditior in p̃ſentia fuga ita fœdior poſteaq̃ ꝑiculo euaſerunt uiſa: q̃ppe qui inermes nulla rerũ ſuarum nõ relicta inter hoſtes: ludibrium nõ externis mõ: ſed ẽt popularibus: ſpoliati atqꝫ egentes domos rediere. Haud ignarus opiniõis alterius qua hæc proditio a ſamnitibus facta traditur cum auctorib⁹ hoc dedi: quib⁹ dignius credi ẽ. Tum fœdus neapolitanum: eo enim deinde ſumma rei græcorum uenit: ſimilius uero facit ipſos in amicitiam rediſſe. Publio triũphus decretus: quod ſatis credebatur obſidione domitos hoſtes in fidem ueniſſe. Duo ſingularia hæc ei uiro primũ cõtingere prorogatio ĩperii nõ ante in ullo facta: & acto honore triumphus

Palæpolis proditiõe capitur

Aliud ſubinde bellum cũ alterius oræ græcis exortũ: nãqꝫ cũ tarẽtini rẽ palæpolitanam uana ſpe auxilii aliquãdiu ſuſtinuiſſent: poſteaq̃ romanos urbe potitos accepe: uelut deſtituti ac nõ qui ipſi deſtituiſſent increpare palæpolitanos: ira atqꝫ inuidia in romanos furere: eo ẽt quod lucanos & appulos: nãqꝫ utraqꝫ eo anno ſocietas cœpta eſt: in fidem Po. Ro. ueniſſe allatũ eſt: quippe prope modũ ꝑuentum ad ſe eſſe: iamqꝫ ĩ eo rem eẽ: ut romani aut hoſtes: aut domini habendi ſint. Diſcrimen ꝓfecto rerũ ſuarũ in bello ſamnitiũ euentuqꝫ eius uerti: eam ſolam gentẽ reſtare: nec eam ipſam ſatis ualidam: quãdo lucanus defecerit: quem reuocati adhuc ĩpelliqꝫ ad abolendam ſocietatẽ romanam poſſe: ſi qua ars ſerẽdis diſcordiis adhibeatur. Hæc cõſilia cũ apud cupidos rerũ nouãdarũ ualuiſſent: ex iuuentute quidã lucanorũ p̃tio acciti: clari magis inter populares quã honeſti: inter ſe mulctati ipſi uirgis cũ corpora nuda intuliſſent in ciuiũ cœtũ uociferati ſunt: ſe quod caſtra romana ĩgredi auſi eẽnt: a cõſule uirgis cæſos ac ꝓpe ſecuri ꝑcuſſos eẽ. Deformis ſuapte natura res cũ ſpẽm iniuriæ magis: quã doli præ ſe ferret: Concitati hoĩes cogunt clamore ſuo magiſtratus ſenatũ uocare: & alii circũſtantes cõciliũ bellũ in romanos poſcũt: alii ad cõcitandã in arma multitudinem agreſtiũ diſcurrũt tumultuqꝫ ẽt ſanos cõſternãte aĩos decerniť: ut ſocietas cũ ſamnitibus renouaretur: legatiæ ad eã rẽ mittanť. Repentina res q̃a quam cãm nu llam tam ne fidem quidẽ habebat: coacti a ſamnitibus obſides dare: & præſidia in loca munita accipere: cæci fraude & ira nihil recuſarũt. Dilucere deinde breui fraus cœpit: poſteaq̃ criminũ falſorũ auctores Tarentũ cõmigrauere: ſed amiſſa omni de ſe poteſtate nihil ultra: quã ut pœniteret fruſtra reſtabat. Eo anno plebi romanæ uelut aliud initiũ libertatis factũ eſt quod necti deſierunt: mutatum autem ius ob unius fœneratoris ſimul libidinem: ſimul crudelitatem inſignem. L. Papyrius is fuit cum ſenatu conſulto Publius ob æs alienum paternum nexum dediſſet quẽ ætas formaqꝫ ad miſericordiam elicere poterant: ad libidinem & contumeliam animum accenderunt: & florem ætatis eius fructum aduentitium crediti ratus: primo perlicere adoleſcentem ſermone inceſto eſt conatus: deinde poſteaquam aſpernabantur flagitium aures minis territare atqꝫ identidem admonere fortunæ: poſtremo cum ingenuitatis magis quam præſentis conditionis memorem uideret: nudari iubet uerberaqꝫ afferri. Quibus laceratus iuuenis cum ſe in publicum proripuiſſet libidinem crudelitatemqꝫ cõquerens fœneratoris: ingens uis hominum cum ætatis miſeratione atqꝫ indignitate iniuriæ accenſa: tum ſuæ conditionis liberumqꝫ ſuorum reſpectu: in forum atqꝫ inde agmine facto ad curiam concurrit: & cũ conſules tumultu repentino coacti ſenatum uocarent: introeuntibus in curiam patribus laceratum iuuenis tergum procumbentes ad ſingulorum pedes oſtendebant. Victum eo die ob impotentem iniuriã unius ingens uinculum fidei iuſſiqꝫ conſules ferre ad populum ne quis: niſi qui noxiam meruiſſet: donec pœnam lueret: in compedibus aut in neruo teneretur: pecuniæ creditæ: bona debitoris non corpus obnoxiũ eſſet. Itaqꝫ nexi ſoluti: cautumqꝫ in poſterum ne necterentur. Eodem anno cum ſatis per ſeipſum ſamnitium bellum: & defectio repens lucanorum: auctoreſqꝫ defectionis tarentini ſollicitos haberent patres: acceſſit: ut & ueſtinus populus ſamnitib⁹ ſeſe coniungeret. Quæ res ſicut eo anno ſermõibus magis paſſim hominum iactata: quam in publico ullo concilio eſt: ita inſequentis anni cõſulibus. L. furio Camillo iterum. Iunio Bruto Scæuæ nulla prior potiorqꝫ uiſa eſt de qua ad ſenatum referrẽt: & quanquam noua res erat: tamen tanta cura patres inceſſit: ut pariter eam ſuſceptam neglectamqꝫ timerent ne aut impunitas eorũ laſciuia ſuperbiaqꝫ aut bello pœnæ expetitæ metu propinquo atqꝫ ira concirẽt finitimos populos. Et erat genus omne abũde bello ſamnitibus par marſi: pelignīqꝫ & marucini: quos ſi ueſtinus attingeret: omnes habendos hoſtes. Vicit: tamen pars: quæ in præſentia uideri potuit maioris animi quam conſilii: ſed euẽtus docuit fortes fortunam iuuare. Bellum ex auctoritate patrum populus aduerſus ueſtinos iuſſit: prouincia ea Bruto. Samnium Camillo ſorte euenit: exercitus utroqꝫ ducti: & cura tuendorum finium hoſtes prohibiti coniugere arma: Cæterum alterum conſulem. L. Furium: cui maior moles rerum impoſita

Cur deſierint q̃rites ob alienũ æs necti

L. Furius Iunius Brutus

erat:morbo graui implicitum fortuna bello ſubtraxit:iuſſuſq; dictatorem dicere rei gerendæ cauſa longe
clariſſimum bello ea tẽpeſtate dixit.L.Papyriũ Curſorẽ:a quo.Qu.Fabius Maximus Rutilianus magi-
ſter equitum eſt dictus par nobile rebus in eo magiſtratu geſtis diſcordia tamẽ qua ꝓpe ad ultimũ dimi-
cationis uentum eſt nobilius.Ab altero cõſule in ueſtinis multiplex bellũ nec uſquã uario euentu geſtum
eſt:nam & peruaſtauit agros & populãdo atq; urendo tecta hoſtium ſataq; in aciẽ inuitos extraxit:& ita
prælio uno accidit ueſtinorum res haud quaquã tamẽ incruento milite ſuo:ut nõ in caſtra ſolum refuge-
rent hoſtes:ſed iam ne uallo quidẽ ac foſſis fræti dilaberentur in oppida ſitu urbiũ mœnibuſq; ſe defenſu-
ri:Poſtremo oppida quoq; ui expugnare adortus.primo Cutinã ingenti ardore militũ aut uulnerũ ira:
quod haud fere quiſquã ĩteger prælio exceſſerat:ſcalis cepit:deinde Cingiliã.Vtriuſq; urbis prædã militi-
bus:quod eos neq; portæ:neq; muri hoſtiũ acuerant conceſſit.In Samniũ incertis itũ auſpiciis ẽ:cuius rei
uitiũ nõ in belli euẽtum.quod ꝓſpere geſtũ eſt:ſed in rabiẽ atq; iras ĩperatorum uertitur.Nãq; Papyrius
dictator appulario monitus:cũ ad auſpiciũ petendũ Romã ꝓficiſceretur:magiſtro equitũ denunciauit ut

Fabi⁹ magiſter eqtũ ĩ iuſſu dictatoris pugnat.xx.Sãnitiũ cæſa

ſeſe loco teneret:neu abſente ſe cũ hoſte manũ confereret.Fabius cũ poſt ꝓfectionẽ dictatoris ꝑ explorato-
res cõperiſſet ꝑinde oĩa ſoluta apud hoſtes ac ſi nemo romanus in Sãnio eẽt:ſeu ferox adoleſcẽs indignita
te accenſus:quod oĩa in dictatore uiderent̃ repoſita eẽ:ſeu occaſione bene gerẽdæ rei inductus:exercitu in-
ſtructo:paratoq;:ꝓfectus ad Imbrinium(ita uocant locũ)acie cũ ſamnitibus cõflixit.Ea fortuna pugnæ
fuit:ut nihil relictum ſit:quo:ſi affuiſſet dictator:res melius geri potuerit nõ dux militi:nõ duci miles de-
fuit:eques ẽt auctore.L.Cominio tribuno:qui aliquotiẽs ĩpetu capto perrũpere nõ poterat hoſtiũ agmẽ:
detraxit frenos equis:atq; ita cõcitatos calcaribus permiſit ut ſuſtinere eos nulla uis poſſet:ꝑ arma per ui-
ros late ſtragẽ delere ſecutus pedes impetũ eqtum turbatis hoſtibus intulit ſigna uiginti milia hoſtium cæ
ſa eo die tradũtur.Auctores habeo bis cũ hoſte ſigna collata dictatore abſente:bis rem egregie geſtã:apud
antiquiſſimos ſcriptores una hæc pugna inuenitur in qbuſdam annalibus tota res prætermiſſa eſt.Magi-
ſter equitũ ut ex tãta cæde multis potitus ſpoliis:cõgeſta in ingentẽ aceruũ hoſtilia arma ſubdito igne con
creauit:ſeu uotũ id deorũ cuipiam fuit ſeu credere libet Fabio auctori eo factum:ne ſuæ gloriæ fructũ di-
ctator caperet nomenq; ibi ſcriberet aut ſpolia in triũpho ferret.Litteræ quoq; de re ꝓſpere geſta ad ſenatũ
nõ ad dictatorẽ miſſæ:argumentũ fuere minime cũ eo cõicantis laudem.Ita certe dictator id factum acce-
pit:ut lætis aliis uictoria parta præ ſe ferret:iram triſtitiãq;:miſſoq; repẽte ſenatu:ſe ex curia ꝓripuit.Tũ
uero nõ ſamnitiũ magis legiones:quã maieſtatem dictatoriã & diſciplinã militarem a magiſtro equitum
uictam & euerſam dictitans:ſi illi impune ſpretũ imperium fuiſſet.Itaq; plenus minarum iræq;ꝓfectus in
caſtra cum maximis itineribus iſſet nõ tamẽ præuenire famã aduentus ſui potuit.præcurrerãt enim ab ur
be:qui nunciarent dictatorẽ auidum pœnæ uenire.alternis pene uerbis.T.Manlii facta laudãtem.Fabi-

Verba fabri ad milites

bius extẽplo:cõcione aduocata:obteſtatus milites eſt:ut qua uirtute rẽp.ab infeſtiſſimis hoſtibus defendiſ
ſent:eadem ſe:cuius ductu auſpicioq; uiciſſent:ab impotẽti crudelitate dictatoris tutarentur.Venire amẽ-
tem inuidia:iratum uirtuti alienæ felicitatiq; furere quod ſe abſente:reſpub.geſta egregie eſſet:malle ſi mu
tare fortunã poſſet:apud ſamnites:quã romanos uictoriã eſſe:imperium dictaturæ ſpretum:tanq̃ non ea-
dem mẽte pugnari uetuerit:q̃ pugnatũ doleat:& tũc inuidia ĩpedire uirtutẽ alienã uoluiſſe cupidiſſimiſq;
ablaturũ arma fuiſſe militibus:ne ſe abſente moueri poſſent:& nũc id furere id ægre pati:quod ſine.L.Pa-
pyrio nõ inermes:nõ mãci milites fuerint:quod ſe.Q.Fabius magiſtrũ eqtum duxit ac nõ accenſum di
ctatoris.Quid illũ facturũ fuiſſe:ſi quod belli caſus ferũt:marſq; cõmunis aduerſa pugna eueniſſet:q ſibi
deuictis hoſtibus:repu.bene geſta ita ut nõ ab illo unico duce melius geri potuerit:ſuppliciũ magro eq-
tum & tũc uictori minet̃.Neq; illum magiſtro eqtum infeſtiorẽ quã centurionibus:quã militibus eẽ:ſi
poſſet in oẽs ſæuiturũ fuiſſe:qa id nequeat in unũ ſæuire:& iã inuidiã tanq̃ ignem ſumma petere in caput
cõſilii in ducẽ incurrere.Si ſe ſimul cũ gloria rei geſtæ extinxiſſet:tunc uictorẽ uelut in capto exercitu do-
minantẽ qcqd licuerit:in magiſtro eqtum in militibus auſurũ.Proinde adeſſent in ſua cã oĩum libertati:ſi
cõſenſum exercitus eundẽ q in prælio fuerit in tuẽda uictoria uideat:& ſalutẽ unius oĩbus curæ eſſe:in-
clinaturũ ad clæmentiorẽ ſñiam aĩum:poſtremo ſe uitã fortunaſq; ſuas illorũ fidei uirtutiq; ꝑmittere.Cla
mor e tota cõcione ortus uti bonũ aĩum haberet neminẽ illi uim allaturũ ſaluis legiõibus romanis.Haud
multo poſt dictator aduenit:claſſicoq; extẽplo ad concionẽ aduocauit.Tum ſilẽtio facto:præco Quintũ
Fabium magiſtrũ eqtum citauit:q ſemel ex inferiore loco ad tribunal acceſſit:tum dictator q̃ro:ĩquit:de
te Quinte Fabi cum ſummũ imperiũ dictatoris ſit:pareant ei cõſules regia poteſtas:prætoreſq; iidem au-
ſpiciis:quibus cõſules creati:æquum cẽſeas nec ne magiſtrum equitũ dicto audientẽ eẽ:itemq; illud inter-
rogo:cum me incertis auſpiciis ꝓfectum ab domo ſcirem:utrum mihi turbatis religionibus reſpublica
diſcrimẽ cõmittenda fuerit:an auſpicia repetenda ne quis diis dubiis agerem?ſimul illud:quæ dictatori re
ligio impedimento:ad regem gerendam fuerit:num ea magiſter equitũ ſolutus ac liber potuerit eſſe?Sed

Cõſules & ꝑtores iiſdem auſpiciis creabantur

quid ego hæc interrogo?cum ſi ego tacitus abiſſem:tamẽ tibi ad uoluntatis interprætationem meæ dirigẽ
da tua ſententia fuerit:qn tu reſpondeas:uetuerim ne quicq̃ rei me abſente agere?uetuerim ne ſigna cũ hoſti
bus conferre?quo tu imperio meo ſpreto:ĩcertis auſpiciis:turbatis religionibus:aduerſus mortem milita-
rem diſciplinãq; maiorum & numen deorum auſus es cum hoſte confligere?Ad hæc:quæ interrogat⁹ es:
reſponde:extra ea caue uocẽ mittas.Accede lictor accede.Aduerſus ſingula Quinto Fabio cum reſponde-
re haud facile eſſet:& nunc quereretur accuſatorem eundem capitis ſui ac iudicem eſſe:modo uitã ſibi eri-
pi citius:quam gloriam rerum geſtarum poſſe uociferaret̃:purgaretq; ſe inuicem:atq; ultro accuſaret:tũc

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Papyrius redintegrata ira ſpoliari magiſtrũ equitũ ac uirgas & ſecures expediri iuſſit. Fabius fide militũ
implorans lacerãtibus ueſtẽ uictoribus ad triarios tumultũ iam in cõcionẽ miſcentes ſeſe recepit. inde cla
mor ꝑ totá concionẽ eſt ꝑlatus: alibi preces: alibi minæ audiebant͛. Qui ꝓximi forte tribunali ſteterant: qͣ
ſubiecti oculis iꝑatoris noſcitari poterãt: orabãt: ut parceret magiſtro equitũ: neu cũ eo exercitũ dánaret:
extrema concio & circa Fabiũ globus increpabant in clæmentẽ dictatorẽ: nec ꝓcul deditione aberant. Ne
tribunal quidẽ ſatis quietũ erat: legati circũſtãtes ſellá orabat: ut rẽ in poſteꝝ diẽ differret: & iræ ſuæ ſpatiũ
& cõſilio tẽpus daret: ſatis caſtigatá adoleſcentiá Fabii eſſe ſatis deformatá uictoriá ne ad extremũ finem
ſupplicii tenderet: neu unico iuueni: neu patri eius clariſſimo uiro: neu ſabiæ genti eá iniungeret ignomi-
niá cũ paꝝ precib⁹: parũ cá ꝓficerent: intueri ſæuientẽ cõcionẽ iubebant: ita iratus militũ aĩs ſubdere ignẽ
ac materiá ſeditioni nõ eẽ ætatis: nõ prudẽtiæ eius: neminẽ id Quinto Fabio pœná deprecanti ſuam uitio
uerſurũ: ſed dictatori: ſi occæcat⁹ ira infeſtá multitudinẽ in ſe prauo certamine mouiſſet. Poſtremo ne id ſe
gratiæ dare. Qu. Fabii crederet ſe iuſiurandũ dare paratos eſſe non uideri reipu. expedire in. Qu. Fabium
eo tempore animaduerti. His uocibus cũ in ſe magis concitarent dictatorẽ: quá magiſtro equitũ placerent:
iuſſi de tribunali deſcẽdere legati: & ſilentio nequicquá per præconẽ tẽptatio: præ ſtrepitu ac tumultu nec
ipſius dictatoris: nec apparitorũ eius uox audiretur: nox uelut in prælio certamini finẽ fecit: magiſter eq-
tum iuſſus poſtero die adeſſe cũ omnes affirmarent infeſtius Papyrium exarſurum agitatũ contẽtione ipſa
exacerbatũq;: clam ex caſtris Romá profugit: & patre auctore. Qu. Fabio: qui ter iam conſul dictatorq;
fuerat: uocato extemplo ſenatu: cũ maxime cõquereretur apud patres uim atq; iniuriam dictatoris: repen
te ſtrepitus ante curiá lictorum ſubmouẽtiũ auditur: & ipſe infenſus aderat: poſteaquá comperit profectũ
ex caſtris cum expedito equitatu ſecutus. Iterata deinde contẽtione præbẽdi Papyrius Fabium iuſſit: ubi
cum deprecantibus primoribus patrum atq; uniuerſo ſenatu præſtaret ĩcepto immitis anim⁹: tum pater
M. Fabius quádo quidẽ inquit apud te nec auctoritas ſenatus nec ætas mea: cui orbitatẽ paras: nec uirtus
nobilitaſq; magiſtri equitũ a te ipſo nominatim ualet: nec preces: quæ ſæpe hoſtẽ mitigauere: quæ deorũ
iras placant tribunos plebis appello & prouoco ad populũ: eumq; tibi fugienti exercitus tui: fugienti ſena
tus iudicium iudicem fero qui certe unus pluſquam tua dictatura poteſt: polletq;: uidero ceſſurus ne pro-
uocationi ſis cui rex romanus Tullus hoſtilius ceſſit. Ex curia in cõtionẽ itur: quo cum paucis dictator:
cum omni genere principum magiſter equitũ aſcendiſſet: deduci eũ de roſtris Papyrius in partẽ inferio-
rem iuſſit: ſecutus pater bene agis inquit. cũ eo nos deduci iuſſiſti unde priuati uocẽ mittere poſſem⁹: Ibi
primo nõ tam perpetuæ orationes: q̃ altercationes exaudiebantur: uicit deinde ſtrepitũ uox & indignatio
Fabii ſenis increpantis ſuperbiam crudelitatẽq; Papyrii: ſe quoq; dictatorem Romæ fuiſſe: nec a ſe queq̃
nec plebis quidem hominẽ: nõ centurionem: nõ militem uiolatũ. Papyrium tãquá ex hoſtium ducibus
ſic ex romano imperatore uictoriam & triumphum petere. Quantum intereſſet inter moderationẽ anti-
quorum: & nouá ſuperbiam crudelitatẽq; dictatorẽ Quintium Cincinatũ in. L. Minutiũ cõſulẽ ex obſi-
dione a ſe abreptum non ultra ſæuiſſe: quá ut legatum ad exercitum pro conſule relinqueret. M. Furiũ
Camillũ in. L. Furio qui cõtempta ſua ſenectute & auctoritate fœdiſſimo cum euẽtu pugnaſſe: non ſolũ
in præſentia moderatũ iræ eſſe: nequid de collega ſecus populo aut ſenatui ſcriberet: ſed cum reuertiſſet po-
tiſſimum ex tribunis conſularibus habuiſſe quem ex collegis optione a ſenatu data ſocium ſibi ĩperii de-
legerit. Nam populi quidem: penes quem poteſtas omnium rerum eſſet: ne iram quidẽ unq̃ atrociorem
in eos fuiſſe: qui temeritate atq; inſcitia exercitus amiſiſſent: quá ut pecunia eos mulctaret: capite anquiſitũ
ob rem bello male geſtam de imperatore nullo ad eam diem eſſe: nunc ducibus Po. Roma. quæ ne uictis
quidem bello fas fuerit: uirgas & ſecures uictoribus & iuſtiſſimos meritis triumphos intemptari. Quid
enim tandem paſſurũ fuiſſe filium ſuũ: ſi exercitũ amiſiſſet: ſi fuſus fugatis caſtris exutus fuiſſet: quo ul-
tra iram uiolentiáq; eius exceſſuram fuiſſe, quam ut uerberaret necaretq;: Quam conueniens eſſe propter
Quintũ Fabium ciuitatẽ in læticia uictoria ſupplicationibus ac gratulationibus eẽ: eũ propter quem delu
bra pateant: aræ ſacrificiis fument: honore donis cumulentur: nudatum uirgis lacerari in cõſpectu popu-
li romani: intuẽtem capitolium: atq; arcẽ: deoſq; ab ſe duobus præliis haud fruſtra aduocatos quo id aĩo
exercitũ qui eius ductu auſpiciiſq; uiciſſet: laturũ: quẽ luctum in caſtris romanis: quá læticiam ĩter hoſtes
fore. Hæc ſimul iurgans querenſq; deum hominumq; fidem obteſtans: & complexus filiũ plurimis cum
lachrymis agebat. Stabat cum eo ſenatus maieſtas: fauor populi: tribunicium auxilium: memoria abſen-
tis exercitus. Ex altera parte imperium inuictum populi romani: & diſciplina rei militaris: & dictato-
ris edictum pro numine ſemper obſeruatum: & manlia imperia & poſthabita filii caritas publicæ utili-
tati iactabantur. Hoc ẽt. L. Brutũ conditorem romanæ libertatis antea in duobus liberis feciſſe: nũc patres
comes & ſenes faciles de alieno imperio ſpreto tanq̃ rei paruæ diſciplinæ militaris euerſæ iuuẽtuti gratiá
facere ſe tamẽ perſtaturũ incepto nec ei: q aduerſus dictum ſuum turbatis religionibus ac dubiis auſpiciis
pugnaſſet: quicq̃ ex iuſta pœna remiſſurum. Maieſtas ĩperii perpetua ne eẽt nõ eẽ in ſua ꝑtãte. L. Papyriũ
nihil de eius iure dimminuturũ: optare ne poteſtas tribunitia inuiolata ipſa uiolet ĩterceſſione ſua roma-
num imperium: neu populus romanus in ſe potiſſimũ dictatorẽ & ius dictaturæ extinguat. Quod ſi fe-
ciſſet: nõ. L. Papyrium ſed tribunos: ſed prauũ populi iudiciũ nequicq̃ poſteros accuſaturos cũ polluta ſe-
mel militari diſciplina: nõ miles cẽturionis: nõ centurio tribuni: nõ tribunus legati: nõ legatus conſulis: nõ
magiſter equitum dictatoris pareat imperio: nemo hominum: nemo deorũ uerecundiam hẽat: non edicta
imperatoꝝ: nõ auſpicia obſeruẽtur: ſine cõmeatu uagi milites in peccato in hoſtico errent: immemores ſa-

Fabius magiſter eqtũ ex caſtris ꝓfugit

Ad Horatii iudicium alluſit

Atẽ. q̃ a Papyrio in Fabiũ afferrent͛

cramenti licentia ſola:ubi uelint:exauctorent:infrequentia deſerantur ſigna:neq; conueniatur ad edictum
nec diſcernatur interdiu nocte æquo iniquo loco:iniuſſu imperatoris pugnent:& non ſigna non ordines
ſeruent:latrocinii modo cæca & fortuita pro ſolemni & ſacra militia ſit:Horum criminũ uos reos in oĩa
ſæcula offerte tribuni plebis:ueſtra obnoxia capita pro licẽtia. Qu. Fabii obiicite: Stupentes tribunos &
ſuam iam uicem magis anxios:q̃ eius:cui auxilium ab ſe petebat᷑:liberauit onere cõſenſus populi roma-
ni ad preces & obteſtationẽ uerſus:ut ſibi pœnã magiſtri equitum dictator remitteret tribuni quoq; indi
natam rem in preces ſubſecuti:orare dictatorem inſiſtũt:ut ueniam errori humano:ueniam adoleſcẽtiæ.
Qu. Fabii daret:ſatis eum penarum dediſſe:iam ipſe adoleſcẽs:iam pater. M. Fabius contẽtionis obliti ꝓ
cumbere ad genua: & iram deprecari dictatoris. Tum dictator ſilentio facto bene habet:inquit:quirites:

Atꝰ. Papyrii dictatoris ꝓnunciationem

uicit diſciplina militaris:uicit imperii maieſtas:quæ in diſcrimine fuerunt an ulla poſt hanc diem eſſent:
nõ noxæ eximitur. Qu. Fabius:qui contra edictum imperatoris pugnauit:ſed noxæ dãnatus donatur po
pulo romano:donatur tribunitiæ poteſtati : precarium nõ iuſtum auxilium ferenti. Viue. Qu. Fabi fœli-
cior hoc cõſenſu ciuitatis ad tuendũ te:quam in qua pauloante exultabas uictoria:uiue id facinus auſus:
cuius tibi ne parens quidem:ſi eodẽ loco fuiſſet quo fuit. L. Papyrius:ueniam dediſſet: Mecum: ut uoles
reuerteris in gratiam populo romano:cui uitam debes:nihil maius præſtiteris quam ſi hic tibi dies ſatis
documenti dederit:ut bello ac pace pati legitima imperia poſſis. Cum ſe nihil morari magiſtrum equitũ
pronunciaſſet digreſſum eum templo lætus ſenatus:lætior populus circunfuſi ac gratulãtes hinc magiſtro
equitum:hinc dictatori ꝓſecuti ſunt:firmatũq; imperiũ militare haud minus periculo. Qu. Fabii: q̃ ſup-
plicatio miſerabili adoleſcentis Manlii uidebatur. Forte ita eo anno euenit: ut quotienſcunq; dictator ab
exercitu receſſit:hoſtes in Samnio mouerentur:cæterũ in oculis exemplo erat. Qu. Fabius. M. Valerio le-
gato:qui in caſtris præerat ne quam uim hoſtium magis:q̃ trucem dictatoris iram timeret. Itaq; frumen-
tatores cum circũuenti ex inſidiis cæſi loco iniquo eſſent:creditum uulgo eſt ſubueniri eis a legato potuiſ-
ſe:ni triſtitia edicta exhorruiſſet:ea quoq; ira alienauit a dictatore militũ animos:iam ante infenſos quod
implacabilis Quinto Fabio fuiſſet:& quod ſuis precibus negaſſet ei:populo romano ueniã dediſſet. Po-
ſteaquam dictator:præpoſito in urbe. L. Papyrio Craſſo magiſtro equitum. Quinto Fabio uetito quic-
quam pro magiſtratu agere:in caſtra rediit:neq; ciuibus ſatis lætus aduentus eius fuit:nec hoſtibus quic-
quam attulit terroris. Namq; poſtero die ſeu ignari ueniſſe dictatorem:ſeu adeſſet an abeſſet : paruifacien
tes inſtructa acie ad caſtra acceſſerunt:cæterũ tantũ momenti in uno uiro. L. Papyrio fuit: ut ſi ducis con-
ſilia fauor ſubſecutus militum foret:debellari eo die cum ſamnitibus potuiſſe pro haud dubio habitum
ſit:ita inſtruxit aciem loco ac ſubſidiis:ita omni arte bellica firmauit. Ceſſatum a milite ac de induſtria:ut
obtrectaret᷑ laudibus ducis ĩpedita uictoria eſt. Plures ſamnitium cecidere:plures romani uulnerati ſunt.
Senſit peritus dux:quæ res uictoriæ obſtaret:tẽperandũ ingenium ſuum eſſe: & ſeueritatem miſcendã co-
mitati:Itaq; adhibitis legatis ipſe circũ ſaucios milites inſerens in tentoria caput:ſingulos ut ſeſe haberent:
rogitans:curam eorũ nominatim legatis tribuniſq; & ꝓfectis demandabat:rem per ſe popularẽ ita dexter
egit:ut medendis corporibus animi multo plus militum imperatori recõciliarentur:nec quicq̃ ad ſalubri
tatem efficacius fuerit:quã quod grato aĩo ea cura accepta eſt. Refecto exercitu cum hoſte cõgreſſus haud
dubia ſpe ſua militumq; ita fudit fugauitq; ſamnites:ut ille ultimus eis dies conferẽdi ſigna cum dictato-
re fuerit. Inceſſit deinde: qua duxit:ꝑdæ ſpes uictor exercitus: perluſtrauitq; hoſtium agros nulla arma:

Victi Sãnites pacẽ poſcũt

nullã uim nec apertã nec inſidiis expertus. Addebat alacritatẽ: quod dictator prædã oẽm edixerat militi-
bus:nec ira magis publica:quã priuatum cõpendiũ in hoſtem acuebat. His cladibus ſubacti ſamnites pa-
cẽ a dictatore petiere:cũ quo pacti ut ſingula ueſtimẽta militibus & annuũ ſtipendium darent. Cũ ire ad
ſenatum iuſſi eſſent:ſecuturos ſe dictatorẽ reſponderũt:unius eius fidei uirtutiq; cãm ſuam cõmendantes.
Ita deductus ex ſamnitibus exercitus. Dictator triumphans urbem eſt ingreſſus:& cũ ſe dictatura abdica
re uellet:iuſſu patrũ:priuſquã abdicaret:cõſules creauit Claudiũ Sulpicium Longũ iterũ. Q. Aemylium
Cæritanũ. Samnites:infecta pace:quia de conditionibus agebat᷑:inducias annuas ab urbe rettulerũt: nec

Claudi. Sulpi. Q. Aemylius conſ.

earum ipſarũ ſancta fides fuit:adeo poſteaq̃ Papyriũ abiſſe magiſtratu nunciatũ eſt:arrecti ad bellandum
animi ſunt:Claudio Sulpitio. Q. Aemylio: Aulum quidã annales habent conſulẽ. Ad defectionem ſam
nitium appulũ nouum bellum acceſſit. Vtroq; exercitus miſſi Sulpicio ſamnites: Appulia Aemylio ſorte
euenerunt. Sunt q nõ ipſis appulis bellum illatũ:ſed ſocios eius gẽtis populos ab ſamnitiũ ui atq; iniuriis
defenſos ſcribant. Cæterũ fortuna ſamnitiũ uix a ſeipſis eo tẽpore ꝓpulſantiũ bellum ꝓpius ut ſit uero ſa-
cit nõ appulis ab ſamnitibus arma illata:ſed cum utraq; ſimul gente bellũ romanis fuiſſe. Nec tamen res
nulla memorabilis acta:ager appulus Samniumq; euaſtatũ: hoſtes: nec hic:nec illic inuenti. Romæ no-
cturnus terror:ita ex ſomno trepidã repẽte ciuitatem exciuit ut capitolium atq; arx mœniaq; & portæ ple
na armatorũ fuerint: & cũ concurſatum clamatũq; ad arma oĩbus locis eſſet:prima luce nec auctor:nec cã
terroris cõparuit. Eodẽ anno de tuſculanis flauia rogatõe fuit iudicium. M. Flauius tribunus plebis tulit
ad populum ut in tuſculanos animaduerteretur:quorũ ope ac conſilio ueliterni priuernateſq; Po. Ro. bel
lũ feciſſent: Populus tuſculanus cũ coniugibus ac liberis Romã uenit:ea multitudo ueſte mutata & ſpecie
reorum tribus circuit genibꝰ ſe oĩum aduolens. Plus itaq; miſericordia ad pœnæ ueniam quã cauſa ad cri-
men purgandum ualuit. Tribus oẽs ꝓter polliam antiquarunt legem. Polliæ ſnĩa fuit puberes uerberatos
necari:coniuges liberoſq; ſub corona lege belli uenire memoriamq; eius iræ tuſculanis in pœnæ tam atro
cis auctores mãſiſſe ad patrũ ætatẽ conſtat:nec quẽquã ex pollia tribu cãdidatum ferme datum Papyriã

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ferre ſolitum. In ſequenti anno. Qu. Fabio. L. Fuluio conſulibus. A. Cornelius Aruina dictator: & M. Fabius Ambuſtus magiſter equitum: metu grauioris in ſamnio belli: conducta enim prætio a finitimis iuuentus dicebatur intentiore delectu habito: egregium exercitum aduerſus ſamnites duxerunt caſtra ī hoſtico incurioſe ita poſita tanquam procul abeſſet hoſtis: cum ſubito aduenere ſamnitium legiones tanta ferocia: ut uallum uſq; ad ſtationem romanam inferrēt: noxiā appetebat: id prohibuit munimenta adoriri nec diſſimulabant orta luce poſtero die facturos. Dictator ubi propiorem ſpe dimicationē uidit: ne militum uirtuti damno locus eſſet: ignibus crebris relictis: qui conſpectum hoſtium fruſtarentur: ſilentio legiones educit: nec tamen fallere propter propinquitatem caſtrorum potuit: eques extemplo inſecutus itaſtituit agmini: ut donec luceſceret prælio abſtineret nec pedeſtres quidem copiæ ante lucem caſtris egreſſæ. Eques luce demum auſus incurſare in hoſtem: carpendo nouiſſimos præmendoq; iniquis ad tranſitum locis agmen detinuit interim pedes equitem aſſecutus & totis iam copiis ſamnis urgebat. Tum dictator poſteaquā ſine magno incommodo ꝓgredi nō poterat eum ipſum: in quo cōſtiterat: locum caſtris cōmuniri iuſſit. Id uero circūfuſo undiq; eq̃tatu: ut uallū peteretur: opuſq; inciperet: fieri nō poterat: itaq; cū neq; eundi neq; manendi copiā eſſe uidet: inſtruit aciem impedimētis ex acie remotis: inſtruuntur contra & hoſtes & animis: & uiribus pares. Auxerat id maxime aīos quod ignari loco iniquo nō hoſti ceſſum. uelut fugiētes ac territos terribiles ipſi ſecuti fuerant. Id aliquādiu æquauit pugnam: iampridem deſueto ſamnite clamorem romani exercitus pati: At hercule illo die ab hora diei tertia ad octauā: ita anceps dicitur certamen ſtetiſſe: ut neq; clamor ut primo ſemel concurſum eſt: ſublatus iteratus ſit: neq; ſigna promota loco retroue recepta: neq; recurſum ab ulla ſit parte: in ſuo quiſq; gradu obnixi urgentes ſcutis ſine reſpiratiōe ac reſpectu pugnabant: fremitus æqualis tenorq; idem pugnæ in defatigatiōem ultimam: aut noctem ſpectabat. Iam uiris uires iam ferro ſuauis iam ducibus conſilia deerant cum ſubito ſamnitium equites cum turma una lōgius prouecta accepiſſent impedimenta romanorū procul ab armatis ſine præſidio: ſine munimento ſtare: auiditate prædæ impetū faciunt.

Att. obſtinatos in pugna animos

Quod ubi dictatori nuncius trepidus attulit: ſine modo inquit: ſe præda præpediant: alii deinde ſuper alios diripi paſſim ferriq; fortunas militum uociferabātur. tum magiſtro equitum accito: uides tu: inquit. M. Fabi ab hoſtium equite omiſſam pugnam? herent impediti impedimētis noſtris aggredere: quod inter prædandum omni multitudini euenit diſſipatos: raros equis inſidentes raros: quibus ferrum in manu ſit: inuenies: equoſq;: dum præda orant: cæde inermes cruentamq; illis prædam redde: mihi legiones peditumq; pugna curæ erunt penes te equeſtre ſit decus. Equitum acies: qualis: quæ eſſe inſtructiſſima poteſt: inuecta in diſſipatos impeditoſq; hoſtes cæde omnia replet: inter ſarcinas omiſſas repente obiacentes pedibus fugiētium conſternatorūq; equorum neq; pugnæ neq; fugæ ſatis potentes cæduntur. Tum deleto prope equitatu hoſtium. M. Fabius circūductis paulum alis a tergo pedeſtrem aciem adoritur: clamor inde nouus accedens & ſamnitium animos terruit: & dictator ubi reſpectātes hoſtium anteſignatos: turbataq; ſigna & fluctuantem aciem uidit: tum appellare: tum adhortari milites: tribunos principeſq; ordinum nominatim ad iterandam ſecum pugnam uocare. Nouato clamore ſigna inferuntur: & quocūq; ingrediebant̃: magis magiſq; turbatos hoſtes cernebāt. Eques ipſe iam primis erat in conſpectu: & Cornelius reſpiciens ad manipulos militum quod manu: quod uoce poterat: monſtrabat uexilla ſe ſuorum parmaſq; cernere equitum. Quod ubi auditum ſimulq; uiſum eſt: adeo repente laboris per diem pene totum tolerati uulnerumq; obliti ſunt: ut haud ſecus: quam ſi tum integri e caſtris ſignum pugnæ accepiſſent: concitauerint ſe in hoſtem. Nec ultra ſamnis tolerare terrorem equitum peditumq; ui potuit: partim in medio cæſi: partim in fuga diſſipati ſunt. Pedeſtres reſtantes ac circunuentos cædunt ab equite fugientium ſtrages eſt facta: inter quos & ipſe imperator cecidit. Hoc demum prælium ſamnitium res ita infregit: ut omnibus conciliis fremerent: minime id quidem mirum eē: ſi impio bello & contra fœdus ſuſcepto: infeſtioribus merito diis quam hominibus nil proſpere agerent:

Cædunt̃ Sānites

expiandum id bellum magna mercede luendumq; eſſe. Id referre tantum utrum ſupplicia noxio paucorum: an omnium inoxio præbeant ſanguine: audebantque iam quidem nominare auctores armorum. Vnum maxime nomen per conſenſum clamantium Brutuli Papyrii exaudiebatur. Vir nobilis potenſq; erat haud dudic proximarum induciarum ruptor: de eo coacti referre prætores decretum fecerūt: ut Brutulus Papyrius romanis dederetur: & cum eo præda omnis romana captiuiq; Romam mitterent̃: quæq; res per fœciales ex fœdere repetitæ eſſent: ſecundum ius faſq; reſtituerentur. Fœciales Romam: ut cēſuerūt: miſſi: & corpus Brutuli exanime ipſe morte uoluntaria ignominiæ ſe ac ſupplicio ſubtraxit: placuit cum corpore bona eius quoq; dedi. Nihil tamen carū rerum præter captiuos: & ſi qua cognita ex præda ſunt: ſunt: acceptum eſt: ſed cæterarum rerum irrita fuit deditio.

Brutulus Papyrius

brutulus a ſānitib⁹ ceditur

Dictator ex ſenatuſconſulto triumphauit. Hoc bello a conſulibus bellatum: quidam auctores ſunt: eoſq; de Samnitibus triumphaſſe. Fabium etiam in Apuliam proceſſiſſe: atque inde magnas prædas egiſſe nec diſcrepant quin dictator eo anno. A. Cornelius fuerit. Id ambigitur belli ne gerendi cauſa creatus ſit: an ut eſſet qui ludis romanis: quia. L. Plautius prætor graui morbo forte implicitus erat: ſignum mittendis quadrigis daret: functuſq; eo haud ſane memorandi imperii miniſterio ſe dictatura abdicaret: nec facile eſt aut rem rei: aut uictoriam auctori præferre. Vitiatam memoriam funebribus laudibus reor falſiſq; imaginum titulis: dum familia ad ſe quæque famam rerum geſtarum honorumque fallente mendatio trahunt. Inde certe & ſingulorum geſta: & publica monumenta rerum confuſa: nec quiſquam æqualis temporibus illis ſcriptor extat: quo ſatis certo auctore ſtetur.

Nota p̄tores ſignū dare cōſueſſe quadrigis

PRIMAE DECADIS
TITI LIVII PATAVINI HISTORICI AB VRBE CONDITA. LIBER NONVS.

T. Veturius Sp. Poſthumius conſ.

SEQVITVR Húc annum nobilis Clade Romana caudina pax. T. Veturio Cal-
uino. Sp. Poſthumio cóſulibus. Samnites eo anno imperatoré Claudiú Pontiú
Herénii filiú habuerunt: patre longe prudétiſſimo natum: primú ipſum bellatoré
ducéq;. Is ubi legati: q ad dedendas res miſſi erant pace infecta redierunt: ne nihil
actú: inqt: hac legatóe céſeatis: expiatú é quicqd ex fœdere rupto irarú in nos cæle
ſtiú fuit. Satis ſcio: qbuſcúq; diis cordi fuit ſubigi nos ad neceſſitaté dedédi res: q
a nobis ex fœdere repetitæ fuerant iis nó fuiſſe cordi tam ſuperbe ab romanis: fœ
deris expiationé ſpretá. Quid enim ultra fieri ad placandos deos mitigandoſq;
homines potuit q quod nos fecimus? Res hoſtium in præda captas: q belli iure noſtræ uidebátur remiſi-
mus auctores belli quia uiuos nó potuimus: perfunctos iam fato dedimus bona eorú: nequid ex cótagio
ne noxæ remaneret penes nos. Romá portauimus. Quid ultra tibi romane: qd fœdere: quid diis arbitris
fœderis debeo? quem tibi tuarú irarum: qué meorú ſuppliciorum iudicem ferá? neminem neq; populum
neq; priuatum fugio. Quod ſi nihil cú potentiore iuris humani relinquitur íopi: at ego ad deos uindices
intolerandæ ſuperbiæ confugiam & precabor ut iras ſuas uertant in eos: quibus nó ſuæ redditæ res: nó
alienæ accumulatæ ſatis ſint: quorú ſeuitiá nó mors noxiorú: nó deditio exanimatorú corporum nó bo-
na ſequentia domini deditioné exacient: placari nequeant: niſi hauriendú ſanguiné laniáda uiſcera noſtra
præbuerimus. Iuſtum é bellum ſamnites: quibus neceſſariú: & pia arma: quibus nulla niſi in armis relin
quitur ſpes. Proinde cú rerú humanarum maximú mométum ſit: q propitiis rem: q aduerſis agant diis:
pro certo habete priora bella aduerſus deos magis: q homines geſſiſſe: hoc quod íſtat ducibus ipſis diis
geſturos. Hæc nó læta magis: quá uera uaticinatus: exercitu educto circa Caudium caſtra: q poteſt occul-
tiſſime. ducit inde ad Calatiá: ubi iam cóſules romanos caſtraq; eé audiebat: milites decem paſtorú habi-
tu mittit: pecoraq; diuerſos alium alibi haud procul romanis paſcere iubet præſidiis: ubi inciderint í præ
datores: ut idé omnibus ſermo conſtet: legiones ſamnitiú in Appulia eé: Luceriá omnibus copiis circúſe-
dere: nec pcul abeſſe qn capiát. Iam & is é rumor ante de induſtria uulgatus uenerat ad romanos: ſed fidé
auxere captiui eo maxime: quod ſermo íter oés congruebat. Haud erat dubiú: quin lucerinis opé roman'
ferret bonis ac fidelibus ſociis: ſimul ne Appulia oís ad pſentem terroré deficeret: ea modo: qua irent: có-

Caudinæ furcæ

ſultatio fuit. Duæ ad Luceriá ferebát uiæ: altera pp oram ſuperi maris patens apertaq;: ſed qto tutior: táto
uere longior: altera p furcas caudinas breuior: ſed ita natura loci eſt: ſaltus duo alti ſiluoſiq; ſunt mótibus
circa ſe ppetuis interſe iuncti: iacet inter eos ſatis patés clauſus in medio cápus herbidus aquoſuſq;: p qué
medium iter eſt: ſed antequá uenias ad eú: intrandæ primæ anguſtiæ ſunt: & aut eadem: qua te inſinuaue-
ris: retro uia repetenda: aut ſi ire porro pergas per aliú ſaltum artioré impeditioremq; euadédum. In eum
campum uia alia per cauá rupé romani remiſſo agmine: cum ad alias anguſtas protinus pergerent ſeptas
deiectu arborum ſaxorumq; ingentium obiacente mole inuenere. Cum fraus hoſtilis apparuiſſet: præſi-
dium etiam in ſummo ſaltu cóſpicitur: citati inde retro: qua uenerát: pergunt repetere uiam eá quoq; clau
ſam ſua obice armiſq; inueniunt: ſiſtunt inde gradum ſine ullius imperio: ſtupor omnium animos ac ue
lut torpor quidá inſolitus membra tenet: intuenteſq; alii alios cú alterum quiſq; magis mentis compoté
ac conſilii ducerent: diu immobiles ſilent: deinde ubi prætoria conſulum erigi uidere & expedire quoſdá
utilia operi: quáquam ludibrio fore munientes perditis rebus ac ſpe omni adempta cernebant: tamen ne
culpam malis adderét pro ſe quiſq; nec hortáte ullo nec imperáte ad muniendum uerſi: caſtra prope aquá
uallo circundant: ſua ipſa opera laboremq; irritum: præterquá quod hoſtes ſuperbe increpabant cum mi
ſerabili cóſeſſione eludentes: ad conſules mœſtos ne aduocantes quidem in conſilium: quando nec conſi-
lio: nec auxilio locus eſſet: ſua ſponte legati ac tribuni conueniunt: militeſq; in prætorium uerſi opé: quá
uix dii ímortales ferre poterant: ab ducibus expoſcunt. Querentes magis: q cóſulentes nos oppreſſit: cum

Intercluditur ro. exercitus

p ingenio quiſq; fremerent: alius per obices uiarú alius per diuerſa mótiú p ſiluas: qua ferri arma poterát
eamus mó ad hoſté peruenire liceat: qué p annos iam ppe. xx. uicimus: oía æqua ac plana erút romano
in præſidú ſannité pugnáti alius quo aut qua eamus? num montes moliri ſede ſua paramus? dum hæc í-
minebunt iuga: qua tu ad hoſté uenies armati inermes fortes ignaui pariter oés capti atq; uicti ſumus: ne
ferrú quidem ad bene moriendú oblatur' eſt hoſtis ſedés bellú conficiet. His íuicem ſermonibus táquam
quietis ímemores nox traducta eſt. Ne ſamnitibus quidem conſilium in tam lætis ſuppetebat rebus itaq;

Herennii pótii ſententia

uniuerſi Herennium Pontium patrem imperatoris per litteras cóſulendú céſuerunt. Iam is grauior annis
nó militibus ſolú ſed ciuilibus quoq; abſceſſerat muneribus: í corpore tamé affecto uigebat uis animi có
ſiliiq;. Is ubi accepit ad furcas caudinas inter duos ſaltus clauſos exercitus romanos: conſultus ab nuncio
filii cenſuit oés inde quá primum inuiolatos dimittédos: quæ ubi ſpreta ſententia é iterúq; eodé remeáte
nuncio cóſulabatur: cenſuit ad unú oés interficiendos. Quæ ubi tam diſcordia íter ſe uelut ex ancipiti ora
culo reſponſa data ſunt: quáquam filius ipſe in primis iam animum quoq; patris conſenuiſſe in affecto
corpore rebatur tamé cóſenſu oíum uictus eſt: ut ipſum in conſilium acciperet. Nec grauatus ſenex plau-
ſtro in caſtra dicitur: aduectus uocatuſq; in conſilium ita ferme locutus eſt: ut nihil ſententiæ ſuæ muta-
ret. cauſas tantum adiiceret. Priore ſe conſilio: quod optimum duceret: cum potentiſſimo populo per in-
gens beneficium perpetuam firmare pacé amicitiamq;: altero cóſilio í multas ætates quibus amiſſis duo

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

bus exercitibus:haud facile receptura uires romana res bellũ differre:tertium nullum cõſilium eſſe:Cum fi
lius aliiq; principes ꝑcunctando exquirerent:qd ſi media uia conſiliũ caperetur:ut & dimitterentur ĩcolu
mes:& leges is iure belli uictis ĩponerent̃:iſta quidem ſententia:ĩquit:ea eſt:quæ neq; amicos parat: neq;
inimicos tollit:ſeruate modo quos ignominia irritaueritis. Ea eſt romana gens:quæ uicta qeſcere neſciat:
uiuet ſemꝑ in pectoribus illorum quicqd iſtuc præſens neceſſitas iniunxerit:neq; eos ante multiplices pœ
nas expetitas a nobis qeſcere ſinet. Neutra ſnĩa accepta:Herennius domum aduectus. Et in caſtris romanis
cũ fruſtra multi conatus ad erũpendum capti eſſent:ẽt omnium rerum inopia eſſet:uicti neceſſitate legatos
mittunt:qui primũ pacem peterent æquam:ſi pacem nõ impetrarent:prouocarent ad pugnã. Tum Ponti
us debellatũ eſſe reſpõdit:& qm̃ ne uicti quidẽ ac capti fortunã fateri ſcirẽt:inermes cũ ſingulis ueſtimẽtis
ſub iugũ miſſuꝝ:alias conditiones pacis æquas uictis ac uictoribus fore:ſi agro ſamnitium decederent̃:co
loniæ abducerent̃:ſuis inde legibus romanũ ac ſamnitem æquo fœdere uictuꝝ. His conditionibus para-
tum ſe eſſe fœdus cum cõſulibus ferire:ſiquid eoꝝ diſpliceat:legatos iam redire ad ſe uetuit. Hæc cum lega
tio renunciaret̃:tantus gemitus omniũ ſubito exortus eſt:tantaq; mœſticia inceſſit:ut nõ grauius acceptu-
ri uiderent̃:ſi nunciaret̃ oĩbus eo loco mortem oppetendã eſſe. Cum dĩu ſilentiũ fuiſſet:nec conſules aut ꝓ
fœdere tam turpi:aut cõtra fœdus tam neceſſariũ hiſcere poſſent:tum. L. Lentulus:q tum princeps legato-
rum uirtute atq; honoribus erat:patrem:inquit meum conſules ſæpe audiui memorantem ſe in capitolio
unũ non fuiſſe auctorẽ ſenatui redimendæ auro a gallis ciuitatis:quãdo nec foſſa ualloq; ab ignauiſſimo
ad opa ac muniendũ hoſte clauſi eſſent:& erũpere ſi non ſine periculo magno:tamen ſine certa pernicie poſ
ſent. Quod ſi illis:ut decurrere ex capitolio armatis in hoſtem licuit:quo ſæpe mõ obſeſſi in obſidẽtes eru-
perunt:ita nobis æquo:aut iniquo loco dimicandi tantũmodo cum hoſte copia eſſet:nõ mihi paterni ani
mi idoles in conſilio dãdo deeſſet:Eqdem mortem pro patria præclaram eſſe fateor:& me uel deuouere ꝓ
Po. Ro. legionibuſq;:uel in medios me mittere hoſtes paratus ſum:ſed hic patriam uideo: hic quicquid
romanorum legionũ eſt:quæ ſi pro ſe ipſis ad mortẽ ruere uolunt:quid habẽt:quod morte ſua ſeruent̃:te-
cta urbis dicat aliquis & mœnia:& eam turbã:a qua urbs incolit̃: imo hercule produnt̃ ea magis omnia
deleto hoc exercitu:non ſeruant̃:quis. n. ea tuebit̃:imbellis uidelicet atq; inermis multitudo:tam hercule:
quam a galloꝝ ĩpetu defendit:an a Veiis exercitũ Camillũq; ducem implorabunt:Hic omnis ſpes opeſq;
ſunt:quas ſeruando patriam ſeruamus:dedendo ad necem patriam deſerimus ac prodimus. At fœda atq;
ignominioſa deditio eſt:ſed ea caritas patriæ eſt:ut tam ignominia eam:quam morte noſtra ſi opus ſit:ſer-
uemus. Subeat̃ ergo iſta:quantacunq; eſt ĩdignitas:& pareat̃ neceſſitati:quam ne dii quidem ſuperãt. Itẽ
conſules:redimite armis ciuitatẽ quam auro maiores noſtri redemerunt. Conſules ꝓfecti ad Pontium in
colloquium cũ de fœdere uictor agitaret:negarunt iniuſſu populi fœdus fieri poſſe nec ſine fœcialibus ce-
rimoniaq; alia ſolemni. Itaq; non ut uulgo credunt. Claudiuſq; etiam ſcribit fœdere pax caudina:ſed per
ſponſionẽ facta eſt:quid enim aut ſponſoribus ĩ fœdere opus eſſet:aut obſidibus ubi præcatione res tran-
ſigit̃:per quem populũ fiat:quo minus legibus dictis ſtet̃:ut eum ita Iuppiter feriat:quẽadmodum a fœ
cialibus porcus feriat̃: Spoponderũt conſules:præfecti:legati:quæſtores:tribuni militũ:nominaq; oĩum
q ſpoponderũt:extant ubi ſi ex fœdere acta res eẽt:præterq̃ duoꝝ fœcialium nõ extarent: & pp neceſſariã
fœderis dilationem:obſides etiam ſexcẽti equites imperati:q capite luerent:ſi pacto non ſtaret̃:tempus in-
de ſtatutum tradendis obſidibus:exercituq; inermi mittendo. Reintegrauit luctũ in caſtris conſulum ad-
uẽtus:ut uix ab iis abſtinerent manus:quoꝝ temeritate in eũ locũ deducti eſſent:quoꝝ ignauia: fœdius ĩ-
de:quã ueniſſent abituri illis non ducẽ locoꝝ nõ exploratorẽ fuiſſe: bælluaꝝ mõ cæcos in foueã miſſos
alii alios intueri:contẽplari arma mox tradẽda & inermes futuras dextras obnoxiaq; corpora hoſti. Pro
ponere ſibimetipſi ante oculos iugũ hoſtile:& ludibria uictoris:& uultus ſupbos:& p armatos inermiũ
iter:ĩde fœdi agminis miſerabilẽ uiam p ſocioꝝ urbes:reditũ in patriã ac parẽtes:quo ſæpe ipſi maioreſ-
q; eoꝝ triũphantes ueniſſent: Se ſolos ſine uulnere:ſine ferro:ſine acie uictos:ſibi nõ ſtringere licuiſſe gladi
os:nõ manum cũ hoſte cõferre:ſibi neqcquam animos datos. Hæc fremẽtibus hora fatalis ignominiæ ad
uenit oĩa triſtiora experiundo factura:quam quæ præceperant animis. Iam primũ cum ſingulis ueſtimẽ
tis inermes extra uallum exire iuſſi:& primi traditi obſides:atq; ĩ cuſtodiã abducti. Tum a cõſulibus abi-
re lictores iuſſi:paludamẽtaq; detracta tantã ĩter eos:qui pauloante eos execrantes dedendos lacerandoſq;
cenſuerant miſerationẽ fecit:ut ſuæ quiſq; conditionis oblitus ab illa deformatione tantæ maieſtatis uelut
a nefando ſpectaculo auerteret oculos. Primi cõſules prope ſeminudi ſub iugum miſſi:tum ut quiſq; gra-
du proximus erat: ita ignominiæ obiectus:tum deinceps ſingulæ legiones circunſtabant armati expro-
brãtes eludenteſq;:gladii ẽt plæriſq; intemptati:uulnerati quidam necatiq;:ſi uultus eorum indignitate re
rum acrior uictorẽ offendiſſet:ita traducti ſub iugum:& qd pene grauius erat per hoſtium oculos: cum
ex ſaltu euaſiſſent:ac ſi uelut ab inferis extracti:tum primum lucem aſpicere uiſi ſunt:tamen ipſa lux ita de
forme intuentibus agmen omni morte triſtior fuit. Itaq; cum ante noctem Capuam peruenire poſſent in
certi de fide ſociorum:& quod pudor præpediebat: circa uiam haud procul Capua omnium egena cor-
pora humi proſtrauerũt. Quod ubi eſt Capuam nunciatum:euicit miſeratio iuſta ſocioꝝ ſuperbiam ĩge-
nitam campanis:cõfeſtim inſignia ſua conſulibus:faſces:lictores:arma:equos:ueſtimenta: cõmeatus mi-
litibus benigne mittunt:& uenientibus Capuam cunctus ſenatus populuſq; obuiam egreſſus:iuſtis om-
nibus hoſpitalibus priuatiſq; & publicis fungitur officiis:neq; illis ſocioꝝ comitas: uultuſq; benigni &
alloquia nõ modo ſermonem elicere:ſed ne ut oculos quidem attollerent: aut conſolantes amicos contra

Pareatur neceſſitati q̃ ne dii ſuperant.

Romanoꝝ conſulũ ignominia Sub iugũ mittit̃ Ro. exercitus

intuerentur efficere poterant: adeo ſuper mœrorem pudor quoq; effugere colloquia & cœtus hominum cogebat. Poſtero die cũ iuuenes nobiles miſſi a Capua: ut proficiſcentes ad finẽ campanum proſequerentur: reuertiſſent: uocatiq; ĩ curiam pcunctãtibus maioribus natu: multo ſibi mœſtiores & abiectiores animi uiſos referrẽt: adeo ſilens ac prope mutum agmẽ inceſſiſſe: tacere indolẽ illam romanã: ablatoſq; cum armis aĩos: non reddere ſalutẽ non ſalutãtibus dare reſponſum: non hiſcere quẽquam præ metu potuiſſe: tanq̄ ferẽtibus adhuc ceruicibus iugũ ſub qđ emiſſi eẽnt. Habere ſamnites uictoriã non præclarã ſolũ: ſed ẽt ppetuam: cepiſſe.n.eos non Romam ſicut ante gallos: ſed qđ multo bellicoſius fuerit romanã uirtutẽ ferociãq;. Cum hæc dicerẽtur audirẽturq;: & deploratũ pene Romanũ nomẽ in conſilio ſocioꝝ fideliũ eẽt:

Aut offi. legendũ ẽ aut ouilius & non offilius

dicit Offillius Acalauius Oui filius clarus genere factiſq; tum ẽt ætate uerendus: longe aliter ſe habere rem dixiſſe: ſilentiũ illud obſtinatũ: fixoſq; in terrã oculos: & ſurdas ad oĩa ſolatia aures: & pudorẽ intuẽdæ lucis: ingentẽ molem iraꝝ ex alto animi cientis indicia eſſe: aut romana ſe ignorare ingenia: aut ſilentium illud ſamnitibus flebiles breui clamores gemituſq; excitatuꝝ: caudinæq; pacis aliquanto ſamnitibus: quã romanis triſtiorẽ memoriam fore: qppe ſuos quẽq; eoꝝ animos habituꝝ ubicũq; congreſſuri ſint: ſaltus caudinos non ubiq; ſamnitibus fore. Iam Romæ & ſua infamis clades erat: obſeſſos primũ audierunt. triſtior deinde ignominioſæ pacis: quã piculi nuncius fuit. Ad famã obſidionis delectus haberi cœptus erat: dimiſſus deinde auxilioꝝ apparatus: poſteaquã deditionẽ tam fœde factam acceperũt: extẽploq; ſine ulla publica auctoritate conceſſum in oẽm formã luctus eſt. Tabernæ circa foꝝ clauſæ: iuſticiumq; ĩ foro in ſua ſponte cœptũ: priuſq̄ indictũ: lati claui: annuli aurei poſiti: pene mœſtior exercitu ipſo ciuitas eſſe: nec ducibus ſolum atq; auctoribus ſponſoribuſq; pacis iraſci: ſed innoxios ẽt milites odiſſe & negare urbi tectiſue accipiẽdos. Quam concitationẽ animorum fregit aduentus exercitus etiam iratis miſerabilis: non .n. tanq̄ in patriam reuertentes ex inſpirato incolumes ſed captoꝝ habitu uultuq; ingreſſi ſero in urbem: ita ſe in ſuis quiſq; tectis abdiderũt: ut poſtero die atq; in ſequentibus diebus nemo eoꝝ foꝝ aut publicũ aſpicere uellet. Conſules in priuato abditi nihil pro magiſtratu agere niſi qđ expreſſum ſenatuſconſulto ẽ:

Contra pliniũ q. C. Marium primum annulo aureo triumphaſſe ait Qu. Publium philonẽ L. Papyrium conſ.

ut dictatorem dicerent comitioꝝ cauſa. Q. Fabium Ambuſtum dixerunt: &. P. Aemylium Petũ magiſtrum eqtum: qbus uitio creatis: ſuffecti. M. Aemylius Pappus dictator. L. Valerius Flaccus magiſter equtum: nec per eos comitia habita: & qa tedebat populum omnium magiſtratuũ eius anni res ad interregnũ rediit: interreges. Q. Fabius Maximus. M. Valerius Coruinus. Is conſules creauit. Qu. Publiũ Philonẽ: &. L. Papyriũ Curſorẽ iterum: haud dubio conſenſu ciuitatis qđ nulli ea tempeſtate duces clariores eſſent. Quo creati ſunt die: eo ſic.n. placuerat patribus: magiſtratũ inierunt. ſolẽnibuſq; ſanctis perfectis: de pace caudina rettulerũt: & Publius penes quẽ faſces erãt: dic Spuri Poſthumi: inqt. Qui ubi ſurrexit: eodem illo uultu quo ſub iugum miſſus erat: haud ſum ignarus: inqt: conſules ignominiæ nõ honoris cauſa me primum excitatum iuſſumq; dicere non tanq̄ ſenatorem: ſed tanq̄ reũ tã infelicis belli: quã ignominioſæ pacis: ego tamẽ q̄do neq; de noxa noſtra: neq; de pœna rettuliſtis: omiſſa defenſione quæ non difficillima eẽt apud haud ignaros fortunaꝝ humanarum neceſſitatumq; ſñiam de eo de quo rettuliſtis: paucis peragã quæ ſñia teſtis erit: mihi ne an legionibus ueſtris pepercerim: cum me ſeu turpi: ſeu neceſſaria ſponſione obſtrinxi: qua tamen quãdo iniuſſu populi facta ẽ nõ tenet populus romanus: nec qequam ex ea præterq̄ corpora noſtra debent ſamnitibus. Dadamur per fœciales nudi uinctiq; exoluamus religione populũ: ſi qua obligauimus: neqd diuini aut humani obſtet: quo minus iuſtum piumq; de integro ineatur bellũ: interea conſules exercitum ſcribere: armare: educere placet: nec prius ingredi hoſtiũ fines: quam oĩa iuſta in deditionẽ noſtram perfecta erunt. Vos dii ĩmortales precor quæſoq; ſi uobis nõ fuit cordi. Sp. Poſthumiũ. T. Veturiũ conſules cũ ſamnitibus proſpere bellum gerere: at uos ſatis habeatis uidiſſe nos ſub iugũ miſſos: uidiſſe ſponſione infami obligatos: uidere nudos uinctoſq; hoſtibus deditos oẽm irã hoſtium noſtris capitibus excipientes: nouos conſules legioneſq; romanas ita cũ ſamnite gerere bellũ uelitis: ut oĩa añ nos cõſules bella geſta ſunt. Quæ ubi dixit: tanta ſimul admiratio miſeratioq; uiri inceſſit hoĩes: ut modo uix crederẽt illum eundẽ eẽ. Sp. Poſthumium: q auctor tam fœdæ pacis fuiſſe mõ miſerarent: qđ ui-

Dubium an tribuni tamen eſſent an poſtea creati

talis ẽt præcipuũ apud hoſtes ſuppliciũ paſſurus eſſet ob iram dirẽptæ pacis. Cum oẽs laudibus mõ proſequentes uiꝝ in ſñiam eius pedibus irent: tẽptata paulip interceſſio eſt a. L. Liuio: &. Qu. Melio tribunis plebis qui neq; exolui religione populũ aiebant deditione ſua: niſi oĩa ſamnitibus: qualia apud Caudium fuiſſent: reſtituerent: neq; ſe pro eo: qđ ſpõdẽdo pacẽ ſeruaſſent: exercitum Po. Ro. pœnam ullam meritos eſſe: neq; ad exrremum: cũ ſacroſancti eẽnt: dedi hoſtibus uiolariue poſſe. Tũ Poſthumius ĩterea dedite: inqt: pfanos nos: quos ſalua religione poteſtis: dedetis deĩde & iſtos ſacroſanctos: cũ primũ magiſtratu abierint: ſed ſi me audiatis: priuſq̄ dedant hic in comitio uirgis cæſos: hãc iam ut ĩter calatæ pœnæ uſuram habeant. Nã qđ deditione noſtra negant exolui religione populũ: id iſtos magis ne dedant: quã qa ita res habeat dicere qs adeo iuris fœcialium expers eſt: q ignoret? neq; ego inficias eo patres cõſcripti tam ſponſores: quã fœdera ſancta eſſe apud eos hoĩes: apud quos iuxta diuinas religiões fides humana colitur: ſed iniuſſu populi nego qcq̄ ſanciri poſſe: qđ populum teneat. An ſi eadẽ ſupbia: qua ſpõſionẽ iſtã expſſerunt: nobis ſamnites coegiſſent: nos uerba legitima dedentiũ urbes nũcupare: deditũ populũ romanum uos tribuni diceretis? & hanc urbẽ templa delubra: fines: aquas ſamnitiũ eſſe? omitto deditionem: qm̃ de ſponſione agitur. Quid tandem ſi ſpopondiſſemus urbem hanc relictuꝝ Populum Romanum? ſi inceſurum? ſi magiſtratus: ſi ſenatum: ſi leges non habiturum? ſi ſub regibus futurum? Dii meliora: inquis: atqui non indignitas rerum ſponſioni uinculum leuat. Siquid eſt: in quo obligari populus poſſit: in oĩbus põt: & ne

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

illud quidẽ:qđ quoſdam forſitan moueat:refert:cõſul an dictator:an ꝑtor ſpoponderit:& hoc ipſi ẽt ſam
nites iudicauerũt:quibus nõ fuit ſatis cõſules ſpõdere:ſed legatos quæſtores tribunos militũ ſpõdere coe
gerunt. Nec a me nunc qſq̃ quæſiuerit:quid ita ſpoponderim:cũ id nec cõſulis ius eſſet: nec illis ſpondere
pacẽ:quæ mei nõ erat arbitrii:nec pro uobis:qui nihil mandaueratis:poſſem. Nihil ad Caudiũ patres cõ-
ſcripti humanis cõſiliis geſtum ẽ:dii ĩmortales & ueſtris:& hoſtiũ ĩperatoribus mẽtem ademerũt:nec nos
in bello ſatis cauimus: & illi male partá uictoriá male ꝑdiderunt:dũ uix locis:qbus uicerát:credũt: dum
q̃cunq; cõditione arma uiris ĩ arma natis auferre feſtinát. An ſi ſana mens fuiſſet:difficile illis fuit:dũ ſenes
ab domo ad cõſultandũ accerſunt:mittere Romá legatos cũ ſenatu:cũ populo de pace & fœdere agere? tri-
dui iter expeditis erat:interea in induciis res fuiſſet:donec ab Roma legati aut uictoriam illis certá:aut pacẽ
afferrent:ea demũ ſponſio eſſet:quá populi iuſſu ſpopõdiſſemus. ſed neq; uos tuliſſetis:nec nos ſpopõdiſſe
mus:nec fas fuit alium rex exitũ eſſe:quá ut illi uelut ſomnio lætiore:quam qđ mẽtes eox capere poſſent
neq̃q̃ eluderent: & noſtrũ exercitum eadem:q̃ ĩpedierat fortuna expediret:unam uictoriam uanior irritá
faceret pax:ſpõſio interponeret:quæ neminem præter ſponſorẽ obligaret. Quid. n. uobiſcum patres con-
ſcripti? quid cum Po. Ro. actum ẽ? quis uos appellare poteſt? quis ſe a uobis dicere deceptum? hoſtis an
ciuis? hoſti nihil ſpopõdiſtis:quẽ neminem ſpõdere pro uobis iuſſiſtis:nil ergo uobis: nec uobiſcũ eſt: q-
bus nihil mádaſtis:nec cũ ſamnitibus:cum qbus nihil egiſtis. Sánitibus ſpõſores nos ſumus rei ſatis locu
pletes in id:qđ noſtrũ ẽ:in id quod ꝑſtare poſſumus corpora noſtra & animos:ĩ hæc ſæuiant:in hoc ferrũ
ĩ hæc iras acuát. Quod ad tribunos plebis attinet:conſulite utrum ꝑſens deditio eox fieri poſſit: an ĩ diẽ
differat:nos interim. T. Veturi:uoſq; cæteri uilia hæc capita lucẽdæ ſponſionis feramus: & noſtro ſuppli
cio liberemus romana arma. Mouit patres conſcriptos tum cauſa:tum auctor:nec cæteros ſolũ:ſed tribu
nos etiam plebei:ut ſe in ſenatus dicerent fore poteſtate:magiſtatu inde ſe extemplo abdicauerunt:traditiq;
fœcialibus cum cæteris Caudium ducendi. Hoc facto ſenatuſconſulto lux quædam affulſiſſe ciuitati uiſa
eſt:Poſthumius ĩ ore erat:eum laudibus ad cælum ferebát:deuotioni. P. Decii cõſulis aliis claris facinori-
bus æquabant:emerſiſſe ciuitatem ex obnoxia pace illius conſilio & opera:ipſum ſe cruciatibus & hoſtiũ
iræ offerre:piacula pro populo dare, romano:arma cuncti ſpectant & bellum:qđ deſyderant futurum: ut
congredi armatis cũ ſamnite liceat. In ciuitate ira odioq; ardente delectus oĩum prope uoluntariox fuit:re

Non uideo qua ratione Tri. ple. rei geren- dæ inter fuerunt

ſcriptæ ex eodẽ milite nouæ legiones ductuſq; ad Caudium exercitus. Progreſſi fœciales:ubi ad portá ue
nere:ueſtem detrahi pacis ſponſoribus iubent:manus poſt tergum uinciri. Cum apparitor uerecũdia ma-
ieſtatis Poſthumium laxe uinciret:quin tu:inquit adduces lox:ut iuſta fiat deditio? Tum ubi in cœtũ ſam
nitiũ & ad tribunal Pontii uẽtum eſt. A. Cornerius Aruina fœcialis ita uerba fecit. Quandoqdẽ hiſce ho-
mines iniuſſu populi romani qritium fœdus ictum iri ſpoponderunt:atq; ob eá rem noxá nocuerũt:ob
eam rẽ:quo populus romanus ſcelere impio ſit ſolutus:hoſce hoĩes uobis dedo. Hæc dicente fœciali Po-
ſthumius genu femur:q̃ta maxime potuit ui:perculit: & clara uoce ait ſe ſamnitem ciuẽ eſſe:illum legatũ

Attur. in poſthumio egregiá fidei cõſtantiá

fœcialem a ſe contra ius gentium uiolatũ:eo iuſtius bellum geſturos. Tum pontius nec ego iſtam deditio
nem accipiam:inquit:nec ſamnites ratá habebunt:quin tu Spuri Poſthumi:ſi deos eſſe cẽſes:aut omnia ir
rita facis:aut pacto ſtas? ſamniti populo oẽs:quos in poteſtate habuit:aut pro iis: pax debetur. Sed quid
ego te appello:qui te captum uictori cum qua potes fide:reſtituis? Po. Ro. appello: quẽ ſi ſponſionis ad
furcas caudinas factæ pœnitet:reſtituat legiones intra ſaltum:quo ſeptæ fuerũt:nemo quẽq̃ deceperit:om-
nia pro ĩfecto ſint:recipiant arma:quæ per pactionem tradiderunt:redeant ĩ caſtra ſua:qcqd pridie habue-
runt:quam ĩ colloquiũ eſt uẽtum:habeant:tum bellũ:& fortia conſilia placeant:tũc ſponſio & pax repu-
dietur:ea fortuna iis locis:quá ante pacis mentionem habuimus: geramus bellũ: nec populus romanus
conſulũ ſponſionem:nec nos fidem Po. Ro. accuſemus. Nunq̃ ne cauſa defiet:cur uicti pacto nõ ſtetis? ob
ſides Porſenæ dediſtis:furto eos ſubduxiſtis:auro ciuitatẽ a gallis redemiſtis: ĩter accipiendũ aurum cæſi
ſunt:pacẽ nobiſcum pepigiſtis ut legiones uobis captas reſtitueremus:eam pacẽ irritá facitis:& ſemꝑ aliq̃
fraudi ſpeciẽ iuris ĩponitis: Non probat populus romanus ignominioſa pace legiones ſeruatas? pacẽ ſibi
habeat:legiones captas uictori reſtituat:hoc fide:hoc fœderibus:hoc fœcialibus cærimoniis dignum erat:
ut qdem tu:qđ petiſti:ꝑ pactionẽ habeas tot ciues ĩcolumes:ego pacẽ:quam hoſti tibi remittẽdo pactus
ſum:non habeam? hoc tu. A. Corneli hoc uos fœciales iuris gentibus dicitis? Ego uero iſtos:quos dedi ſi
mulatis:nec accipio:nec dedi arbitror:nec moror:quo minus ĩ ciuitatem obligatá ſponſione cõmiſſa ira-
tis oĩbus diis:quox eludit numen:redeant:gerat bellum q̃do ſpurius Poſthumius modo legatum fœcia
lem genu perculit:ita dii credent ſamnitem ciuem Poſthumium non ciuem Romanum eſſe: & a ſamnite
Romanum legatum uiolatum: eo uobis iuſtum in nos factum eſſe bellum. Hæc ludibria religionum
non pudere in lucem proferre? & uix pueris dignas ambages ſenes ac conſulares fallendæ fidei exquire-
re? I lictor: deme uincula Romanis:moratus ſit nemo: quo minus: ubi uiſum fuerit habeant. Et illi qui

Poſthumius & alii caſtro. ĩuiolati redierũt

dem forſitan & publica: ſua certe liberata fide ab Caudio in caſtra Romana inuiolati redierunt. Samni-
tibus pro ſuperba pace infeſtiſſimũ cernentibus renatum bellum: omnia quæ deinde uenerunt: non in
animis ſolum:ſed prope in oculis eſſe: & ſero nequicquam laudare ſenis Ponti utraq; conſilia:inter quæ
ſe media lapſos uictoriæ poſſeſſionem pace incerta mutaſſe: & beneficii & maleficii occaſione amiſſa:
pugnaturos cum eis: quos potuerint in perpetuum uel inimicos tollere:uel amicos facere: adeoque nul
lo dum certamine inclinatis uiribus poſt caudinam pacem animi mutauerant:ut clariorem inter Roma-
nos deditio. Poſthumium: quam Pontium incruenta uictoria inter ſamnites faceret: & geri poſſe bel-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Sánitiũ ꝑfidia in fregelláos

lum romani pro uictoria certa haberent:ſamnites ſimul rebellaſſe uiciſſe crederẽt romanum. Inter hæc ſa/
tricani ad ſamnites defecerát:& Fregellæ colonia nec opinato aduẽtu ſamnitium: fuiſſe & ſatricanos cum
iis ſatis cõſtat:nocte occupata ẽ:timor ĩde mutuus utroſqꝫ uſqꝫ ad lucẽ quietos tenuit:lux pugnæ initium
fuit:quá aliquádiu æquam:& qa pro aris & focis dimicabant:& qa ex tectis adiuuabat imbellis multitu
do tñ fregellani ſuſtinuerunt. Frauus deĩde rem inclinauit: qđ uocem audiri præconis paſſi ſunt ĩcolumẽ
ambituꝝ:qui arma poſuiſſet:ea ſpes remiſit a certamine animos:& paſſim arma iactari cœpta. Pertinaci/
or pars armata ꝑ auerſam portá erupit:tutiorqꝫ eis audacia fuit:quá incautus ad credendũ cæteris pauor:
quos circũdatos igni neqcq̃ deos fidemqꝫ ĩuocantes ſamnites concremauerũt. Conſules ĩter ſe partiti pro/
uincias Papyrius in Appuliá ad Luceriá pergit:ubi equites romani obſides ad Caudium dati cuſtodiebá
tur:Publius in Sánio ſubſtitit aduerſus caudinas legiones. Diſtẽdit ea res ſánitium animos: quod nec ad
Luceriam ire:ne a tergo ĩſtaret hoſtis:nec manere:ne Luceria interim amitteret̃:ſatis audebát:optimum ui
ſum eſt cõmittere rẽ fortunæ & tráſigere cũ Publio certamẽ:itaqꝫ in aciẽ copias ducunt:aduerſus quos Pu
blius cõſul cum dimicaturus eſſet:prius alloquẽdos milites ratus concionẽ aduocari iuſſit: cæteꝝ ſicut in
genti alacritate ad prætoriũ cõcurſum eſt:ita ꝓclamore poſcentium pugná nulla adhortatio impatoris au
dita eſt:ſuus cuiqꝫ aĩus memor ignominiæ adhortator aderat. Vadunt igit̃ in ꝓlium urgẽtes ſigniferos:&
ne mora in cõuerſu pilis emittẽdis ſtringẽdiſqꝫ ĩde gladiis eſſet:pila uelut dato ad id ſigno abiiciunt: ſtri/
ctiſqꝫ gladiis curſu ĩ hoſtem ferunt̃:nihil illic ĩperatoriæ artis ordinibus:aut ſubſidiis locádis fuit: oĩa ira

Vincunt̃ ſamnites

militaris prope ueſano ordine egit. Itaqꝫ non fuſi modo hoſtes ſunt:ſed ne caſtris quidẽ ſuis fugá ĩpedire
au ſi:Appuliam diſſipati petiere:Luceriam tñ coacto rurſus ĩ unum agmine eſt ꝑuentum. Romanos ira
eadem:quæ ꝑ mediam hoſtiũ aciem ĩtulerat:& in caſtra pertulit:ibi plus quam ĩ acie ſanguinis ac cædis
factum:ꝓdæqꝫ pars maior ira corrupta:Exercitus alter cũ Papyrio cõſules:locis maritimus ꝑuenerat Ar/
pos ꝑ oĩa pacata ſamnitiũ magis iniuriis & odio:quá beneficio ullo Po. Ro. ná ſamnites ea tẽpeſtate ĩ mõ
tibus uicatim habitantes cápeſtria & maritima loca contẽptu cultoꝝ molliore:atqꝫ ut euenit fere locis ſi/
mili genere ipſi mõtani atqꝫ agreſtes depopulabunt̃:quæ regio ſi fida ſamnitibus fuiſſet:aut ꝑuenire Ar/
pos exercitus romanus nequiſſet: aut ĩteriecta inter Romam & Arpos penuria reꝝ oĩum excluſos a cõ/
meatibus abſumpſiſſet. Tum quoqꝫ ꝓfectos inde ad Luceriá iuxta obſidẽtes obſeſſoſqꝫ inopia uexauit:
oĩa ab Arpis romanis ſuppeditabantur:cæteꝝ adeo exigue ut militi occupato ſtatiõibus uigiliiſqꝫ & ope
re:eques folliculis in caſtra ab Arpis frumentum ueheret:interdũ occurſu hoſtiũ cogeret̃ obiecto ab equo
frumento pugnare & obſeſſis priuſq̃ alter conſul uictore exercitu aduenit:& cõmeatus ex mõtibus ſamni/
tiũ inuecti erant:& auxilia intromiſſa. Artiora omnia aduẽtus Publii fecit:q obſidione delegata ĩ curam
collegæ uacuus ꝑ agros cuncta infeſta commeatibus hoſtium fecerat. Itaqꝫ cum ſpes nulla eſſet diutius ob
ſeſſos inopiam laturos:coacti ſamnites:q ad Luceriam caſtra habebát:undiqꝫ contractis uiribus ſigna cũ

Tarẽtinorum legatorum denunciatio

Papyrio cõferre:Per id tp̃s parantibus utriſqꝫ ſe ad prælium:legati tarẽtini interueniunt denũciantes ſam
nitibus:romaniſqꝫ ut bellũ obmitterent:ꝑ utros ſtetiſſet:quo minus diſcederet̃ ab armis:aduerſus eos ſeꝓ
alteris pugnaturos. Ea legatione Papyrius audita perinde ac motus dictis eoꝝ cum collega ſe cõmunica/
tuꝝ reſpondit:accitoqꝫ eo:cum tempus omne in apparatu conſumpſiſſet collocutus de re haud dubia ſi/
gnum pugnæ ꝓpoſuit. Agentibus diuina humanaqꝫ:quæ abſolent:cũ acie dimicandũ eſt:cõſulibus tarẽ/
tini legati occurſare reſpõſum expectantes:qbus Papyrius ait:auſpicia ſecũda eẽ tarẽtini pullarius nũciat:
litatum præterea eſt egregie auctoribus diis:ut uidetis:ad rem agendam ꝓficiſcimur. Signũ ĩde ferri iuſſit
& copias eduxit:uaniſſimá ĩcrepans gentẽ:q̃ ſuaꝝ ĩpotens reꝝ præ domeſticis ſeditiõibus diſcordiiſqꝫ:
aliis modũ pacis ac belli facere æquũ cẽſeret. Sánitas ex ꝑte altera cũ oẽm curá belli remiſiſſent:qa aut pa/

Papyrii reſpõſum ad Tarẽti nos legatos

cẽ uere cupiebát:aut expediebat ſimulare:ut tarẽtinos ſibi cõciliarẽt:cũ ĩſtructos repẽte ad pugná romáos
cõſpexiſſent:uociferari ſe ĩ auctoritate tarẽtinoꝝ manere:nec deſcẽdere ĩ aciẽ:nec extra uallũ arma ferre:de/
ceptos potius qđcũqꝫ caſus ferat:paſſuros quá ut ſpreuiſſe pacis auctores tarẽtinos uideant̃. Accipe ſe oẽ
cõſules aiũt:& eá ꝓcari mentẽ hoſtibus:ut ne uallũ qdẽ defendát:ipſi ĩter ſe partitis copiis ſuccedũt hoſtiũ
munimentis:& ſimul undiqꝫ adorti cũ pars foſſas explerẽt:pars uellerẽt:uallũ atqꝫ ĩ foſſas ꝓruerẽt:nec uir
tus mõ inſita:ſed ira ẽt exulceratos ignomniia ſtimularet aĩos caſtra ĩuaſere:& ꝓ ſe qſqꝫ nõ hæc furcas:nec
Caudiũ:nec ſaltus ĩuios eẽ:ubi errorẽ fraus ſupbe uiciſſet:ſed romaná uirtutẽ:quá nec uallũ:nec foſſæ ar/
cerẽt memorátes:cædũt pariter reſiſtẽies:fuſoſqꝫ inermes atqꝫ armatos ſeruos:liberos:puberes:impuberes:
hoĩes:iumẽtaqꝫ:nec ullũ ſupfuiſſet aĩal:ni cõſules recepui ſignũ dediſſent: auidoſqꝫ cædis milites e caſtris
hoſtiũ ĩperio ac minis expuliſſent. Itaqꝫ apud ĩfenſos ob ĩterpellatá dulcedinẽ iræ cõfeſtim oro habita eſt:
ut doceret̃ miles minime cuiq̃ militũ cõſules odio ceſſiſſe aut ceſſuros:qn duces ſicut belli ita inſatiabilis
ſupplicii futuros fuiſſe:ni reſpectus equitum ſexcẽtoꝝ:qui Luceriæ obſides tenerent̃:præpediſſet aĩos:ne
deſperata uenia hoſtes cæcos in ſupplicia eoꝝ ageret:ꝑdere prius:quam perire optátes. Laudare ea milites:
lætariqꝫ obuiam itum iræ ſuæ eẽ:fateri oĩa patienda prius:quam ꝑderet̃ ſalus tot prĩcipũ romanæ iuuẽ
tutis. Dimiſſa cõcione:conſiliũ habitum oĩbus ne copiis Luceriam ꝑmerent:an altro exercitu & duce ap/
puli circa gens dubiæ ad id uoluntatis temptarentur. Publius cõſul ad peragrádam profectus Appuliam
aliquot expeditione una populos aut ui ſubegit:aut conditionibus in ſocietatẽ accepit. Papyrio quoqꝫ: q
obſeſſor Luceriæ reſtiterat:breui ad ſpem euẽtus reſpondit:nam infeſſis oĩbus uiis:ꝑ quas commeatus ex
Sánio ſubuehebatur:fame domiti ſamnites:qui Luceriæ in præſidio erát:legatos miſere ad cōſulem Ro
manũ:ut receptis eqtibus:qui cauſa belli eſſent:abſiſteret obſidione. His Papyrius ita reſpõdit debuiſſe eos

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

pontium Herēnii filium:quo auctore romanos ſub iugum miſiſſent:conſulere:ꝗd uictis patiendum cen
ſeret:cæterum qm̄ ab hoſtibus in ſe æqua ſtatui: quam ĩ ſe ipſi ferre maluerint:nunciare Luceriá iuſſit: ar
ma:ſarcinas:iumenta:multitudinē oēm imbellem intra mœnia relinquerēt:militem ſe cum ſingulis ueſti
mētis ſub iugum miſſuꝝ:ulciſcentē illatam nō nouam ĩferentem iniuriam. Nihil recuſatū:ſeptem millia
militum ſub iugum miſſa:prædaq; ĩgens Luceriæ capta: receptis oĩbus ſignis armiſq;:quæ ad Caudium
amiſerant:& qđ oĩa ſupabat gaudia eqtibus recuperatis:quos pignore pacis cuſtodiēdos Luceriam ſamni
tes dederant. Haud ferme alia mutatione ſubita reꝝ clarior uictoria populi Romani ē:ſiquidem ēt quod
qbuſdam ĩ annalibus inuenitur Pontius Herennii filius ſamnitiū imperator:ut expiaret conſulum igno
miniam ſub iugū cum cæteris eſt miſſus. Cæteꝝ id minus miror obſcuꝝ eſſe de hoſtinm duce dedito miſ
ſoq; ſub iugū id magis mirabile eſt ambigi. L. ne Cornelius dictator cum. L. Papyrio Curſore magiſtro
eqtum ea res ad Caudium atq; inde Luceriam geſſerit, ultorq; unicus romanæ ignominiæ haud ſciam an
iuſtiſſimo triūpho ad eam ætatem ſecundū Furium Camillum triūphauerit:an conſulis Papyrii præci
puum id decus ſit. Seqtur hunc errorem alius error. Curſor ne Papyrius ꝓximis comitiis cum. Qu. Au
relio Ceretano iteꝝ ob rem bene geſtam Luceriæ continuato magiſtratu conſul tert. creatus ſit:an. L. Papy
rius Mugilanus & ĩ cognomine erratum ſit. Conuenit iam inde ꝑ conſules reliqua belli ꝑfecta. Aurelius
cū ferētanis uno ſecundo ꝓlio debellauit:urbēq; ipſam: quo ſe fuſa contulerat acies obſidibus ĩperatis in
deditionem accepit. Pari fortuna conſul alter cū ſatricanis: qui ciues romani poſt caudinam cladem ad ſá
nites defecerant:præſidiumq; coꝝ ĩ urbem acceperant:rem geſſit:ná cum ad mœnia Satricæ admotus eēt
exercitus:legatiſq; miſſis ad pacem cum ꝑcibus petendam triſte reſponſum a conſule redditum eſſet niſi ꝑ
ſidio ſamnitium interfecto aut tradito ne ad ſe remearent:plus ea uoce:quá armis illatis terroris colonis
iniectū. Itaq; ſubinde cum exequerentur quærendo a conſule legati:quo nam ſe pacto paucos & infirmos
crederet ꝑſidio tam ualido & armato uim allaturos: ab iiſdem conſilium petere iuſſi: qbus auctoribus ꝑ
ſidium in urbē accepiſſent:diſcedunt:ægreq; impetrato ut de ea re cōſuli ſenatum reſpōſaq; ad ſe referri ſi
neret:ad ſuos redeunt. Duæ factiones ſenatū diſtrahebant:una cuius principes erant defectiōis a Po. Ro.
auctores:altera fidelium ciuium:certatum ab utriſq; tñ eſt:ut ad reconciliandam pacē conſuli opa nauare
tur. Pars altera cum præſidium ſamnitium:qa nihil ſatis præparati erant:ad obſidionem tolerandam ex
curſuꝝ ꝓxima nocte eſſet:nunciare cōſuli ſatis habuit:qua noctis hora:quamq; ꝑ portam: & quá in uiá
egreſſurus hoſtis foret:altera qbus ĩuitis deſcitum ad ſamnites erat:eadem nocte portá ēt cōſulibus aperue
runt:ita duplici ꝓditione & ꝑſidium ſamnitiū inſeſſis circa uiam ſilueſtribꝰ locis nec opinato oppreſſum
ē:& ab urbe plena hoſtiū clamor ſublatus:momentoq; unius horæ ſánis cæſus:ſatricanus captus: & oĩa
in ꝑtáte conſulis erát:q quæſtione habita:quoꝝ opa defectio eſſet facta:quos fontes cōperit:uirgis cæſos
ſecuri ꝑcuſſit:ꝑſidioq; ualido ĩpoſito arma ſatricanis ademit: Inde ad triūphum deceſſiſſe Romam Papy
riū Curſorē ſcribunt:q eo duce Luceriam receptá: ſamniteſq; ſub iugum miſſos auctotes ſunt: & fuit uir
haud dubie dignus oĩ bellica laude:non animi ſolū uigore:ſed ēt corporis uiribus excellen; ꝑcipua pedū
ꝑnicitas inerat:quæ cognomen ēt dedit:uictoréq; curſu oĩu ætatis ſuæ fuiſſe ferunt:& ſeu uirium ui:ſeu
exercitatione multa:cybi uiniq; eundē capaciſſimū:nec cum ullo aſperiorem:qa ipſe inuicti ad laborem
corporis eēt:fuiſſe militiam pediti pariter equitiq;: equites ēt aliquando auſos ab eo petere: ut ſibi pro re
bene geſta laxaret aliqd laboris:qbus ille:ne nihil remiſſum dicatis:remitto:inqt:ne utiq; dorſum demul
ceatis:cum ex eqs deſcendetis: & uis erat ĩ eo uiro ĩperii ĩgens pariter ĩ ſocios ciueſq;. Præneſtinus prætor
ꝑ timorē ſegnius ex ſubſidiis ſuos duxerat ĩ primam aciē:quem cum inābulans ante tabernaculum uoca
ri iuſſiſſet:lictorē expedire ſecurim iuſſit:ad quá uocem exanimi ſtante ꝑneſtino:agedū lictor excide ra
dicem hác:inqt:incōmodam ambulantibus:ꝑfuſumq; ultimi ſupplicii metu mulcta dicta dimiſit. Haud
dubie illa ætate:qua nulla uirtutum ferocior fuit:nemo unus erat uir: quo magis innixa res romana ſta
ret:qn cum parem deſtinant animis magno Alexádro ducem:ſi arma Aſia ꝑdomita in Europá uertiſſet.
Nihil minus ꝗſitum a prĩcipio huius opis uideri pōt:quam ut plus iuſto ab reꝝ ordine declinarem ua
rietatibuſq; diſtinguendo opere & legentibus uelut diuerticula amœna:& requiem animo meo quærerē:
tamen tanti regis ac ducis mentio:qbus ſæpe tacitis cogitationibus uolutauit animum: ea ſeuocat in me
medium:ut quærere libeat:qnam euentus romanis rebus:ſi cum Alexandro foret bellatum: futurus fue
rit. Plurimum in bello pollere uidentur militum copia & uirtus:ingenia imperatorum:fortuna per om
nia humana maxime in res bellicas potens. Ea & ſingula ĩtuenti & uniuerſa:ſicut ab aliis regibus gētibuſ
q;:ita ab hoc quoq; facile præſtát ĩuictum romanū ĩperium. Iam primū ut ordiar ab ducibus cōparandis
haud eqdem abnuo egregiū ducē fuiſſe Alexandū:ſed clariorem eum tñ facit:quod unus fuit:quod adole
ſcens ĩ incremento reꝝ non dum alteram fortunam exptus deceſſit. Vt alios reges claros duceſq; omittam
magna exēpla caſuum humanoꝝ:Cyꝝ:quem maxime græci laudibus celebrant: qd niſi longa uita ſicut
magnum modo Pōpeium uertenti præbuit fortunæ! Ne recēſeam duces romanos:nec oēs omnium æta
tum:ſed ipſos eos:cum qbus conſulibus aut dictatoribus Alexandro fuit bellandum. M. Valerium Cor
uinum. C. Claudiū. M. Rutiliū:Claudium Sulpiciū. T. Manlium. Torquatū. Qu. Publiū Philonem. L.
Papyrium Curſorem. Q. Fabium Maximum. Duos Decios. L. Volúnium: Marcum Curium deíceps
ingentes ſequunť uiri:ſi punicum romano præuertiſſet bellum: ſeniorq; in Italiam traieciſſet. Horum in
quolibet tum indoles eadem:quæ in Alexandro erat animi ĩgeniiq;:tum diſciplina militaris iá ĩde ab ini
tiis urbis tradita ꝑ manus:ĩ artis ꝑpetuis præceptis ordinatæ modū uenerat. Ita reges geſſerát bella:ita de

Copiæ Sánitiū ad luceriá ſub iugū miſſæ

Papyrius Curſor Qu. Aurelius conſ.

Papyrii geſta

Celeritas papyrii

Hoc illud apud pliniū de ue tuſtate oleæ:ná radix oleæ fuit illa Attur: cū quibꝰ fuiſſet Alexan. bellandū

Is pyrrhi' legatis fuiſſe dicit'

inde exactores regum Iunii Valeriiq;:ita deinceps Fabii Quintii Cornelii:ita Furius Camillus:quẽ iuue-
nes duo:qbus cum Alexandro dimicandum erat:ſenem uiderát. Militaria opa pugnando obeunti Alexá-
dro:nam ea quoq; haud minus claꝝ eum faciunt:ceſſiſſet uidelicet in acie oblatus par Manliu s Torqua-
tus:aut Valerius Coruinus íſignes ante milites:quá duces?ceſſiſſent Decii deuotis corporibus in hoſtem
ruentes?ceſſiſſet Papyrius Curſor illo corporis robore:illo animi? uictus eſſet conſiliis iuuenis unius: ne
ſingulos nominẽ ſenatus ille:quem q ex regibus cõſtare dixit:unus ueram ſpeciẽ romani ſenatus cepit?Id
uero erat piculum:ne ſolertius:quam quiuis unus ex iis:quos nominaui:caſtris locum caperet:cõmeatus
expediret:ab íſidiis præcaueret:tpſ pugnæ eligeret:aciẽ inſtrueret: ſubſidiis firmaret:nõ iam cum Dario
rem eſſe dixiſſet:quẽ mulieꝝ ac ſpadonum agmen trahentẽ:íter purpuram atq; auꝝ ornatũ fortunæ ſuæ
apparatibus prædá uerius:quá hoſtem:nihil aliud quá bene auſus uana cõtẽnere incruentus deuicit. Lon-
ge alius Italiæ:quá Indiæ p quam temulento agmine comeſſabundus inceſſit:uiſus illi habitus eẽt:ſaltus
Appuliæ:ac mõtes lucanos cernenti:& ueſtigia recentia domeſticæ cladis: ubi auunculus eius nup Epiri
rex Alexáder abſumptus erat. Et loqmur de Aldxandro nondum merſo ſecũdis rebus:quaꝝ nemo into-
lerantior fuit:q ſi ex habitu nouæ fortunæ nouiq;:ut ita dicam:ingenii:quod ſibi uictor induerat: ſpecte-
tur:Dario magis ſimilis:quá Alexandro í Italiam ueniſſet:& exercitum Macedoniæ oblitum degeneran-
tẽq; iam in perſaꝝ mores adduxiſſet. Referre in tanto rege piget ſupbam mutationem ueſtis: & deſydera-
tas humi iacentiũ adulationes ẽt uictis graues ne dum macedonibus uictoribus & fœda ſupplicia: & in-
ter uinũ & epulas cæde amicoꝝ: & uanitatẽ ementiẽdæ ſtirpis, quid ſi uini amor in dies fieret acrior? qd
ſi trux ac præ feruida ira?nec qcq̃ dubium íter ſcriptores refero: nulla ne hæc damna imperatoriis uirtuti-
bus ducimus?Id uero piculum erat:qđ leuiſſimi ex grecis:q parthorum qnoq; contra nomen romanum

Ná Alexáder ſe hámonis Iouis filium affinxit

gloriæ fauent:dictitare ſolẽt:ne maieſtatẽ nominis Alexandri:quẽ ne fama quidem illis uotum arbitror
fuiſſe:ſuſtinere nõ potuerit populus Romanus:& aduerſus quẽ Athẽis í ciuitate fracta macedonũ armis:
cernẽtem tum maxime prope fumantes Thebaꝝ ruinas:concionari libere auſi ſint hoíes:id qđ ex monu-
mentis orationũ patet aduerſus eũ:nemo ex tot pceribus romanis uocem liberá miſſurus fuerit? Quanta-
libet magnitudo hoís concipiat' aío: unius tamen ea magnitudo hoís erit:collecta paulo plus decem an-
noꝝ felicitate:quam q eo extollunt:qđ populus Roma. & ſi nullo bello:multis tamẽ pliis uictus ſit: Ale-
xandro nullius pugnæ non ſecũda fortuna fuerit:non ítelligit ſe hoís res geſtas & eius iuuenis: cũ populi
iá octingẽteſimum bellantis annũ rebus conferre:miremur:ſi cum ex hac parte ſæcula plura numerentur:
quam ex illa anni plus í tam longo ſpatio:q̃ í ætate. xiii. annoꝝ fortuna uariauerit. Quin tu hoís cum ho-

Att' pulchrá aſſeueratioẽ

mine:& ducis cũ duce:fortunam cũ fortuna cõfers?Quot romanos duces nomi nem:qbus nunquam ad-
uerſa fortuna pugnæ fuit?paginas í annalibus magiſtratuum faſtiſq; pcurrere licet conſulum: dictatorũ-
q; quoꝝ nec uirtutis:nec fortunæ ullo die populum romanum pœnituit:Et quo ſint mirabiliores quam
Alexáder:aut quiſquam alius rex denos uicenoſq; dies quidam dictaturam:nemo pluſquam annum con-
ſulatum geſſit:a tribunis plebis delectus impediti ſunt:poſt tempus ad bella ierunt:ante tempus comitio-
rum cauſa reuocati ſunt:in ipſo conatu rerum circunegit ſe annus collegæ nunc temeritas: nunc prauitas
impedimento aut damno fuit:male geſtis rebus alterius ſucceſſum eſt:tyronem aut mala diſciplina inſtitu-
tum exercitum acceperunt. At hercule reges nõ liberi ſolũ impedimentis omnibus:ſed domini rerum tem-
porumq; trahunt conſiliis cuncta nõ ſequuntur. Ergo inuictus alexander cum inuictis ducibus bella geſ-
ſiſſet:& eadem fortunæ pignora in diſcrimen detuliſſet:imo etiam eo plus periculi ſubiſſet:quod macedo-
nes unum Alexandrum habuiſſent multis caſibus nõ ſolum obnoxium:ſed etiam offerentem ſe:romani
multi fuiſſent Alexandro uel gloria:uel rerum magnitudine pares: quorum ſuo quiſq; fato ſine publico
diſcrimine uiueret moreretur q;. Reſtat:ut copiæ copiis comparẽtur uel numero:uel militum genere:uel
multitudine auxiliorum:Cenſebátur eius ætatis luſtris ducenaquinquagena milia capitũ. Itaq; in omni

Ex his datur intelligi ex q̃tis copiis cõſtaret legitimꝰ exercitꝰ

defectione ſociorum latini nominis urbano prope delectu decẽ ſcribebantur legiões quaterni quinq; exer-
citus ſæpe per eos annos:in Hethruria:in Vmbria gallis hoſtibus adiunctis in Samnio in lucanis gereba-
tur bellũ. Latiũ deinde omne cũ ſabinis:& uolſcis:& equis:& omni Cápania:& pte Vmbriæ Ethruriæq;
& picẽtibus:& marſis peligniſq;:ac ueſtinis:atq; appulis: adiunctaq; omnis ora græcorum inferri ma-
ris a Thuris Neapolin & Cumas:& íde Antio atq; hoſtia tenus ſamnites aut ſocios ualidos romanis aut
fractos bello inueniſſet hoſtes. Ipſe traieciſſet mare cũ ueteranis macedonibus nõ plus triginta milibus ho-
minũ:& quattuor millibꝰ equitũ maxime theſſaloꝝ hoc. n. roboris erat:pſas indos aliaſq; ſi adiunxiſſet
gẽtes ípedimentũ maius:quá auxiliũ traheret. Adde quod romanis ad manũ domi ſupplemẽtũ eẽt. Ale-
xádro:quod poſtea Hánibali accidit:alieno in agro belláti exercitꝰ cõſenuiſſet. Arma clypeus:ſariſſæq; il-
lis:romano ſcutũ maius corpori tegumentũ:& pilũ haud paulo quá haſta uæhemẽtiꝰ ictu miſſũq; telũ:

Pilum
Haſta

ſtatarius uterq; miles ordines ſeruás:ſed illa phalanx ímobilis unius generis:Romana acies diſtinctior ex
pluribus ptibus cõſtans:facilis partiẽti quacũq; opus eẽt:facilis iũgenti. Iá in ope qs par romano miles?
qs ad tolerádũ laborẽ melior?Vno plio uictus Alexáder bello uictus eẽt:romanũ quá Caudiũ:quẽ Cá-
næ nõ fregerũt:q̃ fregiſſet acies?Næ ille ſæpe ẽt: ſi prima pſpere eueniſſent: perſas: & indos: & imbellem
Aſiam quæſiſſet:& cũ fœminis ſibi bellum fuiſſe dixiſſe:quod Epiri regẽ Alexandrum mortifero uulne-
re ictum dixiſſe ferũt:ſortẽ belloꝝ in Aſia geſtoꝝ ab hoc ipſo iuuene cũ ſua conferentẽ: Equidem cum per
annos quattuor & uiginti primo punico bello claſſibus certatum cũ pœnis recordor:uix ætatem Alexá-
dri ſuffecturam fuiſſe reor ad unũ bellum:& forſitan cũ & fœderibus uetuſtis iuncta res punica romanæ

eſſet: & timor par aduerſus cõmunem hoſtem duas potẽtiſſimas armis uiriſqꝫ urbes armaret: ſimul puni
co romanoqꝫ obrutus bello cẽt. Nõ quidem Alexãdro duce: nec integris macedonũ rebus: ſed expti tamẽ
ſunt romani macedonẽ hoſtẽ aduerſus Antiochum. Philippum: & Perſen: nõ mõ cũ clade ulla: ſed ne cum
piculo qdẽ ſuo: abſit iuidia uerbo & ciuilia bella ſileãt: nunq̃ ab eqte hoſte: nunq̃ a pedite: nunq̃ apta acie:
nunq̃ æquis utiqꝫ: nunq̃ iniqs locis laborauimus. Eqtẽ: ſagiptas ſaltus ĩpeditos: auia cõmeatibus loca gra
uis armis miles timere põt: mille acies grauiores: quam macedonũ atqꝫ Alexãdri auertit auertetqꝫ: modo
ſit ppetuus huius: qua uiuimus pacis amor: & ciuilis cura cõcordiæ. Inde. L. Flaccus: &. L. Plautius Ve- L. Flac-
nox cõſules facti. Eo anno a frequẽtibus ſamnitium populis de fœdere renouãdo legati: cum ſenatum hu cus. L.
mi ſtrati mouiſſent: reiecti ad populum haud quaq̃ tam efficaces habebant preces. Itaqꝫ de fœdere negatũ: Plautius
induciæ biẽnii: cum p aliquot dies fatigaſſent ſingulos: precibus ĩpetratæ. Et ex Appulia theanenſes can- conſ.
uſiniqꝫ populationibus feſſi obſidibus. L. Plautio cõſuli datis in deditionem uenerunt. Eodem anno pri
mum pfecti Capuæ creari cœpti legibus ab. L. Furio prætor datis: cum utrũqꝫ ipſi pro remedio ægris re-
bus diſcordia inteſtina petiſſent: & duæ Romæ additæ tribus Vfentina & falerina. Inclinatis ſemel in Ap
pulia rebꝰ: theates quoqꝫ appuli ad nouos cõſules. C. Iunium Bubulcum Qu. Aemylium Barbulam fœ C. Iunius
dus petitum uenerunt: pacis p omnem Appuliã præſtandæ populo Romano auctores id audacter ſpon Qu. Ae-
dendo imperrauerunt: ut fœdus daretur: neqꝫ ut æquo tamen fœdere: ſed in ditione populi romani eſſent mylius
Appulia pdomita: nam florento quoqꝫ ualido oppido Iunius potitus erat: in lucanos bellum porrectum conſ.
inde repentino aduentu Aemylii cõſulis Nerulum ui captum. Et poſteaquam res Capuæ ſtabilitas roma Florẽtum
na diſciplina fama per ſocios uulgauit: antiatibus quoqꝫ: qui ſe ſine legibus certis: ſine magiſtratibus age- Nerulũ
re querebantur: dati ab ſenatu ad iura ſtatuenda ipſius coloniæ patroni: nec arma modo: ſed iura etiam ro
mana late pollebant. C. Iunius Bubulcus: & Qu. Aemylius Barbula cõſules exitu anni non cõſulibus a ſe
creatis Sp. Nautio: &. M. Popilio: cæteꝝ dictatori. L. Aemylio legiones tradiderunt. Is cum. L. Fuluio Sp. Nau-
magiſtro equitum Satriculam oppugnare adortus rebellandi cãm ſamnitibus dedit. Duplex inde terror tius. M.
illatus romanis: hinc ſamnis magno exercitu coacto ad eximẽdos obſidione ſocios haud procul caſtris ro Popilius
manoꝝ caſtra poſuit: hinc ſatricani magno cum tumultu patefactis repente portis in ſtationes hoſtium ĩ- conſ.
currerunt. Inde pars utraqꝫ ſpe alieni magis auxilii: quam uiribus fræta ſuis: iuſto mox prælio inito roma
nos urgent: & q̃q̃ anceps dimicatio erat. tamen utrinqꝫ tutam aciem dictator habuit: qa locum haud faci-
lem ad circũueniendum cepit: & diuerſa ſtatuit ſigna: infeſtior tamen in erumpentes ĩceſſit: nec magno cer-
tamine itra mœnia compulit: tum totam aciem ĩ ſamnites obuertit: ibi plus certaminis uictoria ſicut ſera
ita nec dubia: nec uaria fuit: fuſi in caſtra ſãnites: extinctis nocte ignibus: tacito agmine abeunt: & ſpe abie
cta Satriculæ tuendæ: Poſtiam Pliſtiam ſocios romanoꝝ: ut parem dolorẽ hoſti redderent: circunſidunt.
Anno circunacto bellum deinceps ab dictatore. Qu. Fabio geſtum. Cõſules noui ſicut ſuperiores Romæ
manſerunt: Fabius ad accipiendum ab Aemylio exercitum ad Satriculam cum ſupplemento uenit: neqꝫ
.n. ſamnites ad Pliſtiam manſerant: ſed accitis ab domo nouis militibus multitudine fræti caſtra eodem:
quo ante loco poſuerunt: laceſſenteſqꝫ prælio romanos auertere ab obſidione conabantur. Eo intentius di
ctator ĩ mœnia hoſtium uerſus id bellum tãti ducere quod urbẽ oppugnabat: ſecurior ab ſamnitibus age
re ſtationibus modo oppoſitis: nequa ĩ caſtra uis fieret: eo ferocius adequitare ſamnites uallo neqꝫ ocium
pati: & cum iam prope in portis caſtroꝝ eſſet hoſtis: nihil conſulto dictatore magiſter equitum. Q. Au
lius Ceretanus magno tumultu cum oĩbus turmis equitum euectus ſummouit hoſtem: tum ĩ minime p
tinaci genere pugnæ: ſic fortuna exercuit opes ut inſignis utrinqꝫ clades & clara ipſorum æderet funera: pri
or ſamnitium ĩperator ægre patientes quod tam ferociter adeqtaſſet: inde ſe fundi fugariqꝫ: orando hortã
doqꝫ eqtes ꝓlium iterauit. In quem ĩſignem ĩter ſuos cientem pugnã magiſter eqtum romanus infeſta cu
ſpide ita pmiſit equum: ut uno ictu exanimem equo præcipitaret: nec ut fit: ad ducis caſum pculſa magis
quam irritata eſt multitudo oĩs. Qui circa erant: ĩ Aulium temere inuectum p hoſtium turmas tæla con
iecerunt: fratriqꝫ ꝑcipuum decus ulti ſamnitium ĩperatoris dederunt. Is uictorem detractũ ex equo magi- Aulius
ſtrum eqtum plenus mœroris atqꝫ iræ trucidauit: nec multũ abfuit: qn corpore ẽt: qa inter hoſtiles cecide magiſter
rat turmas ſamnites potirent̃: ſed extẽplo ad pedes deſcenſum ab romanis ẽ: coactiqꝫ idẽ ſamnites facere & eqtum oc
repẽtina acies circa corpora ducũ pedeſtre ꝓlium init: quo haud dubie ſupat romanus: recuperatũqꝫ Au- ciditur
lii corpus mixta cũ dolore lætitia uictores ĩ caſtra referunt Sãnites: duce amiſſo: & p equeſtre certamen tẽ-
ptatis uiribus: omiſſa Satricula: quã neq̃q̃ defendi rebantur ad Pliſtiæ obſidionẽ redeunt: itaqꝫ paucos
dies Satricula romanus p deditionem: Pliſtia p uim ſamnis potit̃. Mutata inde belli ſedes ẽ: ad Soram e
Sãnio Appuliaqꝫ traductæ legiones. Sora ad ſamnites defecerat: ĩterfectis colonis romanoꝝ. Quo cũ pri
or romanus exercitus ad ulciſcendã ciuium necẽ: recuperandãqꝫ coloniã magnis itineribus pueniſſet: ſpar
ſi p uias ſpeculatores ſeq legiões ſamnitiũ. nec iã procul abeſſe: cum alii ſup alios nũciarẽt: obuiã itum ho
ſti atqꝫ ad Lautulas ancipiti ꝓlio dimicatum ẽ: nõ cædes: nõ fuga alterius partis: ſed nox incertos: uicti ui-
ctores ne eſſent: diremit. Inuenio apud quoſdam aduerſam eã pugnã romanis fuiſſe: atqꝫ in ea cecidiſſe.
Q. Aulium magiſtrum equitũ. Suffectus ĩ locum Aulii Claudius Fabius magiſter equitum cũ exerci-
tu nouo ab roma aduenit: & p præmiſſos nuncios cõſulto dictatore: ubi ſubſiſteret: quoue tpe: & qua ex
parte hoſtem aggrederetur: ſubſiſtit occultus ad omnia ſatis exploratis cõſiliis: Dictator cum per aliquot
dies poſt pugnam continuiſſet ſuos intra uallum obſeſſi magis: quam obſidentis modo: ſignum repente
pugnæ propoſuit: & efficacius ratus ad accẽdendos uiroꝝ fortium animos nullẽ alibi quã in ſemetipſo

cuiquã relictã ſpem: de magiſtro equitũ nouoqꝫ exercitu militem celauit: & tanq̃ nulla niſi in eruptione
ſpes eſſet: Locis: inq̄t: anguſtis milites deprehẽſi: niſi quã uictoria patefecerimus: uiam nullam habemus:
ſtatiua nr̃a munimento ſatis tuta ſunt: ſed i nopia eadẽ infeſta: nã & circa omnia defecerunt: unde ſubuehi
Die priſtino cõmeatus poterant: & ſi oẽs iuuare uelint: iniqua loca ſunt. Itaqꝫ non fruſtrabor ego uos caſtra hic relinquẽ
do: in quæ infecta uictoria: ſicut priſtino de uos recipiatis: armis munimẽta nõ munimentis arma tuta eẽ
debẽt: caſtra habeant repetãtqꝫ q̄bus operæ eſt trahere bellũ nos oĩum rerꝫ reſpectum: præterquã uictoriæ
nobis abſcindamus: ferte ſigna ĩ hoſtẽ: ubi extra uallũ ceſſerit agmen: caſtra q̄bus imperatum eſt incẽdãt:
dãna noſtra milites oĩum circa qui defeceruut populorꝫ præda ſarcientur: Ea oratione dictatoris: quæ
neceſſitatis ultimæ index erat: milites accẽſi uadũt ĩ hoſtem: & reſpectus ipſe ardentium caſtrorꝫ: q̃q̃ pro
ximis tñ: ita. n. iuſſerat dictator: ignis eſt ſubditus: haud paruum irritamentum fuit. Itaqꝫ uelut uecordes
illati ſigna primo ĩpetu hoſtium turbant & in tp̄e poſteaq̃ ardentia procul uidit caſtra magiſter equitum:
id conuenerat ſignũ: hoſtiũ terga inuadit: ita circunuenti ſamnites: qua põt quiſqꝫ fugam ꝑ diuerſa petũt.
Ingens multitudo ĩ unũ metu cõglobata ac ſemetipſam turba ĩpediens ĩ medio cæſa: caſtra hoſtium capta
direptaqꝫ: quorꝫ præda onuſtũ militem ĩ romana caſtra dictator reducit haud q̃q̃ tam uictoria lætum: q̃
qđ præter exiguã deformatã incendio partem cætera cõtra ſpem ſalua inuenit. Ad Soram inde reditũ:
M. Petilius. C. Sulpiti⁹ cõſ. nouiqꝫ cõſules. M. Petilius. C. Sulpicius exercitũ ab dictatore Fabio accipiunt: magna parte ueterꝫ militũ
dimiſſa: nouiſqꝫ cohortibus in ſupplementũ adductis. Cæterꝫ cum ꝓꝑ difficilem urbis ſitum: nec oppu
gnãdi ſatis certa ratio iniret̃: & aut tp̄e longinqua: aut ꝓceps periculo uictoria eẽt: ſoranus traſfuga clam ex
oppido ꝓfectus cum ad uigiles romanus penetraſſet: duci ſe extẽplo ad conſules iubet: deductuſqꝫ traditu
rum urbẽ promittit ru rſus inde cũ quonãmodo id præſtaturus eſſet ꝑcunctantes doceret haud uana affer
re: ꝑpulit prope adiuncta mœnibus romana caſtra: ut ſex millia ab oppido remouerent̃: fore ut minus in
tentæ ĩ cuſtodiam urbis diurnæ ſtationes ac nocturnæ uigiliæ eſſent: ipſe inſequẽti nocte ſub oppido ſil
ueſtribus locis corhortibus inſidere iuſſis: decem milites delectos ſecum ꝑ ardua ac prope inuia in arcem
ducit pluribus quam pro numero uirorꝫ miſſilibus tælis eo collatis: ad hæc ſaxa erãt & temere iacẽtia: ut
fit in aſpretis: & de induſtria etiam: quo locus tutior eſſet. ab oppidanis congeſta: ubi cũ cõſtituiſſet: roma
nos ſemitamqꝫ anguſtã & arduã erectam ex oppido in arcem oſtendiſſet. Hoc quidem aſcenſu: inquit: uel
tres armati quãlibet multitudinẽ arcuerint: uos & decẽ numero & qđ plus & romani romanorũqꝫ fortiſſi
mi uiri eſtis: & locus ꝓ uobis & nox erit quæ oĩa ex incerto maiora territis oſtentat: ego iam terrore oĩa
implebo: uos aũt arcem intẽti tenete decurrit inde. quãto maxime poterat cum tumultu ad arma: & proh
ueſtrã fidẽ ciues clamitans arx ab hoſtibus capta ẽ defendite: ite: hæc incedens principũ foribus: hæc obiis
hæc excurrẽtibus in publicum pauidis increpat. Acceptum ab uno pauorẽ plures ꝑ urbem ferũt. Trepidi
magiſtratus miſſis ad arcẽ exploratoribus: cũ tæla & armatos tenere arcem multiplicato numero audirẽt:
auertunt animos a ſpe recuperãdæ arcis: fuga cuncta complent̃: portæqꝫ a ſemiſomnis ac maxima parte
inermibus refringunt̃: quarum per unam præſidium romanum clamore excitatum irũpit: & conuerſan
Sora uniꝰ ꝓditione capit̃ tes ꝑ uiam pauidos cædit. Iam Sora capta erat: cũ conſules prima luce aduenere: & quos reliquos fortuna
ex nocturna cæde ac fuga fecerat: in deditionẽ accipiunt: ex his. ccxxv. qui oĩum conſenſu deſtinabant̃: &
infandæ colonorꝫ cædis & defectionis auctores uinctos Romã deducũt: cæteram multitudinem incolu
mem ꝓſidio ĩpoſito Soræ relinquit: oẽs qui Romam deducti erãt: uirgis ĩ foro cæſi: ac ſecuri percuſſi ſum
mo gaudio plebis: cũ maxime ĩtererat: tutam ubiqꝫ: quæ paſſim ĩ colonias mitteret̃: multitudinẽ eſſe. Con
ſules ab Sora profecti in agros atqꝫ urbes auſonũ bellum intulerũt: mota nãqꝫ oĩa aduentu ſamnitium: cũ
apud Lautulas dimicatum eſſet: fuerant: coniurationeſqꝫ circa Cãpaniam paſſim factæ: nec Capua ipſa cri
mine caruit: quin Romã quoqꝫ & ad principum quoſdã inquirendos uentũ eſt: cæterꝫ auſonum gens ꝓ
Auſona ditione urbiũ ſicut Sora in ꝑtãtem uenit. Auſona & Nuntumnæ & ueſtina urbes erant: ex quibus princi
pes iuuẽtutis duodecim numero in proditione orbium ſuarum coniurati ad conſules ueniunt: docent ſu
os iãpridem exoptãtes ſamnitium aduentũ: ſimul ad Lautulas pugnatũ audierunt pro uictis romanos ha
buiſſe: iuuẽtute & armis ſamnites iuuiſſe: fugatis inde ſamnitibus ĩcerta pace agere: nec claudentes portas
romanis ne accerſerent bellũ: obſtinatos claudere: ſi exercitus admoueat̃: in ea fluctuatione animorꝫ oppri
mi incautos poſſe. His auctoribus mota propius caſtra: miſſiqꝫ eodem tp̄e circa tria oppida milites: par
tim armati: qui occulti propinqua mœnibus inſiderẽt loca partim togati tectis ueſte gladiis: q ſub lucem
apertis portis urbes ingrederent̃: ab iis ſimul cuſtodes trucidari cœpti: ſimul datũ ſignum armatis: ut ex in
ſidiis concurrerent: ita portæ occupatæ: triaqꝫ oppida eadem hora: eodemqꝫ conſilio capta: ſed q̄a abſenti
Deleta auſonũ gẽs uix certo crimine bus ducibus ĩpetus eſt factus: nullus modus cædibus fuit: deletaqꝫ auſonũ gens uix certo defectionis cri
mine: ꝑinde ac ſi inter necino bello certaſſet. Eodem anno ꝓdito hoſtibus romano ꝓſidio Luceria ſamni
tium facta: nec diu proditoribus ĩpunita res fuit: haud ꝓcul inde exercitus romanus erat: cuius primo im
petu urbs ſita ĩ plano capitur. Lucerni ac ſamnites ad internicionẽ cæſi: eoqꝫ ira ꝓceſſit: ut Romæ cũ de co
lonis mittẽdis Luceriã cõſuleret̃ ſenatus: multi delẽdã urbẽ cẽſerent: ꝓter odiũ qđ execrabile in his captis
erat: lõginquitas quoqꝫ adhorrere a relegandis tam ꝓcul ab domo ciuibus inter tã ĩfeſtas gentes cogebat:
uicit tamen ſnĩa: ut mitterent̃ coloni: duo millia & quingẽti miſſi. Eodẽ anno cũ oĩ ĩfida romanis eẽnt. Ca
puæ quoqꝫ occultæ principũ cõiurationes factæ: de q̄bus cũ ad ſenatũ relatũ eẽt: haud quaq̃ neglecta res ẽ
q̄ſtiones decretæ: dictatoreq̄ꝫ quæſtiõibus exercẽdis dici placuit. C. Menenius dictus: is. M. Folliũ magi
ſtrũ eq̄tum dixit. Ingens erat magiſtratus eius terror: itaqꝫ ſiue timore: ſeu cõſciẽtia eius calabios Obuium

Nouiumqꝫ ea capita cõiurationis fuerát: priuſq̃ noiarentur apud dictatorem: mors haud dubie ab ipſis
cõſcita iudicio ſubtraxit. Deinde ut quæſtioni cãpanæ materia deceſſit: uerſa Romá interprætando res: nõ
nominatim q Capuæ: ſed in uniuerſum: qui uſq̃ coiſſent: cõiuraſſentue aduerſus romanũ populum: quæ
ri ſenatum iuſſiſſe: & coitiones honoꝝ adipiſcendoꝝ cauſas factas aduerſus rẽp. eſſe: latiorqꝫ & re: & pſo
nis quæſtio fieri: haud abnuente dictatore ſine fine uelle quæſtionis ſuæ ius eẽ. Poſtulabunt ergo nobiles
hoĩes appellantibuſqꝫ tribunos: nemo erat auxilio: qn noĩa reciperent: inde nobilitas nec modo ĩ quos cri
men intendebatur: ſed uniuerſi ſimul negare nobiliũ id crimen eẽ: qbus: ſi nulla obſtetur fraude: pateat uia
ad honorẽ: ſed hominũ nouoꝝ ipſos adeo dictatorẽ magiſtrũqꝫ equitum reos magis: quam quæſtores
idoneos eius criminis eſſe: intellecturoſqꝫ ita id eſſe ſimul magiſtratu abiſſent. Tum. n. uero Menenius iá
famæ magis: quá ĩperii memor ꝓgreſſus in concionẽ ita fecit uerba. Etſi oẽs anteactæ uitæ uos conſcios
habeo quirites: & hic ipſe honos delatus ad me teſtis eſt ĩnocentiæ meæ: neqꝫ. n. quod ſæpe alias qa ita tẽ-
pora poſtulabant reip. q bello clariſſimus eſſet. ſed qui maxime procul ab his concionibus uitam egiſſet:
dictator diligendus exercendis quæſtionibus fuit. Sed qm̃ qdam nobiles hoĩes qua de cauſa uos extimare
quá me pro magiſtratu quicquá incõpertum dicere melius ẽ: primũ ipſas expugnare quæſtiones ope an-
niſi ſunt: deinde poſteaq̃ ad id parũ potentes erant: ne cauſam dicerent: ĩ pſidia aduerſariorum appellatio-
nem & tribunicium auxilium patricii cõfugerunt: poſtremo repulſi inde adeo oĩa tutiora: quá ut ĩnocen-
tiam ſuá purgarent: uiſa in nos irruerunt: & priuatis dictatorẽ poſcere reum uerecũdiæ nõ fuit: ut oẽs dii Quæſtio
hoĩeſqꝫ ſciant: ab illis etiá: quæ non poſſint: tẽptant: ne rationẽ uitæ reddant: ne obuiam ire crimini: & of- de ambitu
ferre me inimicis reum dictatura ab dico. Vos quæſo cõſules: ſi uobis datum ab ſenatu negocium fuerit: ĩ
me primũ: & hunc. M. Follium quæſtiones exerceatis: ut appareat innocentia nr̃a: nos nõ maieſtate hono
ris tutos a criminibus iſtis eſſe. Abdicat ſe ĩde dictatura: & poſt eum cõfeſtim Follius magiſtro eqtum pri
miqꝫ apud conſules iis. n. ab ſenatu mandata res ẽ rei facti: aduerſus nobiliũ teſtimonia egregie abſoluunt.
Publius etiam philo: multiplicatis ſummis honoribus: poſt res tot domi belloqꝫ geſtas cœterum inuiſus
nobilitati dixit cauſam: abſolutuſqꝫ ẽ. nec diutius: ut fit: quam dum recens erat: quæſtio per clara nomĩa
reorum uiguit: inde labi cœpit ad uiliora capita: donec factionibus coitionibuſqꝫ: abuerſus quas cõpara-
ta erat: oppreſſa ẽ. Earum fama rerũ: magis tñ ſpe cãpanæ defectionis: ĩ quá cõiuratum erat: ſamnites ĩ Ap
puliam uerſos rurſus ad Caudium reuocauit: ut ĩde ex propinquo: ſiqui motus occaſionem eriperent. Eo
conſules cum ualido exercitu uenerunt: & prĩo circa ſaltus: cum utrinqꝫ ad hoſtem iniqua uia eſſet: cuncta
ti caſtra mœtatiqꝫ ſunt: deinde ſamnites ꝑ apta loca breui circuitu ĩ loca plana cãpanos cãpos agmẽ dimit-
tunt: ibiqꝫ primũ caſtra in cõſpectu hoſtibus data: deinde leuibus prœliis equitũ ſæpius: quá peditũ utriqꝫ
periculũ factum: nec aut euentus eoꝝ romanum aut moræ: qua trahebát bellũ pœnitebat. Samnitiũ cõtra
ducibus: & carpi quottidie paruis damnis: & ſeneſcere dilatione belli uires ſuæ uidebant: itaqꝫ in aciem ꝓ
cedunt: eqtibus in cornua diuiſis: quibus præceptum erat: intentiores eſſe ad reſpectum caſtroꝝ: ne qua eo
uis fieret: cũ ad prœliũ ſtarent: aciẽ peditũ tutá fore cõſules Sulpicius in dextero Petilius in leuo cornu con
ſiſtunt: dextera pars: qua & ſamnites raris ordinibus aut ad circũeundos hoſtes: aut ne ipſi circũuenirẽtur
conſtiterant: latius patefacta ſtetit: ſiniſtris præterq̃ qđ confertiores ſteterant: repentino conſilio Petilii con
ſulis additæ uires: qui ſubſidiarias cohortes: quæ integræ ad longiores pugnæ caſus reſeruabantur: in pri-
má aciem extẽplo emiſit: uniuerſiſqꝫ hoſtẽ primo ĩpetu uiribus impulit. Cõmota pedeſtri acie ſamnitium
eques in pugná ſuccedit: in hunc tranſuerſo agmine inter duas acies ſe inferentẽ romanus equitatus cõcitat
equos: ſignaqꝫ & ordines peditum atqꝫ eqtum cõfundit: donec uniuerſam ab ea parte auertit aciem. In eo
cornu nõ Petilius ſolus: ſed Sulpicius ẽt hortator affuerat: auectus ab ſuis nõdum cõſerentibus manus ad
clamorem ab ſiniſtra parte prius exortũ. Vnde haud dubiá uictoriam cernẽs: cum ad ſuum cornu tẽderet
cum mille ducentis uiris: diſſimilem ibi fortuná inuenit: romanos loco pulſos uictorẽ hoſtem ſigna ĩ per
culſos inferentẽ: cæterum oĩa mutauit repente conſulis aduentus: nam & conſpectu ducis refectus militũ
eſt animus: & maius: quá ꝓ numero auxiliũ aduenerat mille fortes uiri: & partis alterius uictoria audita:
mox uiſa ẽt prœliũ reſtituit: tota deinde iam uincere acie romanus: & omiſſo certamine cædi capiqꝫ ſam- Maleuen
nites: niſi qui Maleuentum: cui nunc urbi Beneuentum nomen eſt: perfugerunt: ad trigintamillia cæſa aut tũ olim
capta ſamnitium proditũ memoriæ eſt. Cõſules egregia uictoria parta ꝓtinus inde ad Bouianũ oppugná nũc bene-
dum legiones ducunt: ibiqꝫ hyberna egerunt: donec ab nouis cõſulibus. L. Papyrio Curſore. C. Iunio Bu uentũ. L.
bulco: iterum noiatus dictator Claudius Petilius cum. M. Follio magiſtro equitũ exercitũ accepit. Is cum Papyrius
audiſſet arcẽ fregellaná ab ſamnitibus captá: omiſſo Bouiano: ad fregellas pergit: unde nocturna ſamniti- C. Iunius
um fuga ſine certamine receptis fregellis pſidioqꝫ ualido ĩpoſito in Cãpaniam reditũ maxime ad Nolam conſ.
armis repetendam: eo ſe intra mœnia ſub aduentũ dictatoris & ſamnitium oĩs multitudo & nolani agre-
ſtes contulerant. Dictator urbis ſitu circũſpecto: quo aptior aditus ad mœnia eẽt: oĩa ædificia: & frequen
ter ibi habitatur: circũiecta muris incẽdit: nec ita multo poſt ſiue a Petilio dictatore: ſiue ab. C. Iunio con- Pontiæ
ſule: ná utrunqꝫ traditur Nola eſt capta. Qui captæ decus Nolæ ad conſulem trahunt: adiiciunt Atiná: & Sueſſa
Calatiam ab eodem captas: Petiliũ autem peſtilentia orta: claui figendi cauſa dictatorẽ dictũ. Sueſſa & Põ M. Vale-
tiæ eodẽ anno coloniæ deductæ ſunt. Sueſſa auruncoꝝ fuerat: uolſci Pontias ĩſulam ſitam in conſpectu rius. P.
littoris ſui incoluerunt. Ninturna & Caſſinũ: ut deducerentur coloniæ: ſenatuſcõſultum factu eſt: triumui Deci⁹ cõ.
ros creauere: ac miſere colonorũ quattuormillia. Inſequentes cõſules. M. Valerius. P. Decius ꝓfligato fe
re ſamnitium bello: prius quam ea cura decederet patribus romanis ethruſci belli fama exorta eſt: nec erat

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ea tempeſtatẽ gens alia:cuius ſecundum gallicos tumultus arma terribiliora eſſent: tum ꝓpinquitate agri
tum multitudine hominũ:Itaqꝫ altero cõſule in Samnio reliqas belli perſequente.P.Decius:qui⁹ grauiter
æger Romæ reſtiterat:auctore ſenatu dictatorẽ.C.Iunium Bubulcum dixit.Is ꝓut rei magnitudo poſtu-
labat:oẽs iuniores ſacramento adigit:arma quæqꝫ alia res poſcit:ſumma induſtria parat:nec tantis appa-
ratibus elatus de inferendo bello agitat:quieturus aut dubie:niſi ultro arma ethruſci inferrent.Eadem ĩ cõ-
parando cohibendoqꝫ bello conſilia & apud ethruſcos fuere:neutri finibus egreſſi.Et cẽſura clara eo anno.
Via ap- Ap.Claudii:&.C.Plautii fuit:memoriæ tamen felicioris ad poſteros nomen Appii:quod & uiam muni-
pia Aqua uit:& aquam in urbẽ duxit:eaqꝫ unus ꝑfecit:qa ob infamem atqꝫ inuidioſam ſenatus lectionem uerecũ-
claudiam dia uictus collega magiſtratu ſe abdicauerat.Appius iam deinde antiquitus inſitam ꝑtinaciã familiæ gerẽ-
do ſolus cenſurã obtinuit.Eodem Appio auctore poticia gens cuius ad aram maximã Herculis familiare
ſacerdotium fuerat:ſeruos publicos miniſterii delegãdi cã ſolẽnia eius ſacri docuerat. Traditur inde dictu
mirabile:& qđ dimouendis ſtatu ſuo ſacris religionẽ afferre facile poſſet:cũ duodecim familiæ ea tempeſta-
te poticioꝝ eſſent:puberes ad triginta:oẽs intra annum cũ ſtirpe extinctos:nec nomen tm̃ poticioꝝ interiſ-
ſe:ſed cenſorem ẽt Appium memori deum ira poſt aliquot annos luminibus captũ.itaqꝫ conſules: q eum
Potitioꝝ annũ ſecuti ſunt.C.Iunius Bubulcus tert.&.Qu.Aemylius Barbula iterum:initio anni queſti apud po-
ĩterit⁹.C. pulum deformatum ordinẽ praua lectione ſenatus:qua potiores aliquot lectis præteriti eſſent: negauerũt
Iunius eã lectionẽ ſe q̃ ſine recti prauiqꝫ diſcrimĩe ad grãm ac libidinẽ facta eẽt:obſeruaturos:& ſenatũ extẽplo cita-
Qu.Ae uerunt eo ordine:quo ante cenſores.Ap.Claudium:&.C.Plautium fuerat.Et duo imperia eo anno dari
myli⁹ cõ. cœpta ꝑ populũ utraqꝫ pertinentia ad rem militarẽ:unum ut tribuni militum ſenideni in quattuor legio-
Appii nes a populo crearent:quæ antea ꝑ quã paucis ſuffragio populi relictis locis:dictatoꝝ & conſulum ferme
Cæcitas fuerant beneficia:tulere eã rogationem tribuni plebei.L.Attilius:Claudius Martius:alteꝝ ut duũuiros na-
Tibicinũ uales claſſis ordinandæ reficiendæqꝫ cã idem populus iuberet:lator huius plebeſciti fuit.M.Decius tribu-
ſeceſſio nus plebis.Eiuſdẽ anni rem dictu paruã ꝓterirem ni ad religionẽ eſſet uiſa ꝑtinere:tibicines qa prohibiti a
ꝓximis cenſoribus erãt in æde Iouis ueſci:quod traditum antiquitus erat:ægre paſſi Tybur uno agmine
abierunt:adeo ut nemo in urbe eſſet:q ſacrificiis præcineret.Eius rei religio tenuit ſenatum:legatoſqꝫ Ty-
bur miſerunt:ut darent operã:ut hi hoĩes romanis reſtituerent̃.Tyburtini benigne polliciti primũ accitos
eos in curiam hortati ſunt:ut reuerterent̃ Romam:poſteaquam perpelli nequibant:conſilio haud adhor-
rente ab ingeniis hoĩum eos aggrediunt̃ die feſto alii alios per ſpeciem celebrandaꝝ cantu epulaꝝ cã inui-
tant:& uino:cuius auidum ferme genus ẽ:oneratos ſopiunt:atqꝫ in plauſtra ſomno uictos coniiciunt:ac
Romam deportant:nec prius ſenſere:quã palustris ĩ foro relictis plenos crapulæ eos lux oppreſſit. Tunc
cõcurſus populi factus:ĩpetratoqꝫ ut manerent:datum ut triduum quotãnis ornati cum cantu atqꝫ hac q̃
nunc ſolemnis eſt licentia ꝑ urbẽ uagarent̃:reſtitutumqꝫ ĩ æde ueſcendi ius iis:q ſacris præcinerent.Hæc in-
ter duoꝝ igentium belloꝝ curã gerebant̃.Conſules inter ſe ꝓuincias partiti.Iunio ſamnites: Aemylio no-
uum bellum Ethruria ſorte euenit.In Samnio cluuiani ꝓſidium romanũ:quia nequerat ui capi:obſeſſum
fame in deditionẽ acceperant:ſamnites uerberibus fœdum in modũ laceratos occiderãt deditos.Huic iſen-
ſus crudelitati Iunius nihil antiquius oppugnatione cluuiana ratus:quo die aggreſſus ẽ mœnia:ui cœpit:
atqꝫ oẽs puberes interfecit.Inde uictor exercitus Bouianũ ductus caput hoc erat pentroꝝ ſamnitium lõge
ditiſſimũ atqꝫ opulẽtiſſimũ armis uiriſqꝫ.Ibi qa haud tm̃ irarũ erat:ſpe p̄dæ milites accenſi oppido potiũ-
tur:minus itaqꝫ ſægitum in hoſtes eſt:p̄dæ plus pene:quã ex omni Samnio unq̃ egeſtũ benigneqꝫ oĩs mi-
liti cõceſſa:& poſteaq̃ ꝑpotentẽ armis romanũ nec acies ſubſiſtere ullæ:nec caſtra:nec urbes poterãt:oĩum
principum in Samnio eo curæ ſunt intentæ:ut inſidiis quæreretur locus:ſiqua licentia populãdo effuſus
exercitus excipi ac circũueniri poſſet.Tranſfugæ agreſtes:& captiui quidã pars conſilio: pars forte oblati
congruentia ad cõſulem afferẽtes:quæ & uera erant:pecoris uim ingentem ĩ ſaltum auium compulſam eẽ
perpulerunt:ut prædatum eo expeditæ ducerent̃ legiones:ibi ingens hoſtium exercitus itinera occultus in-
ſiderat:& poſteaq̃ intraſſe romanos uidit ſaltum:repente adortus cum clamore ac tumultu inuadit: & pri-
mo noua res trepidationẽ fecit:dũ arma capiunt:ſarcinas congerunt in mediũ:deinde poſteaq̃:ut qſqꝫ libe-
rauerat ſe onere:aptauerat:qꝫ armis:ad ſigna undiqꝫ coibãt:& notis ordinibus in ueteri diſciplina militiæ iã
ſine præcepto ullius ſua ſponte ſtruebatur acies.Cõſul ad ancipitẽ maxime pugnã aduectus deſilit ex quo
& Iouem Martemqꝫ atqꝫ alios teſtatur deos:ſe nullã ſuam gloriam inde:ſed p̄dam militi querentẽ in eum
locum deueniſſe:neqꝫ in ſe aliud:quam nimiam ditandi ex hoſte militis curam repræhendi poſſe: ab eo ſe
dedecore nullam rem aliam:quã uirtutem militum uindicaturam cõniterentur modo uno animo inua-
dere hoſtem uictum acie:caſtris exutum:nudatum urbibus:ultimam ſpem furto inſidiarum temptantẽ:
& loco non armis fretum.Sed quem eſſe iam uirtuti romanæ inexpugnabilem locum fregellana arx ſo-
ranaqꝫ & ubicunqꝫ iniquo ſucceſſum erat loco commemorabatur.His accenſus miles omnium ĩmemor
difficultatũ uadit aduerſus ĩminentẽ hoſtium aciem:ibi palulũ laboris fuit:dum in aduerſum cliuũ eri-
gitur agmen:cæterum poſteaq̃ prima ſigna planiciem ſummam ceperunt:ſenſitqꝫ acies æquo ſe iam inſti-
tiſſe loco:uerſus extemplo eſt terror in inſidiatores:eaſdemqꝫ latebras quibus ſe paulo ante texerant:palati
atqꝫ inermes fuga repetebant:ſed loca difficilia hoſti:quæſita ipſos tum ſua fraude impediebant: itaqꝫ er-
go perpaucis effugium patuit:cæſa ad uigintimillia hominum:uictorqꝫ romanus ad oblatam ab hoſte
XX.Sã- prædam pecorum diſcurrit.Dum hæc geruntur in Samnio:iam omnes Ethruriæ populi præter aretinos
nitium ad arma ierant:ab oppugnando Sutrio:quæ urbs ſocia romanis uelut clauſtra Ethruriæ erat:ingens orſi

bellū: Eo alter cōſul Aemylius cū exercitu ad liberandos obſidiōe ſocios uenit: aduenientibus romanis ſu
trini cōmeatus benigne ī caſtra ante urbem poſita aduexere. Ethruſci diem primū conſultando maturarent
traherent: ne bellum traduxerunt: poſtero die ubi celeriora: quā tutiora cōſilia magis placuere ducibus: ſole
orto: ſignū pugnæ propoſitū ē: armatiq; i aciem procedunt. Quod poſteaq̄ cōſuli nunciatū ē extēplo: teſſe
rā dari iubet: ut prādeat: miles: firmatiſq; cybo uiribus arma capiat: dicto paret conſul: ubi armatos para
toſq; uidit: ſigna extra uallum ꝓferri iuſſit: & haud ꝓcul hoſte īſtruxit aciem. Aliquādiu utrinq; ītenti ſte
terunt expectantes: ut ab aduerſariis clamor & pugna īciperet: & prius ſol meridie ſe īclinauit: quā tælum
hinc aut illinc emiſſum ē: īde ne īfecta re abiretur: clamor ab ethruſcis oritur: cōcinuntq; tubæ: & ſigna īfe
runtur: nec ſegnius romanis pugna initur: cōcurrunt īfenſis aīs: numero hoſtis: uirtute romanus ſuperat:
anceps ꝓlium multos utrinq; & fortiſſimū quēq; abſumit: nec prius īclinata res ē: quā ſecunda acies roma
na ad prima ſigna feſſis ītegri ſucceſſerunt: Ethruſci: qa nullis recentibus ſubſidiis fulta prima acies fuit: an
te ſigna circaq; oēs ceciderunt: nullo unquam prælio fugæ minus: nec plus cædis fuiſſet: ni obſtinatos mo
ri tuſcos nox texiſſet: ita ut uictores priuſq̄ uicti pugnandi finē facerent: poſt occāſum ſolis ſignum recep
tui datū eſt: nocte ab utroq; in caſtra reditum: nec deinde qcq̄ eo anno rei memoria dignæ apud Sutrium

Ethruſci acie uincuntur

geſtum eſt: quia & ex hoſtiū exercitu prima tota acies deleta uno prælio fuerat: ſubſidiariis modo relictis:
uix: qđ ſatis eſſet ad caſtroꝝ ꝓſidium & apud romanos tantū uulneꝝ fuit: ut plures poſt ꝓlium ſaucii de
ceſſerint: quā ceciderant in acie. Q. Fabius inſequentis anni cōſul bellū ad Sutrium excepit: collega Fabio
C. Martius Rutilius datus eſt: cæteꝝ & Fabius ſupplementū ab Roma adduxit: & nouus exercit⁹ domo
accitus ethruſcis uenit. Permulti iam anni erant: cū inter patricios magiſtratus tribunoſq; nulla certamina
fuerant: cū ex ea familia: quæ uelut fatalis cum tribunis ac plebe erat: certamen orit̃. Ap. Claudius cēſor cir

Qu. Fabius. C. Martius conſ.

cūactis decē & octo mēſibus: quod Aemylia lege finitū cenſuræ ſpatium tpis erat: cū. C. Plautius collega
eius magiſtratu ſe abdicaſſet: nulla ui cōpelli: ut abdicaret: potuit. P. Sēpronius erat tribunus plebis: q fini
endæ cenſuræ intra legitimum tp̄s actionem ſuſceperat: nō popularē magis: quā iuſtā: nec in uulgus: quā
optimo cuiq; gratiorē. Is cum idētidem legē Aemyliā recitaret: auctorēq; eius Mamercum Aemyliū dicta
torem laudibus ferret: q qnquēnalē ante cenſurā & longinqtate ptātem dominantē intra ſex menſiū & an
ni coegiſſet ſpatium. Dic agendum: inqt. Ap. Claudi: quid nā facturus fueris: ſi eo tpe: quo. C. M. Furius
& M. Geganius cenſores fuerūt: cenſor fuiſſes? Negare Appius interrogationē tribuni magnope ad cām
pertinere ſuā: nam & ſi tenuerit lex Aemylia eos cenſores: quoꝝ in magiſtratu lata eſſet: quia poſt illos cen
ſores creatos eā legem populus iuſſiſſet: quodq; poſtremū iuſſiſſet: id ius ratumq; eſſet: non tamen aut ſe
aut eoꝝ quēq̄: qui poſt eam legem latam creati cenſores eſſent: teneri ea lege potuiſſe. Hæc ſine ullius aſſen
ſu cauillante Appio: & hic eſt inquit: quirites illius Appii progenies: q decēuir in annum creatus altero an
no ſe ipſe creauit: tertio nec ab ſe: nec ab ullo creatus priuatus faſces & imperium obtinuit: nec ante continu
ando abſtitit magiſtratu: quam obruerent eum male parta: male geſta: male retenta: imperia: hæc eſt eadem
familia quirites: cuius ui atq; iniuriis cōpulſi extorres patria ſacrū montem cepiſtis: hæc aduerſus quā tri

Probra appiæ familiæ

buniciū auxilium uobis comparaſtis: hæc pp quam duo exercitus auentinum inſediſtis: hæc quæ fœne
bres leges: hæc quæ agrarias ſemp impugnauit: hæc cōnubia patrū & plebis interrupit: hæc plebi ad curu
les magiſtratus iter obſepſit: hoc eſt nomen multo: quam Tarquinioꝝ infeſtius ueſtræ liberati. Ita ne tan
dem. Ap. Claudi cū centeſimus iam annus ſit ab Mamerco Aemylio dictatore: tot cēſores fuerint nobiliſſi
mi fortiſſimiq; uiri: nemo eoꝝ duodecim tabulas legit: nemo id ius eſſe: qđ poſtremo populus iuſſiſſet:
ſcit? imo uero oēs ſciuerunt: ideo Aemyliæ potius legi paruerunt quā illi antiquæ: qua primum cenſores
creati erant: quia hāc poſtremum iuſſerat populus: quia ubi duæ cōtrariæ leges ſunt ſemp antiq; abrogat
noua. An hoc dicis Appi nō teneri Aemylia lege populū? an populū teneri te unum extra legē eſſe? Tenuit
Aemylia lex uiolentos illos cenſores. M. Furiū: & M. Geganium: qcqd iſte magiſtratus in repu. maleface
re poſſet: indicarunt: cū ira finitæ poteſtatis Mamercū Aemyliū principem ætatis ſuæ belli domiq; ærariū
fecerunt: tenuit deinceps oēs cēſores intra centū annorū ſpaciū: tenet. C. Plautium collegā tuum iiſdem au
ſpiciis eodem iure creatum. An hunc: nō ut q optimo iure cenſor creatus eēt: populus creauit? tu unus exi
mius es: in quo hoc ꝓcipuum ac ſingulare ualeat? quē tu regem ſacrificiorū crees amplexus regni nomen?
ut qui optimo iure rex Romæ creatus ſit: creatū ſe dicet: quē ſemeſtri dictatura: quē interregno quinq; die
bus contentū fore putes? quē claui figendi aut ludorū cā dictatorem audacter crees? Quam iſti ſtolidos ac
ſecordes uideri creditis eos: qui intra uiceſimū diē ingentibus rebus geſtis dictatura ſe abdicauerunt? aut q
uitio creati abierunt magiſtratu? Quid ego antiqua repetā? nup intra decē annos. C. Menenius dictator:
quia cum qſtiones ſeuerius: quā quibuſdā potentibus tutum erat: exerceret: cōtagio eius: quod quærebat:
ipſi crinis obiecta ab inimicis eſt: ut priuatus obuiam iret crimini: dictatura ſe abdicauit. Nolo ego iſtam
in te modeſtiam: ne degeneraueris a familia imperioſiſſima & ſupbiſſima: non die: non hora citius quā ne
ceſſe eſt: magiſtratu abieris: modo ne excedas finitum tp̄s: ſatis eſt aut diē: aut mēſem cenſuræ adiecere: Tri
ennium: inqt: & ſex menſes ultra: quam licet Aemylia lege cenſuram gerā: & ſolus hoc qdem iam regno ſi
mile ē: an collegam ſubrogabis: quē ne in demortui quidē locū ſubrogari fas eſt? pœnitet. n. qđ antiquiſſi
mum ſolemne & ſolū ab ipſo: cui fit inſtitutum deo: ab nobiliſſimis antiſtibus eius ſacri ad ſeruorū mini
ſterium religioſus cenſor deduxiſti: gens antiqor originibus urbis huius hoſpitio deorū īmortaliū ſancta
pp te ac tuā cenſuram ītra ānum ab ſtirpe extincta eſt: niſi uniuerſam rēpublicā eo nefario obſtrinxeris: qđ
ominari ē reformidat aīus. Vrbs eo luſtro capta eſt: quo demortuo collega. C. Iulio cenſore. L. Papyrius

Curſor ne abiret magiſtratu. M. Corneliũ Maluginenſem collegã ſubrogauit: & quanto modeſtior illius
cupiditas fuit quã tua Appi: nec ſolus: nec ultra finitũ lege tp̃s Lucius Papyrius cenſuram geſſit: tamen ne
minem inuenit: q ſe poſtea auctorẽ ſequeret̃: oẽs deinceps cenſores poſt mortem collegæ ſe magiſtratu ab
dicarunt. Te nec q̃d dies exit cenſuræ: nec q̃d collega magiſtratu abiit: nec lex nec pudor coerceret: uirtutem
in ſuperbia audaciã in cõtemptu deoꝝ hominũq; ponis. Ego te. Ap. Claudi ꝓ iſtius magiſtratus maieſta
te ac uerecundia: quẽ geſſiſti: nõ modo manu uiolatũ: ſed ne uerbo quidẽ inclæmentiori a me appellatum
Vide ne uellẽ: ſed & hæc: quæ adhuc egi: peruicatia tua & ſupbia coegit me loqui: & niſi Aemyliæ legi parueris in
cõſ. cerint uincula duci iubebo: neq; cum ita cõparatum a maioribus ſit ut comitiis cẽſoriis: niſi duo confierint legiti
ſit potius ma ſuffragia nõ renunciato altero: comitia differant̃: ego te qui ſolus cẽſor creari nõ poſſis ſolum cenſurã
legendũ gerere non patiar. Hæc taliaq; cũ dixiſſet: præhendi cẽſorẽ: & in uincula duci iuſſit. Approbantibus ſex tri
bunis actionẽ collegæ: tres appellati Appio auxilio fuerunt: ſũmaq; inuidia oĩum ordinũ ſolus cenſuram
geſſit. Dum ea Romæ gerunt̃: iã Sutriũ ab ethruſcis obſidebat̃: cõſuliq; Fabio imis montibus ducenti ad
ferendam opem ſociis: teptandaſq; munitiones: ſi qua poſſet: acies hoſtiũ inſtructa occurrit: quoꝝ ingen
tem multitudinẽ cũ oſtenderet ſubiecta late planicies: cõſul ut loco paucitatẽ ſuoꝝ adiuuaret: flectit paulu
lum in cliuos agmen. Aſpreta erant ſtrata ſaxis: inde ſigna in hoſtem obuertit. Ethruſci oĩum præterq̃ mul
Fundunt̃ titudinis ſuæ: qua ſola freti erant, immemores præliũ ineunt adeo raptim & auide: ut abiectis miſſilib9: quo
ethruſci celerius manus cõſererent: ſtringerent gladios uadentes in hoſtem. Romanus contra nunc tæla nunc ſaxa:
quibus eos affatim locus ipſe armabat: ingerere: igit̃ ſcuta galeæq; icta cum ẽt: quos nõ uulnerauerãt: tur
barent: neq; ſubire erat facile ad propiorẽ pugnã: neq; miſſilia habebant: quibus eminus rem gererent: ſtã
tes & expoſitos ad ictus: cũ iam ſatis nihil tegeret: quoſdã ẽt pedẽ referentes fluctuanteſq;: & inſtabilẽ aciẽ
redintegrato clamore ſtrictis gladiis haſtati & principes inuadunt: eũ impetũ nõ tulerunt: ethruſci uerſiſq;
ſignis fuga effuſa caſtra repetunt. Sed eqtes romani præuecti per obliqua cãpi cũ ſe fugiẽtibus obtuliſſent:
omiſſo ad caſtra itinere: mõtes petunt: inde inermi pene agmine ac uexato uulneribus in ſiluam Ciminiã
penetrãt. Romanus multis millibus ethruſcoꝝ cæſis: duodequadraginta ſignis militaribus captis caſtris
ẽt hoſtium cũ præda ingenti potitur. Tum de pſequendo hoſte agitari cœptum. Silua erat Ciminia magis
Silua ci tum inuia atq; horrenda: quã nuper fuere germanici ſaltus: nulli ad eã diẽ ne mercatoꝝ qdem adita: eam
minia q̃ intrare haud fere quiſquam præter ducẽ ipſum audebat: aliis omnibus cladis caudinæ nõdum memoria
hodie uici aboleuerat: tum ex iis q aderant, conſulis fratrem. M. Fabium Ceſonẽ: alii. C. Claudiũ qdam matre eadẽ:
bcui iacu qua conſulem genitum tradunt: ſpeculatum ſe iturum profeſſum breuiq; oĩa certa allatuꝝ. Cære educatus
bat apud hoſpites ethruſcis litteris eruditus erat: linguamq; ethruſcam ꝓpe nouerat. Habeo auctores uulgo tũ
romanos pueros ſicut nunc græcis ita ethruſcis litteris erudiri ſolitos: ſed ꝓpius eſt uero pcipuũ aliqd fuiſ
ſe in eo: q ſe tam audaci ſimulatione hoſtibus immiſcuerit: ſeruus ei dicit̃ comes unus fuiſſe nutrit9 una: eo
q; haud ignarus linguæ eiuſdẽ: nec qcq̃ aliud ꝓficiſcentes: quã ſũmatim regionis: quæ intranda erat natu
ram: ac noĩa principũ in populis accepere: ne qua inter colloq insigni nota hæſitãtes depræhendi poſſent:
iere paſtorali habitu agreſtibus tælis geſſiſq; binis armati. Sed neq; cõmerciũ linguæ: nec ueſtis armorum
ue habitus ſic eos texit: quã q̃d abhorrebat a fide queq̃ externũ Ciminios ſaltus itratuꝝ. Vſq; ad camertes
umbros penetraſſe dicunt̃: ibi q eſſent fateri romanũ auſum itroductũq; in ſenatũ conſulis uerbis egiſſe de
ſocietate amicitiaq;: atq; inde comi hoſpitio acceptũ: nunciare romanis iuſſum cõmeatũ exercitui dierum.
xxx. præſto fore: ſi ea loca itraſſet: iuuentatẽq; camertiũ umbroꝝ i armis paratã imperio futurã. Hæc cum
relata cõſuli eẽnt: impedimentis prima uigilia præmiſſis legionibus poſt ipedimenta ire iuſſit: ipſe ſubſti
tit cũ equitatu: & luce orta poſtero die obequitauit ſtationibus hoſtiũ quæ extra ſaltũ diſpoſitæ erãt: & cũ
ſatis diu tenuiſſet hoſtẽ in caſtra ſeſe recepit: portaq; altera egreſſus ante noctem agmen aſſequitur: poſtero
cimi nia die luce prima iuga Ciminii montis tenebat: inde contemplatus opulẽta Ethruriæ arua milites emittit. In
ſilua a ro. genti iam abacta præda tumultuariæ agreſtium ethruſcorum cohortes repente a principibus eius regiõis
ſuperatur concitatæ romanis occurrunt adeo incompoſitæ: ut uindices prædarum prope ipſi prædæ fuerint. Cæſis
fugatiſq; iis late depopulato agro uictor romanus opulentuſq; reꝝ oĩum copia in caſtra rediit. Eo forte.
v. legati cum duobus tribunis plebis uenerant denunciatũ Fabio ſenatus uerbis ne ſaltum ciminium tran
ſiret: lætati ſerius ſe quã ut impedire bellum poſſent ueniſſe: nuncii uictoriæ Romam reuertuntur. Hac ex
peditione conſulis motum latius erat: quã ꝓfligatũ bellum: uaſtationẽ nãq; ſub Ciminii mõtis radicibus
iacens ora ſenſerat: concitauerat q; indignatione nõ Ethruriæ modo populos: ſed Vmbriæ finitima: itaq;
quantus nunq̃ antea exercitus ad Sutriũ uenit: neq; e ſiluis tantũmodo promota caſtra: ſed etiam auiditate
dimicandi q̃primũ in campos delata acies: deinde inſtructa: prio ſuo ſtare loco relicto hoſtium ad inſtruẽ
dum cõtra ſpatio: deinde poſteaq̃ detractare hoſtem ſenſere pugnã: ad uallũ ſubeunt: ubi poſteaq̃ ſtationes
quoq; receptas intra munimenta ſenſere: clamor repente circa duces ortus: ut eo ſibi e caſtris cybaria ei9 diei
deferri iuberent: manſuros ſe ſub armis: & aut nocte: aut certe luce prima caſtra hoſtium inuaſuros.

Nihilo quietior romanus exercitus imperio ducis continetur: decima erat fere diei hora: cum cybũ ca
pere conſul milites iubet: præcipit: ut in armis ſint: quacunq; diei noctiſue hora ſignum dederit: paucis mi
lites alloquitur: ſamnitium bellum extollit: & leuat ethruſcos: nec hoſtem hoſti: nec multitudinem multi
tudini ait comparandam eſſe: præterea tælum aliud occultum ſcituros in tempore: interea taceri opus eẽ.
His ambagibus prodi ſimulabat hoſtes: quo animus militum multitudine territus reſtitueret̃ur: & quod
ſine munimento conſiſterant: ueriſimilius erat: quod ſimulabatur. Curati cybo: corpora: quieti dant: &

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

quarta fer: uigilia ſine tumultu excitati arma capiunt: dolabræ calonibus diuiduntur ad uallum proruē-
dum foſſaſqꝫ implendas: intra munimenta inſtruit̃ acies: delectæ cohortes ad portaꝝ exitus collocant̃: da
to deinde ſigno paulo ante lucem: quod æſtiuis noctibus ſopitæ maxime quietis tempus eſt: ꝓruto uallo
erupit acies: ſtratos paſſim inuadit hoſtes: alios ĩmobiles: alios ſemiſõnes ĩ cubilibus ſuis: maximá ptē ad
arma trepidantes cædes oppreſſit: paucis armandi ſe datum ſpatiũ ē: eos ipſos non ſignum certum: nõ du-
cē ſequentes fundit romanus: fugatoſqꝫ perſequit̃ ad caſtra: ad ſiluas diuerſi tendebát: ſiluæ tutius dedere
refugiũ: ná caſtra in campis ſita eodē die capiunt̃ aurũ argentumqꝫ iuſſum referri ad conſulem: cætera pꝺa
militis fuit: cæſa aut capta eo die hoſtium millia ad ſexaginta. Eam tam clará pugnam trans Ciminiam ſil
uam ad Peruſiá pugnatam qdam auctores ſunt: metuqꝫ in magno ciuitatē fuiſſe ne intercluſus exercit⁹ tá
infeſto ſaltu coortis undiqꝫ tuſcis umbriſqꝫ opprimeret̃: ſed ubicunqꝫ pugnatum eſt: res romana ſuperior
fuit: itaqꝫ a Peruſia & Crotone & Arretio: quæ ferme capita Ethruriæ populoꝝ ea tempeſtate erant: legati
pacem fœduſqꝫ ab romanis petentes inducias in triginta annos impetrauerunt. Dum hæc in Ethruria ge-
runtur: conſul alter. C. Martius Rutilius Alifas de ſamnitibus ui cepit: multa alia caſtella uiciqꝫ: aut delera
hoſtiliter: aut integra in poteſtatem uenere: Per idem tempus & claſſis romana a. P. Cornelio: quē ſenatus
maritimæ oræ præfecerat: in Cápaniam acta: cum appulſa Pompeios eſſet: ſocii inde nauales ad populan-
dú agrum nucerinum ꝓfecti ꝓximis raptim uaſtatis unde reditus tutus ad naues eēt: dulcedine ut fit pꝺæ
longius progreſſi exciuere hoſtes: palatis p agros nemo obuius fuit: cum occidione occidi poſſent: redeũ-
tes agmine incauto haud procul nauibus aſſecuti agreſtes exuerunt pꝺa: partē ēt occiderunt: quæ ſuperfuit
cædi: trepida multitudo ad naues cõpulſa eſt. Profectio. Qu. Fabii trans Ciminiam ſiluá quantũ Romæ
terrorem fecerat: tá lætam famá in Samnium ad hoſtes tulerat: intercluſum romanũ exercitum obſideri:
cladiſqꝫ imaginem furcas caudinas memorabát: eadē temeritate auidá ulterioꝝ ſemper gentem ſaltus inuio
deductá: ſeptam nõ hoſtium magis armis: quam locoꝝ iniquitatibus eſſe. Iam gaudium inuidia quadá
miſcebat̃: quod belli romani decus ab ſamnitibus fortuna ad ethruſcos auertiſſet: itaqꝫ armis uiriſqꝫ ad ob
terendum. C. Martium cõſulem concurrũt: protinus inde Ethruriam p marſos ac ſabinos petituri: ſi Mar
tius dimicandi ptãtem nõ faciat: obuius iis conſul fuit: dimicatũ pliũ utrinqꝫ atroci atqꝫ incerto euentu eſt:
& cũ anceps cædes fuiſſet: aduerſæ tñ rei fama in romanos uertit: ob amiſſos quoſdá equeſtris ordinis tri-
bunoſqꝫ militũ atqꝫ unum legatũ: & qꝺ inſigne maxime fuit cõſulis ipſius uulnus. Ob hæc ēt aucta fama
& ut ſolet: ingens terror patres inuaſit: dictatoremqꝫ dici placebat: nec quin Curſor Papyrius diceretur: in
quo tum ſumma rei bellicæ ponebatur: dubium cuiq̃ erat: ſed nec in Samnium nũcium pferri oĩbus infe
ſtis tuto poſſe: nec uiuere Martium cõſulē ſatis fidebant. Alter cõſul Fabius ĩfeſtus priuatim Papyrio erat:
quæ ne ira obſtaret bono publico legatos ex cõſulariũ numero mittendos ad eum ſenatus cenſuit: qui ſua
quoqꝫ eum nõ publica ſolum auctoritate mouerent: ut memoriam ſimultatum patriæ remitteret. Profecti
legati ad Fabium conſulem cum ſenatuſconſultum tradidiſſent: adieciſſentqꝫ orationem conuenientem má
datis: conſul demiſſis in terram oculis tacitus ab incertis: quid nam eſſet acturus: legatis receſſit: nocte de-
inde ſilentio: ut mos eſt. L. Papyrium dictatorem dixit: cui cum ob animum egregie uictum legati gratias
agerent: obſtinatum ſilentiũ obtinuit: ac ſine reſponſo ac mētione facta ſui legatos dimiſit: ut appareret inſi
gnem dolorē ingenti cõprimi animo. Papyrius. D. Iunium Bubulcũ magiſtrum eqtum dixit: atqꝫ ei legē
curatam de imperio ferenti triſte omen diem diffudit: qꝺ ſaucia curia fuit: principium duabus inſignibus
cladibus: captæ urbis: & caudinæ pacis: qꝺ utroqꝫ anno eiuſdē curiæ fuerat principium. Macer Licini⁹ ter-
tia etiam clade: quæ ad cremerá accepta eſt: abominandam eá curiá facit. Dictator poſtero die auſpiciis re
petitis pertulit legem: & profectus cũ legionibus ad terrorē traducti ſiluam Ciminiam exercitus nuper ſcri
pti: ad Longulam peruenit: acceptiſqꝫ a Martio conſule ueteribus militibus in aciem copias eduxit: nec ho
ſtes detractare niſi pugnam: inſtructos deinde armatoſqꝫ: cũ ab neutris ꝑlium inciperetur: nox oppreſſit.
Quieti aliq̃diu nec ſuis diffidētes uiribus: nec hoſtem ſpernentes ſtatiua in propinquo habuere. Nam &
cum umbroꝝ acie depugnatum eſt: fuſi tamē magis: quam cæſi hoſtes: quia cœptá acriter non tolerarunt
pugnam: & ad Vadimonis lacum ethruſci lege ſacrata: coacto exercitu: cũ uir uirum legiſſet: q̃tis nunquá
alias ante ſimul copiis: ſimul animis dimicarunt. tantoqꝫ irarum certamine geſta res eſt: ut ab neutra par-
te emiſſa ſint tæla: gladiis pugna cepit: & accerrime cõmiſſa ipſo certamine: quod aliq̃diu anceps fuit: accē
ſa eſt: ut non cum Ethruſcis totiens uictis: ſed cum aliqua noua gente uideret̃ dimicatio eſſe nihil ab ulla
parte mouetur fugæ cadunt anteſignani: & ne nudentur pugnatoribus ſigna: fit ex ſecũda prima acies: ab
ultimis deinde ſubſidiis cietur miles: adeoqꝫ ad ultimum laboris ac periculi uentum eſt: ut equites roma-
ni omiſſis equis ad proximos peditum per arma: per corpora euaſerint: ea uelut noua inter feſſos exorta
acies turbauit ſigna Ethruſcorum: ſecuta deinde impetum eorum: utcunqꝫ affecta fuerat: cætera multitu-
do tandem perrumpit ordines hoſtium. Tunc uinci ptinacia cœpta: & auerti manipuli quidam: & ut ſe-
mel dedere terga ēt certiorem capeſſere fugam. Ille primum dies fortuna ueteri abũdantes Ethruſcorũ fre-
git opes: cæſum ĩ acie qꝺ roboris fuit: caſtra eo ĩpetu capta direptaqꝫ. Pari ſubinde piculi gloriæqꝫ euentu
bellum ĩ ſamnitibus erat: q pter cæteros belli apparatus: ut acies ſua fulgeret nouis armoꝝ inſignibus: fece
runt: duo exercitus erant: ſcuta alterius auro: alterius argento celauerunt. Forma erat ſcuti ſummũ latius: q̃
pectus atqꝫ humeri tegunt̃ faſtigio æquali ad imum cuneatior nobilitatis cá: ſpõgia pectori tegumentũ. &
ſiniſtrũ crus ocrea tectũ: galeatæ criſtæ: quæ ſpeciem magnitudini corporum adderēt: tunicæ auratis mili
tibus uerſicolores argentatis linteæ cádidæ: his dexteꝝ cornu datũ: illi ĩ ſiniſtro conſiſtũt. Notus iá roma-

Ad Sutrium cedũt ethruſci

LX. hoſtiũ millia cæſa

Atſ. ſamnitiũ motus

Noctu dictator dicebat̃

Ad uadimõis lacũ ab hoſtes ethruſci uincunt̃

nis apparatus inſignium armoꝝ fuerat:doctiq; a ducibus erant horridũ militem eſſe debere:non cęlatum
auro argẽtoq;:ſed ferro & animis fretum:qppe illa pdam uerius:quam arma eſſe:nitẽtia ante rẽ: de for-
ma īter ſanguinẽ & uulnera:uirtutẽ eſſe militis decus:& oĩa illa uictoriã ſequi:& ditẽ hoſtẽ q̃uis pau-
peris uictoris præmiũ eſſe. His Curſor uocibus inſtinctos milites in pliũ ducit:dextero ipſe cornu cõſiſtit
ſiniſtro pfecit magiſtrũ equitũ. Simul eſt cõcurſum:ingens fuit cũ hoſte certamẽ:nõ ſegnius inter dictato-
rẽ & magiſtrũ eqtum ab utra parte uictoria īciperet. Prior forte Iunius cõmouit hoſtem leuo dexterũ cor-
nu:ſacratos more ſamnitiũ milites eoq; candida ueſte & paribus cãdore armis inſignes eo ſe horco macta-
re Iunius dictãs:cũ intuliſſet ſigna:turbauit ordines:& haud dubie impulit aciẽ. Quod ubi ſenſit dicta-
tor:ab leuo ne cornu uictoria īcipiet:inquit:& dexterũ cornu dictatoris acies alienã pugnã ſequẽtur:non
partẽ maximã uictoriæ trahet:cõcitat milites. Nec peditũ uirtuti equites:aut legatoꝝ ſtudia ducibus ce-
Sãnitium dunt. M. Valerius a dextero. P. Decius a leuo cornu ambo cõſulares ad equites in cornibus poſitos uehũ-
ſtrages tur:adortatiq; eos ut partẽ ſecũ capeſſerent decoris:ĩ tranſuerſa latera hoſtiũ incurrũt:is nouus terror addit
cũ ex utraq; parte circunuaſiſſet aciẽ:& ad terrorẽ hoſtiũ legiones romanæ redintegrato clamore intuliſſẽt
gradũ:tũ fuga ab ſamnitibus cœpta. Iam ſtrage hoĩum armorũq; inſigniũ cãpi repleri:ac primo pauidos
ſamnites caſtra ſua accepere deinde ne ea quidẽ retẽta:captis direptiſq; ante noctẽ iniectus ignis:Dictator
ex ſenatuſconſulto triũphauit:cuius triũpho lõge maximã ſpeciẽ captiua arma pbuere:tantũ magnificen-
tiæ uiſum in iis:ut aurata ſcuta dominis argentarioꝝ ad forũ ornãdũ diuiderent:inde natũ initiũ dr̃ fori
ornandi ab ædilibus:cũ thenſæ ducerent. Et romani quidem ad honorẽ deum inſignibus armis hoſtium
Initium uſi ſunt. Campani ab ſuperbia & odio ſamnitium gladiatores:qd ſpectaculum īter epulas erat:eo ornatu
ornandi armarunt:ſamnitiũq; nomine appellarũt. eodẽ ãno cũ reliquis ethruſcoꝝ ad Peruſiam:quæ ipſa inducia-
fori rum fidem ruperat Fabius conſul nec dubia:nec difficili uictoria dimicat. Ipſum oppidum nam ad mœ-
nia uictor acceſſit:cepiſſet. ni legati dedentes urbẽ exiſſent. Præſidio Peruſiæ impoſito:legationibus ethru-
riæ amicitiã petentibus:præ ſe Romam ad ſenatum miſſis:conſul præſtantiore etiam quam dictator ui-
ctoria triumphans urbem ẽ inuectus. Quin etiam deuictoꝝ ſamnitium decus magna ex parte ad legatos
P. Decium:&. M. Valerium ẽ uerſum:quos populus proximis comitiis ingenti conſenſu conſulem alte-
P. Decius rum:alterum prætorem declarauit. Fabio ob egregie pdomitã ethruriam continuatur conſulatus: Decio
Q. Fabi collega datur Valerius ptor quartũ creatus. Cõſules partiti puincias ethruria Decio Samnium Fabio eue-
us conſ. nit:profectus ad Nuceriam aliſates iã tum pacem petentes:qd uti ea cũ daretur:noluiſſent:aſpernatus op-
pugnando ſubegit. Cum ſamnitibus acie dimicatũ:haud magno certamine hoſtes uicti:neq; eius pugnæ
memoria tradita foret:ni marſi eo primũ prælio cum romanis bellaſſent:ſecuti marſorũ defectionem peli-
gni eandẽ fortunam habuerunt. Decio quoq; alteri conſuli ſecunda belli fortuna erat: tarqnienſem metu
ſubegerat frumentum exercitui præbere:atq; inducias ĩ. xl. annos petere:uolſinienſium caſtella aliquot ui
cæpit:quædam ex iis diruit:ne receptaculo hoſtibus eſſent:circũferendoq; paſſim bello tantum terrorem
ſui fecit:ut nomen oẽ ethruſcum fœdus a cõſule peteret:ac de eo qdẽ nihil īpetratum:īduciæ annuæ datæ
ſtipendium exercitui romano ab hoſte ĩ eũ annũ penſum:& binæ tunicæ in militẽ exactæ:ea merces indu-
ciarum fuit. Tranquillas res iam ethruſcis turbauit repentina defectio umbroꝝ gentis integræ a cladibus
belli:niſi quod tranſitum exercitus ager ſenſerat. Ii concitata omni iuuẽtute ſua & magna parte ethruſco-
rum ad rebellionem cõpulſa tãtum exercitũ fecerãt:ut relicto poſt ſe in ethruria Decio ad oppugnandum
inde Romam ituros magnifice de ſe ac cõtemptum de romanis loquẽtes iactarẽt. Quod īcœptum eoꝝ
ubi ad Decium conſulem perlatum eſt:ad urbem ex ethruria magnis itineribus pergit in agro pipinienſi
ad famam intentus hoſtium cõſedit. Nec Romæ ſpernebatur umbroꝝ bellum:& ipſæ minæ metum fe-
cerant expertis a gallica clade:quã in tutam urbem incolerent. Itaq; legati ad fabium cõſulẽ miſſi ſunt: ut
Meuania ſi quid laxamenti a bello ſamnitio eſſet:ĩ Vmbriam ppere exercitũ duceret. Dicto paruit conſul: magniſ-
que itineribus ad Meuaniam:ubi tum copiæ umbroꝝ erant perrexit. Repens aduentus conſulis:quẽ p-
cul Vmbria in Samnio bello alio occupatum crediderant:ita exterruit umbros:ut alii recedendum ad ur-
bes munitas:quidam bellum omittendum cenſerent. Plaga una:Materinã ipſi appellant:nõ cõtinuit mo-
do cæteros in armis:ſed cõfeſtim ad certamẽ egit:caſtra uallantem Fabiũ adorti ſunt. Quos ubi effuſos
ruere in munimenta conſul uidit:reuocatos milites ab opere:put loci natura tempuſq; patiebatur:ita in-
ſtruxit:cohortatuſq; prædicatione uera:qua in tuſcis:qua in Samnio partoꝝ decoꝝ exiguam appendi-
cem ethruſci belli conficere iubet:& uocis impiæ pœnas expetere: qua ſe urbem romanam oppugnatu-
ros minati ſunt: Hæc tanta ſunt alacritate militum audita:ut clamor ſua ſponte ortus loquentem inter-
Att. tur- pellauerit ducem:ante imperiũ deinde concẽtu tubarum a cornuum curſu effuſo in hoſtem ferunt:non
pem um- tanq̃ in uiro aut armatos incurrunt. mirabilia dictu ſigna primo eripi cœpta ſigniferis:deinde ipſi ſigni-
brorum feri trahi ad conſulem:armatiq; milites ex acie ĩ aciem transferri:& ſicubi eſt certamẽ:ſcutis magis quam
deditionẽ gladiis geritur res & umbonibus:incuſſaq; ala ſternunt hoſtes:plus capitur hominum:quã cæditur:atq;
Ap. Clau una uox ponere arma iubentium per totam fertur aciẽ. Itaq; inter ipſum certamen facta deditio eſt a pri-
dius. L. mis auctoribus belli:poſtero inſequentibuſq; diebus & cæteri umbroꝝ populi dedũtur:oriculani ſpon-
Volũnius ſione in amicitiam accepti. Fabius alienæ ſortis uictor belli in ſuam prouinciam exercitum reduxit:itaq;
conſ. ei ob res tam feliciter geſtas ſicut priore anno populus continuauerat cõſulatum:ita ſenatus in inſequen-
tem annum:quo Ap. Claudius. L. Volumnius conſules fuerunt:prorogauit maxime Appio aduerſan-
te imperium. Appiũ cenſorẽ petiſſe cõſulatum:comitiaq; eius ab. L. furio tribuno plebis interpolata:do-

nec ſe cenſura abdicauit:in qbuſdã annalibus inuenio:creatus cõſul cũ collegæ nouum bellum ſalẽtini ho
ſtes decernerent Romæ manſit:ut urbanis artibus opes augeret:quãdo belli decus penes alios eẽt. Volu-
minium ꝓuinciæ:haud penituit:multa ſecunda ꝑlia fecit:aliquot urbes hoſtiũ ui cepit. Prædæ erat largi-
tor & benignitatẽ ꝑ ſe gratã comitate adiuuabat:militẽq; iis artibus fecerat & periculi & laboris auidum.
Quintus Fabius ꝓcõſul ad urbẽ Aliſas cũ ſamnitium exercitu ſignis collatis confligit:minime ambigua
res fuit:fuſi hoſtes atq; in caſtra cõpulſi:nec caſtra forent retẽta:ni exiguũ ſupfuiſſet diei:ante noctem tamẽ
ſunt circũſeſſa & nocte cuſtodita:neq; labi poſſet:poſtero die uix dũ luce certa deditio fieri cœpta:& pacti
q ſamnitium forẽt:ut cũ ſingulis ueſtimentis emitterent:ii oẽs ſub iugũ miſſi:ſociis ſamnitium nihil cau
tum:ad quattuormilia ſub corona uenere:q ſe ciuẽ hernicũ dixerat:ſeorſum in cuſtodia habitus eos oẽs P. Corne
Fabius Romã ad ſenatũ miſit:& cũ q̃ſitũ eſſet:delectu an uoluntarii pro ſamnitibus aduerſus Romanos lius.Qu.
bellaſſent:ꝑ latinos populos cuſtodiendi dant iuſſiq; eã in egram rem noui cõſules.P.Coruelins Aruina Martius
Qu.Martius Tremulus:ii.n.iã creati erant ad ſenatũ referre. Id ægre paſſi hernici cõciliũ populoꝝ oĩum conſ.
habentibus anagninis in circo:quẽ maritimũ uocant:ꝑter alatrinatẽ ferẽtinatẽq; & uerulanũ oẽs hernici
noĩs po.ro.bellũ induxerũt. In Sãnio quoq;:qa deceſſerat inde Fabius:noui motus exorti. Calatia & So
ra ꝑſidiaq;:q in iis romana erãt:expugnata:& in captiuoꝝ corpora militũ fœde ſæuitũ. Itaq; eo.P. Cor-
nelius cũ exercitu miſſus:Martio noui hoſtes:iam.n.anagninis hernicisq; aliis bellũ iuſſum erat:decernũ
tur. Primo ita oĩa opportuna loca hoſtes inter cõſulum caſtra interceperunt:ut ꝑuadere expeditus nuncius
nõ poſſet:ꝑq; aliquot dies incerti reꝝ oĩum ſuſpenſiq; de ſtatu alterius uterq; cõſul ageret. Romamq; is
metus manaret:adeo ut oẽs iuniores ſacramento adigerent:atq; ad ſubita reꝝ duo iſti ſcriberent exercitꝰ.
Cæteꝝ hernicum bellum nequaq̃ ꝓ præſenti terrore ac uetuſtate geſtis gloriæ fuit:nihil uſquam dictu di
gnum auſi:trinis caſtris intra paucos dies exuti triginta dieꝝ inducias:ita ut ad ſenatum Romam legatos Trinis ca
mitterẽt:pacti ſunt:bimeſtri ſtipẽdio frumẽtoq; & ſingulis in militẽ tunicis. Ab ſenatu ad Martium reie- ſtris exuũ
cti ſenatuſconſulto ꝑmiſſum de hernicis erat:iſq; gentẽ in deditionẽ accepit. Et in Sãnio alter cõſul ſupior tur herni-
uiribus locis ĩpeditior erat:oĩa itinera obſeperant hoſtes:ſaltuſq; ꝑuios ceperant ne qua ſubuehi cõmeatus ci
poſſent:neq; eos cum quottidie ſigna in aciem conſul ꝓferret:elicere ad certamẽ poterat:ſatiſq; apparebat
neq; ſamnitem certamen ꝑſens:nec romanum dilationẽ belli laturꝝ. Aduẽtus Martii:qui hernicis ſubactis
maturauit collegæ uenire auxilio:morã certaminis hoſti exemit:nã ut qui alteri qdem exercitui ſe ad certa
men credidiſſent pares:cõiungi utiq; paſſi duos conſulares exercitus nihil crederent ſupeſſe ſpei:aduenien-
tem incõpoſito agmine Martiũ aggrediunt. Raptim collatæ ſarcinæ in mediũ:& prout tẽps patiebat:in-
ſtructa acies:clamor primũ in ſtatiua ꝑlatus:deinde cõſpectus puluis tumultũ apud alteꝝ cõſulem in ca-
ſtris fecit:iiſq; cõfeſtim arma capere iuſſis raptimq; eductis inuicẽ militibus:tranſuerſam hoſtiũ atq; alio cer
tamine occupatã inuadit:clamitans ſũmum flagitiũ fore:ſi alteꝝ exercitum utriuſq; uictoriæ cõpotẽ ſine-
rent fieri:nec ad ſe ſui belli uindicarent decus:qua impetũ dederat:perrũpit:aciẽq; per mediã in caſtra ho-
ſtium tẽdit:& uacua defenſoribus capit:atq; incendit. Quæ ubi flagrantia martianus miles cõſpexit:& ho
ſtes reſpexere:tum paſſim fuga cœpta ſamnitiũ fieri:ſed oĩa obtinet cædes:nec in ullã partem tutũ perfugi-
um eſt. Iam.xxx.milibus hoſtium cæſis ſignũ receptui conſules dederant:colligebantq; in unũ copias ſui
cẽ inter ſe gratantes:cũ repente uiſæ procul hoſtium nouæ cohortes q in ſupplementũ ſcriptæ fuerant: inte xxx.mi-
grauere cædem:in quas nec iuſſu cõſulũ:nec ſigno accepto uictores uadunt:malo tyrocinio imbuendum lia Sãniti
ſamnitem clamitãtes. Indulgent cõſules legionũ ardori:ut qui probe ſcirent nouũ militem hoſtium inter um cæſa
perculſos fuga ueteranos ne tentãdo quidem ſatis certamine fore:nec eos opinio fefellit:oẽs ſamnitium co
piæ ueteres nouæq; mõtes proximos fuga capiunt:eo & romana erigitur acies:nec quicq̃ ſatis tuti loci ui
ctis eſt:& de iugis quæ ceperant:funduntur:iamq; una uoce oẽs pacem petebãt. Tum trium menſium fru-
mento imperato:& annuo ſtipendio:ac ſingulis in militẽ tunicis:ad ſenatum pacis oratores miſſi. Corne
lius in Samnio relictus. Martius de hernicis triumphans in urbẽ rediit:ſtatuaq; equeſtris in foro decreta ẽ Martiiꝰ
quæ ante templũ Caſtoris poſita eſt. Hernicoꝝ tribus populis alatrinati uerulano ferentinati:quia malue ſtatua ãte
runt quam ciuitatem:ſuæ leges redditæ cõnubiumq; inter ipſos:quod aliquãdiu ſoli hernicorum habue- templum
runt:permiſſum:anagninis quiq; arma romanis intulerant:ciuitas ſine ſuffragii latione data cõſilia connu Caſtoris
biaq; adempta:& magiſtratibus præterq̃ ſacrorum curatione interdictum. Eodem anno ædes Salutis a Ciuitas
C.Iunio Bubulco cenſore locata eſt:quã cõſul bello ſamnitiũ uouerat:ab eodem collegaq; eius. M. Vale- anagna-
rio Maximo uiæ per agros publica impenſa factæ:& cum carthaginenſibus eodẽ anno fœdus tertium re nis ſine
nouatum:legatiſq; eorum:qui ad id uenerãt:comiter munera miſſa. Dictatorem idem annus habuit. P. ſuffragii
Corneliũ Scipionem cum magiſtro equitũ.P.Decio Mure:ab iis:propter quæ creati erant:comitia con- latiõe late
ſularia habita:qa neuter conſulũ potuerãt bello abeſſe:creati cõſules.L.Poſthumius.T.Minutius:hos cõ data.L.
ſules Piſo.Qu.Fabio &.P.Decio ſuggerit:biennio exemplo:quo Claudiũ Volumniumq; & Corneliũ Poſthũi-
cum Martio conſules factos tradidimus:memoriæ ne fugerit in annalibus digerendis:an conſulto binos us.T.mi
conſules falſos ratus tranſcenderit:incertum eſt. Eodem anno in campum ſtellatem agri campani ſamniti nutiꝰ cõ.
um in curſiones factæ:itaq; ambo conſules in Samnium miſſi cum diuerſas regiones Tifernum Poſthu
mius:Bouianũ Minutius petiſſent:Poſthumii prius ductu ad Tifernũ pugnatum alii haud dubie ſamni
tes uictos:ac trigintamilia inde hoĩum capta tradunt:alii marte æquo diſceſſum & Poſthumium metũ
ſimulantem nocturno itinere clam in montes copias adduxiſſe:hoſtes ſecutos duo millia inde locis mu-
nitis & ipſos conſediſſe. Conſul ut ſtatiua tuta copioſaque:& ita erant:periſſe uideretur:poſteaq̃ & muni

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

mentis caſtra firmauit: & omni apparatu reꝝ utilium inſtruxit: relicto firmo ꝓſidio uigilia tertia: qua du
ci proxime poteſt: expeditas legiones ad collegā & ipſum aduerſus alios ſedentem duci: ibi auctore Poſt
humio Minutius cū hoſtibus ſigna confert & cum anceps ꝓlium in multum diei proceſſiſſet: ītegris legio
nibus defeſſam iam aciem hoſtiū improuiſo inuadit: itaq; cū laſſitudo ac uulnera fugā quoq; ꝓpediſſent
occiſi hoſtes: ſigna unū & triginta capta: atq; inde ad caſtra poſthumii perrectum: ibi duo uictores exerci
tus ꝑculſum iam fama hoſtem adorti fundunt fugantq;: ſigna militaria ſex & uiginti capta: & imperator
ſamnitium Statius Cellius multiq; alii mortales & caſtra utraq; capta: & Bouianū: ubi poſtero die cœptū
oppugnari: breui capitur: magnaq; gloria reꝝ geſtaꝝ conſules triūpharunt. Minutium cōſulem cum uul
nere graui relatum in caſtra mortuū quidam auctores ſunt: & .L. Fuluium ī locū eius ſuffectum: & ab eo
cum ad exercitum Minutii miſſus eſſet. Bouianū captum. Eodē anno Sora: Arpinum. Ceſſentia recepta
ab ſamnitibus. Herculis magnum ſimulacrum in capitolio poſitū dedicatumq;. P. Sulpicio Auerriōe. P.
Sempronio Sopho conſulibus. Samnites ſeu finem: ſeu dilationem belli quærētes legatos de pace Romā

Bouianū capit'. P. Sulpiciuſ P. Sēpronius cōſ.

miſere: quibus ſuppliciter agentibus reſponſum eſt: niſi ſæpe bellū parantes pacem petiſſent: ſamnites ora
tione ultro citroq; habita de pace trāſigni potuiſſe: nunc quā uerba uana ad id locoꝝ fuerint: rebus ſtandū
eſſe. P. Sempronium conſulem cum exercitu breui in Sānio fore: eum ad bellū pacem ue inclinēt animi fal
li nō poſſe: cōperta oīa ſenatui relaturꝝ: decedentē in Samnio conſulē legati ſequerentur. Eo anno cum paca
tum Samniū exercitus romanus benigne præbito cōmeatu ꝑagraſſet: fœdus antiquum ſamnitibus reddi
tum. Ad equos inde hoſtes cæteꝝ per multos annos ſub ſpecie infidæ pacis quietos uerſa arma romana:
ꝙ in columi hernico noīe militauerant ſimul cum iis ſamniti auxilia: & poſt hernicos ſubactos uniuerſa
prope gens ſine diſſimulatione conſilii publici ad hoſtes deſciuerat: & poſteaq̄ icto Romæ cum ſamniti
bus fœdere fœciales uenerant res repetitum: tēptationem aiebant eſſe: ut terrori incuſſo belli romanos ſe fie
ri paterent: quod quantopere optandum foret: hernicos docuiſſe: cum quibus licuerit: ſuas leges romanæ
ciuitati præoptauerint: quibus legendi: quid mallent copia nō fuerit: pro pœna neceſſariam ciuitatem fore.
Ob hæc uulgo in conſiliis iactata po. ro. bellum fieri Equis iuſſit: conſuleſq; ambo ad nouum ꝓfecti bel
lum quatuormillia caſtris hoſtium cōſederunt. Equoꝝ exercitus: ut qui ſuo noīe per multos annos ībel
les egiſſent. tumultuario ſimilis ſine ducibus certis: ſine imperio trepidare: alii exeundum ī aciem alii caſtra
tuenda cenſent: mouet plæroſq; uaſtatio futura agrorum: ac deinceps cum leuibus præſidiis urbium relicta
rum excidia: itaq; poſteaq̄ inter multas ſententias una quæ omiſſa cura cōium ad reſpectum ſuarum quē
q; rerum auertiſſet audita. ut prima uigilia diuerſi caſtris ad deportanda oīa tuendaſq; mœnibus in urbes
abirent: cuncti eam ſententiam īgenti aſſenſu accepere. Palatis hoſtibus per agros prima luce romani ſignis
prolatis in acie conſiſtunt: & ubi nemo obuius ibat: pleno gradu ad caſtra hoſtium tendunt cæterum po
ſteaquam nec ſtationes pro portis: nec quēq̄ in uallo: nec fremitum conſuetum caſtrorum aīaduerterunt: ī
ſolito ſilentio moti metu inſidiarum ſubſiſtunt: trangreſſi deinde uallum: cum deſerta oīa inueniſſent: pere
gunt hoſtem ueſtigiis ſequi: ſed ueſtigia in oēs æque ferentia partes ut in dilapſis paſſim primo errorem fa
ciebant: poſt ꝑ exploratores compertis hoſtium conſiliis ad ſingulas urbes circunferendo bello unū & .xxx.
oppida intra dies .l. oīa oppugnando ceperunt quoꝝ pleraq; diruta atq; incenſa nomenq; equoꝝ prope

Vnum & xxx. equorū oppida. C. Flauii acta

ad internitionem deletum: de equis triumphatum: exemploq; eoꝝ clades fuit: ut marrucini: marſi: peligni
ferentini mitterent Romam oratores pacis petentæ amicitiæq;: iis populis fœdus petentibus datū. Eo an
no. C. Flauius. Gn. filius Scriba patre libertino humili fortuna ortus: cæteꝝ callidus uir & facundus ædi
lis curulis fuit. Inuenio in quibuſdam annalibus cum appareret ædilibus: fieriq; ſe pro tribuno ædilem ui
deret: neq; eius accipi nomen quod ſcriptum faceret tabulam poſuiſſe & iuraſſe ſe ſcriptum non facturum
quem aliquanto antea deſiſſe ſcriptum facere arguit Macer Licinius: tribunatu ante geſto triūuiratibuſq;
nocturno altero: altero coloniæ deducendæ: Cæterum id quod haud diſcrepat: contumacia aduerſus contē
nentes humilitatem ſuā nobiles certauit: ciuile ius repoſitum in penetralibus pontificum euulgauit: faſtos
circa forum in albo ꝓpoſuit: ut quando lege agi poſſet ſciretur: ædem Cōcordiæ in area Vulcani ſumma
inuidia nobilium dedicauit: coactuſq; conſenſu populi Cornelius barbatus pontifex maximus uerba præ
ire: cum more maioꝝ negaret niſi conſulem: aut imperatorē poſſe templum dedicare. Itaq; exauctoritate ſe
natus latum ad populū eſt: ne quis templum aramue iniuſſu ſenatus aut tribunorum plebis partis maio
ris dedicaret. Haud memorabilē rem per ſe niſi documentū ſit: aduerſus ſuperbiam nobilium plebeiæ li
bertatis referam. Ad collegā ægrū uiſendi cā Flauius cum ueniſſet: cōſenſuq; nobilium adoleſcentiū: qui

Hoc falſū ſi Plynio credimus q negat annulos aureos tū in frequenti uſu fuiſſe

ibi aſſidebāt: aſſurrectum ei non eſſet: curulem afferri ſellam eo iuſſit: ac ſede honoris ſui anxios inuidia
inimicos ſpectauit. Cæteꝝ Flauium dixerat ædilē forenſis factio. Ap. Claudii cenſura uires nacta: q ſena
tum primus libertinoꝝ filiis lectis inquinauerat: & poſteaq̄ eam lectionem nemo ratā habuit: nec ī curia
adeptus erat: quas petierat opes urbanas: humilibus per oēs tribus diuiſis foꝝ & campum corrupit: tan
tumq; Flauii comitia indignitatis habuerunt: ut plæriq; nobilium aureos annulos: & phaleras depone
rent. Ex eo tempore in duas partes diſceſſit ciuitas: aliud integer populus fautor & cultor bonoꝝ: aliud
forenſis factio tenebat: donec. Qu. Fabius: & .P. Decius cenſores facti. Fabius ſimul concordiæ cā ſimul
ne humillimorum in manu comitia eſſent: omnem forenſem turbam excretam in quattuor tribus conie
cit: urbanaſq; eas appellauit: adeoq; eam rem acceptam gratis animis ferunt: ut Maximi cognomen quod
tot uictoriis non peperat: hac ordinum temperatione pararet. Ab eodem inſtitutum dicitur: ut equites idi
bus quintilibus tranſueherentur.

TITI LIVII PATAVINI HISTORICI AB VRBE CONDITA. LIBER DECIMVS.

LVCIO GENVCIO SER. Cornelio conſulibus ab exteris ferme bellis otiũ fuit. Sora atq; Alba coloniæ deductæ: Albam iu equos ſexmillia collonoꝝ ſcripta: Sora agri uolſci fuerat: ſed poſſederant ſamnites: eo quattuor millia hoĩum miſſa. Eodẽ ãno arpinatibus trebulaniſq; ciuitas data: fruſinates tertia pte agri dãnati: qđ hernicos ab eis ſollicitatos cõpertũ: capitaq; cõiurationis eius qõne ab conſulibus ex ſenatuſcon. habita: uirgis cæſi: ac ſecuri pcuſſi. Tamen ne ꝓrſus imbellẽ gererẽt annum: parua expeditio in Vmbria facta ẽ qđ nunciabať ex ſpelunca quadam excurſiones armatoꝝ in agros fieri. In eã ſpeluncã penetratũ cũ ſignis eſt: & ex eo loco obſcuro multa uulnera accepta maximeq; lapidũ ictu. donec altero eius ſpecus ore: nã puius erat: ĩ uẽto utræq; fauces cõgeſtis lignis accẽſæ. Ita intus fumo ac pauore ad duomillia armatoꝝ ruentia nouiſſime in ipſas flamas: dum euadere temptant: abſumpta. M. Liuio: &. Qu. Aemylio cõſ. redintegratum eqũ bellũ. Coloniã equi ægre patientes uelut arcem ſuis finibus impoſitã ſũma ui expugnare adorti ab ipſis colonis pelluntˀ: cæ erũ tantũ romæ terrorem fecerunt: q̃a uix credibile erat tam affectis rebus ſolos per ſe equos ad bellum coortos: ut tumultus eius cã dictator diceretur. C. Iunius bubul. cũ. M. Titinio mgr̃o eqtum ꝓfectus p̃rio cõgreſſu equos ſubegit: ac die octauo triũphans in urbẽ cũ rediſſet: ædẽ ſalutis: quã cõſul uouerat: cẽſor locauerat: dictator dedicauit.

C. Genucius Ser. cornelius cõſ. Alba in equis

M. Liuiꝰ. Qu. Aemiliꝰ cõ.

Eodẽ anno claſſis græcoꝝ Cleonymo duce lacedæmonio ad Italiæ littora appulſa Thurias urbem in ſalẽtinis cepit. Aduerſus hunc hoſtẽ cõſul Aemylius miſſus ꝓlio uno fugatũ cõpulit in naues. Thuriæ redditæ ueteri cultori Salẽtinoq; agro pax parta. C. Iuniũ bubul. dictatorẽ miſſum in ſalẽtinos in q̃buſdam annalibus iuenio: & Cleonymũ prius: quã cõfligendũ eẽt cũ romanis: italia exceſſiſſe: circũuectus inde brũduſii ꝓmõtoriũ medioq; ſinu hadriatico uentis latus: cũ leua ĩportuoſa italiæ littora: dextera illyrici liburniq; & iſtri gentes fere & magna ex pte latrociniis maritimis infames terrerent: penitus ad littora uenetoꝝ puenit. Ibi expoſitis paucis: q loca explorarent: cũ audiſſet tenue ita ꝓtentũ littus eſſe: qđ tranſgreſſus ſtagna ab tergo ſint irrigua æſtibus maritimis: agros haud ꝓcul ꝓximos campeſtres cerni: ulteriora colles uideri eſſe hoſtiũ ꝓlati fluminis: quo circũagi naues in ſtationẽ tutã uidiſſe: meduacus annis erat: eo inuectã claſſem ſubire flumine aduerſo iuſſit. Grauiſſimas nauiũ nec ptulit alueus fluuii: & leuiora nauigia tranſgreſſi multitudo armatoꝝ ad frequẽtes agros tribus maritimis patauinoꝝ uicis colẽtibus eam horam peruenit. Ibi egreſſi leui ꝑſidio nauibus relicto uicos ui expugnant: inflamant tecta: hoĩum pecudumq; ꝓdas agunt: & dulcedine ꝓdãdi lõgius uſq; a nauibus ꝓcedũt. Hæc ubi Patauiũ ſunt nũciata ſemꝑ aũt eos in armis accolæ galli habebãt: in duas ptes iuuentutẽ diuidunt: altera in regionẽ: qua effuſa populatio nunciabať: altera ne cui ꝓdonũ obuia fieret: altero itinere ad ſtationẽ nauiũ: millia aũt. xiiii. ab oppido aberãt ductu. In naues paruas ignaris cuſtodibus ĩterẽptis repentinus ĩpetus factus: territiq; nautæ coguntˀ naues in alterã ripã amnis traiicere: & in terra ꝓſpeꝝ æque in palatos ꝓdatores prælium fuerat: refugientibuſq; ad ſtationẽ græcis ueneti obſiſtunt. Ita in medio circũuenti hoſtes cæſiq;: pars capti claſſem indicat: regemque Cleonymũ triamillia abeſſe. Ibi captiuis ꝓximo uico in cuſtodiã datis: pars fluuiatiles naues ad ſuperãda uada ſtagnoꝝ apte planis aluei fabricatas: pars captiua nauigia armatis cõplent: profectiq; ad claſſem immobiles naues & loca ignota pluſq̃ hoſtem timentes circũuadunt: fugienteſq; in altum: ac nuſq̃ repugnãtes uſq; ad hoſtiũ amnis perſecuti: captis quibuſdam incenſiſq; nauibus hoſtium: quas trepidatio in uada intulerat: uictores reuertunť. Cleonymus uix q̃nta parte nauiũ incolumi: nulla regione maris hadriatici ꝓſpere adita diſceſſit roſtra nauium ſpoliaq; græcoꝝ in æde Iunonis uetere fixa multi ſuperſunt: qui uiderunt. Patauii monumentum naualis pugnæ eo die quo pugnatum eſt: quot annis ſolẽni certamine nauium in flumine oppidi medio exercetˀ: Eodẽ anno romæ cum ueſtinis petentibus amicitiam ictum eſt fœdus. Multiplex deinde exortus terror Ethruriam rebellare ab aretinoꝝ ſeditiouibus motu orto nunciabať: ubi ciuiũ licinium genus ꝑpotens diuitiaꝝ inuidia pelli armis cœptũ: ſimul marſoꝝ agrũ ui tueri: in quẽ colonia Carſeoli deducta erat quattuor millibꝰ hoĩum ſcriptis. Itaq; pp eos tumultus dictus. M. Valerius Max dictator mgr̃um eqtum ſibi legit. M. Aemyliũ Paulũ: id magis credo quã. Qu. Fabiũ ea ætate atq; eis honoribus Valerio ſubiectũ: cæteꝝ ex maximi cõmuni cognomine ortũ errorẽ haud abnuerim Profectus dictator cũ exercitu ꝓlio uno marſos fudit: cõpulſis deinde ĩ urbes munitas Miloniã: Pliſtiam Freſiliã intra paucos dies cepit: & parte agri mulctatis marſis fœdus reſtituit. Tum ĩ ethruſcos uerſum bellum. Cũ dictator auſpicioꝝ repetundoꝝ cã ꝓfectus romã eẽt: magiſter eqtũ pabulatum egreſſus eſt inſidiis circũuenitˀ: ſigniſq; aliquot amiſſis fœda militum cæde ac fuga in caſtra ẽ cõpulſus: q terror nõ eo tm̃ a Fabio abhorret: qđ ſiqua alia pte cognomẽ ſuũ æquauit: tũ maxime bellicis laudibus: ſed ẽt qđ memor papyrianæ ſæuiciæ nunq̃: ut dictatoris iniuſſu dimicaret: adduci potuiſſet. Nunciata ea clades Romam maiorẽ: quã res erat: terrorẽ exciuit: nã ut exercitu deleto: ita iuſticiũ ĩdictũ: cuſtodię ĩ portis uigiliæ uicatim exactæ: arma tæla ĩ muros cõgeſta. Oĩbus iunioribus ſacramẽto adactis: dictator ad exercitum miſſus oĩa ſpe tranquilliora & compoſita magiſtri eqtũ cura: caſtra ĩ tutiorẽ locũ redacta: cohortes: q̃ ſigna amiſerant: extra uallum ſine tentoriis deſtitutas ĩuenit exercitũ auidũ pugnæ: quo maturius ignominia aboleretˀ. Itaq; confeſtim inde in agrum ruſellanum caſtra promouit: eo & hoſtes ſecuti q̃q̃ ex bene geſta re ſũmã in aperto certamine uirium ſpem habebant: tamen inſidiis quoq;: quas feliciter experti erant: hoſtem

Thurie

Meduacꝰ

Cleonymus q̃nta pte nauiũ amiſſa abiis

Carſeo

tẽptant. Tecta ſemiruta:uici ꝑ uaſtationẽ agrorũ deſtituti haud ꝓcul caſtris romanorũ aberant: ibi abdi-
tis armatis pecus in conſpectu pſidii romani:cui ꝑerat. C. Fuluius legatus: ꝓpulſum:ad quã illecebram
cũ cõmoueret nemo ab romana ſtatiõe:paſtorũ unus ꝓgreſſus ſub ipſas munitiões iclamat alios cunctan
ctei ab ruinis uici pecus ꝓpellentes:qd ceſſarent:cũ ꝑ media caſtra romana tuto agere poſſent? Hæc cum le
gato cærites qdã interpᵃtarent:& ꝑ oẽs militũ manipulos ingens eẽt indignatio:nec tamẽ in iuſſu mouere
ſe auderent:iubet pitos linguæ attẽdere aĩum paſtorũ:ſermo agreſti an urbano ꝓpior eẽt. Cũ referrẽt ſonũ
linguæ:& corporũ habitũ:& nitorẽ cultiora:quã paſtoralia eẽ:ite igit:dicite inqt:detegãt nequicq̃ condi
tas inſidias oĩa ſcire romanũ:nec magis iã capi dolo:quã armis uinci poſſe. Hæc ubi audita ſunt:& ad eos
q conſiderant in inſidiis:plata:cõſurrectũ repẽte ex latebris ẽ:& in patentẽ ad cõſpectũ undiq; cãpũ ꝓlata
ſigaa uiſa legato maior acies:quã q̃ ab ſuo pſidio ſuſtineri poſſet:itaq; ꝓpere ad dictatorẽ auxilia accitum
mittit:interea ipſe ĩpetum hoſtiũ ſuſtinet. Nuncio allato dictator ſigna ferri ac ſequi armatos iubet ſed cele
riora ꝓpe oĩa iperio erã:rapta extẽplo ſigna armaq;:& uix ab ĩpetu & curſu tenebãt:cũ ira ab accepta nu
Eluſæ hoſtiũ iſidiæ — per clade ſtimulabat:tum cõcitatior accedẽs clamor ab ĩcreſcẽte certamine:urgẽt itaq; alii alios: hortantur
q; ſigniferos:ut otius eant:quo magis feſtinantes uidet dictator:eo ĩpenſius retentat agmen:ac ſenſim ince
dere iubet. Ethruſci cõtra principio exciti pugnæ oĩbus copiis aderant:& ſuꝑ alios alii nunciant dictato-
ri oẽs legiones ethruſcorũ capeſſiſſe pugnã:neq; iã ab ſuis reſiſti poſſe:& ipſe cernit ex ſupiore loco in q̃to
diſcrimine pſidiũ eſſet:cæterũ ſatis fractus eſſe ẽt nunc tolerando certamini legatũ:nec ſe ꝓcul abeſſe picli
uindicẽ:quã maxime uult fatigari hoſtẽ:ut integris adoriat uiribus feſſos:q̃q̃ lente ꝓcedunt:iam tamen
ad impetũ capiendum equiti utiq; modicũ erat ſpacium:prima ĩcedebant ſigna legionũ:nequid occultum
aut repẽtinũ hoſtis timeret:ſed reliqrat interualla iter ordines peditũ:q̃ ſatis lato ſpatio eq pmitti poſſent.
Pariter ſuſtulit clamorẽ acies:& emiſſus eques libero curſu ĩ hoſtẽ inuehit: incõpoſitiſq; aduerſus eq̃ſtrẽ
ꝓcellã ſubitũ pauorẽ effundit. Itaq; ut ꝓpe ſerum auxilium iam pene circũuentis:ita uniuerſa requies da-
ta ẽ. Integri accepere pugnã:nec ea ipſa lõga aut anceps fuit. Fuſi hoſtes caſtra repetunt:inferentibuſq; iam
ſigna romanis cedunt:& in ultima caſtrorũ parte cõglobant:hærent fugiẽtes in anguſtiis portarum:pars
magna uallum aggeremq; cõſcendunt:ſi aut ex ſupiore loco tueri ſe:aut ſupare aliqua & euadere poſſent
Forte quodam loco male denſatus agger pondere ſupra ſtantium in foſſam procubuit:atq; ea cum deos
pandere uiam fugæ conclamaſſent:plures inermes:quam armati euadunt. Hoc plio fractæ iterum ethru-
ſcorũ uires:& pacto annuo ſtipendio:& duum menſium frumẽto imperato pmiſſum ab dictatore:ut de
pace legatos mitterent Romã:pax negata:induciæ biẽnii datæ:dictator triumphans in urbem rediit. Ha-
beo auctores ſine ullo memorabili prælio pacatam ab dictatore Ethruriã eſſe ſeditionibus tantum arreti-
norũ cõpoſitis:& licinio genere cum plebe in gratiam reducto. Conſulem ex dictatura factum. M. Vale-
M. Valerius. Qu. Apuleius conſ. — rium nõ petentẽ:atq; adeo abſentem ẽt creatum credidere quidã:& ꝑ interregem ea comitia facta: id unũ
non ambigitur cõſulatũ cum Apuleio Panſa geſſiſſe. M. Valerio &. Qu. Apuleio conſulibus:ſatis paca-
tæ res foris fuere:ethruſcum aduerſa belli res:& induciæ quietũ tenebant:ſamnitem multorũ annorũ cla-
dibus domitum haud dũ fœderis noui pœnitebat:romæ quoq; plebẽ quietam & exoneratã deducta ĩ co
lonias multitudo pſtabat:tamẽ ne undiq; tranqllæ res eſſent:certamẽ in cœptum inter primores ciuitatis
patritios plebeioſq; ab tribunis plebis. Qu. &. Gn. Oguiniis qui undiq; criminandorũ patrũ apud ple-
bẽ occaſionibus quæſitis:poſteaq̃ alia fruſtra temptata erant eã actionem ſuſceperunt:qua non infimam
plebem accenderent:ſed ipſa capita plebis conſulares triumphaleſq; plebeios:quorũ honoribus nihil præ
ter ſacerdotia:quæ nõdum ꝓmiſcua erant:deeſſet. Rogationẽ quoq; ꝓmulgarunt:ut cũ quattuor augu-
res:quattuor pontifices:ea tempeſtate eſſent:placeretq; augeri ſacerdotum numerum quattuor pontifices
quinq; augures de plebe oẽs allegerent. Quẽadmodum ad quattuor augurum numerũ:niſi morte duo-
rũ id redigi collegiũ potuerit:non inuenio:cum inter augures conſtet imparem numerum debere eſſe:ut
tres antiquæ tribus ramnenſes:titienſes:luceres ſuum queq; augurem habeant aut ſi pluribus ſit opus:pa
ri inter ſe numero ſacerdotes multiplicent:ſicut multiplicati ſunt cũ ad quattuor quinq; adiecti nouẽ nu-
merũ ut terni in ſingulas eſſent:expleuerunt. Cæterũ quia de plebe allegebantur:iuxta eã rem ægre paſſi pa
Numer⁹ põtifſcũ & augurꝫ auctus — tres:quã cum conſulatum uulgari uiderent:ſimulabant ad deos id magis:quam ad ſe pertinere: ipſos ui-
ſuros ne ſacra ſua polluantur:id ſe optare tantum:ne qua in remp. clades ueniat. Minus aũt tẽtẽdere aſſue-
ti iam tali genere certaminum uinci:& cernebant aduerſarios non id:quod olim uix ſperauerint:affectã-
tes magnos honores:ſed oĩa iam:in quorꝫ ſpem dubiam erat certatũ:adeptos multiplices conſulatus cen
ſuraſq; & triumphos. Certatũ tamen ſuadenda diſſuadendaq; lege inter. Ap. Claudiũ maxime ferunt:&
inter Publiũ Decium Murem:qui cum eadẽ ferme de iure patrũ ac plebis quæ pro lege licinia quondam
contraq; eam dicta erant:cũ plebeiis conſulatus rogabat:diſſeruiſſet:retuliſſe dicit Decius parentis ſui ſpe
ciẽ:qualem cum multi:qui in concione erant:uiderant incinctum gabino cultu ſuper telum ſtantem:quo
ſe habitu ꝓ populo ac legionibus romanis deuouiſſet:tum. P. Decium conſulẽ purum piumq; diis im-
mortalibus uiſum æque ac ſi. T. Manlius collega eius deuoueret eundẽ. P. Deciũ:qui ſacra publica po.
ro. faceret:legi rite nõ potuiſſe. Id eſſe piculum:ne ſuas pces minus audirent dii:quam. Ap. Claudii? caſti
us eũ ſacra priuata facere:& religioſius deos colere:quã ſe? quẽ pœnituere uotorꝫ:q̃ pro republica nuncu-
pauerint tot cõſules plebeii:tot dictatores:aut ad exercitus euntes:aut inter ipſa bella? Numerarẽt duces
eorꝫ annorꝫ:qbus plebeiorꝫ ductu & auſpitio res geri cœptæ ſunt:numerarent triumphi:iã ne nobilita-
tis qdẽ ſuæ plebeios pœnitare:ꝓ certo hr̃e:ſi qd repens bellũ oriat:nõ plus ſpei fore ſenatui populoq; ro-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

mano in patritiis:quã in plebeis ducibus. Quod cũ ita ſe habeat:cui deorum hoĩumue indignum uideri
poteſt:inq̃t:eis uiris:quos uos ſellis curulibus toga prætexta:tunica palmata:& toga picta: & corona triũ
phali laureaq; honoraretis:quoꝝ domos ſpoliis hoſtium affixis inſignes inter alias feceritis: pontificalia
atq; auguralia inſignia adiicere? Qui Iouis optimi maximi ornatu decoratus curru aurato p urbem uect⁹
in capitoliũ aſcenderit:is cõſpiciatur cum capſide:ac lituo capite uelato:uictimam cædet auguriũue ex arce
capiet:cuius imaginis titulo conſulatus cẽſuraq; & triũphus æquo aĩo legetur:ſi auguratum aut pontifica
tũ adieceritis:nõ ſuſtinebunt legentium oculi?q̃dem pace dixerim deum eos nos iã po.ro.beneficio eẽ ſpe
ro:q ſacerdotiis nõ minus reddamus dignatiõe noſtra honores:quã acceperimus & deoꝝ magis:quã no
ſtra cauſa expetamus:ut quos priuatim colimus:publice colamus. Quid aũt ego ſic adhuc egi tanq̃ ĩtegra
ſit cã patritioꝝ de ſacerdotiis & non nos iam in poſſeſſione unius ampliſſimi ſimus ſacerdotii? decẽuiros
ſacris faciundis carminũ *Sibyllæ* ac factoꝝ populi huius ĩterpretes antiſtites'eoſdẽ Apollinis ſacri cerimo
niarũq; aliaꝝ plebeios uidemus:nec ut tum patritiis ulla iniuria facta eſt'cum duumuiris ſacris faciundis
adiectus eſt pp plebeios numerus & nunc tribunus uir fortis ac ſtrenuus quinq; auguꝝ loca quattuor põ
tificũ adiecit:in quæ plebeii nominent̃:nõ ut uos Appi ueſtro loco pellant:ſed ut adiuuent uos hoĩes ple
beii diuinis quoq; rebus ꝓcurandia:ſicut in cæteris humanis ꝓ parte uirili adiuuant. Noli erubeſcere Ap
pi collegã in ſacerdotio habere:quẽ in cenſura:quẽ in conſulatu collegã habere potuiſti:cuius tam dictato
ris magiſter eqtum:quã magiſtri eqtũ dictator eſſe potes: Sabinũ aduenam principẽ nobilitatis ueſtræ ſeu
Ap. Clauſum:ſeu. Ap. Claudiũ mauultis:illi antiqui patritii in ſuũ numerũ acceperunt:ne faſtidieris nos
in ſacerdotũ numerum accipere:multa nobis cũ decora afferimus:imo oĩa eadem:quæ uos 'ſuperbos fece
runt. Sextius primus de plebe conſul ẽ factus. Claudius licinius Stolo primus magiſter eqtum. C. Marti
us Rutilius primus & dictator & cenſor. Qu. Publius Philo primus prætor. Semper iſta audita ſunt ea
dem penes uos auſpicia eẽ:uos ſolos gentes habere:uos ſolos iuſtũ imperium auſpicium domi militiæq;
quin adhuc plebeium proſperum:& patricium fuit:porroq; erit. En unq̃ fando audiſtis patricios primo
eſſe factos non de cælo demiſſos?ſed q patrẽ ciere auumq; poſſent:ideſt nihil ultra quam'ingenuos: conſu
lem iam patrem ciere poſſum:auumq; iam poterit filius meus nihil eſt aliud in re quirites:niſi ut oĩa nega
ta adipiſcamur:certamen tantum patricii petunt:neq; curant:quem euentum certaminũ habeant. Ego hãc
legem:quod bonũ fauſtum felixq; ſit uobis ab reip. uti rogaſtis:ſubeundam cenſeo. Vocare tribus extem
plo populus iubebat:apparebatq; accipi legem:ille tamẽ dies eſt interceſſione ſublatus. Poſtero die deterri
tis tribunis:ĩgenti cõſenſu accepta eſt. Pontifices creant̃ ſuaſor legis. P. Deci⁹ Mus. P. Sempronius Soph⁹
Claudius Martius Rutilius. M. Liuius Denter. Quinq; augures itẽ de plebe Claudius Genutius. P. Eli
us Pætus. M. Minutius Feſſus. Cl. Marttius. T. Publius. Ita octo põtificũ nouẽ auguꝝ numerus factus.
Eodẽ anno Martius Valerius cõſul de ꝓuocatione legẽ tulit diligẽtius ſanctã: Tertio ea tum poſt reges ex
actos lata eſt ſemp a familia eadẽ cãm renouandæ ſæpius haud aliã fuiſſe reor:quam q̃d plus, paucorum
opes:quam libertas plebis poterant. Portia tamẽ lex ſola ꝓ tergo ciuium lata uidet̃:q̃d ea grauis pœna: ſi
qs uerberaſſet:necaſſet:ut ciuem romanũ ſanxit:ualeria lex cum eum:q ꝓuocaſſet:uirgis: cædi ſecuriq; ne
cari uetuiſſet:ſiqs aduerſus ea feciſſet:nihil ultra:quã ĩprobe factũ adiecit:id q tum pudor hoĩum erat: ui
ſum credo uinculũ ſatis ualidũ legis:nũc uix ſeruo ſuo ita minet̃ qſq̃: Bellũ ab eodẽ cõſule haud quaq̃ me
morabile aduerſus rebellãtes equos:cũ ꝑter aĩos feroces nihil ex antiqua fortuna haberent:geſtũ ẽ. Alter cõ
ſul Apuleius ĩ Vmbria Nequinũ oppidũ circũſedit:locus erat arduus atq; in parte una præceps: ubi nũc
Narnia ſita ẽ:nec ui nec munimẽto capi poterat:itaq; eã infectam rẽ. M. Fuluius pætus. T. Mãlius Tor
quatus noui cõſules acceperũt. In eũ annũ cũ Fabium cõſulẽ non petentẽ oẽs dicerent centuriæ: ipſum au
ctorẽ fuiſſe Macer Licinius:ac Tubero tradunt differendi ſibi cõſulatus in bellicoſiorẽ annũ: eo anno ma
iori ſe uſui reipu. fore urbano geſto magiſtratu:ita nec diſſimulantẽ:quid mallet:nec petentẽ tamen ædilẽ
curulem cum. L. papyrio Curſore factum. Id ne pro certo ponerem:uetuſtior annalium auctor Piſo effe
cit:qui eo anno ædiles curules fuiſſe tradit. Cl. Domicium. Hn. F. Caluinum:& Sp. Caruilium. Qu. F.
Maximũ:id credo cognomen errorem in ædilibus feciſſe:ſecutamq; fabulam mixtam ex ædilitiis & con
ſularibus comitiis conuenientem errori. Et luſtrũ eo anno conditum a. P. Sulpitio Sopho &. Sempronio
Auerrione cẽſoribus:tribuſq; additæ duæ anienſis & terentina. Hæc Romæ geſta:cæterum ad Nequinũ
oppidum cum ſegni obſidione tp̃s tereretur:quo ex oppidanis:quorũ erant ædificia iuncta muro: ſpecu
facto ad ſtationes romanas itinere occulto perueniunt:inde ad cõſulem deducti præſidium armatũ ſe ĩtra
mœnia & muros accepturos confirmant. Nec aſpernanda res uiſa neq; incaute credenda: cum altero eorũ
(nã alter obſes retentus) duo exploratores per uinculum miſſi:per quos ſatis cõperta re trecẽti armati trãſ
fuga duce in urbem ingreſſi nocte portam:quæ proxima erat:cepere:qua refracta cõſul exercitusq; roma
nus ſine certamine urbem inuaſere. Ita Nequinũ in dicionem populi romani uenit colonia eo aduerſus
umbros miſſa a nare flumine Narnia appellata:exercitus cum magna præda Romam reductus.

Eodem anno ab Ethruſcis aduerſus inducias paratũ bellũ ſed eos alia moliẽtes gallorũ ingẽs exercitus
fines ingreſſus pauliſp a ꝓpoſito auertit:pecunia deinde:qua multũ poterãt: freti:ſocios ex hoſtibus face
re gallos conant̃:ut eo adiuncto exercitu cũ romanis bellarent:de ſocietate haud abnuunt barbari de mer
cede agit̃:qua pacta acceptaq; cum parata cætera ad bellum eſſent:ſequiq; ethruſcus iuberet:inficias eunt
mercedem ſe belli romanis inferendi pactos:quicq̃d acceperint accepiſſe:ne agrũ ethruſcum,uaſtarent: ar
miſq; laceſſerent cultores:militaturos tamẽ ſe:ſi utiq; ethruſci uelint:ſed nulla alia mercede:quã ut in par

Marginal notes:

inſignia magiſtra tuum

Qui primi e plebe magiſtratus adierint

Primi e plebe põtifices & augures facti Lex portia lex ualeria Nequinum ubi nunc narnia. M. fului⁹. T. Mãli⁹ cõ.

Narnia unde dicta

tem agri accipiantur:tandēq; aliqua ſede certa conſiſtant. Multa de eo cõſilia populoꝝ Ethruriæ habita:
nec ꝑfici quicq̃ potuit:nõ tam q̃a ĩminui agrũ:quã q̃a accolas ſibi quiſq; adiungere tam efferatæ gentis ho
mines horrebat. Ita dimiſſi galli pecuniã ingentẽ ſine labore ac ꝑiculo paratã retulerunt. Romæ terrorem
ꝓbuit fama gallici tumultus ad bellũ ethruſcũ adiecti:eo minus cõctanter fœdus ictũ cum picenti populo
T. Mãlii est. T. Manlio cõſuli Ethruria ꝓuincia ſorte euenit:q dum uix ĩgreſſus hoſtium fines cum exercerẽt inter
conſulis eq̃tes ab rapido curſu circumagendo equo effuſus extẽplo ꝓpe expirauit:tertius ab eo caſu dies finis uitæ
exitus cõſuli fuit. Quo uelut hoĩe belli accepto deos ꝓ ſe cõmiſiſſe bellũ memorãtes ethruſci ſuſtulere aĩos. Rõæ
cum deſiderio uiri tũ incõmoditate tp̃is triſtis nũcius fuit:ut patres ab iubendo dictatore cõſulis ſubrogã
M. Valeri di comitia ex ſnĩa principum habita deterruerint. M. Valeriũ cõſulẽ:oẽs ſnĩæ cẽturiæq; dixere: quẽ ſenat⁹
us conſ. dictatorẽ dici iuſſurus fuerat:tum extẽplo in Ethruriã ad legiones ꝓficiſci iuſſit:aduentus eius compreſſit
ethruſcos adeo:ut nemo extra munimẽta egredi auderet:timorq; obſidioni ſimilis eẽt:neq; illos nouus cõ
ſul uaſtandis agris urẽdiſq; tectis:cũ paſſim nõ uillæ ſolũ:ſed frequẽtes quoq; uici incendiis fumarent ad
certamẽ elicere potuit. Cum hoc ſegnius bellũ opinione eẽt:alterius belli qđ multis inuicem cladibus ha
ud ĩmerito terribile erat:fama picentiũ ſocioꝝ nouoꝝ indicio exorta ẽ:ſamnites arma & rebellionem ſpe
ctare:ſeq; ab iis ſollicitatos eſſe. Picentibus gratiæ actæ:& magna pars curæ patribus ab Ethruria in ſam
nites uerſa eſt. Caritas ẽt annonæ ſollicitã ciuitatẽ habuit:uentũq; ad inopiæ ultimũ foret:ut ſcripſere: q̃b⁹
ædilẽ fuiſſe eo anno Fabiũ Maximũ placet:ni eius uiri cura:qualis in bellicis rebus multis tẽpeſtatib⁹ fue
rat:talis domi tum ĩ annonæ diſpẽſatiõe ꝓparãdo ac cõuehendo frumẽto fuiſſet. Eo anno nec tradit̃ cã in
terregnũ initum:ĩterr ges fuere. Ap. Claudius deinde. P. Sulpicius:is comitia cõſularia habuit: creauit. L.
L. Corne Corneliũ Scipionẽ:&. Gn. Fuluium cõſules principio huius anni horatores lucanoꝝ ad nouos cõſules
li⁹ ſcipio. uenerãt q̃ſtum:q̃a cõditionibus ꝑlicere ſe negerint ad ſocietatẽ armoꝝ ſamnites infeſto exercitu ingreſſos
Gn. Ful fines ſuos uaſtare:belloq; ad bellũ cogere:lucano populo ſatis ſupq; erratũ quondã:nũc ita obſtiatos aĩos
uius con. eſſe:ut oĩa ferre ac pati tolerabilius ducant:quã ut unq̃ poſtea nomẽ romanũ uiolent. Orare p̃res ut & lu
canos ĩfidẽ accipiãt:& uim atq; iniuriã ab ſe ſamnitiũ arceãt. Se q̃q̃ bello cũ ſamnitibus ſuſcepto neceſſa
ria iã facta aduerſus romanos fides ſit:tñ obſides dare paratos eẽ. Breuis cõſultatio ſenatus ad unũ oẽs iun
gendũ fœdus cũ lucanis:reſq; repetendas ab ſamnitibus cenſent. Benigne reſponſum lucanis: ictuq; fœ
dus. Foeciales miſſi:qui ſamnitẽ decedere agro ſocioꝝ:ac deducere exercitũ finibus lucanis iuberent: q̃bus
obuiã miſſi ab ſamnitibus:q denunciarent:ſi quod adiſſent in Samnio cõcilium:haud inuiolatos habitu
ros. Hæc poſteaquã audita ſunt Romæ bellũ ſamnitibus & patres cenſuerunt:& populus iuſſit: conſules ĩ
ter ſe ꝓuincias partiti ſunt: Scipioni Ethruria: Fuluio ſamnites obuenerunt:diuerſi ad ſuum quiſq; bellũ
Ethruſci ꝓficiſcunt̃. Scipioni ſegne bellũ & ſimile prioris anni militiæ expectanti hoſtes ad Volaterras ĩſtructo ag
ad uolate mine occurrunt:pugnatũ maiore parte diei magna utrinq; cæde:nox incertis:qua data uictoria eẽt interue
ras uicti nit. Lux ĩſequens uictorẽ:uictumq; oſtẽdit:nã ethruſci ſilentio noctis caſtra reliquerũt:romanus egreſſus
in aciẽ:ubi ꝓfectiõe hoſtium cõceſſam uictoriã uidet:ꝓgreſſus ad caſtra uacuis cũ plurima ꝓda: nã & ſta
tiua trepide deſerta fuerant:potit̃:inde in faliſcũ agrum copiis reductis:cũ impedimenta Faleriis cum mo
dico præſidio reliq̃ſſet:expedito agmine ad populandos hoſtiũ fines intẽdit oĩa ferro igniq; uaſtant̃ ꝓdæ
undiq; actæ:nec ſolũ mõ uaſtatũ hoſti relictũ:ſed caſtellis ẽt uiciſq; illatus ignis:urbibus oppugnandis tẽ
peſtatum:in quas timor ethruſcos cõpulerat. Gn. Fuluii cõſulis clara pugna in Sãnio ad Bouianum ha
ud quaq̃ ambiguæ uictoriæ fuit:Bouianũ inde aggreſſus nec ita multo poſt Aufidenã ui cepit. Eodẽ an
no Carſeolos colonia in agrum equicoloꝝ deducta. Fuluius cõſul de ſamnitibus triumphauit: Cum co
mitia cõſularia ĩſtarent:fama exorta ethruſcos ſamniteſq; ingentes cõſcribere exercitus palam oĩbus conci
liis uexari principes ethruſcoꝝ qđ non gallos quacunq; cõditione traxerint ad uellum:increpare magiſtra
tus ſamnitium:qđ exercitum aduerſus lucanũ hoſtẽ cõparatum obiecerint romanis. Itaq; ſuis ſocioꝝ ui
ribus cõſurgere hoſtes ad bellum:& haud quaq̃ pari defungendum eẽ certamine. Hic terror cum illuſtres
uiri conſulatum peterent:oẽs in. Qu. Fabium Maximum primo nõ petentem:deinde ut inclinata ſtudia
uidit:ẽt recuſantẽ conuertit. Quid ſe iam ſenem ac perfunctum laboribus laborũq; ꝓmiis ſollicitarent? ne
q; corporis:nec animi uigorem remanere eundem:& fortunam ipſam uereri necui deorum nimia iam in
ſe & conſtantior:quã uelint humanæ res:uideatur:& ſe gloriæ ſenioꝝ ſuccreuiſſe:& ad ſuam gloriam con
ſurgentes alios lætum aſpicere:nec honores magnos fortiſſimis uiris Romæ:nec honoribus deeſſe fortes
uiros. Acuebat hac moderatione tam iuſta ſtudia:q̃ uerecundia legum reſtringẽda ratus legem recitari iuſ
ſit:qua intra decem annos eundem conſulem refici non liceret:uix præ ſtrepitu audita lex eſt:tribuniq; ple
bis nihil id impedimenti futurum aiebant:ſe ad populum laturos uti legibus ſolueretur, & ille quidem in
recuſando perſtabat:quid ergo attinet leges ferri rogitans:quibus per eoſdem:qui tuliſſent:fraus fieret? iam
Iam regi regi leges non regere. Populus nihilominus ſuffragia inibat:& ut quæq; intro uocata erat centuria: conſu
nõ regere lem haud dubie Fabium dicebat. Tum demum conſenſu ciuitatis uictus dei approbent:inquit: quod agi
leges. Q. tis acturiq; eſtis q̃rites:cæterum quoniam in me quod uos uultis facturi eſtis:in collega ſit meæ apud uos
Fabi⁹ ma gratiæ locus. Publium Deciũ expertum mihi cõcordi collegio uirum uobis dignũ:dignum parente ſuo:
xim⁹. P. quæſo:mecum cõſulem faciatis. Iuſta ſuffragio uiſa:oẽs q̃ ſupererant centuriæ. Qu. Fabium. P. Deciũ cõ
Deci⁹ cõ. ſules dixere. Eo anno plæriſq; dies dicta ab ædilibus:q̃a plus:quã qđ lege finitum erat agri:poſſiderẽt:nec
quiſquã ferme eſt purgatus:uinculumq; ingens ĩmodicæ cupiditatis iniectũ ẽ. Conſules noui. Qu. Fabi⁹
Maximus quart. &. P. Decius Mus tert. cum inter ſe agitarent uti alter ſamnites hoſtes:alter ethruſcos de

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ligeret: quantæq; in hanc: aut in illā ꝓuinciam copie ſatis eſſent: & uter ad utrū bellum dux indoneus magis eſſet: ab Sutrio & Nepete & faleriis legati auctores cōcilia Ethruriæ populoꝝ de petenda pace haberi totam belli molē in Sānium auerterunt. Profecti conſules: quo expeditiores cōmeatus eſſent: & incertior hoſtis qua uentuꝝ bellum foret. Fabius ꝑ ſoranū: Decius ꝑ ſidicinū agrum in Samnium legiones ducūt. Vbi in hoſtiū fines uentum eſt: uterq; populabundus effuſo agmine incedit: explorant tamē latius: q̄ populanť. Igitur nō fefellere ad Tifernū hoſtes in occulta ualle inſtructi. qua ingreſſos romanos ex ſuperior loco adoriri parabāt: Fabius impedimentis in locum tutū remotis: præſidioq; modico impoſito ꝑmonitis militibus adeſſe certamē: quadrato agmine ad ꝑdictas hoſtiū latebras ſuccedit. Samnites deſperantes īprouiſo tumultu quādo in apertū ſemel diſcrimē euaſura eſſet res: & ipſi acie iuſta maluerunt concurrere: itaq; in æquū deſcendunt ac fortunæ ſe maiore aīo: quā ſpe cōmittunt cæteꝝ ſiue quia ex oīum ſamnitiū populis: quodcūq; roboris fuerat: cōtraxerāt: ſeu quia diſcrimē ſummæ reꝝ augebat aīos: ad aliquātum quoq; aperta pugna præbuerunt terroris. Fabius ubi nulla ex parte hoſtē loco moueri uidet. M. Fuluiū: & L. Valerium tribunos militum: cum q̄bus ad primā aciē ꝓcurrerat: ire ad eq̄tes iubet: & adortari ut ſi quādo unq̄ equeſtri ope adiutā remp. meminerint: illo die annitanť: ut ordinis eius gloriā inuictā ꝑſtent peditum certamine īmobilem hoſtē reſtare: oēm reliquā ſpem in īpetu eſſe eq̄tum: & ipſos nominati iuuenes pari comitate utrumq; nunc laudibꝰ nunc ꝓmiſſis onerat. Cæteꝝ quādo nec ea quoq; tēptata uis ꝓficeret: cōſilio graſſandum: ſi nihil uires iuuarēt: ratus Scipionē legatum haſtatos primæ legionis ſubtrahere ex acie: & ad mōtes ꝓximos quā poſſet occultiſſime: circūducere iubet: inde aſcēſu abdito a cōſpectu erigere in montes agmen: auerſoq; hoſti ab tergo repēte ſe oſtendere.

Att. Fabii cōſulis ſtratagema

Equites ducibus tribunis haud multo plus hoſtibꝰ quā ſuis ex improuiſo ante ſigna euecti ꝑbuerunt tumultus: aduerſus incitatas turmas ſtetit īmota ſamnitium acies: nec parte ulla pelli aut ꝑrumpi potuit: & poſteaq̄ irritum īceptū erat: recepti poſt ſigna ꝓlio exceſſerunt. Creuit ex eo hoſtium aīus: nec ſuſtinere frons prima tam longum certamē increſcētēq; fiducia ſui uim potuiſſet: ni ſecunda acies iuſſu conſulis in primū ſucceſſiſſet. Ibi integre uires ſiſtunt inuehentē ſe iam ſamnitē: & tempore improuiſa ex mōtibus ſigna clamorq; ſublatus: nō uero tātum metu terruere ſamnitium aīos: nam & Fabius Decium collegam appropīquare exclamauit: & pro ſe quiſq; miles adeſſe alteꝝ conſulem: adeſſe legiones gaudio alacres fremunt errorq; utilis romanis oblatus fugæ formidiniſq; ſamnites impleuit: maximeq; territos ne ab altero exercitu integro inctatoq; feſſi opprimerētur: & quia paſſim in fugam diſſipati ſunt: minor cædes: quam pro tanta uictoria fuit: tria millia &. cccc. cæſi: capti treceuti ferme & triginta: ſigna militaria capta tria & uiginti. Sānitibus appuli ſe ante prælium coniunxiſſent: ni. P. Decius conſul iis ad maleuentum caſtra obieciſſet: extractoſq; deinde ad certamē fudiſſet. Ibi quoq; plus fugæ fuit: q̄ cædis: duomillia appulorum cæſa: ſpretoq; eo hoſte Decius in Samnium legiones duxit. Ibi duo conſulares exercitus diuerſis uagati partibus oīa ſpatio qnq; menſium euaſtarunt: quadraginta & quinq; loca in ſamnio fuere: in quibus Decii caſtra fuerunt: alterius conſulis ſex & octoginta: nec ualli tantū ac foſſarum ueſtigia relicta: ſed multo illis inſigniora monumenta uaſtitatis circa regionūq; depopulataꝝ.

Romanorū ſucceſſus in Sānio

Fabius etiam urbem Gimeram cepit: ibi capta armatoꝝ duo millia: &. cccc. cæſi ferme pugnātes ad quadrigentos triginta. Inde comitioꝝ cauſa Romam ꝓfecturus maturauit eam rem agere: cum primo uocatum. Qu. Fabium conſulem dicerēt oēs centuriæ. Ap. Claudius conſularis cādidatus uir acer & ambitioſus: nō ſui magis honoris cauſa: quā ut patritii recuperarēt duo conſularia loca: cum ſuis: tum totius nobilitatis uiribus incubuit: ut ſe cum. Qu. Fabio conſulē dicerent. Fabius prīo de ſe eadem fere: quæ priore anno dicendo abnuere: circunſtare ſellam omnis nobilitas orare: ut ex cœno plebeio conſulatum extraheret: maieſtatemq; priſtinam tum honori: tum patriciis gentibus redderet. Fabius ſilentio facto media oratione ſtudia hominum ſedauit: facturꝝ enim ſe fuiſſe dixit: ut duorum patriciorum nomina reciperet: ſi alium quam ſe conſulem fieri uideret: nūc ſe ſui rationem comitiis cum contra legem futuꝝ ſit peſſimo exemplo non habituꝝ. L. Lucius Volūnius de plebe cum Appio Claudio cōſul eſt factus: priore item conſulatu inter ſe cōparati. Nobilitas obiectare Fabio fugiſſe eum Appiū Claudium collegam eloquentia ciuilibuſq; artibus haud dubie ꝑſtantem. Comitiis perfectis ueteres conſules iuſſi bellum in Samnio gerere ꝓrogato in ſex menſes imperio.

L. Volūnius Ap. Claudius conſ.

Itaq; inſequēti quoq; anno. L. Volumnio & Ap. Claudio cōſulibus. P. Decius qui conſul in Samnio relictus a collega fuerat: ꝓconſul idem populari nō deſtitit agros: donec Samnitium exercitum nuſquā ſe ꝓlio committentem poſtremo expulit finibus. Ethruriam pulſi petierunt: & quod legationibus ne quicq̄ ſæpe temptauerāt id ſe tāto agmine armatorum: mixtis terrore precibus acturos efficatius rati poſtulauerunt principum Ethruriæ concilium.

Sānites fractis opibus ī ethruriā abeunt

Quo coacto ꝑ quot annos pro libertate dimicentcum romanis exponunt: omnia exptos eſſe: ſi ſuiſmet ipſorum uiribus tolerare tantam molem belli poſſent: temptaſſe etiam haud magni momenti finitimaꝝ gentium auxilia: petiſſe pacem a Po. Ro. cum bellum tolerare non poſſent: rebellaſſe qđ pax ſeruientibus grauior: quā liberis bellum eſſet: unam ſibi ſpem reliquā in ethruſcis reſtare: ſcire gentem Italiæ opulentiſſimam armis uiris pecunia eſſe: habere accolas gallos inter ferrum & arma natos: feroces cū ſuopte ingenio: tum aduerſus romanū populum: quē captū a ſe auroq; redēptum haud uana iactātes memorēt. Nihil abeſſe: ſi ſit aīus ethruſcis: q Porſenæ quōdā maioribuſq; eoꝝ fuerit: qn romanos oī agro cis tyberim pulſos dimicare pro ſalute ſua: nō de intolerando Italiæ regno cogant. Sānitem illis exercitum paratum: inſtructum armis ſtipendio ueniſſe: cōfeſtim ſecuturos: uel ſi ad ipſam romanā urbem oppugnādā ducat. Hæc eos ī ethruria iactātes moliētesq; bellū domi romanū urebat: nam. P. Decius ubi compit ꝑ explora-

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

tores ꝓfectū ſamnitium exercitū: aduocato cōcilio qd p agros: inq̃t uagamur uicatim circūferentes bellū quiu urbes ac mœnia aggredimur: nullus iā exercitus Samnio ꝑſidet: ceſſere finibus ac ſibimetipſi exiliū

Murgantiā Sānitiū urbē capiunt eo. Romulea Sānitium capitur

conſciuere. Approbantibus cunctis ad Murgantiam ualidā urbē oppugnandā ducit: tātuſq; ardor militū fuit caritate ducis: & ſpe maioris: quā ex agreſtibus populationibus ꝑdæ: ut uno die ui atq; armis urbē caperent: ibi duo millia ſamnitium: & centum pugnātes circūuenti capiq;: & alia præda ingēs capta ē: q̄ ne īpedimētis grauibus agmē oneraret: cōuocari milites Decius iubet: haccine: inquit uictoria ſola aut hac ꝑda cōtenti eſtis futuri? ſi uultis uos pro uirtute ſpes gerere: oēs ſamnitium urbes fortunæq; in urbibus derelictæ ueſtræ ſunt: q̄do legiones eoꝝ tot ꝓliis fuſas poſtremo finibus expuliſtis: uændite iſta: & illicite lucro mercatorē: ut ſequatur agmē: ego ſubinde ſuggerā: q̄ uændatis. Ad romuleā urbē hinc eamus ubi uos labor haud maior: ꝑda potior manet. Diuændita ꝑda ultro adhortantes impatorē ad Romuleā ꝑgunt. Ibi quoq; ſine ope ſine tormētis ſimul admota ſunt ſigna: nulla ui deterriti a muris: qua cuiq; ꝓximū fuit ſcalis raptim admotis in mœnia euaſere: captū oppidū ac direptū eſt: ad duo millia & trecēti occiſi: & ſex millia hoīum capta. Et miles ingenti ꝑda potius: quā uændere ſicut priorem coactus: Ferentinū inde q̄q̄

Ferētinū capitur

nihil q̄etis dabatur: tamen ſumma alacritate ductus: cæteꝝ ibi plus laboris ac periculi fuit: & defenſa ſūma ui mœnia ſunt: & locus munimēto erat naturaq; tutus: ſed euicit oīa aſſuetus ꝑdæ miles ad tria millia hoſtium circa muros cæſa ꝑda militis fuit. Huius oppugnataꝝ urbium decoris pars maior in q̄buſdā ānalibus ad Maximū trahitur: Murgantiā ab decio: a Fabio ferentinū Romuleāq; oppugnatas tradūt. Suntq; nouoꝝ cōſulū hanc gloriā faciā: q̄dam nō amboꝝ: ſed alterius Volūnii: ci Sānium ꝓuinciā eueniſſe. Dū ea in ſamnio cuiuſcūq; ductu auſpicioq; gererentur: romanis interim in Ethruria bellū ingens multis ex gētibus cōcitur: cuius auctor Gelius Egnatius ex ſamnitibus erat: tuſci uero oēs cōſciuerāt bellum: traxerat

Gelius egnatius

cōtagio ꝓximos Vmbriæ populos: & gallica auxilia mercede ſollicitabantur: oīs multitudo ad caſtra ſamnitium cōueniebat. Qui tumultus repens poſteaq̃ Romā platus eſt: cū iam. L. Volūnius conſul cū legiōe ſecūda ac tertia ſocioꝝ millibus q̄ndecim ꝓfectus in Samniū eēt. Ap. Claudiū primo quoq; tp̄e in Ethruriam ire placuit: duæ romanæ legiōes ſecutæ prima & quarta & ſocioꝝ duodecim millia: caſtra haud ꝓcul ab hoſte poſita. Cæteꝝ magis eo ꝓfectū eſt qd' mature uētū erat: ut quoſdā ſpectātes iam arma Ethruriæ populos metus romani noīs comprimeret: quā quod ductu cōſulis quicq̃ ibi ſatis ſcite aut fortunate geſtum ſit. Multa ꝓlia locis & temporibus iniquis cōmiſſa: ſpeſq; in dies grauiorē hoſtem faciebat: & iā ꝓpe erat: ut nec duci milites: nec militibus dux ſatis fideret. Litteras ad collegam accerſendū ex ſamnio miſſas in trinis annalibus inuenio: piget tamē incertum ponere: cum ea ipſa inter cōſules Popu. Roma. iam iterum eundē honorē fungentes diſceptatio fuerit: Appio abnuente miſſas: Volūnio affirmante Appii ſe litteris accitum. Iam Vloumnius in Sānio tria caſtella ceperat: in quibus ad tria millia hoſtium cæſa erāt: dimidium fere eius captum. Et lucanoꝝ ſeditiones a plebeiis & egentibus ducibus ortas: ſumma optimatium uolūtate per Quintum Fabium ꝓconſulem miſſum eo cum ueteri exercitu: compreſſe erant. Decio populandos hoſtium agros relinquit: ipſe cum ſuis copiis in Ethruriam ad collegā pergit: quem aduenientem læti oēs accepere. Appium ex cōſcientia ſua credo aīum habuiſſe haud īmerito iratum: ſi nihil ſcri-

Att. Appii ſuperbiam

pſerat: illiberali & ingrato aīo ſi eguerat ope diſſimulantē: uix. n. ſalute mutua reddita: cum obuiam egreſſus eſſet: ſatin ſalue: inquit. Luci Volūni: ut ſeſe in Samnio res habent? quæ te cā: ut ꝓuincia tua excederes: induxit? Volūnius in Samnio res proſperas eſſe ait: litteris eius accitum ueniſſe: quæ ſi falſæ fuerint: nec uſus ſui ſit ī Ethruria: extemplo cōuerſis ſignis abituꝝ. Tu uero abeas: inquit: nec te quiſq̃ moratur: etenī minime cōſentaneum eſt: cum bello tuo forſitan uix ſufficias: hic te ad opem ferendam aliis gloriari ueniſſe. Bene hercules uerteret dicere Volumnius: malle fruſtra operam inſumptam: quam quicq̃ incidiſſe: cur non ſatis eſſet Ethruriæ unus conſularis exercitus. Digredientem iam conſulem legati tribuniq; ex appiano exercitu circūſiſtunt: pars imperatorem ſuum orare: ne collegæ auxilium: quod acciendum ultro fuerit: ſua ſponte oblatum ſperneretur: plures abeunti Volumnio obſiſtere: atq; obteſtari ne prauo cum collega certamine remp. perdat: ſiqua clades incidiſſet: deſertori magis: quam deſerto noxiæ fore eo rem adductam: ut omnis rei bene: aut ſecus geſtæ in Ethruria decus dedecuſq; ad. L. Volumnium delegetur: neminem quæſituꝝ quæ uerba Appii: ſed quæ fortuna exercitus fuerit: dimitti ab Appio cum ſed ab repu. & ad exercitu retineri: experiretur modo uoluntatem militum. Hæc monendo obteſtandoq; prope reſiſtantes conſules in concionē pertraxerunt: ibi orationes longiores habitæ in eandem ferme ſententiam: in quā inter paucos certatum uerbis fuerat. Et cum uolumnius cauſa ſuperior ne infacundus quidem aduerſus eximiam eloquentiam collegæ uiſus eſſet: cauillanſq; Appius ſibi acceptum referre diceret debere: quod ex muto atq; elingui facundum etiam conſulem haberent: priore conſulatu primis utiq; menſibus hiſcere:

Att. uere romani homnis reſpōſum

nequiſſe: nunc iam populares orationes ſerere. Qu m mallem: inquit Volumnius: tu a me ſtrenue facere: quam ego abs te ſcite loqui didiciſſem. Poſtremo conditionem ferre: quæ decretura ſit: non orator: neq; enim id deſiderare remp. ſed imperator uter ſit melior. Ethruriam & Samnium prouincias eſſe: utrā mallet: eligeret: ſuo exercitu ſe in Ethruria uel in Samnio rem geſturum: Tum millitū clamor ortus. ut ſimul ambo bellum ethruſcum ſuſciperent: quo animaduerſo conſenſu Volumnius: quoniam in collegæ: inq̃t: uoluntate interpretanda erraui: non cōmittam: ut quid uos uellitis: obſcurum ſit: manere an abire me uellitis: clamore ſignificate: tum uero tantus eſt clamor exortus: ut hoſtem ex caſtris exciret: armis arreptis in aciem deſcendunt: & Volumnius ſigna canere ac uexilla efferri e caſtris iuſſit. Appium addubitaſſe ferunt cernentem ſeu pugnāte quieto ſe fore collegæ uictoriam: deinde ueritum ne ſuæ quoq; legiones Volūniū

ſequerent̄ & ipſum flagitantibus ſuis ſignū dediſſe. Ab neutra parte ſatis cōmode inſtructi fuerunt: nam & ſamnitiū dux Gelius Egnatius cū coh[or]tibus pabulatū paucis ierat: ſuoq; impetu magis milites: q̄ cuiuſquā ductu aut imperio pugnā capeſſebāt: & romani exercitus nec pariter ambo ducti: nec ſatis tp̄is ad iſtruendū fuit prius cōcurrit Volūnius: q̄ Appius ad hoſtem perueniret: itaq; forte inæquali cōcurſum ē: & uelut ſorte quadā mutāte aſ[ſ]uetos inter ſe hoſtes ethruſci Volūnio: ſamnites pau[lis]per cunctati quia dux aberat Appio occurrere. Dicitur Appius in medio pugnæ diſcrimine ita ut inter prima ſigna manibus ad cælum ſublatis conſpiceret̄: ita precatus eſſe Bellona ſi hodie nobis uictoriā duis: aſt hic ego tibi templū uoueo. Hæc p̄catus uelut inſtigante dea & ipſe collegæ: & exercitus uirtutē adæquaui[t] ducis: imperatoria opera exequitur: & milites: ne ab altera parte prius uictoria incipiat ānitunt̄: ego fundūt fugātq; hoſtes maiorem molē haud facile ſuſtinētes: quā cum qua manus cōſerere cōſueti fuerant: urgendo cedētes inſequēdo q; effuſos cōpulere ad caſtra: ibi interuētu Gelii cohortiūq; ſabellorum pauliſper recruduit pugna: iis quoq; mox fuſis iam a uictoribus caſtra oppugnabant̄ & cum Volūnius ipſe portæ ſigna inferret. Appius Bellonam uictricē identidē celebrans accēderet militū aīos p uallū p foſſas eruperū[t] caſtra capta direptaq;: p̄da ingens parta & militi cōceſſa eſt: ſeptē millia ac trecenti hoſtium cæſi: duo millia & cētum uiginti capti.

Ro. uictoria in ſamnites & ethruſcos

Dum ambo cōſules: oīſq; romana uis in ethruſcum bellū magis inclinat: in Sānio noui exercitus exorti ad populandos imperii romani fines p ueſtinos in cāpaniā falernūq; agrū tranſcendūt: ingenteſq; prædas faciunt. Volūnium magnis itineribus in Samnium redeuntem (iam enim Fabio Decioq; prorogati imperii finis aderat) fama de ſamnitium exercitu populationibuſq; campani agri ad tuendos ſocios conuertit. Vt in Caloenū uenit: & ipſe cernit recentia cladis ueſtigia: & caloeni narrant tantum iam prædæ hoſtes trahere: ut uix explicare agmen poſſint: itaq; iam propalam duces loqui eundum in Samnium eſſe: ut relicta ibi præda: in expeditionē redeant: nec tam oneratum agmen dimicationi committant. Ea q̄q̄ ſimilia ueris erant: certius tamē exploranda ratus dimittit equites: qui uagos prædatores in agros palantes excipiant: ex quibus inquirendo cognoſcit ad uulturnū flumen ſedere hoſtem: inde tertia uigilia moturū iter in Samnium eſſe. His ſatis exploratis ꝓfectus tanto interuallo ab hoſtibus conſedit: ut nec aduentus ſuus ꝓpinquitate nimia noſci poſſet: & egredientem e caſtris hoſtem opprimeret: aliquanto ante lucem ad caſtra acceſſit: gnaroſq; oſcæ linguæ exploratum: quid agitur mittit. Intermixti hoſtibus: quod facile erat: i[n] nocturna trepidatione: cognoſcunt infrequentia armatis ſigna egreſſa ad prædam: prædæq; cuſtodes exire ignobile agmē: & ſua quēq; moliētem: nullo: inter alios cōſenſu nec ſatis certo imperio. Tempus aggrediendi aptiſſimū uiſum eſt: & iam lux appetebat: itaq; ſigna canere iuſſit: agmenq; hoſtium aggreditur. Samnites p̄da impediti infrequentes armati: pars addere gradum: ac præ ſe agere p̄dam: pars ſtare incerti utrum ꝓgredi an regredi in caſtra tutius foret: inter cūctationē opprimunt̄. Et romani iam tranſcenderāt uallum: cædeſq; ac tumultus erat in caſtris. Samnitiū agmē p̄ter quam hoſtili tumultu captiuorum etiā repētina defectione turbatū erat: q partim ipſi ſoluti uinctos ſoluebant: partim arma in ſarcinis deligata rapiebant: tumultūq; p̄lio ipſo terribiliorē ītermixti agmini p̄bebāt: memorādum deīde ædidere facinus: nam ſtatim Minatiū ducem adeūtem ordines hortantē inuadunt: diſſipatis inde eq̄tibus: q cum eo aderāt ipſm circūſiſtunt: inſidentēq; equo captū ad cōſulem romanum rapiūt. Reuocata eo tumultu prima ſigna ſamnitium: p̄liūq; integratū eſt: nec diutius ſuſtineri potuit: Cæſa ad ſex millia hoīum: duo millia & q̄ngenti capti: in eis tribuni militum quattuor ſigna militaria triginta. & q̄d lætiſſimū uictorib[us] fuit: captiuorū recepta millia ſeptē &. cccc. p̄da ingens ſociorum. acitiq; edicto domini ad res ſuas noſcendas recipiēdaſq; p̄ſtituta die: quarum rerum nō extitit dominus militi cōceſſæ: coactiq; uændere p̄dam: ne alibi: quam in armis aīum haberēt. Magnū ea populatio cāpani agri tumultū Romæ p̄buerat: & p eos forte dies ex Ethruria allatum: poſt deductum inde uolumianū exercitū Ethruriam cōcitam in arma: & Gelium Egnatium ſamnitium ducē: & umbros ad defectionē uocari: & gallos p̄tio ingenti ſollicitari. His nūciis ſenatus cōterritus iuſticium indici: delectū oīs generis hoīum haberi iuſſit: nec ingenui modo aut iuniores ſacramēto adacti: ſed ſeniorum ēt cohortes factæ: libertiniq; cēturiati: & defendendæ urbis cōſilia agitabantur: ſummæq; rerum p̄tor. P. Sempronius p̄erat: cæterorum parte curæ exonerarunt ſenatū Lucii Volūnii cōſulis litteræ: q̄bus cæſos fuſoſq; populatores Cāpaniæ cognitum eſt. Itaq; & ſupplicatiōes ob rem bene geſtam cōſulis nōīe decernunt: iuſticium remittunt: q̄d fuerat dies decē octo: ſupplicatioq; plæta fuit. Tum de p̄ſidio regionis depopulatæ a ſamnitibus agitari cœptum: itaq; placuit: ut duæ coloniæ circa ueſtinū & Falernum deducerētur: una ad hoſtium liris fluuii: q̄ Minturnæ appellata: altera in ſaltu ueſtino falernū cōtingere agrum: ubi Synope dicit̄ græca urbs fuiſſe: Sinueſſa deinde a romanis colonis appellata. Tribunis plebis negotium datum eſt: ut plebiſcito iuberet̄. P. Sempronius p̄tor triūuiros ī ea loca colonis deducendis creare: nec q noīa darent: facile inueniebant̄: qa in ſtationē ſe ꝓpe ꝑpetuā īfeſtæ regionis nō ī agros mitti rebant̄. Ab eis auertit curis ſenatum Ethruriæ īgraueſcēs bellum: & crebræ litteræ Appii monentis ne regionis eius motum negligerēt: quattuor gentes conferre arma ethruſcos: ſamnites: umbros gallos. Iā caſtra bifariā facta eē: qa unus locus capere tantā multitudinē nō poſſet. Ob hæc ēt appetebat tēpus comitiorum cā. L. Volumnius cōſul Romā reuocatus: q priuſquā ad ſuffragium cēturias uocaret: in concionem aduocato populo multa de magnitudīe belli ethruſci diſſeruit: iam tum cum ipſe ibi cum collega rē pariter geſſerit: fuiſſe tantum bellum ut nec duce uno: nec exercitu geri potuerit: acceſſiſſent poſtea dici umbros & ingētem exercitum gallorum. Aduerſus quattuor populos & duces conſules illo die deligi meminiſſent: ſe niſi confideret: eum conſenſu populi romani cōſulem declaratum iri: qui haud dubie tum primus

Cædunt̄ Sānites circa uolturnum

Minturnæ colonia Synope olim mox ſinueſſa

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

oīum ductor habeat᷑:dictatorē fuiſſe extēplo dictuꝝ. Nemini dubium erat:qn. Qu. Fabius oīum cōſen
ſū deſtinaret᷑:eūq; & ꝓrogatiuæ:& primo uocatæ oēs centuriæ conſulē cū. L. Volūnio dicebāt. Fabii orō
fuit:qualis biēnio ante deīde ut uīcebat᷑ cōſenſu uerſa poſtremo ad collegā. P. Deciū poſcendū:id ſenec̄ uti
ſuæ adminiculū fore cēſura duobuſq; cōſulatibꝫ ſimul geſtis exptum ſcire nihil cōcordi collegio firmius
ad remp. tuēdam eē:nouo īperii ſocio uix iā aſſueſcere ſenilē aīum poſſe:cū moribꝫ notis facilius ſe cōi
catuꝝ cōſilia. Subſcripſit orōni eius cōſul:tū meritis. P. Decii laudibus:tū qđ ex cōcordia conſulū bona
quæq; ex diſcordia mala in admīſtratiōe reꝝ militariū euenirent:memorādo quā ꝓpe ad ultimū diſcrimē
ſuis & collegæ certamibus nuꝑ uentum foret:admonēdo Decium Fabiūq;:ut uno aīo:una mēte uiuerēt.
Eſſe ꝑterea uiros gnaros milite:factis magnos ad uerboꝝ linguæq; certamina rudes:ea ingenia cōſularia
eſſe:callidos ſollerteſq; iuris atq; eloquētiæ cōſultos:qualis. Ap. Claudius eēt:urbis ac foro ꝓſides haben

Qu. Fabius. P. Decius conſ. dos ꝓtoreſq; ad reddēda iura creandos eē. His agēdis dies eſt cōſumptus:poſtridie ad ꝑſcriptum conſulis
& conſularia & ꝑ oria comitia habita. Conſules creati. Qu. Fabius:&. P. Decius. Ap. Claudius prætor
omnes abſentes:&. L. Volūnio ex ſenatuſconſulto & ſcito plebis prorogatum in annū imperiū eſt. Eo an

Ara pudicitiæ uetꝰ no ꝓdigia multa fuerunt:quoꝝ auerruncandoꝝ cauſa ſupplicationes in biduum ſenatus decreuit: publi
ce uinum ac thus ꝑbitum ſupplicatum iere frequentes uiri fœminæq;. Inſignē ſupplicationem fecit certa
men in ſacello pudicitiæ:quæ in foro boario eſt ad ædem rotundam Herculis inter matronas:ortum Vir
giniam Auli filiam patriciā plebeio nuptā. L. Volūnio conſuli:matronæ qđ e patribus enupſiſſet ſacris
arcuerant. Breuis altercatio inde ex iracūdia muliebri in cōtentionē aīoꝝ exarſit:cū ſe Virginia & patriciā:
& pudicam in ꝑriciæ pudicitiæ templū ingreſſum:& uni nuptā:ad quē uirgo deducta ſit:nec ſe uiri ho
norūue ius ac reꝝ geſtaꝝ pœnitere:uero gloriaret᷑. Facto deinde egregio magnifica uerba adauxit:in uico
longo:ubi habitabat:ex parte ædium:qđ ſatis eſſet loci:modico ſacello excluſit:arāq; ibi poſuit:& cōuo

Ara pudicitiæ recens catis plebeiis matronis cōqueſta iniuriam patriciaꝝ:hāc ego aram:inqt:Pudicitiæ plebeiæ dedico: uoſq;
hortor:ut quod certamen uirtutis uiros in hac ciuitate tenet:hoc pudicitiæ inter matronas ſit:detiſq; ope
ram:ut hæc ara:quam illa:ſiquid poteſt:a ſanctioribus & caſtioribus coli dicatur. Eodem ferme ritu &
hæc ara:quo illa antiquior culta eſt:ut nulla niſi ſpectatæ pudicitiæ matrona & quæ uni nupta fuiſſet ius
ſacrificandi haberet. Vulgata deinde religio a pollutis:nec matronis ſolum:ſed omnis ordinis fœminis:
poſtremo in obliuionē uenit. Eodem anno. Gn. &. Qu. Ogulni ædiles curules aliquot fœneratoribus di
em dixerunt:quoꝝ bonis mulctatis ex eo:quod in publicum redactū eſt:ænea in capitolio limīa: & triū
mēſaꝝ argētea uaſa in cella Iouis. Iouēq; in culmine cū quadrigis:& ad ficū ruminalē ſimulacra infantiū
conditoꝝ urbis ſub uberibꝫ lupæ poſuerunt:ſemitāq; ſaxo quadrato a capena porta ad Martis ædē ſtra
uerunt:& ab ædilibus plebeiis. L. Aemylio Pæto:&. C. Fuluio Curuo ex mulctaticia item pecunia:quā
exegerūt pecuariis dānatis:ludi facti:pateræq; aureæ ad Cæreris ædem poſitæ. Qu. Fabius inde quintū:
&. P. Decius quartū cōſulatum ineūt:tribus conſulatibus cenſuraq; collegæ nec gloria magis rerū: quæ i
gens erat:quā cōcordia īter ſe clari:quæ ne ꝑpetua eſſet:ordinū magis:ꝗ ipſoꝝ inter ſe certamē interueniſ

Simulacra conditoꝝ urbiſ ſub lupa ſe reor:patriciis tendētibus ut Fabius Ethruriā extra ordinem ꝓuinciam haberet:plebeiis auctoribꝫ De
cio ut ad ſortē reuocaret. Fuit certe contentio in ſenatu:& poſteaꝗ ibi Fabius plus poterat:reuocata res ad
populum eſt:in cōcione ut inter militares uiros & factis potius:quam dictis frætos pauca uerba habita.
Fabius quā arborē cōſeruiſſet:ſub ea legere alium fructum indignū eſſe dicere:ſe aperuiſſe ciminiam ſil
uam:uiāq; ꝑ deuios ſaltus romano bello feciſſe. Quid ſe id ætatis ſollicitaſſent:ſi alio duce bellum geſturi
eſſent? Nimiꝝ aduerſariū ſe nō ſocium imperii legiſſe ſenſim exprobrat:& inuidiſſe. Decium concordibꝫ
collegiis tribus. Poſtremo ſe tendere nihil ultra:quam ut ſi ſe dignum prouincia ducerent:in eam mitterēt
in ſenatus arbitrio ſe fuiſſe:& in poteſtate populi futuꝝ. P. Decius ſenatus iniuriam ꝗrebatur, quoad po
tuerint patres anniſos:ne plebeiis aditus ad magnos honores eſſet:poſteaquā ipſa uirtus ꝑuicerit:ne in ul
lo genere hoīum inhonorata eſſet:quæri quēadmodum irrita ſint nō ſuffragia modo populi:ſed arbitria
etiam fortunæ & in paucoꝝ poteſtatē uertant᷑. Oēs ante ſe conſules ſortitos ꝓuincias eſſe:nunc extra ſortē
Fabio ſenatum ꝓuinciam dare. Si honoris eius cauſa:ita eū de ſe:deq; rep. meritū eſſe ut fuerant. Qu. Fa
bii gloriæ:quæ modo nō ſua cōtumelia ſplēdeat:cui aūt dubium eſſe ubi unum bellū ſit aſperum ac diffi
cile:cū id alteri extra ſortē mandet᷑:qn alter conſul pro ſuperuacuo atq; inutili habeat᷑? gloriari Fabium
rebus in Ethruria:geſtis uelle:&. P. Decium gloriari:& forſitā quē ille obrutum ignē reliquerit ita ut to
tiens nouū ex īprouiſo incēdiū daret:eū ſe extintuꝝ. Poſtremo ſe collegæ:honores ꝑmiaq; conceſſuꝝ uere
cundia ætatis eius maieſtatiſq;. cum periculum:cū dimicatio ꝓpoſita ſit:neq; cedere ſua ſponte nec ceſſu
rum:& ſi nihil aliud ex eo certamine tulerit:illud certe latuꝝ:ut quod populi ſit. Populus iubeat potius:
quam patres gratificētur. Iouem optimū maximū:deoſq; īmortales ſe ꝑcari ut ita ſortem æquā ſibi cum
collega dent:ſi eandē uirtutem fœlicitatēq; in bello admīſtrando daturi ſint:certe & id natura æquū & exē
plo utile eſſe:& ad famā populi romani ꝑtinere:eos cōſules eſſe:quoꝝ utrolibet duce bellū ethruſcum ge
ri recte poſſit. Fabius nihil aliud ꝑcatus populū:quam ut priuſꝗ intro reuocarent᷑ ad ſuffragium tribꝫ.
Ap. Claudii prætoris allatas ex Ethruria litteras audirent:comitio abit:nec minore populi conſenſu:quā
ſenatus ꝓuincia Ethruria extra ſortem Fabio decreta eſt. Cōcurſus inde ad conſules factus oīum ferme iu
nioꝝ:& pro ſe quiſq; nomina dabant:tāta cupido erat ſub eo duce ſtipendia faciēdi. Qua circunfuſus tur
ba:quattuor millia inquit peditum & ſexcentos equites dūtaxat ſcribere in animo eſt hodierno & craſti
no die:qui nomina dederitis:mecū ducā maiori mihi curæ eſt:ut oēs locupletes reducam:ꝗ ut multis rē

gerã militib⁹. Profectus apto exercitu: & eo plus fiduciæ ac ſpei gerente: qđ non deſiderata multitudo
erat: ad oppidũ Aharnã (unde haud ꝓcul hoſtes erant) ad caſtra Apii p̃toris ꝑgit paucis citra millibus li-
gnatores ei cum p̃ſidio occurrunt: q ut lictores prægredi uiderunt. Fabiũq́ʒ eſſe cõſulẽ accepere: læti atq́ʒ ala
cres diis populoq́ʒ ro. gratias agunt: qđ eum ſibi impatorem miſiſſent. Circũfuſi deinde cũ cõſulẽ ſaluta
rent: quærit Fabius: quo ꝑgerent: reſpõdentibuſq́ʒ lignatũ ſe ire: an tandẽ inq̃t nũc caſtra uallata nõ habe-
tis: ad hoc cũ ſuccla matũ eſſet duplici q̃dem uallo & foſſa & tamẽ in ingenti metu eſſe: habetis igit᷑: inq̃t:
affatim lignoꝶ: redite & uellite uallũ. Redeunt: in caſtra: terroreq́ʒ ibi uellentes uallũ: & iis: q in caſtris re-
manſerant: militib⁹: & ipſi Appio fecerũt. Tum pro ſe quiſq́ʒ alii aliis dicere conſulis ſe. Qu. Fabii facere
iuſſu. Poſtero inde die caſtra mota & Appius p̃tor Romã dimiſſus: inde nuſquã ſtatiua romanis fuere.
Negabat utile eſſe uno loco ſedere exercitũ: itinerib⁹ & mutatione locoꝶ nobiliorẽ ac ſalubriorẽ eſſe: fie-
bant aũt itinera quãta fieri ſinebat hyems haud dum exacta. Vere inde primo relicta ſecũda legiõe ad Clu
ſium: qđ Camarſolim appellabãt: p̃poſitoq́ʒ caſtris. L. Scipione ꝓ prætore Romã ipſe ad cõſultandũ de
bello rediit: ſiue ipſe ſponte ſua: quia bellũ ei maius in cõſpectu erat: quã q̃tũ eſſe famæ crediderat: ſiue ſe-
natuſcõſulto accitus: nam in utrũq́ʒ auctores ſunt ab. Ap. Claudio p̃tore retractũ q̃dam uideri uolũt: cum
in ſenatũ & apud populũ id: quod ꝑ litteras aſſidue fecerat: terrorẽ belli ethruſci augeret: nõ ſuffectuꝶ du
cem unũ: nec exercitum unũ aduerſus quattuor populos: periculoſum eſſe ſiue iuncti unũ premãt: ſiue di
uerſi gerant bellũ: ne ad oĩa ſimul adire & obire unus nõ poſſit: duas ſe ibi legiões romanas reliq̃ſſe: & mi
nus q̃nq́ʒ millia peditũ equintumq́ʒ cum Fabio ueniſſe: ſibi placere. P. Decium Conſulem primo quoq́ʒ
tp̃e in Ethruriã ad collegã ꝓficiſci. L. Volũnio Samniũ ꝓuinciã dari: ſi conſul malit in ſuã ꝓuinciam ire
L. Volũnium in Ethruriã ad cõſulem cũ exercitu iuſto cõſulari ꝓficiſci. Cũ magnã parte moueret ꝓoratio
p̃toris. P. Deciũ cenſuiſſe ferunt: ut oĩa integra ac libera. Qu. Fabio ſeruarent᷑ donec ut ipſe ſi ꝑ cõmodũ
reip. poſſet. Romã ueniſſet: uel aliquẽ ex legatis miſiſſet a quo diſceret ſenatus: q̃tum in Ethruria belli eẽt
quãtiſq́ʒ admĩſtrãdum copiis: & ꝑ quot duces eſſet. Fabius ut Romã rediit: & ĩ ſenatu & ꝓductus ad po
pulũ mediã orõnẽ habuit: ut nec augeret nec minuere uideret᷑ belli famã: magiſq́ʒ in altero aſſumẽdo du-
ce alioꝶ indulgere timori: q̃ ſuo: aut reip. periculo cõſulere. Cæteꝶ ſi ſibi adiutorẽ belli ſociũq́ʒ impii da-
rent: quonãmodo ſe obliuiſci. P. Decii cõſulis ꝑ tot collegia expti poſſe: nemĩnẽ oĩum ſecũ cõiungi malle
& copiaꝶ ſibi ſatis cũ. P. Decio nunq̃ nimiũ hoſtium fore. Si collega q̃d aliud malit: at ſibi. L. Volũniũ
darẽt adiutorẽ. Oĩum reꝶ arbitriũ: & a populo: & a ſenatu & ab ipſo collega Fabio ꝑmiſſum eſt: & cum
Decius ſe in Sãnium uel in Ethruriam ꝓficiſci paratũ eẽe oſtẽdiſſet: tãta lætitia & gratulatio fuit: ut p̃ci-
peretur uictoria aĩs: triũphuſq́ʒ nõ bellum decretũ cõſulib⁹ uideret᷑. Inuenio apud quoſdã extẽplo cõſula
tu inito ꝓfectos in Ethruriã Fabium Deciũq́ʒ ſine ulla mentione ſortis ꝓuinciaꝶ certaminũq́ʒ inter colle
gas: q̃ expoſui. Sunt q̃bus nec hæc q̃dem certamina exponere ſatis fuerit: adiecerint & Apii criminatiões
de Fabio abſente ad populũ: & ꝑtinaciam aduerſus p̃ſentem cõſulẽ p̃toris cõtentioneq́ʒ aliam inter colle-
gas: tendẽte Decio ut ſuæ quiſq́ʒ ꝓuinciæ ſortem tueret᷑. Cõſtare res ĩcipit ex eo tp̃e quo ꝓfecti ambo cõ-
ſules ad bellũ ſunt: cæteꝶ anteq̃ cõſules in Ethruriam ꝑuenirẽt: ſenonos galli multiudine ingenti ad Clu-
ſium uenerũt legionẽ romanã caſtraq́ʒ oppugnaturi. Scipio. q caſtris p̃erat: loco adiuuandã paucitatẽ ſuo
rum militũ ratus: in colle: q inter urbẽ & caſtra erat aciẽ erexit: ſed ut in re ſubita paꝶ explorato itinere ad
iugũ ꝑrexit: qđ hoſtes ceperãt: parte alia aggreſſi: ita cæſa ab tergo legio atq́ʒ in medio: cum hoſtis undiq́ʒ
urgeret: circũuenta. Deletã quoq́ʒ ibi legionẽ ita: ut nũcius nõ ſupereſſet: q̃dã auctores ſunt: nec ante ad cõ
ſules: q iam haud ꝓcul a Cluſio aberãt. famã eius cladis ꝑlatã: quã in cõſpectu fuere galloꝶ eq̃tes pectori-
bus equoꝶ ſuſpenſa geſtantes capita & lanceis infixa ouãteſq́ʒ moris ſui carmine. Sũt q umbros fuiſſe nõ
gallos tradant nec tm̃ cladis acceptum: & circũuentis pabulatorib⁹ cum. L. Manlio Torquato legato Sci-
pionem ꝓprætorẽ ſubſidium e caſtris tuliſſe: uictoreſq́ʒ umbros redintegrato p̃lio uictos: captiuoſq́ʒ eis
ac p̃dam adẽptam. Similius uero eſt a gallo hoſte: quã umbro eã cladẽ acceptã: qđ cũ ſæpe alias: tum eo
anno gallici tumultus p̃cipuus terror ciuitatẽ tenuit. Itaq́ʒ p̃ter quã qđ ambo cõſules ꝓfecti ad bellũ erãt:
cum quattuor legionib⁹ & magno eq̃tatu romano cãpaniſq́ʒ mille eq̃tib⁹ delectis ad id bellũ miſſis: & ſo
cioꝶ nominiſq́ʒ latini maiore exercitu quã romani: alii duo exercitus haud ꝓcul urbe Ethruriæ oppoſi-
ti: unus in faliſco: alter in uaticano agro. Gn. Fuluius: & L. poſthumius Megillus ꝓprætores ambo ſtati
ua in eis locis habere iuſſi. Cõſules ad hoſtes trãſgreſſo appẽnino in agrum ſentinatẽ ꝑuenerunt: ibi quat-
tuor millia ferme ĩteruallo caſtra poſita. Inter hoſtes deĩde cõſultatiões habitæ: atq́ʒ ita conuenit: ut ne unis
caſtris miſcerent᷑ oẽs: ne ue in aciẽ deſcenderẽt ſimul ſamnitibus galli ethruſcis umbri adiecti: dies indicta
pugnæ ſamnitib⁹ galliſq́ʒ delegata ĩter ipm̃ certamẽ ethruſci ũbriq́ʒ iuſſi caſtra romana oppugnare. Hæc
cõſilia turbaꝶ trãſfugæ cluſini tres clã nocte ad Fabiũ cõſulẽ tranſgreſſi: q æditis hoſtium cõſiliis: dimiſſi
cum donis ut ſubinde: ut quæq́ʒ res noua decreta eẽt: exploratam perferrent. Cõſules Fuluio: ut ex faliſco:
Poſthumio: ut ex uaticano exercitum ad Cluſium admoueãt: ſummaq́ʒ ui fines hoſtium depopulentur:
ſcribunt. Huius populationis fama ethruſcos ex agro ſentinate ad ſuos fines tuendos mouit. Inſtare inde
cõſules ut abſentib⁹ iis pugnaret᷑: ꝑ biduum laceſſiere prælio hoſtem: biduo nihil dignum dictu actum:
pauci utrinq́ʒ cecidere magiſq́ʒ irritati ſunt ad iuſtum certamẽ animi: quam ad diſcrimẽ ſumma reꝶ addu
cta: tertio die deſcenſum in campum omnibus copiis eſt. Cum inſtructæ acies ſtarent: cerua fugiens lupũ
e mõtibus acta ꝑ campos inter duas acies decurrit: inde diuerſæ feræ cerua ad gallos: lupus ad romanos
curſum deflexit. Lupo data inter ordines uia: ceruã galli confixere. Tum ex anteſignanis romanus miles:

Carmarſolis olim clauſium

Atẽ. cõſulum concordiam

Vna legio ad cluſiũ cæſa

illic fuga:inqt:& cædes uertit:ubi ſacrá Dianæ ferá iacentem uidetis hinc uictor martius lupus īteger &
ītactus gētis nos martiæ & cōditoris noſtri admonuit. Dextero cornu galli:ſiniſtro ſamnites cōſtiterunt:
aduerſus ſamnites Fabius primá ac tertiá legionē pro dextero cornu:aduerſus gallos pro ſiniſtro Decius
qntam & ſextá inſtruxit:ſecunda & quarta cum. L. Volumnio ꝓcōſule in Sānio gerebat bellum. Prīo cō/
curſu adeo equis uirib⁹ geſta res eſt:ut ſi affuiſſent ethruſci & umbri:aut in acie aut in caſtris: quocūq; ſe
īclinaſſent:accipiēda clades fuerit:cæterꝝ q̄q̄ cōmunis adhuc mars belli erat:nec dum diſcrimen fortuna fe
cerat qua datura uires eſſet. Haud quaq̄ ſimilis pugna ī dextero læuoq; cornu erat romani apud Fabium
arcebant magis:q̄ inferebāt pugná extrahebaturq; in quá maxīe ſerꝝ diei certamē.qa ita pſuaſum erat du/
ci & ſamnites:& gallos primo impetu feroces:eſſe:quos ſuſtineri ſatis ſit longiore certamīe ſenſim reſidere
ſamnitium aīos:galloꝝ qdem ēt corpora ītolerātiſſima laboris atq; æſtus fluere primaq; corꝝ ṗlia pluſq̄
uiroꝝ:poſtrema minus q̄ fœminaꝝ eſſe. In id tēpus igitur:quo uinci ſolebat hoſtis:q̄ integerrimas uires
militi ſeruabat. Ferocior Decius & ætate & uigore animi:quātūcūq; uiriū habuit:certamine primo effu/
dit:& qa lentior uidebatur:pedeſtris pugna:equitatum in pugná cōcitat & ipſe fortiſſime iuuenū turmæ
immixtus oratur ꝓceres iuuentutis,ut ſecū in hoſtem impetū faciant:duplicē illoꝝ gloriam fore:ſi ab le/
uo cornu:& ab equite uictoria incipiat. Bis auertere gallicum eqtatum:iterꝝ lōgius euectos & iam inter
media equitū agmina ṗlium ciētes nouū pugnæ cōterruit genus:eſſedis carriſq; ſupſtans armatus hoſtis
ingenti ſonitu equoꝝ rotarūq; aduenit:& inſolitos eius tumultus romanoꝝ conterruit equos. Ita uicto/
rem eqtatum uelut lymphaticus pauor diſſipat:ſternit inde equos ruentes uiroſq; inꝓuida fuga: turbata
ēt hinc ſigna legionum multiq; impetu equoꝝ ac uehiculoꝝ raptoꝝ ꝑ agmē obtriti anteſignani:& inſecu
ta:ſimul territos hoſtes uidit:gallica acies:nullū ſpaciū reſpirandi recipiendiq; ſe dedit. Vociferare Decius
quo fugerent?quáue in fuga ſpem haberent?obſiſtere cedētibus ac reuocare fuſos:deinde:ut nulla ui pul/
ſos ſuſtinere poterat:patrem. P. Decium nomine cōpellans:quid ultra moror:inqt?familiare factum datū
hoc noſtro generi eſt:ut luendis periculis publicis piacula ſimus. Iam ego mecū legiones hoſtium mactā
das Telluri ac diis manibus dabo. Hæc locutus. M. Liuium pōtificē:quem deſcendens in aciem digredi
uetuerat ab ſe:preire iuſſit uerba quibus ſe legioneſq; hoſtium pro exercitu populi romani quiritum de/
uoueret:deuotus inde eadem precatione eodemq; habitu:quo pater Decius ad Veſerim bello latino ſe iuſ/
ſerat:deuoueri:cum ſecūdum ſolēnes precationes adiecíſſet præ ſe agere ſeſe formidinem ac fugam cædēq;
ac cruorem cæleſtium:infernoꝝ iras contractuꝝ funebribus diris:ſigna:tæla arma hoſtium: locūq; eun/
dem ſuæ peſtis & galloꝝ ac ſamnitium fore. Hæc execratus in ſe hoſteſq;:qua confertiſſimá cernebat gallo
rum aciem concitat equū:inferenſq; ſe ipſe infeſtis tælis interfectus eſt: Vuix humanæ inde opis uideri pu/
gna potuit:romani:duce amiſſo:quæq; res terrori alias eſſe ſolet:ſiſtere fugam:ac nouam deintegro uelle
inſtaurare pugnam. Galli & maxime globus circunſtans conſulis corpus:uelut alienata mente uana in caſ
ſum iactare tæla torpere qdam:nec pugnæ meminiſſe:nec fugæ. At ex parte altera pontifex Liuius:cui li
ctores Decius tradiderat:iuſſeratq; proprætorem eſſe:uociferari uiciſſe romanos defunctos conſulis fato
gallos ſamniteſq; Telluris matris ac deorum manium eſſe:rapere ad ſe ac uocare Decium deuotam ſecū
aciem:furiarumq; ac formidinis plena omnia ad hoſtes eſſe. Superueniunt deinde his reſtituentibus pu/
gnam Cornelius Scipio:& Gaius Martius cum ſubſidiis ex nouiſſima acie iuſſu. Quinti Fabii conſu/
lis ad præſidium collegæ miſſi: ibi auditur Publii Decii euentus ingens hortamen ad omnia pro repu/
blica audēda: itaq; cum galli ſtructis ante ſe ſcutis conferti ſtarent nec facilis pede collato uideretur pugna:
iuſſu legatorum collecta humi pila:quæ ſtrata inter duas acies iacebant:atq; in teſtudinem hoſtium con/
iecta:quibus plæriq; in ſcuta:pleriſq; uerutis in corpora ipſa fixis ſternitur cuneus ita ut magna pars in/
tegris corporibus attoniti conciderent. Hæc in ſiniſtro cornu romanorum fortuna uariauerat. Fabius
in dextero cornu primo: ut ante dictum eſt cunctando extraxerat diem: deinde poſteaq̄ nec clamor ho/
ſtium: nec impetus: nec tæla miſſa eandem uim habere uiſa:præfectis equitum iuſſis ad latus ſamnitiū
circunducere alas: ut ſigno dato in tranſuerſos: q̄ro maximo poſſent impetu: incurrerent: ſenſim ſuos
ſigna inferre iuſſit & commouere hoſtem. Poſteaq̄ non reſiſti uidit & haud dubiam laſſitudinem eſſe:
tum collectis omnibus ſubſidiis quæ ad id tempus reſeruauerat:& legiones concitauit:& ſignum ad in/
uadendos hoſtes equitibus dedit. Nec ſuſtinuerunt ſamnites impetum:præterq; aciem ipſam gallorum
relictis in dimicatione ſociis ad caſtra effuſo curſu ferebantur:galli teſtudine facta conferti ſtabant. Tum
Fabius audita morte collegæ campanorum alam quingentos fere equites excedere iubet acie:& circunue/
ctos a tergo gallicam inuadere aciem:tertiæ deinde legionis ſubſequi principes:& qua turbatum agmen
hoſtium uiderent impetu equitum inſtare ac territos cædere. Ipſe ædem Ioui uictori ſpoliaq; hoſtium
cum uouiſſet: ad caſtra ſamnitium perrexit:quo multitudo omnis conſternata agebatur ſub ipſo uallo:
quia tantam multitudinem portæ non recepere:temptata ab excluſis turba ſuoꝝ pugna eſt. ibi Gelius im
perator ſamnitium cecidit:cōpulſi deinde intra uallum ſamnites:paruoq; certamine capta caſtra & galli a
tergo circūuenti. Cæſa eo die hoſtium. xxiiii. millia octo capta:nec incruenta uictoria fuit:nam ex. P. De
cii exercitu cæſa ſeptē millia:ex Fabii mille ac trecenti. Fabius dimiſſis ad quærendum collegæ corp⁹ ſpo
lia hoſtium coniecta in arceruū Ioui uoctori cremauit:conſulis corpus eo die:quia obrutum ſuper ſtratis
galloꝝ cumulis erat:inueniri nō potuit poſtero die inuentū relatūq; eſt cum multis militum lachrymis.
Intermiſſa inde omnium aliarum rerum cura Fabius collegæ funus omni honore laudibuſq; meritis ce/
lebrat & in Ethruria per eos dies ab. Gn. Fuluio ꝓprætore res ex ſententia geſta:& præter in gentē illatá

Atſ. ꝓdigium

Gallorū natura

Atſ. Decii cōſulis uerba in aciē Decius filius ſe deuouet

xxiiii. hoſtiu cæſa

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

populationibus agrorum hoſti cladē pugnatum ēt egregie ē:peruſinorūqꝫ & cluſinoꝝ cæſa amplius tria
millia:& ſigna militaria ad uiginti capta. Samnitiū agmē:cū ꝑ pelignū agꝝ fugeret:circūuentū a pelignis
eſt:ex millibus quinqꝫ ad mille cæſi. Magna eius diei:quo in ſentinati agro bellatū fama eſt:ēt uero ſtāti:
ſed ſuperiecere q̄dam augendo fidem:qui in hoſtiū exercitu peditū millia quadraginta & tercētū triginta:
equitū ſex & quadraginta:mille carpētoꝝ ſcripſere fuiſſe:ſcilicet cū umbris tuſciſqꝫ:quos & ipſos pugnæ
affuiſſe. Et ut romanoꝝ quoqꝫ augerent copias. L. Volūnium ꝓconſulē ducē cōſulibus:exercitumqꝫ eius
legionibus cōſulū adiiciunt. In pluribus annalibus duoꝝ ea cōſulum ꝓpria uictoria ē. Volūnius in Sam
nio interim res gerit:ſamnitiūqꝫ exercitū ī Tifernū mōtē cōpulſum nō deterritus iniquitate loci fundit fu-
gatqꝫ. Fabius deciano exercitu relicto in Ethruſcis:ſuis legionibus deductis a i urbē:de gallis ethruſciſqꝫ
ac ſamnitibus triūphauit:milites triumphantē ſecuti ſunt:celebrata incōditis carminibus militaribus nō
magis uictoria. Q. Fabii:quā præclarat mors. P. Decii eſt:excitataqꝫ memoria parētis:æquata euentu
publico priuatoqꝫ filii laudibus. Data ex p̄da militibus æris octogeni bini ſagaqꝫ & tunicæ:præmia illa
tēpeſtate militiæ haud q̄q̄ ſpernēda. His ita rebus geſtis nec in ſamnitibus adhuc:nec in Ethruria pax erat: Ab eſer
nā & peruſinis auctoribus poſt deductū ab cōſule exercitū rebellatum fuerat:& ſamnites p̄datum in agrū nia q̄ Sā-
ueſtinū formianūqꝫ:& partē aliā in eſerunicū quoqꝫ:quæ uulturno adiecit flumini:deſcendere. Aduerſus nitium fu
eos. Ap. Claudius p̄tor cum exercitu deciano miſſus. Fabius ī Ethruria rebellāte denuo quattuor millia it eſernia-
& q̄ngentos peruſinoꝝ occidit:cepit ad mille ſeptingentos quadraginta:q redēpti ſinguli æris trecētis de- cum eſt
cē: p̄da alia oīs militibus cōceſſa. Samnitiū legiones cū partim Appius p̄tor:partim. L. Volumnius ꝓcō
ſul ſequeret̃:ī agrum ſtellatē cōuenerunt:ibi & ſamnitiū legiōes oēs cōſidunt:& Appius Columniuſqꝫ ca
ſtra cōiungunt:pugnatū infeſtiſſimis aīs hinc ira ſtimulāte aduerſus rebellātes totius:illic ab ultima iā di
micantibus ſpe. Cæſa ergo ſamnitiū. xvi. millia trecēti:capta duo millia ſeptigenti. Felix annus bellicis re-
bus peſtilentia grauis ꝓdigiiſqꝫ ſollicitus:nā & terrā multifariā pluuiſſe:& in exercitu Appii Claudii plæ
roſqꝫ fulmine ictos nunciatū eſt:libriqꝫ ob hæc additi. Eo anno. Qu. Fabiꝰ Gurges cōſulis filius aliquot
matronas ad populum ſtupri dānatas pecunia mulctauit:ex quo mulctatio ære Veneris ædē:quæ prope
circum ē:faciendā curauit. Superſunt ēt nunc ſamnitiū bella:quæ continua ꝑ quartum iā uolumē annūqꝫ
ſextum & quadrageſimū a. M. Valerio. A. Cornelio cōſulibus:q primi Samnio arma ītulerunt: agimus:
& ne tot annoꝝ cladem utriuſqꝫ gētis laboriſqꝫ actus nunc referā:q̄bus nequiuerunt tamē dura illa pecto Sānitiū
ra uinci:ꝓximo anno ſamnites in ſentinati agro pelignis ad Tifernū ſtallatibus cāpis ſuis ipſi legionibus cedes
mixti alienis:ab quattuor exercitibus:q̄ttuor ducibus romanis cæſi fuerant:īperatorē clariſſimū gē is ſuæ
amiſerāt:ſocios belli ethruſcos:umbros:gallos ī eadē fortuna uidebāt:qua ipſi erāt:nec ſuis exernis uiribꝰ
iam ſtare poterant:tamē bello nō abſtinebant adeo ne īfœliciter quidē defenſæ libertatis tedebat:& uinci:
q̄ nō tēptare uictoriā malebāt:qui nā ſit ille:quē nō pigeat longinq̄tatis belloꝝ ſcribēdo legēdoqꝫ:q gerē-
tes nō fatigauerunt? Qu. Fabium. P. Deciū. M. Poſthumus Megellus &. M. Attilius Regulus cōſules ſe- M. Poſt-
cuti ſunt. Samnium ambobus decreta ꝓuincia ē:q̄a tres ſcriptos hoſtium exercitus uno Ethruriā: altero humius.
populationē Cāpaniæ repeti:tertiū tuendis parari finibus fama erat. Poſthumium ualitudo aduerſa Ro M. Attili
mæ tenuit:Attilius extēplo ꝓfectus ut ī Samnio hoſtes (ita. n. placuerat patribꝰ) nōdum egreſſos oppri- us conſ.
meret:uelut ex cōpoſito ibi obuium habuere hoſtē ubi & intrare nedū uaſtare ipſi ſamnitiū agrum ꝓhibe
rent̃. & regredi inde in pacata ſociorūqꝫ populo romano fines ſamnites ꝓhiberent:cū caſtra caſtris collata
eſſent:quod uis romanus totiens uictor auderet:auſi ſamnites ſunt:tm̄ deſperatio ultima temeritatis facit
caſtra romana oppugnare:& q̄q̄ nō uenit ad finē tam audax inceptū:tamen haud oīno uanum fuit. Ne-
bula erat ad multum diei denſa adeo: ut lucis uſum eriperet nō ꝓſpectu modo extra uallum adēpto: ſed
propinquo ēt congredientiū inter ſe cōſpectu:hac uelut latebra inſidiaꝝ fræti ſamnites uix dum ſatis certa
luce & eā ipſam præmēte caligne:ad ſtationē romanā in portā ſigniter agentē uigilias ꝑueniunt. Improui
ſo oppreſſis nec animi ſatis ad reſiſtendū nec uirium fuit:ab tergo caſtroꝝ decumana porta īpetus factus:
itaqꝫ captū q̄ſtoriū q̄ſtorqꝫ ibi. L. Opimius Pāſa occiſus:cōclamatum īde ad arma:cōſul tumultu excitus
cohortes duas ſocioꝝ lucanā ſueſſanāqꝫ:quæ ꝓximæ forte erāt:tueri p̄torium iubet:manipulos legionū
principali uia īducit:uix dum ſatis armis aptatis in ordines eunt:& clamore magis:quā oculis hoſtē no-
ſcunt:nec q̄tus numerus ſit, æſtimare pōt:cedunt primo īcerti fortunæ ſuæ:& hoſtē introrſum ī media ca
ſtra accipiunt:inde cū conſul uociferaret̃:expulſi ne extra uallum caſtra deinde ſua oppugnaturi eēnt: ro
gitans clamore ſublato cōnixi prīo reſiſtunt:deinde referunt pedē:urgētqꝫ:& impulſos ſemel terrore eodē
agunt:quo cœperunt:expellunt extra portā uallumqꝫ:inde ꝓgere ac ꝓſequi:q̄a turbida lux metū circa īſi-
diaꝝ faciebat:nō auſi liberatis caſtris cōtēti receperunt ſe intra uallū trecētis ferme hoſtiū occiſis romano-
rum ſtationis primæ uigiliūqꝫ & eoꝝ:q circa q̄ſtoriū oppræſſi ꝑiere ad. ccxxx. Aīos inde ſamnitibꝰ nō ī
felix audacia auxit: & nō mō ꝓferre īde caſtra romanū:ſed ne pabulari q̄dē ꝑ agros ſuos patiebant̃: retro
in pacatū ſoranum agꝝ pabulatores ibant. Quaꝝ reꝝ fama tumultuoſior:ēt q̄ res erāt perlata Romā coe Sānitiū
git. L. Poſthumium cōſulē uix dum ualidū ꝓficiſci ex urbe:prius tamē:q̄ exiret:militibus edicto. Soram audacia
iuſſis cōuenire ipſe ædē Victoriæ:q̄ ædilis curulis ex mulctaticia pecunia faciēdā curauerat:dedicauit. Ita
ad exercitū ꝓfectus ab Sora ī Sāniū ad caſtra collegæ ꝑrexit:inde poſteaq̄ ſamnites diffiſi duobus exerci-
tibus reſiſti poſſe receſſerūt:diuerſi cōſules ad uaſtādos agros urbeſqꝫ oppugnandas diſcedūt. Poſthumiꝰ
Miloniam oppugnare adortus ui prīo atqꝫ īpetu:deinde poſteaq̄ ea paꝝ ꝓcedebāt:ope ac uineis demum
iniunctis muro cepit:ibi capta iā urbe ab hora q̄rta uſqꝫ ad octauā fere horā oībꝰ ꝑtibus diu īcerto euētu

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

Ferentinum deſeritur

pugnatũ eſt:poſtremo potit᷑ oppido romanus:ſamnitiũ cæſi tria millia trecenti.capti quattuor millia ac,
dcc.præter prædá aliá.Inde Ferentinũ ductæ legiones unde oppidani cum oĩbus reb⁹:q̃ ferri agiq; potue
rũt nocte ꝑ auerſam portá ſilẽtio exceſſerũt.Igitur ſimul aduen t cõſul primo ita cõpoſitus ĩſtructuſq; mœ
nibus ſucceſſit:tanq̃ idẽ quod ad Miloniá fuerat:certaminis foret:deinde ut ſilẽtiũ uaſtũ in urbe nec arma:
nec uiros in turribus ac muris uidit:auidũ inuadẽdi deſerta mœnia militẽ detinet:nequá occultá in frau/
dem incautus rueret:duas turmas ſociorũ noĩs latini circũequitare mœnia atq; explorare oĩa iubet: equi/
tes portá uná alteráq; eadẽ regione in ꝓpinquo patentes cõſpiciunt:itineribuſq; iis nocturnæ hoſtiũ fugæ
ueſtigia:adequitant deinde ſenſim portis:urbemq; ex tuto rectis itineribus ꝑ uiá conſpiciũt:& cõſuli refe
runt exceſſum urbe:ſolitudine haud dubia id ꝑſpicuũ eẽ & recẽtibus ueſtigiis fuge ac ſtrage rerꝫ in trepida
tione nocturna paſſim relictarꝫ.His auditis cõſul ad eá partẽ urbis quá adierát eqtes:circũducit agmẽ:cõ/
ſtitutiſq; haud ꝓcul porta ſignis: quinq; equites iubet intrare urbẽ:& modicũ ſpatiũ ꝓgreſſos tris mane/
re eodẽ loco:ſi tuta uideant᷑:duos explorata ad ſe referre.Qui ubi redierũt:retulerũtq; eo ſe ꝓgreſſos:unde
in oĩs partes circũſpectus eſſet:lõge lateq; ſilentiũ ac ſolitudinẽ uidiſſe:extẽplo cõſul cohortes expeditas in
urbem eduxit:cæteros interim caſtra cõmunire iuſſit.Ingreſſi milites refractis foribus paucos graues æta/
te aut ĩualidos inueniũt:relictaq;:quæ migratu difficilia eẽnt:ea direpta:& cognitũ ex captiuis ẽ cõmuni
cõſilio aliquot circa urbes cõſciſſe:fugá:ſuos prima uigilia ꝓfectos credere eandẽ in aliis urbibus ſolitudi
nẽ inuẽturos.Dictis captiuorꝫ fides extitit:deſertis oppidis cõſul potit᷑.Alteri cõſuli.M.Attilio nequaq̃

Plura ſánitiũ oppida deſtituta

tam facile bellũ fuit:cũ ad Luceriá duceret legiones:q̃ oppugnari ab ſamnitibus audierat:ad finẽ lucerinũ
ei hoſtis obuius fuit:ibi ira uires æquauit:præliũ uariũ & anceps fuit:triſtius tamẽ euẽtu romáis & quia
inſueti erant uinci:& quod digrediẽtes magis:quam in ipſo certamine ſenſerũt:quantum in ſua parte plus
uulnerũ ac cedis fuiſſet.Itaq; is terror ĩ caſtris ortus:q ſi puguátes cepiſſet:ĩſignis accepta clades foret:tum
quoq; ſollicita nox fuit iá inuaſurꝫ caſtra ſamnitẽ credentibus:aut prĩa luce cũ uictoribus cõſerendas ma/
nus.Minus cladis:cæterꝫ nõ plus aĩorum ad hoſtes erat:ubi primũ illuxit:abire ſine certamine cupiunt.
Sed uia una & ea ipſa ꝓter hoſtes erat:quá ingreſſi ꝓbuere ſpeciẽ recta tendẽtiũ ad caſtra oppugnáda:Con
ſul arma capere milites iubet:& ſequi extra uallũ:legatis:tribunis ꝓfectis ſociorꝫ ĩpetrat:quod apud quẽ/
q; facto opus eſt.Omnes affirmant ſe quidẽ oĩa facturos:ſed militũ iacere animos:tota nocte inter uulne/

Conſulis hortatio

ra & gemitus morientiũ uigilatũ eẽ.Si ante lucẽ ad caſtra uẽtum foret:tm̃ pauoris fuiſſe ut relicturi ſigna
fuerint.nunc pudore a fuga cõtineri:alioquin ꝓ uictis eẽ.Quæ ubi cõſul accepit:ſibimetipſi circũeundos
alloquẽdoſq; milites ratus:ut ad quoſq; uenerat:cunctantes arma cape increpabat:qd ceſſarent: tergiuerſa
returq;?hoſtẽ in caſtra uenturũ:niſi illi extra caſtra exiſſent:ꝓ tentoriis ſuis pugnaturos:ſi ꝓuallo nollent:
armatis ac dimicantibus dubiá uictoriá eẽ:q nudus atq; inermis hoſtẽ maneat:ei aut mortẽ aut ſeruitutẽ
patiendá.Hæc iurganti increpátiq; reſpõdebát cõfectos ſe pugna heſterna:nec uiriũ:qcq̃:nec ſanguinis ſu/
pereſſe:maiorẽ multitudinẽ hoſtiũ apparere:quá pridie fuerit.Inter hæc appropĩquabat agmẽ:& iá bre/
uiore ĩteruallo certiora ĩtuẽtes uallũ ſecũ portare ſamnitẽ affirmát:nec dubiũ eſſe quin caſtra circũuallaturi
ſint.Tunc enimuero cõſul ĩdignũ facinus eẽ uociferari tantá cõtumeliá ignominiáq; ab ignauiſſimo acci
pi hoſte:ẽt ue circũſedebimur:inqt:in caſtris ut fame potius ꝑ ignominiá quá ferro:ſi neceſſe ẽ: ꝑ uirtutẽ
moriamur?dii bene uerterent facerẽtq;:quod ſe dignũ qſq; ducerẽt:cõſulẽ.M.Attiliũ uel ſolũ:ſi nemo ali/
us ſequat᷑:iturꝫ aduerſus hoſtes:caſurũq; inter ſigna ſamnitiũ potius:quá circũuallari caſtra rõana uideat.
Dicta conſulis legati tribuniq; oẽs turmæ equitum & cẽturiones primorꝫ ordinũ approbauere:tum pu/
dore uictus miles ſegniter arma capit:& ſegniter e caſtris egredit᷑ longo agmine:nec cõtinẽti mœſti ac ꝓpe
uicti ꝓcedunt uerſus hoſtẽ:nec ſpe:nec animo certiorẽ itaq; ſimul conſpecta ſunt romana ſigna:extemplo
a primo ſamnitiũ agmine ad nouiſſimũ fremitus perfert᷑:exire id quod timuerũt ad ĩpediendũ iter roma
nos:nullá inde ne fugæ qdẽ patere uiá:illo loco aut cadendũ eẽ:aut ſtratis hoſtibus ꝑ corpora eorũ uadẽ/
dum.In medio ſarcinas conijciunt:armati ſuis qſq; ordinibus inſtruũt aciẽ.Iam exiguũ inter duas acies
erat ſpatiũ & ſtabát expectantes:dum ab hoſtibus prius ĩpetus prius clamor ĩciperet:neutris aĩus ẽ ad pu/
gnandũ.Diuerſi integri atq; intacti abiſſent:ni cedenti ĩſtaturũ alterꝫ timuiſſent:ſua ſpõte ĩter inuitos tergi
uerſanteſq; ſegnis pugna clamore incerto atq; ĩpari cœpit:nec ueſtigio qſq̃ mouebat᷑.Tũ cõſul romáus:ut
rẽ excitaret:eqtũ paucas turmas extra ordinẽ ĩmiſit:quorũ cũ pleriq; delapſi ex equis eẽnt:& alii turbati:
& ab ſamnitiũ acie ad opprimẽdos eos:q ceciderant:& ad ſuos tuendos ab romanis procurſum eſt.Inde
paululum irritata pugna ẽ:ſed aliquáto & ĩpigre magis:& plures ꝓcurrebant ſamnites:& turbatus eques
ſua ipſa ſubſidia territis equis ꝓculcauit:hinc fuga cœpta totá auertit aciẽ romaná.Iáq; ĩ terga fugientiũ
ſamnites pugnabant:cũ cõſul equo ꝓuectus ad portá caſtrorꝫ ac ſtatiõe eqtũ ibi oppoſita:edictoq; ut qui
cunq; ad uallũ tenderet:ſiue ille romanus:ſiue ſamnis eẽt:ꝓ hoſte haberet᷑:hæc ipſa minitans obſtitit ꝓfu
ſe cedentibus ſuis in caſtra:quo pergis:inqt:miles?& hic arma:& uiros ĩuenies:nec uiuo conſule tuo niſi
uictor caſtra ĩtrabis:ꝓinde elige cũ ciue:an hoſte pugnare malis.Hæc dicẽte cõſule equites infeſtis cuſpidi/

Att᷑.cõſulis ferociá

bus circunfunduntur:ac pedites in pugnam redire iubent.Non uirtus ſolum cõſulis:ſed fors etiam adiu/
uit:quod non inſtiterunt ſamnites:ſpatiũq; circunagendi ſigna reuertendiq; aciẽ a caſtris in hoſtẽ fuit.Tũ
alii alios hortari ut reciperent pugnam:centuriones ab ſigniferis rapta ſigna inferre:& oſtendere ſuis pau/
cos & ordinibus incompoſitis effuſe uenire hoſtes.Inter hæc conſul manus ad cælum attolens uoce cla/
ra:ita ut exaudiretur templum Ioui Satori uouet: ſi conſtitiſſet a fuga romana acies: redintegratoq; præ/
lio cecidiſſet:uiciſſetq; legiones ſamnitiũ:omnes undiq; amiſſi ad reſtituendum pugná duces milites pedi

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

tum equitumq; uis nomen etiā deorū reſpexiſſe nomen romanum uiſum: adeo facile inclinata res repul/
ſiq; a caſtris hoſtes: mox & iam redacti ad eū locū: in quo cōmiſſa pugna erat. Ibi obiacente ſarcinarum
cumulo: quas coniecerant in medium heſere impediti. deinde ne diriperentur res: orbem armatorū ſarci/
nis circundant. Tum uero eos a fronte urgere pedites: ab tergo circūuenti eqtes: ita in medio cæſi captiq;.
Captiuorum numerus fuit ſeptē millia ac. dcc. qui omnes nudi ſub iugum miſſi: cæſos rettulere ad quat/
tuor millia octingentos. Nec romanis quidem læta uictoria fuit: recenſente cōſule biduo acceptam cladē
amiſſorum militū numerus relatus ſeptē millia ac trecenti. Dum hæc in Appulia gerebantur: altero exer/
citu ſamnites interamnem coloniā romanam: quæ uia latina eſt: occupare conati urbē nō tenuerūt: agros
depopulati cū prædam aliam inde mixtam hominū atq; pecudum colonoſq; captos agerēt: in uictorem
incidunt conſulem ab Luceria redeuntem: nec prædam ſolum amittūt: ſed ipſi longo atq; impedito agmi/
ne incōpoſiti cædūtur. Conſul interamnē edicto dominis ad res ſuas noſcendas recipiendaſq; reuocatis: &
exercitu ibi relicto: comitiorum cā Romam eſt profectus. Cui de triumpho agenti negatus honos: & ob
amiſſa tot millia militū: & quod captiuos ſine pactione ſub iugum miſiſſet: cōſul alter Poſthumius: quia
in ſamnitibus materia belli deerat: ī Ethruriā traducto exercitu primū peruaſtauerat uolſiniēſem agrum:
deinde tum egreſſis ad tuendos fines haud ꝓcul mœnibus ipſoꝝ depugnat: duo millia tercētum ethruſco
rum cæſi: cæteros ꝓpinquitas urbis tutata eſt. In roſellanum autē agrum exercitus traductus: ubi nō agri
tantum uaſtati: ſed oppidum ēt expugnatū: capta amplius duo millia hoīum: minꝰ duo millia circa mu/
ros cæſa. Pax tamē clarior maiorq;: quā bellū in Ethruria eo anno fuerat parta eſt: tres ualidiſſimæ urbes
Ethruriæ capita Volſini Peruſia Arretiū pacem petiere: & ueſtimētis militū frumētoq; pacti cū conſule: ut
mitti Romā oratores liceret: inducias in. xl. annos īpetrauerūt: mulcta præſens qngentū milliū æris in ſin
gulas ciuitates īpoſita. Ob haſce res geſtas cōſul cū triumphū ab ſenatu moris magis cā: quā ſpe īpetrandi
petiſſet: uideretq; alios: quod tardius ab urbe exiſſet: alios quod iuſſu ſenatus ex Samnio in Ethruria trā
ſiſſet: partim ſuos inimicos: partim collegæ amicos. ad ſolatiū æquatæ repulſæ ſibi quoq; negari triūphū
nō ita: inqt patres cōſcripti ueſtræ maieſtatis meminero: ut me conſulē eſſe obliuiſcar: eodē iure īperii: quo
bella geſſi bellis feliciter geſtis Samnio atq; Ethruria ſubactis uictoria & pace parta triumpho: ita ſenatū
reliquit. Inde inter tribunos plebis cōtentio orta ē: pars interceſſuros ne nouo exēplo triūpharet: aiebāt: ps
auxilio ſe aduerſus collegas triūphanti futuros. Iactata res ē ad populū: uocatuſq; eo conſul cū. L. Horatiū
Marcū Valerium cōſules. C. Martiū Rutiliū nuper patrē eius: qui tūc cēſor eēt: nō ex auctoritate ſenatus
ſed iuſſu populi triūphaſſe diceret: adiiciebat ſe quoq; latuꝝ fuiſſe ad populū: ni ſciret mācipia nobiliū tri
bunos plebis legē īpedituros: uoluntatē ſibi ac fauorē cōſentientis populi ꝓ oībus iuſſis affutura. Poſte/
ro die auxilio tribunoꝝ plebis aduerſus triū interceſſione. vi. tribunoꝝ & cōſenſum ſenatus celebrāte po/
pulo diem triūphauit. Et huius anni parꝝ cōſtans memoria ē. Poſthumiū auctor ē Claudius in Samnio
captis aliquot urbibus ī Appuliā fuſum fugatūq;: ſauciū ipſum cū paucis Luceriā cōpulſum: ab Attilio
in Ethuria res geſtas: eūq; triūphaſſe. Fabius ambos cōſules ī Samnio: & ad Luceriā res geſſiſſe ſcribit: tra
ductūq; in Ethruriā exercitū: ſed ab utro cōſule nō adiecit: & ad Luceriā utrinq; multos occiſos: ī eaq; pu/
gna Iouis Statoris ædē uotā ut Romulus ante uouerat: ſed tm̄ id eſt locus tēplo iā ſacratus: effatus fuerat.
Cæterū hoc demū anno ut ædē ēt fieri ſenatus iuberet: bis eiuſdē uoti dānata reſpublica ī religionē uenit.

M. poſthumius inuito ſenatu triūphat

Sequitur hunc annū & cōſul inſignis. L. Papyrius Curſor tam paterna gloria: quā ſua: & bellum ingeēs
uictoriaq; quantā de ſamnitibus nemo ad eā diē pter. L. Papyrium patrem conſulis pepererat: & forte eo/
dem conatu apparatuq; omni opulentia in ſignum armorum bellum adornauerāt: & deorum etiam adhi
buerant opes ritu quodam ſacramenti uetuſto uelut initiatis militibus: delectu per omne Samnium habi
to noua lege: ut qui iuniorum nō conueniſſent ad imperatorē: quiq; iniuſſu abiſſet: caput Ioui ſacratum
erat. Tum exercitus omnis Aquiloniā eſt inductus: ad. xl. millia militū: quod roboris ī Samnio erat: cō/
uenerunt. ibi mediis fere caſtris locus eſt cōſpectus cratibus: pluteiſq;: & linteis cōtectus: patens ducentos
maxime pedes in oēs pariter partes. Ibi ex libro uetere linteo lecto ſacrificatū ſacerdote Ouio Paccio quo/
dam hoīe magno natu: qui ſe id ſacrum petere affirmabat ex uetuſta ſamnitiū religione: qua quondā uſi
maiores eorum fuiſſent: cum adimendæ ethruſis Capuæ clādeſtinum cepiſſent cōſiliū. Sacrificio perfecto:
per uiatorem īperator acciri iubebat nobiliſſimū quēq; genere factiſq;: ſinguli introducebantur: erat tum
alius apparatus ſacri: qui perfundere religione animum poſſet: tum in loco circa omni contēto adipe aræ
in medio uictimæq; circa cæſæ: & circunſtātes centuriones ſtrictis gladiis: admouebatur altaribus miles
magis ut uictima: quam ut ſacri particeps: adigebaturq; iureiurando: quæ uiſa auditaq; in eo loco eſſent:
nō enunciaturum: dein iurare cogebant diro quodam carmine in execrationē capitis familiæq;, & ſtirpis
compoſito: niſi iſſet in prælium: quo imperatores duxiſſent: & ſi aut ipſe ex acie fugiſſet: aut ſiquem fugiē
tem uidiſſet: nō extēplo occidiſſet. Id primo quidam obnuētes iuraturos ſe obtuncati circa altaria ſunt: ia
centes deinde inter ſtragem uictimaꝝ documento cæteris fuere: ne abnuerent. Primoribus ſamnitium ea
deteſtatione obſtrictis decem nominatis ab imperatore: eis dictum: ut uir uirum legeret: donec ſedecim
millium numerum confeciſſent: ea legio linteata ab integumento cōſepti: quo ſacrata nobilitas erat: appel
lata eſt: his arma inſignia data: & criſtatæ galeæ: ut inter cæteros eminerēt. Paulo plus uiginti millium ali
us exercitus fuit: nec corporum ſpecie: nec gloria belli: nec apparatu linteatæ legioni diſpar: hic hominū
numerus: quod roboris erat: ad Aquiloniam conſedit. Conſules profecti ab urbe prior. Sp. Caruilius:
cui ueteres legiones: quas. M. Attilius ſuperioris anni conſul in agro interamnati reliquerat: decretæ erāt

L. Papyrius. Sp. Caruiliꝰ conſ.

Atī. Coniurationis genus in ſamnio legio. Sacrata

Amiternũ Sannitiũ oppidum

Amiternum ubi

cum eis in Samnium ꝓfectus: dum hoſtes operati ſuperſtitionibus cõcilia ſecreta agunt. Amiternum op-
pidum de ſamnitibus ui cepit: cæſa ibi millia hoĩum duo ferme atq; octingẽti: capta quattuor millia du-
centi ſeptuaginta Papyrius nouo exercitu: ita uero decretũ erat ſcripto. Duroniá urbẽ expugnauit: minus
quá collega cepit hoĩum: plus aliquanto occidit: præda opulẽta utrobiq; eſt parta. Inde ꝑuagati Samniũ
cõſules maxime depopulato Atinate agro: Caruilius ad Cominiũ: Papyrius ad Aquiloniá: ubi ſũma rei
ſamnitiũ erat: peruenit: ibi aliquádiu nec ceſſatum ab armis ẽ: nec grauiter pugnatum: laceſſendo quietos
reſiſtentibus cedẽdo: cõminãdoq;: magis: quá inferendo pugná dies aſſumebat: quod cũ inciperetur: re-
mitteret q;: oĩum rerum ẽt paruarũ euẽtus ꝓferebat in dies. Altera romana caſtra uiginti millium ſpacio
aberant: & abſentis collegæ cõſilia oĩbus gerendis intererát rebus: intẽtiorq; Caruilius: quo maiore diſcri
mine res uertebatur in Aquiloniá: quá ad Cominiũ: quod obſidebat. erat. L. Papyrius iam per oĩa ad di-
micandũ ſatis paratus nunciũ eo ad collegá mittit ſibi in aĩo eẽ poſtero die ſi ꝑ auſpicia liceret: cõfligere cũ
hoſte: opus eſſe & illum: quáta maxima ui poſſet. Cominiũ oppugnare: ne qd laxamẽti ſit ſamnitibus ad
ſubſidia Aquiloniá mittenda. diem ad ꝓficiſcendũ nuncius habuit: nocte rediit approbare collegá cõſul-
ta referens. Papyrius nuncio miſſo ex tẽplo concionẽ habuit: multa de uniuerſo genere belli: multa de præ
ſenti hoſtium apparatu uana magis ſpecie: quá efficaci ad euentũ diſſeruit. Non enĩ criſtas uulnera facere:
& per picta atq; aurata ſcuta tranſire romanũ pilum: & cádore tunicarum fulgentẽ aciem: ubi res ferro ge
ratur: cruẽtari. Aureá olim atq; argenteá ſamnitiũ aciẽ a parẽte ſuo occidiõe occiſam: ſpoliaq; ea honeſtio-
ra uictori hoſti: quá ipſis arma fuiſſe. Datũ hoc forſan nomini familiæq; ſuæ: ut aduerſis maximos cona
tus ſamnitium opponerentur duces: ſpoliaq; ea referrent: quæ inſignia etiá publicis locis decorandis eſ-
ſent. Deos immortales adeſſe ꝓpter totiens petita fœdera: totiens rupta: tum ſi qua coniectura mẽtis diui-
næ ſit: nulli unq̃ exercitui fuiſſe infeſtiores: quá qui nefando ſacro mixta hoĩum pecudũq; cæde reſperſus

Papyrius ſuos ad pugnam hortatur

ancipiti deum iræ deuotus: hinc fœderum cũ romanis ictorũ teſtes deos: hinc iuſiurandi aduerſus fœde-
ra ſuſcepti execrationes horrens inuitus iurauerit: oderet ſacramentum: uno tempore deos ciues hoſtes me
tuat: Hæc comperta perfugarũ indiciis cũ apud infenſos iam ſua ſponte milites diſſeruiſſet: ſimul diuinæ
humanæq; ſpei pleni clamore cõſentiẽti pugnam poſcunt: pœnitet in poſterũ diem dilatum certamẽ: mo-
ram diei noctiſq; oderunt. Tertia uigilia noctis iam relatis litteris a collega Papyrius ſilẽtio ſurgit: & pul-
larium in auſpiciũ mittit. Nullum erat genus hominũ in caſtris intactum cupiditatẽ pugne: ſummi infi-
miq; æque intenti erát: dux militũ: miles ducis ardorẽ ſpectabat. Is ardor oĩum ẽt ad eos: qui auſpicio in
tererant: ꝑuenit: nam cũ pulli nõ paſcerentur: pullarius auſpicium mẽtiri auſus tripudiũ ſolliſtimũ conſu
li inuocauit. Conſul lætus auſpiciũ egregium eſſe: & dies auctoribus rem geſturos pronunciat: ſignumq;
pugnæ ꝓponit. Exeunti iá forte in aciẽ nunciat perfuga uiginti cohortes ſamnitiũ: quadrigenariæ ferme
erát. Cominiũ ꝓfectas: qd ne ignoraret collega: ex tẽplo nunciũ mittit: ipſe ſigna ocius ꝓferri iubet: ſubſi-
diaq; ſuis quæq; locis & ꝑfectos ſubſidiis attribuerat. Dextero cornu. L. Volũnium: ſiniſtro. L. Scipionẽ
equitibus legatos alios. C. Ceditium: & Trebonium ꝑfecit. Sp. Nautium mulos detractis clitellis cum co
hortibus alariis in tumulũ cõſpectum ꝓpere circũducere iubet: atq; inde inter ipſam dimicationẽ: q̃to ma
xime poſſet moto puluere oſtẽdere. Dũ his intẽtus ĩperator erat: altercatio inter pullarios orta de auſpicio
eius diei: auditaq; ab equitibus romanis: q rem haud ſpernádá rati. Sp. Papyrio fratris filio conſulis am-
bigi de auſpicio nũciauerunt: Iuuenis ante doctriná deos ſpernẽtem nactus: rem inqſitam: nequid incom-
pertum deferret: ad conſulem detulit: cui ille: tu qdem macte uirtute diligentiaq; eſto: ceterum qui auſpicio
adeſt: ſiquid falſi nunciat: in ſemetipſum religionẽ recipit: mihi qdem tripudiũ nunciatũ populo romano
exercituiq; egregiũ auſpiciũ eſt: centurionibus deinde ĩperauit: ut pullarios ĩter prima ſigna conſtituerent.
Promouent & ſamnites ſigna: inſequitur acies ornata armataq;: ut hoſtiũ quoq; magnificũ ſpectaculum
eſſet. Priuſq̃ clamor tolleret cõcurreretur q;: emiſſo temere pilo: ictus pullarius ante ſigna cecidit: quod ubi
conſuli nunciatum eſt dii in prelio ſunt: inqt: habet pená noxiũ caput. Ante cõſulẽ hec dicentẽ coruus uo-
ce clara occinuit: quo letus augurio cõſul affirmás nunq̃ humanis rebus magis ꝑſentes affuiſſe deos: ſigna
canere & clamorẽ tolli iuſſit. Preliũ cõmiſſum atrox: ceterũ longe diſparibus aĩs: romanos ira ſpes: ardor

Atẽ. pullarii exitum

certaminis auidos hoſtiũ ſanguinis in preliũ rapit: ſamnitiũ magná partẽ neceſſitas ac religio inuitos ma-
gis reſiſtere: quá ĩferre pugná cogit: nec ſuſtinuiſſent primũ clamorẽ atq; ĩpetũ romanorũ per aliquot iam
annos uinci aſſueti: ni potẽtior alius metus inſidens pectoribus a fuga retineret: quippe in oculis erat oĩs
ille occulti paratus ſacri: & armati ſacerdotes: & ꝓmiſcua hoĩum pecudumq; ſtrages: & reſperſe fando ne-
fandoq; ſanguine are: & dira execratio: ac furiale carmẽ deteſtáde familie, ſtirpiq; cõpoſitum: his uinculis
fuge obſtricti obſtabát ciuẽ magis: q̃ hoſtẽ timẽtes. Inſtare romanus a cornu utroq; a media acie: & cede-
re deorum hoĩumq; attonitos metu repugnat ſegniter: ut ab his: quos timor moraret a fuga. Iá prope ad
ſigna cedes peruenerat: cum ex tranſuerſo puluis uelut ĩgẽtis agminis ĩceſſu motus apparuit. Sp. Nautius
Octauiũ Metiũ quidam eũ tradunt: dux alaribus cohortibus erat puluerẽ maiorẽ: q̃ pro numero excita-
bant ĩſidentes mulis calones frõdoſos ramos per terrá trahebát: arma ſignaq; per turbidá lucẽ ĩ primo ap-
parebant: poſt altior denſiorq; puluis eqtũ ſpeciũ cogẽtiũ agmen dabat: feſellitq; non ſamnites modo: ſed
ẽt romanos: & cõſul affirmauit errorẽ clamitás ĩter prima ſigna ita: ut uox ẽt ad hoſtes accederet: captum
Cominũ: uictorẽ collegam adeſſe: annite enĩ uĩcere priuſq̃ gloria alterius exercitus fieret: hec ĩſidens equo
inde tribunis cẽturionibuſq; ĩperat: ut uiam equitibus patefaciant: ipſe TrebonioCeditioq; predixerat ut
ubi ſe cuſpidẽ erectá quatientem uidiſſent: q̃ta maxima ui poſſent: cõcitarent eqtes in hoſtẽ. Ad nutũ oĩa:

Universitäts- und
Landesbibliothek Düsseldorf

ut ex ante præparato fiunt:panduntur inter ordines uiæ:prouolat eques:atq; infeſtis cuſpidibus ĩ mediũ
agmẽ hoſtium ruit:perrumpitq; ordines quacunq; impetum dedit:inſtát Volumnius:& Scipio:& per-
culſos ſteterunt. Tum iam deoꝝ hominũq; uicta uis funduntur linteatæ cohortes:pariter iurati iniuriati- Iurati in-
q; fugiunt:nec quẽq̃ præter hoſtes metuunt. Peditum agmen:quod ſuperfuit pugnæ:in caſtra ad Aquilo iuriatiq;
niam cõpulſum eſt:nobilitas equiteſq; Bouianum profugerũt:equitẽ eques ſeqtur:peditẽ pedes:ac diuer
ſa cornua dexterum ad caſtra ſamnitiũ:leuum ad urbem tẽdit. Prior aliquanto Volumnius caſtra capit:
ad urbem Scipioni maiore reſiſtitur ui:nõ quia plus animi uictis ẽ:ſed melius muri:quá uallũ armatos
arcent:idem lapidibus ꝓpulſant hoſtem. Scipio niſi in primo pauore:priuſq̃ colligerent animi: tranſacta
res eſſet:lentiorem fore munitæ armis urbis oppugnationem ratus:interrogat milites:ſatin æquo animo
paterẽtur ab altero cornu caſtra capta eẽ:ſe uictores pelli a portis urbis? Reclamátibus uniuerſis primus
ipſe ſcuto ſuper caput elato pergit ad portá:ſecuti alii teſtudine facta in urbem perrũpũt:deturbatiſq; ſam-
nitibus:q circa portam erát:muros occupauere:penetrare interiora urbis:quia pauci admodũ erant: non
audent. Hæc primo ignorare cõſul:& intentus recipiendo exercitui eẽ:iam.n. præceps ĩ occaſum ſol erat:
& appetens nox periculoſa:& ſuſpecta oĩa etiá uictoribus faciebat:progreſſus lõgius ab dextera caſtra ca-
pta uidet:ab leua clamorẽ in urbe mixtum pugnantiũ ac pauentiũ fremitum eẽ:& tum forte certamen ad
portam erat:aduectus deinde equo propius:ut ſuos in muris uidet:nec iam integri quicq̃ eẽ:quin temeri-
tate paucorũ magnæ rei parta occaſio eẽt:acciri quas receperat copias:ſignaq; in urbem ferri iuſſit:ingreſſi
ex parte proxima:quia nox appropinquabat quieuere nocte oppidũ ab hoſtibus deſertũ. cæſa illo die ad
Aquiloniam ſamnitium millia. xxx.cccxl.capta quattuor millia.dccc.&.lxx.ſigna miliaria. xcvii. Cæ xxx. Sam
terum illud memoriæ traditur nõ ferme aliũ ducẽ lætiorẽ in acie uiſum ſeu ſuopte ingenio:ſeu fiducia be- nitiũ uno
ne gerendæ rei. Ab Eodem robore animi neq; controuerſo auſpicio reuocari a prælio potuit:& ĩ ipſo diſ die cæſa.
crimine: quo tẽpla diis ĩmortalibus uoueri mos erat:mouerat Ioui Victori:ſi legiões hoſtium fudiſſet: cccxl.
pauxillũ mulſi prius:quá temetũ biberet:ſeſe facturum: id uotũ diis cordi fuit:& auſpicia in bonũ uerte-
runt. Eadem fortuna ab altero conſule ad Cominiũ geſta res:prima luce ad mœnia oĩbus copiis admotis
corona cinxit urbẽ:ſubſidiaq; firma:nequa eruptio fieret:portis oppoſuit. Iá ſignũ dantẽ eũ nũcius a col
lega trepidus de uiginti cohortiũ aduentu & ab ĩpetu morat⁹ ẽ:& ptẽ copiaꝝ reuocare inſtructá intẽtáq;
ad oppugnádũ coegit. D. Brutũ Scæuá legatũ cũ legiõe prima & uiginti cohortib⁹ alariis eqtatuq; ire ad
uerſus ſubſidiũ hoſtium iuſſit:quocũq; in loco fuiſſet obuius:obſiſteret ac moraretur:manũq;:ſi forte ita
res poſceret:cõferret:modo ne ad cominiũ eæ copiæ admoueri poſſent:ipſe ſcalas ferri ad muros ab oĩ par
te urbis iuſſit:ac teſtudine ad portas ſucceſſit:ſimul & refringebant portæ:& uis undiq; in muros fiebat:
ſamnites:ſicut anteq̃ in muris uiderent armatos:ſatis aĩ habuerũt ad ꝓhibẽdos urbis aditu hoſtes: ita po-
ſteaq̃ iam nõ ex interuallo:nec miſſilibus ſed cõminus gerebant res:& quia ægre ſucceſſerát ex plano in mu
ros: loco quẽ magis timuerát:uicto facile in hoſtem ĩparẽ ex æquo pugnabát:relictis turribus muriſq; ĩ
forũ oẽs cõpulſi pauliſp inde tẽptauerũt extremá pugnæ fortuná:deinde abiectis armis. xi. millia hoĩum
& trecenti in fidẽ cõſulis uenerũt cæſa ad quattuor millia ac. cclxxx. Sic ad Cominiũ:ſic ad Aquiloniam Aqlonia
geſta res. In medio inter duas urbes ſpatio:ubi tertia expectata erat pugna:hoſtes nõ inuenti:ſeptem millia capitur
paſſuum cũ abeſſent a Cominio:reuocati ab ſuis:neutri prælio occurrerũt primis ferme tenebris cũ in cõ- Cominiũ
ſpectu iam caſtra ad Aquiloniá habuiſſent:clamor eos utrinq; par accidẽs ſuſtinuit:deinde regione caſtro capitur
rum:quæ incenſa ab romanis erát:flãma late fuſa certiores indicio ꝓgredi longius ꝓhibuit. Eo ipſo loco
ꝓpe temere ſub armis ſtrati paſſim inquietũ omne tẽpus noctis expectando timendoq; lucẽ egere:prima
luce incerti quá in partẽ intenderũt iter:repente in fugá cõſternant: cõſpecti ab eqtibus:q egreſſo nocte ab
oppido ſamnites perſecuti uiderant:multitudinẽ nõ uallo:nõ ſtationibus formatá:conſpecta & ex muris
Aquiloniæ ea multitudo erat:iamq; ẽt legionariæ cohortes ſequebátur:cæteꝝ nec pedes fugiẽtes perſequi
potuit:ab equite nouiſſimi agminis ducenti ferme & octaginta interfecti:arma multa pauidi ac ſigna mi
litaria duodeuiginti reliquere:alio agmine incolumi uix ex tanta trepidatione Bouianũ ꝑuentũ ẽ. Læticiá
utriuſq; exercitus romani auxit:& ab altera parte feliciter geſta res:uterq; ex alterius ſnĩa conſul captũ op-
pidum diripiendũ militi dedit:exhauſtis deinde tectis ignem iniecit:eodẽq; die Aqlonia: & Cominium
deflagrauere: & cõſules cum gratulatiõe mutua legionum ſuaq; caſtra coniunxere: Ita conſpectu duorum Samnitiũ
exercituum & Caruilius ſuos ꝓ cuiuſq; merito laudauit:donauit:& Papyrius:apud quem multiplex in fuga
acie circa caſtra circa urbem fuerat ce tamen. Sp. Nautium. Sp. Papyrium fratris filiũ:& quattuor centu-
riones manipulumq; haſtatorũ in armillis aureiſq; coronis donauit. Nautium ꝓpter expeditionem quia
magni agminis modo terruerat hoſtes:iuuenem Papyrium propter nauatam cum equitatu: & in prælio
operam:& nocte quia fugam infeſtam ſamnitibus ab Aquilonia clam egreſſis fecit:cẽturiones militeſq;
quia primi portá murumq; Aquiloniæ ceperant:equites omnes ob inſignem multis locis operam corni
culis armilliſq; argenteis donat. Conſilium inde habitum cum iam tempus eſſet deducendi ab Samnio ex Atẽ. do-
ercitus aut utriuſq; aut certe alterius:optimũ uſum:quo magis fractæ res ſamnitium eſſent:eo pertinaci⁹ na milita-
& infeſtius agere cætera & perſeq:ut perdomitũ Samnitũ inſequentibus conſulibus tradi poſſet: quan- ria
do iam nullus eſſet hoſtium exercitus:qui ſignis collatis dimicaturus uideretur:unum ſupereſſe belli ge-
nus urbium expugnationes: quarum per excidia militem locupletare præda : & hoſtem pro aris ac fo-
cis dimicantem conficere poſſent. Itaq; litteris miſſis ad ſenatum Populumq; Romanum de rebus ab ſe
geſtis diuerſi Papyrius ad Sepinum:Caruilius ad Volanam oppugnandá legiones ducunt. Litteræ cõſu-

Universitäts- und Landesbibliothek Düsseldorf

lum ingenti lætícia & in curia:& in concione auditæ:& quatridui ſupplicatione publicũ gaudiũ priuatis
ſtudiis celebratũ ẽ:neq; Po.Ro.magna ſolũ:ſed ꝑ opportuna ẽt ea uictoria fuit:quia ꝑ idẽ fortẽpſ rebel
laſſe ethruſcos allatum ẽ.Subibat cogitatio aĩum:quonã modo tollerabilis futura Ethruria fuiſſet:ſiqd i
Samnio aduerſi ueniſſet:quæ cõiuratione ſamnitium erecta qm̃ ambo cõſules:oĩſq; romana uis auerſa in
Samnium eſſet:occupationẽ populi romani pro occaſione rebellãdi habuiſſet.Legatiões ſocio⁊ a.M.At
tilio prætore ĩ ſenatum ĩtroductæ:querebant̃ uri & uaſtari agros a finitimis ethruſcis:qd' deſciſcere a po
pulo romano nollẽt:obteſtabãturq; patres cõſcriptos:ut ſe a ui atq; iniuria cõmuniũ hoſtium tutarent̃.

Faliſco⁊ defectio — Reſponſum legatis curæ ſenatui futu⁊:ne ſocios fidei ſuæ pœniteret ethruſcorum ꝓpediẽ eandẽ fortunã:
quã ſamnitiũ fore.Segnius tamẽ qd'ad ethruriã attinebat:acta res eẽt:ni faliſcos quoq;:q ꝑ multos ãnos
ĩ amicicia fuerãt:allatũ foret:arma ethruſcis iunxiſſe.Hui⁹ ꝓpinquitas populi acuit curã patribus:ut fœ
ciales mittẽdos ad res repetẽdas cenſerẽt:qb⁹ nõ redditis ex auctoritate patrũ iuſſu populi bellũ faliſcis idi
ctum eſt:iuſſiq; cõſules ſortiri uter ex Samnio ĩ Ethruriã cũ exercitu trãſiret.Iã caruilius Volanã:& Palũ
binum:& Herculaneum ex ſamnitibus ceperat.Volanam intra paucos dies:Palumbinum eodẽ:quo ad
muros acceſſit:ad Herculaneum bis ẽt ſignis collatis ancipiti prælio:& cum maiore ſua:quã hoſtium ia
ctura dimicauit:caſtris deinde poſitis mœnibus hoſtem incluſit:oppugnatum oppidum captũq;.In his
tribus urbibus capta aut cæſa ad decẽmillia hominum:ita ut paruo admodum plures caperentur.Sortiẽ
tibus prouincias conſulibus Ethruria Caruilio euenit:ſecundum uota militum:qui uim frigoris iam in
Samnio non patiebantur.Papyrio ad Sepinum maior uis hoſtium reſtitit:ſæpe in acie:ſæpe in agmine:
ſæpe circa ipſam urbem aduerſus eruptiones hoſtium pugnatum:neq; obſidio:neq; bellum ex æquo erat
nõ enim muris magis ſe ſamnites:quã armis ac uiris mœnia tutabantur:tandem pugnando in obſidionẽ
iuſtam coegit hoſtes:obſidẽdoq; ui atq; operibus urbẽ expugnauit.Itaq; ab ira plus cædis æditum,capta
urbe ſeptẽmillia.ccc.cæſi capta minus triamillia hoĩum:præda:quæ plurima fuit:cõgeſtis ſamnitium re
bus in urbes paucas militi cõceſſa eſt.Niues iam omnia oppleuerant:nec habitari extra tecta poterat:itaq;
conſul de Samnio exercitum eduxit.Venienti Romam triumphus omnium conſenſu eſt delatus:trium
phauit in magiſtratu inſigni:ut illorum temporum habitus erat triumpho:pedites equiteſq; inſignes do
nis tranſiere ac tranſuecti:multæ ciuicæ coronæ:uallareſq;:ac murales conſpectæ:inſpectata ſopolia ſam
nitium:& decore ac pulchritudine paternis ſpoliis:quæ nota publicorum frequẽti ornatu locorum erãt:
comparabantur:nobiles aliquot captiui clari ſuis patrumq; factis ducti:æris grauis tranſuecta uicies cen
tummillia:& auri triginta tria millia:id enim redactum ex captiuis dicebatur:argenti:quod captũ ex urbi
bus erat:ad trecenta.xxx.millia:omne æs argentũq; in ærarium conditum:militib⁹ nihil datum ex ꝓda

Præda ſamnitica — eſt:auctaq; inuidia ẽ ea ad plebem:quod tributum etiã in ſtipendiũ millitum collatum ẽ:cũ ſi ſ; reta glo
ria fuiſſet:captiuæ pecuniæ in ærariũ illatæ:& militi tũ dari ex præda:& ſtipendium militare præſtari po

Aedes q̃rini — tuiſſet.Aedem Quirini dedicauit:quã in ipſa dimicatione uotam apud neminem auctorem ueterem iue
nio:neq; hercules tam exiguo tempore perficere potuiſſet:ab dictatore patre uotam filius cõſul dedicauit
exornauitq; hoſtium ſpoliis:quorũ tanta multitudo fuit:ut non templum tantum forũq; his hornaretur
ſed ſociis e iam coloniſq; finitimis ad templorum locorumq; publicorum ornatum diuiderentur:A triũ
pho exercitum in agrum ueſtinum:quia regio ea infeſta:ab ſamnitib⁹ erat:hybernatum duxit.Inter hæc
Caruilius conſul in Ethruria primum Troilium oppugnare adortus trecentos ſeptuaginta dimiſſos pe

Vide ne troſulſit legẽdum — cunia grandi pactos:ut abire inde liceret:dimiſit:cæteram multitudinem oppidumq; ipſum ui cepit:
inde quinq; caſtella locis ſita munitis expugnauit:cæſa ibi hoſtium duomillia quadringenti:minus duo
millia capti:& faliſcis pacem petentibus annuas inducias dedit pactus centũmillia grauis æris:& ſtipen
dium eius anni militibus.His rebus actis ad triumphum deceſſit:ut minus clarum de ſamnitibus:quam
collegæ triumphus fuerat:ita cumulo ethruſci belli æquato:æris grauis tulit in ærarium trecenta nonagi
tamillia:de reliquo ære ædem foris Fortunæ de manibus faciendam locauit:prope ædem eidem deæ ab
rege Seruio Tullio dedicatam:& militibus ex præda centenos binos aſſes:& alterum tantum centurioni
bus atq; equitibus malignitate collegæ gratius accipientibus munus diuiſit.Fauor cõſulis tutatus ad po
pulum eſt.L.Poſthumium legatum eius:qui dicta die a.M.Cancio tribuno plebis fugerat ĩ legationem:
ut fama ferebat populi iudicium:iactariq; magis:quam peragi accuſatio eius poterat. Exacto iam an
no noui tribuni plebis magiſtratũ inierant:iiſq; ipſis:qa uitio creati erant:duos poſt dies alii ſuffecti.Lu
ſtrum conditum eo anno eſt a.P.Cornelio Aruina.C.Martio Rutilio cenſoribus:cenſa capitum millia.

Cẽſus ludi Rõani — cclii.ccc.xx.Cenſores uiceſtimiſexti a primis cenſoribus:luſtrum undeuiceſimum fuit.Eodem anno co
ronati primum ob res bello bene geſtas ludos romanos ſpectauerunt:palmæq;:tum primum tranſlato
e Græcia more:uictoribus datæ.Eodem anno ab ædilibus curulibus:qui eos ludos fecerunt damnatis
aliquot pecuariis:uia a Martis ſilice ad bouillas perſtrata eſt.Comitia cõſularia.L.Papyrius habuit:crea
uit conſules.Q.Fabium Maximi filium Gurgitem:Iunium Brutum Scæuam:ipſe Papyrius prætor

Q.Fabius Iunius brut⁹ cõſ. — factus.Multis rebus lætus annus uix ad ſolatium unius mali peſtilentiæ urentis ſimul urbem atque a
gros ſuffecit:portentoque iam ſimilis clades erat:& libri aditi:qui nam finis:aut quod remedium eius
mali ab diis daretur:inuentum in libris Aeſculapium ab Epidauro Romam accerſendum:neque eo an
no:quia bello occupati conſules erant:quicquam de ea re actum:præter quam:quod unum diẽ Aeſcu
lapio ſupplicatio habita eſt.

FINIS. PRIMAE DECADIS.